1433

HARVARD
MEDICAL LIBRARY

VE RI TAS

VERITATEM PER MEDICINAM QUÆRAMUS

IN THE
Francis A. Countway
Library of Medicine
BOSTON

20

EPITOMES
Omnium Galeni
PERGAMENI OPERVM, VNIVERSAM ILLIVS VIRI DOCTRINAM,

& methodũ, quàm accuratiſſimè continẽtis,

SECTIO SECVNDA.

PER ANDREAM LACVNAM

Secobienſem, Doctorem Medicum, atq; ex ſacro Militum Sancti Petri apud Vrbem collegio, Auratum Equitem, ſumma fide atq; ſtudio collecta.

CAVTVM EST PONTIFICIA, CÆSAREA, & Chriſtianiſsimi Regis, Auguſtiſsimiq; Senatus Veneti authoritate & decreto, ne quis impunè hoc opus aut cudat, aut ab alio excuſum, quàm à Hieronymo Scoto, exponat venale.

VENETIIS M. D. XLVIII.

Ex Libris Doct. Philippi Cattari

REVERENDISSIMO IN CHRISTO Patri, D. D. Nicolao Vinceio, Epiſcopo Balneoregienſi, ac S. D. N. P. III. Datario Vigilantiſsimo, Sapientiſsimoq́;, dirigitur liber de ſanitate tuenda, ad Pontificem Maximum.

I liber, & quam fers, Domino impartire ſalutem,
Viuat ut admonitu tempora longa tuo.
Sis licet exiguus, tecum ſed Neſtoris annos,
Multaq́; conciſo corpore ſecla geris.
Verùm ne nimium timidus uideare, uel audax
Materiæ pecces utilitate tuæ:
Scis, cui magnarum Paulus molimina rerum,
Eius ut arbitrio ſtentq́;, cadantq́;, dedit:
Qui ſacras diſpenſat opes, qui ne quid ab ullo
Tentetur contra iusq́; piumq́;, cauet:
Huic uni te crede liber: ſi duxerit intrò,
Et patrocinio iuuerit ille ſuo,
Res tunc facta tibi fuerit, nihil amplius optes.
Sed propera ad ſacros oſcula ferre pedes.

Andreas Lacuna, Secobienſis, Miles S. Petri, S. P. D.

QVI *ut Medicam artem exterminent, eamq; nõ eſſe ex uſu mortalibus ꝑſuadeant, ſummũ diem ita hominibus eſſe à* Deo *præfinitũ contendunt, ut non modò non produci, ſed ne quidẽ ante illã metam ullo pacto uita intercipi queat, ij,* Beatiſſ. Pater, *præter quàm ꝙ falſa & inania loquuntur, omnem ferè humanam prouidentiã è medio tollũt.* Q*uocirca tametſi ſycophantæ id genus, infeſtiſſimi ſint* Medicinæ *ipſius hoſtes, eamq; aſſiduis ſauciẽt uulneribus, eius tamẽ ſunt ope et præſidio curandi: quum grauiſſimo laborẽt animi morbo, correptiq; phrenitide, aut alia quauis animi alienatione, talia inſanire cogantur.* I*nfixit autẽ hãc opinionem compluriũ mentibus, quod legitur apud prophetã* Iob, Deũ *cõſtituiſſe terminos homini, qui præteriri non poſſent: id quod ſanè eſt uerißimum.* Deus *quippe &* Na*tura non hominibus tantùm, ſed etiã animantibus uniuerſis (ſub quibus cõprehendo ſtirpes) conſtituerunt ceu quẽdam ſuæ durationis atq; periodi apicem, ad quem ſingula ꝑuenire poſſent, ſi omnes occaſiones effugerẽt, quæ interitum præcocem accerſunt.* Q*uũ autem hic uitæ curſus in ſingulis animalibus, ab inſito, uitaliq; humore p=*

ficiſcatur,portionem cuius in prima generatione nõ om
nia fuerũt parem ſortita,meritò,mea quidem ſententia,
illa durabiliora erũt, q̃bus eius copia largior obtigerit:
uitæ uerò breuioris,q̃bus humor is inſit parcior. Quẽad
modum igitur ſi cõſeruemus oleũ purißimũ,ſemp̃ illi in
ardebit flãmula,q̃diu oleum ipſum durauerit: extingue
tur autem,ipſo oleo abſumpto:pari etiam ratione,ſi hu
morem natiui caloris fomitem,immunem ab omni corru
ptela tueamur,nõ defungemur uita,donec ipſe,prſus nos
deſerat:quod ubi acciderit, produci amplius dies noſtri
non poſſunt:ac,pinde is erit uerè ultimus uitæ terminus:
quem nimirũ tranſgredi nulla homo induſtria, aut ratio
ne poteſt. Quòd ſi quiſpiam Dei donum ac beneficiũ con
temnens,aut uitam exoſam habens,prius q̃ ad finem ſibi
deſignatũ aduentet,det ſeipſum præcipitem,diſrũpat'ue
crapula & uino:præuidit quidem huic talem Deus exi=
tum:non præfiniuit autem:quũ ipſum ſuo in cõſilio atq;
imperio uoluntatis reliquerit. Eſt itaq; ſingulis iam ſua
extrema dies, ad quã utiq; peruenire,uſi optima uictus
ratione,poßint,à Parcis ipſis præfixa: quam quidem ut
præterire nemini ab illis eſt datum:ſic etiam ut eam con
ſequantur,ſolis contingit illis, qui præceptis Medicorũ
audientes,& tẽperãtißimè uiuunt, & fouere uapidum
illum humorẽ, uitæ authorem, omnibus modis conãtur:
ad quam rem plurimũ confert cum exquiſitißimo uictu,
exercitijsq́; modicis,etiam regio uel admodum tẽperata,
uel ad frigus magis q̃ ad calorem declinãs. Pro uarijs ſi
quidem ipſius cœli conſtitutionibus,conſtat hominum tẽ
peramenta,adeoq́; ætates ipſas uariari. Aethiopes quip=

pe(id quod tradit ex Aſclepiade Galenus libro de philo=
ſophica hiſtoria)circa triceſimum annum ſeneſcũt: q, ſub
ardentiſsimo ſole, eorum calor genuinus q̃ citiſsimè unà
cum ſubiecto humore euaneſcat. Angli uerò, Daniq;,
ob contrariam cauſam, ad uiceſimum ſupra centeſimum
annum, niſi propria pereant intemperantia, ſolent uitã
ipſam ꝑtrahere. At Hiſpani, ut ſitu ſunt medij inter hos,
ſic uitã illis quidem longiorem: his autem longè breuio=
rem, ſortiuntur. Inter omnes porrò tẽperies atq; conſti=
tutiones ambientis, quas mihi experiri contigit, nullam
hactenus adeò ꝓpitiam reperi, tum hominibus, tum fru
ctibus uniuerſis, atq; eſt hæc qua ꝑfruuntur Veneti: apud
quos, fructus quidem ipſi q̃diutiſsimè incorrupti & ſuc
culenti ſeruãtur: homines autẽ, uegeti, floridiq;, rarò ni=
ſi extremo ſenio abſumũtur. Id quod ſanè eſt in cauſa, ut
Venetijs pasſim tot ſenes, tamq; reuerendi, cernantur.
Romæ uerò contrà, perpauci inueniuntur ueri atq; ge=
nuini ciues ſexagenarij. Quòd ſi qui exteri illuc ætate
ingraueſcentes confluant, intercipiuntur breui: quod cer
tè argumentũ efficaciſsimum eſt, te, Beatiſsime Pater, ſin
gulari modeſtia & temperantia tua, peruiciſſe maligni=
tatem ſyderis: quippe qui ſenſibus uniuerſis integris, ab
ſolutiſsimisq;, tam uenerandam canitiem indeptus atq;
aſſequutus fueris: ad quam quidẽ nobis fœliciter cõſer=
uandam, producendamq; in multa annorum curricu=
la, quæcunq; de tuenda ualetudine Galenus Pergamenus
conſcripſit, ea omnia nuper inſtigatione Excellentiſsimi
Viri Ioannis Aquilerij, tui Medici longè uigilantiſsimi,
à me & caſtigata, & in enchiridion coacta, dicare Tuæ

Beatitudini ſtatui: ſperans fore, ut hoc erga T. S. *officiũ meum pijs omnibus q̃gratiſſimum eſſet, ac præcipuè* Illuſtriſſimo *&* Reuerendiſſ. D. D. *Franciſco à* Bouadilla *et Mendozza, Cardinali Caurienſi, Patronoq; meo ſingulari: qui* Beatitudinis *Tuæ amãtiſſimus, nihil tam habet in uotis, q̃ ut eam diu Chriſtus ſeruet ſuperſtitem. Quare unicè* T. S. *oro, Beatiſſime Pater, ut quemadmodum ſuperioribus diebus periochen illam de uictus & exercitij ratione à nobis oblatam, uultu hilari ſuſcepiſti, ſic ſalutares hos cõmentarios, quos offerimus denuo, ſuſcipias: exiguos quidem, ſed ea imbutos eruditione & doctrina, quæ poſſit mirè tuum oblectare animum, teq; manu placidiſſima ducere ad extremum illud ſenectutis faſtigium, quod omnes cupimus, quodq; prius q̃ aſſequaris, tibi lõgum adhuc iter eſt conficiundum: quũ nõ dubitem quin, ſi Galeni inſtitutis & documentis uſus, pro ſolita etiam ſapientia tua, conſtantiaq;, & animi magnitudine inſuperabili, fauſta omnia & aduerſa, breuiterq; uniuerſas humanarum rerum uiciſsitudines, eodem animo tuleris, adhuc ſis uicturus nobis diutiſſimè. Quod quidem* Eccleſiæ *ſuæ largiri dignetur* Deus Opt. M. *Vale.*

Venetijs: ex ædibus Illuſtriſſimi D. D. *Ioannis Furtadi à Mendozza, in hac* Rep. *Cæſarei Oratoris longè Digniſſimi, quarto idus Aprilis.* 1548.

INDEX COMMENTARIORVM GAleni, *qui in hac ſecunda ſectione habentur: nominaq; Doctiſsimorum Virorum, quorum ſumus uſi uerſionibus, dum Epitomen conderemus.*

NVM *ratio tuendæ ſanitatis, ad Medicinalem, an ad exercitatoriam artem ſpectet.* Iunio Paul. Pat. *interprete.* 1.

De *exercitio paruæ ſphæræ, lib.* I. Ioanne Fichardo *interprete.* 12.

De *alimentorum facultatibus, lib.* III. Martino Gregorio *interprete.* 15.

De *euchymia & cacochymia, lib.* I. Ferdinando Balamio *interprete.* 79.

De *attenuante uictus ratione, lib.* I. Martino Gregorio *interprete.* 94.

De *cognoſcendis curandiſq; animi affectibus lib.* I. Bernardino Donato *interprete.* 104.

De *conſuetudine lib.* I. Ex *ueteri tralatione reſtitutus.* 116.

De *ſanitate tuenda lib.* VI. Thoma Linacro *interprete.* 119.

De *uſu reſpirationis, lib.* I. Iano Cornario *interprete.* 213.

De *cauſis reſpirationis, lib.* I. Iano Cornario *interprete.* 220.

De *difficili reſpiratione lib.* III. Iano Cornario *interp.* 222.

De *pulſuum uſu lib.* I. Thoma Linacro *interprete.* 249.

Introductio in pulſus, Martino Gregorio *interprete.* 256.

De *differentijs pulſuum lib.* IIII. Hermanno Cruſerio *interprete.* 271.

De *dignotione pulſuum, lib.* IIII. Hermanno Cruſe=

rio interprete. 304.
De *cauſis pulſuum lib.* IIII. *Hermanno Cruſerio interprete.* 328.
De *precognitione* ex *pulſibus*, *lib.* IIII. *Hermanno Cruſerio interprete.* 375.
De *diebus decretorijs lib.* III. *Ioanne Guinterio, Andernaco interprete.* 421.
De *criſibus lib.* III. *Nicolao Leoniceno interprete.* 447
De *præcognitione lib.* I. *Leonardo Iachino interprete.* 487
Quomodo *morbum ſimulantes ſint coarguendi. lib.* I. *Ioanne Ficardo interprete.* 501.
De Presagio ex insomnys sumendo. 500

GALENI PERGAMENI AD THRASYBVLVM,

num ratio tuendæ ſanitatis, ad medicinalem artem, an ad exercitatoriam ſpectet. LIB. vnus.

IN OMNI CONTEMplatione optimum inuentionis initiũ eſt, prius exactè cognoſcere quidnam ſit id de quo diſputet̃.

Initium inuentionis optimũ, quod ſit.

Qui autem rationalem cõtemplationem ſatis diligenter tractarit, is quodlibet ſanè quæſitũ æque diſcutere poterit: ſine qua quidẽ cõmẽtarios euoluere, nihil aliud eſt, q̃ oleum & operã ludere.

Rationalẽ contemplationem pneceſſariã ad inuẽtionẽ eſſe.

Quũ igitur in cõtrouerſiã vertat̃, num ars ſanitatis tuendę ad medicinalem artẽ ſpectet, an ad exercitatoriã, qui medicinã eſſe curatricem ægrorũ, & ſanorum conſeruatricem, definiunt, ii certè medicinæ partem, ſalubrem eſſe confirmant. Qui verò medicinam laborantium tantùm curã habere aiunt, ab ea ſanitatis conſeruatricem abſtrahunt.

Medicinã eſſe curatricẽ ęgrorum, & ſanorũ conſeruatricẽ.

Ita & exercitatoriam ſi quiſpiam ſanitatis ſeruatricem ſtatuat, quęſitum pro comperto habuerit: quemadmodum & qui ſolum boni habitus eam opificem tradat, diuerſo modo & ille ambiguum pro certo aſſumet.

Exercitatoria.

Nunquid igitur ſic medicinam definire præſtiterit, eam eſſe cuius finis eſt ſanitas? Gymnaſticam uerò cuius finis eſt bonus habitus? At ſic etiam gymnaſticæ ſalubrem, tanquam nihil ſit dubium detrahemus: medicinæ autem adhuc obſcurum attribuemus: quæcunq; enim definitiones conſtituuntur à fine, non exiguas ambiguitates pariunt. At qui ſalubrium ſcientiam medicinam eſſe affirmauerit, is etiam

Definitiões cõſtitutas a fine, nõ exiguas ambiguitates parere.

nimis audacter ſalubre, tãquã medicinę partẽ accepiſſe uidebitur. Non deerunt ſiquidẽ cõtrarię factionis nõnulli, qui ægrotabiliũ tantùm ſcientiã eſſe medicinã contẽdant: Hi tamen primùm ignorant contrariorũ omniũ vnã eſſe ſcientiã: & quicũq; ęgrotabilia norit, hũc et ſalubria nõ latere neceſſe eſſe. Dein uerò neſciũt, ꝙ et ſalubre dicimus ſignũ, quod ægroto adueniẽs, futurã ſanitatẽ portendit: necnõ cauſſam ſalubrẽ, quæ ſanitatis eſt procreatrix: ſicut & ſalubre corpus, qđ eſt ſanitate præditũ: quo℞ omniũ medicus ſcientiã habet. Periculũ aũt fuerit, ne ſi vnã trãſeamus, ſeptẽ circa humanum corpus artes conſtituamus: primã & manifeſtisſimã, & penè ſolam controuerſia carentem, eam ſcilicet, quæ expellit morbos: duas alias, vnã à ſanitate ſecundùm affectionem, & lubrica, ad eam quæ eſt in habitu, ducentem: alteram, in ea conſeruantem: duas item alias circa bonum ſimpliciter habitum, effectricẽ unam, alteram quæ cõſeruat: præter has etiã duas alias, circa bonum habitũ Athletarum verſantes, qui nõ ſimpliciter bonus eſt, ſed cum adiectione atq; periculoſus. Ab his autem ſeptem, alias poſſemus etiã numerare artes, cuiuſmodi eſt & comptiua, quæ corpori pulchritudinem quãdam adulterinã conciliat, uitioſa & adulatrix exiſtens. Huic etenim eſt contraria, quæ circa legitimã, veramq; pulchritudinem. (quæ in uegeto colore, carnis moderata copia, membrorumq; congrua coagmentatione conſiſtit) verſatur. Porrò ſanitas & bonus habitus nõ idem nobis ſignificant: quum ſanitas quidem, ſalubrem quãdam affectionẽ, bonus aũt habitus, non affectionẽ ſimpliciter, ſed fixam & permanẽtem ſignificet, quam nimirum omnes deſyderamus. Quum autẽ omnes actiuæ artes proponant ſibi quod in materia circa quam verſantur, eſt valde optimum, ac maximè duraturum, earumq; finis ſit vnus, nẽpe ipſius propoſiti conſequutio, vtiq; manifeſtũ euadit, artis circa corpus noſtrum

Contrariorum unam eſſe ſciẽtiam.

Salubre ſignũ.
Cauſa ſalubris
Salubre corpus.

Athletarũ habitus periculoſus.

Cõptiua ars, uitioſa & adulatrix exiſtit.
Pulchritudo uera in quibus conſiſtat.

Sanitas quid.
Bonus habitus quid.

Artium omniũ ſcopus.
Artis cuiuſq; finis, eſt conſeutio ſcopi.

verſantis, finem etiam vnum, vt propoſitum vnũ, exiſtere: ſiue id quiſpiam integritatẽ, ſiue bonum habitũ, ſiue ſanitatem, ſiue naturalem corporis ſtructurã, ſiue naturalem actionem, aut affectionẽ nominare uoluerit. Vt enim corpus humanũ una res eſt, ſic huius quoque vna perfectio habetur, quam & præſentem cuſtodire, & abſentem reuocare, alicuius artis officium eſt. Quare nec multa corporis bona ponenda ſunt, neque ipſius boni, quod eſt, aliam opificem, aliam cõſeruatricem artem ſtatuere oportet. Ita verò quum vnum ſit corporis bonum primariè ac propriè dictum (vt puta ſanitas) ad quod cætera referũtur, vt actio integra, pulchritudoq́;, certè non per alia exqſitè ſaneſcet corpus, per alia robuſtum atq; pulchrum euadet: vnde vna circa corpus eſſe ars concluditur. Quemadmodum igitur animi, ſic etiam corporis bona multipliciter dici ſolẽt: vnum quidem, ratione primaria, vt ſanitas: aliud, tanq̃ fructus illius, vt actio: tertium deniq; vt neceſſaria conſequens, vt videlicet pulchritudo: nec licet alicui horũ prodeſſe, aut obeſſe, quin omnibus tribus aut proſis, aut noceas. Ars itaq; in primis efficere ſanitatem videtur, quã neceſſe eſt actio naturalis pulchritudoq́; ſequatur. Quod enim primũ artifex quum fecerit, acquieſcit, id eius planè finis exiſtit: at naturali affectione per quam agimus (hoc eſt ſanitate) reſtituta, conquieſcit, finis igitur medicinæ ſanitas eſt, quam quum induxit, nihil circa actionem pulchritudinemve laborat, vt quæ vel inuito artifice ſanitatem ſequantur. Sed neq; in vlla materia ars vna finis effectio, altera cõſeruatrix habetur. Qui autem ſanitatem propria ratione tuetur, circa illa, iudicio meo, verſatur, quibus, velimus, nolimus, corpus noſtrum vtitur: qualia ſunt ipſe nos ambiens aer, ſomnus, uigilia, quies, motus, ac deniq; cibus & potus. Hæc ſiquidem quæ per ſe lædendi iuuandiq́; poteſtatem habent, ſanitatis cuſtos ſpeculatur: id ſem-

Artis medicæ finis.

Perfectio humani corporis, una tãtum exiſtit.

Vnicã eſſe artem, quæ circa humanũ corpus uerſatur.

Bona animi et corporis multipliciter dici.

Sanitatẽ actio naturalis, pulchritudoq; cõſequitur.

Finis artis quid ſit.

Medicinæ finis eſt ſanitas.

Res expendendæ a medico.

per ante oculos habens, vt in corpore exactè ſano, validoq́;, nihil nouare audeat: quum uerò aliquantulũ moderationem tranſierit, continuò quod deficit, prius q̃ latius id malũ ſerpat, reſarciat: Siue enim plenitudine, ſiue inanitione laboret corpus, utrunq; vitium ars una vno modo emendat, quod deficit nimirum inſtaurans. Cæterùm in quanto non in quali, correctionis differẽtia verſatur. Atqui ſecundum quantum in his quæ fiũt differentia, ad vnam artem pertinet: quòd ſi alterius artis eſſe debeat, oportet prorſus qualitate etiã differat. Porrò quum multæ ac variæ ſint medendi rõnes, quarum aliæ, ferro, aliæ igni, aliæ medicamentis, aliæ victus ratione curantur, hallucinantur ſanè qui per ſingulas actiones, artes eſſe diſtinguendas putant. Nam quis adeò fatuus atq; ſtupidus eſt, vt à medicina modò propoſitas actiones deducat, atq; aliam quampiam artem pro vnaquaq; ipſarum ſtatuat? Etenim ob commune propoſitum, quæ ſanitas eſt, omnes qui quocunq; modo medẽtur, medici vocitantur: ſed propter actiones, aut materiæ, aut membri diuerſitatem, hic manuarius ille medicamentarius, alter ocularius, & eſt, & dicitur: manuarius ab actione, medicamentarius à materia, ſicuti ocularius à membro: & quum omnes ſanitatis gratia operentur (artes enim omnes in ſubiectæ ſubſtãtiæ bono uerſantur, atq; illi operã nauant) ſequuntur operationis modos diuerſos. Erit itaq; medicina unica, ſed ipſius variæ ſpecies ac partes, omnes ad eundẽ ſcopum tendentes, ad ſanitatem uidelicet. Ac proinde non multitudine agẽtium, ſed propoſitis exploratis, artes ſunt diſtinguendæ. Siquidem ſingularia innumera ſunt, ſed generale quoddam opus omnibus eſt commune. Nam & corpori aliquid vt ſuperuacuum detrahens, aut aliquid quod deficiat adiiciens, vnum vterq; opus præſtat, corpori naturalem modum, hoc eſt ſanitatem, cõparans: proinde verò & calefaciens, & refrigerans, ſi-

Nouandũ nihil in ſanis corporibus.

Medẽdi rationes uariæ.

Artes diſtĩguẽdas non eſſe, p actiones ſingulas.

Scopus cõmunis medẽtium omnium, eſt ſanitas.

Artes omnes ĩ ſubiectę ſubſtã tiæ bono uerſari.

Medicię unius uariæ ſpẽ., ſiue partes, exiſtũt, omnes ad ſanitatem tendentes.

Artes eſſe diſtinguẽdas ſcopis.

cuti & madefaciens & ſiccãs. Non eſt autem vnius artis opus facere: alterius vitiatũ corrigere: ſed eiuſdem. Quòd ſi non eiuſdẽ, at certè medicina nihil quod prius non eſſet, procreat, ſed arti laceras ac tritas veſtes ſarcienti oppidò q̃ ſimilis eſt: ſanitatisq́; conſeruatio, parũ labefactata corrigit, minimè exiſtẽs diuerſum genus à curatiuo. Eſt porrò id artis finis, q̃d quieſcente artifice, demõſtrare valemus, vt ſanitas: qua rõne effectiuæ artes ab actiuis, quaꝝ finis ipſa actio eſt, tãtùm diſſentiũt. Nam quamprimum actiuæ ab agendo deſierint, finis quoq; vnà deſiit. Nihil ſiquidem in ſaltatoria præter ipſam actionem oſtendere poſſimus, ut in fabrili grabatum, in ædificatoria domum, ſanitatẽ in medicina. Quarè nec ſanitatem cuſtodire, aut vitiatam emendare, aut prorſus amiſſam recuperare, finis eſt, ſed omnia hæc actiones ſunt: finis autem eſt ſanitas. Sed neq; ex materiis ipſis artes diiudicandæ ſunt: quandoquidẽ materiam vnam conſtat pluribus artibus ſubiici (vt lignũ, exempli gratia, nauium artifici, carpentario, machinarumq́; ſtructori) ſicuti & vnam eandemq́; artem, permultis vti materiis. Quippè medicæ arti, vna quũ ſit, infinitæ materiæ ſubſunt: corpus nempe ſanitatem ſuſcipiens, cibi, ac potus, & medicamẽta omnia, ſicuti & vocata diætemata. Hæc igitur materiæ ſunt cauſſarum vim obtinentes: corpus autem, tanquam id ex quo finis, aut in quo. Itaq; ad finem properare omni ex parte, ab eoq́; artes iudicare præcipit ratio. Propter hunc enim & communibus actionibus & propriis præceptis atq; principiis differunt: nam hæc & ſecundum artium fines euariant: & cuiuſq; artis cõſtitutio à fine (quæ regula omnium artis præceptorum exiſtit) ſumit initiũ. Igitur vnum tantùm quum ſit humani corporis bonũ, ſicuti & aliarum omnium ſubſtantiarum, atq; vna ſimiliter ars, quæ circa illud verſatur, huius artis iam omnes particulas ſpeculemur: cuius quidẽ finis quum non

Medicinã arti laceras ueſtes ſarciẽti, eſſe ſimilem.

Finis artis quid ſit.

Artes effectiuæ ab actiuis, quo differant.

Sanitas eſt medicinæ finis.

Artes non eſſe ex materiis diiudicandas.

Medicinæ infinitas materias ſubiici.

Artes iudicandas ex fine eſ.

Artis cuiuſq; conſtĩ, a fine ſumit initium.

in ſola contemplatione ſit ſitus, ſicuti Arithmeticæ, Aſtronomiæ, ac Phyſicæ: nec ſimul cum actione ipſa deſinat, quod cõtingit in ſaltatoria: manifeſtum vtiq; eſt, neq; inter actiuas, neq; contemplatiuas, ſed inter effectiuas aut acquiſitiuas, quales ſunt quæ ex parte vitiatum corrigunt, eam eſſe connumerandam: ſic vt natura quidem & corpus fabricetur, & ipſum imbecillum confirmet: eius autẽ miniſtra ſit ars, quæ impræſentiarum īueſtigatur. Appelletur igitur correctiua: quæ quidem aut multum ſubitò corrigit, aut pauxiliũ. Etenim quæ ipſius pars multum ſemel corrigit, eam medicatiuam aut curatiuam dicamus: cuius ſanè, quemadmodũ quantitatis, differentia permagna exiſtit: quæ verò pauxillum, conſeruatiuam. Atq; hæc quidẽ inſignibus differentiis tripartitò diſtingui videtur. Aut enim exactè valentem accipiens, in hoc ipſum gradu conſeruat, diciturq́; . Euectice, hoc eſt boni habitus conſeruatrix: aut eos qui iam euaſerunt morbum, ac ſecũdum habitudinem ſani exiſtunt, reficit, appellaturq́; Analeptice, hoc eſt inſtauratrix: nam quę inter vtranq; pars collocatur, verſaturq́; circa corpora in habitu, non in bono habitu, ſana, ea conſeruatiua ſimul & ſalubris nũcupatur. Tres igitur hæ partes conſeruatiuæ, analeptice, ſalubris, & euectice, ſunt quidem omnes ſub ea medicinæ parte, quæ exigua tollit vitia: inter ſe autem ratione maioris minorisq́; diſſentiunt. Minora enim caſtigat euectice: paulo his maiora ſalubris: adhuc maiora analeptice. Quidam verò & quartam his particulam prophylacticen, hoc eſt præſeruatricem addunt, facultatem ei habentem oppoſitam, quæ à morbo reficit liberatos. Curatiua igitur, magna vitia: euectice autẽ, atq; ſalubris, parua tollit: in medio verò harum interſtitio analeptice & prophylactice poſitæ ſunt: ſi ad ſalubrem atq; euecticen comparentur, haud exigua vitia emendantes: ſi ad curatiuam, non magna. Quocircà

Medicinã eẽ iter factiuas artes connumerandam.

Medicinã eſſe miniſtram naturæ.

Medicatrix medicĩæ pars.

Conſeruatrix medicĩæ pars, triplex.

Euectice.

Analeptice.

Salubris.

Prophylactice

non immeritò neutrę appellari poſſunt. Ergo ut totum ſermonem repetā, circa corpus humanum vnā quandam artem conſtituo, eiusq́; duas has eſſe partes, efficientem vnam: corrigentem alteram: ambasq́; haſce prius natura ineſſe, ſed ipſarum alteri, emendatrici ſcilicet, humanam artem opitulari: quæ & ipſa bipartitò diuiditur, in curatricem partem, ſeu medicatricē, atq; in alteram conſeruatricē, quæ & ſalubris vocatur. Huius rurſus tres partes ſunt, Analeptice, Euectice, ac toti generi cognominis, ſalubris. Quum autē omnis quæſtio ſub definitionem cadat, ſanè ſi quid tùm medicina, tùm gymnaſtica ſit, didicerimus, nec amplius difficile fuerit inuenire ad vtram ipſarum ſalubris referatur. Quum ergo vna tantùm ars circa corpus verſetur, poterit qui volet, medicinam eam appellare: ſin hoc non placet, exercitatoriam. Sin id quoq; diſpliceat, totam artem nomine carere dicens, vnam eius partem, medicinam, alteram exercitatoriam appellet. Si neq; id probas, ſalubrem quandam artem curatiuæ ex diuerſo diſtinctam, eiusq́; partes diæteticē, gymnaſticemq́; dicito. Singula enim nomina ſi interpretabere, ita vniuerſum quod quærebas indeptus fueris. Quòd autem ut artem corpora malè affecta curantem iatricen, hoc eſt medicinam, ſic artificem etiam ipſum, Medicum, appellet Homerus, perinde atq; alii Gręci, verba illius indicant ubi ait,

Correctrici artis parti, humanam artē opitulari.

Quæſtionē omnem ſub definitionem cadere.

Iatrice.

Vir medicus multis aliis tibi dignior eſto
Dira venena trahens, & pharmaca mitia fundens,
Multa ſalubria miſcens, & letalia multa
* Vnicus exiſtens, ritè tamen omnia callens.

Præcipuas porrò medicinæ partes eſſe Pharmaceuticen, Chirurgicē, & Diæteticem, nemo ferè inficiatur. At gymnaſticæ artis nomen, Homeri ſæculo, nondum repertum erat. Nam paulo ante Platonis tēpora gymnaſtarum ars exorta eſt, quo etiam tempore Athletarū

Medicinę quæ ſint partes pręcipuæ.

Gymnaſtarum ars quādo fuerit exorta.

Athletarũ habitum eſſe uituperandum.
Bonus habitus qui laudandus.

exercitatio emerſit: quorum quidem bonus habitus ut vituperandus eſt, ſic etiam ipſos inſtruens gymnaſtica, contumelia non caret. Eum autem habitum bonũ laudamus, qui & tutiſsimus eſt, & ad obeundas naturales actiones maximè idoneus: cuius materiæ effectiuæ ſimul & conſeruatiuæ, duæ ſunt, & ſalubris vocata victus ratio, & exercitatio. Nã quũ quatuor ſint genere omnes materiæ, à quibus noſtrũ alteratur corpus, manuaria functio, medicatio, exercitium, ac victus ratio, vna quidẽ eſt ægrotis inutilis, duæ verò ſecundùm naturam ſe habentibus. Aeger quippe in multis medicamina, manuum operam, victusq́; rationem poſtulans, nulla ex parte exercitatione eget: exquiſitè autem ſanus, corpus exerceat, & certa quadã victus rõne utatur neceſſe eſt, ſed medicamẽta, aut manus miniſteriũ, non poſtulat. Salubris igitur artis conſtat partẽ quandam eſſe gymnaſticem. Siquidem etiam Plato in Gorgia, aliam gymnaſticam eſſe ait, vt artis corpus regentis partem: atq; aliam qua vtuntur Athletæ: quam nimirum ceu omnium flagitioſiſsimam criminatur plurimis modis. Huius quidem finem, viriũ eſſe incrementum, quo aduerſarios proſternant: illius autem, vſum ad naturales actiones, cõfirmans. Quum igitur in quadam moderatione ſanitas ſita ſit, Athletarum aũt gymnaſtica intemperiem, exceſſumq́; moliatur, multam ac ſolidam carnem procreans, ſanguinisq́; copiam quàm tenaciſsimi adaugens, haud difficile inuentu fuerit, artem hanc omnibus naturalibus animalibusq́; actionibus prorſus inutilem eſſe. (Craſſus enim uenter ſubtilem mentem nõ parit) atq; obnoxiam periculis. Quare Athletarum nõnulli repente obmutuerunt: alii ſenſum motumq́; amiſerũt, ac penitus attoniti facti ſunt, mole illa præter naturam, ac multitudine, inſitum extinguente calorem, liberumq́; ſpiritui tranſitum intercludente. Quicũq; autem ex ipſis mitiora mala patiun-

Materiæ alterantes corpus, ſunt quatuor ĩ uniuerſum.
Aegri exercitio non egent.
Sanis exquiſite, quæ neceſſaria.
Salubris artis partẽ eſſe gymnaſticem.
Sanitatẽ in moderatione conſiſtere.
Athletarũ gymnaſtica intẽperiẽ, exceſſumq; molitur.
Ventrem craſſum ſubtilẽ mẽtẽ nõ gignere.
Athletas eſſe morbis obnoxios.

tur:rupto vaſe ſanguinem vomunt,aut expuunt: Cæterùm legitimæ gymnaſticæ authores ſunt, Hippocrates,Diocles,Praxagoras,Philotimus,Eraſiſtratus, atq; Herophilus:& quicũq; alii totam artẽ ad corpus pertinentem optimè didicerunt: quoq; ſanè dogmatis congruit illud Platonis. Vna quũ ſit corporis curatio, duas eius partes appello,vnam gymnaſticem, alterã curatricem. Licebit etiam in ipſa arte corporis præſide, ſi quis iuenire partes eius deſyderat,ęgros curantẽ, medicatiuã:ſanis conſulentem,ſalubrẽ appellare. Vel melius ſic ut diximus antea. Ars corporis curam habens emendatrix quum ſit, qua parte magna vitia corrigit, medicatrix dicetur:qua verò exiguas noxas tollit,vocabitur cõſeruatrix. Quin etiam aptius à materiis has partes,morbidam unam,ſalubrem alteram appellaueris:quæ vt ante à nobis eſt dictum,in refectrìcem,ſalubrem ſecundùm habitum,& Euectricem,ſiue boni habitus effectricem, diducitur. Nam dictarum partiũ ſingulis propria materia ſubiicitur:primę quidem,ſecundum habitudinem ſiue affectionẽ valens corpus: ſecũdæ,ſecundum habitũ:tertiæ deniq; bono habitu præditum. Etenim corpus ſecundum affectionem ſanũ appello,quod iam extra morbum quum ſit, leui tamẽ noxa pulſatum,facilè in morbum relabitur : imbecillum etiam ad actiones exiſtens. Secundum habitum autem, quod iam periculis obnoxium non eſt,abſolutũ tamen actionum robur nondum eſt conſequutũ. At bono habitu præditum,quod extra omne verſatur periculum, ac præ ſe fert etiam inſigne quoddam omnium actionum robur. De ſanitate etiam ſimiliter iudicandũ. Sanitas namq; ſecundum habitum, inter ſanitatẽ ſecundum affectionem & bonum habitum actionibus media eſt. Nam ſanitas in affectione, debiles actiones producit:bonus habitus firmiores:ſanitas aũt in habitu,nondum quidem firmas: non amplius tamẽ debiles. Quòd

Gymnaſticę legitimæ authores.

Plato.

Correctrix ars.

Medicatrix pars artis.

Conſeruatrix.

Corpus ſecundum affectionẽ ſanum,qđ nam eſſe dicatur.

Corpus ſanum ſecundum habitum.

Corpus bono habitu præditum.

Sanitatem tripliciter dici.

Conſeruatricē artem,ſecundũ auxiliorũ materias eſſe quadruplicem.

ſi ſecundum auxiliorum materias artem hanc ſalutarē, conſeruatricemq́; diſtribuas,in quatuor partes ſecabitur. Vna ſiquidem in aſſumptis, altera in iis quæ fiunt: tertia in his quæ euacuantur:quarta in forinſecus occurſantibus,prorſus verſari videbitur. Per hæc enim ſanitas cuſtoditur.Pars igitur,quę in his quæ aſſumuntur verſatur,ciborum potionumq́; ad ſanitatis cuſtodiam pertinentiũ eſt ſcientia.Quæ verò in iis quæ euacuantur, excrementorum omnium eſt exploratrix. Quæ exterius incidentium eſt,aerem,aquam,oleum, & cętera id genus ſpeculatur.At quarta pars artis quæ ſupereſt,in iis quæ aguntur poſita, ſtudiis exercitationibusq́; continetur. Inſomnietas namq́;,vigilia, ſomnus,venus,ira,lauatio,ex hoc genere ſunt. Cæterùm ſingulorum enumeratorum ſalubrium quantitas,qualitas,& occaſio,dignoſcēda eſt. Minima igitur ſalubris artis pars eſt de exercitationibus ſcientia:rectius enim puto gymnaſtica ars appellabitur,quæ omnium exercitiorũ facultatis cognitio eſt. Nam quæ ad palæſtram ſolùm pertinēt, cognoſcere,perquàm exiguum eſt,omnibusq́; mortalibus minimè vtile. Vnde tibi iam intueri licet,nō modo ſalubris artis quota ſit portio gymnaſtica,ſed etiam gymnaſticæ minimã eſſe particulam luctandi ſtudium,& huic cognatum Athletarum exercitium,affectionis cuiuſdam non naturalis effectiuum. Iccirco eos malè ſentire conſtat, qui in diuidenda tota arte,gymnaſticam medicatiuæ opponunt. Illa namq́; à materia,hæc à generali communiq́; actione appellationem habet. Similiter etiã quiſquis per diuiſionem, medicatiuo conſeruatiuum opponit, cognatorum oppoſitionem facit. Porrò quum vniuerſæ artes Mechanicæ mutua ope indigeant, perfectioribusq́; materias ex quibus finem ſuum conſequantur,ſuppeditent: inſtrumentaq́; optima,per quæ illas adornent,conficiãt, eis omnibus ceu quædam Architectonica ars corporis

Exercitatoriã eſſe minimam artis ſalubris partem.

Artes oēs mechanicas, mutua ope indigere.

curatiua, quæ vna eſt, præſidet. Siquidem ædificatorię, vt tales quaſdam ædes extruat, præcipit: calceariæ, vt calceum: panifici, vt panem: culinariæ, vt obſonium: aliisq; ſingulis, vt quæq; apta eſt, imperat. Sed huiuſce artis corpus noſtrum curantis, ſalubris appellata pars eſt, cuius quadripartitò diuiſæ, partis vnius gymnaſtica particula exiſtit. Cauendũ tamen eſt ne pædotribã, aut palæſtræ præfectũ cum gymnaſte confundamus. Nam qui luctas oẽs & frictionum ſigillatim omnes actiones ritè obire ualet, iſte panifici, & coquo proportione reſpondet, facere quidem panem & obſonia ſcientibus, minimè tamen quid in ipſis optimum ſit, quid nõ optimum, intelligentibus: quam'ue facultatẽ ipſorũ unumquodq; ad ſanitatem habeat, non dignoſcentibus. Vt igitur miles artis imperatoriæ, ſic pædotriba gymnaſticæ miniſter eſt. Vocant tamen non ſolum pædotribas eos qui exercent athletas, ſed etiam gymnaſtas. * Quarè gymnaſtica duabus artibus maximè ſeparatis inſeruit: queadmodum culinaria, quæ ſalutare obſonium medico ſalubriq; cõcinuat: guſtui verò iucundũ, ac voluptuoſum, non amplius id arti cuipiam, ſed adulationi potius cuidam, finem ſibi non ſanitatem, ſed uoluptatem conſtituenti. Similiter & luctatoria, id quod ad ſanitatem bonum eſt, ſalubribus & gymnaſticis dictis conciliat: quod autem ad affectionem athleticam pertinet, illi vitioſæ parti comparat, quæ ſe gymnaſticam vocat, quum tamen proſtratoria potius, aut caba lice appellari mereatur. Verùm omnis benè inſtituta reſpublica hoc genus artis odit, ac deteſtatur, vt quæ omne vitæ robur proſternat, haud in bonam affectionem traducens corpora. Iam verò, quũ prima totius artis pars curatiua, quòd ſic expediret maximè, conſtituta ſit, deinde per multum otium conſeruatiua ſalubriſq; vocata, ei adiecta fuerit, totã artem à præcipua magis parte medicinam denominari cõtingit, ſicuti &

Artem medicã præſidere uniuerſis mec anicis artibus.

Salubris medicinæ pars.

Gymnaſtice.
Pædotriba.
Gymnaſta.
Panifex.
Coquus.

Pædotribã eſſe miniſtrum gymnaſticæ.

Gymnaſticam duabus artibus inſeruire diuerſis.

Luctatoria.

Cabalice.

Luctatoriã artem, uitę robur proſternere.

Curatiuã artis partem primo omnium fuiſſe inſtitutam.
Medicina.
Medicus.

medicum illius profeſſorē. Iccirco nō ab re nunc quiſpiam īterrogatus, cuius nam artis pars ſit illa facultas, quæ tuendæ ſanitatis notitiam tradit, medicinæ reſpōdere poterit, latius fuſo & amplificato vocabulo, neq; adhuc partem, ſed integram humani corporis artē ſignificante. Cuius ſanè duas maximas partes eſſe curatricem & ſalubrem, ſicuti & huius ſalubris, gymnaſticam membrum exiſtere, conſtat.

Medicinæ præcipuę partes.

GALENI PERGAMENI, DE EXERcitatione paruæ ſphæræ, Libellus.

Exercitationū utiliſſimę ſunt, quæ exercētes corpus, oblectant animum.

ILLAE mihi ſanè videntur utiliſſimæ omniū exercitationum, quæ non corpus ſolum exercere, verùm etiam animum oblectare poſſunt. Vnde & ſapientes, & naturæ humanæ illos probè fuiſſe peritos iudico, quicūq; venationes, & alias animaliū capturas, primi omnium adinuenerunt, laborem qui in ill s eſt, voluptate, oblectatione, laudisq; cupiditate lenientes & temperantes. Adeò enim potētes ſunt, quæ in id genus exercitiis contingunt motiones animi, vt multi morbis ſæpe liberati ex delectatiōe fuerint: multi rurſus ex nimia conturbatione, in morbos inciderint. Nullus eſt autem corporis affectus tantus, vt vehementior animę affectionibus eſſe poſſit. Quamobrem diligentior iſtarum, quàm corporis paſſionum habenda ratio eſt, tum aliis de cauſſis, tum quia corpore longè præſtantior eſt anima. Cæterùm aliis omnibus paruæ ſphæræ exercitium multis nominibus, antecellit. Primò ſiquidem cū cæteræ exercitationes maximum apparatum, hominemq; otioſæ admodum vitæ requirāt, huic certè vna tantùm pila, eaq; præexigua eſt opus, quā uel paupertimus quiſq; comparare ſibi facilè poterit, neq; is qui ea ſe exercet, cogitur reliqua negotiorum relinquere. Quid igitur eo eſſe poſſit commodius, quod omni fortunæ, omni item negotio conuenit? Iam verò, quæ ex æquò exercere partes corporis vniuerſas, ſeſeq; nunc

Animi affectus ad pellēdos & cōciliādos morbos, quantam uim habeant.

Animi affectuū q corporis, cur maior habēda cura.

Paruæ ſphæræ exercitiū aliis longe antecellere.

Paruæ ſphæræ exercitiū, omni fortunæ, oīq; negotio conuenit.

in ſummam vehementiã intendere, nunc in ſummam facilitatem remittere poſsit, aliarum, præter hanc par uæ pilæ, nullam quidem exercitationem inuenies: quæ modò celerrima, modò tardisſima, iam uehementisſima, rurſusq; leuisſima, vtcũq; ſanè volueris, corpusq; toleret, fieri aſſolet. Hac enim membra ſimul omnia, ſi commodum tibi videatur, aut alia præ aliis, ſi id magis placet, ſtudioſius exercere potes. Vbi enim inuicem ſibi oppoſiti, alter alteri pilã ipſam præripiunt, in ea certè concertatione, caput quidem, ceruixq;, colli permotionibus exercetur: latera autem, pectus, & venter, faciei ſubleuationibus, depresſionibus, obnixibus, cæterisq; id genus prehenſionibus, vehementer laborant: valideq; tum lumbi tenduntur, tum etiã crura firmãtur. Hæc itaq; vna exercitatio omnes corporis partes quàm fidelisſimè exercet. Siquidem progredientibus, alii nerui muſculiq;: alii item ſubeuntibus, plus agitantur: quemadmodum etiam alii illis qui in obliquum ſe transferunt, & quotquot uno modo crura ipſa cõmouent. Quin etiam eorum membra qui tranſuerſi ferũtur, mouentur planè inæqualiter, ſicuti & illorum qui impariter currunt. Sed quẽadmodum cruribus, ita & brachiis exercitatio hæc, cuiq; æquam portionem lar gitur: quandoquidẽ pilam excipere in omni figura ſtudent. Accidit autẽ, vt dum neceſſe habent variis ſubinde modis ſe tranſmouere, aliis muſculis alii fortius ten dantur: hiq; in vices omnes laborent, æqualiter quiete partita, aliis requieſcentibus dum fatigant reliqui: ſicq; vicisſim & laborent cũcti, & requieſcãt, nec ſint otioſi omnes, nec laborent omnes. Quod porrò etiam uiſum exerceat, patebit, ſi reputemus quàm diligẽter pila ſit oculis obſeruanda, vt ſtatim quò dilapſura ſit, præſentiatur: ne in illius apprehenſione aberrare neceſsè ſit. Vnde etiam animus intentus atq; ſolicitus redditur. Et licet ſola ſolicitudo macerare nos extenuareq; ſoleat,

Paruæ ſphæræ exercitium ex æquo exercere oẽs corporis partes, poſſeq; intendi & remitti.

Paruæ pilæ ludum, etiã exercere oculos.

Solicitudinem exercitatiõi & gloriæ cupiditati coniunctã, in uoluptatem abire.

Parũq; pilę exercitium exercere ad res maximas corpus ſimul & animum.

Ducem oportere eſſe cautũ ſubdolũq;.

Athletarũ genus inutile.

Nimium omne eſt uitioſũ.

Curſum extenuare nimium corporis habitum.

Victoriam nõ fugiendo, ſed ſtando, pugnãdoq; parari.

exercitationi tamen, & gloriæ cupiditati coniuncta, in voluptatem abit, plurimumq́; & ad corporis ſanitatẽ, & ad animi prudentiam cõfert. Quòd autem & ad res maximas, adeoq́; eas, quas ſubire præſtareq́; imperatores, vrbium reginæ leges præcipiunt, animũ & corpus exerceat, demõſtratu non eſt difficile. Quandoquidem & aggredi in tempore: & inſidiando latere, & occaſionem præbitam momento arripere, & aut vi, aut improuiſo aſtu, quæ hoſtiũ ſunt occupare, occupataq́; tueri, bonorum imperatorum ſunt opera. Etenim egregiè cautum, ſubdolumq́; eſſe ducem oportet. At quotquot in palæſtris dimicãt, corporis obeſitatem, potius quàm virtutis exercitationẽ, conſequuntur. Vnde multi ad tantam peruenere crasſitiem, ut vix etiam reſpirare poſſent. Et ſanè genus hoc, vel ad hominum bella gerenda, vel ad regia vel ciuilia obeunda munera, minimè valent: ac ſuibus propemodũ potius, quàm his, rem quampiam quis posſit cõmittere. Sed curſum fortaſſe, & cætera exercitia, quęcunq; gracile reddunt corpus, laudaturum me ſuſpicaberis. At hoc non ita ſe habet. Nimium enim quod eſt, reprehendo ſemper: omnemq́; qua exerceri velimus artem, eſſe moderatã volò. Quæ ſi modum excedat, iam bona eſſe deſinit. Qua ratione ipſe neq; curſus commendo, vt qui nimiũ extenuent corporis habitum, ac ne tantillum virilis habeãt exercitationis. Non enim celeriter fugiendo, ſed fortiter ſtando, pugnandoq́; paratur victoria. Iam ſi ad ſanitatẽ reſpicias, quatenus per curſum inæqualiter exercentur membra, eatenus valetudo læditur. Neceſſario namq́; fit, ut alia defatigentur, alia autem ſint omninò otioſa. Horum verò neutrum bonum, ſed vtrumq; & morborum ſeminariũ eſt, & vires imprimis debilitat. Quapropter eam potisſimum exercitationem probo, quæ & corpus conſeruare validum, & mẽbra retinere integra, compoſitaq́;, & animũ præterea vegetũ, ala-

cremq́; reddere eſt potis. Quæ quidem facultas, in ea quæ parua pila fit exercitatione, reperitur. Quòd autē placidisſima ſit, hinc diſcas licet, quòd pueris, ſenibus, atq; à morbo cōualeſcentibus, hoc etiam nomine, aliis omnibus exercitatio hæc eſſe præſtantior uideatur. Quippe facilius nullum eſt exercitium ſi præmiſſa molli ex oleo unctione, eo leniter, adeóq; moderatè vtaris, vt ipſius qualitas, minimè à quantitate obſcuretur. Illud ſiquidem omnium lenisſimum eſt, quod laxatis requieturisq́; vtile imprimis, potentisſimumq́; ad debilitatas vires reuocādas exiſtit, iunioribus iuxta, ſenioribusq́; conducens maximè. Inter alia eius quæ recenſui commoda, neq; hoc eſſe prætermittēdum videtur, quòd maximè omnium extra pericula ſit, quæ frequēter adeò in reliquas cadūt exercitatiōes. Celeres enim curſus, iam multos rupto vaſe præcipuo perdiderunt. Quemadmodum & voces magnæ, vehemētesq́; & cōfertim emiſſæ, maximorum non paucis malorū cauſſa extiterunt. Sic equitationes etiā concitatæ, ſæpe renes ruperunt, & pectori frequenter nocuerūt: poris quoq; nonnunquam ſpermaticis: vt ea interim prætereā incommoda, quæ ab ipſis equis exiſtere ſolēt, ita ut multi equites ſellis excusſi ſubitò ſint exanimati. Similes iis ſaltus, diſcus, & quæcūq; nimis inflectunt corpus exercitia ſunt. Nam de illis qui ad palæſtram proficiſcūtur, quid attinet dicere, quū eos uideas aut claudos, aut diſtortos, aut fractos, aut aliqua oīno parte mutilatos redire? Quamobrē, quum præter reliqua cōmoda, paruæ huic pilæ exercitio adſit etiā ſecuritas, nimirū aliarum omniū vtilisſima hæc exercitatio meritò cenſenda eſt.

Paruæ ſphæræ exercitiū, omnium placidisſimum eſſe.

Vnctionem ex oleo mollem, dēre pilæ exercitium præcedere.

Paruæ ſphæræ exercitiū omni uacare periculo.

Exercitatiōes reliquæ, quorū malorum cauſæ eſſe ſoleāt.

Paruæ pilæ exercitii ſecuritas.

GALENI PERGAMENI DE ALImentorum facultatibus lib. Primus.

FACVLTATES alimentorum meritò præſtantisſimorū medicorum plurimi diligēter peruestigarunt, q aliis quidē præſidiis, minimè omni tēpore uta-

Viuere abſq; alimento non licet.

mur, ſine alimento aũt, ne uiuere quidem, nec ſecunda nec aduerſa ualetudine liceat. Porrò quum demõſtrationum duo genere ſint pricipia (aut enim à ſenſu, aut à notione euidenti, demonſtratio omnis ac fides proficiſcitur) nos de iiſdem facultatibus conſcripturi, ſatius eſſe duximus ab experientia auſpicari, eoq́; maximè, quòd bona pars medicorum, hac ſola uires alimentorum eſſe pronunciarint inuentas: inter quos præcipuè Diocles, experientia ſola, facultates alimentorum nobis notas eſſe arbitratur, non ex indicationibus, quæ tũ à temperamento, tum à ſaporibus deſumuntur. Quòd uerò experiẽtia, vt alia pleraq;, ita & qui cibi facilè concoquantur, aut ſecus, quæq́; ſtomachum iuuẽt, aut offendant, aluumq́; laxent, aut ſiſtant, nos doceat, nemo ſanæ mentis ignorat. Cæterùm in iis ipſis pleriq; falluntur, qui citra limitationem faciunt de rebus periculum. Etenim quibus flauæ bilis copia in uentriculo, uel ob prauam quampiam temperiem, vel ob peculiarem conſtructionem colligitur, ii cibos corruptu difficiles, melius quàm faciles, concoquunt: quando quæ facilè concoquuntur, facilè item alterantur, & corrumpuntur: contra quę cõcoctu ſunt difficilia, non facilè quoq; tum alterantur, tum corrumpũtur. Hæc itaq; ſi in multum calorem inciderint, coquũtur magis, quàm ſi moderato occurrerint. Atq; hac profectò ratione accidit, ut nonnulli bubulam facilius q̃ ſaxatiles piſces conficiant. Lens autem quibuſdam aluũ mouet magis q̃ inhibeat: melicratum uerò magis ſiſtit q̃ laxet, ob naturam ex pugnantibus cõpoſitam facultatibus. Nam ſolidum cuiuſq; corpus tardè permeat, aluumq́; ſiſtit: humor verò, ad excretionẽ ſtimulat. Quarè lẽtis aut braſſicæ decoctum, aluũ ſubducit: ipſa verò corpora, inhibent. Siquidem braſſica bis cocta, ſunt qui ad ventris cohibitionem vtantur. Omnibus enim quæ in humore coquuntur, vſu venit, vt quiddam ab eius facultate in ſe

Demonſtratio oĩs, aut a ſenſu proficiſcit, aut ab euidenti notione.

Diocles.

Experientia q cognoſcantur.

Bilioſum fortitos uentriculũ, cibos corruptu difficiles, q̃ faciles, multo melius concoq̃re.

Bubulam, q̃ ſaxatiles piſces, cur nonnulli multo facilius conficiant.

Lentis & braſſicæ decoctũ, aluum ſubducere, ipſas aũt ſubſtantias, ſiſtere.

Elixa oĩa deponere ĩ aqua

in ſe deriuent, ac de ſua viciſsim portionem aliquã ipſi impartiantur. Quare ſi aut lentem, aut braſsicam, aut aliquem marinorum piſciũ, quibus teſta pro cute eſt, decoxeris, ac poſtea decoctum ipſum oleo, garo, pipereq; conditum, propinaueris cuipiã, uidebis planè potione quidem, aluum dilui: eſu autẽ ſolidi corporis, cõſtipari: ſicuti & tormina & inflationes oriri, ſi vnà cum ipſorum iure, ſolidum etiam corpus ſumatur. Sic nãq; pugna quædam inter vtrũq; fit: quum ſolidum quidẽ corpus hæreat ſubinde: ſuccus autem ad excretionem properet. At quum nonnullis quidem venter ad egerendũ ſit natura propenſus: aliis autem difficilis, vtriq; pro ſua natura ſymptomatis quæ ab huiuſmodi cibis fiunt, afficiuntur: quum venter alius ſucci, alius ſolidi corporis facultati opituletur. Interdum etiã pituitoſum in ventre humorem, interdum bilioſum aceruari contingit. Atq; ipſius pituitoſi, alius quidẽ, eſt acidus, alius ſalſus, alius dulcis, alius deniq; ſenſibilis qualitatis expers. Rurſus alius eſt liquidus, alius craſſus, alius uiſcidus, alius diſsipatu difficilis. Humoris etiam bilioſi, alius eſt flauus, alius pallidus, in quorum vtroq; maximum eſt, pro maioris minoriſq; rõne, diſcrimẽ. Singuli igitur memorati humores, quum aut ad alui excretionem, aut eiuſdem cohibitionem plurimum habeãt momenti, poſtq̃ integra ciborum memoratorũ corpora cum ſuis ſuccis in ventrem peruenerint, iis quidem qui eiuſdem ſecũ ſunt facultatis, ferunt ſuppetias. Alimenta ergo citi tardiue tranſitus eſſe comperiuntur, aliàs ob naturalem noſtram ab initio conſtitutionem: aliàs ob ventris diſpoſitionem acquiſititiam: nonnunquam ob peculiarem eſculentorum ac potulentorum ſubſtantiam. Siquidem atriplex, blitum, malua, cucurbita, quia ſunt lenta & perhumida, aliis quæ talia non ſunt, celerius ſubſidunt, in iis potisſimum, qui ſumptis illis, leuiter in pauimento obambulant. Eodem

nonnihil proprię ſubſtãtiæ, & uiciſsim ſibi aliquid ab illa accipere.

Tormina fieri, eduliorum cõtrariis facultatibus mutuo inter ſe pugnantibus.

Pituitoſi humoris quadruplex differentia.

Bilioſi humoris diſcrimina.

Alimentorum celer, tarduſq; deſcenſus, a quibus proficiſci occaſionibus poſſit.

Olera quæ ob lentorẽ deſcendunt facile.

Fructus ſubducendæ aluo idonei.

Peponibus, melopeponibusq́ uim ineẽ diureticã.

in genere aliquis ponere poſſit, mora, dulcia ceraſia, & ex vinis, quæ dulcia ſimul ſunt atq; craſſa. Pepones quoq; & melopepones, quod humidi ſint, ac lenti, ventri ſunt ſubducendo idonei, facultatemq́; mediocriter abſtergendi habent, ideoq́; inter ea quę vrinam mouent, connumerantur. Ex numero etiam humidorum atq; aquoſorum corporum ſunt, & illa quæ præcoccia, & Perſica vocant: & omnino quæ nullam guſtantibus aut olfacientibus qualitatem repræſentant. Quæ quidem ſi venter ſit ad deiiciendũ procliuis, non ægrè ſubſident: ſin minus, hærent & ipſa ſublimia, medium quodammodo, inter aluum ſiſtentia, & proritantia, locum ſortita. At melicratum, in quibus celeriter diſtribui anticipat, nihil aluo ad excretionem confert: quinimo cibis ſecum commiſtis, ad diſtributionem præit. Quod ſi diſtribui celeriter non anteuertat, excretionem, non ſecus ac flaua bilis, ſua acrimonia & mordacitate proritat. Atq; horum cibariorum potionumq́; genus, duntaxat mordicatione ſua ventris partes ad expulſionem exuſcitat. Alia autem ſunt, quæ ventrem ſubducũt, quòd facultates in ſe medicamentoſas habeant commiſtas. Ac proinde horum ſubſtantia ex cibo pharmacoq́; conflatur. Porrò quæ medii temperamenti ſunt, nullaq́; uincenti qualitate prædita, ea ſolùm ſunt alimenta, non etiam medicamenta, quum nullam aliam diſpoſitionem in animantis corpore ingenerent, ſed quale animãtis, quod nutritur, corpus aſſumpſerant, tale prorſus conſeruent. Cæterùm ſi hominis quidem corpus medii planè temperamenti ſit, per alimenta medii temperamenti eo in ſtatu ſeruabitur. Sin autem frigidius, calidius'ue, aut ſiccius, aut humidius id fuerit, medii temperamenti cibum & potum perperam exhibueris. Quippe huiuſcemodi corpus, quatenus ab exactè media conſti-

Melicratũ qũ excretionem excitet.

Alimẽta medicamentoſa.

Alimenta tantum.

Tẽperata corpora, temperatis alimẽtis ſeruanda eẽ.

Intemperata corpora, reducenda ad mediocritatem ſunt, p alimẽta quæ cõtrariam illis intẽperiẽ ſortiãt.

tutione receſsit, eatenus in diuerſum ſtatum traducatur oportet: idq́; per præſentis intemperantiæ contraria, in eodem gradu adhibita. Quarè ad præſentem ſpeculationem ſummè neceſſarium eſſe videtur, hominum pariter ac ciborum temperamenta conſyderaſſe, vt cognoſcamus quæ'nam quibus ſint adhibenda. Etenim mel, verbi gratia, calidis & ſiccis naturis eſt aduerſisſimum. Frigidis verò ac humidis, vtilisſimum, ſiue ea temperies ſit eis naturalis, ſiue acceſſerit propter ætatem, ſiue propter regionem, aut anni tempus, aut vitæ conditionem. Neq; verò ſatis eſt principalisſimam cuiuſq; cibi temperiem nouiſſe, ſed qualitates etiam quæ hanc ſequuntur, callere oportet: quorum multæ quidem in ſaporibus, quædam in odoribus videntur cōſiſtere: quandoquidem cibi ipſi eandem cum iis medicamentis obtinent facultatem, quibus cum ſapore conueniunt. Cæterùm in commentariis de medicamentis cauſſam explicuimus, quamobrem aſtringentia quędam non eadem cum aliis aſtringentibus agāt, vt aloe, æs uſtum, atramentum ſutorium, flos æris, ſquammaq́;, & chalcitis. Siquidem quòd in quoq; iſtorum, aſtringenti facultati alia quæpiam ſit miſta, euenit vt opera quæ ſigillatim edunt, ſint diuerſa: perinde ac ſi malo cydonio ſcammoniam intus inſeueris, quod interdum vtiq; facimus, partes mali quæ circum ſemen ſunt, exculpentes: deinde cauitatem ſcammonio replentes, ac poſtea luto * circūlinentes, aſſantisq́;, atq; ita malum mādendum dantes. Quod namq́; hunc in modum præparatum eſt, abſq; ſtomachi ſubuerſione aluum ſubducit. Quarè minimè dubitandum eſt, quin ſaporum facultates, actionem ſuam quam à natura habent, efficiant. Porrò in quo qualitas ineſt aſtringens, ipſa quantum in ſeipſa eſt, vicina corpora

Temperamē-ta hominū & ciborum eſſe conſyderāda.

Mel calidis & ſiccis naturis eſſe aduerſisſimū, humidis autem & frigidis, maxime ex uſu.

Alimentorum ſecundas qualitates ēt eſſe explorandas.

Saporum cōmerciū, quid indicet.

Cydonii mali cum ſcammonio præparatio, ad ſoluendam aluum.

Aſtringētis q̄litatis opera.

cogit, conſtringit, refrigerat. Idē tamen corpus nonnunquam alias ſui partes calefaciētes: alias refrigerantes habere poteſt. Nos aūt ex beta & lente cum ſale & garo interdum edulium paramus, alui ſoluēdæ gratia. Sin minus velis ſubducere, vbi lentem excorticatā bis coxeris (nempe aqua priore effuſa) ac dein portiunculam gari atq; ſalis indideris, tantū aceti iniicito, quantum guſtum minimè offendat. Ita enim pharmacū iucundiſſimum vtiliſſimumq; reddideris, & cibum non paucis eorum qui diuturna cōflictantur diarrhæa. Cæterùm affectuum cognitio, exiſtit remediorum materia: non autem remedia ipſa: de quorum facultatibus diſſerere in hiſce commentariis eſt animus. Quāquam libri ſolent eſſe monimenta quædam eruditorum, non rudium & indoctorum perfecta doctrina. Neq; enim quiſquam ex libro nauclerus, aut artifex alterius artis euaſit. Ac proinde rectè illud vulgo dici videtur, optimam eſſe doctrinam, quæ viua voce traditur.

Edulium ſoluēdæ alue, quomodo ex beta & lente paret.

Affectuum cognitio exiſtit, remediorū materia.

Libros eē monimenta quædam eruditorum.

Artifex nemo ex libris euaſit.

Doctrina illa ē optima q̄ uiua uoce explicat.

Tritici differētiæ.

DE TRITICO.

PLVRIMVM exigua mole habet redditq; alimenti id triticum, quod dēſum eſt, dentibusq; uix diuidi poteſt. Quod huic contrariū exiſtit, magna mole exiguum alimentum largitur. Eſt autem quod denſum eſt, laxo longè grauius & ponderoſius, coloreq; magis flaueſcens. Porrò furfuracei panes, parum quidem alunt, ventrem verò multis excrementis īplent, ob eamq; cauſſam facilè etiam deſcendunt. Ad hæc, q̃ furfur nonnihil facultatis deterſoriæ ſortiatur, meritò inteſtinis exaſperatis, celeris eorum fit deiectio. Iis autem contrarii ſunt panes puriſſimi, plurimum ponderis exigua mole habentes: qui omnium tardiſſimè deiiciuntur: quare copioſiori fermento egent, q̄ furfuracei, ſubactioneq; longiori: nec ſtatim poſt ipſam aſ-

Furfuraceos panes & parū alere, & uentrē multis excremētis implere, ob idq; ſubduci facile.

Furfur nonnihil facultatis deterſoriæ ſortiri.

Panes, qui tardiſſime deiiciuntur.

ſari poſtulant. Iidem aſſationem diuturniorem quàm furfuracei requirunt. Eſt autem & alia panum ſpês inter hos planè media, quos αὐτοπύρους & συγκομίστους, hoc eſt, miſcellaneos ex farina & furfure, appellãt. At verò puriſſim⁹ panis apud Romanos, Siligineus dicit: quẽadmodum qui huic eſt proximus, Similaceus. Inter panes igitur Siligineus plurimum alimẽti præſtat: poſt ipſum Similaceus: tertio loco, medius q & miſcellaneus dicitur: poſt hunc, ſordidorum eſt quartum genus: in quibus furfuraceus poſtremus eſt, minimumq́; omnium nutrit, ſed omniũ maximè per aluum * deſcendit. Cõcoctu autem ſunt inter panes facillimi, qui plurimum ſunt fermentati, probeq; ſubacti, quiq; in clibano ignè moderato fuerint aſſati. Iam ex panibus is athletæ quidem eſt commodus, qui neq; eſt belliſſimè aſſatus, neq; multum fermenti recepit: priuato autem & ſeni, qui in clibano probè coctus cum ſit, habet etiam fermenti multum. At qui omnino caret fermento, prorſus nemini eſt commodus. Quòd ſi caſei etiam aliquid illi addatur (ſic enim ruſtici apud nos feſtis diebus panes quos vocant azymos conficere ſolent) eius vſu promptè omnes læduntur, etiam ſi fortiſſimo ſint corporis habitu: cuiuſmodi ſunt meſſorum ac foſſorũ robuſtiſſimi: qui in Alexandria, aſinina & camelina veſcuntur carne, ob idq́; grauiſſimis cruditatis morbis tentantur, atq; ante ſenectam intereunt. Quòd autem eorum pleriq;, qui ſe confecerunt laboribus, minus à prauis cibis lædantur, in cauſſa eſt, quod iis ſomni ſint profundiores: quæ res ad coctiones multum ipſis adfert momenti. Athletæ verò alimentis vtuntur craſſi & viſcidi ſucci, & quæ per exercitia improba, non facilè aut computreſcant, aut in vapores ſoluant. Quibus cibis ſi priuatus aliqs, aut ab exercitiis alienus uti voluerit, celerrimè in plenitudinis morbum incidet, copiam crudi & craſſi ſucci coaceruans: qualis eſt ille

Miſcellanei panes.

Siligineus panis plurimum alimenti præſtat.

Similaceus panis, ut nutriat.

Furfuraceus panis oim minimum nutrit.

Panes concoctu facillimi.

Panis athletæ commodus.

Panis ſeni aptus.

Panes azymos eſſe nemini cõmodos.

Azymi panis uſu, qui aliqd caſei receperit, prõpte omnes lædi.

Alexãdrini foſſores, camelinis ueſcuntur carnibus.

Somnos pfundiores plurimum conferre ad coctionem.

Athletarũ craſſam, plenamq; uictus ratione, iis qui nõ exercẽtur eſſe periculoſam.

Puris a crudo humore diſcernendi ratio.
Panis coquendi formæ quę præſtantiores habeantur.

humor, qui in vrinis ſubſidet, puri quandoq; aſſimilis: niſi quod pus & graueolens eſt, & lentum: crudus verò ſuccus non item. Inter panes rurſus, optimi ſunt clibanitæ: his proximi, qui aſſantur in furno minori. At qui ſuper craticulam, aut cineres calidos, aut foci pauimentum, ceu in clibano, aſſantur, praui omnes ſunt, vt qui ſe inæqualiter habeant. Omnium autem peſſimi ſunt, quantum ad modum aſſandi pertinet, quos eò ſubcinericios nuncupant, quòd cineribus tecti aſſentur.

Panes ſubcinericii, peſſimi.

DE PLACENTA QVAM τηγανίταν appellant.

Τηγανίτης aluum ſiſtit, et crudorum humorum eſt generatrix.

QVAE placenta ex farina triticea læuigata ſufficienti aquæ portione, atq; oleo intra ſartaginem fricta, conficitur, appellaturq; τηγανίτης ab Atticis, ea quidem cohibet ventrem, & crudorum ſuccorum eſt generatrix. Quapropter & à quibuſdam mellis quippiam ei admiſcetur. Sunt qui & ſalem marinum miſceant.

DE ITRIORVM COMPOSITIONE.

Itriorum compoſitiones, & noxæ.

DVPLEX autem eſt Itriorum ſpecies: præſtantior quidem, quam rhyemata: deterior, quam lachana appellant. Quæ ſanè ex his ac ſimilagine componuntur, craſſi ſunt ſucci, & tardè ſubſident, iecorisq; obſtruunt meatus. Ad hæc lienis imbecillitatem augent, calculosq; in renibus gignunt. Quòd ſi cocta bellè fuerint, atq; mutata in ſanguinem, admodum nutrient. Quæ verò cum melle parantur, miſtam poſſident facultatem. Quanquam in iis qui obſtructionis principium habent, aut inflammatione, aut ſcirrho ſunt aliquo obſeſſi, nihil minus quàm illa nocent: nonnunquam etiam grauius. Vt autem de pane ſermonem repetam, is ſaluberrimus eſt homini neq; iuueni, neq; exercitationibus dedito, qui tum ſalis, tum

Panis ſaluberrimus homini nec iuueni, nec exercitiis dedito, qualiſnã eſſe debeat.

fermenti habet plurimum, maximeq́; fuerit, ante quàm aſſetur, ſubactus. Modus autem fermenti & ſalis ſit is, qui guſtui ſenſum triſtem non inferat.

DE PANE LOTO.

QVI panis abluendi rationem excogitarunt, minoris ſanè alimenti cibum, ſed qui ab obſtructionis noxa abſit, quo ad licet, longisſimè, inuenerunt. Siquidem panis hic, ſuccum craſſum & lentum habet minimum, vt qui ex terreſtri aereus ſit factus. Cæterùm id edulium quod ex multa triticea farina lacti permiſta conſtat, tametſi boni ſucci & multi alimenti ſit, ex iis tamen eſt, quæ ob asſiduũ uſum, hepatis obſtructiones, & calculos renum procreant: ad hoc etiam conferente renum temperamento acri ſimul & igneo.

Panis lotus nutrit minus, omniumq́; minime obſtruit.

Panis loti ſubſtantia.

Pultem ex lacte & farina, hepatis obſtructiones, & renum calculos gignere.

DE ALICA, SIVE CHONDRO.

ALICA ex genere eſt tritici & valenter nutrit, ſuccumq́; lentum habet. Proinde huius vſum multum vitare conuenit, idq́; potisſimum quibus iecur facilè obſtruitur, aut renes calculis gignendis ſunt prompti. Quod autem ad ſorbitiones alicæ pertinet, oportet ſuccum eius (qui ſanè magnam concoctionem deſyderat) tum multæ aquæ admixtum ſuper carbones coquere, plurimum mouendo, quoad exactè percoctus fuerit: tum verò ſalis quippiam etiam iniicere, oleumq́; in principio, ſi placeat. Quòd ſi quando ſani ob vehementem vètris mordicationem, aut bilioſi humoris & multi tranſitum, ſorbitione eguerint, iis alicam plurimum coctam, donec extabuerit, ac dein colatam propina.

Alica.

Chondri uſus quibus debet eẽ ſuſpectus.

Alicæ ſorbitio quibus ſit propinanda.

DE TRITICO ELIXO.

ELIXVM triticum ventrem, ceu pondus maximum, premit, nauſeam ciborũ inducit, flatus generat, dolorẽ capitis, caliginemq́; oculorũ conciliat,

Tritici elixi incõmoda.

Alui facilitas cruditatibus unicum eſt remedium.

ac deniq; immodicè ſiſtit aluum: cuius facilitas, vni-cum in cruditatibus eſt remedium. Nutrit tamen valide corpus: & robur inſigne iis, qui ipſo vſi fuerint, comparat.

DE AMYLO, HOC EST FARINA, citra molam ex tritico facta.

Amyli facultas.

Panes calfacere.

AMYLVM ex tritico fit, partes exaſperatas læuigādi vim obtinens: lotisq; panibus ſimilem facultatem ſortitus. Nam vt illi, minus q̃ panes non loti, corpori alimentum præbet: & non calefacit, quū cæteri panes calefaciant.

DE HORDEO.

Hordeũ refrigerat.

Hordeum quo modo a tritico differat.

Ptiſana humectat.

Ptiſanæ conficiundæ ratio.

Ptiſanam detergere magis, ubi ex hordeo non plene decorticato confecta fuerit.

Ptiſanæ magnifica cõmẽdatio.

HORDEVM, quoquomodo ipſo vtaris, vim quandam habere refrigerandi cernitur: qua quidem ratione à tritico differt, necnon quòd triticum ſanè craſſum & lentum humorem gignat: hordeum autem, & tenuem, & deterſorium nõnihil. Cæterùm polenta quæ ex frixo hordeo conficitur, ſiccare conſpicuè cernitur: cum tamẽ ipſa ptiſana humectet, ubi plurimum intumuerit coctione longa, tandemq; in chylum degenerauerit. Acetum autem tũc ei admiſcetur, quum planè intumuerit: quum verò cocta fuerit exactè, ſub edendi tempus ſalem tenuem inijcere oportet. Oleum etiam, ſi in principio ſtatim inieceris, coctioni nihil nocueris. Porrò hordeum ex quo cõficienda eſt ptiſana, aliquādiu in aqua præmacerandum eſt, poſtea verò in mortarium coniectum, vſq; eò terendum eſt re aliqua aſpera, dũ is qui in ſuperficie eſt cortex, abiectus ſit. Quòd ſi nõ quicquid eſt paleaceũ deciderit, elixa ptiſana magis quidem deterget, nullam autem aliam noxam accipiet. Sic præparatæ ipſius ptiſanæ lentor, læuis, cõtinuus, blandus, lubricus, & moderatè humidus eſt: ſitimq; arcet, ad abluendumq; idoneus, nec aſtrictionem habet, nec tormina gignit, nec deniq; in ventre exturgeſcit, quum intumuerit inter

coquendum, quantum intumeſcere poterat.

DE PANIBVS HORDEACEIS.

HORDEACEI panes (quorum ſimiles ſunt differentiæ illis quas de triticeis tradidimus) multo minus triticeis alunt, magisq; ſubducuntur per aluũ, & potisſimum ſi facti ex peiori hordeo fuerit. Laudatisſimum autem eſt hordeum, quod candidũ, ubi pinſitum eſt, apparet, nonnihilq; habet denſitatis & ponderis. Porrò quod totum plenum eſt, & circũſcriptionem externam habet tenſam, melius eo eſt, quod gracile eſt & rugoſum: id quod ſeminum omnium tibi ſit iudicium commune. Cæterùm non debes vti ſeminibus ſtatim poſt collectionem, ſed vbi ea in locis repoſueris, diu ab eis abſtinere: quo interea pars quidẽ humoris ſuperflui exhalet: pars autem etiam coquatur. Defluit enim à plantis, fructibus, & ſeminibus, poſtquàm collecta & repoſita fuerint, primum quidem quicquid in ipſis aquoſum eſt, ac tenue: poſt autem, & nonnihil humidi naturalis. Quare quæ diutisſimè fuerunt repoſita, vires habent imbecilliores. Verùm huius terminus ſit, quum ab ipſis diuiſis puluis quidam tenuis excidit.

Hordeacei panes nutriunt multo minus triticeis, magisq; ſubducũtur per aluũ. Hordeum laudatisſimũ, q̃le. Rugoſa ſemina, deteriora eſſe. Seminibus q̃n utendum. Semina q̃ diu fuerunt repoſita, cur uires habeant imbecilliores.

DE POLENTA.

EX RECENTI hordeo mediocriter frixo laudatisſima fit polenta. Quum autem polẽta omnis quæ rectè eſt facta, boni ſit odoris, ea eſt ſuaueolentisſima, quæ ex optimo ac recenti hordeo, & quod ariſtam non admodum habeat ſiccam, confecta eſt. Quæ quidem ſi cum vino auſtero fuerit epota, ventrẽ deſiccat. In vniuerſum autem priuatis quidẽ & in otio degentibus, plurimum alimẽti largitur: iis verò qui quoquo modo exercentur, minus q̃ quod ſit ſatis.

Polenta epota cum uino auſtero, uentrem ſiccare.

DE MAZA.

AT MAZA (quæ ex polenta frixa conficitur) tantum in alẽdo corpore, à panibus hordeaceis:

Polenta q̃bus plurimum alimenti largiat.

quantum hi à triticeis, relinquitur. Quippè quum hordeum initio ſuapte natura furfurem haberet non paucum, vel ex ſe ad cõcoctionem ineptum, frixum iam, cum ipſum habebit tum ſicciorem, tum fractu & comminutu difficiliorẽ: ſicuti & cremorẽ illũ, ex quo corpus alimentũ ſumebat, ſimiliter aridiorem. Quo fit ut maza panibus hordeaceis, ægrius coquatͥ, magisq́; vẽtriculum flatu impleat: in quo etiam ſi diutius manſerit, turbationem excitat. Citius autẽ ſubducitur, ſi cõmiſta diutius, atq; ſubacta fuerit. Quòd ſi mel quoq; addatur, citius etiam ob id ventrẽ excitabit ad excretionẽ. Porrò ptiſana deterſoria & inciſoria eſt: quod in cute noſtra indicat, ipſius ſordes eluens. Iam ſi paulo poſt, quàm ipſam cuipiam ſorbendam dederis, vomere ipſum compuleris, pituitam quæ in ventriculo continebatur, deterget, & omnia uomitu ſimul cum ea eiiciet.

Maza ægrius coquitur panibus hordeaceis, flatuq; magis uentriculum iplet.

Ptiſanæ facultas.

DE ZEA, TYPHA, ET OLYRA.

ZEA (quam vulgo ſpeltam uocant) nutrit quidem hordeo valentius, at impotentius tritico: ac proinde mediam inter triticum & hordeum naturã poſſidet. Olyra eiuſdem cum Zea eſt generis. Quæ quidem ſi bona ſit, panes ex ea cõfecti, poſt triticeos ſaltẽ ſunt præſtantisſimi. Secũdi ab his ſunt qui ex Typha parantur. Ex nobilisſima autẽ olyra, vt decet, excorticata, ſunt qui nominatũ tragum cõficiant: quo pleriq; utuntur, primum in aqua coquẽtes, deinde ea effuſa infundentes ſapam, aut uinũ dulce, aut mulſum, quibus poſtea ſuperiniiciũt & pineas nuces aqua præmaceratas, donec plurimum ĩtumuerint. Quod verò ad colorem natiuum pertinet, in hordeo quidẽ & olyra, eſt albus: in tritico & Zea ſubflauus. At typha flauior tritico exiſtit. In vniuerſum autẽ, quæ ſemina parua mole multam reddunt ſubſtantiam, eamq́; craſſam & uiſcidam, optimi ſucci ſunt, ac multi alimenti: non tamen facilè

Zea media inter hordeũ & triticum.
Spelta.
Olyra.

Typha.

Tragus quomodo præparetur.

Semina optimi ſucci & multi alimẽti ſunt, quæ parua mole multam reddunt ſubſtantiam.

per aluum ſecedunt: Quæ verò his ſunt cõtraria, mollem quidem ac laxam habent ſubſtantiam: partes autẽ ipſorum furfureæ, citius quidẽ ſubducuntur, ſed alunt minus. In iis ipſis, quæ graueolẽtia ſunt, & guſtũ quendam habent iniucundum, perſpicuum eſt, quòd omnia & praui ſunt ſucci, & difficilia concoctu. Semina praui ſucci, quæ

DE AVENA, QVAE BROmus dicitur.

AVENA, iumentorum, non hominũ, eſt alimentum, niſi eos extrema fames illa nutriri compellat. Eſt autem admodum calida: minusq́; nutrit quàm typha: & panis inde confectus, inſuauis exiſtit, non tamen aluum aut ſiſtit, aut proritat, ſed, quod ad id ſaltem pertinet, medium locum obtinet. Bromus. Auena eſt admodũ calida.

DE MILIO ET PANICO.

PANIS qui ex milio fit & panico, exigui eſt alimenti & frigidus: ac præter id, tum præaridus, tũ friabilis, quum nihil in ſeſe habeat, nec lentoris, nec pinguitudinis. Quare aluum humentem deſiccat. Porrò milium, ad omnia eſt panico præſtantius, ſuauiusq́; editur: ad hęc cõçoquitur facilè, ventrem minus ſiſtit, ac magis nutrit. Panicum. Miliũ ad omnia eſt panico præſtantius.

DE LEGVMINIBVS, HOC EST ſeminibus cerealibus, ex quibus, panis non fit: ac primum de Oryza.

ORYZA omnis ad ſiſtẽdam aluũ vtuntur: quod ſemen difficilius quàm alica concoquitur, ac minus alit, illa inſuauior exiſtens. Oryza oẽs ad ſiſtendã aluum utuntur.

DE LENTIBVS.

SVBSTANTIA lentis craſſa, terrea, auſtera & aſtringens exiſtit. Succus autem qualitatem aſtringenti contrariam poſsidet. Quare decoctum ipſarum ſale, garo, aut oleo etiam conditum, aluum deiicit. Cæterùm lens bis cocta ſupprimit alui profluuia: ſtomachum, inteſtina, & totum deniq; ventrem Lentis ſubſtãtia. Lentis ſuccus. Lẽs bis cocta uentrem fluentẽ ſupprimit, corroboratq;.

corroborat. Lens porrò decorticata magis nutrit quàm quæ cortice ſpoliata non eſt: ſuccum tamen craſſum & prauum gignit, nec ſic alui profluuia deſiccat. Iure igitur qui largius hoc edulio utuntur, elephantiaſim & cancros incurrunt: iisq; tantùm qui laborant cachexia: vtiliter talis cibus præbetur. Qui quidem integrum & inculpatum viſum hebetat, ipſum immoderatè exiccans: ei verò qui contrario modo ſe habet, confert: retinetq; muliebria profluuia. Quum autem ptiſana, in eo ſaltem, contrariam ipſi facultatem posſideat, ex amborum miſtione præſtantisſimum edulium conficitur, idq; minori portione ipſius ptiſanæ iniecta, nec non ſatureia, aut pulegio addito. In ſumma vero, lens aduerſatur iis, qui craſſo melancholicoq; ſucco redūdant. Cæterùm in ipſa victus ratione, temporum ratio eſt habēda, ſicuti & regionum, & anni temporum. Etenim Autumno melancholicis ac ſiccantibus cibis abſtinere: Hyeme aūt vti, oportet: quemadmodum Aeſtate humectātibus ſimul & refrigerantibus. At Vere, quòd medii temperamēti ſit, mediæ facultatis cibi ſunt dandi.

Lens, ſi qs ea largius utat, elephantiaſim & cancros inducat.

Lens uiſum inculpatum hebetat.

Lens ptiſanæ immiſſa, optimum edulium euadit.

Lens aduerſāt iis, qui craſſo melācholicoq; redundant ſucco.

Temporibus ſingulis quales cibi conueniant.

Ver, medii tēperamenti exiſtere.

DE FABIS.

CIBVS qui ex fabis cōficitur flatulentus eſt, etiā ſi coquatur diutisſimè: id quod ſentientes nonnulli, cepas ipſis adiiciunt: quum quicquid flatulentum cibariis ineſt, corrigatur per calefacientia & tenuantia. Habent autem fabæ ſubſtantiam non denſam nec grauem, ſed fungoſam ac leuem, quæ vim quandā detergendi posſidet. Quare fabacea farina mulieres faciem deungunt: tollit enim lentes quæ in facie apparēt: ob quam ſanè facultatem, ventrem non cunctanter fabæ ipſæ permeant. Porrò ſi frixæ fuerit, ſicuti & legumina omnia, flatum quidem deponunt, ſed cōcoctu ſunt difficillimæ, tardeq; prætereunt, & crasſi ſucci alimentum exhibent. Quæ fabæ virides quidē collectæ ſunt,

Fabaceus cibus eſt flatulētus.

Flatum a cibis diſcuti per calfacientia, & tenuantia.

Fabarum ſubſtantia.

Fabacea farina lētes faciei exterit.

Legumina ſiā frixa reddi cō coctu difficiliora.

poſtea verò aſsiccatæ, vt minus nutriunt, ſic deiiciuntur promptius.

DE FABA AEGYPTIA.

FABA ægyptia, ut magnitudine, ſic inſita humiditate, quàm noſtra, eſt longè ſuperior, magisq́; etiam excrementitia. Faba ægyptia

DE PISIS.

PISA tota ſubſtantia cum fabis ſunt cõſimilia, eodemq́; modo ſumuntur: non ſunt tamen flatulenta vſqueadeò, nec ſortiuntur vim detergendi: ideoq; magis iu aluo morantur. Piſa ægrius deiicunt q̃ fabæ.

DE CICERIBVS.

CICER edulium eſt non minus flatulentũ quàm faba: ſed valentius nutrit illa. Ad venerem autem incitat, creditumq́; etiam eſt ſemen gignere. Abſtergit præterea cicer magis q̃ faba: ſic ut nigra & exigua cicera manifeſtè calculos renum, vel hærentes, comminuant. Satius tamen eſt ſuccum ipſorum in aqua coctum ebibere. Cicer ꝓuocat uenerem. Cicera nigra, calculos renũ frangunt.

DE LVPINIS.

ELIXVS lupinus, ac deinde maceratus in aqua dulci, donec omnem inſuauitatẽ exuerit, ſic demum manditur cum garo & oxygaro, vel ſolum cum ſale mediocri conditus. Lupini porrò ſubſtantia, dura & terreſtris exiſtit: quocirca ipſe concoctu difficilis ſit, ſuccumq́; craſſum gignat, eſt neceſſarium. Ex quo non probè in venis cõfecto, crudus propriè appellatus ſuccus colligitur. Quarè lupinus ipſe tardè ac difficulter deſcendit. In vniuerſum autem, vt ea quæ humidiora ſunt conſiſtentia, exiguum corpori dant alimentum, & quod celeriter in halitus digeratur, ſic dura & terreſtria (è quorum numero lupinus exiſtit) perdurabile, copioſum, & quod ægrè abſumatur, largiuntur. Lupinus eſt coctu difficilis, craſſumq; ſuccum producit. Lupinus alimentũ copioſum, perdurabileq; largit.

DE FOENO GRAECO, QVOD Τῆλις dicitur.

Τήλις

Fœnum Græcum calfacit, lenit, atq; dolorē mitigat, facultatē etiā poſsidens abſtergentem.

INTER manifeſtè calefacientia hoc ſemen cenſetur, eundemq; hominibus in cibo vſum præſtat, quem lupini. Præſumitur autem ipſum cum garo, alui ſubducendæ gratia. Caput, ſi ſumatur copioſius, ferit. Succus elixi fœni græci ſumptus ex melle, ad omnes prauos humores, qui in inteſtinis habentur, ſubducendos eſt commodus: ſuo quidem lentore, leniens: calore autem, dolorem mitigãs. Quòd autem abſterſoriæ qualitatis quoq; ſit particeps, inteſtina etiã ad excretionem inſtigat. Sed parcius mel ei eſt miſcendum, ne mordacitas ipſa exuperet. In diuturnis verò thoracis citra febrim affectibus, pingues cum eo quidem palmulas elixare oportet: ubi autem ſuccũ ipſum expreſſum copioſo melli miſcueris, ac rurſum ſuper carbones ad mediocrem craſsitiem coxeris, tum dæmũ longè ante cibum eo vti præſtat.

Fœni Græci ſuccum auxiliari diuturnis thoracis affectibus.

DE PHASELIS ET ERVIALA.

Phaſelorũ facultas.

Erüalæ facultas.

HAEC quoq; ſemina homines, quo modo & fœnum græcum, prius in aqua, quo ad radicem produxerint, macerantes, ventris ſubducendi gratia mãdunt ante alios cibos, garo intingentes. Succum aũt, quum coctus eſt, atq; in corpus diſtributum, habẽt copioſioris alimenti, q̃ fœnum græcum. Inter ea tamen quæ ſuccum bonum ac prauum generant, inter concoctu facilia & difficilia, tardè & celeriter tranſeũtia, flatulenta & flatus expertia, multum ac parũ nutrientia, medium ſibi vendicant locum.

DE CICERCVLA.

Cicerculę uis.

SVCCVM habet phaſelis & eruialis facultate quodammodo ſimilem, ſed conſiſtentia craſsiorẽ: ob eamq; ipſam cauſſam, plus aliquãtulo, q̃ illa, nutrit.

DE ARACIS.

Aracorum facultas.

SEMEN hoc, & uſu & facultate ſemini cicerculæ eſt ſimile, niſi quòd durius eſt, ægriusq; elixatur, ac proinde in uentre difficilius concoquitur.

DE DOLICHIS, SIVE SMILACE hortẽſi.

QVEMADMODVM frumentacea ſemina ſpicis, ita memorata legumina ſiliquis continẽtur, ſimiliterq́; ipſos dolichos ſiliquæ continent: qui quidem minus ſunt flatulenti q̃ piſa, nec non affluẽtius nutriunt, ac celerius etiam deſcendunt. Cæterùm integros ipſos atq; etiãnum virides vnà cum ſuis ſiliquis, ex oleo & garo, ut plurimum homines mãdunt. Nonnulli etiam vinũ adiiciunt. Sed eos, niſi prius reſiccent, non reponũt, propter copioſiorem humiditatẽ, cuius occaſione ſolent corrũpi. In ſumma verò, dolichus videt̃ ſpẽs eſſe illius plantæ, quã hodie phaſeolũ appellãt.

Dolichus. Smilax hortẽſis. Dolichus uidetur eſſe ſpecies phaſeoli.

DE OROBO SIVE ERVO.

ERVVM inſuauiſſimum eſt, & praui ſucci: quare homines ab eo, niſi in ſumma fame, abſtinẽt. Vtimur autem orobis ipſis cum melle, ceu medicamentis humores craſſos thoracis pulmonisq́; expurgantibus. Porrò ĩter orobos, albi minus ſunt medicamẽtoſi iis, qui ad flauitiem, aut pallorem recedũt. Bis cocti, inſuauitatẽ, ac ſimul detergendi incidendiq́; vim amittũt, ac ſic citra inſignẽ amarorẽ deſiccandi uim poſſident.

Eruum. Orobus praui eſt ſucci. Orobi expurgant pectus. Orobi duplices.

DE SESAMO ET ERYSIMO.

SESAMI ſemen pingue eſt, ideoq́; repoſitum, celerrimè fit oleoſum. Quamobrem eos qui ipſo veſcuntur, celeriter implet, ſtomachũq; ſubuertit, ut pinguia omnia, ac tardè concoquitur, pingueq́; corpori alimentum præbet. Eſt autem craſſi ſucci: ideoq́; non properè peruadit. Cæterùm ipſo ſolo non vſqueadeò veſcuntur, ſed cum melle coacto in placentulas: Panibus etiam inſpergitur. Eryſimum, ſeſamo quodãmodo eſſe affine videt̃, ſed eo omnino deterius. Vtrũq; tñ temperie eſt calidum, quamobrem ſitim excitant.

Seſamum ſubuertit ſtomachum. Seſamũ craſſi eſt ſucci. Seſamũ cum melle in placentulas cogitur. Seſamum cal facit. Eryſimum.

DE PAPAVERIS SEMINE.

SATIVI papaueris ſemẽ, panibus vtiliter ceu cõdimẽtum inſpergit̃, eſt tñ album nigro præſtantius.

Papaueris ſemen cõmode permiſcet panibus.

Papauens facultates inſignes.

Refrigerandi autem poſſidet facultatem, ideoq; ſomniferum eſt. Quod ſi ſumptum liberalius fuerit, ſoporem etiam inducit, atq; coquitur ægrè. Inhibet præterea quæ ex pulmone ac thorace tuſſi expuuntur. Confert verò iis qui catarrhis fluxu tenui à capite defluentibus, infeſtantur: corpori autem multum commemorabile alimentum præſtat.

Linoſpermon.

DE LINI SEMINE, QVOD linoſpermon vocant.

Lini ſemẽ modice urinã mouet.

STOMACHO noxium eſt, & coctu difficile, exiguumq; alimentum corpori exhibet: modicã tamen mouendæ vrinæ poſſidet facultatem: quæ magis apparet, quum frixũ ſumitur. Tunc aũt, magis quoq; aluum ſiſtit.

Gallitricum. Orminum.

DE ORMINO, VVLGO GALlitricho appellato.

PARVM in ſeipſo habet alimenti, ut quod mediȩ inter eryſimum & cuminum naturæ exiſtat.

DE CANNABIS SEMINE.

HOC ſemen concoctu eſt difficile, ſtomachoq; & capiti nocet, ac breuiter prauum ſuccũ producit. Multum autem calefacit, ideoq; ſumptum paulo largius, caput ferit, uaporem ſuum ad ipſum mittens, calidum ſimul & medicamentoſum.

Cannabis ſemẽ calidũ eſt, caputq; ferit.

Vitex.

DE VITICIS, SIVE AGNI caſti ſemine.

ID SEMEN etiam per ſe frixum manditur, ceditur q; appetitus inhibere venereos. Alimentum autem corpori præbet exiguum, idq; ſiccans refrigeransq;. Flatus autem valde diſſipat: quorum omnium occaſione, iis qui à venere puros ſe ſeruare conantur, eſt accommodum.

Agni caſti ſemen flatus diſcutit, quo nomine arcet uenerem.

Aphace. Via

DE APHACE ET VICIA.

HAEC legumina nõ inſuauia modò, ſed concoctu etiã ſunt difficilia, aluũq; inhibent: quare alimẽtum haud

tum haud boni ſucci,ſed craſſum , atq; ad humorem melancholicum gignendum,idoneum exhibent.

DE SEMINIBVS ALIENIGENIS, quæ in quoq; genere permiſta reperiuntur.

IN TRITICO quidem frequens lolium reperitur:in hordeis etiam,ſed paucum.Quam autem ægilopem vocant , ea in hordeis frequens inuenitur: ſicuti in lente aracum,& ſecurinū,& planta illa, quam aparinem dicunt,quæ ipſam lentem ſtrangulat.Melāpyrum autem nuncupatum ex tritici quoq; mutatione gignitur,ſed prauitate quāplurimum à lolio relinquitur. Non igitur oportet nos in purgandis ſeminibus,quæ ad eſum comparantur,eſſe negligentes:perſuaſos,etiam ſi noxam quæ quotidie fit, ob exiguitatem ſenſu non percipimus,quod tamen longo tempore ex ipſa aceruatur,tandem erupturum.

Lolium. Aegilops. Aracum. Securinum. Aparine. Melampyrū. Semīa quibus ueſcimur, eſſe diligenter purganda.

GALENI PERGAMENI DE ALIMENTORVM facultate. LIB. II.

OMNIA EDVLIA, QVAE primo libro fuerunt commemorata, plantarum erāt ſemina,exiguū quiddam à fructibus diſcrepantia:nunc verò de fructibus agere inſtituo,in quorum viſceribus reperiuntur & alia ſemina,quæ ab ipſis fructibus maximè diſsident:cuiuſmodi ſunt quæ in ficubus,vuarum acinis, piris,ac deniq; aliis plantarum fructibus, vt cucurbitis,peponib⁹ & melopeponibus,licet cernere ſemina. Cæterùm in fabis,lupinis,dolichis,lente,& aliis id genus ſeminibus,quæ ſiliquis obuoluunt,quod quidem ex ſiliqua ſemineq; eſt compoſitum, ipſe fructus

Fructuum ſemina.

exiſtit. Plurima tamen ſubſtãtiæ pars in ſeminibus ineſt: Porrò aliorum propemodum omnium, quę primo memorauimus libro, ſemen dũtaxat manditur: ſolius autem dolichi, dũ adhuc vireſcit, fructus integer editur. Vnde veterum nonnullos arbitror ſub phaſeolorum nomine dolichos comprehendiſſe.

Dolichos edi ſimul cum ſiliquis.

DE FRVCTIBVS FVGACIBVS quos Græci ὡραίους nuncupant.

HORAM anni, Græci id tempus appellant, in cuius medio caniculã exoriri contingit. Tẽpus aũt id dierum eſt quadraginta: quo tempore omnes horarii (quos vocant) fructus, conſiſtunt, vt cucurbitę, mora, pepones, melopepones, perſica, & conſimilia. Vocant autem ipſos horarios, quo eos, ab iis qui ad reponendum idonei ſunt, diſtinguant. Corrumpuntur ſiquidem facilè, nec probè aſſeruari queunt, quemadmodũ cerealia omnia. Nonnulli tamen è cucurbitis ſemẽ vacuantes, dein earum uelut carnem ſiccantes, in hyemẽ reponunt. Porrò quæ corpus habent compactum, ea vt permanentem, ſic ſolidam, terream, multiq; nutrimenti ſubſtantiam poſſident. Quæ verò conſiſtentia ſunt humida, corrumpuntur, exiguumq; habent alimentum, & quod excernatur facilè: potiſſimũ quum nitroſum quippiam ipſis ineſt, ac detergendi facultas. Talia ſanè deterioris ſucci eſſe perhibemus iis, quę nullam ſaporis qualitatem habent ſenſibilem, quo modo aqua optima nullã habet. Hæc igitur omnia, & iis multo magis quæ ante exactam maturitatem mandimus, flatulenta quidem ſunt, verùm ſubducuntur celerius: quemadmodum etiam quæ ſuccum habent tenuẽ, citius diſtribuuntur. Sunt autem omnia hæc praui ſucci, ſolusq; is vtiliter ipſis vtetur, qui æſtu vehementiore, & longiore itinere ſeſe confecerit. Tunc enim iuuant, corporis ſquallorem humectantia: & ſi frigida ſumantur, moderatè refrigerantia. Etenim humectandi qui-

Hora quod tẽpus anni dicatur.

Horarios fructus corrũpi facile, ægreq; aſſeruari poſſe.

Cucurbitę quõ reponantur in hyemem.

Aqua optima nullã guſtui q̃litatem oſtẽdit.

dem ſemper habent facultatem: refrigerãdi uerò nequaquam, ſi calida, ſic vt dixi affectis, fuerint comeſta.

DE CVCVRBITA.

CRVDA quidem, inſuauis eſt, concoctuq́; difficillima, ſtomachum lædit, niſi vomitione reddatur. Hanc igitur & alia fugacium pleraq́ʒ, aut poſtquam elixa fuerint, aut ſtatim certè, aut in ſartagine frixa, aut aſſa, omnes homines eſſe conſueuerũt. Siquidem cucurbita elixa, prorſus inſipida eſt. Quocirca multos apparandi modos admittit, vt quæ in medio omnis exceſſus conſiſtat, ob idq́; ad quemuis exceſſum ex æquo duci queat: ac proinde illis quibus miſta fuerit, aſſimilatur. Iam verò cucurbita, quantum in ſe eſt, humidum frigidumq́;, & ob id exiguũ corpori alimentum præbet: facilè tamen deſcendit. Sed neq́ʒ coquitur ægrè, ſi modo prius corrupta non fuerit: id quod interdum ei, vt aliis omnibus humidis, ſimul ac fugacibus, accidit, ſi diutius in ventriculo hæreat. Aſſa aũt vel frixa in ſartagine, quãplurimũ quidẽ de propria humiditate deponit. Cæterùm ob aqueã ſibi qualitatem innatam, meritò gaudet origano.

Cucurbita, quã ſit ĩſipida, multos apparandi modos admittit, condimentisq́ʒ illis quibus iuncta fuerit, aſſimilatur, humidũ tamen frigidumq́ʒ alimẽtum largit. Fugaces fruct[?] corrũpi, ſi diu in uẽtriculo hæſerint.

DE PEPONIBVS.

VNIVERSA peponum natura, frigidior eſt cũ humiditate copioſa: habent autem vim quandã abſtergendi, cuius beneficio vrinam cient, & deorſum expediti⁹ quàm cucurbita, melopeponesq́;, permeant. Semen autem potentius quàm ipſorum veluti caro, deterget: adeò vt aduerſus renes calculo infeſtatos conueniat. Succum tamen in corpore gignit uitioſum, idq́; potiſſimum, quum concoctum probè non fuerit: quo caſu, choleræ morbo obnoxios conſueuit efficere. Quinetiam prius quàm corruptũ fuerit, ad vomitum quoq́ʒ eſt idoneum, præcipuè ſi largius ſumatur.

Peponũ facultas.

Pepones urinã cient.

Peponũ ſemen cõminuit calculos renum.

Peponũ ſemen uomitum prouocat.

DE MELOPEPONIBVS,

Melopeponũ facultas,

MELOPEPONES minus q̃ pepones ſunt humidi, nec adeò praui ſunt ſucci. Minus item vrinas mouent, tardiusq́; deorſum deſcendunt. Ad vomitum præterea excitandum, non tantum, quantum pepones, habent momenti, nec adeò celeriter in ventriculo corrumpuntur, & ſi in iuuando eo, autumnalibus fructibus longè ſint inferiores.

DE CVCVMERIBVS.

Cucumeres mouent urinam.

VRINAM quidem & ipſi, quomodo pepones, cient, minus tamen quàm illi, quia ipſorum ſubſtantia minus humida eſt, ideoq́; nõ facilè vt illi, in vẽtriculo corrumpuntur. Inuenias autem qui ipſos concoquant, ob naturæ cum eis familiaritatem. Siquidem à totius ſubſtantiæ proprietate ſuus cuiq; animãtium generi cibus eſt familiaris: vt coturnicibus quidẽ helleborus: ſturnis autem cicuta. Cæterùm quibus bilioſus humor, aut omnino prauum excremẽtum quoduis, in ventriculo ſæpe congeritur, in iis, quæ natura concoctu facilia ſunt, celeriter corrumpuntur. Quod ſi quiſpiam eorum aliquid, quæ cæteris concoctu ſunt difficilia, concoxerit, ſuccus tamen qui ex eo in corpus distribuetur, eandem ſemper retinebit naturam. Quare omnibus praui ſucci eduliis cenſeo abſtinendum, etiãſi ea quibuſdam eſſe concoctu facilia videantur.

Coturnices ueſcuntnr helleboro.
Sturni aluntur cicuta.
Bile redundantem uentriculum corrumpere cibos cõcoctu faciles.

DE FRVCTIBVS QVI AB arboribus colliguntur.

EX FRVCTIBVS quibus veſcũtur homines, humidi quidem, tenue, humidumq́; corpori alimentum præbẽt: quod ob id per corpus celeriter permeat, excerniturq́; tũ per cutim, tum per vrinas. Conſiſtentia autem ſolidi, ut alimentũ copioſius exhibent, ſic etiam ad permeandum tardius.

DE FICVBVS.

FICVS quãquam prauitatem non potuerũt omnino effugere, facilè tamen totum corpus perua-

dunt. Nam & abſtergendi quoq; inſignem obtinent facultatem: quo fit, vt poſt ipſarum eſum, nephritici arenulas multas excernāt. Nutriunt præterea vberius cæteris autumnalibus fructibus: flatibus tamen hæ quoq; implent. At quæ ficus prorſus iam maturuerunt, propemodum nihil omnino lædunt: quo modo nec caricæ: quæ multiplicem quidem præſtant vtilitatē: ſi quis tamen largius eas eſitauerit, offendetur ab ipſis, quandoquidem ſanguinem non admodū probum gignunt. Quo fit vt ex ipſarum eſu pediculorū multitudo proueniat. Habent etiam tenuandi facultatem, & incidendi, qua ventrem quoq; ad excretionē irritant, renesq́; expurgant. Cæterùm iecori, lieniq́; inflāmatione obſeſsis ſunt noxiæ: quemadmodum & ficus, communi omnium dulcium ciborum ac potuū ratione. Obſtructis tamen illis, aut ſcirrho affectis, ipſæ ex ſeſe nihil cōmodant, nec officiunt: ſed medicamētis incidentibus, extenuantibus, & abſtergentibus miſtæ, non mediocriter iuuant, tum caricæ tum ficus.

Ficus pellunt arenulas, facultate extergendi prædi tæ, flatibus tamen implent.

Caricas uberius ſumptas, pediculorum multitudinem gignere.

Caricas, ficusq; aduerſari in flammatis uiſceribus, cōmuni omniū dulcium ratione.

DE VVIS.

FICVS & vua, quemadmodum inter autumnales fructus principatū obtinent, ita fugacibus omnibus magis nutriunt, minimumq́; praui ſucci habēt: laxam tamen carnem ac præhumidā gignunt, ob idq́; celeriter flacceſcentē. Verùm vuæ minus alunt quàm ficus, maximumq́; id ipſis ineſt cōmodum, quòd deſcēdant velociter. Quocircà ſi quando hęſerint, grauiter lędunt, quum id minimè maturis ficubus inſit. Etenim acinorum ſubſtantia, compoſita eſt, ex carne, humore, ſeminibus, atq; ambiente pellicula. Cæterùm ſubſtantia ſeminis ſicca eſt, & quodāmodo aſtringens, omniaq́; inteſtina peruadit, nihil, quod ſenſu queat deprehendi, à ſe mutata: non ſecus ac in ficubus κεγχραμίδες. Exiguam etiam & tegumentum acini recipit in ventriculo mutationem. Quare ſi ſola acinorū caro cum

Vuæ minus alūt quàm ficus, deſcenduntq; uelociter.

Acinorum ſubſtantia ex quibus conſtet.

Acinorum ſemina aſtringere, nihilq; mutari i corpore.

ſucco ſit tranſglutita, magis aluus laxabitur. Laxatur autem impenſius, quũ ſolus ipſe ſuccus expreſſus (vulgo muſtum appellant) fuerit epotus. Qui ventrem ni ptranſeat velociter, nonnihil flatibus implet. Ex hoc ſanè alimenti nonnihil corpori accedit: copioſius tamē ex carnea ſubſtantia. Ergo quibus vuis exiguus eſt ſuccus, eæ magis nutriunt. Quibus verò vberior, minus quidem nutriunt, ſed promptius deiiciuntur. Vocant autem vuas huiuſmodi generoſas, quæ humidam quidem ſubſtantiam habent exiguam, ſolidiorem autem non paucam. Quas quidem reponētes, eas in muſtum coniiciunt, aut impletas eis nouas ollas, ſic in vinaceis, hoc eſt in vuarum reliquiis, recōdunt, ut ne minimam quidem habeant reſpirationem. Atq; huiuſcemodi ſanè vuæ, ventriculum diſſolutum corroborãtes, hominibus appetentiam reſtituunt: non tamen per aluum deſcendunt. Quòd ſi ſumantur largius, feriunt caput: minus tamen q̃ quæ in muſto conduntur. At penſilis, nihil prorſus caput lędit: ventrem autem nec ſiſtit, nec ad deiectionem irritat. Porrò vuæ in muſto, aut in ollis reconditæ, aliarum omnium facillimè concoquuntur. Quum autem non ſit parua differentia inter vuas, quæ ſanè dulces exiſtunt, calidiorem posſident ſuccũ, ob idq; ſiticuloſæ ſunt, atq; aluum ſubducunt: auſteræ verò, acidæ, acerbæq;, frigidiorem: ac proinde nō excretioni modò, ſed coctioni, diſtributioni, & nutritioni ſunt noxiæ. At qualitatis expertes, quas vinoſas appellant, locum inter calidum & frigidum, mediũ obtinent. Maximè aũt ſubducit aluum, ipſum muſtum dulcisſimum. Quod uerò ab uuis auſteris aut acidis eſt expreſſum, ad omnia pesſimum eſt. Solent præterea conjectis in parua dolia vinaceis, tantum aquæ ſuperaffundere, quoad omnia permadeant. Quod vbi ſatis factũ videtur, in dolii fundo foramen aperiunt, vt dilutum (quam nos appellamus loram) effluat: id quod poſtea

Muſtũ uõnihil uentrē flatibus replet, ni ptranſeat uelociter.

Vuæ, quæ nutriãt magis: & quæ deiiciant promptius.

Vuæ generoſæ quæ ſint.

Vuas aſſeruandi, induſtriæ diuerſæ.

Vuarum aſſeruatarum diſcrimina.

Vuæ dulces quam uim poſſideant.

Vuæ auſteræ.

Vuæ acidæ.

Vuæ acerbæ.

Vuæ uinoſæ.

Muſtum dulcisſimum, ſubducere aluũ maxime.

Loræ compoſitio.

pro vino bibunt. Capitis tamen dolorem affert, niſi quis dilutiorem loram ipſam ebibat: quamuis ocyus per urinas excernitur. Cæterùm dilutum id multo vinoſius efficitur, ſi vinaceus ad Ver, aut Aeſtatem, repoſitus fuerit.

Lora quà rõne uinoſior reddatur.

DE VVIS PASSIS.

VVAE paſſæ cum aliis vuis eãdem habent rationem, quam caricæ cum ficubus. Cęterùm vt dulces temperamẽto ſunt calidiore, ita auſterę frigidiore: quæ quidem ſtomachum roborant, & ventrem conſtipant, & his multo magis, acerbæ: inter quas mediam quodammodo conſtitutionẽ dulces obtinẽt. His enim vt vis quædam ſemper ineſt contemperãdi, ita & mediocriter detergẽdi: vnde exiguas mordicationes, quæ os ventriculi infeſtant, obtundunt: Inter paſſas autem præſtantiores ſunt, quæ tum pingues ſunt, tum cuticulam habent tenuem. Quæ quidem ſi inueteratæ ſint, aqua præmaceratæ, purgatæq; à ſeminib⁹, multo præſtantiores redduntur. In Cilicia tamen creſcunt nonnullæ ſolidæ, minutulæq́;, nullum ſemen prorſus habentes. Porrò in regionibus frigidis, ne vuæ quidem ipſæ exquiſitè maturari queunt, ne dum paſſarũ quæpiam: ob idq; reſinam vinis immittunt, ne areſcãt celeriter. Alimentum ex paſſis tale qualitate in corpus diſtribuetur, qualis ipſarum natura fuerit. Quantitate verò, copioſius ex pinguib⁹, dulcibusq́;: parcius ex auſteris, & macris. Quod ſi pinguium dulciumq́; repurgatarum parem molem cum pari vuarum mole contuleris, paſſas valentius nutrire deprehendes.

Vuarũ paſſarũ diſcrimina & facultates.

Paſſarum, quæ præſtantiores habeantur.

Paſſulas expertes ſeminũ, in Cilicia creſcere.

Vuas non matureſcere in regionibus frigidis.

Paſſarum, quæ quale, & quantũ corpori alimẽtũ largiant. Paſſæ ualẽtius nutriũt q̃ uuæ.

DE SYCAMINIS, QVAE ET mora appellantur.

MORA (quorum ſuccum recipit medicamẽ diamoron, ori gratũ) celerrimè ꝑtranſeunt, cibisq́; aliis præeunt, ſi in ventriculum purum inciderint, & ſumpta in primis epulis fuerint. Quòd ſi poſt alios ci-

Sycamina.

Diamoron ori gratum.

Mora debere alios cibos prę cedere.

bos ſumantur, aut prauum ſuccum in vẽtriculo offenderint, celerrimè computreſcunt cum aliis cibis, vt in cucurbitis accidit. Quare vt poſteriores ii cibi ſumendi ſunt, qui tardè permeant, ſic omnium primi, qui celeriter quidem permeant, corrumpuntur tamen, ſi in ventriculo commorentur diutius. Tempus verò vtendi vt peponibus, ita & moris eſt, quum corpus vẽtriculi ſqualore æſtuat, quo tempore neceſſe quodammodo eſt hepati quoq; idem accidere. Porrò moris, quũ non admodum maturuerint, qualitas quædam aſtringens ineſt, ſicuti & immaturioribus acida: vnde nõnulli iis reſiccatis, ad diuturna alui profluuia vtuntur. Matura autem, ſi corrupta non fuerint, omnino quidem humectant: non tamen omnino refrigerant, niſi ſumpta frigida fuerint. Alimentum verò corpori præbẽt minimum, quo modo pepones, non tamen vt ii, vomitum excitant, neq; ſtomachum lædunt.

Cibos qui tarde quidem pmeant, poſteriores ſumendos eſſe, q celeriter autẽ, priores.

Moris utendũ eſſe, dum uentriculus ęſtuat.

Mora immatura, reſiccataq;, alui profluuio congruunt.

Mororum maturorum uires.

DE CERASIIS.

EX CERASIIS quædam ſunt moris ſimilia: cuiuſmodi ſunt quæ nullam habent aſtrictionem: alia ruborum fructui: vt quæ euidentius aſtringunt. Quædam autem ſunt quæ vel valentius aſtringunt. Proinde memoratæ cuiuſq; ſpeciei facultatem, ex iis quæ de moris & rubi fructib⁹ dicim⁹, potes colligere.

Ceraſiorũ ſpecies & facultates.

DE RVBI FRVCTIBVS QVOS βάτινα vocant.

MAGIS aſtringũt quàm mora, quòd ſi quis largius ipſis veſcatur, capitis dolorem ſentiet. Alii ſtomacho anguntur. Proinde vt mora, ſic fructũ hũc, prius quàm edatur, maximè abluere oportet. Cohibet autem ventrem: atq; medicamenta omnia quę ex mororum ſucco parantur, ſi ex hoc rubi fructu fiant, facultatem habebunt efficaciorem.

Batina.

Rubi fructuũ uires & facultates.

DE FRVCTIBVS CANIRVBI. κυνόβατον appellant.

Cynobatos.

MVLTO magis quàm ruborum fructus aſtringunt, ac ventrem cohibent: parumq́; alimenti ſuggerunt. Caninubi fructuũ facultas.

DE IVNIPERI FRVCTIBVS.

FRVCTVS iuniperi, acris admodum eſt, cum exigua dulcedine, & minori præterea aſtrictione. Iuniperi fructus facultas. Habet autem & aromaticum quiddam: vnde conſtat, quòd calefacit. Omne enim aroma calidum. Aroma omne calidum. Hepar autem & renes purgat: ſuccos craſſos & lentos tenuat: vnde medicamentis ſalubribus admiſcetur. Cæterùm alimentum præbet exiguum. At largius ſumptus mordet ſtomachum, caput calfacit: ob idq́; ipſum nõnunquã replet ĩfeſtatq́; doloribus: vẽtremq́; nec proritat, nec cohibet: vrinas tamen mediocriter vacuat.

DE FRVCTIBVS CEDRI.

FRVCTVS cedri, fructui iuniperi eſt ſimilis, niſi quòd eo eſt durior, ſiccior, exilior & acrior, nihil, ut ille, aromaticũ habens. Cedri baccarũ facultas. Quare niſi quis ipſum aqua præmacerauerit, nullum corpori alimentum præſtat. Valde autem ſtomachum mordicat, capitiq́; dolorem infert, niſi quis ipſum parcisſimè ſumpſerit.

DE NVCE PINEA, SIVE STROBILO.

SVCCI boni eſt & crasſi, multumq́; nutrit, non tamen facilè coquitur. Strobilus. Nux pinea.

DE FRVCTV MYRTI.

NVTRIT tenuiter, aſtrĩgitq́; valenter, atq; ob id aluum ſiſtit. Cęterùm aſtrictioni habet quandã acrimoniam admiſtam. Myrti fructus cum aſtrictiõe eſt acris.

DE PERSICIS.

CORRVMPITVR horum tum ſuccus, tum caro: prauaq́; omnino ſunt. Quarè nõ ſunt poſt alios cibos mandenda (alioqui corrumpuntur, in ſuperficie natantia) ſed in primis mẽſis, vt cætera quæ & mali ſunt ſucci, & ſubduci facilè queunt. Perſica cur nõ ſint poſt alios cibos mandenda.

Armeniaca.

DE ARMENIACIS ET PRAECOCCIBVS.

HAEC quoq; ex genere ſunt perſicorum, bonitate nonnihil ea ſuperantia. Neq; enim in ventriculo corrumpuntur vt illa, neq; etiam aceſcunt: vulgo autem ſuauiora apparēt, vnde etiā ſtomacho ſunt gratiora. Præcoccia tamē Armeniacis præſtant. Porrò Ventriculus, quæ deorſum quidem uergunt, ex moleſtantibus, ea per aluum expellit. Quæ verò ſupernatant, per uomitus eiicit.

Præcoccia.

Vētriculus quę pellat exundātia excremēta.

DE MALIS.

MALA quidem quæ aſtringunt, ſuccum habent frigidū atq; terreum. Quæ verò acida apparent, frigidum ſimul atq; tenuium partium. Mediæ autem temperaturæ ſunt dulcia, quæ tamen ad calidius vergunt: vt ea quæ omnis ſunt qualitatis expertia, & veluti aquoſa, ad frigidius inclinant. Porrò hæc tria ſaporum nomina, aſtringens, auſterum, acerbum, qualitatem quidem vnam ſignificant. Acerba tamen valentius auſteris aſtringunt. Auſteris igitur potius vteris, quum ventriculus, vel propter calidam intemperiem, vel multam humiditatem, eſt imbecillus: acerbis autem, quum duo hæc aucta admodū fuerint: acidis, quando ſuccum craſſum, qui non magnopere frigidus ſit, ſuſpicaberis eſſe in ipſo collectum. Quandoquidem ſuccus frigidus, non acida, ſed acria poſtulat. Vtraq; certè & acida & acria, ſuccos craſſos incidunt: ſed hæc quidem cum calefactione, illa cum refrigeratione id præſtant. Iam verò, aſtringentia quidem, alui deiectiones perpetuò cohibent: acida autem, quū ſuccum craſſum in vētre offenderint, incidūt ipſum, atq; deorſum trudūt, ob idq; deiectiōes humectant. Quòd ſi purum ventrem inuenerint, ipſum magis ſiſtunt. At ſuccus dulcis, quum purus & per ſe fuerit, diſtribuitur celerius: ſi verò acrimoniam aut craſſitiē ſortiatur, citius ſubducitur. Eſt & aliud ſucci genus, non po

Malorum differētiæ atq; facultates diuerſæ.

Auſteris malis quando eſt utēdum.

Acerbis malis quādo uti expediat.

Acidorum malorum uſus, qū utilis.

Acria, cum calore incidunt.

Acida incidūt refrigerando.

Malorū aſtringentiū atq; acidorum diſcrimen.

mis modò, ſed cæteris omnibus, aqueum & qualitatis expers, quod in medio memoratarũ facultatũ, quemadmodum aqua ipſa, conſiſtit. Optima poma (quę colligi ante maturitatem non debẽt) ſæpe in morbis maximum præſidium afferunt, vel cataplaſmatis modo, cum farina admota, uel in calidis cineribus mediocriter aſſa, vel in aquæ bullientis vapore percocta. Cæterùm poſt cibum ſtatim dare ipſa conuenit iis, qui deiecta ſunt appetentia, tardeq; concoquunt, aut uomitu, diarrhœa, & dyſenteria infeſtantur. Sed in hunc vſum acerba ſunt commodisſima.

Mala quãdo et quibus offerri debeant.

Mala acerba quibus ſint cõmodisſima.

QVI FIAT VT POMA AVT PIRA astringentia, ventrem quibuſdam laxent.

Mala, aut pira aſtringẽtia, cur uentrẽ quibuſdam laxent.

VBI poſt ea quæ fluida & lubrica ſunt, aſtringentia ſumuntur, in iis potisſimum qui ſtomachũ imbecillum ſortiuntur, deiectionẽ ipſam accelerant, uentriculum roborãtia, & ad expellendum deorſum, quæ in ſeſe continet, incitantia. Quòd ſi prima oĩum aſtringentia ingerantur, ac dein quæ pĩguiora & magis fluida exiſtunt, os quidẽ ſubuertetur uentriculi, aluus aũt ipſa firmabitur: id quod in Prota Rhetore, uſu & experientia exploraui. Quãobrẽ ubi pallida bilis, aut alius quiſpiam humor uentriculum turbat, ſi is qui ſic eſt affectus, aliquod aſtringentium guſtarit, repente deorſum ſuccum infeſtantem excernet.

Aſtringentia, ſi quidẽ ſumãtur poſt fluida, deiectionẽ accelerant, ſi uero lubricis præſumantur, aluum conſtringent.

DE CYDONIIS ET STRVTHOMELIS.

Cydonia. Struthomela.

HIS pomis eximium quiddam quod in aliis non inuenitur, ineſt. Nam præterq̃ quòd aſtrictionem posſident copioſiorem, ſuccus etiam eorũ diu permanet, ſi quis ipſum cũ melle coctũ aſſeruet: quum aliorum ſuccus ſi reponatur, aceſcat, ob exuberantem humiditatem. Quocirca ad exoluti ventriculi robur vti ſucco illorum ſolemus, ita ut monui, confecto. Sed ex carne ipſorũ & melle placentæ quædam parant, prodigioſæ perennitatis. Nos uerò medicamini quod ex

Cydonioꝝ ſtruthomelorumq; ſuccum, diu cũ melle aſſeruari, firmareq; exoluti uentriculi firmitudinem.

Diacytonitem uulgo appellatum.

eorum ſucco & melle conficitur, nonnihil piperis albi, zingiberis, atq; aceti miſcemus.

DE PIRIS ET PVNICIS.

Pirorum vſus, qualis malorũ.

QVAE de malorum differentiis diximus, ſi ad pira punicaq; trãſtuleris, nihil erit quod nos de ipſis dicere oporteat. Pirorũ igitur vſus, pomorum uſui eſt ſimilis. Punica verò, cætera quidem, ſunt ſimilia: in eo tamen diſcrepant, quòd nunquam cum hordei farina aſſentur, neq; in aqua aut uaporibus elixentur. Succum autem habent piris & pomis tum copioſiorẽ, tum guſtu ſuauiorem, interdumq; etiam vtiliorem: vtputa dum cardialgia, hoc eſt mordicatio oris ventriculi, infeſtat. Quum aũt minimi nutrimenti ſint punica, nunq̃ ipſis ceu alimento, ſed tantùm vt medicamento egemus. At pira aliquantulum nutriunt. Quibus quidẽ in tenues orbes diſſectis, & exiccatis, ac poſtea tandẽ elixis, hyeme & vere, vice ciborum utuntur.

Punicorũ malorum ſuccum cardialgiæ eſſe utilem.

Pira quomodo exiccari debeant.

DE MESPILIS ET SORBIS.

Meſpila. Sorba.

AMBO enim aſtringunt, verùm meſpila multo valentius quàm ſorba: proinde vẽtri fluenti cibus eſt commodiſſimus: ſorba tamẽ in cibo ipſis ſunt ſuauiora. Quamuis neutro ipſorũ vt nutrimento, ſed tantùm vt medicamento, egemus.

DE PALMAE FRVCTV, QVEM PHAEnicem, dactylum, & palmulam vocant.

Phœnix. Dactylus. Palmulæ ægyptiæ. Palmulæ καρυῶται.

PALMVLARVM, aliæ quidem ſunt ſiccæ, aſtringentesq;, vt Aegyptiæ: aliæ molles, humidæ, & dulces, vt quæ καρυῶται appellantur. Reliquæ omnes palmæ inter hæc duo genera vidẽtur mediæ. Omnes autem difficiles concoctu ſunt, capitiq; dolorẽ conciliant, ſi largius ſumantur. Porrò ſuccus qui ab ipſis in corpus digeritur, craſſus omnino eſt: habet etiam & lentoris quippiam, quum palma ipſa pinguis fuerit. Quum autem dulcedo tali ſucco permiſta ſit, celerrimè quidem hepar ab ipſa obſtruitur. Læditur autẽ vel

Palmularum eſu, q̃ celerrime obſtrui hepar.

maximè à palmularum eſu, * vel inflammatum, vel ſcirrho affectum. Poſt hepar etiam lien & obſtruitur & læditur. Quòd autē dulces palmæ ſuccum calidiorē poſſideant: ſicuti et aſtringētes, magis frigidū: quódq; virides, flatus gignant, nec in regionibus non admodū calidis poſſint matureſcere exactè, perſpicuū eſt.

Palmulas non matureſcere niſi i regionibus admodum calidis.

DE OLIVIS.

EXIGVVM quidem & ipſæ corpori alimētum præbent, potiſſimumq; caducæ. Edunt autem homines has quidē, cum pane, maiori ex parte: ſine illo verò, quas halmadas & colymbadas uocant, idq; garo perfuſas, & ante alios cibos, ventris ſubducēdi gratia. Porrò quemadmodum caducæ, pinguitudinis habent plurimum, ita hæ ſuccum aſtringentem. Proinde ſtomachum roborant, & appetentiam excitant. In vniuerſum autē, quod ſuauius eſt, facilius iis quæ ex æquo ſunt ſalubria, concoquitur.

Oliuas parum nutrimenti largiri.
Oliuas halmadas & Colymbadas, edi ante alios cibos, uentris ſubducendi gratia.
Suauiorem cibum, iis qui ex æquo ſunt ſalubres, facilius concoqui.

DE NVCIBVS.

NVCES corpori alimentum præbent exiguum: copioſius tamen Ponticæ nuncupatæ, quas auellanas appellant: quòd ſubſtantia ipſarum coactior ſit, minusq; oleoſa, quàm regiarum, hoc eſt communiū. Habet tamen & aſtringentis facultatis exiguum ipſa nux regia, quæ procedente marceſcit tempore: tota ipſius ſubſtantia, in cibum pinguem tranſmutata. Coquitur autem hæc nux facilius, quàm pontica, ſtomachoq; eſt gratior, & multo magis quādo mādítur cum caricis. Hominē à pharmacis letalibus nihil magnopere læſum iri, ſi utraſque has ante alios cibos cū ruta ſumpſerit, proditū eſt. Liquet præterea, quòd humida quidem, apta ad deiectionem eſt: ſicca uerò minus. Pleriq; aūt ventris ſubducēdi gratia, cum garo etiā ipſam præſumunt: in quem vſum viridis eſt accommodatior, vt pote minus aſtringēs. Quin & ſiccarū quoque, ſi in aqua fuerint præmaceratæ, facultas, viridibus eſt aſſimilis.

Nuces Pōticæ, Auellanæ
Regiæ nuces aſtringunt non nihil.

Nucem regiā, ſi cū carica & ruta ſumatur, fieri alexipharmacum.
Nucē regiā uiridem eſſe aptam uentri ſoluendo.

DE AMYGDALIS.

Amygdalarũ facultas.

Amygdalas amaras, dulcibus, potentiores exiſtere.

Amygdalæ nõ multũ nutriũt.

SOLA in amygdalis tenuandi facultas ac detergendi præpollet: qua tum viſcera purgant, tum humores è pulmonibus ac thorace, ſputis expectorant, ſed potentius quæ amaræ ſunt. Sunt autem omnes oleoſæ & pinguis qualitatis participes, minus tamen quàm nuces: quare tardius illis oleoſæ fieri cernuntur. Cæterùm nec ventri ſubducendo conferunt, nec corpus multum nutriunt.

DE PISTACIIS, VVLGO fiiſtcis appellatis.

Piſtacia. Fiſtici.

QVALITATEM obtinent aromaticã, ſubamaram, & ſubaſtringentem. Quare parum quidem nutriunt, verùm ad hepar roborandum, & ſuccos in ipſius viis infarctos purgandos, conducunt.

DE PRVNIS.

Prunorum uires.

Damaſcena pruna.

Pruna Hiſpanica.

Pruna cocta in melicrato, aluũ ſubducere.

Solutiuũ quod uis ubi aliquis ſumpſerit, non ſtatim illi prandendum eſſe.

HIC fructus minimum quidem nutrit, ſed ventrem mediocriter humectat, atq; refrigerat, ipſumq; tum humiditate ſua, tum lentore, ſubducit. Siccatus porrò eſſe eſui poteſt, vt ficus. Damaſcena pruna perhibentur præſtantisſima omnium. Secundæ tribuuntur partes iis quæ in hiſpania proueniunt. Maximè illa omnium probantur, quæ cũ mediocri aſtrictione, magna ſimul ſunt, & laxa. Cocta in melicrato, in quo pluſculum ſit mellis, admodũ aluum deiiciunt; etiã ſi quis ſola ipſa ſumpſerit, & multo magis, ſi poſt ea melicratum biberit. Confert etiam ad ſubducendam aluum, poſt ſumpta ipſa, vinum dulce exhibere, temporisq; aliquid interponere: non autem ſtatim poſt, prandere: quod in omnibus ſolutiuis ſit præceptum commune.

DE FRVCTV QVEM ſerica appellant.

Serica.

EXIGVI quidem eſt alimenti, & concoctu difficilis, nec iuuat quicquam ſtomachum.

DE CERATIIS, HOC EST ſiliquis. Algarrobas Hiſpani vocant.

Ceratia. Siliquæ.

EDVLIVM lignoſum eſt, ob idq; praui ſucci, & concoctu difficile exiſtens, non deiicitur facilè.

DE CAPPARE.

TENVIVM quidem eſt partium, ac proinde minimum alimenti exhibet. Vtimur autem fructu huius plantæ magis vt medicamento, quàm vt alimento. Sale enim conſperſus ad nos importatur, propterea quòd putreſcit, ſi reponatur ſolus. Vbi igitur ſalſuginem depoſuerit elota, collapſam appetendi vim excitat, pituitam ventris detergit, atq; ſubducit, purgatq; tum lienis, tum hepatis obſtructiones. Vti autem ad eas res oportet ante alios omnes cibos ex oxymelite, vel oxelæo. Huius etiam plantæ, virides ac teneros ſurculos, non aliter quàm therebinti, mandũt, in aceto ſimul & muria, aut ſolo aceto cõdentes.

Capparis facultates inſignes.

Cappare utendum in primis epulis eẽ, idq; ex oxymelite, uel oxelæo.

DE SYCOMORIS.

Sycomora.

PLANTA eſt paruæ ficui albæ perſimilis: cuius fructus exiguæ eſt dulcedinis particeps, in moror. atq; ficuum medio conſiſtens, unde nomen contraxit.

DE PERSEA PLANTA, QVAE à perſica diuerſa exiſtit.

Perſeę fructus.

HVIVS arboris fructum apud Perſas adeò eſſe noxium fertur, vt perimat: eſculentum autem euadere, in Aegyptum translatum.

DE CITRIO, QVOD ETIAM malum Medicum vocant.

Malum medicum.

TRES huius fructus partes exiſtunt: acida, quę in medio ipſius ſita eſt: præterea quæ veluti fructus eſt caro: & tertia, quæ vt tegumentũ, extrinſecus circundatur, ſuaueolens & aromatica exiſtens. Atq; hęc ſanè concoctu difficilis eſt, vtpote dura & calloſa: quã quam vt medicamentum exhibita, concoctioni auxiliatur. Partem aũt ipſius mali acidam, in acetum im-

Citrium, ex quibus conſtetur partibus.

Citrii cortex concoctioni auxiliatur.

Acetum imbecillum, cum citrii acore ſit acuius.

becillum coniiciunt, quo ipſum longe acrius reddant. Cæterùm pars inter dictas media, quę neq; aridã neq; acrẽ qualitatẽ ſortitur, propter duritiẽ, etiã cõcoctu eſt difficilis, quare ipſam oẽs cum garo & aceto edũt.

Glandes quercinæ.

DE FRVCTIBVS PLANTARVM AGRE ſtium, inter quos ſunt quercuum glandes.

Plantæ agreſtes, quæ ſint.

PLANTAE illæ vocãtur agreſtes, quæ citra mangenii induſtriam proueniunt, vt fagus, quercus, ilex, cornus, comarus, rubus, canirubus, acherdus, pirus, atq; agriococcymelus, cuius fructus appellatur in Italia vnedo, ſtomachoq; nocet, & capitis dolorẽ conciliat: eſtq; acerbus cum exigua quadam dulcedine. Porrò glandes æquè nutriunt, ac frumentaceorũ eduliorum pleraq;. Alimentum autem quod ex eis ſumit, tardi eſt tranſitus, & craſſi ſucci, ob idq; ſunt cõcoctu difficiles. Cæterùm Comari fructus, μιμήκυλος appellatus, glande querna ad omnia eſt deterior: quemadmodum hæc, glande quam vocant caſtaneam.

Vnedonẽ conciliare dolorẽ capiti.

Comari fructus.

Caſtanea.

DE ALIMENTO, QVOD A PLANTIS ipſis agreſtibus ſumitur.

NON modò plantarũ ſemina & fructus, ſed etiã integras ipſas ſæpenumero mandimus, idq; aut vrgente neceſſitate, aut etiam ſuauitatis gratia. Siquidem palmę verticem edimus, nec non tenellas ſpinas, aut elixas, aut crudas, vel ſi ad id fame adacti non ſimus. Cæterùm omnia id genus & parciſſimẽ nutriũt, & praui ſucci ſunt productiua. Quædam etiam ex ipſis, noxã ventriculo adferunt, præter ſpinas, quæ nũc primum ẽ terra emerſerint.

Palmæ uertex eſt ueſcus.

Spinę recẽtes.

DE LACTVCA.

HOC OLVS ſucci eſt, quàm alia omnia, laudabilioris. Nam quum reliqua omnia ſanguinẽ gignant pauciſſimum, ac praui ſucci: lactuca non multũ quidem generat, id tamen nec mali ſucci eſt, neq; omnino laudabilis. Porrò dum eſſem iuuenis, ventriculusq;

Olera omnia gignere pauciſſimum ſanguinẽ, prauiq; ſucci, excepta lactuca.

lusq́; mihi infeſtaretur bili, lactuca, quo ipſum refrigerarem, vtebar: quum verò ad ætatem declinantē perueni, hoc ipſum olus fuit mihi contra vigilias auxilio, quæ ſenibus eſſe annexæ videntur. Habet itaq; lactuca ſuccum quidem frigidum atq; humidum, minimè tamen prauum. Quare nec concoctioni reſiſtit, nec perinde vt reliqua olera, ventrem cohibet: ſicuti neq; etiā proritat.

Lactucam refrigerare, & ſō niferam eſſe. Vigilias eē cognatas ſenibus.

DE SERI, SIVE INTIBO.

INTIBI facultatem habent lactucis ſimilē: ſuauitate tamen & cęteris quæ lactucis inſunt, ab eis relinquuntur.

Seris. Intibus.

DE MALVA.

DISSIDENT agreſtis malua & ſatiua, q hæc quidē humiditate, illa ſiccitate exuperet. Vtraq; aūt calorem habet moderatū & tepidum, facileq́; ſubducitur, non modò propter humiditatem: verūetiam propter lentorem, præſertim ſi cum oleo & garo, copioſa ipſa ingeratur. Nutrit tamen mediocriter.

Maluæ vtriuſq; facultates.

DE BETA.

SVCCVS betæ abſtergendi vim adeò manifeſtā ſortitur, vt ventrem ad excernēdum excitet, atq; ſtomachū mordicet, præſertim quibus ſenſu exactiori eſt præditus. Ob idq́; edulium id eſt ſtomacho noxiū, ſi largius ſumatur. Corpori autem ab ipſa, vt ab aliis oleribus, paucum alimentum accedit. Verùm obſtructum hepar magis q̄ malua aperit, præcipuè ſi cum ſinapi, aut ſaltem cum aceto mandatur. Lienoſis itē eodem modo ſumpta, vtile medicamentum exiſtit.

Betæ ſuccum inſigni extergendi faculta te eē preditū.

DE BRASSICA.

BRASSICAE quidem ſuccus purgatricem poſſidet facultatem, eſtq́; non probus, ut lactucæ, ſed prauus graueolensq́;, at corpus, communi ſiccantium ratione, magis ſiſtit q̄ laxat. Quare dum humentē aluū reſiccare eſt conſilium, braſſica ipſa diſcocta, in ſecun-

Braſſicæ ſuccus quidē, purgat, corpus antem, magis ſiſtit, q̄ laxet. Braſſica diſcocta.

da aqua donec extabeſcat, vtimur. Quippè nihil quod accuratè coquitur proprium ſuccum ſeruare omnino poteſt: ſed neceſſe quidem eſt ut totum abiiciat, ſi coctum diutius fuerit. Quin & lenticulã diximus eodem quo brasſicam modo, oportere parare, vt quæ vtrũq; posſit efficere, ventris ſubductionem ſcilicet, et cohibitionem. Cæterùm nihil ex iis quæ bis coquunt, aerem frigidum, aut frigidam aquam attingat: alioqui non extabeſcet: ſed oportet calidam in promptu habere, ut quum ex priori extraxeris, protinus in illã conii cias. Lens itaq; & brasſica, æquali inter ſe menſura ſiccant, ob idq́; viſum hebetant. At lens quidem, nõ exiguum corpori alimẽtum præſtat, idq́; craſſum, & melancholicum: brasſica verò, paucum habet alimẽtum, verùm quàm lens humidius.

Lenticulam, aluum ſoluere, ſiſtereq́;.

Lens, brasſicaq́;, uiſum hebetant.

DE ATRIPLICE ET BLITO.

Atriplex.

Bliton.

HAEC ſunt aliis oleribus aquoſiora, nec nõ qualitatis expertia magis q̃ cucurbita, aut ſaltem nõ minus, quum cocta videlicet fuerint: Quo fit, vt nõ ex ſolo oleo & garo ipſa mãdant, ſed acetũ etiã iniiciant: alioq ſunt ſtomacho noxia. Corpori porrò alimẽtum præſtant exiguum, nonnihilq́; ad deiectionẽ inclinant.

DE PORTVLACA.

Portulacã ſanare ſtuporẽ dentium.

NVTRIMENTVM exiguum exhibet, idq́; humidum, frigidũ, atq; lẽtum. Quo ſanè lentore ſuo mordicationis experte, ſtuporẽ dentium perſanat.

DE LAPATHO, QVOD LICET appellare betam agreſtem.

Lapathum.

NON guſtu modò, ſed viribus etiã betæ hortenſi eſt pſimile. Quia tamẽ beta lapatho eſt ſuauior, iccirco nemo eſt, qui ipſa non libentius ueſcatur.

DE OXYLAPATHO, SIVE RVMICE, ſiue lapatho acido.

Oxylapathũ. Rumex. Lapathũ acidum.

MVLIERES ruſticæ laborantes pica, necnon pueri quidam guloſi, oxylapathum crudum in-

terdum mandunt: quod quidem olus non nutrit multo magis quàm lapathum.

DE SOLANO, SIVE SOLATRO, ſiue morella.

RARO ipſo vtimur vt alimento: vt medicamento autem, asſiduè. Efficax enim eſt in iis, in quibus aſtrictionis refrigerantis vſus incidit. Minimi autẽ eſt nutrimenti.

Solanum. Morella aſtringit, refrigeratq;.

DE PLANTIS SPINOSIS.

PLERIq; ruſticorum plantis huiuſcemodi è terra nuper emerſis, prius q̃ ipſarum folia deſinant in ſpinas, veſcuntur, non crudis modo, ſed in aqua etiam elixis: crudas quidem aceto & garo intingentes: coctis verò præter hæc affundentes oleũ. Mediocriter enim iuuant ventriculum.

Plãtæ ſpinoſæ.

DE CINNARA, QVAM ROMAni Cacchopham, Galli Artichao uocant.

PRAVI ſucci eſt edulium, maximè cum pluſculũ obduruerit. Tunc ſiquidem ex ea ſuccus melancholicus: ex ipſius autem ſucco, tenuis ac biliosiſsimus gignitur. Quare longè ſatius fuerit ipſam elixam, aut frixam mandere.

Cinnarã praui eſſe ſucci.

DE APIO, HIPPOSELINO, Sio, & Smyrnio.

HAEC omnia vrinas cient: inter quæ apiũ eſt uſitatiſsimum, & ſuaue, atq; ſtomacho gratum. Petroſelinum autem, & Sion, inſuauiora. Smyrnium verò non eſt inuſitatum. Siquidem Romę maxima copia manditur, acriusq́; multo eſt, q̃ apium, necnõ calidius: præterea aromaticum etiã nonnihil poſſidet. Proinde vrinas valentius prouocat q̃ apium, quamq́; Hippoſelinum & Sion, menſesq́; mulieribus mouet. Cæterùm Hippoſelinũ ipſum & Sion, cocta mandunt, cũ utrũq; ipſorum crudum ſit inſuaue. Nam tametſi nos vtilitatem quæ ex cibis prouenit ſpectemus, nõ uoluptatem,

Apium. Petroſelinum. Sion.

Smyrnii habetri magnũ prouentũ Romæ. Hippoſelinõ. Cibi inſuauitas magna ex parte in cauſa eſt, quo minus nõnulli ipſum cõficiant.

quia tamen cibi inſuauitas magna ex parte cauſa eſt, quominus ipſum nonnulli conficiant, ob id nimirũ ſatius fuerit cibos condire interdũ mediocriter: non vti coqui faciunt, condimenta quorum, plus interdũ concoctioni obſunt, q̃ proſint.

Condimenta coquorũ plus ĩterdũ obſunt, q̃ proſint.

DE ERVCA.

HOC olus manifeſtisſime calfacit, ſemenq́; gignere creditur, & coeundi excitare appetitũ. Capiti etiam dolorem infert, præſertim ſi quis ipſo ſolo ueſcatur.

Erucæ facultas credit̃ ſpermatica.

DE ACALYPHE, SIVE VRTICA.

TENVIVM eſt virium & partium: Vnde nemo ipſa vt alimento vtitur, niſi fame extrema prematur. Vtilis autem eſt, vt obſonium, ac medicamentum quod aluum deiicit.

Acalyphe.

Vrtica aluum deiicit.

DE SCANDICE, GINGIDIO, QVOD Chærefolium vocant.

GINGIDIVM non aliter q̃ Scandix manditur apud nos, ſtomachumq́; admodum iuuat, collapſamq́; illius appetentiam, ſi cum aceto ſumatur, excitat: ſiue elixum ſiue crudum mandere velis. Elixationẽ tamen diuturniorem non tolerat. Eſt porrò non tam alimentum, q̃ medicamentum, aſtrictionẽ & amarorẽ non mediocrem ſortitum.

Gingidium. Scandix.

DE OCYMO, QVOD VVLGO Baſilicon vocant.

HOC olus ventriculo exiſtit noxium, prauiq́; ſucci, & concoctu difficile.

Ocymum. Baſilicon.

DE FOENICVLO.

ASSIDVE vtuntur anetho quidẽ in condimentis, fœniculo autẽ etiam in obſoniis. Nam apud nos ſanè reponunt ipſum, eodem modo quo pyrethrũ & therebintum, adeò vt in totum annum ſit utile.

Fœniculũ olim etiam in totũ annum reponebatur.

DE ASPARAGIS.

OMNES propemodum Græci, teneros caules, quo tempore ad fructus ac ſeminis productionē augeſcunt, aſparagos cōmuniter vocant. Braſsicæ igitur germen, minus q̄ braſsica ipſa ſiccat: tametſi aliorum olerum caulis temperatura ſit utplurimum q̄ folia, ſicciore: ut atriplicis, lactucæ, bliti, betæ, maluæq́;. At radiculæ aſparagus, ſicuti & rapæ, ſinapi, cardami, pyrethri, & omnium propemodum acrium & calidorum, humidior exiſtit. Bulbus autem, apium, ſion, eruca, ocymum, oxylapathum, lapathum, & omnes oleracei generis herbæ, antequàm ſemen effundāt, eiuſmodi caulem quendam producunt, qui poſt ſemen effuſum ſiccatur, fitq́; ad cibum hominibus vtilis. Hæc autem omnia aquæ incocta mandunt cum oleo & garo, pauco aceto adiecto. Alimentū tamen paucū dant corpori, neq; id boni ſucci.

Aſparagos cō muniter dici omnes teneros caules, quo tēpore ad ſeminis productionem augeſcūt.

Aſparagi diuerſorū olerū.

DE ALIO GENERE ASPARAGORVM.

QVI aſparagi in oxymyrſine, chamædaphne, oxacātha, & bryonia proueniūt, ac tū is qui regius, tum qui ἕλειος vocatur, omnes inquàm hi, ſtomachū iuuant, vrinasq́; cient, ac parum nutriunt.

Aſparagi iuuātes uentriculū, qu nam ſint.

DE GERMINIBVS.

ARBORVM ac fruticum germina, olerū aſparagis proportione reſpondent. Quæ quidem omnia aquæ incocta manduntur, præter inſuauia quædā ac medicamentoſa. Quibus etiā vrgente fame, homines veſci coguntur. Omniū tamen præſtātiſsima ſunt, terebīthi, viticis, vitis, iūci, rubi, & canirubi germina.

Arborū & fruticū germina.

DE DISCRIMINE QVOD PARTIbus plantarum eſculentarum ineſt.

NON eſt autem Mneſitheus audiendus, ubi ait radices omnes concoctu difficiles eſſe, longeq́; ipſis foliis crudiores. Radiculæ ſiquidem, radicē habent caule ipſo, ac foliis acriorem, ſimiliter cepa, ampeloprasum, porrum, & allium. Quòd ſi betæ quoq; &

Mneſitheus.

Radices caule & foliis acriores, & potentiores, q̄ ſint.

Radicem altheæ, & betę, diſcurere pituitoſos humores, quod non dat̄ folijs earundem.

Ceruis, totius ſubſtantię excremēta ad gignēda comua tranſmitti.

Quòd ſi betæ quoq; & maluæ, & rapæ radicem comparare ad folia volueris, plus uirium in ea deprehēdes: quemadmodum & in altheæ, quæ agreſtis quædā eſſe malua videtur. Nam radix ipſius, vt & betę, quum tumores multos pituitoſos diſcutiat (id quod folia præſtare nequeūt) planè facultatem ſuam indicat. Etenim quod in radicibus id genus probè confectum non fuerit, in folia & caulē ipſa natura excernit: vt facere videtur etiam in ceruis, totius ſubſtantiæ excrementa, ad gignenda cornua, minimè neceſſaria tranſmittens.

Plantarū temperamentum oſtendi ab olfactu, & guſtu.

Tutius itaq; eſt, guſtantē prius, atq; olfacientem, ſingulas plantarum partes, ipſas per ſe explorare: poſt autem experiri mandentem. Quandoquidem olfactus & guſtus, omne ipſius plantæ temperamentum oſtendunt.

DE RAPA SIVE BVNIADE.

Rapa. Bunias.

DVRA quidem eſt, minimeq; eſculenta, niſi coquatur. In aqua autem cocta, non nutrit minus cōgeneribus aliis. Succum autem in corpus diſtribuit, mediocri craſſiorem, coctionemq́; diuturniorem deſyderat: atq; illa vnicè cōmendatur, quæ bis cocta fuerit. Quòd ſi crudior ſumatur, cōcoctu difficilior, & flatulenta redditur, ſtomachoq́; noxia.

DE ARO.

Aron.

MAnditur & huius plantæ radix eodē modo quo rapæ. Cæterùm dū ipſam coquis, priore aqua effuſa, in aliam calidam, eam coniicere conuenit. Quæ autem acrior & medicamētoſior exiſtit (qualis in nōnullis regionibus creſcit) ad eliciēdos tusſi craſſos pulmonis ſuccos eſt præferenda.

DE DRACONTIO.

Dracōtii uſus.

HVIVS quoq; radicem bis ter'ue elixantes, quo ad medicamētoſum omne poſuerit, nonnunquā exhibemus mandendam: quemadmodum & ari: quando humores craſſi & lēti, qui in thorace ac pulmoni-

bus habentur, vi maiori indigent. In vniuerſum autē, acria quidem & amara ſi edantur, corpus parcius nutriunt: inſipida autem, & iis adhuc magis dulcia, multum: et multo magis, ſi compactam adhuc habeant ſubſtantiam.

Nutrire corpus, quæ parcius, & q̄ uberius poſſunt.

DE ASPHODELO.

RADIX Aſphodeli & magnitudine, & figura, & amarore, ſcillæ radici quodammodo eſt ſimilis: facultatemq; habet tenuandi, atq; aperiendi. Si tamē, vt lupini, paretur, maximam ſui amaroris partem deponit: ſcillæ autem qualitas difficillimè eluitur.

Aſphodeli radicis uires.

DE BVLBIS.

BVLBVS quoq; eiuſdem cum prædictis eſt generis. Manditur enim ipſius radix ſine foliis: Verè autem, interdum & aſparagus. Facultatem habet in ſe amaram & auſteram: eamq; inſignem: vnde etiam ſtomachum exolutum, ad appetentiam quodāmodo excitat. Cæterùm ſi bulbi elixi bis fuerint, magis quidem nutrient: verùm cum amarorem omnem iam depoſuerint, aduerſabuntur iis, quæ ſputo ſunt eiicienda. Quidam ex ipſorum eſu liberaliore ſemen ſibi inauctum, ſeq; ad venerem alacriores manifeſtè ſenſerunt. Alimentum porrò dant mali ſucci, niſi probè coquantur.

Bulborū uis.

DE PASTINACA, DAVCO, ET CARO.

HORVM quoq; radices manduntur: minus tamen q̄ rapæ & arum Cyrenaicū nutriunt. Calefaciunt autem, inſigniter, aromaticumq; nonnihil oſtentant: conficiendi tamen difficultas iis ineſt. Vrinā porrò cient: & ſi quis eis copioſius utatur, mediocriter vitioſum ſuccum producunt. Cari tamen radix melioris eſt ſucci, q̄ paſtinacæ. Sunt qui paſtinacam agreſtē appellent daucum: Qui vrinas quidem mouet potentius: ſed medicamentoſior exiſtit.

Paſtinaca.

Carus.

Daucus.

DE TVBERIBVS.

Tubera.

HAEC quoq; radicibus aut bulbis annumeranda ſunt, vt quæ nullam qualitatem habēt inſignem: craſſum autem alimentum largiuntur.

DE FVNGIS.

Fungi.

Boleti.

Amanitæ.

Fungorū eſum eſſe periculoſum.

Fungorum noxæ, quæ opitulentur.

EX FVNGIS quidē boleti, ſi bellè in aqua fuerint elixi, prope accedunt ad inſipidos cibos. Alimentum autem ex ipſis eſt pituitoſum, frigidum, prauiq; ſucci. Omnium tamen ii minimum noxii exiſtūt. Secundi autem poſt hos, ſunt amanitæ. Reliquis verò omnes tutius eſt ne attingere quidem. Multi enim ex ipſorum eſu interierunt. Cæterùm oxymeli per ſe, & cum hyſſopo & origano, quibus nitri ſpuma fuerit inſperſa, ſi propinetur, auxiliatur iis qui ex fungorū eſu habent peſſimè.

DE RADICVLA.

Radiculæ facultates.

Radiculas crudas perperam eſitari poſt cœnam.

RADIX eius ex iis eſt quibus aſſiduè veſcimur: eſtq; obſonium magis quàm alimentum: nimirū quæ & ipſa cum manifeſta calefactione attenuandi facultatem ſortitur: Nam qualitas acris in ipſa ſuperat. Sed caulis eius elixus magis nutrit quàm cruda radicula: paucisſimum tamen & ipſe alimentum præſtat. Mirari autem ſubit eos medicos & idiotas, qui non ſine multorum incommodo, poſt cœnā crudas eas eſitandas tradunt.

DE CEPIS, ALLIIS, PORRIS, ET ampeloprasis.

Allium eſitari, ut medicamētum.

CORPVS calfaciunt, & qui in ipſo ſunt humores craſſos attenuant, lentosq; incidunt. Si cocta autem bis ter'ue fuerint, acrimoniam quidem deponunt: tenuant tamen adhuc, & alimentū corpori dant paucisſimum: quòd certè prius quàm elixa eſſent, omnino non dabant. Cæterùm allium quidem mandunt non vt obſonium: ſed vt ſalubre medicamentū, quod digerendi, & obſtructiones aperiendi habet facultatē,

Quod ſi elixum parum fuerit, vires quidem imbecilliores, ſucci autem prauitatē non amplius retinet: quēadmodum nec porra, nec cepæ, quum elixa bis fuerit. Ampelopraſa verò, tantum à porris diſſident, quantū in aliis oībus cōgeneribus agreſtia à domeſticis. Abſtinendum autem ab aſſiduo vſu omnium acrium eſt, præcipuè natura biliosis. Solis enim qui vel ſuccū pituitoſum, vel crudum & craſſum ac lentū aceruarint, eiuſmodi cibi expediunt.

Allium elixū, imbecillius q̄dē, benignius tamen reddi. Porra. Cepæ. Ampeloprasa.

Acres cibi q̄bus tantū conueniant.

GALENI PERGAMENI DE ALIMENTIS. LIB. III.

DE ALIMENTO QVOD A' greſſilibus animalibus ſumitur.

PARTES ANIMALIVM OMnes non eadem facultate ſunt prædi. tæ: ſed carnes quidem, quum probè elixæ fuerint, optimum gignunt ſanguinem, & potiſſimum, ſi eæ animalium boni ſucci fuerint, cuiuſmodi eſt ſuum genus: nam partes neruoſæ, iuſto ſunt pituitoſiores. Omnium itaq; ciborum, ſuum caro potentiſſimè nutrit. At bubula, alimentum quidem & ipſa corpori ſuggerit non mediocre, nec diſſipatu facile: ſanguinē tamen gignit, q̄ cōueniat, craſſiorem. Quòd ſi quis naturali temperamento melancholicus magis fuerit, affectu aliquo melancholico præhendetur, ſi largius ea veſcatur. Affectus melancholici ſunt, cancer, elephas, ſcabies, lepra, febris quartana: & quæ peculiari nomine melancholia nominatur. Lien autem

Carnes elixas optimū gignere ſanguinem. Neruoſas partes iuſto pituitoſiores exiſtere.

Suilla caro, omnium potētiſſime nutrit. Bubulā gignere melancholicum ſanguinē.

Melancholici affectus, q̄ ſint.

quibuſdam à tali ſucco intumuit: quam rem cachexia & hydropes ſunt conſecuti. Cæterùm quãtum carnes bubulæ totius ſuæ ſubſtantiæ craſsitie ſuillam ſuperãt, tanto ſuillæ bubulas lentore antecedunt. Vt autem iis iuuenibus q bono ſunt corporis habitu ſues ætate florentes magis q̃ porcelli congruunt, ſic vituli perfectis bobus, hædiq; capris, ſunt prę ferendi, vtpote quorum carnes multò facilius atq; præſtantius coquãtur. Porrò capra temperamento minus q̃ bos eſt ſicca: ſi tamẽ ſui & homini comparetur, multum ſuperat. Suillæ aũt carnis ſimilitudinem cum humana ex eo poteris intelligere, quòd nonnulli carnes humanas pro ſuillis exhibitas ab hoſpitibus improbis, ſine vlla in guſtu vel olfactu ſuſpicione comederint. Meritò igitur porcelli alimentum nobis præbent, tanto magnis ſuibus excremẽtoſius, quanto ipſis ſunt humidiores: ac meritò etiã minus nutriunt. Nam alimentum humidius, vt diſtribuitur, ita etiam diſcutitur longè celerius. At agni carnem habẽt humidiſsimam, pituitoſamq;: ouium verò excremẽtoſior eſt, ac deterioris ſucci. Caprarũ quoq; caro, præter ſuccum vitioſum, acrimoniam etiam ſortitur. Hircorum autem, tum ad coquendum, tũ ad ſuccum bonum gignendum, eſt deterrima. Hanc ſequitur arietum: poſt taurorũ. Porrò in iis omnibus carnes caſtratorum ſunt præſtantiores: queadmodum ſenũ peſſimæ. Ad hæc caro leporum, ſanguinem quidẽ gignit craſsiorem, ſed melioris ſucci, q̃ bubula ouilaq;. Ceruina autem non minus iis ſuccũ vitioſum generat, & concoctu difficilem. His agreſtium aſinorum bene habitorum, ac iuuenum, caro eſt propinqua. Sunt tamen qui aſinorum domeſticorũ, vbi ſenuerint, carnes mãdunt, quæ peſſimi ſucci ſunt, concoctuq; difficillimæ, atq; ſtomachum lædunt, etiã inſuaues inter edendũ: quemadmodum equorum & camelorum carnes, quibus & ipſis homines animo & corpore aſinini cameli-

Iuuenibus ętate florentibus, ſuillas, uitulinas, atq; hædinas carnes congruere.

Capræ temperamentum.

Suillas carnes eſſe humanis ſimillimas.

Porcelli quale alimentũ exhibeant.

Alimentũ humidius diſtribui, diſcutiq; celerius.

Agninæ carnes..

Ouillęcarnes.

Caprillæ carnes.

Hircinæ carnes.

Arietinæ carnes.

Taurinæ carnes.

Caſtratorum carnes ſũt prę ſtantiores, ut ſenũ peſſimę.

Leporinæ carnes.

Ceruinæ carnes.

Aſininæ carnes.

Equinæ carnes.

Camelinę carnes.

niq; veſcuntur. Sunt qui & vrſis, & iis adhuc deterioribus, leonibus ac pardis ueſcātur, ſemel aut bis elixantes. Vulpium autem carnibus autumno apud nos venatores veſcuntur. Tunc ſiquidem vuarũ vſu pingueſcunt. Porrò animalia omnia, quibus alimenta propria affatim ſuppetunt, longè ſe ipſis in cibo præſtantiora euadunt, quēadmodum deteriora fiunt, quibus ea minus adſunt. Cæterùm quæ aſſantes homines mādunt, aut in ſartagine frigentes, ea corpori ſiccius dant alimentũ: quæ verò in aqua præcoquunt, humidius: quæ in patinis condiuntur, inter hæc media ſunt: quāquam & illa ipſa pro modo conduturæ inter ſe multũ diſcrepant. Siquidem quæ vinum aut garum habent copioſum, ea ſunt aliis quæ ipſa non habent, ſicciora. Rurſus quæ exiguam quidem illorũ portionem, aut ſapæ etiā ampliorem habēt, aut in ſimplici & plebeio, alboq; appellato iure elixa ſunt: ea p̄dictis longè ſunt humidiora. Quæ autem in ſola aqua coquũtur, iis quoq; adhuc humidiora exiſtunt. Maximum præterea in præparatione diſcrimen accidit, pro eorum quæ iniiciuntur potentia: vt quum omnia ſiccant quidem, ſed alia magis, alia minus. Sunt porrò hæc ex ſeminibus quidem, anethum, apium, carum, lybiſticum, cuminũ: ex plantis, porrum, cepa, anethum, ſatureia, thymum, pulegium, mentha odorata, origanũ, & alia id genus, pertinentia ad obſonatricem commentationem.

Vrſinæ carnes. Leoninæ carnes. Pardorum carnes. Vulpinæ carnes. Aſſa frixaue, ſiccius q̃ elixa, dant alimẽtum corpori. Garus. Album ius. Condimentorũ genera uaria.

DE LIMACIBVS.

LIMACES Græci omnes quotidie mandunt, carnem quidem duram habentes, eoq; concoctu difficilem, ſed quæ confecta potentisſimè nutriat. Succus autem ipſis ineſt qui ventrem ſubducit: quēadmodum & iis, quibus teſta pro cute eſt. Quapropter quidam oleo, garo, uinoq; ipſos condientes, eo iuſculo ad aluum deiiciendam vtuntur. Huius porrò animalis caro bis terq; elixa, conditaq; aluum ſiſtit, alimentumq;

Limaces. Limacum ſuccus ſubducit aluum. Limacis caro bis cocta, aluum ſiſtit.

dat corpori minimè contemnendum.

DE ANIMALIVM PEDESTRIVM partibus excarnibus.

Extrema mẽbra minus alunt: ſed deiiciuntur promptius.

Porcellorũ pedes coniecti in ptiſanã meliores reddunt.

EXTREMAE corporis partes, vt pinguedinis, ita ſubſtantiæ carnoſæ habent minimum. Neruoſa enim, hoc eſt ligamentoſa, & cutacea natura in ipſis præpollet: non tamẽ tales hi nerui, cutis'ue ſunt, quales in reliquo corpore: nam in excarnibus magis exercitatoria ſunt, eoq; magis lenta. Quare meritò quidẽ corpus minus alunt: ob lentorem tñ facilius deiiciũtur per aluum. Meliores autem ſunt pedes ſuũ quàm roſtrum: quemadmodum hoc auribus eſt præſtantius. Porcellorum pedes ptiſanæ elixę iniecti, illam meliorem efficiunt, ipſi etiam meliores redditi: quare ſic in ore & ventriculo melius elaborantur. Quanto autem aliorum animaliũ carnes alimenti bonitate ſuilla ſunt inferiores: tanto illorum partes excarnes partibus ſuũ ex carnibus ſunt deteriores.

DE ANIMALIVM PEDESTRIVM lingua.

Linguæ caro.

PECVLIARIS quædã huic parti ſubſtantia ineſt. Carnem enim habet fungoſiorem, ac ſanguineam magis: eam tamen haudquaq̃ ſolam, ſed cum muſculis, glandulis, venis, arteriis, & neruis (quæ illi communia ſunt) exemptam, ſolent coquere & mandere.

DE GLANDVLIS. ✠ TESTI

Glandularum linguæ, & mãmarum, uſus.

Glandulas oĩes eſſe ĩ cibo ſuaues,

QVANTVM lingua à carnis ſubſtantia, tantum glandulæ à linguæ ſubſtantia receſſerunt. Porrò glandulas quæ iuxta linguam conſiſtunt, ad ſaliuam generandam comparauit natura: ad conficiendum autem lac, mamillares: ob idq; poſt fœtum conceptum laxeſcunt, atq; lacte replentur. Omnibus autem glandulis illud commune ineſt, vt ſuaues in cibo, friabilesq; appareant. Cæterùm mamillares, quum

imbutæ ſunt lacte, de ipſius etiam dulcedine aliquid præ ſe ferunt. Alimentum autem quod ex iis probè quidem in ventriculo concoctis prouenit, prope ſanè ad carnium alimentum accedit. Quòd ſi minus quàm par eſt, ſint confectæ, ſuccum crudum aut pituitoſum generant: humidiores quidem pituitoſum, duriores verò crudum. Teſtes autem, quum ex genere ſint glandularum, non perinde tamen ſunt laudabilis ſucci vt mamillares: ſed habent viroſum quiddam, ſeminis, quod in ſe generant, naturam referentes, ſeu renes vrinæ. Animalium greſſilium teſtes, concoctu ſunt longè difficiliores. Nam teſtes gallinaceorum altilium & ſuauisſimi ſunt, & laudabile corpori alimentum præbent. Renes admodum praui ſunt ſucci, & concoctu difficiles, vt adultiorum animalium teſtes. Iuniorum quippe ſunt præſtantiores. Porrò taurorum, hircorum & arietum, inſuaues ſunt & mali ſucci, concoctuq; difficiles.

Teſtes eē ex genere glādularum.

Teſtes gallinaceorū, præ'ſtāt corpori alimētū laudabile.

Renes praui ſunt ſucci.

Teſtes arietinos mali eſſe ſucci.

DE TESTIBVS.

SVES quidem apud nos execant, quòd videlicet caſtratorum caro ſuauior ſit, & alimenti plenioris, concoctuq; facilior: boues autem, vt multo melius eis ad agriculturam vtantur: quum non facilè tauri domentur. Capræ autem & oues, propter vtrūq; vſum caſtrantur. Cæterùm omnes memoratorum animalium teſtes, concoctioni reſiſtunt, ac mali ſunt ſucci: nutriunt tamen, ſi bellè conficiantur. Quanto autem ſuum caro aliis præſtantior eſt, tanto horum quoq; teſtes, aliorum animantium teſtibus ſunt meliores. Soli autem gallorum gallinaceorum vndequaq; ſunt prę̄ſtantisſimi, & potisſimum eorum qui ſaginati fuerint.

Caſtratorum carnes ſuauiores, & ſucculētiores exiſtere.

Suillam carnē eē cæteris præſtantiorem.

Gallorū teſtes.

DE CEREBRO.

CEREBRVM omne cibus eſt pituitoſior, craſſiq; ſucci, & tardè permeans, atq; ad coctionem

difficilis:nec minimum lædit ventriculũ.Excitat præterea nauſeam,omuinoq́; vomitioni eſt accommodatius, ſi concinnatum cum incidentibus & calefacientibus fuerit. Si tamen rectè concoqui poſſit, alimentũ corpori præſtabit non contemnendum.

Cerebrũ quale alimentum præſtet.

Cerebrũ nauſeam excitat.

DE OSSIVM MEDVLLA.

Medulla oſſium.

HAEC cerebro eſt dulcior,iucũdior & pinguior, nauſeamq́; prouocat, ſi liberalius ſumat : nutrit tamen,& ipſa,ſi conficiatur probè.

DE SPINALI MEDVLLA.

Spinalis medulla.

SPINALIS medulla(quæ perperam medulla appellatur)cerebro continua,eiuſdemq́; cum eo naturæ exiſtit:niſi quòd ipſo multo eſt durior: potisſimũ in infernis ſpinæ finibus.Quãtum enim à cerebro abſcedit,tantum magis dureſcit.Pinguitudinis præterea habet minimum,quo fit,ut nauſeam non prouocet:ac ſi probè conficiatur, non exiguum corpori alimentum ſuggerit.

DE PINGVEDINE ET ADIPE.

Pinguedo. Adeps.

PINGVEDO, humida quæpiã res eſt, oleo longa vetuſtate incraſſato asſimilis:adeps verò piguitudine multo eſt ſiccior,ideoq́; fuſus concreſcit facilè. Pauci vtraq; eſt nutrimenti:potiusq́; carniũ nos alentium ſunt condimenta,q̃ alimenta.

DE PEDESTRIVM ANIMALIVM viſceribus.

Iecur quale nutrimentũ exhibeat.

OMNIVM quidem animalium iecur crasſi eſt ſucci,ac ad coquẽdum difficile:tardeq́; permeat. Omnium autem eſt præſtantisſimum, non modò ad voluptatem, ſed ad alia omnia, quod ex caricarum eſu optimè præparatũ fuerit. At lien guſtu eſt ſuauiſſimus:in eo tamẽ reperitur perſpicua quædam acerbitas.Meritò etiam praui ſucci eſſe creditur, ut qui ſanguinem melancholicũ gignat. Vtroq; verò tanto pul-

Lien ſanguinem melãcholicum gignit.

Pulmo.

no facilius coquitur, quanto eſt rarior. Multo tamen quod ad nutriendum attinet, eſt hepati inferior. Pituitoſius autem eſt alimentum quod exhibet. Cor ſubſtāia quidem, caro eſt fibroſa ac dura, ideoq́; concoctu difficile: & tardè permeat. Si tamen probè conficiatur, alimentum corpori dat vt non paucum, ita nec mali ſucci. Cor.

DE QVADRVPEDVM ANIMAlium ventriculo, vtero, & inteſtinis.

DVRIORES carnibus ſunt hæ partes: ob id, etiamſi rite cōficiantur, ſuccum tñ gignunt nō planè ſanguineum, ſed frigidiorem, atq; crudiorem. Proinde multum temporis poſtulant, prius quàm ſatis confici queant. Interanea qualẽ alimentum præbeant.

DE AGRESTIVM AC DOMESTIcorum animalium differentia.

DOMESTICA animalia, temperie humidiora ſunt, q̃ agreſtia, tum ob aeris in quo degunt, humiditatem, tum ob vitæ ignauiam. Caro eorũ quæ in montibus degunt, ob contrarias cauſſas eſt durior, nulliusq́; prorſus pīguedinis, aut paucisſimę particeps. Ob idq́; pluribus diebus quàm domeſticorum, imputris ſeruatur: alimentumq́; exhibet minus excrementitium, eo, quod à domeſticis ſumit: ac proinde & nutrit valentius, & ſuccum gignit meliorem. Agreſtiũ animaliũ carnes, ualentius nutriunt, & ſuccum gignunt meliorem.

DE LACTE.

LAC boum crasſisſimum ac pinguisſimum eſt: liquidisſimũ ac minimè pingue, camelorum: mox equarum: deinde aſinarum: mediæ autem conſiſtentię eſt caprarum: hoc crasſius, ouium. Secundùm autem anni tempora, lac poſt partum eſt liquidisſimum. Temporis verò progreſſu, magis ſemp ac magis craſſeſcit. At media æſtate, ipſum etiã in ſuæ naturæ medio conſiſtit. Poſt id aũt tempus, ſenſim iam craſſeſcit, quoad Lactis differentiæ.

penitus deficiat, Sed Vere: ut liquidiſſimum, ità copioſiſſimum eſt. Porrò liquidiſſimum lac, ſerum: craſſiſſimum, caſeum habet plurimum. Meritò igitur liquidius quidē lac: magis craſſius autem, minus aluū ſubducit. Quin etiam, lac quod ignitos lapillos, aut orbiculos ferreos, extinxerit, & ventrem ſiſtit, & iis auxiliatur, quibus venter acrium excremētorum morſu infeſtatur. Facilè tamen ſic paratum lac in ventriculo cogitur: ob idq; mel illi, & ſalem, adiicimus, ſicuti et aquam etiam, quæ ſeri acrimoniam corrigit. Conſtat ſiquidem lac omnino ex contrariis ſubſtantiis: ſero ſcilicet, caſeo, & pinguitudine, ex qua butyrum conflat quo in frigidis pleriſque regionibus, pro oleo vtuntur. Cuius pinguis ſucci aſininū lac habet minimū. ✱ Quæ circa raro alicui in ventriculo cogitur, ſi ſtatim ut mammis excidit, calidum fuerit epotum. Quòd ſi ſal & mel adiiciantur, fieri non poteſt, vt ipſum in ventriculo coaguletur. Eandem ob cauſſam magis per aluum deiicitur, vt quod ſerum multum habeat, à quo lac omne facultatem accipit deiiciendi: vti à caſeoſa ſubſtantia ſiſtendi. Quare plurimo ſero ad deiiciendam aluum vſi ſunt veteres. Cui quidem tantum mellis optimi & ſalis eſt adiiciendū, quantùm ſuaue citra ſtomachi euerſionem ſentietur. Porrò inter omnia quæ mandimus, lac optimū, optimi ſucci eſt. Nam quod vitioſum exiſtit, prauo ſucco vtentium corpora replet. Quòd ſi capræ, aut alterius animalis, ſcammoniū tithymalum'ue depaſti, lac cibi loco quis ſumpſerit, omnino aluus effluet. Lac igitur quod ſeri habet plurimum, etiāſi ſemper eo vtaris, nihil penitus periculi adferet. Quod verò huiuſmodi humiditatem habet exiguam, caſeoſam autem craſſitiem multam, eos quidē offendet, qui calculis generādis, ſunt prompti: iecurq; obſtruet iis, qui hoc affectu facilè prehendi poſſunt. Thoracis autē ac pulmonis partibus lac omne eſt vtile: capiti verò, niſi quis

Marginalia: Lac quod lapillos ignitos extinxerit, aluum fluentem ſiſtere. — Lac. ex quibus ſubſtātiis conſtet. — Butyrū. — Lac aſininum raro alicui in uentre cogi. — Lac aſininum habere plurimum ſubſtantiæ ſeroſæ. — Sero utebant̄ ueteres ad deiiciendā aluū. — Lac optimū, optimi eſt ſucci. — Lac nimis ſeroſum, obeſſe non poteſt. — Lac admodū caſeoſum quibus noceat. — Lac omne eē utile pectori.

quis ipſum habeat admodum firmum, non eſt accommodum: vt neq; hypochondriis, quæ leui de cauſa inflantur: plurimis ſiquidem, in ventriculo in flatus vertitur. Si verò cum aliquo eorum cibariorum, quæ craſſi ſunt ſucci, diutius elixum fuerit, flatuoſam quidē naturam deponit, ſed iecur magis obſtruit, & promptius calculos in renibus gignit. Illud igitur lac boni ſucci & multi alimenti exiſtit, quod ex contrariis ſubſtātiis & facultatibus conſtat, ſubducēdi ſcilicet, ac ſiſtendi, obſtruendi ac tenuandi. Nocet autem ipſius vſus aſsiduus tum dentibus, tum gingiuis. Has quippe humidas: dentes putrefactioni reddit obnoxios. Cæterùm occurres huic malo, ſi aut diluto, aut meraco vino, cui nonnihil mellis permiſtum ſit, aut primò quidem melicrato, dein verò aſtringēte vino, ſumpto lacte, os ipſum collueris.

Lac qbus noceat.

Lac optimū quale.

Lac nocet dētibus gingiuis q;.

Lactis noxā quæ corrigāt.

DE OXYGALACTE, HOC EST acido lacte.

DENTES qui ſecundum naturam habent, nihil offendit: eos autē lædit, qui iuſto frigidiores exiſtunt. Iam verò ventriculus quauis de cauſa frigidior, oxygala non bellè concoquit: temperatus verò, quāuis ægrè, conficit tamen id aliquando. Contrà, ventriculi calidiores, prēterq̄ quòd nihil ab huiuſcemodi eduliis læduntur, aliquo etiam fruuntur commodo. Pro diuerſa autem ventriculorū natura accidit, vt lac ipſum interdum aceſcat. Siquidem caloris inopia, in acorem: eiuſdem exceſſus, in nidorem & fumum vertit. Porrò oxygala, & ſi in ventriculo nō coquatur, nunq̄ tamen in nidorem cōuertitur, potisſimū ſi in feruentisſimum ac bilioſisſimū ventriculū incidat. Eſt aūt natura tum frigidū, tum crasſi ſucci: quare non facilè a modicæ naturæ corpore ꝯcoctionē ſuſcipit. Quinetiā conſentaneum eſt crudum ſuccum à cibis hmōi gigni. Non ab re autem eduliū hoc calidisſimis eſt ventricu-

Oxygala quibus cōueniat, aut minimè.

lis vtile: quemadmodum frigidioribus aduerſisſimũ. At partes ipſius lactis, citra coagulũ, etiam ſcisſio, quã vocant, diſcernit, quum lacti abũdè calido oxymel frigidum inſtillamus. Idem etiam mulſo efficimus. Interdum citra vllam liquoris inſtillationem, vaſe frigidiſſimam aquã habente, in lac demiſſo, ipſum ſcindimus. Preterea ſine coagulo id lac, quod poſt editum fœtum emulſum fuerit, concreſcit protinus, ſi ſuper cineres calidos parumper calefiat. Nutrit autem vberius ex lacte id quod concretum eſt: parcius uerò, quod ſeroſum exiſtit. Cæterùm quod lac à partu cõcreſcens, nihil recipit mellis, concoctu quidem eſt difficilius, atq; ſucci crasſioris: præterea per aluum tardius ſecedit, corpus tamen abundè nutrit.

Lac qbus modis ſcindatur.

Lactis partes, quæ magis, et quæ minus alant.

DE CASEO.

DVM caſeus cõficitur, aſſumit ab iniecto coagulo acrimoniam quandam, humiditatemq; omnẽ deponit, & potisſimum ſi inueterauerit. Tunc enim q̃ prius, longè acrior euadit, ac manifeſtè calidior, atq; ardentior redditur: ob idq; ipſum, ſiticuloſior, & difficilior concoctu, & peioris ſucci efficit: ac proinde calculis eſt generãdis. Vbi enim ſuccorum crasſities cum ardenti calore iungitur, illic calculi generantur. Itaq; caſeus id genus, omniũ ad omnia eſt pesſimus. Deinceps autem malus quidem, ſed prædicto minus putandus eſt, qui neq; eſt vetus, neq; acris. Omnium autem caſeorum recentium, præſtantisſimus is habetur, qui à noſtris incolis oxygalactinus dicitur: ſuauisſimus quidem in cibo: ſtomacho autem minimè noxius, aliisq; omnibus caſeis concoctu tranſituq; facilior: ſuccũ habens non vitioſum, neq; vſqueadeò craſſum. Præſtantisſimus etiam eſt is, quem Romani βαθὺν appellant. In vniuerſum autem, mollior caſeus duriore eſt præſtantior: rarus verò ac laxus, denſo admodum, & com

Caſeus inueteratus calculũ gignit.

Calculi a quibus cauſsis gignantur.

Oxygalactinum caſeũ eẽ omniũ caſeorum optimũ.

Βατὺς caſeus.

Caſeorũ qui præferendi.

pacto. Iam vero quũ glutinoſus valde, & is qui ad aſperitatem vſq; eſt friabilis, ſint vitioſi, præſtãtior eſt, qui inter hos duos eſt medius. Quod autem ad guſtũ pertinet, is omnium eſt præſtantisſimus, qui nullam vehementem obtinet qualitatem: ſed dulcem habet ſupra alias parum eminentem. Ructu etiam, cuius qualitas paulatim marceſcit, præſtantior: cuius contra perdurat, non bonus.

DE PEDESTRIVM ANIMALIVM ſanguine.

SANGVIS omnis concoctu eſt difficilis, præcipue craſſus & melancholicus, qualis bobus & apris ineſt. Leporinus autem, caprinusq;, vt ſuauisſimi celebrantur.

Sanguis omnis eſt concoctu difficilis.

DE ALIMENTO QVOD A VOlucribus animalibus ſumitur.

AVIVM omnium volatilium genus paucisſimũ præſtat alimentum, ſi ad genus gresſilium conferatur: potisſimum ſi ad ſuillam, qua nõ aliud inuenias, quod copioſioris ſit nutrimenti. Volucrium tamen caro, concoctu facilior eſt: præcipue perdicis, attagenis, columbæ, galli gallinacei, & gallinæ. Turdorum verò, & merularum, minutorumq; paſſerculorũ caro, quàm prædictorum, eſt durior. His autem ipſis, turturis, palumbi, anatisq; caro etiam durior exiſtit. At phaſianorum caro quod ad concoctionẽ et nutrimẽtũ attinet, carni gallinarum eſt ſimilis: voluptate tamen in edẽdo eam ſuperat. His durior eſt pauonũ caro, & fibroſior, & difficilior concoctu. In vniuerſum autem, augeſcentium caro, multo eſt præſtantior q̃ inclinantium ætate: media verò eſt inter vtrãq;, florentium. Praua autẽ admodum eſt nouellorum, ſed diuerſa ratione ac ſenum. Siquidem horũ caro, dura eſt & ſicca, ac neruoſa: ideoq; concoctu difficilis, & nutrimenti exigui. Contra animalium nuperrimè ęditorum corpora, muco-

Suilla carne nihil nutrire copioſius.

Volucriũ carnes, quæ facilius, & quę ægrius coquantur.

Phaſianorum caro.

Pauonũ caro.

Carnis differentiæ ſecũdũ ætates.

ſa ſunt ac humida, eoq́; excrementis plena: facilius tamen per aluum deſcendunt. Secundum etiam præparationis modos, & locos in quibus ipſa animalia uiuũt, non mediocris eorum eſt differentia.

DE ANSERIBVS ET STRVTHOCAMELIS.

Anſerũ caro. Struthocamelorum caro.

CARO horum excremẽtitia exiſtit, multoq́; difficilior concoctu, q̃ prædictorum volucrium. Ipſorum tamen alæ, nõ ſunt cæterorum alis deteriores. Quandoquidem in multis, alarũ ſubſtantia fibroſa eſt & dura. Quarũdam autem caro, tota eſt eiuſmodi, cuiuſmodi gruum: quas tamen & ipſas mãdunt, plurimis ante diebus macerantes & mortificantes. Inter grues & anſeres, caro tardarum eſt media.

Gruina caro.

Tardarũ caro.

DE DIFFERENTIA QVAE EST IN partibus animalium volucrium.

NON manduntur inteſtina volucrium: ventriculi autem & veſci ſunt, & nutriũt. Quidam autem ipſorum valde etiam ſunt iucundi, ceu anſerum: ſecundũm quos, ſunt altilium gallinarum. Ad hæc anſerum quibus lac in alimentis miſcetur, iecur eſt iucundiſſimum, atq; potenter nutrit: & quum ſit optimi ſucci, deiicitur facile, probeq́; in ventre cõcoquitur. Ad hæc alæ anſerum, & iis adhuc magis gallinarũ, minimo negotio coquũtur. Pedes autem paulo minus omnium, cibo ſunt inepti. Cæterũm iuniorum & probè nutritorum caro, gracilium carni atq; annoſorum præſtat. Gallorum teſtes, præcipue altilium, præſtãtiſſimi ſunt. & multo magis, ſi cibus ipſorum, quo ſunt nutriti, ſeroſo lacte fuerit imbutus. Porrò volucria, exiguũ quidem habent cerebrum: ipſum tamẽ tanto pedeſtrium cerebro præſtantius eſt, quanto durius. Ac mõtana ſanè, q̃ paluſtria, cerebrum habent præſtantius.

Anſerinũ uentriculum eſſe ſuauiſſimum eſui.
Anſerinum hepar unice commendatur.
Alæ anſerinæ, gallinaceæq́;.
Teſtes gallorum.
Cerebrũ auiũ.

DE OVIS.

Ouorum differentiæ.

GALLINARVM & Phaſianorum oua, omnibus ſunt præſtantiora: deteriora autem anſerũ &

ſtruthocamelorum. Porrò quę oua dicuntur tremula, ad nutriendum omnium ſunt præſtantisſima. Sorbilia autem, minus quidem nutriunt, ſed ſubducuntur facilius, & pharyngis aſperitates læuigant. Cocta uerò, & ad coquendum ſunt difficilia, & tardi tranſitus, corporiq́; crasſius alimentum largiuntur. His autem tardius permeant, & crasſioris ſunt ſucci, quæ in calidis aſſantur cineribus. Quæ verò in ſartagine ſunt iſpiſſata, peſſimum habent modis omnibus alimẽtum. Porrò quæ ſuffocata appellant, ſunt elixis atq; asſis meliora: parãtur autem ad hunc modum. Vbi enim ipſa oleo & garo, & pauco vini conſperſa fuerint, vas quo continentur, cacabo aquam calidam habẽti indunt. Deinde ubi ipſum totum ſupernè obturarint, ignem ſubſtruunt, quoad oua mediocrem conſiſtentiam ſortiantur.

Oua tremula. Oua ſorbilia. Oua cocta. Oua aſſa i cineribus. Oua frixa. Oua ſuffocata parãdi modus.

DE VOLVCRIVM ANIMALIVM ſanguine.

GALLINARVM & columbarũ ſanguine non nulli veſcuntur, maximè altiliũ, qui ſuum ſanguine haudquaq̃ inferior eſt, neq; * ſuauitate, neq; concoctionis facilitate. Plurimum tamen à leporino relinquitur. Cæterùm ſanguis omnis, concoctu eſt difficilis & excrementitius.

Sanguis gallinaceus. Sanguis colũbinus. Sanguis leporinus. Sanguis omnis excrementitius.

DE NVTRIMENTO QVOD AB AQVAtilibus animalibus ſumitur, & primum de Mugile.

MVGILES ex ſquammatorum piſciũ ſunt genere. Verùm eorum caro, qui in aquis limoſis, ſordidis & ſtagnantibus degunt, excrementitia admodum atq; mucoſa exiſtit. Optima autem eorũ eſt, qui in puro mari viuunt: præcipuè quum ventorum procellis ipſum mare agitatur, atq; ad Boream ſpectat. Nam in quieto, nullisq́; agitato fluctibus, tãto piſcium caro deterior fit, quanto minus exercitatur. Eorũ autem qui in fluuiis gignuntur, præſtantiores ſunt, qui in iis gignuntur, in quibus aqua rapidè fluit, & copioſa.

Mugilũ caro.

Piſciũ carnis differẽtiæ, pro diuerſitate locorum in quibus degũt, & alimentorum quibus ueſcũtur.

Qui verò in ſtagnantibus, non laudabiles. Præterea pe-nes alimenta ipſa piſces meliores peioreſ' ue euadunt. Etenim qui in fluminibus vrbem magnã præterfluentibus, hominum ſtercoribus, & prauis id genus eſcis victitant, omnium deterrimi ſunt. Porrò qui mugil in mari gignitur, is à mari longisſimè abſcedens, aduerſo flumie natat, numeroſaſq; ac paruas ſpinas nõ habet.

Piſciũ q multis tenuibusq; ſpinis abundent et qui minime.

Qui verò à fluuiis ſtagniſq; ingreditur mare, huiuſmodi ſpinarum eſt plenus. Nam omnium ferè piſcium caro, qui in ſtagnis aut fluminibus creſcunt, tenuibus ſpinis plena inuenitur, quas nullus marinorũ habet.

Marinos piſces oẽs gaudere fluuiis.

Pauci autem fluuialium mare ingrediuntur: at marini omnes, fluuiis gaudent. Mugilis præſtantioris, caro eſt iucundior & acrior, necnon expers pinguedinis. Nã pingues, & ſoluti ſaporis, & uitioſi ſunt ſucci.

Mugil conditus ſale, afferuatur.

Quapropter eos cum origano præparant. Hic piſcis vnus eorũ eſt, qui conditi ſale aſſeruantur.

DE LVPO SEV LAVRACE.

Lupus. Laurax.

HVNC piſcem natum in aquis dulcibus non vidimus, ſed è mari ĩ flumina aut ſtagna, ipſum aſcẽdiſſe conſpeximus: ideoq; paruus rarò, quemadmodũ mugil ſæpe, inuenitur. Alimentum ſanè quod tum ex hoc, tum ex aliis piſcibus prouenit, ſanguinem gignit conſiſtentia tenuiorem, quàm quod ex pedeſtribus animalibus ſumitur: adeò vt non affluenter nutriat, & diſcutiatur celerius.

DE MVLLO SEV TRIGLA.

Trigla. Mulli caro.

HIC quoq; pelagicis piſcibus annumeratur: habetq; aliorum ferme omnium carnem durisſimam, & ualde friabilem. Ac nutrit ſanè quum probè cõfectus fuerit, copioſius omnibus aliis piſcibus, quòd durior et crasſiorum partium exiſtat, habeatq; ſubſtantiã alendo corpori accommodatam. Quare mulli caro iucunda eſt: quæ quidem licet aliorum carne ſit durior, mandi tamen quotidie poteſt, propterea quòd friabilis eſt,

& pinguedinis expers, cum quadam acrimonia. Nam pinguia & lenta cibaria ſtatim vt ſumpta fuerint, celeriter implent, & appetentiam euertunt. Mulli etiã hepar propter voluptatem à guloſis ſummoperè expetitur. Optimi autem mulli fiunt, ut alii etiam omnes piſces, quũ propter mare purum, tum vel maximè propter alimenta. Pinguia cibaria appetentiã euertere. Mulli hepat.

DE PISCIBVS SAXATILIBVS.

SCARVM, merulam, turdum, iuliam, fucam, percam, à petroſis promontoriis maris, in quibus comperiuntur verſari, ſaxatiles appellantur. Inter eos autem ſcarus excellere ſuauitate creditur. Secundùm hũc, merulæ, ac turdi. Tertio loco iuliæ, fucæ, ac per cę. Porrò alimentum quod ex eis ſumitur, non modo concoctu eſt facile, ſed hominum etiam corporibus ſaluberrimum, vt quod ſanguinem medium conſiſtentia generet. Saxatiles piſces unde dicantur. Saxatiles piſces præbere alimentum ſaluberrimum corpori.

DE GOBIONE.

GOBIO, littoralis eſt piſcis, ex numero etiã eorum, qui parui perpetuò manent. Præſtantisſimus autem omnium ad voluptatem, coctionem, diſtributionem, ac deniq; ſucci bonitatem is eſt, qui in arenoſis littoribus, aut ſaxoſis promontoriis degit. Cæterùm gobiorum caro, vt carne ſaxatilium eſt durior, ita mollior quàm mullorũ. Ipſa igitur pro portione, veſcentium corpus nutrit. Gobiorum caro.

DE PISCIBVS MOLLI CARNE prædiтis.

SCARVS Itaq; primas inter piſces ſaxatiles obtinet: quibus omnibus caro ineſt quàm aliis piſcibus mollior & friabilior. Sunt qui carnis tantùm duritie à ſaxatilibus disſidẽt: cuiuſmodi ſunt pelagici propemodum omnes: niſi ſi qui ipſorum prauo alimento propriam carnem corrumpant, vt mulli, qui cancellos, animalia flauo colore, minimis cãcris ſimilia, mã- Scarus. Mulli. Cancelli.

dunt. Porrò ſaxatiles piſces, nec loca, nec alimenta mutant, nec dulcibus aquis vtuntur: ob eamq; cauſſam omnes perpetuò ſunt inculpati. At aſelli dicti, ſi probo alimento vtantur, & mari puro, carnis bonitate contendent cum ſaxatilibus. Qui verò prauo alimento vtuntur, aut in aquis miſtis, aut uitioſis verſantur, carnis quidem non abiiciunt mollitiem: ſed pinguitudinem atq; lentorem contrahunt. Quare neq; ſuaues perſiſtunt, ſed alimentum excrementitium reddunt. In vniuerſum autem, peſſimi piſces gignuntur in eorum fluuiorum oſtiis, quæ purgamẽta cuiuſpiam ciuitatis magnæ recipiunt. Iccirco in eiuſmodi fluuiorum oſtiis (qualis eſt Romam præterfluens Tyberis) muræna peſſima gignitur: eoq; in ea vrbe omnium ferè marinorum piſcium ea minimo venditur: quum tamen meliores ſint eius fluminis piſces, priusq̃ is ad vrbem perueniat. Quin & alius etiam eſt fluuius, trecentis & quinquaginta ſtadiis ab vrbe in Tyberim profluens, Nar appellatus, qui piſces habet longè Tyberinis meliores. Similes autem quodammodo inter ſe ſunt, paſſer & ſolea: non tamen omnino eiuſdem ſunt ſpeciei. Solea namq; mollior eſt, & cibo ſuauior: atq; in totum prǽſtantior quàm paſſer. Quin & lacerti medii quodammodo ſunt inter piſces carnis mollis & duræ. Nullus tamen memoratorum piſcium, aceto, aut ſinapi, aut origano indiget: veluti pingues, lenti, atq; duri. Quidam etiam frixis iis in ſartagine aluntur: alii aſſant, aut in patinis condiunt, vt rhombos, & citharos. Optimè autem omnium condimentum ex albo iure concoquitur, quod in hunc modum paratur. Copioſam aquam primùm iniice: dein olei quod ſatis ſit affundito, cum pauco anethi, & porri. Vbi verò piſces ſemicocti fuerint, ſalis tantum aſpergito, quoad totum ius ſalſum nõdum appareat. Hæc ſiquidem præparatio vel ægrotis ipſis eſt commoda.

Piſces peſſimi ubi locorũ gignantur.

Tyberis.

Murænã Romæ omniũ ferè marinorum piſcium minimo uendi.

Nar flumẽ, producere piſces longe Tyberinis meliores.

Solea.

Paſſer.

Lacerti.

Albi iuris condimentum.

Quibus autem inculpata ſanitas eſt,iis piſcium in ſartagine frixorum: ſecundo loco ſuper craticula aſſorum,præparatio eſt conueniens. Hæc tamen, oleum garumq; cum pauco vino expoſcit. At frixis,plus vini gariq; addere expedit: minimè verò olei. Quòd ſi cui id ſubuertat ſtomachum, paratum habeat acetum,modicum in ſe gari, piperisq; continens. Omnium autem memoratorum piſcium alimentum,hominibus ocioſis,ſenibus, imbecillibus, & ægrotis eſt accommodatisſimum. Qui verò corpus exercent,cibos firmiores poſtulant.

DE PISCIBVS DVRAE CARNIS.

DRACONES quidem, libellæ, cuculi, ſcorpius, trachurus, mullus, cernua,glaucus,conger,pager,hamya,& aquila, inter duræ carnis piſces annumerantur:nonnullæq; muſtelorum ſpecies. Nam celeber ille qui apud Romanos galexia dicitur, in eorum numero, qui dura carne conſtant, habetur. At canis ad cetaceorum genus refertur:vt qui carnẽ duram habeat,atq; excremẽtitiam. Quapropter ipſo in partes ſecto & ſalito,ueſcuntur vulgares homines. Ingrati enim ſaporis eſt,ac mucoſus: ideoq; cũ ſinapi & oxelæo,atq; id genus acribus condimentis eum mandunt. Ex hoc itẽ genere ſunt balenæ,delphini, & phocæ:ad quos proximè magni thunni accedunt:quanq non æquè ſunt vt prędicti,iucundi. Inſuaues enim ſunt hi,prę ſertim recẽtes: nam ſalſi euadũt meliores. Tunnorũ aũt caro, qui & ætate & corporis mole ſunt minores,non pinde dura eſt,ideoq; hi facilius etiam concoquuntur: & iis adhuc magis pelamides,quæ ſale conditæ,laudatisſimis ſalſamentis non cedunt. Poſt ſardas aũt & pelamides,myli qui ex ponto afferuntur, præcipuè cõmendantur. Poſt ipſos ſunt graculi. Porrò duræ carnis piſces,ægrius q̃ mollis concoquunt. Siquidẽ quę molliora ſunt,facilius alterantur, ꝗ facilius patiãtur.

Piſces duræ carnis q ſint.

Galexia.

Canis piſcis.

Balenæ.

Delphinus.

Phoca.

Thunnos ſalſos euadere, meliores recẽtibus.

Pelamides.

Sardæ.

Myli.

Graculi.

Molliora facilius alterant.

Durior etiam cibus craſsiorem habet ſubſtantiam, vt mollior tenuiorem: ac proinde ille ſuccum craſsiorem gignit.

AN DVRA OMNIA PER DECOctionem ſalſos ſuccos gignant, vt Praxagoras & Philotimus exiſtimarunt.

Decoctũ omnium, quãdiu coquitur, ſemperſalſius euadere.

EQVIDEM omnium decoctum, quãdiu coquitur, ſalſius ſemper euadere, poſt autem, amarũ, deprehendo. Nam corpus ipſum ſolidum quod in aqua elixatur, qualitates quę initio ſibi inerant, in ea deponit: ſic ut qualitatis expers euadat. Clarius autem huiuſce rei veritatem intelliges, ſi quando quod elixas, in aliã aquam transfuſum, ſecundò & tertiò recoquas. Inuenies quippe id quod decoquitur, propriã amiſiſſe qualitatẽ, ſiue ſalſam, ſiue acrem, ſiue etiam acerbã: aquã autem, eam in ſe recepiſſe. Si verò ſuccos ipſos ſolos concoxeris, primùm quidem, ſalſiores: poſtea autem amari etiam fient. Siquidem vel ipſa aqua optima diutius cocta, ſalſam qualitatem tandem aſſumit. Quamobrem, quod ad ſuccos attinet, Praxagoram ac Philotimum rectè ſenſiſſe, nobis eſt concedendum: quod verò ad ſolida corpora pertinet, non item.

Omnia quæ decoquunt̃, propriam qualitatem amittere: aquam autẽ, illam in ſe recipere.

Praxagoras. Philotimus.

DE ANIMALIBVS QVIBVS teſta pro cute eſt.

Teſtaceorum ſuccum, aluũ ſubducere.

OMNIBVS id genus piſcibus commune eſt, ut ſalſum in carne ſuccum contineant, qui aluum ſubducit, quod ſeorſum cuiq; magis minusue ineſt, pro qualitatis & quantitatis ratione. Siquidem oſtrea, inter alia teſtacea, carnem habent molliſsimam: parum autem hiatulæ, vertebræ, vngues, purpuræ, buccinæ, omniaq; eiuſmodi, duram. Non ab re igitur oſtrea quidem, aluum valentius ſubducunt: corpus autem imbecillius alũt. Duriora verò, difficilius quidem coquunt̃, ſed firmioris ſunt nutrimenti. Verùm hæc quidẽ omnia elixantur. Oſtrea verò etiam citra elixationẽ man

Oſtrea.

Oſtrea edi & cruda.

duntur. Sunt qui ea in ſartagine frigant. Quemadmodum autem ex ipſis teſtaceis, quæ dura ſunt, carnē habent concoctu difficiliorem, ſic etiam quę corrumpatur ægrè. Quare ipſa bis ter'ue cocta, eis exhibemus, quibus ob prauos ſuccos cibi in ventriculo corrūpuntur: gignitur tamen ex ipſis ſuccus crudus plurimus, vt ex iis quæ molli ſunt carne, pituita. Teſtacea duræ carnis, quibus cōferant.

DE CRVSTATIS.

ASTACI, paguri, cancri, locuſtæ, carides, gāmari, atq; id genus alia, tenui teſta cōcluduntur, duritieq́; ſunt teſtaceis ſimilia: ſed ſalſi humoris minus quàm illa continent, quāquam eum habent ſatis multum. Dura in totum carne conſtant: ideoq́; & concoctu ſunt difficilia, & firmi alimenti: quū ſcilicet in aqua potulenta percocta fuerint. Horum quoq; caro, vt oſtreorum, vbi percocta, vt dictum eſt, in aqua ſuccum ſalſum reliquerit, aluum ſiſtit: ægrè etiam corrumpuntur, non ſecus ac teſtacea, quæ duram carnem poſſident. Cruſtata.

DE MOLLIBVS.

MOLLIA vocantur quæ neq; ſquammas, neq; aſperam cutem, aut teſtaceam habēt, ſed mollē: vt polypi, ſepiæ, loligines, & his conſimilia: quæ omnia mollia tangenti apparent, duræ tamē ſunt carnis, & difficilia concoctu, exiguumq́; in ſe ſuccum ſalſum continent. Cæterùm ſi concoquantur, alimentū exhibebunt non paucum corpori: ſucci tamen crudi plurimum gignent. Molli cute intecta.

DE CHARTILAGINEIS.

HORVM animalium cutis eſt aſpera, ac noctu ſplendicans. Inter ea autem torpedo & paſtinaca carnem habent mollem atq; iucundam, ceu mediocriter per ventrem ſubeuntem, nec concoctu difficilē. Nutriunt item mediocriter. Raia autem, leuiraia, ſqua Chartilagiea. Torpedo. Paſtinaca. Raia.

tina,omniaq́; huiuſmodi,duriora ſunt, & cócoctu difficiliora,alimētiq́; copioſioris,q̄ torpedo & paſtinaca.

DE CETACEIS ANIMALIBVS.

Cetacea.

OMNIA eiuſmodi duram & praui ſucci, excrementitiamq́; habent carnem.

DE ECHINIS MARINIS.

Echini marini.

EX MVLSO eduntur hi & garo,alui ſubducendæ gratia:paranturq́; in patinis,ouis,pipere, melleq́; iniectis. Imbecillis ſunt alimenti,ac medii inter ea quæ humores extenuant & denſant.

DE MELLE.

Mel. Mannæ uulgo appellatæ, ortus.

MEL oritur in foliis plantarum, eiuſdē cum rore generis.Porrò in mōte Libano quotannis perſæpe coria ſuper terram extendunt,ac dein arbores excutientes,quod ab eis defluit,excipiunt,& ollas ac fictilia melle implent:vocantq́; id mel roſcidum, & aereum.Proinde cōſtat materiam ex qua mel gignitur, rori eſſe congenerem.Videtur autem & ex plantis, in quarum foliis colligitur,boni mali'ue quidpiā ipſi accedere.Ideoq́; laudatiſſimum in locis mel gignitur,in quibus thymus,& aliæ quędam herbæ & frutices temperamēto calido & ſicco,affatim proueniūt. Tenuiorum enim eſt partium id mel:ideoq́; in calidis corporibus promptè in bilem conuertitur. Frigidis verò eſt accommodatiſſimum.Quum autem tenuium ſit partium,acrimoniæ quiddam habeat etiā neceſſe eſt, qua aluum ad excretionem proritet. Quam quidē adimentes per iniectionem aquæ, atq; coctionem,ipſum reddemus ad diſtributionē atq; concoctionē accōmodatius.At melicratum quod pauliſper aut nihil omnino concoctū fuerit,prius deiicitur,q̄ concoqui,& in corpus diſtribui,& nutrire poſſit.Præterea mel nō planè coctum,in ventriculo & inteſtinis,flatus quoſdam gignit:contrà,quod in decoctione ſpumam omnē abiecerit,flatus eſt expers,& vrinam mouet. Quòd ſi quis

Mel roſcidū. Mel aereum.

Mel laudatiſſimum ubi gignatur.

Mel q̄bus facile in bilē uertatur: & q̄bus ſit maxime ex uſu.

Mellis acrimonia quomodo corrigatur.

Melicratum.

Mel crudum. Mel coctū, urinam mouet.

ſtra aquæ admiſtionem mel ſolum delingat, nutriet quidem infirmius, ſed aluum promptius deiiciet. Largius verò ſumptum, ventrem ſuperiorem cõcitare ad vomitum ſolet. Coctum autem ſine aqua, neq; uomitum ſimiliter mouet, neq; aluũ ſubducit: verùm diſtribuit & nutrit magis: urinam aũt minus eo quod cum aqua coctum eſt, mouet. Senibus itaq; mel commodisſimum eſt: ætate autem florentibus, et calidis in bilem vertitur.

Mel largius ſumptum, uomitum prouocat.

Mel ſenibus cõmodisſimũ: ætate florentibus in bilem uertitur.

DE VINO.

SI MODO quicquid alit cibus eſt, vinum etiam in genere ciborum eſt collocandum. Cæterùm vinorum omnium, rubra ſimul & craſſa, ſanguini generando ſunt accommodatisſima: ceu quæ minima mutatione indigeãt, vt fiant ſanguis. Poſt ipſa ſunt nigra, craſſaq; & dulcia: tum quæ colore quidem rubra ſunt, & nigra: conſiſtentia autem, craſſa, vnà cum qualitate aſtringente. His autem minus ſua natura alunt, quæ alba ſunt, ſimul & craſſa, & acerba: omnium autem minimum nutriunt, quæ colore quidem ſunt alba, conſiſtentia autem tenuia, & aquis hydromeliti faciendo appoſitis, ſimilia quodãmodo. Dulcia verò conficiuntur in ventriculo, & diſtribuuntur facilius, q̃ auſtera, vt quæ facultate ſunt calidiora. Quia autem ſunt admodum craſſa, tardius quidem perficiuntur, atq; diſtribuuntur. Si tamen in ventriculum adeò robuſtum incidant, vt confici rectè ab eo posſint: alimentum copioſius corpori dabunt. Conſtat præterea quòd queadmodum hæc corpori alendo tenuioribus ſunt præſtantiora, ita ad vrinam ciendam ſunt deteriora.

Vina rubra ſimul & craſſa, ſanguini gignẽdo eſſe accommodatisſima.

Vinorum differentiæ.

Vina alba & tenuia, minimum omnium nutrire.

Vina dulcia.

DE CIBIS SALE CONDITIS.

ANIMALIVM corpora, quorũ carnes ſimul duræ ſunt & excremẽtitię, ſunt ad ſaliendũ accõmoda. Quæ verò aut admodũ mollẽ, aut valde ſiccũ, & minimè excremẽtoſum habent corporis habitum:

Cõditurę, quę animalia ſint apta: & quæ inepta.

Sal humores ſuperfluos digerit.

Nitri ſpuma.

Aphronitrū.

Suum carnes.

ſunt ad ſaliendum inepta. Salis nāq; facultas, humores ſuperfluos tenuat, & digerit, corporaq́; cogit atq; condenſat: quum nitri ſpuma, & laxum aphronitrum, tenuare quidem & diſcutere poſſint: cogere verò & condenſare non poſſint. Suum igitur obeſorum & ætate florentium carnes, ad ſaliendum ſunt congruentiſſimæ: ut quæ ab vtroq; extremo abſint. Quemadmodū enim corpora ſicca ſalita, coriis euadunt ſimilia: ſic cōtra, quæ immodica humiditate diffluunt, ſalis cōmercio tabeſcunt. Ob eam cauſſam neq; piſces mollis carnis, & excrementis vacui, vt ſaxatiles & aſelli, ad ſaliē dum ſunt apti. Graculi verò, palamides, myli, ſardæ, & ſardenæ, quæq́; σαξάτινα vocant, & ſalſamenta, ad ſaliendum appoſiti ſunt. Mulli verò, quod dura eorum ſit caro, & ab excrementis pura, non ſunt ad ſaliendum accommodi. Ex his autem perſpicuum eſt, ea eſſe concoctu admodū difficilia, quæ ſale condita, dura & neruoſa euadunt, ac veluti coriacea. Quæ verò contra habent, tenuia quidem ipſa redduntur: manſa autem humores craſſos & glutinoſos attenuant. At præſtantiſſima omnium quæ mihi licuit experientia cognoſcere, ſunt quæ à veteribus medicis Sardica ſalſamenta appellantur.

Piſces apti ad ſaliendum.

Sardica ſalſamenta.

DE MEDIIS AEDVLIIS.

IN SINGVLIS differentiis, quas alimētis ineſſe diximus, quædam ſunt media. Animalibus aūt naturalem temperiem atq; inculpatā ſeruantibus, ſimilia ſuis naturis cibaria cōueniunt: iis verò, quæ prauam temperiē, aut ab initio ſunt ſortita, aut poſt acquiſiuerunt, non ſimilium ſibi ipſis eſus, ſed cōtrariorum eſt vtilis. Itaq; ſingulæ naturæ ſuum proprium mediū habebunt, idq́; ſecundum ætatum, vitæ cōditionum, inſtitutionum, & regionum, in quibus iam diu habitant, differentias.

Temperiē naturalē ſeruantibus, ſiīia naturis ſuis cibaria cōgruunt: contraria uero, iis qui prauam temperaturam ſortiūtur.

GALENI PERGAMENI, DE EVCHYMIA & Cacochymia, Liber vnus.

ANNONAE CARITAS ASſidua, quæ non paucos abhinc annos multas nationes Romano ĩperio ſubditas afflixit, coegitq́; veſci alimẽtis peſſimi nutrimẽti, ac proinde uarios & maximẽ pernicioſos morbos induxit, planẽ ſignificauit, quãtam uitioſi ſucci ad gignendos morbos vim habeant. Etenim ab iis alimur, quæ naturæ noſtræ ſunt familiaria: quæ verò illi aduerſantur, nos in perniciem deducunt. Cæterùm qui hauſtu letalium venenorũ pereunt, facilè ſecerni ab iis poſſunt, qui ab aliqua corporis affectione extinguũtur. Neq; etiam quiſpiam inficias ibit, ob humorem quem venenata animantia in ictam particulã infligunt, vel illam celeriter vita priuari, vel in putredinẽ labi, vel doloribus uehemẽtiſſimis, aut phlegmone vrgeri: nec non ſcorpionem ieiuni hominis ſputo bis ter ue aſperſum, protinus interire. Nam ſicuti naturæ quædam cum aliis quoq; naturis conueniunt, ſic altera quoq; aduerſatur alteri, eamq́; corrumpit. Porrò quãdiu ipſe patris conſilium ſequutus, ab vſu immodico fructuum, quos horarios vocãt, abſtinui, obſeruauiq́; ab illo traditã optimam victus rationẽ, tandiu immunis ab omni intemperie perſtiti. Quoties autem eius præcepta negligens, vnà cũ coætaneis meis, vltra modũ fructibus illis me impleui, ſemper in morbos incidi, qui ſanguinis miſsionem deſyderarẽt. Erat enim pater meus geometriæ, architecturæ, aſtronomiæ, arithmeticæ, logiſticesq́; ſtudiis excellens, maximeq́; omnibus quibus erat notus, ob ipſius iuſtitiam,

Succos uitioſos ad gignẽdos morbos maximã uim haberi.

Nutriri nos ab iis quæ naturæ nr̃æ ſunt familiaria.

Scorpionẽ hominis ieiuni ſputo cõſperſum, perimi.

Galenus q̃diu ab omni intẽperie immunis perſtiterit.

Galeni pater in omni diſciplinarum genere fuit uerſatus.

modeſtiam, bonitatéq́;, vt quiuis ex philoſophis alius admirationi. Cæterùm qui poteſt exerceri ante cibū is haud ſanè admodū exquiſitos cibos deſyderat: cum verò negotia & occupationes impedimento ſunt, non modò huic probato innoxioq́; victu, ſed ſalubribus quoq; medicamentis eſt opus. Imprimis igitur iis qui quietè ac pro animi ſententia vitam traducunt, eā victus rationem deſcribam, ex qua gigni ſanguis optimus posſit. Dein enitendum eſt, vt quædam his etiam præcepta tradantur, qui turbulentam vitam, atq; negotiis deditam agunt. Cibi itaq; ſucci probati ſunt, ex frumentaceorum genere panes purisſimi probeq́; cocti, adhibita prius maceratione atq; fermentatione debita, necnō ſale iniecto. At cocti in clibano præſtāt, poſt quos furnaceis ſecundæ debentur partes. Alica uerò, ſicuti & ſuilla caro, ſi exactè in ventriculo concoquantur, in ſanguinemq́; à iecinore conuertant, probatisſimos gignunt humores: aliquid tamen glutinoſi in ſe habent, ob idq́; in iis iecur obſtruūt, & renes, quibus hæc à natura aſtrictos meatus ſortiuntur: ac proinde diſtributionem impediunt. Horum quoq; uſus vberior in ſupradictis particulis, vel grauitatem, vel dolorem nonnunq̄ facit. Quin etiam in venis quæ per caua iecinoris, aut per meſaræon feruntur, redundās humor periculum adfert, ne vel putredinem contrahat, vel eæ ipſæ particulæ in quibus congeritur, afficiant phlegmone. Quippe neceſſe eſt crudos craſſosq́; humores, vel concoqui, vertiq́; in ſanguinem, vel cōputreſcere: nō ſecus ac quæ calidis in locis diutius manent. Quāobrem inuenta medicamēta ſalubria ſunt, quæ tenuandi vim posſident, quæ obſtructionibus liberant. Quanq̄ horum frequentior vſus, vel ſeroſum, vel bilioſum, vel melancholicum procedente tempore ſanguinem reddit. Quandoquidem id genus medicamenta, non ſolùm incidunt & tenuant, ſed etiā immodicè

Cibis admodum exquiſitis non egere q poſſunt exerceri ante cibum.

Panis optimus quis ſit

Alica.

Suilla caro.

Crudos humores neceſſario debere aut cōcoqui, aut cōputreſcere.

modicè calefaciunt: ob idq́; & ſolida mēbra exiccant, & craſſum humorem reddunt, quo in renibus aſſo, gignuntur calculi. Optima itaq; corporis cōſtitutio, quæ temperatisſima eſt, meatus, per quos humor fertur, patentiores habet: quam quidem talem conſeruat ante cibos exercitiū mediocre. Tragus ex frumentacei generis alimentis, eiuſdem cum alica naturæ eſt: ægrius tamen concoquitur. Prope etiam natura ouorum atq; vires accedunt. Iam verò quæ glutinoſos craſſosq́; humores gignunt, ſi in hepate conuertantur in ſanguinē robū, potētisſimè nutriunt. Cæterùm qui cibi in omnis exceſſus mediocritate conſiſtunt, ii omnium commendatisſimi ſunt. Eius generis panes optimi habent: præterea gallinarum gallinaceorumq́; carnes, nec nō phaſianorum, perdicum, attagenarum, columbarum, merularum, turdorum, turturumq́;, & omnium paſſerculorum. Piſces item ſaxatiles, pelagici, littorales, gobii, murenæ, buglosſi, aſelli, & ſimpliciter piſces omnes, qui neq; inſuaue, neq; mali odoris, neq; glutinoſum quicquam guſtu repræſentant. Verùm ad ſanitatem tuendam, ſi ante cibum corpora moderatè exerceantur, mirum in modum prodeſt: at cōtra, quies & otium diuturnum, iis maximo nocumento eſt. Quacunq; autem poſt cibum motus, alimentum ex ventre crudum in diuerſas corporis partes diſtribuit. Porrò panis qui nec fermenti, nec ſalis quod ſat eſt continet, neq; probè maceratus nec coctus eſt, is glutinoſum ſuccum producit. Caſeus omnis, craſſi: vetus, mali ſucci eſt: recens verò, ſucci prauitate caret: qui quidem ex melle ſumptus, aluum ſubducit. Lac autem, quū ex triplici, disſimiliq́; ſubſtantia conſtet, nempe ſeroſa, craſſa, & pingui, camelinum, aſininūq́; lac, ſeroſi humoris plus habet: plus craſſi & caſeoſi, ouillum: plus pinguitudinis bubulū. At lac caprillū, īter cętera lactis genera, moderatè ſe habet,

Calculorū generatio.

Exercitiū ante cibum mediocre.

Tragus.

Cibi conſiſtentes in mediocritate, omniū commendatisſimi ſunt.

Exercitiū ante prandiū mediocre, cōfert ad ſanitatem tuendam.

Motionis poſt cibum incommoda.

Panis uitioſus

Caſeorū differentiæ.

Lactis ſubſtātia triplex.

Lactis differentiæ.

Lac caprillū.

ob idq́; in corporibus noſtris medium etiã præſtat effectũ. Etenim lac quod ſeroſum & tenue eſt, minus nutrit, ſed aluũ magis deiicit: contra, craſſius, minus aluũ ſubducit, cæterùm magis nutrit. At lac caprillũ, ſine melle ſumptum, periculoſum exiſtit: ꝙ nimirũ in ventriculo concreſcens ſtrangulet, quẽadmodum ubi ſanguis in grumos concretus, aut in uulnus aliquod, aut in ventrem, aut in aliquod inteſtinorum defluxerit, grauiſſima ſymptomata inducit. Lac itaq;, ſtatim vbi eſt emulctum, hauriatur. Cui quidem ne in ventre concreſcat, mellis, aquæ, & ſalis aliqui ſolent nonnihil miſcere. At quod ex lactis concretione defluit ſerum, aluum egregiè mouet. Quæ ex lacte & caſeo placẽta cõficitur, itriaq́; etiam quæ ex lacte & ſimilagine cõſtant, craſſi ſucci alimoniam præſtant. Cochleæ craſſi ſucci cenſentur: itemq́; oua, quæ vel elixa, vel toſta, penitus ſint denſata. Frixa verò, mali ſucci, fumoſæq́; in ventriculo cocturæ exiſtunt, ſecum etiam corrumpentes admiſtos cibos. Mediocriter verò cocta, quæ ideo appellantur tremula, ad coctionem, digeſtionem, nutritionem, boniq́; ſucci generationem: ſicuti & quæ ſorbilia dicimus, ad leniendas gutturis aſperitates, idonea ſunt. In aquatilibus verò, quæ mollia dicuntur, videlicet lolligines, ſepię, polypi, aliaq́; id genus, craſſo & tenaci ſunt ſucco: nec non ex piſcibus, quæ cetacei generis habentur: cuiuſmodi ſunt thynni. Sed pelamides, ex his magis ad mediocritatem tẽdunt. Oſtreæ item, buccinæ, purpuræ, craſſi admodum ſucci ſunt, ac omnia breuiter, quæ dura teſta integuntur, nec non Chamæ, patellæ, pectines, pinnę, & alia id genus. Quorum omnium ſuccum ſcire debes, nõ ſecus ac ſerum lactis, aluum deiicere: at ſolidiores ipſarum partes, ſerius ob craſſitiem concoqui, crudumq́; & craſſum, & frigidũ humorẽ gignere: quales vires in braſſica & lente etiã videre licet. Quorum tamen ſuccus, non glutinoſus,

Lac ſeroſum.
Lac craſſius.
Lac caprillũ abſq; melle ſumptum, periculoſum.
Sanguis ĩ grumos coactus grauiſſima ſymptomata inducit.
Lac ſtatĩ ubi eſt mulctum, hauriendum.
Serum lactis aluũ ſubducit.
Placentarũ natura.
Cochlea.
Oua.
Oua tremula.
Oua ſorbilia.
Piſces molles.
Cetacei piſces
Teſtacea.

ſed nitroſus, & deiiciendæ aluo efficax eſt: ſicuti dracũculi acerrimus, & amariſsimus. Vtrũq; etiam aron præſtat, ſed minus efficaciter. Bulbi auſtero amaroq; ſunt ſucco: ex quibus lotis, coctisq;, ſæpius, quicquid ſuper eſt, craſsi ſucci habetur. Sed fungi inter huius generis cibos, frigidisſimo, tenacisſimo, & craſſo ſucco redundant: à boletis tantùm, neminem interiiſſe memoriæ proditum eſt. Sed hi vbi cõcoqui nequiuerunt, in nõnullis choleram excitarunt. Alii omnes fungi periculoſisſimi ſunt. Tuber, leniter craſsi, non mali ſucci eſt: cuius generis amylum habetur. Itidẽ nux pinea ſe habet. In his quæ craſsi ſucci cenſentur, iecur, renes, & teſtes annumerandi ſunt. Verùm iecur mali ſucci non eſt: renes teſtesq; non boni, teſtibus gallinaceorũ exceptis. Lien ex cæteris animalibus, ſatis vitioſi eſt ſucci, melancholicusq;: minus verò nocet ſuillus. Cordis ſubſtãtia durior ac magis fibroſa eſt, quàm quæ in aliis habetur viſceribus: quare ipſum nonnulli inter muſculos collocant. Sed muſculorum verorum capita, neruoſiora quoquomodo cætera carne ſunt, in eaq; ex oſſibus ligamenta orta diſſeminantur. In fine autem muſculi tendones oriuntur: eamq; ob cauſſam extremæ vtrinq; muſculorum partes neruoſiores: ſicuti & mediæ carnoſæ ſunt & vberrimè nutriunt. Porrò totus muſculus propriis quibuſdã lineamẽtis circũſcriptus, ſeiunctusq; ab aliis partibus cernitur, obitq; functionẽ vnam, quæ eſt ex motibus voluntariis. Extremæ animalium partes, ligamentoſæ exiſtũt, corporiq; alimẽtum lentum & glutinoſum præbẽt. Partes etiam quæ penes labia pedeſtrium ſunt, lentum, ſed non craſſum humorem gignunt, coquũturq; commodè: itemq; & volatilium alæ, communi quadam cum corporibus ſe exercentibus ratione. Nam hæc omnia excrementis carent: quæ verò in otio degunt, excrementoſa ſunt. Suilla cutis præpinguis, vbi probè fuerit elixa, gluti-

Dracunculus. Aron. Bulbi. Fungi. Boleti. Tuber. Nux pinea. Iecur Renes. Teſtes gallinacei. Lien. Cor. Muſculi. Tendones. Extremæ partes. Roſtra. Alæ uolucriũ. Suilla cutis.

noſum, ſed non ſatis quidem craſſum ſuccum præſtat: nec veluti extremæ partes, concoctionē admittit: nec bonum ſuccum, ſed excrementoſiorem producit. Cerebrū quoq; pars craſsi ſucci eſt, & quæ dorſo medulla excipitur. Sunt glandulæ eiuſdem naturæ, ſed mediocriter: nec non iuuenum victimarū teſtes. In vniuerſum autem, partes ſeniorum, duræ, ſiccæ, & concoctu difficiles ſunt: ſicuti & iuniorum, humidæ, molleſq;, atq; iccirco faciliores concoctu: his tamen exceptis, quæ vbi in lucem æditæ ſunt, protinus in cibo ſumuntur. Sunt enim id genus omnes mucoſæ. Quæ in mammis glandulæ habentur, ſi lac in ſeſe contineant, craſsi ſunt ſucci edulia. Quòd ſi animal ex quo ſumuntur, boni habitus fuerit, abundè nutriunt, & bonū ſuccum efficiunt. Etenim lac, probatiſsimi ſucci habetur. Quare nonnulli pulmonis vlcere affectos, potione tantùm lactis curari putant: antea ſcilicet q̃ id ipſum ulcus vaſtius atq; calloſum fiat. Sed præ ceteris lac muliebre, tanq̃ naturæ eiuſdem, nobiſq; familiariſsimum, commendatur, cum ab aliis medicis, tum vel maximè ab Herodoto & Euriphone: qui quidem vbera ab ita affectis ſugenda eſſe pronunciãt. Lac ſiquidem, ſimul atq; eſt emulctum, nonnihil natiuæ bonitatis amittit. Scire aũt oportet, lac ex iis animantibus quidem, quæ boni habitus fuerint, boni eſſe ſucci: ex iis aũt quæ deprauato, nõ ſecus ac ſanguis qui in illis habetur, cacochymũ exiſtere. Inter craſsi ſucci cibos annumerat vtraq; balanorum ſpecies: querna videlicet, ac fructus etiã palmarum. Ex his aũt quas quercus ferunt, gratæ ſunt caſtaneæ & ſuaues: quæ quidē & concoquuntur commodius, & prauum ſuccum nõ gignunt. Eæ enim aſſæ vel elixæ, mãduntur. At quæ figura oblonga ſunt, & ſimiles palmulis, ſuibus ſunt certè nutriēdis, haud item hominibus cõgruæ. Ilignæ uerò glãdes, duræ ſunt & acerbæ: ægreq; concoctionē admittũt, atq; craſſum ſuccũ

Cerebrum. Spinalis medulla. Glandulæ.

Partium naturæ pro differētia ætatum.

Mammarum glandulæ.

Lac ſanare pulmonis ulcera.

Lac muliebre nobis eſſe familiariſsimũ.

Glãdes quernæ. Palmarũ fructus. Caſtaneæ.

Ilignæ glãdes.

largiuntur: ac proinde vitandæ ſunt. Eſt aũt in auſteris quidem, remiſſa aſtringẽdi qualitas: in acerbis aũt, intenſa. Sed quãto ilignę glandes valentiore aſtringendi ptãte cæteras ſuperant: tanto hac in re ab ipſis glandibus ſuperant caſtaneæ: à quarũ tamen vſu vberiori cauendum, q̄ & craſſi ſint ſucci, ægreq́; coquant, ac tum aluum aſtringere, tũ excitare inflationes poſſint. Porrò palmarũ fructus dulcis ſunt ſucci, craſſiq́;, & aſtringẽtem facultatẽ habentis: quare facilè iecur obſtruit. Siquidẽ dulces cibi, craſſiq́; ſucci, iecinoris ac lienis obſtructiones faciunt: inchoantemq́; in viſceribus phlegmonẽ augent: nec nõ inflatiões, ſcirrhoſa vitia, adeoq́; abſceſſuũ generationes proritant. Noſtris aũt corporibus alimentũ accommodatiſſimũ eſt, quod ex iis rebus conficit, quæ nec craſſi, nec tenacis ſunt ſucci. Hęc ſiquidem moderatæ conſiſtentiæ ſanguinem gignunt. Quod verò tenue admodum eſt, parum nutrit. In his quoq; vitiũ eſt cibis, qui oĩno friabiles ſunt, vt qui pauciſſimum in ſe habeant lentorẽ. Panis quippe ex panico, milio'ue confectus, dum eſtur, arenidũ quiddã, vel quaſi cinerẽ ſapit: niſi ei aliquid ĩdideris pinguitudinis. Quarè ad bonã valetudinem ii cibi cõmodiſſimi ſunt, qui mediam quandã naturã inter ea quæ diximus obtinent. Cæterũm quæ ex ſeminibus, aut oĩno ex fructibus, intumeſcũt, veteremq́; protinus ſiccitatẽ atq; duritiem deponunt, mollioraq́; & humidiora reddũtur, præſtantiora exiſtunt: deteriora verò, quæ priſtinã duritiem retinent, atq; etiã minimè tument. Quod verò ad ptiſanã pertinet, quæ celeriter quidẽ turget, probatiſſima eſt: quæ aũt poſt multum temporis ĩtumuit parum, vitioſa. Porrò quod præſtantius eſt triticum, plus quidem: quod deterius, minus farinæ reddit. Ii aũt fructus cõmodè, iudicio meo, aſſeruant, qui prius q̃ marceſcant, ſiccantur. Nonnulli cucurbitas in tenues offas diſſectas, areſcere ſinũt. At fungi quũ ſiccari nequeãt,

Caſtaneæ.

Phœnices facile iecur obſtruunt.

Dulces cibi, quæ mala inducant.

Friabiles cibi.

Panicum. Milium.

Semina præſtantiora quę ſint.

Ptiſana quæ præſtantior.

Triticum.

Fructus ad reponẽdũ aptiores.

Cucurbitæ.

Fungi.

Fructus q ſiccari nõ poſſunt.

vitium in ſe habere maximũ indicant. Pauciſsimos tñ fructus reperias, q ſiccari nõ poſsint, præter pepones, melopepones, Armeniaca, Perſica, & quæ à Romanis præcocia appellantur. Ficus etiam ſiccatæ durant, & cucumeres vt cucurbitæ ſimiliter reponũtur. Qui cibi illico in tumorem creſcunt, interim dum in aqua coquuntur, ii & conficiuntur aptius, & ad bonos humores gignendos ſunt præſtantiores. Nihil autem in cibariis omnibus ad boni ſucci generationem tam pertinet, q̃ ſi probè in ventriculo concoquantur. Hæc ſiquidem & ſecũdam, quæ in iecore & venis fit, & tertiam, quæ in particulis quæ nutriunt, perficitur, facilius concoctionem admittunt. Fit enim nutritio, alimento ſecundum qualitatẽ mutato, & particulis quæ nutriuntur aſsimilato. Cæterùm præparata præcoctaq́; commodius trãſmutantur, quàm cruda: quum ad inuicem concoctiones ſuccedant. Cunctis igitur corporis partibus iecur alimentum præparat: illi ventriculus: huic os: ori ars obſonatrix, quæ variis modis concinnat cibos: quibus deniq; omnibus gubernatrix natura fructiferas plantas diſponit. At ventriculi, vuluæ, inteſtinaq́; animalium, quo duriori ſubſtantia quàm caro cõſtant, eo etiam cõcoctu difficiliora, nec adeò boni ſucci ſunt, nec tam apta ad nutriendum. Sed caudæ ſunt his quoq; duriores: reliqua verò in ipſis, quæ ad concoctionem & nutritionem ſpectant, duritiei proportione reſpondent: hoc tamen excepto, q̃ motionis cauſſa minimè excrementis redundant. Cum his volatilium colla, ſimilitudinem quandam habẽt. Ventriculi pedeſtrium & volatilium, maximè inter ſe differunt. Nãq; ex volatilibus craſſus durusq́; eſt, & cõcoctu difficilis: at ſi coquatur, vberrimè nutrit. Gallinæ & anſeris præſtantiſsimus eſt. Cæteræ verò anſerinæ partes, alis exceptis, ſunt duræ, & excrementoſæ, nec facilè concoctionem admittunt. Struthocamelorum mem-

Ficus.
Cucumeres.
Concoctio triplex.
Nutritio quõ fiat.
Præcocta melius tranſmutari q̃ cruda.
Concoctionis organa.
Interanea animalium.
Caudæ.
Colla uolucrium.
Vẽtriculi gallinacei, anſeriniq;.
Anſerinæ carnes.
Struthocamelorum partes.

bra omnia, dura excrementitia, & concoctu ſunt diffi cilia. Aurium chartilago & ſicca eſt, & minimè nutrit: earum cutis exterior tenuis aridaq́;, ægrè item conco quitur, & parciſsimè nutrit. Oculi à paucis eduni. Conſtant enim ex ſubſtantia diſsimili. Cæterùm eorū muſculi tantùm, facillimè cōcoquuntur. Ex animantibus quorū natura eſt ad gignendos bonos humores aptiſſima, ſues mediocris iam ætatis, habētur. Caro ex porcellis paruulis excremētis ſcatet. Itaq; ex pedeſtribus animalibus ſuilla caro cibus probatiſsimus eſt: deinde hœdina: mox uitulina. Agnina uerò, humida, tum lentorem, mucoremq; in ſe habere cenſetur. A cæteris pedeſtris generis, meo iudicio, abſtineat, qſquis boni ſucci generationi animum curamq; intendit. Ptiſana probè ex optimo hordeo confecta, inter cibaria omnia prorſus omni noxa caret: nutrit tamen q̄ panis minus. Fœnogræcum non boni ſucci eſt, ſi quis eo liberalius vtatur. Ptiſanam verò, & ſi quotidie ad ſatietatē ſumpſeris, non iccirco boni ſucci generationem impedias. Idem quoq; de fabis dicerē, quum nec mali ſint ſucci, nec ob vim illam detergendi, quam habent, obſtructiones faciant, niſi inflationes parerent. At piſum extergendi quidem vim non æquè habet, ac faba: ſed inflatione caret. Lentes & vitioſi ſucci, & melancholici ſunt. Ochri præterea & dolichi his quæ dixim⁹ deteriores, & cicerculis meliores habentur. Poſt hordeum olyra annumerādа eſt: poſt hāc typhe. A panico prorſus abſtineas. Huic milium conſimilis eſt generis, ſed minus malum. cicer egregiè nutrit: ſed nec boni ſucci eſt, & inflat non minus q̄ faba, ſemenq; auget, ac veneris deſyderiū. Lupinus non mali, ſed craſſi ſucci eſt, proptereaq; nutrit egregiè. Fructus quos arbores ferunt, omnes ferè mali ſunt ſucci, caſtaneis tamen exceptis, quæ ſi in ventriculo concoquantur, efficaciter nutriunt: atq; eæ craſſi quidem, nunq̄ autem ſunt ma-

Aures. Oculi. Sues. Porcelli. Suilla caro. Hædina caro. Vitulina caro. Agnina caro. Ptiſana. Fœnogræcū. Fabæ inflatiões gignunt. Piſa. Lentes. Ochri. Dolichi. Cicercula. Olyra. Typhe. Panicum. Milium. Cicer. Lupinus. Caſtanea.

Horarii fru- ctus ſi corrum pantur in uen tre, ſimiles le- talibus uene- nis reddũtur.
Ficus.
Vuæ.
Caricæ quan- do pediculos gignant.
Caricas cũ ru- ta, nucibusq; præſumptas, aduerſari ue- nenis.
Fructus qbus ut medicamẽ- tis utimur.
Cucumeres.
Pepones.
Melopepones
Cucurbita.
Mora.
Oleracea oĩa, cacochyma.
Olerum uariæ ſpecies.
Radices olerũ acrimoniã ha- bentium.

li ſucci. Cæterùm qui fructus horæi appellantur, humorem vitioſum gignunt: quòd ſi fortè in ventriculo corrumpantur, ſimiles letalibus venenis redduntur. At ficus & vuæ cæteris autumnalibus fructibus ſunt præſtantiores. Quippe maturæ ficus ferè innoxiæ ſunt: vuæ deinde, & eæ quidem appenſæ. Verùm caricæ, ſi diutius immorētur in corpore, mali ſunt ſucci, & pediculorum copiam producunt. Cum nucibus autem ſumptæ, cibi præſtantisſimi ſunt, cum amygdalisq́; ſimiliter: ſed cum his obſtructiones aperiunt, non tamen ita bonum ſuccum præſtant, nutriuntq́;, vt quum miſcētur cum nucibus. Sunt qui caricas cum ruta nucibusq́; præſumptas, venenis vniuerſis aduerſari fateantur. Reliqui arborum fructus, mali ſucci ſunt, iiq́; potisſimum, quos ſylueſtres plantæ & frutices ferunt. Sed malis, piris, punicisq́;, & meſpilis, non alimentorũ, ſed medicamentorũ loco, vtimur, ad vẽtriculi firmitudinẽ. Inter fructus quoq; cucumeres, pepones, melopeponesq́; connumerant: quorũ nullus boni ſucci eſt. Quòd ſi celeriter perfici, digeriq́; nõ poſſint, in ſuccum ferè letalibus venenis ſimilem, conuertuntur. Cucurbita duntaxat ex huiuſcemodi fructibus damnanda non eſt. Si tamen in ventriculo corrumpatur, ipſa etiam malum ſuccum producit. Mora itidem, ſi perficiantur citò, & prius quàm corrumpantur, tranſierint, innoxia ſunt: niſi iis quiſpiam liberalius vtatur. Ex oleraceis nihil eſt quod bonum ſuccum præſtet. Lactuca tamen in iis quæ boni maliq́; ſucci ſunt, mediocriter ſe habet. Poſt illã malua habetur. Poſt hanc portulaca, atriplex, blitũ, rumex. Sed lactuca agreſtis, chondrilla, ſcandix, gingidium, ſeris, cichorium, aliaq́; ex oleraceis agreſtibus oĩa, ſuccum vitioſisſimum gignũt. Radices olerũ in ſe acrimoniã habentium, vt allii, cepæ, porri, raphani, & paſtinacæ ſilueſtris, malum ſuccũ producunt. Sed ari, cariq́; radix, &

rapi, in iis quæ boni prauiq́; ſucci ſunt, media habẽt. Aues piſcesq́; ferè oẽs, boni ſucci cenſent, exceptis la cuſtribus, paluſtribus, & qui in immundis fluminibus atq; turbidis degũt. Minus enim hæ natationibus ſeſe exercẽt, vitiatoq́; aere, & prauo victus genere vtunt. Quæ verò in meliores aquas ſe transferũt, adhuc animalia ea iis deteriora ſunt, quæ puro ex mari victitãt. Omnia ſiquidẽ propemodũ animantia, quæ in ea maris parte verſantur, quæ dulci aquæ ſe non immiſcet, innoxia ſunt: vt pelagica, & ſaxatilia, quæ tum ad bonos humores gignendos, tum ad guſtus ipſius voluptatem, cæteris multò ſunt præſtãtiora. Horum itaq; frequens vſus, tutisſimus eſt. Nõnulla præterea ſunt, quæ duplici ex humore viuunt, tum marino, tum dulci: vt lupi, capitones, cancri, gobii, murænæ, anguillæ. Sed quæ puro ex mari victũ petũt, ea & boni odoris ſunt, & guſtui ſuauia: pinguedinis aũt aut nihil omnino, uel paucisſimum in ſe continent: diutiusq́; à putredine illæſa durant (quibus ſignis diſcernuntur ab aliis) præſertim ſi niue obducãtur. Ad hunc enim modum quæ duriori ſunt carne, præſtantiores euadũt. Murænæ igitur ex aquis ĩpuris, pesſimæ: anguillæ nunq̃ boni ſunt ſucci, vel ſi in puro humore verſentur: nedum in eo qui purgamenta vrbium recipit. Secundum quoq; locorum paſturas, piſces & meliores, & deteriores fiunt: id quod odore & guſtu explorabis facilè. Cæterùm neq; auxiliorum, neq; exactam ſalubrium ciborũ notitiam conſequet is, qui illorũ vires accuratisſimè norit, niſi corporum quoq; atq; particularũ naturas, quorũ cauſſa cibi expetuntur, agnoſcat. Ex his enim nonnulla ſunt denſa, & quæ ſpirare non poſſunt: laxa nonnulla, & quæ inaniuntur facilè: eamq́; ob cauſſam humidiore illa alimento egent: hæc ſicciore. Alia item glutinoſius, alia tenacius, alia parcius, alia vberius alimentum deſyderant. Similiter, quibus ſanguis eſt admo-

Aues. Piſces.

Pelagici piſces. Saxatiles piſces.

Piſces duplici ex aqua uiuentes.

Piſces puro ex mari uictũ capientes.

Murænæ.

Anguillæ nunquã boni ſunt ſucci.

Corporum differentiæ.

dum melancholicus, humidi calidiq; cibi ſunt dandi: quibus verò biliosſior, frigidi & humidi. Verùm ubi pituitoſus exiſtit, cibis tunc opus eſt, qui calefaciendi ſiccandiq; vires obtineant. Qui probo ſanguine abundant, alendi ſunt parcius iis cibis, qui naturam mediam ſortiantur: ſic ut neq; aliqua primarum qualitatum excellant, nec craſsi aut tenues, nec lenti aut aridi, aut deniq; friabiles ſint. Porrò ariditas, in duris valdeq; ſiccis rebus: friabilitas autem, in mollibus, mediisq; inter humida & ſicca inuenitur. Commune tamen vtriq; eſt, vt tenaci lentore careat oíno. Ex vinis quæ aquoſa tenuiaq; ſunt, vrinas mouent, & paucisſimi ſunt nutrimēti: craſſa verò, ut Theræum & Scybelites, quæ abſolutæ dulcedinis ſunt, nō leuiter quidem nutriunt. Cilicium vinum, auſterum ſimul & dulce exiſtit. Quæ Aegis & Perpernæ proueniunt, medium inter dulcem & exquiſitè aſtringentem qualitatem, ſaporem reddūt: nigraq; hæc omnia ſunt. Nulla enim vina inuenies craſſa pariter & dulcia, quæ nigra non ſint. Alba vina haudquaq̄ dulcia ſunt: ſed alia auſtera & craſſa, alia aquoſa & tenuia. Ex flauis autē, rutilisq;, nnonulla mediocriter dulcia ſunt, ſicuti Hippodamantium, Fauſtianum, Falernum: nonnulla omnino dulcedine carent. Sunt autem his rubra craſſiora, & ex rubris, quę proxima colore ipſo nigris ſūt. Nutriunt autem hæc omnia craſsitudinis propoitiōe: eamq; ob cauſſam, qui indigēt refectione, vt dulce vinum potent, ſuadendi ſunt: ac tum præcipuè, quū horum iecur, lien, & renes, vitio penitus carent. Verùm cui craſſus ſuccus per venas redundat, tenuis ſubſtantiæ vinum: cui frigidus, acre & vetuſtum: cui non frigidus, quod neq; acre neq; vetuſtum ſit, accommodatum eſt. Ad bonos autē humores gignendos, odoratū præſtantius: ſed tamē caput tentat. Tenue, ciendæ vrinæ magis idoneum, capiti nullam infert noxam. Vi-

Naturas diuerſas, diuerſa eſſe alendas uictus ratione.

Ariditas in q. bus adſit.

Friabilitas in quibus.

Vina alba & tenuia, mouere urinas.

Vinorum differentiæ.

Vinum omne craſſum & dulce, eſſe nigrū.

Vinum dulce quibus eſt ꝓpinandum.

Vinum odoratum caput tētat.

Vinum tenue mouet urinas.

tanda quæ craſſa ſimul, maliq́; odoris, guſtuiq́; ingrata & auſtera ſunt. Ex vinis probatisſimi ſucci Falernũ habetur: potisſimumq́; id quod dulcius. Ad alui fluxiones ſiſtendas, auſteris vtimur vinis: quæ ad nullos alios vſus accommodare ſolemus. Cæterùm in ipſorum vinorum exhibitione, non minus regionum, temporũ, exercitiorumq́;, quàm affectuum, & temperaturarũ hominũ ratio eſt habenda: ſic vt moderata conſeruemus ſimilibus: ĩmoderata corrigamus contrariis. Tẽperaturis igitur frigidioribus, rutilum dulceq́; vinum, vtpote calidum, accommodatum eſt. Contrarium verò, temperamentis atq; diſpoſitionibus calidis: quòd illud calefaciat impenſè, capitisq́; dolores, & febres facilè inferat, neruosq́; nonnunq̃ lædat. Quòd autem craſſa vina dulciaq́; deiiciant aluum, nemini obſcurum eſt. Muſtum etenim, licet coquatur ægrè, craſſumq́; ſuccum & inflationes gignat, aluum tamen ſubducit: id quod ſi interdum efficere nequeat, mirum in modum nocet. Vitanda ergo quæ nimis vetuſta ſunt, nimiſ'ue recentia. Nanq; illa præter modum, hæc nullatenus, quãdiu recentia fuerint, calfaciunt. Quæ tantum abeſt vt aliquem vſum cibis concoquendis afferãt, ut etiam ipſamet conficiantur ægerrimè. Præterea nec cõmodè per aluum tranſeunt, nec digerũtur, nec vrinas mouent, nec ſanguinis confectioni nutritioniq́; idonea ſunt. Sæpe etiam vt aqua in ventre ſuſpenſa remanẽt: ut ſi paulo amplius ex iis hauſeris, facillimè coaceſcãt. Sed ex recentibus vinis genus illud dũtaxat tutò bibitur, quod tenuis ſubſtantiæ eſt: ſicuti ex Italicis, Cauchanum, Albanum: & ex Sabinis, Thuſcisq́; nonnulla. Aminæum quoq; quod in eo colle naſcitur, qui Neapoli imminet, citò vt bibatur idoneum redditur: quale apud nos in Aſia eſt Tibinum, Arſinium, & Titacazenum. Quæ ſanè tenuia, candida, & aquoſa exiſtunt: ideoq́; oligophora vocantur. Et quemadmodum ru-

Moderata eſt cõſeruanda ſimilibus: ĩmoderata corrigẽda contrariis.

Muſtum deiicere aluum.

Vina uetuſta calfacere impenſius: recentia, nullatenus

Vinorum recẽtium noxæ.

Aminæum uinum.

tila vina, quum calida poteſtate ſint, replent protinus caput, ſic illa, nempe tenuia, & aquoſa, leniterq; aſtringentia, non modò capiti innoxia ſunt, ſed etiam leues eos capitis dolores nonnunquàm tollunt, qui ab humoribus in ventriculo collectis, proficiſcuntur. Quin & aquæ potio, vitium præcipuè in ſe habentis, nonnullis capitis dolores infert: nam & ipſa corrumpitur, & naturale robur exoluit. Quo fit, vt vbi ventriculum inualidum reddidit, in cauas eius partes ex reliquo corpore ſanies quædam billioſa defluere conſueuerit, more eorum quos premit inedia. Quibus ſanè offenſis, noxisq;, dictum vinum, ſui temperamenti ratione hominem actutum liberat: pauloq; poſt, vbi firmarit ventriculum, quæ illi noxia ſunt, ad partes infernas defert. His ergo qui calido admodum temperamento ſunt, aquæ potus longè accommodatior eſt vino: quod vtiq; ſi interdum propinare expediat, ſit quidem tenue, leniterq; auſterum. Ex vinis itaq; quod vetuſtisſimum eſt, adeò ab albo & auſtero, nec non recente & craſſo diſtinguitur, vt illud quidem efficacisſimè calefaciat: ſenſibilem hoc refrigerandi facultatem obtineat. Dulcisſimum autem acerrimumq; mel, eximiæ æſtimationis eſt. Verùm cuiuslibet generis mel calefaciendi vires ſortitur, ſumptumq; à calidis corporibus facilè in bilem vertitur. Iccirco pituitoſis admodum naturis, ætateq; & ſenio confectis vtiliter datur: frigidis quoq; morbis accommodatisſimum eſt. Acetum mulſum hoc eſt oxymel ſanitatis tuendæ gratia ætatibus naturisq; omnibus utilisſimum eſt. Siquidem obſtructiones omnes diſcutit, aſtrictosq; meatus ita aperit, vt nulla in parte craſſi glutinoſiq; ſucci adhæreſcant. Quare medicamenta ſalubria, tenuandi omnia in ſe poteſtatem habent, tutioraq; ad valetudinem tuendam cenſentur, quàm quæ craſſiores humores gignunt: ſed bonam habitu

Aquæ potio quæ mala inferat.

Aquæ potus quibus conueniat.

Mel omne calfacit, atq; in corporibus calidis bilescit facile.

Mel quibus conueniat.

Oxymel ætatibus & naturis eſſe omnibus utile.

ſnem, roburq́; efficere nequeunt. Vitanda autem pe-
potus quæ vitioſi ſunt ſucci præterq̃ æſtate, quum lan- Cibi æſtate admittendi.
guentium corporum ſiccitati & calori occurrendum
eſt. His enim hoc ipſo tempore mala, pruna, ceraſa,
moraq́; idonea ſunt: item cucumeres, pepones, melo-
peponesq́;: ſed parcius his vti conuenit. Dantur quoq;
præcoccia perſica, & quæ a Romanis milce dicũt, re-
frigerata tamen: nec non ſpuma lactis, atq; etiam ciba
ria ex lacte confecta. Ficus item frigidæ, & cucurbitæ
æſtua affectis accommodæ ſunt. Prudens tamen vir, ad
refrigerandos æſtus ex balneis rediens, epota prius
aqua, mox vino mediocriter aquoſo, iisq́; per vo-
mitum redditis, lactucam edat, quæ innoxia eſt, ſi-
mulq́; vires habet refrigerandi. Sumat poſtea ſuillos
pedes bene decoctos, ex aceto & garo: itemq́; alas Aeſtuantibus victus rõ conueniens.
gallinæ vel anſeris, & eiuſdem etiam ventriculum,
nec non piſces nonnullos frixos, ex iis qui molle
ſunt carne. Danda item ex oleribus quæ mali ſuc-
ci non ſunt, ſicuti malua cucurbitaq́;. Vinum po-
ſtea, vbi frigida aqua dilutum ſit, potet. Mihi ſæ-
pius ſimiles æſtus & calores perpeſſo, ptiſanæ cre-
mor bene refrigeratus, fuit ſatis. Sunt qui niue refri-
gerentur. Sed hæc illis præcepta traduntur, qui aſ-
ſiduis occupationibus impediuntur. Qui verò huiuſ-
modi ſunt ſoluti negotiis, ſi exercitatione vti ſolent, Exercitatos q̃ rariſſime frigido potu egere.
quàm rariſſimè frigido potu indigent. Qui minimè
exercitantur, ſumma æſtate, quum vehementi calo-
re vrgentur, aquam fontanam bibant, ab vſuq́; ni-
uis abſtineant. Hæc ſiquidem, quãuis protinus nullam
corporibus iuuenum læſionem ſenſibilem inferat, ſen Niuis uſum eſſe periculoſum.
ſim tamen, occultèq́; creſcente vitio, quum iam ætas
progreſſu temporis inclinarit, articulos, viſcera, ner-
uosq; iis morbis vexat, qui vel difficulter admodũ, uel
omnino tolli non poſſunt: nimirum ſemper imbecil-
liori particula, facilè quancũq; excipiente læſionem.

Cruditas quę ſit aliis deterior.

Affectus a tenui fluxione orti.

Affect' a craſſa fluxione.

Quod autem vitioſi humores morbos gignāt, cruditas aſsidua maximè in cauſſa eſt. Ea autē cruditas deterior eſt aliis, quam vitioſi ſucci cibaria effecerunt. Quę quum duplici modo ſe habeant, ſi tenuem quidem ſuccum reddant, acutos morbos cum maleficis quoq; febribus inuehunt: ſuccorumq́; vitio in vnam duntaxat particulam decumbente, tunc eriſypelata, herpetes, aliæq́; affectiones calidæ oriūtur. Si verò craſſum ſuccum efficiant, articulorum & renum vitia, podagræ, anhelationes, tum lienis, iecinorisq́; ſcirrhoſi affectus gignuntur. At quibus malus corporis humor melancholicus fuerit, affectus melancholici orientur. Sed ex humoribus mixtis, mixtæ affectiones proueniunt.

GALENI PERGAMENI, DE ATTENVANTE victus ratione, Liber Vnus.

Tenuans uictus ratio q̃bus affectibus conferat.

QVVM VICTVS RATIO attenuans pleriſq́; diuturnis morbis ut arthritidi, dyſpnœæ, tumoribꝰ lienis & hepatis, nec non morbo comitiali incipienti, adeò conferat, vt ſola ea, ſine vllo alio medicamēto ſublati ſæpe ii fuerint: operæpretium videtur, aliquid & de ipſa perſcribere. Vocant autem eam attenuantem, quemadmodum incraſſantem, quæ illi contraria exiſtit: pro eo humore ſcilicet, quē vtraq; in noſtris corporibus gignit. Etenim olfactus & guſtus, mentem noſtram ad oēs eiuſmodi cibos diſcernendos, ſatis abundè inſtruunt. Quippe quæ ſenſus noſtros pungunt & mordicant, ea omnia conſtat eſſe acria: & quæ ſuccos

Olfactus.
Guſtus.
Acria quæ dicantur.

raſſos tenuare queāt. Quæ etiā, ſi largius æquo ſumta fuerint, ventriculum mordicant, ciborumq́; nauſeam magnam inducunt, & halitus acres emittūt. Plurima autem eorum vrinas & ſudores graueolentes & acres promouent: alia autem diuellunt, erodunt atq; pertundūt. Cæterum corpora in quibus humores frigidi, crasſi, & lenti redundant, huiuſmodi ciborū vſu maiori ex parte iuuantur. Nemo igitur eſt qui allium, cepam, naſturtium, porrum & ſinapi, in genere ignoret eſſe tenuantium: poſt illa autem ſmyrnium, pyrethrum, origanum, calamīthem, ſiſymbrium, pulegiū, ſatureiam, thymum: quæ omnia viridia quidem manduntur: exiccata verò, iam non amplius ſunt cibi, ſed medicamenta. In ſumma, omne quod ſiccum eſt, viridi valentius exiſtit. Eorum verò quæ ſicca nō ſunt, maturiora minus maturis: & quæ in montibus & locis ſiccis proueniunt, iis quæ in campeſtribus, planis, hortis, & paludibus creſcūt, ſunt fortiora. Prædictis autem ordine proxima eſt capparis, & terebinthi fructus: his autem eruca, ſium, apium, petroſelinum, orminū, raphanis, brasſica, & beta. Malua verò & blitum, & atriplex, tametſi iis ſpecie ſint proxima, facultatibus tamen disſident: aquea enim ſunt, minimumq́; acris facultatis ſortiunt: quo modo cucurbitæ, citrulli, melones, melopepones, & pruna: humida ſi quidem ſunt hæc omnia, necnon frigida, & pituitoſa, potisſimum ſi cruda & non elixa mandantur. Omnia igitur tenera & increſcentia, facultatibus moderata exiſtunt. Quo fit vt pleraq; medicamenta, dū oriuntur & adoleſcūt, non ſecus ac cibi mandantur: vt ſilphii, ſinapis, pyrethri, & iringii ſtolones, quæ omnia vbi commaturuerunt, magnam habent vim incidendi. Tenuant verò admodum, dum oriuntur, atq; adoleſcunt. Pari modo & vrtica, prius quàm exiccetur eſt eſculēta: præterea fœniculus, ruta, coriandrum, anethum, eiuſdem cum

Acria largius ſumpta, quæ mala inferāt.

Acria quibus utilia.

Tenuātia medicamenta.

Sicca eſſe ualentiora uiridibus.

Montana eſſe ualentiora cā peſtribus.

Vrtica.

illis ſunt ſpeciei,euidenterq́; etiam calfaciunt. At verò agreſtia olera,iter ea quæ diximus, naturam mediam ſortiuntur. Si quid igitur olfactui,aut guſtui,aut vtriq; ſimul,acre,mordicans & calidum apparebit, ſcito facultatem id habere tenuandi,atq; incidendi. Ad hæc, ſiquid olfactui bonum odorem inferês,aromatis ſpeciem repræſentet,id quoq; viribus calidum eſſe oportet:ſed non æquè ac mordicantia & rodentia, & inſigniter calfacientia. Incidũt præterea & quæ ſaporem habent nitroſum,aut ſalſum : quorum plurima etiam aluum deiiciũt,nec minus iis amara,facultate tenuandi ſunt prædita. Incidendi autem in illis facultas, aceto & melle intenditur:oleo verò minuitur. Mixacanthus porrò,mediæ quodammodo eſt facultatis: ab eo autem elii & chamædaphne vtrinq; non multum differunt. Stomacho autem minus prædictis cõmodant vitis albæ,& viticis,& ſpinæ aſparagi:omnium autem maximè auſteri atq; aſtringentes: quales ſunt vitis, ac rubi. Spinæ verò aſparagus aluum deiicit. Iuuat etiã ventriculum,facultatisq́; eſt mediocris,& palmæ germen. Qui aſparagi amaroris quippiã præferunt, quãto amariores,tanto iis ſunt ſicciores,& incidentes magis. Semina ſunt facultate ſuæ plantæ ſimilia : niſi q illis prorſus ſicciora ſunt,magisq́; ad calorem propenſa,eoq́; magis tenuantia. Non omnia tamen ſunt veſca,vt nec herbæ ipſæ. Eſt itaq; papaueris ſemẽ herba ipſa præſtantius:adeò vt tanq̃ innoxiũ panibus ipſum & placentis permiſceant. Refrigerare tamen & ipſum palàm,ex hoc intelliges,quòd caput grauat, & ſoporiferũ eſt:ſed non perinde ac ſuccus ipſius. Soporiferũ eſt & lactucæ ſemen:quandoquidem & olus ipſum frigidum eſt & humidũ. Ab his igitur frigidis humidisq́; ſeminibus ei eſt cauendum,qui tenuante victus ratione vti volet. Seſami ſemen,ſuccum craſſum ac lentum ĩ corpore gignit: apii uerò,petroſelini,cumini,carui, anisi,

Acria habere facultatem tenuandi.

Tenuandi facultatem, aceto intẽdi atq; melle: remitti autem oleo.

Palmę germẽ.

Semina eẽ facultate ſuę plãtæ ſimilia.

Papaueris ſemen, tanq̃ innoxium,panibus & placentis miſceri: ſoporiferũ tamẽ exiſtere.

Lactucæ ſemẽ ſoporiferũ eẽ.

..cma fri gida & humida

aniſi, lybiſtici, ſinapi, ameos, dauci, ſeſeleos, & omniũ deniq; odoratorum & acrium, euidenterq; calfacientium ſemẽ, tenuanti diæta vtentibus congruit. Cæterùm rutæ ſemẽ vehementiſsimam tenuandi vim poſsidet. Pari modo & lini & cannabis ſemina: quæ etiam & caput tentant. Quibus tunc præcipue vtendum eſt, dum ſanguinem per vrinas purgare volumus. Cerealia omnia generaliter appellantur legumina. Quæ verò manu legũtur, ſpeciatim dicuntur chedropa: ſicuti & frumenta, quæ falce putantur. Triticum igitur firmiſsimi eſt alimenti: ſuccumq; craſſum admodum gignit ac lentum. Quare illo ſimpliciter elixo non eſt veſcendum: nam concoctioni renititur, & craſſum ſuccũ producit. Sola autem ea præparatio eſt probanda, quæ fermento conſtat, ſale, & clibano Paulò deterior quæ minori furno. Triticum quod graue eſt & denſum, ac in profundo flauum, copioſisſimi alimenti eſt, craſsiq; ſucci ac lenti. Cõtra quod leue eſt, & rarum, & album, minus nutrit, ſuccumq; gignit craſſum minus, ac lentum. Similago autem & alica, multum alunt, craſsiq; ſunt ſucci, ac lenti. Verùm ſimilaginẽ quidem, nõ conuenit eos attingere, qui extenuante victu vtuntur. Alica verò poſſunt veſci moderatè, tum ſola aquæ incocta, tum verò cum mulſo, aut vino dulci, flauoq; ac tenui, quodq; viribus Falerno ſit proximũ. Licebit etiã miſcere tum betas tritas, tum anethi nonnihil, vel porri, vel pulegii, vel calaminthes, vel hyſſopi, vel piperis. Ptiſana autem ipſa per ſe nonnihil abſterget, vt hyſſopo non magnoperè egeat. Mel ptiſanæ imiſcere opus non eſt, niſi quis ea quæ in thorace ac pulmonibus continentur, ſtudeat expectorare. In hepatis verò ac lienis affectibus ipſum admiſcere non conuenit. Hordeacei panes, quouis illi modo parentur, exigui alimenti ſunt, ſuccumq; craſſum, ac flatus minimum generant. Polenta verò, ſimiliter ac panes nutrit, niſi ꝙ ſiccat ma

Semina tenuãdi uim poſsidentia.
Rutæ ſemen.
Cerealia.
Chedropa.
Frumenta.
Triticum.
Tritico elixo cur non ſit utẽdum.
Panis optimi compoſitio.
Tritici differentiæ.
Similago.
Alica.
Ptiſana.
Mel qñ miſcẽdum ptiſanæ.
Mel incõmodũ hepatis & lienis affectibus.
Hordeacei panes.
Polenta.

Farina. gis, propterea ꝙ frixa exiſtit. At farina, eſt vtriſq; humidior, excrementoſaq́; magis, ac flatulenta, & potiſſimum ſi cum lacte coquat. Ex typha porrò & auena, panes ſimiliter conficiuntur, qui & ægrè coquuntur, & ſuccum reddunt non probum. Inter hæc & triticum, olyra medium locum ſortitur: nimirum tãto deterior tritico, quanto his melior exiſtit. Quòd verò ad zeam pertinet, non arbitror eſſe aliud frumenti genus, ab olyra & typha diuerſum: ſed exiſtimo id quod nos appellamus typhã, à veteribus Zeam appellari. Quod ſemen vbi à cortice ſpoliatum fuerit, tritico, hordeo, & olyra, longè tenuius, atq; exilius exiſtit. Flauum præterea eſt, vt triticum: non autem album vt hordeum. Fabæ, minus quidem q̃ hordeum tergent: uerùm ſunt concoctu difficiles, atq; admodum flatulentæ. Fabis piſa ad omnia ſunt præſtantiora. Eruilæ verò, & dolichi, & phaſeoli, multo fabis ſunt deteriores. Lentes autẽ, tametſi ſuccum craſſum gignant, non omnino tamen ſunt aſpernandæ. Lupini ſimiles ſunt lentibus, niſi ꝙ multum ſiccant. Cicer cibus eſt flatulentus, & concoctu difficilis, atq; excrementitius: ad mouendas tamen vrinas commodum. Eruum boum magis q̃ hominum eſt alimentum: incidendi tamen facultate inſignitur. Vnde & ex eo medicamentũ paratur, quod in iis quæ in thorace hærent, expectorãdis, nulli eſt ſecundũ. Fœnũgræcum non incõmodè alui deiiciendæ gratia, ante alios cibos ſumitur. Cum melle quoq; eius ſuccũ exhibent, vt qui calfaciẽdi ac detergẽdi vim habeat. Quod tamen caput tentet, vſus eius multus cauendus eſt. Pruna Damaſcena hydromelite incocta, præmandunt ii, quibus extenuãte victus ratione eſt utendum. Verùm his magis aluum deiiciunt, quæ ex Iberia exportãtur. Ventrem præterea ſubducũt echini marini, & concharum omnium atq; annoſorum gallinaceorum iuſcula. Panicum, & miliũ, praui ſunt ſucci, flatulenta, & diffi-

Typha. Auena. Olyra. Zeam & typham eſſe idẽ frumenti genus. Fabæ. Piſa. Eruilæ. Dolichi. Phaſeoli. Lentes. Lupini. Cicer. Eruum. Fœnogręcum. Pruna Damaſcena. Pruna Iberica Echini marini. Panicum. Milium.

cilia cōcoctu. Nam alui fluorē impēſē ſiccant. Hortēſes lobi cibo adaptanť, craſſi tamen, pituitoſiq́; ſunt ſucci. Ex frumentaceis cibis ſolū hordeum, tenuāti victui eſt innoxium. Secundū hoc ſunt panes clibanitæ, q ex tritico fiunt. A reliquis abſtinendū cenſeo. Ex piſcibus ſaxatilibus, montanisq́; auiculis, multū copioſumq́; potes alimentū ad tenuantem victum accōmodare. Animalia ſiquidem quæ in ſtagnis ac locis aquoſis & cāpeſtribus degūt, humidiora ſunt, atq; excremētitia: quæ verò in montibus viuunt, oīa ſunt tum ſicciora, tū calidiora temperie: eorūq́; caro minimū pituitoſa ac viſcida exiſtit. Quare animalia oīa in montibus nata, multo iis quæ in locis oriunť planis, ſunt præſtātiora. Mandendæ etiā ſunt aues eæ, quę in turribus, vineisq́; agūt vitam. Quare colūbæ turriculæ domeſticis ſunt meliores: tum etiā pari modo & apri, ſuibus domeſticis: atq; vt in ſumma dicā, omnia quæ exercentur, iis quæ ſunt otioſa: & quæ cibis ſiccioribus, iis quæ humidioribus utuntur: & quæ purū ac tenuem aerē inſpirant, iis quæ contrariū, ad tenuem victum ſunt præferenda. Etenim ſuum domeſticorū caro omnium aliorū ciborum firmiſſimè nutrit: plurimum tū habet lentoris. Quod ſi is qui talē victum requirit, ſeſe multū exerceat, licebit ei & auribus, & roſtris, & pedibus ſuillis veſci: vētre præterea, & matrice, ſi modo ea elixa bellè fuerit. Qui aūt vitam in maiori otio degūt, abundè eis fuerit montanis auibus veſci, & piſcibus ſaxatilibus: ac breuiter omnibus, quæ carnē habēt ſimul mollē atq; friabilē. Nam ab iis quæ aut durā habent, aut lentam, oīno abſtinendum eſt, niſi aliorum penuria nos aliqn̄ talia eſſe cōpellat. Porrò anguilla, & mollium piſcium pars maxima, tametſi carnem mollem ſortiantur, quòd tamen ſucco lento ac pituitoſo redundent, iis qui victu tenuante vti volunt, plurimū noxia eſt. Hirci autem & boues, carnem quidem habēt ſatisfriabilem, nocent tamen

Lobi hortenſes.

Hordeum.

Saxatiles piſces.

Montanæ auiculæ.

Montana aīalia campeſtribus, omnia et calidiora & ſicciora: atq; ob id præſtantiora.

Colūbas turricolas, domeſticis præſtantiores eſſe.

Apri ſunt meliores ſuibus domeſticis.

Tenui uictui quæ animalia conducāt magis.

Suillæ carnes.

Anguilla uictui tenui aduerſatur.

Hircinæ carnes.

Bubulæ.

Torpedo.
Turtur piſcis.
Arietes.
Hædinæ.
Agninæ.
Equinæ.
Aſininæ.
Pardorū carnes.
Vrſinæ.
Leoninæ.
Ceruinæ.
Leporinæ.
Sanguine in cibo utendū nō eē: ſicuti neq̄ uiſceribus.
Caninæ carnes.
Vulpinæ carnes.
Teſtes gallinacei tenui uictui nō congruūt.

propter duritiem,& in alterando difficultatem. At ſola chartilagineorum torpedo & turtur laudantur:poſſiſq́; nonnunq̃ in ſaxatiliū penuria iis vti. Ex terreſtribus verò animalibus, hirci & arietes, & genus omne ouium,caprarumq́;,non vſq̄quaq̄ ſunt alimenti laudabilis. Solis autem hædis innoxiè vteris. Agnorum eſus propter inſignem eſt humiditatē fugiendus. Equorum,& aſinorum eſum,hominibus aſininis,vt pardorum,& vrſorum,& leonum,hominibus tantùm feris permitto. Proximi ſunt aſinis cerui, eoq́; ab eorū eſu abſtinendum. Caro autem leporum,ad aliam victus rationem ſiccantem eſt,non ad propoſitam,commoda. Sanguinem enim vehementer craſſum producit. Sanguis omnium animalium in cibo eſt vitandus, & multo adhuc magis in tenuante diæta. Pari modo à viſceribus eſt abſtinendum. Sunt enim excrementitia,difficiliaq́; concoctu,necnon craſſi ſucci. Canum & vulpiū carnem equidem nunq̃ guſtaui. Sunt tamen ea animalia ſicco temperamento. Vt autem ſuum extremis partibus veſci aliquando conceſſimus: ita & vti gallinarū alis permittimus:teſtes tamen & viſcera tenuanti victui non competunt. At corporum gallinarum eſum, ſi quis exerceatur,nō veto:& potiſſimum earum, quę in montibus enutritæ fuerit. Qui verò non exercetur, mandendæ ei erunt modicè, non modò gallinæ, ſed

Perdices non eſſe mandendas recentes, prius q̃ unum diem ſuſpēſæ fuerint.
Palumbes.
Perdices, turtureſq́, aſſeruatas unū diē, meliores reddi.

columbæ etiam ac turtures. Cæterùm nec recēs turtur,nec perdix mandenda eſt,nec alia omnia, quæ carnem habent moderatè ſiccam:ſed vbi vnum diem ad ſummum ſuſpenderis,ita demum edas licet. Porrò palumbes,præter quàm ꝙ carnem habet columbis,perdicibus,turturibuſq́; duriorem,etiam concoctu difficilem,excremētitiamq́; ſortitur. Perdices verò ac turtures,nec duriſſimas habent carnes,nec concoctu difficiles,nec prauo ſucco refertas:ſed ipſarum durities, ſi mortuæ vno die aſſeruenť,facile vincitur, ſiuntq́; om

nino friabiles, atq; inculpatæ. Alimentum autem dãt corpori laudabile, ſanguinemq́; minimè viſcidum generant, & craſsi ac tenuis medium. Proinde quibus ſalubris cibus curæ eſt, eos, vt arbitror, vti his conuenit. Olerum omniũ radices excremẽtitiæ ſunt, & cõcoctu difficiles: aduerſisſimæ aũt ſunt, rapæ. His paulò minus aduerſi ſunt bulbi. Omniũ pesſimi fungi exiſtũt. Itaq; eorum omnium quæ guſtu nullum morſum, nec acrimoniam, nec calorem referũt, radices ſuſpectas habere oportet. Quid iam olera memorem, quorum non ſoulm radices, ſed etiã germina, ſtipiteſq́; ac folia, ſuccum gignunt admodum pituitoſum? Solæ itaq; radices acres & calidæ ſunt guſtandæ, vt allia, cepæ, & radiculæ, eæq́; pro pharmacis potius q̃ pro alimentis habendæ. Quòd verò ad fructus pertinet, rei propoſitæ minus ſunt noxii, qui ventrem lubricant: vt mora, pruna, ceraſia, & ficus. Deteriores autem ſunt qui tardè permeant, maximè ſi cõſiſtentia ſint duri: à quibus prorſus eſt temperãdum. Mandendi autem qui ad reponendum ſunt apti: qualia ſunt pira, cydonia, & pleraq; uuarum genera: in quibus molliora potius quàm duriora mandenda ſunt. Nemo tamen ullo horum ad ſanitatem utitur: quẽadmodum neq; pomis, nec perſicis, nec Armeniacis, quæ latinis præcoccia appellant: & iis multo ad huc minus, ſericis, quæ uocant, & myrtis, & aliis eiuſmodi. Pari modo nec meſpilis, nec ſorbis: quibus tamẽ rectè quis ad alia utetur. Summatim uerò, quæ uehementer ſunt auſtera, & pontica, huic ſunt uictus rationi aduerſa. Soli autem uentris fluxui, aut uentriculo ſtomachóue imbecillis, cõferunt. Porrò inter ea quæ in hyemem ſeruari poſſunt, caricæ ac nuces, tum ad id ſunt accommodatisſimæ, tum etiam nihilominus ad tenuem uictus rationem. Piſtacia præterea, & amaræ amygdalæ, haudquaq̃ ſunt improbandæ. His duriores ſunt nuces ponticæ, nullamq́; abſter

Olerũ omniũ radices excrementitiæ ſunt. Rapæ. Bulbi. Fungi.

Radices guſtandæ ad tenuem uictus rõnem, quæ ſint.

Fructus tenui uictus rationi apti.

Tenui uictus rõni quæ ſint aduerſa.

Caricæ. Nuces. Piſtacia.

Amygdalæ. Nuces põticæ.

gendi ex uiſceribus excrementa, uim poſſident. Caſta neæ verò, ſiue elixentur, ſiue aſſentur, ſiue etiã frigantur, ſemper ſunt prauæ: & multo magis, ſi crudæ mandantur. Oliuæ, quod quidẽ ad propoſitam diætam attinet, medium quodãmodo ſunt edulium. Quæ vuæ in vinaceis conduntur, vẽtriculi quidẽ imbecillitati conferunt: præſenti autẽ ſcopo non item: & his adhuc minus, quæ in vinis ſeruantur. Vuæ paſſæ ſi aſtringentes non ſint, tumẽtibus lieni & hepati non conducũt: thoracis aũt ac pulmonis affectibus auxiliãtur. Noxia etiã ſunt mala punica, ſi fuerint pontica: imbecillum tamẽ ventriculũ iuuant. In ſumma verò, duri omnes ac pontici fructus, ſunt praui: reliquis aũt moderatè uti poteris. Quòd ſi quis exiſtat, qui in uariis ſui partibus ſapores habeat diuerſos (mali enĩ citrii cortex eſt acris, acida autem pars intima: at caro, tũ pituitoſa, tum craſſi ſucci) partes quidẽ acidæ & acres, ſumẽdæ: ab aliis autem eſt temperandum. Quæ in aceto & muria cõduntur, ea tantum à priſtinis viribus eſſe immutata putanda ſunt, quantũ à conditura alterata fuerint. Quamob rem quũ acetum & muria palam ex eorum numero ſint, quæ incidũt, tenuantq́ue: certè piſces aridi exucciq́ue, qui in illis conditi fuerint, humores craſſos ac lentos attenuabunt vehementer. Eligendi tamen ſunt, qui natura carnem mollem ſortiuntur: fugiendi verò cetacei, & cis adhuc magis ipſa cete. Præterea ſuilla exucca tutò adhiberi poterit: quæ utique alioqui eſſet uitanda, ut quę ſuccum craſſum ac lentum generet. Mel non modò eſt ciborum omnium dulcisſimũ, ſed ſuccum etiam conſiſtentia tenuisſimũ gignit. At vina quæ admodũ dulcia exiſtũt, oĩa craſſum ſanguinẽ gignũt. Nigra nanque hæc ſunt, & cõſiſtentia craſſa, & iis adhuc magis ſapa, quod eſt muſtum plurimũ coctum. Porrò ficus exactè maturæ, nec ſuccos euidẽter cõdenſant, nec tenuãt. Aliæ verò omnes hoc genere ſunt inferiores. Quæ vina clara

Caſtaneę craſſum generant ſuccum.
Oliuæ.
Vuæ.
Vuas paſſas, ſi aſtringentes non ſint, non cõducere lieni & hepati tumeſcentibus: ſed prodeſſe thoracis affectibus.
Punica mala.
Citrium malũ ex qualibus cõſtet partibus.
Aceti facultas.
Muriæ facultas.
Mel.
Vina dulcia.
Sapa eſt muſtum plurimũ coctum
Ficus exactè maturæ.

ſunt & pellucida, colorecq́; pallida, & flaua, ea fortè mi nimum dulcia inuenias. Præterea nullum album dulce comperies: queadmodum nec flauū quoduis, admodū dulce exiſtit. Quæ verò craſſa ſunt, nigraq́; ſimul & dulcia, craſſo ſanguine venas referciūt. At alba ſimul atq; tenuia, humores craſſos incidunt, & ſanguinē per renes expurgāt. Quæ aūt inter hæc cōſiſtentia ſunt media, vt ſunt flaua ſimul ac dulcia, & ſplendida, ea vina neq; vt craſſa, ſanguinem craſſum generant: neq; ut alba, p vrinas ſecedunt. Cæterùm Ariuſiū uinū, Lesbiū, Falernum, & Tmolites, vnicè commendant: quæ quidem ſanguinē bonum & conſiſtentia mediocrem gignunt. At quæ odorata ſunt, & cæteris validiora, meritò caput tētant: quocirca vitanda iis ſunt, qui cephalæa, aut hemicrania, aut cephalalgia, aut morbo comitiali, aut deniq; mania laborant. Affectus uerò omnes thoracis ac pulmonis, q diuturni ſunt, & ſine febre infeſtant, à vinis hmōi iuuantur mirum in modū, & potisſimum qui humoris per ſputa expectoratione purgantur. Siquidē quæ vina ſunt craſſa & dulcia, proptērea φ humiditatē posſidēt craſſam, & ob id pdurantē, in thoracis ac pulmonum affectibus, ſi cum tenuantibus medicamentis ſumantur, multum adferent cōmodi. Verùm nec acerbam, nec auſteram, nec oīno aſtringētem vim eis ineſſe oportet: ſed ad melleam magis, odore, guſtu, & facultate, ſpectare ipſa expediet: ac tale ſanè eſt, quod Tmolites dicitur. Porrò vina Pōtica, multum implent, ac tardè permeant, ambasq́; excretiones morantur: tum eam quæ fit per ſedem, tum etiam quæ per veſicam: hærentq́; in hypochondriis diutisſimè, & facilè aceſcunt, nauſeamq́; prouocant. Soli autem ventri fluenti conferunt, idq́; ſi moderatè ſumantur.

Vinū aliquod album, nō reperiri dulce.

Vina craſſa, nigraq;, & dulcia.

Vina alba & tenuia, ſanguinem p renes expurgant.

Vina odorata caput tentant.

Vina craſſa ſimul & dulcia, cur pſint morbis thoracis.

Vina pōtica

GALENI PERGAMENI, DE COGNOSCENdis curandisq́; animi affectibus, Liber vnus.

Peccata a falſa opinione naſci.
Affectus unde proficiſcant.

PECCATA QVIDEM HOminum à falſa opinione proficiſcuntur: affectus autem, ſiue perturbationes, à vi quadã rationis experte, quę minimè rationi obtemperat. Etenim cernimus cũctos homines exiſtimare

Error communis hominum.

ſe ipſos aut eſſe omnino ſine peccato, aut paucis exiguisq́; rebus rectam rationem offendere: quũ ab aliis fortè omnium flagitioſisſimi habeantur. Quicũq; igitur aliis permiſerunt, vt de ſe ipſis ferrent ſentẽtiam, ac iudicarent, quales nam eſſent, eos in paucisſimis aberrare ſolitos animaduerti. At quicunq; ſe ipſos optimos exiſtimarunt, nec aliis iudicium ſui ipſorum facere permiſerunt, hos contrà, & in maximis rebus, & in plurimis offendentes conſpexi. Quamobrem meritò

Pythium præceptum.
Sapientisſimũ ſolũ, ſe ipſum perfectè poſſe cognoſcere.

commendatur illud præceptum Pythium, quo iubetur vnuſquiſq; ſe ipſum cognoſcere. Is tamen ſolus qui ſapientisſimus eſt, perfectè ſe ipſum cognoſcere poterit: reliquorum autem omnium, perfectè quidem nullus, alius autẽ alio, & magis, & minus. Quod enim in uita vniuerſa & in artibus omnibus cernimus, vt magnas quidem atq; inſignes rerum eminentias differẽtiasq́;, vnuſquiſq; facilè posſit diſcernere: exiguas autem ac tenues, ii dũtaxat qui & prudentes ſint, & ipſarum ar-

Perturbatiões maximas, facile deprehendi ab omnibus: leues autẽ, nequaq;.

tium periti: idẽ quoq; in peccatis affectibusq́; ſolet uſuvenire. Siquidem perturbationes maximas, vniuerſi facilè deprehẽdunt: mediocres autem & leues (& quæ etiam correctionẽ deſyderant: tametſi eas vitare, propterea quòd paruæ exiſtunt, magis ſit arduum) non itẽ

omnes agnoſcunt. Quiſquis igitur uelit honeſtus atq; probus euadere, is cogitabit neceſſum eſſe, vtplurima à ſe peccata ſua ignorentur. Nam quũ duplicem manticam (vt ille Aeſopus aiebat) è collo ſuſpenſam geramus, vnam quidem ante pectus, alienorum: alterã verò à tergo, noſtrorum criminum plenam: aliena ſanè ſpectamus ſemper, propria autem cernere nunq̃ poſſumus. Etenim quicquid amat, vt inquit Plato, cœcũ eſt erga eam rem, quam amat. Ac proinde ſi noſtrũ quiuis ſeipſum omniũ maximè diligit, vnuſquiſq; noſtrũ erga ſeipſum maximè cœcutiat eſt neceſſarium. Quomodo igitur propria mala inſpiciet, aut ſe peccantem intelliget? Si ante omnia ſe ab affectibus liberarit. Quãdoquidem par eſt ab iis nos detentos, ſemper falſa opinari. Sunt autem animi affectus, quæ omnes nouimus, excandeſcentia, ira, timor, mœror, inuidia, vehemens cupiditas, ac deniq; alicuius rei excellẽs amor, aut odiũ. Quare probè dictum eſt illud, menſuram eſſe optimã: tanquam nil rectè fieri poſſit ſine illa. Quomodo igitur quis iſta vnquã eiiciet, niſi prius ea ſe habere cognorit? At verò vt quis cognoſcat, fieri non poteſt, ob philautiam. Si igitur ratio tibi hæc nõ permittit, vt de te ipſo iudices, at ſaltem vt de alio, quẽ neq; ames, neq; oderis, iudicium feras, tibi non adimit poteſtatem. Quum ergo audieris in vrbe quẽpiam à multis laudari, q nullis hominibus aduletur: tunc ipſe, ubi ad illum propius acceſſeris, num ſit talis, qualis utiq; perhibetur, huiuſce modi periculum fac. Primùm ſi videas ab eo frequentari ædes magnatum, ac principum, non exiſtimes illum fore veridicum. Obſequia quippe iſtiuſmodi, mẽdacium ſequi conſueuit. Deinde ſiue id genus hominũ ſalutantem, ſiue illis ſe ipſum comitem exhibentẽ, conuiuiis'ue illorum ac cœnis ingerentem conſpicias: non ſolum non veracem, ſed omnis etiam nequitiæ alumnum illum talem eſſe ne dubites: quippe qui aut pecu-

Duplicem nos manticã e collo ſuſpenſam gerere.

Peccata aliena, q̃ noſtra, clarius pſpici a nobis.

Amans omne, eſt cœcũ erga eam rem, quã amat.

Quiſq; ſeipſũ omnium maxime diligit

Affectus animi, qui.

Menſuram eſt optimam.

Philautia.

Veraces eſſe non poſſe, qui magnatũ ędes frequentant.

niarum, aut principatus, aut gloriæ, aut honoris cupiditate trahat. Quem verò nec ſalutare, nec comitari id genus hominũ, nec cum ualde potẽtibus cœnitare, ſed frugi, ac temperato victu vti ſolitum in dies magisq́; compereris, ſperaueris q́; tibi vera dicturum, conare hunc quoq; profundius, altiusq́; cognoſcere, ut ſcias cuiuſmodi tandem ſit vita: quam cognitionẽ ex longiori cum eo conſuetudine cõparabis Quod ſi talẽ offenderis, qualem ipſum fore ſperaſti, ſeuoca aliquando hominem, rogaq́;, vt ſi quem tibi ex illis animi affectibus turbulentis inhærere notauerit, continuò admoneat, teq́; illi maximam habiturum gratiam exiſtimaturumq́; te ab ipſo magis ſeruatũ, quàm ſi corpore ægrotãtem ſanaſſet. Quod ſi ille recipiat ſe facturum, quum primum aliquo tali vitio te laborantem inſpexerit, ac deinde longo temporis interuallo interiecto, nihil dixerit, accuſa hominem, rogaq́; iterum aliquanto blandius q̃ prius, vt quicquid talium perturbationum in te reſidere animaduerterit, illico tibi ſignificet. Qui ſi tibi reſpondeat, propterea ſe nihil tibi dixiſſe, quòd tali tempore nihil in te iſtiuſmodi deprehẽderit, ne ob id quidem continuò illi fidem adhibeas: ne'ue exiſtimes te repente omnino euaſiſſe inculpabilẽ: ſed duorũ alterum in cauſa eſſe, aut negligentiorẽ amicum fuiſſe, aut illum redarguendi verecũdia impeditũ, tacuiſſe, aut etiam nolle tibi in odium venire: quũ haud ignarus ſit, omnibus (vt ita dicam) hominibus hunc morẽ eſſe, vt eos oderint, qui vera loquantur. Aut ſi nihil horum eſt, ſcito hominem propterea tacere, q́ nolit tibi prodeſſe: aut ob aliud quippiã, nẽpe q́ non ſibi obſeruanda putauerit, quæ à te perperam agitenť: id quod certè non probo. Eſt aũt ſapiẽs, omnino à peccato immunis: ac proinde philoſophi, non hominem, ſed Deo ſimilem ſapientem eſſe dixerunt. At tu repẽte Deo ſimilis nunq̃ effici poteris. Cæterùm ſi ei qui te reprehẽ

Methodus cognoſcendi mores alienos.

Sapiẽs eſt omnino a peccato immunis.

Sapiens Deo ſimilis.

derit gratias egeris, poſt aũt diligenter tecum expenderis, verõne te ille, an falſó increpauerit: ex ea re ſentíes te magnã percipere vtilitatẽ. Si verò idem aſsiduè egeris, tibiq; animus ſit ad melioré frugẽ te moresq́; tuos componere, facilè abſolutus euaſeris. Cæterùm hæc ſit tibi exercitatio præcipua, vt calũnias & contumelias æquo animo feras: quod ubi feceris, atq; ſedatus fueris, habuerisq́; tuas pturbationes perſpectas, tũ aggreditor rñdere calumniatoribus, quorũ auditis rationibus, q̃ mitisſimè cum eis lites tuas cõponas: atq; ita rem oẽm agas, ac ſi pædagogis mox ſis redditurus rationem. Porrò ſi quis ſit vel apprimè potẽs, vel opulentus, qui velit in virũ egregiũ euadere, habereq́; admonitores liberos, neceſſum eſt illã maieſtatem relinquat, his prẽſertim temporibus, in quibus nullus adeſt Diogenes, qui uel opulẽtisſimo Principi, vel alicui Monarchæ ſit ipſam veritatẽ dicturus. is aũt monitoribus dũtaxat credendũ eſt, qui & inculpatisſimè vixerint, & ætate prouecti ſunt. Quum aũt nullus ſine peccatis, aut ſine affectibus uiuat, vel ſi optima quis natura ſit præditus, ſed neceſſum ſit unũquenq; labi & errare in aliquibus, eoq́; etiã magis, quo iunior quiſpiam fuerit, haud dubiè quiſq; noſtrũ, exercitatione per totã indiget uitã, ut uir perfectus reddaẽ. Nec tñ deterreri quẽpiam oportet, quominus ſe ipſum coneẽ meliorem facere, etiã ſi iam factus ſexagenarius, ſentiat ſibi animũ vitio immedicabili deformatũ. Nam tametſi nobis cõpertum ſit, animũ nos non poſſe ſapientis cõſequi (id quod fortè liceret etiam, ſi a teneris illum excoleremus) at ſaltẽ ne totum illũ omnino deformem geramus, vt Therſites corpus, ſedulò nobis curandum eſt. Etenim ſi ſupremã quiſpiam animi excellentiã aſſequi haudquaq̃ posſit, at certè poſt ſupremos illos ſapiẽtes, in ſecundis, aut tertiis, aut quartis vt colloceẽ, id facere longiori tẽpore atq; aſsidua exercitatione poterit.

Contumelias eſſe æquo ferẽdas animo.

Temporũ ſuorum deplorat infœlicitatem Galenus.

Exercitationẽ p totã uitã requiri, ut qs uir perfectus reddatur.

Primo igit̃ ſatis erit, ſi neq; in Deos maledicta iactabis, neq; calcibus feries, aut dentibus aggredieris lapides, neq; efferato uultu intueberis, ſed intra te ipſum cõtinebis, atq; occultabis iracundiã. Nam ab ira prorſus liberari, ſimul ac qs uelit, non cõtinuò quis põt comprimere vitam illius perturbationis intemperantiã, atq; inſolentiam põt. Quod remediũ ſi ſæpius quis vſurpauerit, agnoſcet tandẽ adeò ſe ipſum minus q̃ antea pro pẽſum ad irã, vt ne ob magnas quidẽ cauſſas iraſci poſſit. Porrò ſeruum à me vnq̃ mea manu verberatũ fuiſſe, non memini: id quod etiam pater meus perpetuò cauit, qui complures amicos increpare ſolitus erat, q̧ ferociter ſæuirent in famulos. Id igitur quod in nobis eſt iracundiæ ac furoris, ratione coercere atq; erudire oportet: erudietur autẽ exercitatione improba. Turpe enim eſt quempiam multos annos continenter laborare, exercerię;, vt uel medicus, vel grammaticus fiat: vt autem in virum bonũ euadat, in tanto curriculo temporis nunquã ſibi quicquam laboris aſſumere. Ergo nec tuis ipſius manibus ſeruum cædas, nec quãdiu iratus fueris, alii vt id faciat, imperes: ſed in poſterum differas. Poſtquàm enim furor refrigeratus fuerit, prudentius, temperatiusq́; diſpicies, quot verberibus famulus plectendus ſit dignus, * niſi fortè melius eſſe videatur, initio ſtatim conceſſa venia, negotium ipſum tranſigere, & ubi lorum afferri iuſſeris, tum uerbis dũtaxat corrigere, minitariq́;, te non amplius condonaturum, ſi rurſus ille idem ſcœlus patrarit. Pręſtat itaq; te facere omnia quæ facis, vbi impetus ille animi deferbuerit: quo tempore iam ratione opitulante, punitionis modum ſis inuenturus: quum nimirum impetus iraſcentis nihil ab inſania, vel à furore, differat. Quamobrem à veteribus haud immeritò animi affectus hæc quinq; appellata fuerunt: mœror videlicet, ira, excandeſcentia, cupiditas, metusq́;. Singulis itaq;

Iracundiam ſi non uitam ut certe poſſe reprimi a nobis.

Galeni in ſeruos benignitas.

Furore refrigerato prudẽtius multo uindictam ſumi.

Iraſcentis impetũ, nihil ab inſania differre.

Affectus animi quinq;.

diebus atq; horis habere hanc in promptu opinionem oportet, quòd præſtet quidem vnumquemq; ſeſe exhibere dignum, qui egregius ac frugi ab omnibus appelletur: hoc autem fieri non poſſe vt contingat nobis, niſi eum, qui ſingula errata indicet, cenſorem admonitoremq; habuerimus: quem ſanè ipſum noſtrorum peccatorum iudicem, & ſeruatorem noſtrum, & amicum maximum exiſtimare conuenit. Qui quidem & ſi tibi viſus fuerit aliquãdo falſa crimina obiicere, ne ob id quidem iraſci oportet: & quòd multò melius quàm tu, ille ſingula peccata tua perſpicere poſsit: & quòd licet falſum quandoq; tibi crimen obiiciat, in eo tamen tibi ſit vtilis, quòd te ad eorum quę agis diligentiorem obſeruationem excitet. Curabis autem perpetuò, vt quã dignus ſis, quantiq; faciendus, à te ipſo, non ab alio, accipias: habensq; in memoria ſemper, quanta ſit eorum qui iraſcuntur, deformitas animi, quãtaq; rurſus venuſtas eorum qui ſine ira uiuunt, omnibus accuſandi teipſum poteſtatem facias, gratiamq; habeas non adulantibus, ſed obiurgantibus potius. Pateant autem ſemper domicilii tui fores, ut liceat notis ac familiaribus, omni tempore ingredi: quum ſic affecto, atq; omnia rite facienti, uerendũ tibi non ſit, ne ab ingredientibus aliquo magno ſcelere implicitus deprehendaris. Volo itaq; ut non modò alios omnes, ſed te ipſum imprimis etiam verearis, illiq; auſcultes, qui dixit: Omnium autem maximè tui ipſius te pudeat. Quod ſanè ſi feceris, poteris quãdoq; expertem illam rõnis uim, qua excandeſcimus, quaſi feram quandam reprimere, manſuefacereq;. Vt autem longè turpiſsimum eſt, hominem iracundia percitum, intemperanter aliquid agere: ſic etiam ob amorem, viniq; & crapulę cupiditatem. Quę omnia facultatis appetitoriæ ſunt affectus & opera. Ob quæ homo non iam equo uel cani, diſciplinę capacibus, euadit ſimilis, ueluti ob illa priora: ſed

Iracundorum deformitas animi.

Quiſq; non alios modò, ſed ſe ipſum etiã debet uereri.

Appetitoriæ facultatis affectus, & opera.

Libido nos reddit ſimiles belluis agreſtibus.

Libido qua rõne caſtigari queat.

Animi uis expers rõnis eſt duplex.

Concupiſcibilis facultatis immoderatio.

uel petulanti apro, uel hirco, uel cuipiam agreſti belluæ, quæ manſuefieri non posſit. Quocirca libido hæc perduci ad obedientiam non poteſt, quemadmodum illa poterat: caſtigari autem quodammodo poteſt, ſi rebus potiri ac frui prohibeatur, quarum appetẽs eſt. Nam ſi potiatur, creſcit, maiorq́; ac vehementior fit: Sin caſtigať, tenuis atq; imbecilla redditur, ac ſic imbecillitate coacta, nõ vltro, ipſam rõnem ſequitur, ueluti quoddam mãcipium. Duplex itaq; in nobis eſt animi vis expers rõnis: vna, cuius & citò excãdeſcere, & iraſci eſt officiũ: altera, quæ ad id quod ipſi iucundũ, ſuaueq́; viſum ſit, præceps ferť, ante q̃ vtile ne ſit, atq; honeſtum: an noxiũ & turpe, cognorit. Hanc igiť, quę vehementisſima eſt, cohibere actutum oportet, prius q̃ vbi incrementũ acceperit, viribus inuictã, inexpugnabilemq́; ſe exhibeat. Tunc enim vel ſi volueris, nõ poteris illam cõpeſcere, ſed dices, quod audiui olim quendam amantẽ, velle te quidẽ deſinere, at nõ poſſe. Quippe vt nõnulla corporis vitia propter magnitudinẽ inſanabilia ſunt: ſic vis illa, cuius eſt temerè cõcupiſcere, plerũq; amore accendiť inſanabili, nõ corporum modò quæ ſunt formoſa, aut rerũ quæ pertineant ad venerem, ſed etiã crapulæ & vinolentiæ, itemq́; obſcœnitatum quæ præter naturã patrantur. Quæ igitur de ira & excandeſcentia vincenda dixi, eadẽ puta de aliis affectibus me dixiſſe. Quæ oĩa tibi ſæpius reuocãda in memoriã ſunt: ꝗ ſi non posſis tam crebrò, at ſaltẽ matutinis horis ſemper, anteq̃ aliquid eorũ quæ acturus es aggrediaris, & ueſpertinis, anteq̃ cubitum eas. Ego ſiquidem conſueui admonitiones has, primùm quidẽ bis legere ſingulis diebus: poſt uerò etiam ore enũciare. Neq; aũt ſat eſſe putes ab ira una dũtaxat liberũ te conſeruare, niſi etiã ab omni edacitate, vinolẽtia, nequitia, curioſitate, & inuidia, te purũ integrumq́; conſerues. Nam nec propter ſitim decet, ſorbentiũ inſtar, to

cum calicem exhaurire:nec propter famem in conſpectu omniũ,inſatiabiliter ipſum ventrem explere. Sed danda opera eſt,ut oĩbus vnà cœnantibus,minus obſonii aſſumamus,& à cibis gulam nimium irritãtibus, abſtineamus:moderatè interim vìſcentes iis,quæ ſalubria habent.Progreſſu uerò temporis,ne reſpicere q-dem te ad cõuiuantes uelim *(magnũ quippe non fuerit,ſi in cibo & potu illis cõtinentior eſſe uidearis) verùm,ſi hoc honore te afficere decreuiſti, cura ſedulò, ut continentius viuas hodie q̃ heri.Quod ſi feceris,ſenties haud dubiè te ĩ dies,ab iis quæ dixi,multo minori negotio abſtinere:maximaq́; perfunderis lætitia,ſi qñ verus modeſtiæ,tẽperãtiæq́; amator extiteris.Sic enĩ gaudet,quicũq; in ea re promouetur, cuius amore flagrat.Hanc enim ſi ingrediamur viam,nõ ſatis eſſe putabimus, ſi plus quàm diſſoluti homines cõſequuti ſimus modeſtiæ,probitatis,& cõtinentiæ, ſed primùm quidem eos qui hiſce ſtudent virtutibus, ſuperare conabimur(eſt enim hæc concertatio atq; æmulatio pulcherrima)poſt uerò, etiam nos ipſos: idq́; memores ſemper pulcherrimorum dictorum, quorum vel hoc in primis eſt unum.Delige optimum uitæ genus,quod reddet conſuetudo iucundum. Quemadmodum igitur quum te aduerſus iracundiam exercere iubebam, tum argumento uti poteras,te aliquid profeciſſe,quòd non amplius te excãdeſcentem cerneres: ita in iis quæ ad modeſtiam pertinent,hoc indicio intelliges quantũ profeceris, quòd nec cupiditate quidem ſuauiſſimarum rerum tangaris.Cæterùm ad modeſtiam vna eſt uia per continentiã.Hoc ſiquidẽ modeſtus ſuperat continentẽ,ꝙ ille ne cupit quidẽ amplius titillantes palatũ cibos.Laborioſa tñ ab initio via hæc eſt,& aſpera,quẽadmodũ cæteræ oẽs honeſtorum ſtudiorum exercitationes.Verùm ſi pro malitia cupis habere uirtutẽ,ac pro uoluptatibus corporis,tranquillitatẽ animi:ꝑ con

Edẽdum eſſe ſobrie,& ſalubriter.

Continentius uiuẽdum eſſe hodie q̃ heri.

Gaudent q in ea re promouentur, cuius amore flagrãt.

Concertatio pulcherrima q̃ dicatur.

Conſuetudine reddi iucũdũ, optimum uitæ genus.

Viam ad modeſtiã, eẽ unã, per cõtinẽtiã.

Modeſtus qua in re continentem ſuperet.

Via quæ ad uirtutẽ ducit, eſt laborioſa.

tinentiam, ratione duce, ad modeſtiā contendas oportet. At verò & contentionis, & gloriæ, & principatus appetitio, animi planè eſt affectus, licet illis, iam dictis minor. De inuidia autem, quid attinet dicere, quū omnium ſit vitiorum fœdisſimum? Eſt enim inuidia, dolor ex alienis bonis conceptus. Sic itaqȝ id genus affectus omnes ſunt diſpungendi, vt ne radicem quidem eorum vllam in noſtris animis relinquamus. Nam ex iis quæ ſic relinquuntur, ſolet rurſus aliquid pullulare, dum id ipſum à nequitia & prauitate irrigatur. Porrò natura in puerili ætate, ad vitam perficiendam in cunctis, plurimum poteſt: ſecundo autē loco ſtudia, exercitationesq́; diſciplinarū. Cæterùm ipſa puerorum ingenia plurimum inter ſe differunt: quum alia magis, alia minus virtutes ipſas ſectentur: omnia tamen ſunt vel maximè ad affectus propēſa. Verùm educatio puerorum ſimilis quodammodo eſt ſedulitati qua in plantis alendis vtimur. Siquidem, vel ſi optimus ſis plantarum ſator & cultor, nunquā tamen efficies, vt rubus vuam producat: quòd natura illius talem à principio perfectionem capere nequeat. Rurſus vites, quæ quod ad ipſas pertinet, fructum ferre paratæ ſunt, ſi neglexeris, reliquerisq́; ſoli naturæ curādas, aut multo deteriorem, aut planè nullum edere fructum animaduertes. Mihi autem ingenti quadam fœlicitate cōtigit, ut patrem ab omni iracundia alienum, iuſtisſimum, frugalisſimum, humanisſimumq́; haberem: at matrē uſqȝ adeò iracundam, vt interdum etiam morderet ancillas, ſemperq́; & vociferaretur, & cum patre contenderit, idq́; longè quidem odioſius, quàm Xantippe illa cū Socrate. Inter omnia porrò admonebat me pater, vt à nulla ſecta cognomen ſumerem: ſed illas perpetuò artes ediſcerem, per quas iuſtitiam, modeſtiā, animi magnitudinem, atqȝ prudentiā conſequerer. Laudant autem (dicebat mihi) virtutes has cūcti, tametſi ſibi ipſis ſint

Inuidia eſt omnium uitiorū fœdisſimum. Inuidia eſt dolor ex alicuius bonis conceptus.

Natura in puerili ætate quātā uim habeat ad mores formandos.

Exercitia diſciplinarū plurimū poſſe ad uirtutes adipiſcendas.

Puerilia ingenia omnia eē ad affectus ꝓpenſa.

Puerorū educationē eſſe ſimilem culturę plantarum.

Galeni pr̄nas laudes longis tibiis decātat

Galenus mater admodū erat contumelioſa.

ſint conſcii, nullam ſe harum habere: dantq; operā pro virili, vt aliis appareant fortes, modeſti, iuſti, & prudētes. Vt verè autem mœroris ſint atq; triſtitiæ exptes, vel ſi minimè tales eſſe videantur, id magno ſtudio cōtendunt. Quare etiam huic à me rei, in primis ſtudendum eſſe, cui omnes mortales ſtudent, prę́q; omnibus aliis virtutibus, vnum hoc quærendum, ſuadebat. Quę documenta paterna in hanc vſq; diē retinens, nec ullius ſectæ nomenclaturæ me addixi, neq; ob vllā fortunæ viciſsitudinē fui perturbatus animo. Quippe aſſuefecit me pater, gloriam & honorem contemnere, atq; unam tantùm, eamq; nudam veritatem ſuſpicere. Suadebat etiam ne ob ullam pecuniæ iacturā mœrore afficerer, quādiu quæ reliqua eſſent, ad curandū corpus ſufficerent. Hunc enim primū finem illis quæ posſiderentur, ſtatuebat, non eſurire, non algere, non ſitim pati: quòd ſi cui plura ſuppeterent, quàm horum vſus poſtulat, iis ſanè, ad eas res agendas, quæ honeſtæ eſſent, eſſe vtendum cenſebat. Nec me latet (aiebat ille) te fortunarum plus duplo quàm ipſe habeā, posſidere, in noſtraq; hac ciuitate nō mediocri honore eſſe præditum, vſq; adeò vt quænam mœroris tibi cauſſa futura ſit, nullam videam, præter inexplebilem ac ſummā quandam cupiditatem. Comparabat autem inſatiabilem illam habendi libidinem, voracitati vētriculi, qua plus quàm ſatis ſit, ciborum ingeritur. Etenim cibo, vt dicebat, nulla alia cauſa egemus, niſi ut alamus corpus. Nutrit verò corpus, ſi bene concoctus fuerit: bene aūt coquetur, ſi modicus. Nam ſi immodicus fuerit, concoctionem non experietur: ſed vſus ipſius corrumpetur. Siquidem aut deiectus per inferiora, profuſionem alui excitabit: aut diſtributus per vniuerſum corporis habitum, malum intra venas humorē gignet. Quæ igitur in corpore didiciſti, ad animum licet transferas: cuius inexhauſta cupiditas, plura ꝑpetuò expetit, q̄ ipſe uſus

Galeni cōſtantia.

Diuitiarū primus finis qui ſit.

Galeni opulētia.

Inexplebilē habendi libidinē comparari inſatiabilitati uentriculi.

poſtulet, vnicaq́; omnis mœroris atq; triſtitiæ eſt cauſſa. Ea nãq; accenſi nonnulli, qui præſentium rerũ inexplebiles ſunt, nunquã concupiſcere deſinunt: ſed ſi duplum quippiam habeant, triplum illico ſtudent acquirere. Triplum nacti, quadruplum appetere incipiunt. Qui quidem nunquã ſibi proponunt eos, qui pauciora poſſident: ſed illos tantùm, qui plura: quos etiam ſuperare conantur. Quãquã certè multo ſatius eſt ciuem, in eo cæteris antecellere, quàm iis quæ nunc habeat, ſit omnino cõtentus: id quod certè (dicebat pater) in tua manu eſt. Cõtra, diuitiis præſtare, non virtutis, ſed fortunæ munus exiſtit: quæ plerũq; ſeruos atq; libertos facit longè ditiores nobis, qui & generoſi, & nobiles appellamur. Quòd ſi tu, quo in noſtra republica reperiuntur pauci ditiores, quantum optas aliquãdo aſſequaris, hoc eſt vt plus vniuerſis poſſideas ciuibus, ne ſic quidẽ ſatis ſis habiturus: ſed illico circũſpicies, nũ quis in alia ciuitate ſit ditior: quem quidem ſi ſuperaueris, tibi obſecundante fortuna, ad alias progredieris nationes, & iis quos apud illas opulentos offenderis, fieri opulẽtior contendes. Quare nunquã tu ſanè omnibus ditior, ſed propter immenſas cupiditates, ſemper futurus es pauper. Quòd ſi ipſo vſu rerum metieris id quod modulo tuo reſpondeat, iam te ipſum vnũ ex diuitibus numeraueris: aut ſaltem ex iis, qui eo quod opus eſt abũdẽt: erisq́; quatenus ad rationem pecuniarum ſpectat, beatus, quum earum cauſſa minimè futurus ſis triſtis. Si verò etiam illam, quæ ad honores appetẽdos pertinet inſatiabilitatem, exploſeris: hac quoq; parte iucũdè ac ſine moleſtia vitam ipſam traduces. Sin autem tibi nõ ſatis fuerit honorari ab iis, qui tua conſuetudine vtantur: ſed uelis ab omnibus omnino qui ſunt in ciuitate laudari, etiam ab illis ſcilicet, à quibus ignoraris prorſus: fortaſſe primũ quidem ab iis ipſis cognoſci uoles: tum autem, ubi cognitus fueris, ſuſpici. At illud quidẽ,

Cupiditatẽ eſſe unicam omnis mœroris atq; triſtitiæ cauſam.

Diuitiis præſtare, non uirtutis, ſed fortunæ munus exiſtit.

Galeni genus clarum.

velle cognoſci ab omnibus, ab immenſa quadam proficiſcitur gloriæ cupiditate: hoc autē quod eſt velle honorari & ſuſpici, ab inani planè, & ſtulta ambitione. Quocircà tibi neceſſe erit, vt nunc pecuniis quærendis inuigilanti, ſic tunc ad gloriæ honorisq́; ſtudiū cupidinem intendenti, ob illos qui quum plures ſint, te neq; cognoſcent, neq; honorabunt, maiori quàm nunc triſtitia & dolore affici. Si igitur in his ſemper nos exercuerimus, iam exploratum habentes, inſatiabilitatem vitium eſſe animi peſſimum, fundamētumq́; omnium cupiditatum, pecuniæ, gloriæ, honorum, principatus, & contentionis: haud dubiè citra omnem moleſtiam viuemus. Qui enim ſua ſorte contentus fuerit, is omni mœrore ac triſtitia carebit. Quis autem nolit omnē ætatem citra mœrorem tranſigere? aut quis non hoc omnibus præpoſuerit *mobilibus, imò uerò ſceleratis diuitiis? Ille igitur hæc & alia multa mihi & aliis quàm veriſſimè pronunciabat. Turpe ſiquidem eſt libertatē eam, quæ humanis legibus accepta refertur, maximi facere, eam autem quæ & verè, & natura ipſa eſt libertas, non omni ſtudio venari, ſed inhoneſtis, impuris, atq; tyrannicis dominis inſeruire, lucris videlicet, minutiſſimisq́; quibuſq; pecuniariis rationibus, ac principatus, gloriæ, honorisq́; ambitioſis cupiditatibus. Quorum ſanè omnium matrem ego haud dubitauerim dicere, inexplebilem habendi libidinem. Quis igitur talem in animo peſtem habens, poſſit vnq̄ aut honeſtus, aut probus euadere? aut cur non mille ſit mortibus dignus, qui non toto animo talem turpitudinem oderit? Porrò autem hanc ipſam multò magis, & odiſſe & fugere debent adoleſcentes, qui ſe ſaluos eſſe velint. Nam ſi fortè initio aſſueuerunt pecuniam inſatiabiliter cupere, fieri iam certè non poterit, vt quum ad annum peruenerint quadrageſimum, ſeipſos recuperent. Cæterùm tametſi difficile atq; arduum vi-

Velle cognoſci ab oībus, unde proficiſcatur.

Velle honorari ab omnibus ab ſtulta ambitione ꝓcedit.

Inſatiabilitas eſt fundamentum omniū cupiditatum.

Contentus ſua ſorte qui fuerit, is omni carebit triſtitia.

Adoleſcētes ſi forte initio aſſueuerint pecuniam inſatiabiliter cupere, fieri nō poſſe, ut quum ad annū ꝑuenerint quadrageſimū, ſe ipſos recuperent.

deatur, adoleſcentes ipſos in principio ſeſe liberare ab affectibus: progreſſu tamen temporis omnia faciliora reddentur. Quo enim maius rationalis noſtri animi pars in huiuſcemodi exercitationibus ac ſtudiis incrementum acceperit, eo perfectiorem obediẽtiam habebit. Nam quum ea quæ maxima ſunt, ratio nondum exercitata peruicerit, minimè dubiũ eſt, quin ubi duplicem excellentiam indepta, ſpatio temporis, fuerit, ſit multo facilius ſuperatura. Quippe ex eo q' iam ſeſe exercuerit, euaſerit multo generoſior quàm antea: proindeq́; ſic abundè ſufficiet exterminandis affectibus, iam etiam imbecillioribus redditis.

Rationem per experientiã in dies, reddi generoſiorem.

GALENI PERGAMENI DE CONSVETUDINE. Liber vnus.

QVOD CONSVETVDINIS ratio ad inuentionem eorum quæ ſanitati conducunt, magnam ſibi vendicarit facultatem, non modò Hippocrates, ſed Eraſiſtratus etiam profeſſus eſt: quã quidem negligentes medici, interdum ægros q̃ miſerrimè iugularunt: ut in Ario Peripatetico factitatum fuiſſe videtur. Qui quum gracilis natura eſſet, & os ventriculi frigidisſimum ſortiretur, ita vt vel ex leuisſima refrigeratiõe ſingultu ſtatim corriperetur, ob idq́; nunquã fuiſſet auſus aquam guſtare, tandem febri occupatus, à medicisq́; præter conſuetudinem coactus potu frigidæ vti, ſubitò fuit quidem exanimatus. Aliis uerò cõtrà, niſi audacter potus is propinetur, periculum ſanè eſt, ne extinguantur celerrimè. Sunt enim quibuſdam aliqua peculiaria ex propria natura, aliudq́; alimentum alii corpori accom

Arius Peripateticus fuit inſcitia medicorum extinctus.

modatur. Ob idq; animalia ipſa abſq; vlla diſciplina, ſed tracta à natura, ad ea pabula accedunt, quæ ſibi magis ſunt familiaria: iumēta nimirū ad herbas, fœnum, paleas, & hordeum: ad carnes verò, tum leones, tū lupi. Vt autem non parua in animantibus iuxta varia genera propriorum alimentorum reperitur differentia: ſic in eodē etiam genere multa interſunt atq; magna diſcrimina. Nam multa ſunt quæ uinum (exempli gratia) ne guſtare quidem poſsint: quod tamē ab aliis plurimum ſine vlla modeſtia bibitur: ac de cæteris quidē pari iudicio. Solent quippe hoīes alia aliis auidius mandere, pro ſuæ naturæ ratione, quòd videlicet talia ipſis faciliora concoctu uideantur. Contra verò quæ guſtui ſunt ingrata fugere, & faſtidire: tanquā ea quæ ab ipſis concoqui nequeant. Eſt igitur hic conſuetudo ipſa ſignum naturalis cuiuſdam proprietatis. Sed q᷑ ea nonnunquā ſit etiam illius cauſa, hinc liquidò cōſtat, q᷑ aliquibus rerum quarūdam vſus inter initia ingratus & noxius quum ſit, ubi paulatim aſſueuerint, iam ea illis neq; amplius ingrata, neq; noxia redduntur. Nam vt vnumquodq; eorum quæ vel comeduntur, vel bibuntur, alteratur ſecūdum qualitatem: ita & ipſum quoq;, id à quo alteratur, quoquo modo afficit. Quòd autem ſimilitudo quædam ſit inter ea quæ alunt, & illa quæ aluntur, tum ſemina, tum plantæ, euidenti argumēto eſſe poſſunt: quæ ita ſæpiſsimè alterantur & tranſmutantur, vt quæ in vno loco ſoleant eſſe exitioſa, ad aliū translata, maximè conferentia reddantur. Iam uerò, vt corpus cibo & potu immutatur, ſic etiā iis quæ extrinſecus occurrunt nobis, quæq; non minus conſuetudini inſeruiunt. Primùm igitur à refrigerantibus rebus cutis ipſa colligit: dein cæteræ partes quæ illi proximæ ſunt, donec ad profundiores alteratio ipſa peueniat: idq; primò & per ſe. Nam per accidens, calor in alto collectus corpore, cute denſata præ frigore, incre

Animalia naturaliter ad ea pabula accedere, quę illis magis ſunt familiaria.

Cōſuetudo eſt ſignū naturalis cuiuſdam proprietatis: atq; etiam interdū cauſſa.

Nutrimentū ut alteratur, ſic ēt quoquo modo alterat id quod nutritur.

Similitudinē eſſe inter ea q̄ alunt, & illa q̄ aluntur.

Calor internus ex accidēti creſcit, cute refrigerata.

Contraria per ſæpe oriri, ab una eademq; cauſſa.

ſcit. At verò ſicut cauſſa refrigerans eiuſmodi altera-
tiones inuehit, ſic calefaciens, iſtis cōtrarias. Cæterùm
ab una & eadem cauſſa ſæpe contraria fiunt. Sol ſiqui-
dem inter initia, dum nos calfacit, fundit humores, cu
tem lenit, carnemq; reddit molliorem. Si quis tamen
æſtiuo tempore pluribus diebus nudus ſub eo ſit diuer
ſatus, illi tum cutis, tum caro, dura aridaq; reddetur:
id quod non eſt caloris ſolius, ſed ſiccitatis etiā illi an-

Balnea dulcia calfaciunt nos & humectant.

nexæ opus. Porrò balnea dulciū aquarum calefaciunt
nos & humectant, q; calori habeant humorem coniun
ctum. Quare neceſſum eſt nos nouiſſe aliam quidē eſſe
rationem caloris humidi, aliā verò ſicci. Cæterùm cor

Corpus rarū.
Corpus durū.

pus rarum & molle facilè ab extrinſecis iniuriis affici-
tur: durum autem, multo facilius eas tolerat, ægerri-
meq; ab illis labefactatur: ad quam etiam patiendi fa-

Cōſuetudo ad dyſpathiam, haud exiguā uim obtinet.

cilitatem & dyſpathiam, conſuetudo non exiguā vim
obtinet. Quod verò ad exercitia pertinet, exercitatæ
particulæ fortiores pariter & ſolidiores redduntur, ac
proinde motiones ſuas obire ac ferre q̄ cæteræ longè

Exercitatas particulas reddi fortiores & ſolidiores.

facilius poſſunt, quæ, q; exercitio caruerīt, molles atq;
languidæ exiſtunt. Eodem etiam animi exercitationes
ſpectant, quibus exerceri ſolemus: primum quidē grā-
maticis rudimētis, dum ſumus pueri: mox rhetoricis,

Exercitatio in artium liberalium ſtudiis.

geometricis, arithmeticis, logicisq; theorematis. Quū
enim facultates illæ, quæ ad animi principem vim ſpe
ctant, ad omnes artes perneceſſariæ ſint, quarum alte

Intellectus.
Memoria.

ra quidem cognoſcimus quid conſequens, quid'ue re-
pugnans eſt: altera verò memores ſumus: à prima ſa-
nè id habemus, vt ſapientiores ſimus: à ſecunda autem

Animæ facultates exercitatione uires indipiſcuntur, & creſcunt: otio langueſcūt, & minuuntur.

vt magis memores. Eam tamen naturam hæ faculta-
tes habent, vt exercitatione vires indipiſcantur & cre
ſcant: otio autem langueſcant, ac minuantur: id quod
diſertisſimè explicuit Plato in Timæo, ſequutus Hip-
pocratem, qui vſum robur addere, otium verò diſſol-
uere pronunciauit. Verùm ipſis exercitationibus, ſi-

cuti & cibo, & potui, vigiliisq́; & veneri, menſura congrua adhibẽda eſt, quæ rem ipſam neq; vltra q̃ par ſit, protrahat, neq; etiam de illa adimat. Quia exceſſus diſſoluunt vires: defectus verò tantum de vtilitate detrahunt, quantum ipſi à recta menſura deficiunt. Facultates itaq; noſtræ, robur ſibi cōparant, ſi moderatis congruentibusq́; exercitiis foueantur. Atq; hæ quidẽ ſunt cōſuetudinum differentiæ, à vi materierum in quibus illæ conſiſtunt, & à quibus fiunt, deſumptæ. At vacuationes non debentur corporibus ob conſuetudinẽ aliquam, quẽadmodum Eraſiſtratus exiſtimauit: ſed ob cauſſam quæ illas poſtulat. Sunt ſiquidem qui ex malo victu, ſunt qui ex praua corporis affectiōe ſanguinem plurimum, aut vitioſos humores aggregent: quos plurimum iuuare ſolet, quum aut à natura, aut à medico, quod redundat, anteq̃ in morbum labantur, detrahitur: quo remedio toties vtuntur, quoties aut morbum præſentem vident, aut eum aduentare præſentiunt: adeò vt talis medendi ratio in conſuetudinem illis eſſe verſa videatur.

Exercitia debere eſſe modica.

Exceſſus diſſoluunt uires.

Vacuationes fieri ob cauſas, quæ illas poſtulant.

GALENI PERGAMENI DE SANITATE tuenda, Liber Primus.

QVVM VNA SIT ARS, quę circa humanum corpus uerſatur, eius primæ ac maximæ partes ſunt duæ: quarum altera ſanitatis tuendæ, altera morbi profligandi facultas eſt. Ac ſunt quidẽ officia earum cōtraria. Illi quippe tueri: huic immutare ſtatũ corporis eſt propoſitum. Quoniam aũt & dignitate & tempore ſanitas morbum præcedit, vtiq; & nos, quemadmodum hæc

Medicinæ primæ ac maxīæ ptes, ſunt duę:

Medicinę partiũ officia contraria.

Sanitas morbo, dignitate & tempore, eſt prior.

ſeruãda ſit, prius tractare cõueniet: poſt aũt, quo pacto cõmodisſime ſit abigẽdus morbus. Vtriuſq; facultatis inueniendæ, cõis ratio eſt, vt quidnã ea corporis affectio ſit, quæ ſanitas dicitur, liquidò cõſtet: qñquidem nec præſentem ſeruare, nec amiſſam reſtituere, ſi eam penitus ignores, licet.

Sanitas ſimilarium partium quid ſit.

At ſimilariũ partium ſanitas, calidi, frigidi, humidi, & ſicci ſymmetria eſt.

Sanitas partiũ inſtrumẽtaliũ, in quibus conſiſtat.

Inſtrumentalium verò, ex ſimilarium ipſarum compoſitione, numero, magnitudine, & figura conſtat. Quare quiſquis hæc commodè tueri posſit, is optimus ſanitatis cuſtos fuerit. Tuebitur hæc, qui modos omnes quibus vitiantur, compertos prius habuerit.

Lædentia, corrũpentiaq; corpus, genere duplicia exiſtere.

Sanè quæ corpus noſtrum lædunt corrumpuntq;, ea ſunt genere duplicia: altera nobiſcum congenita, & quæ euitare nequeas, quæq; ex ipſis generationis principiis oriũtur: altera, quæ & declinare posſis, & orta à nobis non ſunt, ſed aliunde perueniunt: quæ tamen non minus q̃ illa corpus noſtrum conficiunt.

Primordia noſtræ gñationis eſſe ſanguinẽ, & genitale ſemen: illũ tanq̃ materiam: hoc opificis rõnẽ obtinens.

Etenim ſanguis, ſemenq; genitale, generationis noſtræ primordia ſunt: ille, ceu materies quædam aptam: hoc opificis rationem obtinẽs. Conſtat horum vtrũq; ex iiſdẽ genere elementis, nempe calido, frigido, humido, & ſicco. Cæterùm in ſemine plus eſt igneæ ſubſtãtiæ, & aereæ: in ſanguie aqueæ, terreæq;: quanq̃ præpollet in hoc quoq; calidum frigido, & humidum ſicco.

Semen eſſe ipſo ſanguie ſiccius.

Semẽ itaq; ſanguine ſiccius eſt, & ſi ſit ipſum quoq; humidum atq; fluxile. Quare nobis vtrinq; ex humida ſubſtantia genituræ origo proficiſcitur.

Siccantia elemẽta ſũt ignis & terra.

Hanc autem ſiccari oportuit, ad generationẽ ſiccarum particularum, elemẽto nempe facultate ſiccandi prædito, confluente illuc liberalius. Siccat autẽ tum ignis, tum terra.

Ignis maiorẽ copiam cõfluxiſſe ad utrũq; noſtræ gñationis principium.

Ex illo tamen ad vtrũq; principium maior confluxit copia: vt ſcilicet tũ ſiccaret abũdè, tum calore ſuo ad motiones agilitatem præſtaret. Ab hoc ſiquidem primùm cogitur neq; concreſcit fœtus. Mox ſiccior redditus, veluti lineamenta quædam

cuiuſq; membri obtinet. Vlterius verò ſicceſcens, exactam vniuſcuiuſq; ſpeciem oſtendit, ac tandem in lucē editus, magnitudine augetur, ſiccior q́; & valētior uſq; ad ſummum incrementū efficitur. Quo tempore vniuerſa membra, non ſolùm robuſta & integra ſunt: ſed vires ſuas etiam ſummas ſortiuntur. In eo verò quod ſequitur tempore, omnibus iam partibus ſupra iuſtum ſicceſcentibus, non ſolùm cuiuſq; officiū minus probè adminiſtratur: ſed etiā corpus ipſum macilentius, gracilius, atq; rugoſius redditur, artusq́; omnes inualidi, atq; ad motus ſuos pigri & inconſtantes cernunt. Quæ affectio appellatur ſenium, ipſi marcori plantarum, prouenienti ob ſiccitatis exceſſum, quadam proportione reſpōdens. Vna igitur hæc eſt omni genito corpori corruptelæ, interitusq́; connata neceſsitas. Altera autem, quæ præcipuè in ipſis animalibus cernitur, totius ſubſtantiæ fluor, quem inſitus calor excitat. Hęc itaq; incommoda, nullum quod genitum ſit corpus effugere poteſt. Reliqua quæ hæc ſequunt, & quæ ad victus rationem pertinent, prouidentia conſilioq́; certè poteſt. Neq; enim his aliunde origo eſt, q̃ ex ipſis iā dictis incōmodis corrigendis atq; ſarciendis. Nam quum tota moles animalium in perpetuo fluore ſit, ni ſimilis altera ſubſtantia pro ea quæ defluxit, reſtituta fuerit, euaporabitur certè, diſcipabiturq́; vniuerſa. Iccirco natura, non modo aīalibus, ſed ſtirpibus etiam, inſitas quaſdam vires deficientis ac deſyderati ſemper appetentes, ſtatim ab initio indidit. Cibo igitur quicqd ſiccioris ſubſtantiæ effluxit, reſtituimus: potione quicqd humidioris. Ita verò & aereæ, igneæq́; ſubſtantiæ modum, reſpiratu, arteriarumq́; pulſu tuemur. Neceſſe autem eſt, ex his omnibus colligi excrementorum prouentum, quum nimirum iis quæ effluxerunt, prorſus ſimilia non ſint: ſed uarias mutationes alterationesq́; prius q̃ aſſimilentur, poſtulēt. Quum igitur eſſe, bibe-

Senii accurata deſcriptio.

Corruptelę interitusq; duplicē ineſſe nobis neceſsitatem.

Animaliū corpora in perpetuo fluore uerſari.

Animantibus uniuerſis eē inſitas quaſdam uires deficiētis ac deſyderati appetentes.

req́;, neceſſaria animantibus ſint, has autem res generatio excrementorum ſequatur, Natura nō ſolum eis excernendis inſtituit organa, verū etiam organis ipſis facultates inſeruit, quibus íncitata, quædam ad ſe trahunt, quædam aliis tranſmittunt, quædam omnino explodunt ipſa excrementa. Porrò hæc, quo ſemp mundum corpus ipſum ſeruetur, nec obſtrui aliquatenus, nec ad proprias functiões imbecilla eſſe oportet. Atq; ita geminum iam ſcopum ſalubris victus ſermo noſter expoſuit: alterum eius quod exhauſtū eſt reficiendi: alterum excrementa expellendi. Nam tertius, qui huc ſpectat, ne animal præpropere ſeneſcat, duos iam dictos neceſſariò comitatur. Ex ſe itaq; duplici rõne conſumitur corpus: & q vel ętatis curſu, vel asſiduo fluore ad interitum tendat: & q etiam excrementorū copia obruatur. Eorum verò quæ extrinſecus incidunt, vnum certè eſt, quod ab eo ſeparari non poteſt, ſed ppetuò illi veluti cognatum adhæret, aer ipſe ambiens. Alia nec neceſſariò, & incertis temporibus nobis accedunt. Aer igitur circūfuſus nos lędit, calidos immodicè, vel frigidos, vel humidos, vel ſiccos efficiens. Hæc, q contundant, diuellant, vulnerent, articulumq́; aliquem ſua ſede dimoueāt. Eſt autem ſanitas, haud quidem abſolutè ipſorum elementorum, ſed dūtaxat partium ſimilarium temperamentū commoderatū. Quēadmodum & inſtrumentalium ſanitas, in figura, numero, magnitudine, & cōpoſitione ſimilarium conſiſtit. Porrò habitum ſanitatis diſcernimus, ex functionibus ſecūdum naturam obitis, in ipſaq́; latitudine ſanitatis, ſanitas quædam optima, conſummataq́; exiſtit: quædam ueluti recedēs ab hac, nec ita planè abſoluta, quæ & ipſa ſuam etiam nec paruam latitudinē habet. Nam quum ſanitas ſymmetria quædam exiſtat, ſymmetria autem omnis, duplici ratione dicatur, aut enim veluti ſumma & perfecta, aut tanquā à perfectione hac defi-

Excrementis pellēdis uaria organa diuerſis facultatib' prædita inſtituiſſe naturā.

Salubris uict' geminus ſcopus.

Corpus ex ſe duplici ratiõe conſumi.

Aerem ambiētem eſſe ueluti cognatū corpori.

Sanitas ſimilarium corporū quid.

Sanitas inſtrumentorum in qbus cōſiſtat.

Sanitatis habitus diſcernitur ex functionibus ſecundum naturā obitis.

Sanitati eſſe latitudinē amplam.

Sanitas ē ſymmetria.

ciens paululum, vtiq; & ſanitatis ſymmetria ſimiliter duplex erit: hæc quidem abſoluta & optima: illa paulò recedens ab hac, non tamen eatenus, vt animali ſit grauis. Quemadmodum igitur corpus aliud magis, aliud minus album cernitur: ita quod ſanum dicimus, magis minusq́; tale eſſe mihi videtur: id quod ex mutatione ætatum atq; actionum diuerſitate licet planè colligere. Siquidem quum ipſæ actiones quæ debitæ reſpondent temperaturæ, corporisq́; conſtitutioni (quæ ſanitas eſt) ſint variæ: neceſſarium profectò eſt, vt temperaturas atq; conſtitutiones hominum, ſic ſanitates etiam, varias & diuerſas exiſtere, ſecundũ maioris minorisq́; rationem. Non itaq; abſoluta illa tantùm, quæ inſectilis eſt, ſimul eſt & dicitur ſanitas, ſed etiam quæ ab hac deficit, & in qua nec doloribus cruciamur, nec vitæ actionibus impedimur. Sed nec functionum imbecillitas, morbi ſtatim eſt nota, niſi adiicias, quæ præter naturam cuiuſq; ſit. Nam vt ſanitas eſt naturalis affectio actionem perficiens: ſic morbus affectio præter naturam, impediens actionem. Quare non omnis affectus ſecundũ naturam, continuo etiam ſanitas erit. Siquidem Aegyptiorum nigritia, licet naturalis affectus ſit, non tamen dicitur ſanitas, quum ea minimè in colore conſiſtat. Neq; ſi præter naturam aliquis affectus ſe habeat, protinus morbus eſt: alioquin morbus eſſet nigredo ex inſolatu contracta. Permagnam itaq; haberi ſanitatis latitudinem conſtat, nec eam in nobis omnibus æqualiter prorſus ineſſe Iudicabimus autem ipſam eucraſiam & dyſcraſſiam, in quibus ſanitas & morbus conſiſtunt, vnius ſenſus opera. Is ſiquidem ad omnia vitæ munia vbiq; nobis eſt iudex. Quare actionis vitium, non ante pronunciabimus morbum: q̃ ad ſenſibilẽ peruenerit magnitudinẽ. Porrò actiones ipſæ, conſtõnes corporis neceſſariò ſequunť, eã quæ proba eſt, ĩculpatæ, probæq́;: quę

Symmetriam omnem duplici dici ratione.

Sanitates hominum eſſe diuerſas.

Imbecillitas functionũ, niſi præter naturã ſit, non eſt indicium morbi.

Sanitas quid.

Morbus eſt affectus præter naturã, impediens actionem.

Senſu iudicandã eſſe eucraſiam & dyſcraſiam.

Actiões ſequũtur conſtitutiones corporũ.

contra eſt,culpabiles ac uitioſæ. Ac proinde nihil refert in præſentiarum ſi quis in genere functionũ, aut conſtitutionum,ſanitatem & morbũ collocet: modo intelligat,in naturali conſtitutione corporis, illa maxime ſeruanda eſſe,quorũ beneficio obeuntur functiones: & q̃ ſimilarium quidem partium eucraſia, inſtrumentalium autẽ forma,poſitura,numerus, & magnitudo,cauſæ exiſtunt functionum:quodq́; hæc omnia ſpectentur in latitudine quadam. At verò diuerſitatem eucraſiæ in corporibus ſanis,ex ætatibus adamusſim cognoſces,quum nimirũ ad omnes voluntarias actiones adoleſcentium ætas q̃ aptisſima ſit,ineptior autem infantium & ſenum,propterea,q̃ humor in illis,in his ſiccitas frigiditasq́; nimis abũdet. Quanq̃ certè in functionibus naturalibus,infantium ætas cæteris omnibus antecellit. Neq; tamen eo ſecius omnibus per omnes ætates licet eſſe ſanis. Et queadmodum in ætatibus ſeſe habet,ita etiam in naturis eorũ immenſam eſſe differentiam temperamentorum inuenies. Quibuſcunq; igitur corporibus multo ſupra iuſtum calidis, frigidis, humidis,aut ſiccis eſſe contigit,iis planè optima temperies non eſt. In quibus autem ab eo quod abſolutiſſimè temperatum eſt,diuerſitas quædam intelligitur, minor tamen, q̃ quæ ſenſu diſcerni posſit, hæc certè pro abſolutisſimis accipimus,ita vt ſanitatis,quã in latitudine contemplamur,hæc quidem medii temperamenti ſit,nec ulli uitio obnoxia,quod ſaltẽ ſenſu percipiatur:hæc ceu intemperata,vitioq́; expoſita. Quocirca illi quam inculpatam diximus,exacta,abſolutaq́; debetur cuſtodia:alteri quæ vitio non caret, haud ita exacta. Quippe intemperies quæ intra ſanitatis conſiſtunt terminos,ita corrigere oportet,vt per cõtraria reducantur ad moderatius temperamentũ. Sicuti igitur nec nimis gracile corpus probamus,nec quod ualde eſt obeſum:ita nec temperamenta eorum,à quibus

Functionũ cauſæ quæ exiſtãt.

Adoleſcentes eſſe q̃ aptisſimos ad oẽs uoluntarias actiones.

Infantiũ ætas habet naturales functiones uehemẽtiores multo, q̃ reliquæ ætates.

Sanitas eſt duplex: una tẽperatisſima: altera ueluti uitio expoſita.

Sanitas inculpabilis conſeruanda eſt:quæ uitio nõ caret, reducẽda per cõtraria eſt ad moderatius tẽperamentum.

videlicet habitudines id genus oriuntur, planè laudabimus, tametſi vtrũq; maximè ſanũ eſſe conſpicimus. Sed quæ in medio horum habitudinis ſunt, Euſarcoi Græcis dictæ, ſicuti ipſæ debitam partium conuenientiam, ſpeciemq́; inculpatam habent: ita id totum conuenientis laudabilisq́; temperamenti beneficio acceptum ferunt. Cæterùm ne tales quidem corporũ habitus abſoluta exactaq́; temperie dixeris temperatos, quòd nunquã eodem in ſtatu permaneant: licet ſecundum ſenſum, & quatenus ad vſum ſit ſatis, non inculpabiles modo, ſed etiam optimos eos eſſe cenſueris. Eſt autem optima corporis conſtitutio, ſi ſubſtantiam eius ſpectes, & quæ optimo temperamento ſit, & quæ figuram partium, omnemq́; tum numerum, tum magnitudinem, tum omnium earum inter ſe contexturam, ad functiones egregiè comparatam habet. Si verò indicia notasq́; reſpicias, cuius corpus carnis mediocritatem præfert, atq; ſecũdum ſingulas partes, in medio exceſſuum omnium libratur, pulcherrimũ ſimul & commoderatum exiſtens. Huius ergo ſortis homo, ſi ſtatim vbi editus eſt in lucem, arti ſanitatis tuendæ educandus tradatur, erit vtiq; fortunatiſsimus. Sic nanq; ad animi quoq; affectus nõnihil lucrifaciet, ipſa nimirum recta victus ratiõe mores quoq; probos reddente. Ergo recens is natus infantulus, cuius corporis conſtitutio omni nota vacat, primùm quidem faſciis deligetur, ſed corpori prius toti ſale modicè inſperſo, quo cutis eius denſior ſolidiorq́; iis quæ intus ſunt partibus, reddat: vt reſiſtat facilè iniuriis extrinſecis. Vbi verò inuolutus iam fuerit, lacte pro alimento vtatur, & balneis ſalubrium aquarum. Vniuerſam nãq; victus rationem, humidam ſibi adhiberi poſtulat, ut qui cæteris ætatibus tẽperamẽto ſit humidiori. Id quod ſentiens Hippocrates, ait humidam omnem victus rationem febricitantibus eſſe vtilem, præcipuè verò

Euſarcoi.

Optima corporis conſtitutio quæ dicatur.

Mores reddi probos, a recta uictus rõne.

Infantuli educandi ratio.

Infãtulo, prius q̃ inuoluatur, ſalẽ eſſe iſpergendum.

Lac.

Balnea.

Humida uictus ratio qbus cõueniat.

puellis, & iis qui tali refici victu ſunt aſſueti. Vbi à morbo quidem, contrarii adhibendi indicationem accipit: ab ætate & conſuetudine, ſimilium. Quæ enim corpora ſecundum naturam ſe habent, iis cuſtodiri ſuum habitum decet: quæ aliquo morbo premuntur, iis contra, alterari & ad contrarium trahi habitum expedit. Ac ſeruatur quidem ſimilibus vnumquodque, alteratur contrariis. Si itaque nulla præter naturam humiditas ſubſit, pro naturæ ratione alendi, ac dulcium aquarum balneis humectandi ſunt puelli. Nam ſulphureæ, bituminoſæ, aluminoſæque aquæ, planè omnes ſiccāt. Quum igitur ſanguine in vtero ali nos conſtet, ex ſanguine autem exiguam in mamillis mutationem perpeſſo gignatur lac, erit vtique lac maternum non modo alimentum conſuetum, ſed etiam maximè proprium cunctis infantibus, ac præcipuè optimè temperato, quippe cuius maternum non corpus modo totum, ſed etiam lac, à vitio eſſe alienum non ſit abſimile. Tribus autem remediis nutrices ipſo vſu edoctæ mulcere ſolent infantes, dum aut offenduntur, aut plorant. Nempe ipſa papilla ori indita: motu mediocri: necnon vocis modulatione. Quibus non ſolùm eos mitigant, ſed etiam ſomnum conciliant: vel hoc ipſo teſtificante natura, ad muſicem eos & exercitia ſuopte eſſe ingenio propenſos. Adeò quiſquis his artibus probe vti ſciet, is corpus & animam optimè inſtituet. Nutricibus porrò triplex infantibus excogitata dimotio eſt: in cunis, in pendentibus lectulis, in ſuis ipſarum vlnis: totidemque in vniuerſum notantur etiam prima exercitationum genera. Quippe aut à nobis ipſis mouemur, aut ab aliis, aut medicamento. Horum tamē tertia ſpecies, ad ſanos nequaquàm pertinet. Sed qui ab altero præſtatur motus, nauigando, equitando, uehendo, atque in cunis, lectulis & vlnis obitur. Recens tamē nati puelli, tam valenter

Corpora ſecūdum naturā ſe habentia, ſeruanda eſſe: alteranda, q̄ aliquo morbo p̄muntur.
Similibus ſingula conſeruari.
Alteratio fit p contraria.
Aquæ ſiccātes quæ.
Sanguine ī utero alimur.
Lac fit ex ſanguine.
Lac familiare alimentū īfantulo.
Infantes mulcendi ratio triplex.
Infantes natura propēſos eſſe ad muſicē, atque exercitia.
Infantibus motionem triplicem excogitarunt nutrices.
Exercitiorum prima genera tria.

notum, ꝙ eſt qui vehiculis, nauigiis, equiſue præſta-ur, adhuc non deſyderant. At qui iam tertiũ aut quar um annũ agunt, his vehiculo, nauigioq́; modicè agi-ari licet. Septennes verò, iam equitare aſſueſcunt. Ac er ſe tum primum pueris moueri licet, quũ iam repe e cœperunt, magisq́; etiam quum ingredi. Immatu-è autem cogendi omnino non ſunt, ne pondere cru a eorum vitientur. Sanè vel hac ætate facilè declara-ur, quanta ſit naturæ noſtræ cum exercitiis ſocietas: uum pueros, nec ſi cõcluſeris loco aliquo, prohibeas uo minus diſcurrant, ac pullorum, uitulorumq́; mo-o laſciuiant. Quippe ſua cuiq; animanti natura ſatis ſt ad proprias conuenientesq́; excitandas appetitio-es, quibus ſanitatem tueatur. Iam verò, qui optimo orporis habitu præditi ſunt infantes, his animi quoq; mores citra vitium eſſe par eſt. Qui enim ſunt ad iram magis procliues, aut animo planè demiſſo * aut intelli gentes magis, aut ſtupidi, aut appetentes ultra modũ, os parum idoneo tẽperamento eſſe iis partibus, qui-us prædictorũ ſingula adminiſtrant, neceſſe eſt. Infan is aũt quem abſolutum inculpatũq́; proponimus, vt ullum ex animi moribus corrigere, ſic eoſdẽ ſeruare ne quo uitient, oportet. Seruatur verò quidq; iiſdẽ pla nè generibus quibus corrumpitur. Corrumpunt ani-mi mores praua cõſuetudine cuiuſq; horũ, cibi, potio-nis, exercitationis, videndi, audiẽdi, totius deniq; mu-ſices. Quare peritũ horum omnium eſſe eum medicũ oportet, qui ſanitatis tuendæ curam ſuſcipiet. Etenim iracũdia, fletus, ira, cura immodica, & multæ ſuper his vigiliæ, febres accendunt, ac grauiſſimis ęgritudinibus initia præbẽt: ueluti è diuerſo, cogitationis mẽtisq́; ſe-gnitiæ, ac animus oĩno deſes, decoloratos, atq; ex atro phia graciles ob naturalis caloris ĩbecillitatẽ reddunt. Hunc enim calorẽ, præter cætera intra ſanitatis fines cuſtodire oportet. Cuſtodit autẽ quũ corporis, tũ ani-

Puelli cur non ſint immature cogẽdi ad motum.

Naturæ noſtrę cum exercitiis habet magna neceſſitudo.

Puelli optimo præditi corporis habitu, animi quoq; mores inculpatos ſortiuntur.

Seruari quidq; iiſdem generibus, a quibus corrumpitur.

Mores animi quæ corrũpere ſoleant

Caloris naturalis cuſtodiendi ratio.

Motus uehementes quorum malorum exiſtant cauſſa.

Motus admodũ languidus, quid efficiat.

mi exercitiis modicis. Siquidem qui motus nimis modum exceſſerint, bilioſum animãs reddũt: ſi intra modum nimis ſubſiſtunt, frigidũ & pituitoſum efficiunt. Quinetiam priorem habitudinem febres, & qui calidiores affectus ſunt: poſteriorem iecinoris & uiſcerum obſtructiones, comitiales morbi, apoplexię, in ſumma, deſtillationum fluxionumq; morbi plerũq; excipiunt. Et nos ægros quotannis nõ paucos perſanauimus, ſolis animi motibus ad debitum modũ reuocatis. Itaq;

Infantes ne incidant, in uehementes animi motus, curandum.

infantes qui optimum ſortiti ſunt temperamentũ, nõ leui cura egent, ne quos animi motus immodicos incurrant. Quippe loquelæ adhuc expertes, ploratu, clamore, iracundia, & inordinato ſui motu, dolorem indicant. Noſtrum igitur officium eſt, coniectantes quid optent, aſsidue id ſuppeditare, prius q̃ auctus dolor, in nimium atq; inordinatum motum vnà cum corpore, etiam animum rapiat. Siquidem dẽtientes, aut ab ex-

Infantes qbus de cauſis plorent.

terno quopiam offenſi, aut aluum exonerare, aut meiere, aut eſſe, bibere'ue cupientes, aut multitudinẽ ſtratorum, vinculáq; arctiora non tolerantes, aut deniq; diuturnam quietem pertæſi, perinde ac diſcruciati plorant, enormiterq́; mouentur. Nullũ enim animal vllo

Immodico nullũ animal delectatur.

Mediũſemper expeti: cõſiſtereq; ĩ relatione ad aliud.

immodico delectatur: ſed ſemper medium modũ expetit. At medius ipſe modus nõ vnus omnibus eſt, sed ex eorũ ſemper eſt numero, quæ in collatiõe ad aliud ſpectantur. Eum igitur qui curam infantis educandi ſuſcipiet, acrem mediocritatis, cõuenientisq́; coniectorem eſſe oportet. Hæc autem omnia, vſq; in tertium à natali annum circa puerum peragenda cenſeo: in primisq́; de nutrice ipſa non minimam habendã eſſe cu-

Nutricis uictrõni q̃ diligẽtisſime conſulendum eſſe.

Sanguis optimus a quibus gignatur.

ram, quid edat, quid bibat, quo pacto in ſomno, venere, et exercitatiõe ſe habeat, vt videlicet lac eius egregiè ſit temperatum, quale certè erit, ſi ſanguis eius optimus ſit. Sanguis porrò fit optimus, à modica exercitatione, & cibis tum boni ſucci, tum iuſto tempore

modoq;

modoq́; aſſumptis:prætereà potione tempeſtiua, mo diceq́; aſſumpta. A venere omnino abſtinēdam eſſe, quæcūq; lac præbebit, moneo. Nam & menſes viri cō ſuetudine prouocantur, & lac odoris gratiam in dete- rius mutat. Quin etiā aliquæ concipiunt in vtero, quo alienius à puello adhuc lactente nihil eſt: quum quicqd ſanguinis optimum eſt, abſumatur in fœtum. Quare vbi mater concepit, vel aliquo morbo eſt affecta, alia nutrix eſt inuenienda. Cuius lac guſtu, odoratu, viſuq́; explorandum eſt diligenter. Siquidem quod optimum eſt, id guſtanti, olfacientiq́; planè ſuaue, intuenti can- didum, æquabile, ac mediū liquidi craſsiq́; apparebit. Quod vitioſum eſt, è diuerſo aut craſſum, & caſeoſum: aut liquidum & ſeroſum, ac liuidum: tum conſiſtentia ipſa, coloreq́; inæquabile nobis videbitur. Idē guſtan- tibus amarorem, aut ſalſedinem, aut qualitatem quā- piam extraneam exhibebit. Tale verò nec olfacienti ſuaue erit: atq; lactis probi improbiq́; hęc ſunt indicia. Puellum autem ipſum, primò quidē, ſolo lacte nutrire: at vbi primores dentes emiſerit, eum ſolidiori quodā- modo iam cibo aſſuefacere conuenit. Corpus autē in- fantis confricare oportet oleo dulci, idq́; poſtea quàm vniuerſum lac accuratè concoctum fuerit: alioqui ali mēto crudo vniuerſum corpus replebitur. Quare poſt longisſimum ſomnum fricandi occaſio captanda eſt. Maiorum tamen puerorum, qui parere plagis & mi- nis norunt, iis duplex tum fricandi, tum lauandi tem- poris occaſio eſt. Prior ac commodior, quum à matu- tino ſomno ſurrexerint, deinde luſerint, ac iam cibum petant. Quòd ſi qua occupatione, qui puellum alit, auo cetur, modico pane præbito, ludere permittat quantū velit. Dein quum rurſus cibum petierit, tum fricet, la- uetq́;. Minimè tamen bibere ei permittendum poſt ci bum eſt, quem balneum excipit: quando ita præcipita- tior eorum quæ vētriculus cōtinet, diſtributio in cor-

Venere inter- dicendū nutri cibus, q̄ ab ea citentur men- ſes, & lac odo ris gratiā amit tat.

Nutricē graui dam eſſe ine- ptam lactādo infantulo.

Lactis optimi notæ.

Lactis uitioſi notæ.

Infantulū pri- mo quidē ſolo lacte nutriēdū eſſe: poſtea ue ro aſſuefacien dum ſolidiori- bus cibis.

Infātis corpus fricandū oleo dulci eſſe, idq; poſt longisſi- mum ſomnū.

Pueris maiori bus duplex fri candi & lauan di tempus.

Puero poſt ci- bum quē bal- neū exceperit cur ſtatim non ſit bibendum.

pus fiet, id quod in corporibus prorſus ſanis cauẽdum eſt. Præſtiterit autẽ ſemper, vt in nobis propoſito puello, balneũ cibus ſequatur. Nam quibus vtilius eſt ante balneum cibum dediſſe, horum planè improbãdæ habitudines ſunt. Cæterùm nec Germanis nec hominibus id genus aliis agreſtibus, hęc documẽta prodimus, non magis quàm apris & vrſis, ſed Græcis, & iis qui eorum emulantur ſtudia. Nam quis obſecro noſtrum tulerit, modo editum in lucem infantulum, atq; ab vtero calentem, ad flumen deferri, ibiq; (ſicuti fieri apud Germanos aiunt) ceu candens ferrum, in frigidum humorem ſubmergi, vt & roboretur corpus, & periculum de vigore illius ſumatur? Præſtat itaq;, nec adeò denſare cutem, vt corporis tranſpiratum prohibeat: nec rarefacere ita, ut facilè à qualibet extrinſecus incidenti occaſione lædatur. Corpus autem propoſiti nobis puelli, medium exceſſus omnis exiſtit. At verò quũ mitti iam is in ludum eſt habilis, non neceſſe erit aſsiduis præterea balneis vti, ſed interim cum luctari condiſcit, mediocriter inibi ante cibum exerceri ſat erit, ac balneo plerũq; abſtinere. Vinum ſanè quàm diutiſſimè qui ea natura puer eſt, ne guſtare quidem ſuaſerim, quòd humectet nimis, & calfaciat corpus, caputq; halitu repleat. Quare nec iam adultis vinum niſi modicè ſumptum, eſt vtile, q videlicet ad iram & libidinẽ præcipites facit, & partem animæ rationalem, hebetẽ atq; turbidam redditi: quãquã his ipſis ad bilis excrementa vel mitiganda vel expellenda, eſt ſanè nõ inutile: non minimè verò ad eam ſiccitatem, quę in ſolidis partibus aut ex immodicis laboribus, aut ex proprio temperamento prouenit. Iam puellis potio frigidę, ac præcipuè à cibo & per calores, non incommoda eſt. Aqua tamen fontana & recens aliis eſt præferenda. Quæ autem omnium optima eſt, ea penitus nõ guſtui modo, verùm etiam olfactui, omnis qualitatis expers.

Balneũ cibus in optimi habitus puero ſequatur.

Germanorum agreſtes mores Galenus damnat.

Infantuli olim apud Germanos, q̃primum erant editi in lucem, demergebantur ĩ frigidam.

Cutis quaten' ſit denſanda.

Puero iam habili ad ludos reddito, q̃ peragenda.

Pueris optime tẽperatis cur ĩterdicendũ ſit uino.

Vinum cur ne adultis quidẽ, niſi modice, ꝓpinandum ſit.

Vinum ad qd utile.

Puellis potio frigidę a cibo, eſt commoda.

Aqua optima, omnis qualitatis eſt expers.

videbitur, eritq; iucunda guſtui & celeriter pertranſibit præcordia. Porrò quæ aqua ex petra contra ſeptẽtrionem fluit, ſolemq; auerſum habet, ægrè quidem concoquitur, ac tardi tranſitus eſt, tardeq; incaleſcit, atq; refrigeratur. Cuius ad orientem ſolem erumpit fons, quæq; per terram puram colatur, eadem caleſcit ac refrigeratur ocysſimè, omniq; ætati vtilisſima eſt. Idem de aere etiam eſt iudicandum, quem optimum, hoc eſt purisſimum, in pulmones trahere, omnibus iuxta ſalubre eſt. Nam impurus aer, omni ætati aduerſatur. At verò, quæ ex calore, frigore, ſiccitate, humiditateq; diuerſitas aeris contingit, non pinde ſe ad omnes homines habet: ſed corporibus quæ optimo temperamento ſunt, etiam optimè temperatus aer eſt ſaluberrimus. In quibus verò aliqua exuperans qualitas dominatur, iis vtilisſimus aer eſt, qui ei qualitati pari gradu aduerſatur. Porrò vbi puer iam eſt ſecundũ ſeptẽnium ingreſſus, calidum eſt, eodẽ gradu quo prius, illi temperamentum: humidum verò non eodẽ, quandoquidem omne animans ab ipſo ſtatim ortu, ſiccius indies efficitur. Cui igitur optimi ſtatus corpus contingit, is ad quartumdecimum vſq; annum iam traditam victus rationem obſeruet: modo ſemper exercitii ſeruato. Lauetur autem calida potius q̃ gelida, vt qui nondum hanc citra noxã pertulerit: adhibeaturq; illi educatio optima, quæ probis conſuetudinibus, & grauibus diſciplinis paratur. A ſecundo autem ſeptennio vſq; ad expletum tertium, licebit tibi ad robuſtisſimum corporis habitũ prouehere hominẽ, aut inſtruere iis animi dotibus quæ ad ſcientiã, ſapientiamq; pertinent. Non eſt tũ eadem utrobiq; victus rõ. Atq; hac maximè ætate, perfici abſoluiq; conuenit, quæ ſpectãt ad mores. Vt aliquis aũt in longisſimum prolata vita, etiã bona valetudine ꝑpetuò vtaĩ, is liber oportet ſit, ab omni negotio publico, nimirũ ſibi viuens dũtaxat,

Aquarum differentiæ.

Aeris differentiæ.

Aeris qualitatem, tẽperatis quidẽ naturis, temperatã: intemperatis autem, contrariã requiri.

Pueri ſecundũ ſeptennium ingresſi, temperamentum.

Educatio optima probis cõſuetudinibus; & grauibus diſciplinis paraĩ.

Pueri mores ꝑficiẽdos eẽ tertio ſeptennio.

Victuri diu & ſalubriter, debent eſſe a negotiis imunes, ſoliq; idulgere corpuſculo.

ſoliq; indulgens corpuſculo. Etenim immortale fieri quod genitum eſt planè non poteſt. Vt verò in lõgum perduret tẽpus, id maximè fieri poteſt. Nam qui optimum ſortitus eſt corporis habitũ, ſi ab omnibus quæ ad publicum in vita ſpectant, ſecedat, ſibiq; tantum uacet, nec morbo ullo quoad fieri poterit unquã tentabitur, neq; ante longiſſimum vitæ tempus morte occupabitur. ¶Cæterùm quũ huic tali edendum, bibendũq; ſit, ad reparanda quæ ex corpore effluũt, neceſſe utiq; eſt, excernẽdorum habeat rationem. ¶Imprimis igitur

Excrementi a ſyncera ſubſtãtia ſecretio, quo mõ fiat.

excrementum à ſyncero ſeparatur, & paulatim impellitur per omnia inteſtina, vſq; ad rectum vocatum, ad cuius exitum muſculi quidam inſerti ſunt, qui ipſum, ne immaturè effluat, coercent. Poſtea uerò quã

Muſculi expulſioni excremẽtorũ ſeruiẽtes.

plurimum congeſtum iam graue animali fuerit, tum foras agi ſinunt, ad celeritatem emiſſionis etiam abdominis muſculis vnà cũ tranſuerſo ſepto adiuuantibus. ¶Iecinoris excremẽtorum, aliud eſt quale quod florem in vino appellant: aliud quale quod fæx dicitur. Attra

Bilis flaua in exortũ inteſtinum excernit. Atra bilis a liene in uentriculum mittitur.

hitur alterum à veſicula quæ iecinori ſubditur: alterũ à liene. In his collecta excernuntur, alterum in priorem inteſtini tenuioris partem: alterum in ventriculũ, ab hisq; per omnia inteſtina permeant. Quod autẽ in

Vrinã ſecerni a ſanguine, per renesq; in ueſicam demitti.

venis & arteriis excrementũ aceruatur, eiuſmodi planè eſt, quale in lacte concreto ſerum. Hoc renes à ſanguine ſecernentes, ad veſicam tranſmittunt. Cuius col

Colli ueſicæ muſculus.

lo tranſuerſus etiã muſculus ineſt: quo arctato ſupprimitur, laxato emittitur lotiũ, ad id conferentibus etiã abdominis muſculis. ¶Reliquum excrementorũ genus

Excremẽtis q̃ in ſingulis gignunt particulis, excernẽdis, non fuiſſe aliquem certum meatũ a natura præſcriptũ.

in ſingulis animalis naſcit partibus, ex ipſo vnde aluntur ſucco. Huic excremẽto nullus certus à natura præſcriptus meatus eſt. Expellitur tamen partim per ipſa molliora corpora: ac partim per ſudorem: partim per latentem tranſpiratum diſcutitur. Sed in hoc perflatu inſenſibili, etiã craſſioris excrementi nonnihil excer-

nitur, à quo tum pili, tum ipſius cutis ſordes gignuntur. Quum igitur eiici omnia excrementa hæc oporteat, expedit arbitror primum nouiſſe, quibus maximè cauſis remorentur: dein rationem iniri, qua nec in ipſas incidatur: ac ſi quando inciditur, quāprimum error corrigatur. Atq; ne incidatur quidē, hinc licet aſſequamur, vtiq; ſi excreta abundè ſint, nec ne, cōpertū habuerimus. Porrò iis quæ in ventre continentur excrementis mora contingit, aut ipſius cibi potionis ue culpa, aut ipſius ventriculi vnà cum inteſtinis. Et cibi quidem potionisq; vitio, aut propter qualitatem eorum, aut quantitatem, aut propter ordinem, utendiq; modum. Et propter qualitatem quidem, ſi acerba, auſtera, aut ſiccæ naturæ fuerint: propter quantitatem, ſi iuſto plura aut pauciora ſint aſſumpta. Ordinis culpa, ſi quæ ſicca, aſtringentia ue ſunt, primo: quæ humida, pinguia & dulcia, ſecundo exhibeātur loco: Modi vſus ratione, ſi quum bis fuit edendum, totum ſemel ſumpſerit. Quæ ventris aut inteſtinorum vitium ſequitur excrementorū mora, vel ob naturalem eorum affectū accidit, vel certè acquiſititium. Ac quæ quidem naturæ eorum uitio cauſæ proueniunt, ex prauis corporis habitibus aliqui ſunt. Recentium autem ventris affectionum acquiſititiarū, octo ſunt differentiæ: quatuor nempe ſimplices intemperies, totidemq; compoſitæ: à quibus maximè inualeſcentibus inualida poteſt reddi expultrix facultas, cum ventris, tum omnium inteſtinorum. Creantur porrò eiuſmodi intemperies, aut à cibo & potione, quibus vis inſit medicinalis: aut à vitio aeris ambientis, aut à lauacro, aut ab vnctione, aut deniq; ab alia re, quæ extrinſecus ventri adhæreſcens, eum alterandi vim posſidet. His igitur de cauſis excrementum ventris ſupprimitur. At flauæ bilis excremētum moratur, aut propter attrahentis, expellentis ue facultatis infirmitatem: aut propter vaſorum quibus

Pilorum generatio.

Excremēta alui ſupprimi, q bus de cauſis posſint.

Affectionū uētris acqſititiarum, differētiæ octo.

Intēperies uentris a qbus giguantur.

Flaua bilis retineri qbus de cauſis posſit.

deducitur atq; excernitur anguſtiam. Porrò īfirmitas, tum veſiculæ totius quæ ſubiicitur hepati, tum eorum meatuum qui ab ea in iecur ſubeunt, tum eorū quibus in inteſtinum euomitur bilis, ex recenti prouenire poteſt intemperantia. Anguſtia verò vaſorum, aut phlegmonis vitio fit, aut propter ſcirrhos, aut obſtructionē, aut circūiacentium partiū innixum, aut oſcillorū coniuentiam. Iam ipſa proximarū partium compresſio, aut propter immodicā copiam eorum quæ in ſe continent, aut propter phlegmonem aut ſcirrhum, accidit. Aequè & oſcillorum cōniuentiæ, aut propter horum quicq̄, aut ſiccitatem. Siccitatē conciliant & quæ valenter aſtringunt, & quæ partim calfaciunt & ſiccāt. Ad eundem modū atræ bilis excrementum aliqn̄ ſiſtetur, ſi lien quidē proportione reſpondeat bilem excipienti veſicæ: vena verò quæ à porta iecoris in ipſum inſerit, vaſis illis quæ excrementū bilioſum attrahunt: atq; ea deniq; vena quæ ex liene in ventriculum fertur, proportione etiam reſpondeat meatui illi qui excernit bilem. At excrementū quod per ſingulas congeritur animalis particulas, & copia ſui, & craſſitudine, & præterea lentore remoratr. Ad hæc, ob imbecillitatē caloris, tranſitusq́; anguſtiam. Sunt tñ partes quæ præter latētes meatus, alios quoſdā patentes atq; conſpicuos obtinent: vt cerebrum, & oculus: idq́; aut ob principatū particulæ, aut propter actionē exquiſitius obeundam, aut propter continentiū corporum ſpiſſitudinem. Eſt nanq; cerebrum rōnalis animæ ceu domicilium: quod quum oſſe ſolido vndiq; ſeptū ſit, plurimis maximisq́; canalibus expurgat. Primùm per nares & palatū: ſecundò per vtrāq; aurem: tertiò per caluæ cōmiſſuras. Nec abſimile eſt etiā aliquid ab eo cōfluere ad oculos. Oculus verò ipſe per euidentes meatus eiicit quicquid in eo excrementi gignitur, idq́; iuxta nares & genas. Illud aūt commune omniū excrementorum ſit docu-

Anguſtia uaſorum unde exoriri posſit.

Aſtringētia ſiccare

Atra bilis quādo ſiſtatur.

Excremētū ſingulis particulis inſitū, a quibus ſupprimi posſit.

Meatus latentes quibus partibus ſint tributi, ad excernenda excrementa.

Cerebrum, animæ domiciliū, plurimis canalibus expurgatur.

Oculi qua pte expurgētur.

mentum, vt retentionis cauſſæ, contrariã ſemper cauſſam admoueas. Vt exempli gratia, ſi ex comeſtoꝝ paucitate & ſiccitate reſtricta aluus ſit, plura & humidiora exhibebis: ac ſic de cæteris. Obſtructa quippe ſunt aperienda. Intemperata reducenda per contraria ad naturalem temperiem: ſicuti & quæ craſſa & viſcida ſunt, incidenda, tenuatoria victus rõne: ac præcipuè exercitiis, quæ tam cibis q̃ medicamentis tenuantibus tanto præſtant, quãto ſatius eſt nullo corporis noſtri habitus incõmodo exigi quæ redundant, q̃ pariter & carne liquanda, & ſolidis extenuandis. In his aũt tribus primis generibus conſiſtit ſanitatis tuendæ ſtudium, æquè ac medendi methodus: nempe corporibus, cauſſis, & ſignis. Corporibus quidem, iis quæ & ſana iam ſunt, & eo ſtatu ſeruari debent. Signis verò, corporũ accidẽtibus, ex qbus ipſa corpora dignoſcunt. Cauſſæ ſunt, ex quibus cuſtodia ſanitatis perficit. Harum materiã, quatuor generibus, iuniorũ probatiſſimi ſunt cõplexi: admouendis, educendis, faciendis, extrinſecus incidẽtibus. Satius tñ fortaſſe fuerit, admouendis, educendis, faciendis, & incidentibus, alterari, immutariq́; corpus dicere. Mutationẽ verò, aut in qualitate fieri, aut in q̃titate. In qualitate, dum aut incaleſcit, aut refrigerat, aut ſicceſcit, aut humectũ redditur. In quãtitate, dũ alit aut nutritur. Iam inanitionẽ ipſam, duplicẽ quoq; eſſe, alteram excrementorũ, alteram naturalis ſubſtãtię noſtræ, aſſiduè defluentis, quæ nutritioni ex aduerſo opponitur. Porrò alimentum eſt ſecundum Hippocratẽ, triplex. Aliud enim eſt nutriens. Aliud veluti nutriens. Aliud quod nutriturum eſt. Quarum differentiarum primæ, ipſius ſubſtantiæ fluorem, opponas rectè. Secũdæ autem, tum hæmorrhagiam, tum omnem ſanguinis inanitionem. Tertiæ deniq; lienteriam & vomitum. Iamq́; in hoc loco primum commentarium claudamus.

Retẽtionis excremẽtoꝝ cauſis, cõtrarię adhibendæ.

Exercitia quãto præſtent cibis & medicamentis tenuantibus.

Sanitatis tuendæ, ſtudiũ, methodũq; medẽdi, cõſiſtere in corporib9, cauſis, & ſignis.

Cauſarũ medicinalium quatuor genera.

Alterari corpus quotupliciter poſſit.

Mutationẽ fieri aut in qualitate, aut in q̃titate.

Inanitio duplex.

Alimentũ triplex, ſecũdum Hippocratem.

GALENI PERGAMENI DE SANITATE TVENDA.

Liber II.

PROPONATVR NOBIS in hoc commentario ſaluberrimæ naturæ puer: qui iam tertium ætatis ſuę ſeptennium ingreditur: cuius corpus effingere quoad fieri poteſt quã optimè, propoſitum ſit. Quum autem ut corporum ipſorum numeroſa diuerſitas eſt, ita uitę rationum quibus viuimus, ſint ſpecies diuerſæ, fieri nequit ſanè, vt ĩ qualibet propoſita vita abſolutè optimã corporis noſtri curam exhibeas, ſed eam tantùm quæ cuiq; optima ſit. Quare omnibus iis qui aut ſeruitute, aut etiam impediti negotiis, corpori curando vacare nequeunt, optimam prorſus corporis curam ſcripſiſſe, ſuperuacaneum fuerit. Iis autem qui omni modo liberam vitam degunt, præcepiſſe fas eſt, quemadmodum uicturi ſint fœliciterq́; & diutiſſimè. Porrò quod ſimplex inculpatũq́; in omni genere eſt, id cæteris omnibus ceu regula quædã præponi poſtulat. Ac ſimplex inculpatumq́; in corporibus quidẽ eſt, quod optimo eſt habitu: in vitæ generibus, quod omnino liberum eſt. Primum igitur hoc libro duo hæc coniuncta tractemus. Itaq; in optimæ notæ puero, qui tertium ſeptennium ingreſſus eſt, ac vni corporis curæ vacat, labor cibum pręcedat, ſintq́; mediocria omnia, labor ſcilicet, cibus, potio, ſomnus, & venus, quemadmodum rectè monuit Hippocrates. Quanq̃ certè venus, quæ ſomnũ debet excipere, tantùm florentium eſt, vtiq; quo tempore etiam eius eſt vſus. Quæ autem hanc vel præcedunt, vel ſequuntur ætates, aut planè ſemen nõ effundunt, aut certè infœcundum, aut malè fœcundũ. Por-

Inculpatiſſimũ quod in omni genere eſt, præponi cæteris, ceu regula debet.

Labor cibum præcedat. Mediocria debere eſſe oĩa. Venus (q̃ ſomnũ debet excipere) a florentibus tantum eſt exercenda.

rò laboris ipſa appellatio, idem mihi ſignificare videt, cum communi exercitationis appellatione. At nõ quiuis motus exercitatio videtur, ſed tantũ qui vehementior eſt. Quoniam autem eorum quæ ad aliquid dicuntur, eſt quod vehementius dicitur, fieri poteſt, vt idem motus alteri ſit exercitatio, alteri non ſit. Terminus igitur vehementiæ eſto alteratio reſpirationis: quando in quibus nulla fit reſpirationis mutatio, hos nondum exercitationes vocamus. Sunt autem exercitationis duplicia commoda: hæc quidem ad excrementorum inanitionem: illa ad ſolidarum partium bonam habitudinem conferentia. Nam quoniam vehementior motus exercitatiò eſt, inſtrumentorum duritiem, genuini caloris augmentum, & ſpiritus ualentiorem motum neceſſariò inducit. At ex inſtrumentorum duritia ſequitur ad labores robur & renitentia. Ex calore diſtributio validior, ĩmutatio expeditior, nutritio abſolutior, omniumq; corporũ fuſio, ob quam ſolida molleſcũt, humida tenuantur, exigui meatus laxiores fiunt. Sed ex valentiori ſpiritus impetu, & purgari hos oẽs meatus neceſſe eſt, & excremẽta expelli. Quoniam autem exercitatio digeſtionem in corpus adiuuat, non debet, quum adminiſtrabitur, aut cruditas, aut multitudo ſuccorum, vel in ventre, vel in vaſis conſiſtere. Quoniam verò & exiguos meatus expurgat, & excrementa expellit, vtilius eſt ante cibum eam adminiſtrare. Siquidẽ quæ impura corpora ſunt, atq; ab excrementis parum purgata, hæc quo magis nutries, magis lædes. Quare tunc ad exercitationem commodiſſimum tempus eſt, quum heſternus cibus duplici concoctione iam prorſus confectus fuerit, & ea quæ in ventriculo, & ea quæ in vaſis ſanguinis agitur: ac iam denuò cibandi tempus inſtet. Quòd ſi prius aut poſterius exercitatione vtare, aut crudis humoribus hominem impleueris, aut pallidę bilis prouẽtum auxeris. Atq; huiuſce temporis no-

Motus uehementior tantũ, dicitur exercitatio

Exercitatiõis terminus ſit alteratio reſpirationis.

Exercitatiõis duplicia commoda.

Caloris opa.

Exercitari cur ſi adſit cruditas, aut plenitudo humorũ, homo nõ debeat.

Exercitatio cur ante cibũ adminiſtrãda.

Impura corpora quo magis nutries, eo magis lædes.

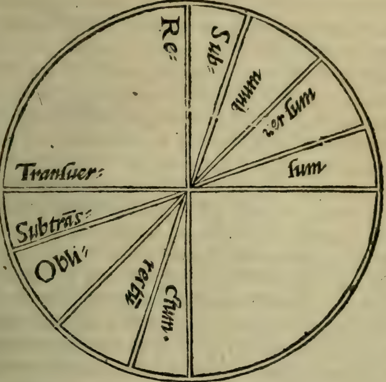
Exercitationi cõmodiſſimũ tempus.

ta, color eſt vrinæ. Quæ enim aquæ ſpeciem præfert, crudum adhuc in uenis eſſe indicat ſuccum eum, qui à ventre ſubmittitur: quæ verò rufa, bilioſaq́; eſt, iam dudum concoctum eſſe huiuſmodi ſuccum. Quæ modicè pallet, peractæ mō ſecūdæ concoctionis eſt ſignū. Quum nanq́; bili infecta urina nondū eſt, aquæ ſpēm alboremq́; præfert. Quū verò plus iuſto eius bilis acceperit, rufa cernit. Ergo quum mediocriter eſt rufa, mediocriter'ue pallens, tū eſt exercitatio adeūda: ſed expulſis prius excremētis, quæ uel in ueſica, uel in inferioribus inteſtinis continent, ac partibus ſolidis molli frictione ſenſim cōcalfactis, craſſisq́; tenuatis humoribꝰ, necnō recluſis pexiguis meatibus. Ne uel excrementis repleat vniuerſus corporis habitus, vel rumpat aliqua pars ex ſolidis, uel prædicti obturent meatus. Oportet itaqꝫ, ubi linteolo ſuauiter pfricando ſic calfeceris totū corpus, vt floridus quidā rubor per totā eius cutē fundatur, oleo tandē ipſum ſubigere: id quod nunq̄ tentādum eſt, prius q̄ incaleſcat cutis, & laxent eius meatus. Vnctio aūt ipſa fieri nudis manibus debet, ac mediū, inter mollē & durum, modū ſeruantibus: infricandumq́; prima contrectatione blandius: inde ſenſim paulò fortius, donec caro manifeſtè citra cōtuſionē prematur, adeoq́; vniuerſum corpus legitimè compactū eſſe videat. Haudquaq̄ tamen tā ualida frictione diu utendū, ſed ſemel, aut bis, in quaqꝫ parte: ne eius pueri corpus duret, exiccetur'ue, quod ſeruare in medio tēperamento eſt animus. At procedēte tēpore, ubi iam adoleſcit, tum duriore frictione vtemur, ac præterea frigida ab exercitando lauatione. In præparatoria verò illa ante exercendū frictione, quæ huc ſpectat, vt corpus molliat, mollis duræq́; mediā qualitatem dn̄ari oportet, ac pro eiuſdē qualitatis rōne, compleri ſingula. Variæ aūt q̄maximè ex manuū iniectu circūactuq́; frictiones eſſe debebūt: quo vniuerſæ muſculorū fibræ, omni ex pte

Vrinę color tē pus exercitiis aptū indicat.
Vrina alba indicat cruditatem.
Vrina rufa qd indicet.
Vrina modice pallida qd indicet.
Exercitiū eſſe adeūdū prius aluo & ueſica ſolutis: necnon ſolidis ptibus molli frictione concalfactis.
Oleo poſt frictionē mēbra ſubigēda eſſe.
Vnctio.
Frictio qualis nā ēē debeat.
Frictionibus uariis, qn̄ utēdū.

Frictiones quom° faciendæ

fricent, nec ſupnè modo deorſum, aut infernè ſurſum adhibitę, ſed etiã tum in ſubrectum, tum in obliquum, tum in tranſuerſum, tum in ſubtranſuerſum. Quas quidem differentias frictionũ, diſcere ex hac figura licebit.

Dura porrò frictione ligari corpus, molli ſolui, multa extenuari, mediocri craſſeſcere, author eſt nobis Hippocrates. Quæ differẽtiæ quatuor ex quadruplici omnis frictionis tũ virtute, tũ vſu oriunt. Quòd ſi medias quoque harũ annumeres, ſex in vniuerſum differentiæ exiſtent. Iam uerò mollẽ frictionẽ, neceſſariò cõſequit vt corpora emolliat: ſicuti durã, vt impingat ĩduretq́; illa. Si igit dura ligandi, mollis ſoluẽdi vim habet: quæ ſupra modũ ſoluta corpora ſunt, ea duriter planè fricanda ſunt. Contrà, quæ cõſtricta ſunt, molliter. Quæ modicè ſe habent, manifeſtũ eſt ea nec molliter nec duriter, ſed mediocriter eẽ fricãda. Sicuti uerò in iis diffe

Frictionum diuerſarũ uarii uſus.

Frictiones mediæ.

rētiis quę ī qualitate ſpectant, non ſolùm dura mollisq́; cōſiſtunt, ſed etiam media, ita & in iis quæ ex quātitate ducuntur non ſolùm multa, & pauca, ſed etiam media internoſcitur. Cur aūt in iis differentiis quæ ex qualitate trahuntur, omiſerit mediam Hippocrates: in iis uerò quæ ex quātitate, exiguā, iam dicam. Quum enim ex contrarietatibus, aliæ quidem in frictionum genere (vt dura & mollis, multa & pauca) aliæ in affectuum qui ab iis proueniunt, neceſſariò conſiſtant, vt colligatio & ſolutio, gracilitas & craſsitudo: ac prior quidem affectuum contrarietas, ex priori frictionis cōtrarietate naſcatur: ſecunda autem non item (euenit enim in hac, vt gracilitas proueniat ex multa, carnis incrementum ex mediocri frictione, quandoquidē pauca augendæ carni nō ſufficit, ſed excitando calori modico, id quod aliis commune eſt omnibus) ob id nimirum ſecundum affectuū contrarietates, ceu longè utiliores iis, quæ in frictionibus ſpectantur, ipſarum frictionum diſtinxit vtiles differentias Hippocrates. Meminit itaq; duræ, mollis, multæ, & mediocris frictionis, ſubticens cæteras, quòd ab his corpus, in cōtrarias affectiones ducatur: quodq́; vnà cum ipſis protinus ſe promant, tum media earum opera, tum ea quæ per coniugationem faciunt. Media, quū neq; ligare corpus, nec ſoluere, nec carnem augere, nec minuere ſtudemus. Quæ per coniugationem, quum verbi gratia, pariter colligare, & carnem addere. Quis enim nō videat, quum duram carnem adiicere corpori volumus, frictionem duram vnà cum mediocri modo petendā eſſe? veluti quum mollem addere ſtudemus, frictionē mollem & quantitate mediocrem adhibendam? & per alias coniugationes ad portionem? Particulares porrò frictionum coniugationes, ſunt nouem in vniuerſum. Quippe ſi tres quæ à qualitate frictionū ſumuntur differentiæ, tribus quæ à quantitate ducuntur iun

Contrarietatū, aliæ in frictionū genere: aliæ in affectuū qui ab iis pueniūt, conſiſtunt.

Frictionum utiles differētias cur diſtinxit Hippocrates, ſecundum affectuum contrarietates.

Frictionū particulares cōiugationes ſunt nouem.

xeris, nouem coniugationes effeceris: vt per ſubiectam formulam conſtat.

Qualitas.	Quantitas.
Dura.	Pauca.
	Multa.
	Mediocris.
Mollis.	Pauca.
	Multa.
	Mediocris.
Mediocris.	Pauca.
	Multa.
	Mediocris.

Meminiſſe autem oportet hæc omnia frictionũ genera, reſpectu collationeq́; dici. Quando quæ huic dura eſt, alteri mollis fuerit, ac ſic intelligendum de cæteris. Igitur optimæ habitudinis nobis propoſitum puerum, cuius uolumus priſtinam mediocritatem ſeruari, neq; duriter, neq; molliter, neq; multis frictionibus, neq; quantitate mediocribus, ſed paucis & qualitate mediocribus, infricabimus: nihil ultra moliti, quàm ut ad exercitãdum corpus ipſius præparemus, ac rurſus, quum iam ſatis exercitatũ ſit, apotherapia curemus. In traditione autem harum differentiarum, Hippocrates vſus eſt doctrina quę per rerum elementa inſtituitur, ceu aliis omnibus vtiliori. Quippe quæ & ſub compendium rem omnem cogit, & memorię affigit, & reminiſcentiæ facilè ſuggerit, ac omnium quæ ſingulatim agentur, rectum vſum promptè ſuppeditat: ceu ad pauca & certa elementa referens. Quis enim nõ facilè membratim frictionum differentias, vſum, ac vi-

Frictionũ genera oĩa dici reſpectu, collationeq;.

Puero habitudinis optimę, qualis frictio conueniat.

Apotherapia.

Doctrinã quæ per rerũ elemẽta inſtituitur, cẽ aliis cĩbus utiliorem.

Frictionē durā conſtringere: mollē, ſoluere: multā minuere: mediocrem augere poſſe.

res inueniat, ſi intelligat illam ſenis ſententiā, quæ docet conſtringere quidem frictionem duram, ſoluere mollem, minuere multam, augere mediocrem poſſe? Ex horū nanq; notitia ac memoria, primùm ſanè quæ omiſſæ in verborū contextu ſunt, differentias iuenias: mox oībus inter ſe cōplicatis, nouem illas cōiugationes efficias, quas paulò ſupra deſcripſimus. Sed iam de affectuū nominibus nōnihil dicendū eſt. Ac duri quidē & mollis vocabulū, quidnā ſignificet, planè conſtat: rari aūt & denſi, nōn vſq; adeò. Eſt enim propriè rarum, quod meatus magnos per totū obtinet: ſicuti ē diuerſo denſum, quod eoſdē paruos. Tametſi ꝑ metaphorā, de laxo coactoq; hæc ipſa uocabula dici audias. Qua rōne & aerē & ignem aliqñ raros dicimus, aquā & terram denſas, quæ tñ & unita ſunt, & ex ſimilaribus natura partibus cōſtant, nec vllos eiuſmodi meatus obtinent. Oportet aūt non nominū inſpicere numerū, ſed affectuū genera duplicia in totum exiſtimare: alterum quod in ſimilaribus obſeruāt, de quo molle, durum'ue dicitur: alteꝝ quod in inſtrumentalibus, meatuū rōne, conſiſtit, quod denſum, vel rarū vocatur. Hi nāq; corporum ipſorū proprii affectus exiſtunt. Cæterùm ad inſtitutū redeundo, frictio ipſa interdū per ſe corporibus noſtris cōmodū aliquod affert: interdū iis quæ cōmodū afferūt, ſubminiſtrat. Efficit aūt frictio, rara denſando, & mollia durando: atq; hæc quidē omnino duram eſſe poſtulat: præterea dura molliēdo, denſaq; laxando: quæ contrà, ſit mollis oportet. Pari modo & quæ carnis augendæ minuēdæ'ue cauſſa ſuſcepta eſt, utraq; per ſe utile aliqd corpori præſtat. Quæ tñ ad exercendū corpora præparat, itē quæ poſt exercitationē adhibetur, hæ exercitationibus ſubſeruiūt. Illa modicè calfaciendo tenues meatus recludens, & ſimul excrementa carnis fluxilia reddens, & ſolidas emolliens particulas. Altera, quam apotherapeuticē, hoc eſt recuratricē

Rarum quid.

Denſum quid.

Elementa carere prorſus meatibus.

Affectuum duplicia genera.

Frictio dura.

Frictio mollis.

Frictiōes exercitationibus ſubſeruientes.

appellant, cum pluſculo oleo adminiſtrata, ſimul ſua pinguitudine humectat, & ſolidas emollit particulas, & quæ in corporis meatibus continentur, diſcutit. Sed præparatoria illa frictio in optimi ſtatus natura calfaciendi corporis cauſſa ſuſcepta, fiat mollis primũ: mox verò exercitationẽ aggreſſuro, dura. Quòd ſi quid erroris contingat, id potius ad durum atq; denſum deflectat, q̃ ad laxum & molle. Nam tranſpirãdi defectũ, exercitio ſarcire licebit: alterius uerò affectionis uitiũ, quod eſt ad externas iniurias opportunitas, neq; aliàs corrigi facilè poteſt, facitq; ut nõ excrementũ modo, verùm etiã corporis nutrimentũ euaporetur. In iis autem frictionibus quæ à quãtitate ducunt, in propoſita natura & ætate, ſi quid delinquit, uerſus id quod min⁹ eſt id eſto, quũ augẽdi eiuſmodi corpus, haudquaq̃ ſiccandi, nobis ſtudiũ ſit. At verò ipſa frictionũ menſura, ſecundũ temperaturam aeris qui corpus fricandũ ambiet, ſecundumq; anni aut diei tempus, atq; adeò conſtitutionem regionis, debet uariari. Cæterùm dũ propoſui hominẽ eo corporis ſtatu de quo quæri non poſſet, obiter etiam regionẽ ipſius ptãte nimirum, definiui: quũ nec optimo temperamento, nec irreprehenſibili omnino membrorũ modulo, corpus vllum in iis regionibus quæ à temperamenti modo receſſerunt, gigni poſſit. Quippe ſicci, graciles, & veluti torrefacti, in æſtuoſis tractibus homines fiunt. Rurſus frigidioris plagæ incolæ, inæquali temperamẽto viſuntur, vt in quibus externa frigeant, interiora impenſè caleant. Itaq; apud Gallos, Scythas, Aegyptios, Arabas, ne per ſomnium quidem vſquam eſt vidiſſe id corpus, quod veluti Polycleti regula exiſtit. Cui in noſtro ſitu, non pauca ſimilia videas. Siquidem noſtræ regionis, quæ in latitudinem non paruã extenditur, id quod in medio habetur, optimè ſanè temperatum eſt, cuiuſmodi patria eſt Hippocratis. Eiuſmodi igitur lo-

Apotherapeutice frictio, quæ uſum prędet.

Frictio præparatoria, qualis adminiſtrãda ſit.

Frictionũ menſura iuxta quę ſit uarianda.

Corpus optĩe conſtitutum in regionibus intemperatis gigni nõ poſſe.

Regiones intẽperatæ qualia producãt corpora.

Hippocratis patriã eſſe tẽperatiſſimam.

Ver.

Meridies.

Domus exercendo puero, qualiſnā eſſe debeat.

Frictionis mediæ īdicia ſūt rubor & tumor.

Frictionis terminus, dū carnis augēdę gratia præſtat. ſit ingens tumor.

Frictionis præparatorię finis.

Natura optīa, omniū exhibē dorum menſuras indicat.

Sanum corpus ipſum ſibi ſua pte natura oīa congruētia inuenit.

cūm, quum corpori propoſito dederis, anni quoq; tempus, veris medium ipſum dabis: ex die autem meridiem. Eadem exigit ratio, ut ne domus quidem in qua exercendus eſt, ipſo præſertimdie calidior frigidior'ue ſit, quàm publicus totius vrbis aer: qui hyegime quidem calidior, æſtate autem frigidior, vel arte parandus eſt: quò exacta temperie corpus, frictionis tempore, fruatur. Sunt autem rubor & tumor in aeris temperie & corporis ſtatu temperato, mediæ frictionis notę. Veluti enim ſi calidam infundas, primùm quidem corpus intumeſcit: ſi largius infundas decumbit: ita frictio quoq; attollit quidem primùm, poſtea contrahit, ac molem deponit. His ergo qui carnis augendæ cauſſa fricantur, tunc planè finienda frictio eſt, quum corpus, & intumuit, & ad ſummum ferè tumorem peruenit. Qui autem ad exercitandum iam præparantur, his minimè id tempus expectandū, ſed longè prius deſiſtendum à frictione eſt, potisſimum quū optimi temperamenti ſunt, & ætate adhuc pueri. Præparatoriæ verò frictiōis eſt finis, vt ſolidæ partes molliantur, humidæ ſoluantur, corporis exigui meatus laxentur. Porrò expedit neq; paulò animoſiorem eſſe, qui exercitatur, vt lasſis iam viribus etiam exerceri aueat, quod contingit iis qui ſunt calidiori temperamento: neq; item ignauū, qui integris adhuc viribus, laborem tamen detrectet, quod ſolent ii qui aut laborant plethora, uel frigidum temperamentum ſortiuntur. Porrò natura optima, quæ hic eſt nobis propoſita, frictionis, exercitationisq́;, ac tum cibi, tum ſomni menſuras apertè indicat. Hæc tunc primum quodlibet horum reſpuit, quum eius vltra non eget. Quare ipſi quidem naturæ ad ſingula quæ agi debent promptitudo & alacritas, ei qui tali præficitur corpori, fuerit index menſuræ. Quippe ſanū corpus ipſum ſibi ipſi omnia inuenit proprio naturæ ſuæ impetu directum: ma-

xime ſi in iis quæ ad animum pertinent, recte ſit educatum. Nam multi ĩ malis moribus à pueris educati quũ ſint, in deſidiaq; & intemperantia viuentes, bonitatẽ naturæ corrumpunt. Sicuti contrà nonnulli vitioſam corporis naturam ſortiti, temperantia vitæ, & tempeſtiuis exercitiis, naturæ vitia commutarunt in melius. Genera exercitiorum ſunt, lucta, pancratium, pugillatus, curſus & alia id genus: quorum nonnulla tantùm ſunt exercitia, vt illa ipſa quæ modo diximus: nonnulla verò exercitia ſimul & opera, vt quum aliquis excẽpli gratia fodit, aut remigat, aliud'ue quippiam exercet, in vſum mortalium. Atq; horũ etiam pleriſq; eſt quando veluti pro exercitatione tantũ vtare. Triplex autem ipſorum in uniuerſum eſt vſus: quũ interim operis tantũ gratia vſurpentur: interim meditationis, ſed quæ ad vſum futuri ſit operis: interim pro exercitatione tantùm. At nullum exercitium, vt exercitium, aut perpetuum diem obitur, aut alio tempore q̃ ante cibum. Seruari verò tum modum exercitationum in his oportet, tum vocatã apotherapiam. Quòd ſi etiam idonea frictione vſus, ad ea quis accedat, iam oẽs exercitationis numeros impleuerit. Ac genera quidẽ exercitationum ſunt ea quæ diximus: qualitas verò, ſeu differentia, velocitas, tarditasq; mouendi ſunt: præterea quòd aliud robuſtum, aliud imbecillum eſt, ad hæc vehementia & lenitas. Vtendi verò rationes ſunt huiuſmodi. Nam aut perpetuus motus eſt, aut interciſus: & ſi perpetuus, æquabilis, aut inæquabilis: Sin interciſus, aut certo ordine, aut citra ordinem. Hæ igitur utendi rationes ab ipſo negotio capiuntur. Quæ verò ab iis quæ extrinſecus ſunt poſita ducuntur, eiuſmodi ſunt, ꝙ aut ſub dio exercitatio fit, aut ſub tecto, aut ĩ mixta vmbra, aut calenti loco, aut frigido, aut tẽperato, aut ſicco, aut humido, aut medio, aut cũ puluere exiguo, multoq;, aut cũ exiguo, aut exuberãti oleo, aut etiam

Naturam bonam qui corrumpãt: & qui in meliorẽ, eã quę uitioſa eſt commutent.

Exercitiorum genera.

Exercitiorum triplex uſus.

Exercitiũ nullum alio tẽpore, ꝙ ante cibum, adminiſtrari.

Exercitationis qualitas.

Exercitiis utendi rationes.

Exercitationũ omnium quid ſit commune. Calor in qbus augeatur perturbatiõibus. Ira ẽ ueluti feruor caloris in corde.

ſine utroq;. Omnium autem exercitationum commune eſt illud, q̃ earum auxilio, animalibus ex ipſorũ corporibus, inſiti caloris augmentum excitatur. Is tamen proprius exercitationum affectus non eſt, ſi modo & iratis, & perturbatis, & pudore affectis naturalis etiam calor augetur. Quãquam ira, non augmentum, ſed veluti feruor eſt caloris in corde. Iam verò ex exercitiis ipſis aliam partem aliud alio magis fatigat: quædã lentè motis fiunt: quædam ocyſsimè agitatis: quædam robore & nixu adhibitis: quædam ſine his: ad hęc, quædã cum robore pariter & celeritate: quædã languidè. Fodere ergo, robuſta exercitatio eſt. Similiter, & quatuor ſimul equos habenis coercere, impenſè robuſta exercitatio eſt, non tamen celeris. Ad hæc ſublatio maximi oneris, ĩambulatioq́; accliuis, huius quoq; generis ſunt. Præterea ſi quis per funẽ manibus apprehenſum ſcandat, aut ex eo arrepto ſublimis pẽdeat, ac diu ipſum teneat, robuſtum is, validumq́; laborẽ exercet, citra tamen celeritatem. Ita verò & ſiquis manibus in pugnũ reductis, iiſdem prolatis, vel in altum ſublatis, diutisſimè in habitu eodem conſiſtat. Quòd ſi adhibitum quẽpiam deducere ſibi manus iubeat, nec tamẽ ipſe remittat, vel impenſius hic tum muſculos omnes, tũ neruos ad robur comparat: vt quorum maximè propria ſunt omnia id genus exercitia. Iam ſi cuipiam iuſſeris vt te violẽter detrahat, inflectatq́;, dum toto erectus es corpore, non leuem ad membrorum robur exercitationẽ obieris. Robur autem partiũ & exercet & firmat, qui aut quem complectitur mediũ, abſoluere ſeſe iubeat: aut ipſe ſe à complectẽte ſoluat. Ita etiam & ſi quis antagoniſtam ſuum à latere aggreſſus, ilibus apprehenſum, ceu aliquod onus ſublatũ, vicisſim proferat, reducatq́;. Aequè verò qui pectoribus ex aduerſo innixi, magno ſe conatu retrudunt inuicem. Etiam qui à ceruicibus pendentes deorſum trahunt, ad robur præpa-

Exercitiorũ diuerſa genera.

Exercitia robuſta abſq; celeritate.

Exercitia muſculorum maxime propria, quæ ſint.

rant. Cæterùm talia omnia exerceri citra palæſtrã aut copioſum puluerem queunt, quocũq; cõculcato loco, erectis atq; ſtantibus. Quæ verò luctantes inter ſe moliuntur, quum robori augendo ſtudent, hęc aut puluerem altum, aut palæſtram deſyderãt.

Exercitiorũ quænam citra puluerem, & quæ minime, poſſint adminiſtrari.

Sunt infinitæ aliæ in palęſtra exercitationes id genus robuſtæ, quarũ omnium peritiam vſumq́; pędotriba callet, ſic ipſe à gymnaſte diuerſus, vt à medico coquus.

Pædotribã differre a gymnaſte, ut differt a medico coquꝰ.

Peraguntur autem celeritate, citra robur & violentiam, curſus, vmbratilis armorum contentio, necnon quæ ſummis manibus fit, concertatio: tum quæ per corycum & pilam exercitatio à diſtãtibus & currentibus adminiſtrať. Huius generis eſt & quod ἐκπλεθρίζειν Græci dicunt, & quod πιτυλίζειν, nec non celeris volutatio & circuitio in palęſtra. Poteſt & ſolis cruribꝰ, manibus ue, idq́; erectus, ac vno loco cõſiſtẽs celeriter exerceri.

Exercitia quæ celeritate abſq; robore peraguntur.

Ἐκπλεθρίζειν.

πιτυλίζειν.

Porrò exercitatio vehemẽs, ex robuſta celeriq́; cõpoſita eſt.

Exercitatio uehemens ex robuſta celeriq; compoſita eſt.

Non in poſtremis uerò uehemẽtes hę ſunt, fodere, diſcũ mittere, ſaltare, idq́; ſine ĩtermisſione: ſimiliter graue quoduis telũ iaculari, cõtinuatis ſibi q̃maximè iactibus, aut graui armatura tectũ celeriter agitari. Sed qui aliquo taliũ exercenť, intermittere paululũ ſolẽt. Quæ verò remiſſiores exercitatiões ſunt, eæ ſine ĩterpoſita qete magis fiũt. Cæterùm inceſſus, curſusq́;, crurũ exercitationes ſunt: acrochiriſmi & ſciamachiæ, brachiorũ ac manuũ propriæ. Lũborum aũt aſsiduè ſe in oẽs partes torquere, inclinareq́;, idq́; aut põdus aliquod è terra tollentẽ, aut aſsiduè in manibꝰ ſuſtinentẽ. Thoracis verò & pulmonis, maximæ reſpirationes, propriæ exercitationes ſunt. Maxima autem vox præter iam dicta, vocis quoq; inſtrumenta omnia permouet.

Exercitia crurum.

Exercitia manuum.

Exercitiũ lumborum.

Exercitatiões thoracis ſunt reſpiratiões et uoces.

Porrò voluntariæ actiones, muſculorũ, neruorum, atq; tendonũ ſunt omnes propriæ: cum ipſis tũ unà mouentur ex accidẽti & cæteræ aĩalis partes, ſi motus ipſe celerius & vehementius edatur. Reliquorum aũt motuum qui uel na-

Voluntariæ actiones, quarũ partium ſint propriæ.

Motuũ naturalium ſpẽs diuerſæ.

turales ſunt, uel pro animi eduntur affectibus alii enim cordis & arteriarũ, alii venaꝝ & iecinoris actiões ſunt: atq; horũ quidem primũ & maximè: ſecũdo loco, reliquarũ omnium partiũ: qñquidem quatuor naturalibus facultatibus oẽs gubernantur. Ac arteriarũ quidẽ cordisq́; motus nunq̃ ſanè oĩno intermittit. Cæterùm magnitudine paruitate, velocitate, tarditate, & vehemẽtia, variè intendit atq; remittit. Vna igit mutandi pulſus cauſa eſt, naturalis caloris auctio, diminutioq́;, atq; hæc quidem pro anni tempore, nutrimento, potione, balneo, frictione, ſomno, vigilia, itemq́; animi affectibus, & voluntariis actionibus incidit. Altera cauſſa eſt ſecũdum quantitatem animalis ſpiritus alteratio, quæ pro motus voluntarii differentiis variatur. Tertia quę ex firmitate, infirmitateq́; naturalis virtutis accipitur, pro ſubſtantiæ ipſius cordis & arteriarum bono contrario'ue temperamento accidens. Quarta deniq; eſt, quæ ex inſtrumenti ipſius malo affectu æſtimatur. At venarum opus, vnà cum aliis inſtrumentis, quæcunq; natura ad alimenti diſpenſationem excogitauit, pro cibo potioneq́;, tum verò pro diſtributionis in corpus, & concoctionis, & nutricationis ratione variatur. Huius verò mutatiõis, arteriæ quoq; participes ſunt. Qui verò motus actiones non ſunt, horum triplex intelligitur differentia. Alii nanq́; animantibus ex ſeipſis inſunt, vt quos antea commemorauimus. Alii extrinſecus adueniunt, vt nauigatio. Alios medicamenta proritant. Nonnulli tñ motus planè ſunt mixti, ut equitatio: qua quidem qui exercetur, ſimul & agit & agitat. Concutitur autem præcipuè ſecundum viſcera. Quæ quidem vbi quiſpiam fricare voluerit, ſtatuatur is qui fricat, à tergo, ac modo in dextram, modo in ſiniſtrã, manus iniiciat. Sanè concutiunt nonnihil ea quæ ſub ſepto viſcera ſunt, & maximæ tum reſpirationes, tum voces, pariq́; modo efflatus. Iam ipſa ſpiritus cohibi-

Facultatib⁹ naturalibus quatuor gubernari oẽs partes.

Motus cordis, arteriarũq; intermittit nũq̃.

Pulſus a q̃bus cauſis mutent.

Venarũ opus a quibus cauſis uariari poſſit.

Motuum qui actiões nõ ſũt, differentia triplex.

Equitatiõe cõcutit uiſcera.

Viſcera fricandi ratio.

Viſcera q̃ concutiant.

tio, exercitatio quædam muſculorum eſt, non minus certè eorum qui in abdomine, quàm qui in thorace inſunt. In ſumma uerò validi & ocysſimi motus, gracile, muſculoſum, durum, cōpactum, atq; vegetū corpus efficiūt. At remisſi, tardi, & languidi, diuerſam omnino affectionem inducūt. Pædotriba igitur, quicquid in palæſtra motuum geritur, accuratè pernouit: quid quiſq; motus efficere queat, ignorat: quum hoc ipſum ad gymnaſtem ſolum ſpectet, cuius pædotriba miniſter eſt, indicans nimirum illi omnem actionum exercitiorumq; materiam. Ergo gymnaſtes propoſiti nobis adoleſcentis, omnium quidem exercitationum vires quum ſciat, deligit illi ex omni genere quod moderatum mediumq; inter vtrūq; exceſſum eſt, quādo non alterare, ſed planè ſeruare optimū corporis ſtatū conuenit. Ac proinde, ex omni genere mediocritas adhibenda eſt, frictione, exercitatione balneo, cibo, ſomno, ita ut neq; durior illi, dēſior'ue, nec mollior aut rarior corporis habitudo reddatur. Hæc quippe, ab extrinſecus imminentibus facilè offenditur: illa corporis inhibet auctum. Exuat autem ſe puer ipſe propoſitus, vbi in lotio iam perfecta cōcoctio cernitur. Mox frictionis ratio huc ſpectet, vt membra molliantˀ. Poſt hæc exerciterur, dum & corpus ītumeſcit, & color illi floridus apparet, & motus prōptè, æquabiliter, & concinnè edit. Inter hæc verò ſudorem cum calido uapore mixtum cernes. Inhibenda verò exercitatio tū primum eſt, quum aliquod horum fuerit mutatum. Nec tamen protinus lauādum eius eſt corpus, ſed vbi ſummus exercitationis vigor remiſſus atq; ſedatus fuerit. Quòd ſi ilia velit cohibito anhelitu implere, perfundi oleo, atq; apotherapia vti deinceps debebit: de qua in ſequenti libro dicemus. Lauacrum autem ipſum, oīno medio temperamento eligendū eſt, ad propoſitā ætatem atq; naturam. Cui ne puluere quidem eſt opus,

Spiritus cohibitio, ē muſculorū thoracis abdominiſq; exercitatio.

Motuū diuerſorū effectˀ diuerſi.

Pædotribā eē miniſtrū gymnaſtes.

Mediocritatē ī omnibus eligendā, ad conſeruandū optimum corporis habitum.

Puer quouſq; exerceri debeat.

Exercitatio qñ inhibēda ſit.

Exercitatum corpus, qñ lauandum ſit.

Lauacrū quale eſſe debet, exercitatis.

ſi domus in qua exercitabitur, optimè conſtituta ſit. Quæ ſi fuerit calidior, tum puluere vtendum. At eo ſi vtetur, omnino erit lauandum. Sin non vtetur, liceat & illotum dimittere, præſertim hyeme.

GALENI PERGAMENI DE SANITATE TUENDA. Lib. III.

Apotherapia duplex.

EST AVTEM APOTHERApia duplex. Vna quidē ceu exercitationis ſpēs: altera uerò ceu pars, de qua im præſentiarū agendum eſt. Omnis igitur exercitationis probè pactæ poſtrema pars Apotherapia dicitur: quæ duplici cōſilio ſuſcipitur, & ut excrementa expurget, & ut corpus à laſsitudine tutū reddat. Proprius tñ apotherapiæ ſcopus eſt, ut laſsitudinē quæ ſuccedere immodico exercitio ſolet, ſubmoueat, atq; prohibeat. Cæterùm optimè cōſtituto, à nobisq; propoſito puero, cū eoq; aliis, qui tuendæ tantū bonæ ualetudinis gr̃a exercentur, etſi rarò laſsitudo ſuccedat, quēadmodum ſuperuenire ſolet athletis, cæterisq; etiā, qui corpus opere ex neceſsitate fatigant: eis tñ apotherapia eſt ex vſu, ſi nō laſsitudinis noīe (à qua etiā nos ſecuriores reddet) at certè excrementa purgandi gr̃a. Qualis aūt apotherapia ſit adhibēda, ipſa finiū, ad quos tendimus, demonſtrabit natura. Quum igit̃ & excrementa digeri, & quæ tenſa ex exercitatione ſunt, molliri expediat, duræ certè frictiones fugiendæ ſunt, nec his minus à lentis cauēdū arbitror. Nam poſtq̃ à ſe corpus non amplius dimouet̃, periculū eſt ne frigeſcat ac denſeſcat, dū nulla ope externa calfit: quare non ſolùm celeriter, ſed adhibitis pluriū manibus, largioriq; oleo circūfuſo fricandū eſt. Oleū quippe ad velocitatē frictionis conducit, remittit tenſa, ſi-

Apotherapia quid

Apotherapiæ duplex uſus.

Apotherapiæ proprius ſcopus.

Exercitatum corpus qualē ab apotherapia frictionem expetat.

Olei cōmoda.

mulq; mulcet ac mollit mēbra defatigata. Sed nimium mollis frictio etiā uitanda eſt, vt quæ neq; altius penetret, neq; ea quæ in anguſtis meatibus hærent, diſcutiat: cuius profectò cauſſa, tū ipſam fricandarū partiū tenſionē, tum ſpiritus cohibitionē iniungimus. Media igitur frictio, quæ ab vtriuſq; diſtat incōmodo eligēda eſt. Non exigua aūt apotherapiæ portio ſpiritus cohibitio videť. Cum qua ſi leuiter contrahantur abdominis muſculi, partes quæ in uentre conſiſtunt, quicqd excrementi eſt in ipſis, exprimunt. Si uerò feriari planè patiaris abdominis muſculos, nullius eaꝝ partium excrementa vacuabis. Quæ tñ in thorace & pulmonibusq; delitеſcunt, ea deorſum trāsferes. Expedit aūt huc tranſferantur potius, q̄ in illis maneant: tanto profectò magis, quāto etiam eorū quæ in uentre, q̄ quæ in pulmonibus & pectore continentur, promptior exitus patet. Hæc enim uel euomunť facilè, vel deiiciuntur: illa cum conatu & vi eiiciuntur per tuſſes. Verùm ſi quis pinde vt ſeptū tranſuerſum, ita abdominis quoq; muſculos anhelitus cohibitione intendat, exquiſitius planè expurgabit ea quæ ſub ſepto ſunt viſcera: non transfereť tamen quicq̄ à ſpūs inſtrumentis, ad ea quæ nutrimento ſunt delegata: ſed totū ĩ ipſo thorace, pulmonibusq; excrementū manebit. Quare cohibitionē anhelitus id genus impræſentiarū non probo: multoq; minus, ſi qs oīno non diſtento ſepto, ualidè ac vehementer muſculos abdominis contrahat: qñ ita neceſſe eſt, uenas oēs, partesq; quæ circa collū ſunt, flatu ac ſanguine ĩpleri: excrementa verò ſurſum atq; ad caput, nō deorſum et ad uentrē ferri, ut ĩ tibicinibus acutamq; & maximam vocem edētibus indies videre licet: Eſt aūt omne hmōi opus, mixtū ex maxima expiratione, & ex cohibitiōe ſpiritus: nimirū in efflatibus confertim factis, maximo expiratu edito, idq; cum ualidiſsima muſculoꝝ tum q coſtis inſidēt, tum qui in abdomine ſunt, tēſione. At in

Frictio media inter mollē & duram, qñ adhibenda.

Spiritus cohibitio quid conferat.

Muſculis abdominis una cū ſepto tranſuerſo intenſis, quid accidat.

Spiritus cohibitiones, q̄ nō probandæ.

Efflatus quō fiant.

Spiritus cohibitio quõ fiat.

ſpũs cohibitione, eadem utrorũq; muſculorũ facta tenſione, nullo tñ ſpiritu elabi ꝑmiſſo. In iis q tibia ſonant, aut acutã uocem edũt, muſculis pari mõ tenſis: ſpiritu tñ nec penitꝰ cohibito, nec toto ſimul emiſſo, ſed mediam rõnem ſeruãte. Cauſſa aũt harum actionũ triũ eſt pharynx, qui in totius quidem ſpiritus ſimul cõpulſi efflatu, latisſime ſe expandit: in ſpiritus cohibitione, prorſus clauditur: in iis qui tibia ſonant, aut voce acuta ſimul & magna vtuntur, medium quendam habitũ ſeruat.

Pharyngẽ eſſe cauſſam, tũ efflationis, tũ cohibiti ſpiritus, atq; adeo ipſius uociferationis.

Cæterùm cohibitio ſpiritus, quæ ad apotherapiam eſt vtilis, attollit ea quæ ad ventrem ſpectãt, idq; tenſis thoracis muſculis, & remisſis qui ſunt ĩ ſepto & abdomine: ita nanq; deorſum excrementa ferentur. Secundo autem loco habẽda eſt, quæ mediocriter eos qui in abdomine ſunt muſculos tẽdit, quo videlicet ea quæ ſub ſepto ſunt viſcera, apotherapiæ fructum ſentiant. Atq; his ipſis de cauſsis faſciarũ circũactus fiant, quas fricantes ipſi dum à tergo fricandorum cõſiſtũt, circa totum ventrem adhibent. Alias verò quũ à fronte ſe collocarint, ceruicibus circa dorſum circũuolutiones efficiunt, duabus manibus circũducentes. Alias præterea coſtis, ſpinæ, & pectori accommodant, idq; conuerſo pariter cum his quodammodo eo qui fricatur. Circa lumbos verò ſimilis faſciarũ circũiectio fiet, tendente ſe ad ſingulas eo qui fricatur, non tamẽ cum omnibus pariter ſe reuertente: quum neq; continuos motus, nec vehemẽtes ei contingere ex apotherapia, ſicuti ex præparatoria, conueniat: ſed certè aliquos, et quibus ex interuallo frictiones ſint interpoſitæ. Hac enim vel maximè ratione, & calorem qui exercitãdo eſt adauctus ſeruauerit, & ſimul excrementa propriis ipſius tum tẽſionibus, tum motibus eiecerit: Ad quod ſanè opus cohibitio ſpiritus conducere non parũ mihi videtur. Quippe exilia inſtrumentorum foramina, vehementiori ſpiritus inflatu videas etiam expurgantes

Spiritus cohibitio, quæ ad apotherapiam eſt utilis, quo fiat modo.

Faſciarum circũactus quorſum, & quotupliciter fiant.

Spiritus cohibitio cui operi conferat.

opifices: extruduntur ſiquidem quæ ante occurrũt: at trahuntur quæ ad latus ſunt poſita, impetu ipſius ſpiritus vtraq; acta. Quum autem vehemẽtisſimi materiæ impetus, diuerſis temporibus, ac rationibus, cõtrarios edere effectus posſint, obſtruere quidem, quum craſſum & multũ fuerit, quod confertim ac præceps agitur: purgare verò, quum exiguum tenueq; eſt, nec præpropere, nec violẽter cogitur ſimul vniuerſum expelli: rectè mea quidem ſentẽtia illi faciunt gymnaſtæ, qui inter ipſam vehementem exercitationem interponũt cohibitionem ſpiritus, nec nõ frictionem quę apotherapiæ debetur, ſimul hominem recreãtes, paulatimq; ipſius cutis expurgantes meatus. Nobis autem propoſito iuueni, quum mediocri exercitio atq; etiam uictus ratione vtatur, non eſt opus interpoſitione id genus, quam ob contrarias cauſſas athletæ poſtulant. Ac de apotherapia quidem abundè nobis eſt dictum. Nũc de balneis agere tempeſtiuum videtur, ac primum quidẽ de aquis dulcibus calefactis. Earum igitur, ſi media tẽperie ſint, vis calida & humida eſt: ſin tepidiores, humida & frigida. Quòd ſi iuſto calidiores reddantur, calida quidem, ſed non perinde humida. Quippe horrere corpora, contrahiq; exiles eorum meatus cogunt, ita vt neq; madeſcere ab extrinſecus accedente humore posſint, nec excrementi quod intus latet, quicq̃ emittere. Cæterùm ab iis incipiendum, quæ medium temperamentum obtinent, quæ per ſe ſemper calfaciunt, & humectant, licet interdum ex accidenti aut per halitum digerãt humores, aut ſuperuacua fluxione corporis particulas impleant, aut molliãt, aut concoquãt, aut vires firment, aut ſoluant: ad hæc ſiquidem quantitas quoq; earum non minimum confert. Huius autẽ balnei iuueni à nobis deſcripto perexiguus eſt vſus, vt qui omnia iam ex mediocri exercitatione, & dicta apotherapia ſit conſequutus. Nihilo ſecius tñ ſi probè bal-

Materiæ impẽtus, contrarios edere affectus poſſe.

Spiritus cohibitionẽ interponẽdam eſſe exercitio uehementi.

Aquam dulcẽ calfactã, pro intenſione, ac remisſione caloris quem ſuſcipit, uarias facultates ſortiri.

Aquæ modicè calfactę, per ſe humectãt ſemp & calfaciũt: ex accidẽte uires alias ſortitæ.

Balnei moderate calentis uſus.

neum adhibeas, ipſum quoq; apotherapiæ pars aliqua fit. Siquidem duras tenſasq́; partes emollit: excrementum, liquamentũq́;, ſi quod intus ad cutim hæret, euocat. Verùm neutrius horum eget talis adoleſcentulus. Quare elui ſibi in balneo ſudorẽ & puluerem, ſi quãdo hoc vtitur, magis poſtulat, q̃ calefieri. Ergo tranſire tãtùm ad ſolium vſq;, non in balneo morari is debet. Sed nec immorari huic in piſcina eſt opus: imò lotus quatenus dictũ eſt, feſtinet confeſtim ad mediocriter frigidã.

Frigida lauandum nõ eſt optimũ corpus, quãdiu augeſcit.

Siquidem optimũ corpus quoad augeſcit, frigida lauandum non eſt, ne eius incrementum moretur. Vbi verò iam abundè eſt auctũ, iam frigidę quoq; aſſuefaciendũ, vt quæ & illud roboret, & cutem durã atq; denſam efficiat.

Frigidæ lauationis uſus.

Frigidæ lauationi tẽpus, & gymnaſteriũ aptum.

Tempus aũt ad id percõmodum eſt æſtatis initium, ut ante hyemẽ tutò interpoſito tempore, cõſuetudo minimè ſpernẽda inducatur. Eſto præterea dies, quo auſpicabimur, q̃maximè tranquillus, & quoad id tempus feret, calidisſimus: cuius etiã calidisſima pars eligenda eſt: ſicuti & gymnaſteriũ mediocriter temperatum.

Frigida lauationeuſurus, medium quarti ſeptennii attingat.

Qui verò frigida utetur, in quarti maximè ſeptẽnii medio conſiſtat, priſtinã ſalubritatẽ ad unguem ſeruans: ſitq́; is quum animo hilari, tum minimè abiecto: ac primùm quidẽ linteis durioribus fricetur, q̃ antea, uehementius. Dein oleo prout aſſueuit fricetur: ac poſtmodum exerciteĩ, exercitationibus multitudine paribus, ſed citatioribus q̃ antea. Ab his in frigidam,

Aqua glacialis ferit inſuetos, atq; impẽſe refrigerat.

Frigidæ lauationis commoda.

eamq́; nec tepidam, nec glacialem, totus ſimul inſiliat. Altera nanq́; repercuſſum caloris nõ facit: altera ferit inſuetos, atq; impenſè refrigerat. Quanq̃ hac procedẽte tempore utetur, ſi necesſitas exigat. Exeũti uerò ab aqua fricari oleo, idq́; à pluribus expedit, quoad cutis ipſa incaleſcat. Poſt hæc cibum plus q̃ conſuetum, potionẽ intra conſuetudinẽ capiat: quæ ultro ipſæ facturus eſt, mõ ſint omnia ritè peracta. Nam à frigida lauatione & plus appetunt, & melius cõcoquunt, ac minus

ſitiunt,ueniuntq; ad exercitatiões poſtridie planè meliori habitu:corporis quidē mole,pari ei quæ ante,cæterùm cōpacta & muſculoſiore,ac vegetiore: cute verò duriore ac denſiore. In hoc ergo ſecundo præterea die,ſimiliter omnia ſunt peragenda,etiā tertiò & quartò.Poſtea verò,procedēte tempore, ad eundē modum frigidam iterum īgredi iubebimus, uidelicet poſt eam quæ priori ingreſſui ſucceſſit frictionem:verùm tertiò eam ingredi,minimè laudo.Nam & ſecundò id feciſſe eſt abundè,præſertim quum pro arbitrio noſtro remorari,ac detinere illic hominē liceat.Cæterùm ſi egreſſus frigidā,coloratior ex frictione cito reddaí, id mediocriter moratum fuiſſe indicat. Sin & tardius ei calor redeat,& decolor diutius maneat, plus æquo moratū docet.Quare ex notis quæ in cute ſunt,diſces moræ menſurā.Quia verò fieri non pōt,quin iuuenis exercitationib⁹ deditus,aut ſui ipſius,aut etiā gymnaſtæ errore aliqñ in laſſitudinem incidat,nōnihil de ipſa dicendum eſt.Porrò laſſitudinis in uniuerſum octo ſunt differentiæ:quatuor ſimplices,totidēq; compoſitæ.Nam ꝙ incendi,tendiq; corpus videaí, & ꝙ mouenti ſe vel vlceris,vel phlegmonis ſenſus oboriaí,affectiones non ſunt,ſed ſymptomata.Simplicium igiť laſſitudinis differentiarum,prima eſt vlceroſa,quæ oriť ab excremētorum copia tenuiū ſimul & acriū, adeò pungentiū ac veluti vulnerantiū tum cutem,tum carnē inter exercitandum,ut etiā horror ac ceu cōcuſſio uniuerſi corporis interim oboriaí.Secunda eſt laſſitudo tenſiua,citra vllū ulceris ſenſum.Accidit nāq; in vehementi tēſione omnes muſculorū fibras tendi,eas tñ imprimis laſſari, quæ per longitudinē tenſionis porrigūtur.Quippe ubi tenſæ fuerunt īmoderatius,tendi adhuc videní,etiam ſi nulla iam tenſione vrgeantur. Tertia differentia dicitur concuſſoria,qua nimirum ceu contuſas aut phlegmone obſeſſas partes ſentimus:eaq; tum ſolet maxi-

Menſurā moræ futuræ ī frigidæ balneo, ex notis q̄ in cute uiſuntur ſumi.

Laſſitudinis differentiæ in uniuerſum ſūt octo.

Laſſitudo ulceroſa unde ꝓficiſcatur.

Laſſitudo tenſiua quādo accidat.

Laſſitudo concuſſoria qualis, & qñ ſentiatur.

mē incidere, quum muſculi nimium excalfacti attraxerunt quippiam ex circūfuſis ſibi excrementis. Quòd ſi etiam tum tendonibus, tum neruis idem affe-

Ὀστόκο-πος.

ctus incidat, ὀστόκοπον quaſi oſſium laborem, ob penitiorem ſenſum, eum uocant. At differentia quarta, quæ impropriè dicitur laſſitudo, tum incidit, quū mu-

Laſſitudo ſqualida.

ſculi ſupra iuſtum ſiccātur, ſic vt ſqualens contractūq; corpus videatur, atq; ad motum quodāmodo pigrū: citra tamen vllum nunc deſcriptorum ſymptomatū. Harum autem quatuor differētiarum ſingulis, ſua remedia ſunt. Cæterùm laſſitudo vlceroſa, maximè in

Laſſitudo ulceroſa q̃ potiſſimum corpora infeſtet.

ea incidit corpora, quæ & mali ſucci ſunt, & excremētis abundāt. Succedit verò recētibus cruditatibus, quū aut exercitantur immoderatius, aut in ſole ſunt morati. Nihil tamen obſtat, quominus in corpore boni ſucci & citra cruditatem proueniat, utiq; ob exercitationis exceſſum. Remedium autem huius eſt redun-

Laſſitudinis ulceroſæ remedia.

dantis euaporatio, quæ fiet frictione tum multa, tum molli, cum oleo adhibita, à quo omnis aſtringendi uis abſit: quòd genus maximè ſabinum eſt. Aduerſiſſimū

Oleū Sabinū.

verò huic affectioni eſt, quod ὁμοτριβὲς ex Hiſpania & Iberia portatur: quodq; etiam fit circa Aulonem. Vtendum itaq; eſt dulciſſimo oleo & copioſo, primo quidem die, quo ſuſpecta laſſitudo omnino non ſit futura. Secūndo verò, vt ſi qua incidit, diſcutiatur. Diſcutit porrò eam apotherapia, in qua ſcilicet motus adhi-

Laſſitudi e affecti ulceroſa, cuibus motibus ac frictionibus ſint tractandi.

beas quātitate mediocres: qualitate tardiores: idq; cū frequenti interpoſita his quiete, qua vtiq; fricare hominem oportet, pluribus cōtrectantibus, quo nec frigeſcat pars vlla, & excrementa ocyſſimè digerantur. Porrò frictionum plus adhibebitur iis qui in cute & ſub cute excrementorum collectam vim habent. Motuum verò, quos ipſimet edāt, in altera laſſitudine, in

Laſſitudinis tē ſiuę curatio.

qua plus eſt in ipſis congeſtum muſculis. At laſſitudo tenſiua, pro remedio relaxationem poſtulat. Ea nanq;

tenſioni contraria eſt, quemadmodum & duritati mollities. Hac autem laſsitudine affecti relaxabuntur pauca molliq́; ex oleo dulci, egelidoq́;, frictione: tum intermisſione omnino, aut quiete, aut lauatione medii temperamẽti, atq; in calida pluſcula mora: quòd ſi bis ter'ue laueris, plus proderis. Hi verò & poſt balneũ ungi deſyderant, prius q̃ veſtiantur. Quin etiam poſtero die, quum è cubili ſurgunt, ungi his expedit, nunquam tamen oleo extremè frigido, nec dura frictione. Tertia laſsitudo quæ ex uehentisſimis naſcitur motibus, atq; eos maximè inuadit, qui exercitationibus aſſueti non ſunt, vacuationem ſuperuacanei, extenti requiẽ, & inflammationis refrigerationem deſyderat. Ergo et oleum copioſum & tepidum cum frictiõe mollisſima, & longisſima in medii temperamenti aquis mora, huiuſmodi laſsitudines corrigit. Quòd ſi paulo tepidior aqua ſit, præſtiterit. Ad eundem modum & multa qes, & vnctio asſidua, breuiterq́; omnia quæ id quod laſſatum eſt, quiete, lenimentoq́; recreant, ac quod ſuperuacuum eſt per habitum digerant. Differentia autem quarta, quæ gracilitatem tantùm, atq; ariditatem inducit, primo quidem die nihil diuerſum poſtulat, ab iis quæ iam dicta ſunt, præter calidiorem aquam, quæ ſenſim contrahat, calefaciat, & roboret cutem. Secundo die apotherapiæ exercitationem, quæ tum motu, tum frictione, & pauca, & mollis, & tarda ſit. Præterea ſolium ſimiliter calidum: verùm protinus inſiliant in frigidam, quo videlicet ipſis robur in cute vnà cũ calore conſtet. Nam & minus ſic difflabuntur, & facilè in carnem & cutem nutrimẽtum reſument. Poſtulat autem id corpus nutriri ſimul & madefieri, id quod ſimul vtrũq; præſtat humidum nutrimentũ. Cæterùm laſsitudo vlceroſa poſt legitimam apotherapiam, conſuetum nutrimentum deſyderat, aut etiam parcius, præterea humidius. At quæ tenſionem laſsitudo præfert,

Laſsitudinis quaſſantis remedia.

Laſsitudinis aridę remedia

Victus rõ ſingulis laſsitudinũ generibus congruens.

ea etiam magis quàm vlceroſa,parcè nutriri poſtulat. Quæ verò phlegmones ſenſum affert, ea ſupra reliquas omnes,tum humidiſſimum,tum minimum,tum verò quod refrigerans quippiam habeat,requirit. Boni ſucci tamen nutrimētum omnes qui laſſitudine grauantur,iuxta poſtulant. Cauendus tamē in vlceroſa & ea,quæ phlegmones ſenſum exhibet, glutinoſus cibus eſt,ceu qui excrementorũ digeſtionem moretur. At in tenſionis laſſitudine,etiam exhibendum eiuſmodi nutrimentum eſt,ſed minuto eius modo. Laſſitudo autē interdum laſſitudine ſoluitur,quum videlicet heſternis exercitationibus,pares poſtridie adhibendas videtur expediens. Sicuti & laſſitudinis interdum medela eſt quies,partim in iis quæ ex congeſtis excrementis laſſitudines conſiſtunt:partim in iis,quæ tenſionis & phlegmones emphaſin præbent: parcius tñ nutriendi ſunt in hac laſſitudine quæ phlegmones ſenſum præfert:in vlceroſa verò,pro conſuetudine,ubi rectè apotherapia ſunt vſi. Sicuti & vberius cibandũ, in ementita illa quarta laſſitudinis differentia. Simili rõne,& medii tēperamenti aquis lauandũ in iis tantùm differentiis laſſitudinis eſt,quæ ex redundantia ſuperuacuorum ſunt natæ. Porrò humidũ nutrimentum ſiccitati medetur: ipſum tamen nec remedium nec cautio laſſitudinũ eſt. Sed quum membra ſicciora ſunt facta,nulla tamē nec tenſio ſubeſt,nec tenue acreq; excrementũ,nec phlegmonæ affectus ſimilis,reficere nutrimento humectãte expedit,quæ exhauſto humore ſunt ſiccata: alioq gracilius & aridius q̃ fuerat,poſtero die cernetur corpus. Porrigitur autem interdum minus q̃ pro cõſuetudine, aut propterea ꝙ pari opus non eſt,aut ꝙ concoqui id non poſſit. Iam uerò,in eo quidem affectu qui ex neruoſarum partiũ tenſione conſiſtit, calidiori q̃ ex cõſuetudine lauari non cõuenit:ſimili rõne neq; in iis quos excrementa excitarunt. In gracilitate autem quæ ci-

Laſſitudo interdum laſſitudine ſoluitur.

Laſſitudo ĩ q̃bus ſoluēda ſit quiete.

tra hæc cõſiſtit, expedit calidiore aqua, q̃ quæ mediocriter ſe habeat, lauari. Siquidem ſic affectoꝝ refectio, in appoſitione eius quod eſt detractũ, conſiſtit: id quod nequit accidere cuti exiſtente laxa. Cogere ergo hanc prius aſtringereq́; atq; denſare oportet, ſi qua plenioris nutrimenti expectanda eſt utilitas. Sanè cogit, clauditq́; tum frigida, tum feruens aqua. Verùm à frigidæ uſu lædi hominem metus eſt, utpote qui iam ex multa exercitatione & laxior, & vacuus eſt redditus. Ex feruenti, ut nòxa certè nulla, ita ſecura in cute dẽſitas paritur, ipſo qui in ea derelinquitur calore nonnihil conferente. Vnde nec immorari in frigida nimiũ debet qui ita eſt lauatus, ut quæ feruentis lauationis cõmoda fruſtretur. Cæterùm his dũtaxat corporibus quæ bona habitudine ſunt, quarta illa impropria laſſitudinis differentia incidit: cuiuſmodi ſunt athletarũ qui bene ſunt nutriti: nec non propoſiti nunc in diſputatione iuuenis. Sunt itaq; tres propriæ ac ſimplices laſſitudinis differentiæ, illæ primæ de quibus iam egimus. Poſt has ex binis copulatis aliæ fiunt tres. Ab iis verò ſeptima eſt, vbi in vnum coeunt tres notæ. Remedii verò cõmune in omnibus complicatis cõſilium eſt, vt ei quod ſuperat, ſis intentus: nec tamen quod reliquũ eſt, planè contẽnas: proprium verò, ab iis membratim affectibꝰ accipiendum eſt. Sicuti verò laſſitudines ipſæ numero tres, ſi inuicem illas coniungas, quatuor cõiugationes efficiunt: ita ſanè ſi his quartum affectum addas, multo plures exiſtẽt. Quod dicimus, ex deſcriptione licet clarius intelligas. In ea primum locum vlceroſus habeto. Secundum in quo tenſio eſt moleſta. Tertiũ, qui phlegmonæ ſimilis eſt. Quartum, in quo corpus gracilius eſt redditum. Ex his igitur, aut primus cum ſecundo coniungetur, aut cum tertio, aut cum quarto: aut rurſus, ſecundus cum tertio, vel quarto: aut deniq; tertius cum quarto: ita nimirum vt ex binis coniun-

Calidiore aq̃, q̃ quæ mediocriter ſe habeat, in quo ſit affectu utẽ ſũ.

Cutim cogi, claudiq; ab aqua tũ frigida, tũ feruenti.

Frigidæ lauatio ubi periculoſior ſit, q̃ q̃ adminiſtratur per calidam.

Laſſitudinis tres alias differentias oriri ex tribus primis, dum bine inter ſe copulantur: ac ſeptimã deniq; dũ in unum ſimul oẽs tres coeũt.

Complicatorũ affectuũ illi eẽ intenti debemus, qui ſuperat: interim nõ negligentes alterum.

ctis affectibus, ſex in vniuerſum complexiones oriantur. Rurſus, quum tres vnà miſcueris, quatuor aliæ fiunt. Nam aut primum iunxeris cum ſecundo & tertio, aut cum ſecundo & quarto, aut cum tertio & quarto: aut rurſus ſecundum cum tertio & quarto. Poſtrema omnium complexionũ erit, ubi quatuor ſimul coierint, ita vt vndecim numero in totũ fiant. Erant verò & ſimplices quatuor: efficiunt itaq; in vniuerſum quidecim.

Laſsitudinum coniugationes quindecim.

Simplices affectus.

Vlceroſus A. Tenſionis B. In quo phlegmones ſenſus eſt, C. Gracilitatis, D.

Compoſiti.

AB. AC. AD. BC. BD. CD. ABC. ABD. ACD. BCD. ABCD.

Quòd ſi præterea occluſæ cutis aut aliorum ſymptomatum differentias, tum ſecum, tum cum his quindecim complicueris, innumeras alias complexiones inueneris. Vnuſquiſq; igitur horũ affectuum, ſi quidem per ſe cõſiſtat, ſimplex remedium exiget. Sin alteri ſit coniunctus, illi præcipua medendi ratio adhibenda eſt, qui dignitate & virib⁹ antecellit. Ac dignitate quidem & virib⁹ maior laſsitudo eſt, quæ phlegmones ſenſum præfert, quàm excrementoſa. Eſt affectus iã dictis proximus, & ipſa meatuum cutis anguſtia, quæ obſtructis illis aut denſatis contingit. Ac obſtructio quidẽ ex lentis, craſsiſq; excrementis oritur: denſitas, tũ ab iis quæ aſtringunt, tum quæ refrigerant. Verùm obſtrui propoſiti nobis corporis cutis, ſi ad præſcriptam rationem rite agatur, non poteſt: denſari certè aliquãdo poteſt, tum ex valido frigore, tũ aluminoſo balneo. Fieri aũt poteſt, vt & poſt balneũ, ſudorem ue, prius laxata cute, auræ flatus incidens, obſtructionem quampiã denſationemq; efficiat. Cui remediũ eſt calfactio: ac proinde valentiore exercitatione, ac balneo calidiore utendum,

Affectus ſimplices, ſimplex remedium poſtulant.

Obſtructio unde oriatur.

Dẽſitas unde.

dum. Magis autem ad rem pertinebit, ſi in prima domo pinguiter oleo aliquo antiquo, relaxanteq́; (quale Sabinū eſt) uolutetur. Mora verò in frigido ſolio diuturna ne ſit, ſed neq; aqua frigida. Inducēdi autem, ungantur aliquo, quod mediocriter calefaciat. Oleis quidem, ex iis quæ in Aegypto habētur, cicino & rhaphanino: in reliquo orbe, dulci, tenui, ac modicè antiquo. Vnguentis verò, ſuſino, gleucino, irino, amaricino, & commagino. Ex quibus ſanè gleucinum, prorſus acopum eſt, ac relaxans. Paulo hoc calidius, magisq́; relaxans ſuſinum eſt. Irinum uerò & amaricinum, & commaginum, etiam ſuſino calefacere potentiora, iis affectibus, qui propriè frigiditates dicuntur, ſunt idonea. Cutis tamen denſitati ſanandæ, etiam anethinum eſt ſatis, maximè ſi ex viridi anetho fiat. Facit & ad tales affectus acopum quod ex abietis ſemine conficitur. In vniuerſum autem, quū in idem varii affectus coierint, hi, ſi vnam medendi rationem indicent, vtiq; intendi magis eam rationem conueniet, quàm ſi ſinguli ſeorſum conſiſterent. Sin contrarii ſint, is qui vincit affectus prius eſt corrigendus, ita tamen ne reliquum omnino negligas. At qui vel propter ætatem, vel etiam alia ratione imbecilles, concubuere, in his virium infirmitas neceſſe eſt ſuperet. Qui verò firmiores & iuuenes, veluti qui nūc eſt propoſitus: horum habitus corporis in raritatem magis, q̃ vires in imbecillitatē, mutatur. Itaq; etiam corriguntur hi per ea quæ cogūt & contrahunt, qualis præparatoria exiſtit. Quòd ſi etiam ex venere & refrigeratio ſentiatur, tum præcipuè præparatoria exercitatione eſt vtendum: quandoquidem ea non ſolùm calorem excitat, ſed habitum etiam cogit, atq; conſtringit. Si verò anni tempus non diſſuadeat, neq; à frigido balneo abſtinendum cenſeo. Sit autem cibus & humidior, & parcior, medioq́; temperamento, vel calidiore. Nam quum corpus à venere &

Olea calida & relaxantia.

Vnguenta relaxantia.

Anethinū unguentū eſſe aptum cuti dēſæ laxandæ.

Affectus uarii ſi in unū conſpirēt, qd agēdum.

Venereo ex uſu imbecilliores redditi, aut exoluti, aut refrigerati, qua ratiōe corrigi debeant.

Venus reddit corpus laxius, frigidius, ĩbecillius & ſiccius.

Apotherapia quã ſit utilis.

Exercendũ nõ eſſe ſi ſubſit cruditas.

Siccitates a uigiliis & animi affectibus ortæ, quõ corrigendæ.

laxius, & frigidius, & imbecillius, & ſiccius ſit redditũ, debent plane quæ denſent, & calefaciant, & vires reparent adhiberi, atq; ad hæc ſtudium omne impẽdi. Poſt vigiliam autem, vel triſtitiam, vel ambas, quæ apotherapia dicitur exercitatio idonea eſt: ſi tamen cruditas abſit. Nam ſi qua ſubſit, omnino exercitandum nõ eſt. Quum autem à vigiliis & triſtitia magisq; aridi, ac minus dicto audientes plane cernantur, ſiccius exiſtimandum eſt his redditum eſſe corpus. Quare tales affectus, partim molli frictione ex multo oleo, partim temperato balneo ſanantur: partim tarda & modica agitatiõe, quæq; ſubinde interponat quietem. Is verò apotherapeutici exercitii erat modus. Ad eundem modũ ea quæ ab ira, vel potionis penuria ſiccitates fiunt, corrigẽdæ ſunt. Contraria prorſus à iam dictis rõne humiditates emendare cõueniet, quacũq; ex occaſione proueniãt. Quippe ſtudium in his ad ſiccationem dirigitur. Cæterùm ſi ex longiori deſidia, & humectantis alimenti immodico intẽpeſtiuoq; vſu contracta humiditas eſt, longiori remedio eſt opus: ſin ex liberaliori potione quæ pridie ſit hauſta, citra ullum capitis, aut oris ventriculi affectũ conſtiterit, eã vel vnico die perſanare licebit, ſi ſicca frictione largius, & exercitatione veloci, & parciori potione, & ſicciori cibo vtere. Porrò ſi laſſitudinis ſenſus vllus à ſomno appareat ĩ propoſito iuuene, atq; is ſiccior iuſto cernatur, vngendus dulci oleo eſt: fricãdusq; ut omnino parciſſimè, ita neq; duriter, nec molliter eſt, idq; matutino tempore. Quòd ſi etiam cutis denſitatẽ corrigere ſtudes, vtiq; ei quæ ex duris tũ frictione, tũ contrectatione, præterea vehementi exercitatione orta eſt, mollis frictio cum copioſo, & dulci oleo medetur. Quæ verò contracta ex frigore eſt, eam primũm frictione ſicca ac celeri, deinde cum oleo adhibito calefacientes, naturæ ſuæ reſtituemus. Laxitatem verò quæ frequens balneum & mollem frictionem, et

Humiditatũ curationes diuerſæ, ſecundũ uarietatem cauſarum.

Cutis denſa quõ relaxãda.

Laxitas cutis qua ratione ſananda.

veneris vſum conſequuta eſt, paucula frictione, primũ quidem ſicca, deinde cum oleo quopiam eorum quæ aſtringant ſanaueris. Humiditatem quæ nimiæ potioni ſucceſſit, ſicca frictio cum linteo adminiſtrata, vel cũ manica, interdum etiam ſolis manibus, corrigit. At veſpertina frictio iis vtilis eſt, quos vel laſſitudo valida premit, vel ſiccitas malè habet, vel atrophia macerat. Igitur in natura propoſita, quum valida laſſitudo, vel immodica ſiccitas corpus afficit, prandium minus eſto, tum ab eo ad cœnã longius interponatur tempus. Præterea plurimum quieſcat: modicum tamẽ inambulet, quo cibus per erectam agitationem cõcuſſus ſubſidat. Vtilius etiam fit, ſi & aluum exonerare poſſit. His etenim probè peractis, ſecurus oleo dulci frices, idq; uentre prorſus intacto. Quòd ſi in muſculis ei vicinis vel laſſitudinis ſenſus aliquis, vel ſiccitas appareat maior, vngi debebunt mediocriter, & blandè, & ſuſpenſa manu.

Frictio ueſpertina quibꝰ utilis.

Prandium qñ eſſe debet minus.

GALENI PERGAMENI DE SANITATE tuenda. Liber IIII.

NVNC AVTEM PRIMO de morboſis ſymptomatis diſſerere eſt animus, prout citra exercitationẽ incidunt. Secundo loco de illis quæ ſimilitudinem quandam cum his habẽt. Ac quæ ĩmodicas quidẽ exercitatiões laſſitudo excipit, ſanorũ ſymptoma eſt: quæ verò ſine his ꝯſiſtit, morboſum. Itaq; & ab Hippocrate cõmodiſſimè dictũ eſſe videt, laſſitudines ſpõte natas nunciare morbos. Atq; vlceroſus quidẽ ſenſus ſymptoma laſſitudinis eſt. Cauſa verò vnde ea naſcit, affectus laſſitudinis eſt. Huius rurſus ipſius cauſa, bifariam ſcinditur.

Laſſitudines ſponte natæ morbos prænunciant.

Cauſa antecedens q̃dicat. Aut enim intra ipſum animalis continetur corpus, diciturq́; antecedens, internaq́; : aut omnino non ineſt, ac procatarctica nominatur, ſiue primitiua, ſiue etiam externa. Itaq; tria in vniuerſum genera ſunt, de quibus habendus ſermo eſt: ipſius laſsitudinis ſymptoma: affectus vnde hoc oritur: & affectus ipſius cauſa. Cuiuſq; igitur horum ſpecies quædam differentes ſunt. Cauſarum, externa & interna: affectus, is qui vlceris: & qui tenſionis: & qui phlegmones ſenſum ĩuehit: ſymptomatis verò, ipſi tres ſenſus. Qui igitur vlceris ſenſum facit, is affectus motis quidem grauem excitat ſenſum, ceu corpus vlceretur. idq́; vel circa cutim tãtùm, vtiq; quum eſt moderatior: vel circa ſubiectam illi carnem, quum eſt valentior: vel circa vtranq;, quũ adhuc eſt atrocior. Atq; ſenſus ipſe eſt ſymptoma. Affectio uerò ex qua id naſcitur, acrimonia eſt tenuis & calidi humoris, qui corpus erodit & pungit. Oritur hæc aliquãdo ex immodico motu: aliquando ex uitioſo ſucco. Ac tales laſsitudines ſpõtaneas appellat Hippocrates. Tenſiuæ laſsitudinis genus plethoris ſolet ſuperuenire. At tertium laſsitudinis genus quod phlegmones ſenſum affert, ex ambobus oritur, tum nimia boni ſucci abundantia: tum prædicto vitioſo ſucco. Solus aũt rodens & acris ſuccus laſsitudinẽ vlceroſam inducit, idq́; dum à venis ad carnes atq; cutem transfertur. Qui verò ex abundantia naſci hanc laſsitudinem putant, falluntur. Nam neq; ex ea copia quam plethoram dicimus, neq; ex ea quę vires prægrauat, vlceris ſenſus procedit, ſed grauitas, vel ad motiones ſegnitia, vel vitia quædã in pulſibus. Porrò vbi erodentibus ſuccis corpus ipſum ſcatet, minimus quidẽ motus, laſsitudinis dũtaxat ſenſum inducit: vehemẽtior, rigorem excitat: medius inter vtrũq; horrorem parit. Poteſt enim tum horror, tum rigor à calida cauſa excitari. Impellitur autẽ ipſe acris humor, interdum à ſenſibili corpore, quod repel

Cauſa procatarctica quæ.

Vlceroſus ſenſus triplex.

Vlceroſus ſenſus unde proueniat.

Laſsitudo tenſiua ſolet ſupuenire plethoricis.

Laſsitudo phlegmonoſa unde contrahatur.

Laſsitudinem ulceroſam a neutra plenitudine, neq; ſecundum uaſa, neq; ad uires oriri.

Rigor unde.

Horror unde.

lendi alieni vim poſſidet: interdum à vehemētiori motione, id quod tum ab exercitando, tum frictione, tum balneo conquirit. Quòd ſi calida & putria excrementa ſint, vbi vehementius mouentur, non horrorem modò, rigorem'ue, ſed etiam febrim accēdunt. At quæ frigida ſunt & ex partibus tenuibus conſtant, ea horrorem quidem rigoremq́; inducunt, nō tamen febrē. Porrò vim quādam vtriuſq; congeſtam eſſe oportet, ſi hæc fuerint. Oportet igitur excrementum, ſiue calidum id ſit, ſiue frigidum, ipſum aut expellas, aut certè alteres. Cæterùm quod prorſus alienum eſt, id ægrè alterari à natura poteſt: ac proinde educere id quāprimum tentandum eſt: æquè certè vt quæ in vētre corrupta prorſus ſunt, ea vel vomitione, uel deiectiōe expelli profectò eſt optimum. Non tamen perinde promptum eſt in carne, atq; aliis corporibus imbibitum vitioſum ſuccum educere. Cōmunes igitur ſcopos, quibus quis omnium excrementorum vitiis medeat, iam diximus vacuationem & alterationem eſſe: proprios verò vtriuſq; generis adiiciamus. Neq; enim vna tantùm ratione educendum alterandum'ue eſt: ſed explorata quæ ei quod affligit, magis accōmodata ſit, ei eſt inſiſtendum. Ea autem ex cuiuſq; contrario debet adminiſtrari. Quoniā igit̃ laſſitudo vlceroſa, vitio acriū excrementorum oritur, ante omnia conſyderandum eſt, in ſolidis'ne tantū corporibus, an intra venarū ſinus, malus ſuccus contineatur. De iis verò quæ intra venas ſunt, nullum planè nec manifeſtum, nec euidens ſignum habemus, præter ſolam vrinam. Coniicere tū licebit ex natura, conſuetudineq́;, ac breuiter ex vniuerſa uictus & exercitii ratione, corporis ea laſſitudine affecti, qualis ipſius mali ſucci ſit modus. Nec minꝰ profectò ex vniuerſis affectibus cutis, quibus aliquādo tentari eſt ſolitū: ac deniq; ex euacuationibus aut retentis, aut intermiſſis. Vbi igitur omnino exiguus, & ad cu-

Febris quādo accendatur.

Excrementorum uitiis qui occurrit, uacuationem & alterationē ſcopos communes habet.

Vrinā ſolā indicare naturā humorū delitescētiū in uenis.

tim tantùm collectus ipſe vitioſus eſt humor, mediocrius remedium poſtulat: valentius autem, ſi multus & in profundo. Porrò ſi à nobis ille boni ſucci antea propoſitus iuuenis, nunc neceſsitate quapiam vrgente, longi temporis iter cõfecerit, in quo praua victus & exercitii ratione vſus fuerit, nihil tamẽ in modo aſſumptorum deliquerit, ac proinde neq; in cruditatem inciderit, talis certè multum mali ſucci congeſsiſſe non potuit: quare ſola apotherapia curatur: hac omni reuocato conſilio, vt excrementa quæ circa cutem ſunt, educantur, propterea q affectus in hac una conſiſtit. Quòd ſi præter alia etiam in cruditates inciderit, ſentiatq; nõ cute tenus modò, verùm in alto corpore vlcerationis ſenſum, ſic ut totum id malis ſuccis refertum ſuſpicere, huic nec exercitationem, neq; vllum omnino iniungemus motũ, ſed quieſcere ac dormire iuſſum, in abſtinentia totum diem exigere cogemus. Dein ueſperi pinguiter vncto, & tẽperato balneo mediocriter lauato, pro cibo dabimus ſorbitionẽ aliquam boni ſucci, ſed planè quàminimam. Nec tamen a vino eum abſtinebimus. Concoquit enim id ſemicrudos humores, tũ ſudorem, vrinamq; promouet, ac ſomnum conciliat. Quod igitur mali ſucci iam planè corruptum eſt, nec concoqui poteſt, id ſudore, vrinaq; expellatur: quod ſemicoctum adhuc eſt, concoquatur, atq; utile reddat. Id autem quies & ſomnus optimè præſtant. Si ergo h[...] peractis malum conſtiterit, ad conſuetudinem rurſus reducendus homo eſt. Sin in poſterum etiam diem durer, de valentiore iam remedio eſt cogitandum: maximè ſi per noctem vel laſsitudo magis quàm antea, vel faſtidium infeſtet, vel peruigilet, vel ſomnos turbatos, & imaginationibus inqetos habeat. His ſiquidẽ ſi vires nõ diſſuadẽt, aut ſanguis mittẽdus eſt, aut purgatio exhibenda. Nã ſi vires ĩbecilliores dehortanſ, ſanguis mittendus nõ eſt, ſed deiectione mediocri vtendũ. At con-

Apotherapia ſola qñ ſit laſſitudinis ulceroſæ ſufficiens remedium

Laſſitudinis ulceroſæ, cõiũctæ cruditati, curatio.

Balneorũ uſus in cruditatib[9].

Vini opera.

Corrupta uacuanda eſſe.

Cruda eſſe coquenda.

Cruda corcoqui a quiete et ſomno.

Sanguis quando mittendus.

Deiectione qñ eſt utendum.

ſtante robore viriũ, ſi laſſitudo adhuc ĩfeſtet, ac vitioſus quidẽ humor qui ipſam gignit, cũ ſanguinis copia cõſiſtat, vena tũdenda eſt, aut aliquid quod tantũdem valeat agendum. Sanè tantũdem poteſt, hæmorrhoidum, menſtruorumq́; prouocatio, quibus ſuppreſſa ſunt. Quibus autem horum eſt nihil, malleolorum inciſio cum ſcalpello. Poſt hæc aluus eo medicamento deiicienda eſt, quod malo ſucco maximè accommodatum ſit. Quòd ſi vitioſi tantùm ſucci, citra ſanguinis copiam ſubſint, purgatio petenda eſt, quæ infeſtanti excremento ſit etiam commoda. Hinc autem mali ſucci notæ ſumentur. Qui in otio degunt, hi pituitoſum ſuccum ſolent accumulare. Quos multus labor exercet, hi bilioſum, vel melancholicum, illum æſtate, hunc autumno gignunt. Quantò autem diuturniores labores fuerint, tanto ſunt ad atrã generandam bilem magis procliues. Præterea qui cum multo ſudore obeuntur, hi craſſius excremẽtum faciunt: qui ſine ſudore peragũtur, magis tenue, veluti qui hyeme, & frigido aeris ſtatu colliguntur. Ad hæc etiam, non ſolùm vrinæ multitudo & qualitas, ſed ipſius etiam ſudoris cõſyderanda eſt. Cuius in eo qualitatis dignotio nõ modo ex guſtu & olfactu, ſed ex colore etiã facilis eſt. Pallidus quippe cernit ſudor, pro eiuſmodi bilis rõne. Sæpe tñ poſt validiſſimos labores & vehementẽ æſtũ, planè flauus conſpicitur: aliqñ medius, atq; ex ambobus mixtus. Ad eundem modum & ipſe bilis humor ſe habet. Qualiſcunq; verò is in corpore habetur, tale neceſſe eſt eius appareat ſerum. Ac ſudor quidem ſuccorum qui in vniuerſo corpore abundant, nota eſt: vrina eorum tantùm qui vaſis continentur. Itaq; tum conſiſtentiam, tum colorem vrinæ, necnon quæ in ea pendent, aut ſidunt, perpendere oportet, ut quæ oſtendant qualis nam ſanguis ſit qui in vaſis habetur. Quando ſi is bilioſus ſit, ſerum quoq; eius bilioſum eſ-

Malleolorũ inciſio quando molienda.

Cacochymiæ notæ unde ſumendæ ſint.

Humores craſſiores gigni, p labores qui cũ ſudore obeuntur: tenuiores aũt in illis, qui abſq; ſudore fiunt.

Sudorẽ eſſe notam ſuccorum qui in uniuerſo corpore abundant.

Vrina indicat tant ĩ quæ cõtinentur in uaſis.

Vrina aquoſa & tenuis, quid indicet.

Turbulẽta vrina qd indicet.

ſe neceſſe eſt. Simili mõ pituitoſum, ſi pituitoſus. At vbi crudus planè is eſt, vtiq; tenuis aquoſaq́; vrina cernitur: nihil nec quod ſidat, nec quod pendeat in ſe habens. Vbi autem concoctus, hæc in vrina apparent, de ſuperq́; tenues quędam nubeculæ. Quòd ſi turbida ſit, qualis veterinorũ uiſitur, crudis ſuccis refertas uenas ĩdicat, non tamen ceſſare naturã, ſed eos valenter concoquere. Si verò celeris ſeparatio craſſi à liquido in ea cernitur, ſitq́; quod ſubſidet album, lęue, & æquale, iã iam ſuperaturã ipſos omnes ſuccos naturam, indicat. Sin quum emingitur, pura ſit, protinus uerò turbetur, iam crudi ſucci cõcoctionem aggredi naturam docet.

Vrinæ permutatiõis ſpecies uariæ.

At ſi interpoſito tempore turbetur, non protinus, ſed poſt aggreſſuram inſinuat. Similiter ſi protinus ſeparatio fiat, & id quod ſubſidet, ſit albũ, læue, & ęquale, ſuperiorem longè naturam ſuccis quos concoquit, indicat. Sin bonum ſit quod ſubſidet, ſed longiori tempore colligatur, etiam naturam temporis ſpatio ſuperaturam ſuccos declarat. Si verò vel omnino nulla ſeparatio, vel id quod ſubſidet malum ſit, imbecillitas naturæ ſignificatur, egetq́; ope aliqua ad ſuccos percoquendos.

Sudor quid indicet.

Sicuti verò vrina ſuccorum qui in vaſis ſunt conſtitutionẽ prodit: ita ſudor, & alia quæ per vniuerſum animalis habitum conſpiciuntur, eorum qui illic ſunt affectus demonſtrant. Quippe ſuperantibus in eo calidis ſuccis, ĩſolitus caloris ſenſus percipitur: frigoris uerò, quum frigidi dominantur. Iam albiores pituita dominante: pallidiores, bili abundante, cernuntur.

Color a ſucco proficiſcit, non a ſolidis aĩalis partibus.

Succi a qbus cauſis ĩtro pellantur.

Siquidem color à ſucco prouenit, non à ſolidis animalis partibus, vtiq; quum ſe ſucci in altum non receperũt. Accidit verò id illis propter frigora, rigores, vel animi affectus: velut timorem, uel ingentem triſtitiam, uel incipientem uerecundiam: quorum ſi adſit nullum, nunquam ſe in altum recipiunt ſucci. Aequè neq; in cutem violentius irruentes, hanc adurent vnquã, niſi animus

aliquo modo affectus ſit, aut æſtu imodico animal extrinſecus obſeſſum. Ergo ſi neq; ambientis violentia, neq; vllus animi affectus ſubſit, certisſima ſucci animalis cognitio ex colore datur. Quare ſi ad rubicundius q̃ pro natura mutatum ſit corpus, ſanguinis abundantiā ſubeſſe ſignificat: ſi ad nigrius, nigram ſupereſſe bilem oſtendit. Porrò color plumbeus, quiq; mixtus ex albo & liuido eſt, crudos & pituitoſos dominari ſuccos indicant, minus tamen humidos q̃ ſit pituita communiter dicta: cui ſi adſit lentor, vitreus ſuccus dicitur à Praxagora. Generaliter igitur eiuſmodi ſucci omnes albi crudiq; ſunt: nomenclaturam verò alius aliam ſortitur. Ipſorum autem & bilioſorum ſanguis in medio eſt. Hi ſiquidem ex eo ſupra iuſtum percocto fiunt: illi autem, ex nondum perfecto. Ac ſingulorũ quidem variæ ſunt differentiæ. Cæterùm in corpore lasſitudine affecto, vbi paululum vel citra ſanguinem reſtitum, vel vltra proceſſum eſt ſuccis, audacter mittēdus eſt ſanguis: ubi plus, conſyderatius agendum: vbi plurimũ, in hoc nullus omnino mittendus. Inſpicere verò & quantitatem cōueniet, vt verbi gratia, ſi bonus ſanguis exiguus ſit, reliquus verò ſuccus plurimus, vtiq; in his abſtinēdum à detractione ſanguinis eſt. Sin is quidem exiguus, ſanguis verò copioſus, audacter incidenda vena eſt. Dein deiicere aluum oportet, ratione habita de abundantis ſucci copia & ſpecie. Quòd ſi quis detrahi ſibi ſanguinē nolit, huic deiicienda largius eſt aluus: aut ſi id quoq; ſuſpectum habeat, alia ratione educendum eſt ſuperuacuum. Iam verò, ſi in venoſo vaſorũ genere copia ſemi crudorum humorum ſubſit, in reliquo autem corpore multitudo horum mordacium, quum duo hi nobis ſcopi ſint, nempe ſemicoctorũ percoctio, atq; acriũ & mordacium eductio, abſtinere eos conuenit ab omni valido motu, quos lasſitudo ſequuta fuerit. Blandè tamen vnctos atq; oleo perfrictos, perquàm ſuaui la-

Color corporis qñ ſit exquiſita nota eorũ, q ſubſunt humorum.

Color plũbeus quid indicet.

Vitreus ſuccus.

Sanguis mittēdus qñ in lasſitudine ſit.

Aluũ eſſe largius uacuādā iis qui per lasſitudinē ulceroſam detrahi ſibi ſanguinem nolunt.

Somnũ a balneo concoquere, ac malos ſuccos diſcutere, potẽtius omni alio præſidio.

Balneũ conducere ad ſomnum.

uare balneo expedit: inde in otio abſtinẽtiaq́; habere, atq; etiã ſomno, ſi id fieri poſſit. Nihil enim æquè cõcoquit, aut malos ſuccos diſcutit, vt ſomnus à balneo. Conducit autem ad ſomnum non in poſtremis etiam & balneum ipſum. Quòd ſi ſecunda die & tertia, ſimiliter grauatum ſentiamus hominem, iterum atq; iterum vtemur eadem medendi ratione. Sitq́; tibi ſomnus & cauſa & ſignum ſperatæ vtilitatis percommodum: ſicuti è diuerſo, non poſſe à balneo dormire, nec cauſa, nec ſignum eſt commodum. Sed ex ſomno vigiliisq́; plerũq; redundantis ſucci indicia ſumuntur.

Frigidos quidem ſuccos, ſoporẽ: calidos autem, uigilias gignere.

Cruditati quæ ſorbitio commoda.

Abſtinẽtia omnimoda inducit nauſeã, ac prauum ſuccũ accumulat.

Alicæ lentor corrigẽdus aceto & porro.

Ptiſanæ cremor cruditatibus cõmodiſſimus.

Frigidi nanq́; ſucci, * ſoporem & longiores ſomnos inducunt: calidi & mordaces, vigilias. Sicuti autem in primo, ita in ſecundo die, ex ſimplici cremore ptiſanæ, aut ex alica, cui pauxillum aceti ad incidendum, permiſtum ſit, ſi cruditatis ſuſpitio ſubſit, ſorbitionem minimã eis exhibebimus. Quippe vt largior nutritio nocet, ſic abſtinentia omnimoda, nauſeam inducit, ventriculum lædit, reſoluit vires, ac prauum ſuccum accumulat. At boni quidem ſucci eſt alica. Cæterùm niſi lentor ipſius corrigatur, adiectis aceti & porri modico, non ſolùm obſtruet, ſed etiam nutriet plenius q̃ propoſitis ſit ex vſu. Hac itaq; ex cauſa ptiſanæ cremor in hoc caſu tutior eſt: vt qui tum modicè nutriat, tum facilè per anguſta permeet, diſſecetq́; & diſſoluat quicquid in crudis habetur ſuccis. Horum ipſorum gratia & mulſa his idonea eſt, & oxymeli, & apomeli, & piper, & zingiber, atq; omnia breuiter, quæ citra vitioſi generationem ſucci, humorem craſſum diſſecant, ſoluuntq́;. Frugum itaq; maximè apta eſt ptiſana: olerum ſola lactuca: piſcium, qui dicuntur ſaxatiles: panis qui in clibano coctus, & fermentatus, & modicè purus eſt: aues monticolæ: potio, oxymeli, mulſa, vinum tenue, & album. Quæ verò vrinam cient, hoc caſu non probo: maximè quæ prǫualentia ex his ſunt,

Cruditatibus q̃ cibi, potusq; congruant.

Diuretica prǫualentia nõ cẽ cruditati utilia.

& ſanguinem calefaciunt, & liquant. Quippe quod concoquendum probè eſt, huic tanta vexatio nō conuenit. Hæc itaq; omnia ſecundo die ita facienda ſunt, atq; etiam tertio, quartoq́;. Quòd ſi tum laſsitudinis ſenſus leuetur, tum cætera pro naturæ ordine appareant, fricare quidem liberalius, exercere verò parcè hominem audebis. His ita peractis, ſi nullus laſsitudinis ſenſus præterea ſuperſit, ad conſuetas ſtatim exercitationes reduces ipſum. Sin quicquam appareat priorum, aut ſymptomatum, aut notarum, rurſus tu quoq; in id intentus, mutare tentabis ea quæ particulatim non rectè habent. At ſi in eodem laſſato corpore, reliqua eadem habeantur, ſanguis autem bonus exiguus ſit, crudiq́; humores plurimi, huic nec ſanguis mittendus, nec alui deiectio, aut exercitatio, aut omnino motus, aut balneum adhibendum: ſed ſeruandus in omni quiete is eſt, dandaq́; ipſi cibus, potio, medicamentaq́; ſunt ſingula eius generis, quæ attenuent, diſſecent, & conficiant ſuccorum craſsitudinem, idq́; citra manifeſtum calorem. Ergo nutries hos maximè oxymelite, aliquando etiam ptiſanæ & mulſi exiguo quopiam. Suſtinent enim hi victum, ſi modo alii vlli, tenuem, ipſa nimirum crudorum humorum copia, quos paulatim concoquunt, ad corporis alimentum abutentes. Quoniam autem præcordia iſtiuſmodi omnibus turgida, inflataq́; ſunt, & facilè quicquid aſſumpſerint, in flatum vertitur, non inutile fuerit & longi piperis, aut albi, aut nigri aliquid cum cibo dare. Sed album quidem ſupra reliqua duo genera aluum roborat. Nigrum id eligendum eſt, quod præcellit pondere. Vtilius tamen ſit & Dioſpolitico medicamento vti, cuius duplex eſt compoſitio. Nam aliàs ex paribus omnibus, cumino, pipere, ruta, nitroq́; id conficitur: ac poteſt ſic magis ventrem ſoluere: aliàs cum reliquorum pari pondere

Laſſato corpori, cui ſanguis quidem bonus exiguus ſit, crudi aūt humores plurimi, q̄ medendi ratio adhibenda.

Crudis ſuccis referti cur tenuiſsimam victus rationem perferant.

Piper cū cibo exhibendū per cruditates &c.

Dioſpolitici medicamenti compoſitio duplex, utraq; cruditatibus apta.

miſcetur nitri dimidium. Præſtiterit autem cuminum eſſe quod Aethiopicum vocant, piper verò vel longum vel album. Macerabitur cuminum in aceto maximè acri: dein continuò id tunditur, aut etiam prius modicè frigitur in vaſe fictili, quod coctum in camino q̃ optimè ſit. Sunto verò & rutæ folia modicè exiccata. Sumitur & per ſe medicamentum hoc: & cum ptiſanæ cremore, & ante, & poſt cibum. Porrò ad eum vſum maximè commendatur, quod mel optimũ, optimeq́; deſpumatum admixtum habet. Appoſitum ſanè remedium ſic affectis eſt, & quod ex tribus piperibus cõſtat, vtiq; quum non admodum medicamentoſum ſit, atq; ex variis confectum, quale eſt illud quo vtimur in iis fluxionibus quæ à capite deſcendunt ad pectus. Expedit autem præparatum habere vtrũq; ad manũ. Simplex igitur illud, quo ad cruditatem quæ in primis eſt venis vtimur, huiuſmodi eſt. Ad cuiuſq; trium piperũ drachmas quinquaginta, abundè addũtur aniſi, & thymi, & zingiberis, ſingulorum drachmæ octo. Hoc magis ſimplex eſt, à quo detractum ſit zingiber. Alterum verò eſt, quod ex iiſdem conficitur, verùm ad cuiuſq; trium piperum drachmas quinquaginta, reliquorũ cuiuſq; ſexdecim drachmarum iniicitur pondus. Debet autem, ſi haberi poteſt, aniſum Cretenſe eſſe. Thymũ aut Atticum, aut ex editis locis & ſiccis: cuius quicquid lignoſum eſt circũciſo, coma ipſa vnà cũ floribus iniicietur. Eſto verò & piper, quod longum quidẽ eſt, integrum, minimeq́; foratũ: ęquè verò & zingiber. Quod autem piperis qualitatem retinet, ac nec maceratũ reſoluitur, nec etiam pertuſum eſt, piper id longũ vt maximè idoneum eſt, ſic minimè fuerit adulterinum. Nigrum verò nec exile, nec rugoſum, nec craſſi corticis eſto, ſed maximum, pleniſſimumq́;, quæ duæ notæ album etiam piper cõmendant. Deinde omnibus ſimul tuſis, & per tenue cribrum tranſmiſſis, mel optimũ, cu

Diatrion pepereon ſimplex, cruditatibus eſſe medicamen appoſitiſſimum.

Diatrion pepereon ſimplicis, compoſitio.

Aniſum Cretenſe. Thymum Atticum.

Piper longum quale ſit eligẽdum.

Piperis nigri, albiq; electio.

rioſeq́; deſpumatum miſcetur: id quod debet eſſe odoratum, flauum, acerrimum, dulcisſimumq́;, atq; craſſitudine quadam mediocri, & quæ ſuam cōtinuitatem tueatur. Hoc igitur medicamē & ante cibum, & poſt, & euntibus cubitum rectè datur, cochlearii pleni menſura, atq; huius quidē, vt paruis parui, & maximis maximi, ita mediis ad portionem: præterea etiam zingiber, quod ex barbaris affertur, aceto maceratum. Eſt id virentis herbæ radix, à collectu, ſtatim in acetū iniecta. Extinguitur enim eiuſmodi medicamentorum calor circa ipſas primas venas: neq; in totum perfertur corpus, veluti aliorum quorūdam, cuiuſmodi eſt quod diacalaminthē appellant. Idcirco etiam oxymeli his vtilisſimum eſt, cuius talis eſt compoſitio. Quum melli optimo ſuper carbones ſpumam abſtuleris, cōiicies in ipſum aceti tantum, vnde guſtanti nec acidum nimis, nec dulce videbitur, ac denuo ſup prunas coques, quoad planè vnitæ amborum qualitates ſint. Hinc ab igni depones, quumq́; vti voles, aquam ei miſcebis, ita nimirum temperans vt vinum. Quo autem pluribus id conueniat, vni aceti parti, mellis à quo detracta ſpuma ſit, duplum eſt miſcendum. Pro vniuſcuiuſq; tum guſtu, aut natura plus aut aceti, aut mellis nos adiicere conuenit, id eſſe ſumentis naturæ conuenientisſimum oxymeli ratos, quod illi vtiq; iucundisſimum eſt. Cum aqua verò ita facies oxymeli. Quadruplū optimę aquę miſcebis melli: dein coques modico igni, donec ſpumare deſinat. Ac malum quidem mel multam egerit ſpumam: quo etiam diutius concoqui debebit. Optimum verò, vt breuisſimo coquitur tempore, ita minimum ſpumæ euomit. Poſt verò dimidio aceti adiecto, rurſus coquendum, donec qualitatum omnino ſit vnitas, nec acetum crudum ſentiatur. Conficitur ſanè oxymeli, etiam tribus ſtatim à prīcipio mixtis, ad hunc modū. Aceti vni parti, additur mellis duplum, & aquæ qua-

Mellis optimi, notæ.

Diatrion pepereon quis offerēdus modus.

Zingiber qd.

Piperatorū calorē circa primas uenas extingui.

Oxymelitos compoſitio.

Oxymelitos aquati faciēdi modus.

Mel uitioſum multum ſpumæ egerit. Optimum uero, minimum: breuisſimoq; coquitur tēpore.

druplum: atq; hæc ad tertiam vel etiam quartam partem coquuntur, ſpuma interim detenta. Quòd ſi valentius id facere ſtudes, tantũdem iniicies aceti, quantum mellis. Apomeli optimum aqua conficitur, bibiturq; tota æſtate refrigerantis vice. Poteſt verò cui id libet, & ad quam propoſuimus affectionem eo cõmodè vti, potisſimum vbi coacuit: id quod ſæpe cõtingit ei, aliàs magis, aliàs minus, vtpote ex aqua confecto non pluuia, ſicut mulſa, ſed qualibet. Quãquam poteſt qui volet, & ex aqua pluuia id conficere, ipſeq; ſi pluuiam aquam probarem, id ſuaderem: verùm neq; ipſam probo, & nihilò eſt deterius ſi aceſcit, potisſimum ad ea quæ nunc ſunt propoſita. Quinimo mediocriter etiam acet, quod non omnino incurioſè eſt confectũ. Sanè cura cõficiendi in eo eſt, vt nec fauus admodum ſit uitioſus, coquaturq; bene in fontana aqua, quæ & pura ſit, & dulcis. Oportet enim expreſſo à fauis melle, eatenus ĩ aqua coquere, quoad nulla inde ſpuma exiſtat. Ergo tum hac vtendũ potione eſt, tum verò è vinis, iis quæ leuiter aceſcunt. Nutriendum prætereà cibis eſt, qui citra calorem extenuent, cuiuſmodi capparis eſt, ſi ex oxymelite uel oleo ſumat̃. Quòd ſi crudos iam ſuccos ſatis attenuatos ſperas, vinum dabis, quod & ſubſtãtia ſit tenue, & colore fuluum albumue. Hoc enim ad ſucci bonitatem, & concoctionem facit: illud vrinam mouet. Sunt verò in Italia, prioris generis Falernum, & Surrentinum: Poſterioris Sabinum & Albanum, & Adrianũ. In Aſia verò, prioris generis Lesbiũ, & Ariuſium: Secundi Titacazenum, & Arſyinum. At craſſa & nigra vina ſunt reiicienda. Quòd ſi his adhibitis melius habere ſe ſenſerit, etiam lauare tum hominẽ debebis, vngereq;, ac molliter fricare. Vt verò primũ in urina hypoſtaſis cernitur, tum frictiones augere, tũ ad conſuetas exercitationes paulatim reducere. Hoc tempore unguentis iis quoq; vtendum, quæ per halitũ

Apomeli refrigerat.

Mulſã ex pluuia aqua confici.

Pluuiam aquã non ꝓbat Galenus.

Apomelitos compoſitio.

Vina quæ aceſcunt leuiter, eſſe cruditatibus cõmoda.

Cappatis ex oxymelite facit ad cruditates.

Vinorũ genera uaria

Vina cruditati aduerſantia.

euocent. Vomitu autem minimè in affectibus id genus vtaris: ne ſucci reuellantur intrò mordaces, qui uidelicet carni inhærent. Quemadmodum autē exercitatio, frictio, balneum, fomēta calida, vnctio calefaciēs, iracundiaq; humores ab alto reuocāt, ita quæ refrigerāt aſtringūtq; cutim, ad hæc triſtitia, horrorq; à quacunq; cauſſa calida frigidaue procedēs, necnon omnia quæ introrſum impetum faciunt, ea inquā à cute ipſa motū humorum ad interna concitant. Hæc itaq; omnia deuitanda tum ſunt, quum idem homo pariter & laſsitudinem ſentit, & venas habet crudis ſuccis refertas. Nā nec qui extra ſunt, rectè intrò reuocantur: nec qui intus, foras. Imò qui foris ſunt, leuiter educendi per halitum ſunt. Ergo quibus intus crudi ſucci copia eſt, & foris laſsitudinis ſenſus, iis hyſſopum in mulſo coquens, non ſtatim nec primo die, ſed in ſequentibus dabis: vomitu uerò abſtinebis, niſi ubi crudos citra laſsitudinem ſuccos euacuare cōtendis. At verò ſi unà cum ſenſu vlceroſo, etiam crudorum copia aut à calore, aut ab immodico motu in corporis habitum ſit tranſmiſſa, quæ quidem iam non in uenis, ſed in ſolidis animalis partibus hæreat, tunc ſanè ea exhibenda ſunt, quę vel ad cutim vſq; ſuum calorem transfundant: fricandūq; largiter oleo quod relaxandi vim habeat, ac potisſimum mane, quum ſurgunt à ſomno. Nam ea frictio concoquit crudum ſuccum, ſimulq; corpoream molem animantis nutrit. Quieſcendum verò diu poſt hæc eſt. Cedet aūt negotium fœlicius, ſi homo exiguum cibū pridie ſumpſerit, nec aliud à cœna biberit, q̄ tenue vinū, fuluumq;. Poſt ipſam autem quietem diuturnam, modicè inambulandum eſt: ac dein tum denuo multa frictione, tum balneo modicè calido, & alimētis quæ boni ſint ſucci, utendum. Quin etiam medicamen eis diacalaminthen audacter dabis: cuius talis eſt compoſitio. Accipe calaminthes, pulegii, petroſelini, ſeſelcos, cu-

Vomitu cur nō utendū per cruditates laſſitudini copulatas.

Humores reuocantia ab alto.

Humores ītro pellentia.

Vomitu quando utendum.

Vlceroſo ſenſu p̄ſente: crudisq; humoribus ab alto in corporis habitum diſtributis, qua utendū ſit ratiōe medendi.

Diacalaminthes cōfectio.

iuſq; vnc. ii. ſeminis apii, cacuminum thymi, ſingulorum vnc. iiii. Lybiſtici, vnc. xvi. piperis vnc. xlviii. Hæc omnia vbi electiſsima fuerint, ſimul tundenda cribrandaq; ſunt, tenui cribro. Tenuia quippe medicamenta in totum corporis habitum maximè digerunt: velut è diuerſo, crasſiora in vētre hærent. Iccirco Dioſpoliticon medicamen crasſius facere ſoleo, quoties deiicere aluum per id ſtudeo. Miſcendum his ita præparatis mel optimum eſt, curioſè deſpumatum. Porrò uſus eius erit poſt matutinam frictionem, ante exercitationem & balneum: poteſtq; etiam cum aliquo cibo mixtum aſſumi. Poſt cibum autem nunq̄ nec hoc medicamen, nec aliud vllum quod ad diſtributionem vehementiorem facit, ſumendum eſt. Licet & ſine admixto melle ſiccum medicamentum reponere, eoq; ſalis vice vti. Ad ipſorum autem concoctionem ciborum, præſtat ſanè aut medicamen diatrion pepereon ſimplex, aut ipſum piper potioni inſperſum, aut etiam quod ex ſucco mali cydonii conſtat medicamētum porrigere. Verùm ad ea quæ nunc agimus, optimum omniū eſt, quod conſtat ex calaminthe. Nam craſſa lentaq; attenuat, & per halitum educit, & vrinas mouet, & muliebria prouocat, eſtq; iucundisſimum guſtui. Vbi igitur circiter duos vel tres primos dies, ita præparatus homo eſt, exercitationibus conſuetis tradatur, animaduerſis prius vniuerſis quas iam diximus notis. Nam ſi omnia commodè ſe habere videntur, plenè exercitandus eſt. Sin minus, etiam ante mediocritatem deſiſtet, prius dicta victus & medendi ratione tractādus, donec poſtridie circa exercitia omnibus ex ſentētia ſe habentibus, ad conſuetū victum reuocari iam poſtulet. Quia verò, & acopo quod ex abiete fit, vti expedit iis qui in carne & tota corporis mole ſuccos congeſſerunt, qui aut concoqui deſyderent, aut per halitum digeri, apponamus eius compoſitionem. Igitur abietis pulcherri-

contuſum

Tenuia facile digeri. Crasſiora ī uētre hærere. Purgantia medicamēta, debent crasſiora relinqui.

Diſtributioni conferens medicamen, nullū ſtatim a cibo dandum. Cōcoctioni ciborum q̄ conferant.

Diacalaminthes medicaminis uſus.

Acopi ex abiete, cōpoſitio contra oēm laſſitudinem ualens.

mum ſemen, quale circa Septembrem colligitur, cõiicere oportet in oleũ, quolibet anni tempore, ubi prius contuſum fuerit. Poſtea verò quàm ſpatium dierũ ad minimum quadraginta in ipſo oleo relaxante (quale ſabinum videtur eſſe) maduerit, ipſe liquor eſt percolãdus. Coniicietur aũt in quinq; & viginti olei heminas, eius ſeminis modius Italicus. Excolato oleo, quatuor ceræ libras adiũgito: reſinæ verò abietinæ tertiã unius libræ partem: iniicies etiã & pineæ reſinæ tantũdem. Quòd ſi harum copia nõ ſit, earum loco terebinthina vtendum. Coques autem commodius hæc in uaſe duplici, aut certè igni lento. Medicamentum enim hoc aptisſimum ad omnem lasſitudinem eſt. Vtile etiã eſt, & quod ex populi floribus fit. Eſt autem id tale. Ex illis enim adhuc conniuẽtibus mediocriterq́; contritis, modius Italicus in quindecim aut viginti libras Sabini olei aut alterius ſimilis, immittitur, quotidieq́; ſub ſole feruido ſimul totum id dimouebitur, ſi id fieri liceat. Itaq́; poſt binos aut ternos menſes potes flore expreſſo habere oleum quod ſine ulla mordicatione, nihilo minus quàm abietinum, per halitum digerat. Cui tantundem ceræ & reſinæ licebit addere, quantum illi eſſe adiiciendum diximus. Si quando verò humidũ id quod exprimitur, crasſius videbitur, ſat fuerit vel quintam partẽ ceræ adiici. Sunt qui in duplici vaſe eleganter id medicamentum conficiant. Qui verò celerius id præparare cogitur, hunc neceſſe eſt aquæ vini'ue quartam aut quintam partem, ne torreatur, iniicere. Atq; ad ea quidem de quibus nunc agitur, vtilior aqua eſt: vinum verò ad articulares affectus. Ergo & hæc medicamẽta ſuccos quicunq; non crasſi nec lenti in carne cuteq́; reſĩdent, euaporãt: necnon quod ex chamæmelo fit oleũ, tum ipſum ſolum, tum ceræ quarta, reſinæ duodecima parte immixta. Poteſt etiam & anethinum oleum, aut per ſe, aut cum cera & reſina, ſimiliter diſcutere in ha-

Medicaminis quod ex populi floribus fit, compoſitio.

Succos carni cutiq; hærẽtes, euaporantia.

Chamæmelinũ oleum.

Anethinũ oleũ.

litum. Præparetur autem in duplici vaſe, fiatq́; ex anetho viridi, maturoq́;. Iam ſampſychinum oleum, hyeme, & regione frigida, ac tẽpeſtate ſimili idoneũ medicamentum eſt. Simili ratione ros maris herba, aut betæ albæ radix, aut agreſtis cucumeris, aut altheæ, aut vitis albæ, efficaciter etiam diſcutit, vbi ſuas vires in oleo ſimilis facultatis quæq; ipſarum dimiſerit. Quòd ſi eorum ſingulis, vel ceram ſolam, vel cum ea reſinam inieceris, non ſolùm pulcherrimum, ſed etiam quod in loco bene hæreat vnguentum facies. Abundè aũt omnino erit, ſi ceræ quartam partem, reſinæ duodecimã addas. Si verò abietinam ſimul & pineam reſinam iniicias, aut cum his etiam terebinthinam, aut ſi hæ deſint, humidam pini reſinam, aut reſinã quæ in fictilibus eſt, aut etiam quam frixam appellant, ſic quoq; medicamentum feceris, quod euaporandi vim habet. Porrò vbi præter vlceroſum ſenſum, etiam copia humorum crudorum in toto corpore abundat, cõcoquenda quidem ipſa cruditas primarum venarum eſt, concoquendaq́; ſimul & diſcutienda quę extremas obſidet corporis partes: ſemper ipſius curationis ſtudio in id propenſo, quod affligere magis videtur. Nam ſi pari noxa ipſi infeſtent affectus, reſpectu æquali curandi ſunt: ſed ita tamen, vt inter initia potiores medendi partes ei præſtetur, qui in primis uenis conſiſtit in fine uerò, ei qui in carne. Medio inter hæc tẽpore, ambæ rationes æquabiliter miſcebuntur. At laſſitudo tenſiua, quum citra exercitationem incidit, abundantiam indicat, quæ ſolidas animalis partes diſtendit. Vbi igitur ſanguinis redundantia grauat, optimum eſt, vel venam tundere, vel ſcarificare malleolum. Ex iis autem quæ in vlceroſo affectu retulimus, vbi vitioſo ſucco miſcetur, licet ratiocinari & de alio quouis, quum ſolus conſtiterit. Iam verò laſſitudo quæ phlegmones ſenſum infert, ſi quidem ſponte oriatur, ſubitò accendit vehe-

Margin notes: Sampſychinũ oleum. — Diſcutiẽtia efficaciter quæ. — Reſinarũ ſpecies uariæ. — Vlceroſo ſenſui ſi ſit cõiuncta cruditas, tã in primis uenis, q̃ in externo cõſiſtẽs corporis habitu, quid agendũ. — Laſſitudinis tẽſiuæ, ſpõtaneæq; curatio.

mentisſimam febrem, niſi misſione ſanguinis, malo prius ſit occurſum. Itaq; nec cunctari, nec parum detrahere conuenit, ſed (niſi quid obſtet) ad animi uſq; defectum. Optimum verò fuerit, bis eodem die, ſi fieri posſit, detrahere: ac primùm quidem ita mittere expedit, vt animi defectum homo non adeat: ſecundò verò, ne defectus quidem ipſe eſt formidandus. Quippe, qui priore detractione reſolutus eſt, ſecundam ſuſtinere haud poterit: in hac verò ſi quid tale homini incidit, facilè reuocabitur. Qui verò ſic affecti ſanguinem non miſerint, hi ſi euaſerint, vtiq; fortunæ beneficio id acceptum ferent. Aeſtimare autem diligenter oportet, qui ſanguinem ſunt miſſuri, in thorace'ne, dorſo, & lumbis tenſio, pulſansq; dolor figatur: an in capite potius & collo. His nanq; affectis, humeralem venam diuides: maximè ſi repletum caput & calidum ſentiunt: illis verò internam. Si verò omnino æqualiter lasſitudo occupat corpus, ambarum mediam. Ac ſi ab inciſa quidem vena febrire cœperint, alterius eſt artis, nempe curatiuæ, his proſpicere. Sin autem tum non febricitent, primo die poſt inciſam venam, aut ptiſanæ cremorem, aut ſorbitionem ex alica ſolùm dabis. Secũdo verò etiam lauare licet cum copioſo oleo, nutrire autem moderatisſimè, lactucæ, vel cucurbitæ, vel ptiſanæ aliquid offerens. Eſt & alica non inutilis. Si cucurbitæ copia non ſit, malua, betaq;, & lapatho, & atriplice vtendum. Quòd ſi carnem quoq; guſtare velit, ſaxatiles piſces, vel oniſcos in albo iure (quod anetho, ſale, oleo, & porri exiguo in aquam coniectis conficitur) benè elixos dabis. Vino autem utiliter etiam ipſo ſecundo die parcet. Tertio verò, ſi quidem aquæ potionem facilè toleret, tunc quoq; vino abſtinebit. Si non ferat, potisſimum quidem apomeli dabis. Hoc ſi non ſit, album & tenue vinum offeres, aliaq;

Lasſitudinis q̃ phlegmones ſẽſum infert, curatio, per ſanguinis misſionẽ uſq; ad animi deliquium, adminiſtratur.

Sanguinis misſio q̃n ſit eodẽ die repetẽda.

Humeralis uena q̃n ſecãda.

Interna uena ĩ quibus tũdenda

Media q̃n aperienda uena.

Lasſitudini phlegmonoſæ uictus ratio cõueniens.

Albi iuris cõpoſitio.

pro ratione exhibebis, quæ ut boni ſint ſucci, ita minimè calefaciant. Cauendum tamen vel maximè eſt, ne properè & multum, non ſenſim, & paulatim renutrias. Alioqui minimè ipſe ventriculus poterit tantam ciborum colluuiem pro dignitate concoquere, ac proinde plurimum crudi ſucci rapietur in vniuerſum corporis habitum. Venter quippe ſua ipſius cauſa nutrimentum ſuſcipit, vt eo nimirum fruatur. Vbi autem expletus fuerit, quod reliquum ciborum eſt, exprimit, peſſumq́; ceu onus alienum deiicit, videlicet ad ipſa inteſtina. Ab his verò rurſus ad venas ſuggeritur, à quibus tandem in vniuerſas animalis partes diſſeminatur. Vbi alimentum ipſum nactum iam concoctionem tertiam, alendo corpori aſsimilatur. Vnde multi exinanito corporis habitu, niſi reficiantur lentè, plurimum excrementorum in toto eo congerunt, atq; ex iis non leuiter ægrotant. Quoniam autem per laſsitudinem quæ phlegmonem repræſentat, vis calidi ſanguinis congeſta in corporis mole eſt, venæ autem ſectio ſuccos è vaſis emittit, vtile eſt poſt priorem detractionem tantiſper intermittere, dum aliquid eorum qui in corpore ſunt humores, remigrare poſsit ad venas. Quod tamen quoniam committendum non eſt vt in iis maneat, vtpote ex dimidio corruptum, iccirco detractionem ſanguinis etiam ſecundo die iteramus: aliquando verò & in tertio, vbi videlicet & reuellere, & ex aliis in alia transferre viſum eſt conducere.

Vẽtriculus ſua ipſius cauſa nutrimentum ſuſcipit.

Nutritiõis modus.

Sanguinis detractiõi primę & ſecundę cur interponendũ ſit tempus.

Sanguinis detractio cur iteranda ſit.

GALENI PERGAMENI DE SANITATE tuenda. Lib. V.

QVVM HOMINVM NAturæ ſint numeroſæ, diuerſam victus & exercitii ratione͂ poſtulant, quæ ex arte quæ valetudinem tuetur petenda eſt. Huius enim beneficio cõtingit, ut qui ab ipſo ortu imbecillũ corpus nõ ſunt ſortiti, ſenſibus illæſis, ab omniq́; prorſus morbo & dolore alieni, ad ſummam ſenectutem perueniant. Ego verò, tametſi nec ſalubrem corporis ſtatum ab ortu ipſo ſim nactus, nec uitam planè liberã egerim, hac tamen ipſa arte vſus, poſt octauum & viceſimũm annum ne minimo quide͂ laboraui morbo, niſi fortè diaria febri, ob laſsitudinem aliquando contracta: quum alioqui liceat non modo hanc, ſed bubone͂ etiam effugere, ſi quis liberam uitam ſit nactus, vacetq́; ab utroq; genere excrementorum, & eo quod in quantitate, & eo quod in qualitate conſiſtit. Ergo corpus optimè conſtitutum, ad ſui cuſtodiam, tum in exercitationibus, tũ in potulentis & eſculẽtis, necnon in ſomno, vigiliis, balneis, atq; vniuerſis animi actionibus, medium utriuſq; exceſſus, idq́; in qualitate, quantitate, & facultate poſtulat. Quòd ſi in aliquo ſit erratum, corrigendus error eſt, per contrarii exceſſus vſurpationem. Vt autem corrigendo non erres, primũ corporis affectus ad ungue͂ ſcire oportet. Deinde omnium eorum quæ priore die facta videris, meminiſſe. Nam affectus quide͂, quod delictum ſit, docebunt: recordatio eorũ quæ pridie ſunt acta, quantum tibi à conſuetis ſit recedendum, ĩſinuat. Imò verò id quod peccatũ eſt, memoria factorũ oſtendet: & prout corrigetur, ex præſentiũ collatione doce

Hominũ naturæ diuerſæ.

Ars ſanitatis tuendæ quid præſtet.

Galenũ vixiſſe ſaniſsimum.

Corpus optime conſtitutũ, ad cuſtodiam ſui, deſyderare omnium exceſſuum mediũ.

Exceſſum corrigendũ eſſe ꝑ contrarii exceſſus uſurpationem.

Affectuũ cognitio quid iuuet.

Recordatio præteritorũ quid conferat.

bit. Vt exempli gratia, ſi mollius quàm prius, poſtridie corpus videatur, primùm quidem frictionum meminiſſe conueniet, an molles, & cum pinguitudine & balneis leniter tepidis ſint adhibitę. Ab his reuocari ad memoriam debebit, an exercitationes tardæ & exiguæ præceſſerint. Dein an potio vberior fuerit. Mox an cibos plures, aut natura humidiores acceperit. Poſtremum, an multum dormierit. Proximus molli corporis affectui eſt humidus, hoc differens, q̃ mollis, ipſorũ corporum propria qualitas eſt: humidus, qui in eo continentur, humorum. Diſcernuntur hi tactu: nam humidus affectus cũ madore cutis eſt: mollis ſine hoc: q̃q̃ eſt profectò & molle corpus humidum ſuis ipſi⁹ partibus. Non tamẽ cum mollitie neceſſariò coniunctus eſt humidus affectus. Poteſt nanq; durata caro eſſe: & tamen mador, ſudor'ue è corpore emitti. Ac ſiccus quidem immodicè affectus, habitum ſtatim durum efficit: indicat autem, aut cibi potionis'ue penuriam: aut vigilias, aut vitæ ſolicitudinem, aut multam frictionem, aut deniq; exercitationem immodicam. Hæc itaq; conſyderans, corrigere quotidie errorem poteris, prius quàm is inauctus, curatu difficilior euadat. Semper autem memineris exceſſum omnem contrario exceſſu emendandum eſſe. Cui præcepto ſi corporum dignoſcendorum peritiam adieceris, & ſingulorũ remediorum facultates adiunxeris, vniuerſæ iam artis quæ corpori hominis tuendo dicata eſt, peritus fueris: cuius ope licet præſentem ſanitatem tueri, & amiſſam recuperare. Atq; optimum quidem corpus cuiuſmodi ſit, dictum iam eſt. Quòd ab huius perfectione defecit, ſcire licet tribus id de cauſis defeciſſe: aut quòd ſtatim in vtero, vitioſo ſtatu fuit: aut q̃ qualibet de cauſa in non naturalem affectum poſt cõcesſit: aut ætatis ratione. Omnia verò corrigenda per contrarium exceſſum ſunt. Nam ſenium, frigidum & ſiccũ quum ſit, per

Humidus affectus a molli, quo differat.

Siccus immodice affectus, quid indicet.

Exceſſus omnis cõtrariò eſt corrigẽdus exceſſu.

Medicię uſus.

Deficere ab optima conſtitutione, tribus de cauſis contingit.

ta quæ calefaciunt & humectāt, corrigitur. Talia ſunt balneum dulcis & calidæ aquæ: vini potio: præterea ex cibis quicūq; humectare calefacereq; ſunt nati. Quòd pertinet ad exercitationem, frictionem, atq; omnem motum (qui cibum debet præcedere) ſcire licet poetam ex parte verum dixiſſe.

Seniū ſiccū & frigidū, humectantib⁹ ſimul & calfacientibus corrigendum eſſe.

Vt lauit, ſumpſitq; cibum, det membra ſopori.
Namq; hæc iuſta ſeni.

Poſtulat autem ſenum, non ſecus quàm iuuenum, corpus, dimoueri aliquādo. Imò corporum quæ in florenti ætate ſunt, non deſunt quæ quietē requirant. Senum verò nemo quietē ex toto poſtulat: ſed neq; exercitiū vehemens. Ceu enim ventulo quodam excitari, accendiq; calor eorum deſyderat: vehementiori autē motu deiicitur. Quum igitur ſenū omne corpus ſit frigidū, nec potens alimentū ad ſeſe trahere, atq; id probè conficere, ex eoq; nutriri, plurimum frictione pingui adhibita poſt ſomnum matutinū iuuatur: quippe quæ uitale robur excitet, ac modicè calefaciat, efficiatq; vt ſit diſtributio nutrimenti facilior, atq; nutritio prōptior. Quare multos etiā laborantes atrophia, eiuſmodi frictione adhibita, facilè paucis diebus carne impleuim⁹. Frictio itaq; ex oleo adminiſtrata mane, veluti exercitatio quædā ſit ſenibus. Poſt hanc inambulatio, geſtatioq;, ex ſenis viribus coniectatæ. Etenim exercitatio acuta corpus tenuat: cōtraria craſſi⁹ reddit: multa corpus ſiccat: mediocris obeſum præſtat. Verùm exercitationis formæ quæ ſenibus utiles alienæ ue ſint, tū ex corporis totius affectu, conſuetudineq;, tum uitiis ipſis quæ inſeſtant, intelligent. Ex totius corporis affectu, nam optimi ſtatus corpus, ſicuti in iuuentute ad uehementiſſimos quoſq; labores maximè idoneū eſt, ita in ſenecta ſe habet ad oēs mediocres. Quòd verò a mediocritate recedit corpus, ad pleraſq; id exercitationū ineptum eſt. Quippe vitioſæ figuræ thorax, in iis quæ

Senū nemo quietē ex toto poſtulat: ſed neq; exercitium uehemens.

Senū corpora plurimū iuuari pingui frictione, poſt ſomnū matutinū adhibita.

Frictionis matutinæ poſt ſomnum adhibitæ utilitas.

Senibus qualis eſſe debet exercitatio.

Exercitatiōis formæ, quæ ſenib⁹ utiles ſūt, unde ſint coniectandæ.

per uocem adminiſtrantur offenditur. Per ambulationem gracilia crura læduntur: de cæteriſq; pari iudicio cenſendum. Quicquid autem ex his parũm ritè ab initio conditum eſt, id exercitando imbecillum redditur. Senibus verò quæ præcipua ad ſanitatẽ exercitia ſunt, hæc per valentiores corporis partes ſunt obeunda. Sed habenda conſuetudinis imprimis, eſt ratio. Nam quæ conſueta ſunt, vt minimè laſſantia quos exercent, etiã delectant: ſicuti è diuerſo, quæ inſueta ſunt, tum diſplicent, tum verò laſſant. Porrò quibus operib⁹ arte opus eſt, ea ne attingere quidem ſenes debebunt. Senes igitur conſuetis laboribus exercendi ſunt, ſed tamen vehementia eorum remiſſa. Tertium quò dirigit qui exercitationis formam præſcribit, ab affectione ſumitur. Nã quos comitiales morbi, vertigines, grauis ophthalmia, vel aurium dolores ex leui occaſione malè habẽt, iis inclinato capite, dorſóue, aut humi volutatis exercitari non expedit: ſed tum ambulatione ſæpe, tũ curſu mediocri, tum geſtatione in vehiculis citra fatigationem vti. Simili modo quibus aut in fauces, aut in partes eas quæ circa collum aut totum caput conſiſtunt, fluxiones procũbunt, minimè quæ caput impleat exercitationem ſuſtinent. Sed ſunt his omnibus quæ p crura gerunt vtilia: ſicuti è diuerſo qui imbecillis ſunt cruribus, his ſuperioribus partibus exercitari eſt ſatius. At quorum mediæ crurum brachiorumq; partes opportunæ offenſionibus ſunt, iis quoduis exercitationũ genus idoneum fuerit: modo ne reliquarum conſyderationum vlla prohibeat. Quæ tamen circa thoracẽ partes ſunt, magis inferiorum exercitatione iuuant: quæ circa veſicam & renes, ſuperiorum. Lienis, ventriculus, iecur, & inteſtina, vt in medio ſuperiorum & inferiorum ſunt, ita ſe ad exercitationes habent. Frictiões tamen partibus infirmis, quo tempore laborãt, admouere non conuenit. Vbi ſanæ ſunt, conuenit vel magis

Membra infœliciter ab initio formata, eẽ exercitãdo imbecillia.

Conſuetudinis exercitiorũ eẽ habendã rõnẽ.

Senes conſuetis laboribus ſunt exercẽdi.

Exerceri q̃ ſuperioribus, & qui ifernis partibus debeant.

Infirmæ partes dum laborant, non ſunt fricandæ.

quàm aliis,& potiſſimum ſiccas. Quinetiam, qui certa periodo redeũt quibuſdã partibus dolores, hi ne fiãt, non exigua ex eiuſmodi frictione cautio eſt, præcipueq́; ſi duas vel tres horas ante acceſsionem adhibita ſit. Firmantur enim eæ partes, & conſuetas fluxiones minus admittunt. Atq; hæc quidem omnibus ætatibus communia exiſtunt. Non exercitari verò imbecillis parti bus, ſolis ſenibus ſuadeo: ex cæteris, quanto quiſq; remotior à ſenio fuerit, tanto illi magis exercitanda pars debet. Cæterùm ſi crura gracilia ſortiatur, ea ſanè picari, modiceq́; fricari, & curſu vti potius q̃ alio exercitio conducet. Si igitur nec laſsitudo, nec calor præter modum ſentiatur, augeri ambulationem & curſum oportet, necnon alternis diebus picari. Sin aliquid eorum cernitur, crura ſurſum habita in lecto collocare conueniet, & copiam exercitationis minuere, atq; infernè ſurſum vti frictione. Vbi verò, his obitis, cõſequuta fuerint naturalem habitum crura, ad eum quem cœpiſti remediorum vſum redibis: adhibitis & rotundis frictionibus, quæ durarum ac mollium ſunt mediæ. Aliquando etiã & pingui puluere prins inſperſis cruribus, oleum infundes, & mox fricabis. Si cui uerò craſsiora quidem crura ſunt, brachia verò, cubitiq́; gracilia, huic omnia quæ p manus fiunt exercitia, ſunt petenda: fugienda verò quæ cruribus obeuntur. Frictiones tamen & picationes ſimili modo fiant. Porrò q ĩbecilliores ſunt, hos geſtatione potius q̃ inambulatiõe dimouebis: validiores vtroq; gñe exercitabis, ageſq́; ad ſecundam frictionem vtroſq;, ſed ſemper imbecilliorem citius. Nam vbi ĩbecillæ ſunt vires, crebra exiguaq́; frictione vtendũ: vbi validæ, rara multaq́;. Scire autem licet, ſenilis ſtatum corporis, quoniam ex leui momento in morbum incidit, ſimili ratione iis qui ex morbo conualeſcunt, in victu eſſe curandum. Tutius ergo eſt imbecillo ſeni exiguum dare ter die, ſicuti

Frictio prohibet dolores p circuitũ ueniẽtes, ſi duas uel tres horas, ante acceſsionẽ adhibita ſit.

Crura gracilia picãda eſſe, & curſu exercenda.

Brachia gracilia, & picãda, & omni modo exercenda.

Geſtatione in quibus utẽdũ.

Senibus eadẽ quæ conualeſcẽtibus expedit uictus rõ.

Senes crebrius & parcius cibandos eſſe.

Antiochus qua uſus uictus rõne, ſenſibus & mẽbris oĩbus integris ad extremũ durarit.

Antiochus medicus ſolitus eſt ſe cibare: qui circa tertiam vel ad ſummum quartam horam, panem cũ attico melle ſumebat. Poſt ſextam autem, iam exercitatus & lotus, prandebat mediocriter: primũm iis ſumptis quæ aluum deiiciunt: poſt hæc maximè piſcibus, vel quos ſaxatiles vocant, vel qui in alto mari degunt. Rurſus in cœna à piſcium vſu abſtinuit: ſumpſit autẽ aut far cum mulſo, aut auem ex iure ſimplici: qua quidem victus ratione ſenſibus & membris omnibus integris ad extremum durauit. Sciendum autem eſt, vt pueris vinum eſt aduerſisſimum, ita eſſe q̃aptisſimum ſenibus. Eſto autem id ex his quæ calidioris naturæ exiſtunt, qualia ſunt in Græcia quidem Ariuſiũ & Lesbiũ, & Myſium. Ex Italicis verò Falernum & Surrentinũ. Proxima his ſunt in Italia quidem Tiburtinum & Signinum, ambo vetera: quando nouella diu fluitant in ventre. Secundo ab his loco ſunt Adrianum & Sabinũ, & Albanum, & Gabrianum, & Triphilinum: præterea omnia Aminæa quæ in Italia naſcuntur, & circa Neapolim & in Tuſcia. Ergo de his modicæ antiquitatis bibendum ſenibus eſt, vtiq; quibus valentius caput non eſt. Quibus autem eſt, his & Falernum, & Surrentinũ, & Ariuſium, & Lesbium, & Myſium, & Tmolites, idonea ſunt. Huc autem dirigi omne conſilium debet, vt vinum ipſum ſit ſubſtantia tenuisſimũ, atq; fuluo colore, quãquã pallidum commodum etiam exiſtit. Calidiſſimum autem vinum, ſi colorem ſpectes, eſt flauũ: minimè verò calidum, albũ. Quæ media inter hæc ſunt, prout alterutri magis accedunt, ita vim eius exhibẽt. Vnum igitur illud maximum ſenibus commodum ex vino accedit, quòd omnia eorum membra calefacit: alterum, quod per vrinas ſerum ſanguinis expurgat. Quæ omnia præſtat tenue ſimul & flauum vinũ. Quæ verò ex pallidis aut flauis vinis ſubſtãtiæ pinguis ſunt, hæc & ſanguinem augent, & corpus nutriunt: quo fit

Vinum, ut pueris eſt aduerſiſſimum, ita q̃aptisſimum ſenibus.

Senibus qualia uina ſint cõmoda.

Vinũ, flauũ q̃dem, calidisſimum eſſe: albũ uero, minime caldum.

Vinũ quæ cõmoda præſtet ſenibus.

vt ea vtilia ſenibus interdum ſint, vtiq; quo tempore nec ſeroſam humiditatem in venis habent, & ali liberalius deſyderant. Cæterùm quæ diu in ventre morantur, vt craſſa ſimul & aſtringentia vina, eorum ſanè nullum aptum eſt ſeni. Si quis ergo ſenum dulci vino vti à balneo velit, vbi mane comederit, huic optimum Fauſtianum Falernum fuerit, aut aliquod illi ſimile. Poſſunt etiam vinis iis vti ſenes, quæ melle condiuntur: maximè vbi ſuſpicio eſt gignendi calculi in renibus, aut podagræ, articularis ue morbi impetus futuri. Verùm quia obſtructio à cibis craſſum atq; lentum ſuccum gignentibus, difficilior curatu eſt ea quæ à vinis procedit, ideo cauendum ſenibus eſt, à multo alicæ, aut caſei, aut ouorum, aut cochlearum, aut bulborum, aut lentis, aut ſuillæ carnis eſu: multoq; magis ne anguillarum, aut oſtrearum, aut chartilagineorum, aut thynnorum, aut cætariorum vſum frequentent. Sed neq; ex carnibus ceruina, caprina'ue, aut bubula eſt vtilis, non modo ſenibus, ſed neq; vlli ætati. Ouilla verò iuuenibus quidem non malus eſt cibus: Senibus tamen, nec ea eſt commoda: atq; hac etiam multò minus agnina. Hœdina verò ſeni non incommoda eſt: præterea aues eæ quæ extra paludes ac flumina, ſtagnaq; degunt. Salita autem omnia meliora recentibus ſunt. Ergo ante omnia cauendum ab obſtruentibus eſt. Quòd ſi res cogat aliquando copioſius iis vti, protinus ſumendum medicamen Diacalaminthes eſt, aut etiam diatrion pepereon: aut piper album & redactum in pollinem, cum ipſis cibis ac potione eſt miſcendum. Sed & cæpas eſitare tunc expediet, alliũq;, ſi huic aſſueuerint. Quòd ſi poſt obſtruẽtes cibos, ea quæ obſtructiones aperiãt dederis, atq; ab iis ipſis ſoluta aluus ſit, utiliſſimè poſtridie theriacẽ propinaueris, ſicuti & Ambroſiam, & Athanaſiã. Iam illud patere arbitror, panem quoq; his exhibẽdum, qui nec

Vina incõmoda ſenibus.

Senes a qbus cibis cauere debeant.

Carnes omnĩ ætati inutiles, ſunt ceruina, caprina, & bubula.

Seni ſalita eſſe meliora recentibus.

Senes qbus ut ĩ debeant præſidiis, ne in obſtructiones incidant.

Panis qualis exhibendus ſenibus.
Bellaria eſſe abigenda a ſenibus.
Melle corrigi prauitatē placentularum.
Panis quo purior fuerit, eo magis ſeni aduerſatur.
Lac eē aduerſisſimum dentibus.
Lactis cōmoda.
Paſcua aīaliū conferre plurimum ad bonitatē lactis, malitiāue.
Aſininum lac, quale.
Caprillum lac quale.
Lac aſininum minime in uentre cogitur.
Lac quibus ſit exhibendum.
Vina ſenibus quæ conducāt.

ſalem, nec fermentum, nec ſubactionem, nec iuſtā coctionem deſyderet: non autem aut ſimilaginem, aut quæ ex ea fiunt bellaria: quū nimirū viſcera obſtruāt. Quippe niſi placentis quę ex butyro & ſimilagine fiūt, mel affatim admixtum eſſet, nullus cibus omnibus hominibus, nedum ſenibus, magis aduerſus eſſet. Panis itaq; quo purior fuerit, eo magis ſeni aduerſatur. Siquidem niſi multum fermenti & ſalis receperit, diligentiſſimeq; ſit coctus, obſtructiones in iecinore, liene, & renibus facit: maximè quibus in his viſceribus vaſorum exitus anguſtiores natura ſunt: pro quorū ſanè diuerſitate contingit etiam, vt alii citra noxam diu lacte nutriantur: alii grauitatē in præcordiis ac maximū pondus, dum vtuntur illo, perſentiant. Noui autem quendam cui ex lactis vſu dentes omnes perierunt: id quod ea de cauſa contigit multis aliis. Porrò lactis cōmoda ſunt, vētris moderata deiectio, ſucci bonitas & nutritio: paſcuis ipſis quoq; animalium, quorū lacte ſumus vſuri, non parum ad hæc conferentibus. Nam ſi ſcammonia, aut tithymallorum quopiam veſcantur, cōſtat in lacte etiā laxandi vires ineſſe. Quare animaliū quorum veluti optimi ſucci lacte ſis vſurus, neq; acria, neq; acuta, neq; admodum auſtera nutrimenta eſſe debent. Animal autem ipſum ſit ætate florens oportet, habituq; iculpato corporis. Satiusq; fuerit alterum caprā, alterum aſinam eſſe, earumq; lacte vicibus vti. Quippe aſinæ lac tenue ſeroſumq; eſt: capræ, mediocris ſubſtātiæ exiſtit. Itaq; hoc nutriet magis: illud omnino tutius eſt. Nam & ſi quando ſolūm cum pane ſumitur, tū citius ſubducitur, tum minimè eſt flatulentum, ſed neq; in vētre cogitur, potisſimū ſi prius ſalis aliquid & mellis immiſeris. Lac tamen non omnibus exhibendum eſt, ſed iis ſolis, qui id probè concoquant, nec ullum ex eo ſymptoma in dextra præcordiorum parte ſentiāt. Vina autem quę calidiora ſunt, & quæ ipſas vrinas mo

uent, ea magis conducunt ſenibus. Quum autem ſenile corpus, quantum ad ipſas partes attinet, frigidũ ſiccumq; ſit, facilè autem ſeroſis & pituitoſis excrementis, ob virium infirmitatem, impleatur, hæc quidẽ purganda ſunt, ſolidæ autem partes calefaciendæ ſimul & humectandæ. Iam ꝙ moderato motu & ſomno ſenes indigeant, ſatis magna documẽta ſunt, quò victus eorum conſilium dirigi debeat. Quare ſi quãdo propter pituitam aut obſtructiones cogimur aliquid ex iis quæ incidant ac diſſecent petere, reuertendũ ſine mora ad humectantem victum eſt: atq; alica ex melle, cui aceti aliquid miſtum ſit, aut ex mulſo, vino'ue Falerno exhibenda: aut lacte vtendum, aut ptiſana bene cocta, quæ piperis pollinem acceperit. Ita verò & maturi fici, pręcæteris autũnalibus fructibus eligendi ſunt: ſicuti hyeme caricæ. Panis autem præparatus ſic vti dixim⁹ exhibeatur. Sed vrinas quotidie moueri conuenit, non p̱ pharmaca, ſed apio, & melle, viniſq; ad id facientibus: nec non aluum ſoluere, potisſimum oleo ante cibum abſorpto: atq; oleribus ex oleo garoq; ante cibum aſſumptis. Quin & ficis, prunis, aliiſq; id genus quę æſtate autumnoq; vigent, ſoluitur nonnullis aluus. Hyeme verò tum caricis, tũ Damaſcenis prunis, aut elixis, aut in mulſo cui pluſculum inſit Attici mellis maceratis. Longè autem ad deiiciendam aluum Damaſcenis Hiſpana præſtant. Oliuas etiam ex muria præſumere aliquando licet. Aloem verò (quod multos ſenum, quib⁹ ſiccus vẽter eſt, facere video) haudquaquam ſumi ſuaſerim, niſi maior aliqua necesſitas vrgeat. Quòd ſi biduo aſtrictus venter tertio die non ſoluitur, ſat eo tempore fuerit, Mercurialem herbam, & marinam braſſicam, & cnicum in ptiſana, dediſſe. Similiter & terebinthi reſinam, nucis ponticæ magnitudine: aliquãdo duarum trium'ue. Quippe non modo aluum ſoluere citra noxam poteſt, ſed etiam viſcera omnia, iecur,

Senile corpus, partibus quidẽ ſolidis eſſe ſiccũ & frigidũ: colligere tamẽ in ſe pituitoſa & ſeroſa excrementa, q̃ ſunt purganda.

Senibus uictus humectãs congruit.

Ficos maturos congruere ſenibus.

Senibus urina & aluus q̄bus medicamentis atq; cibis mouenda.

Damaſcena pruna.

Oliuæ.

Aloes uſum improbat Galenus in ſenibus.

Ventrem ſoluentia tuto.

Terebinthinã ſoluere aluũ, abſtergereq; uiſcera.

lienem, renes, pulmonesq́; abſtergere. Vicatim autem prædicta exhibere oportet: tum vero id medicamentum, quod ex caricarum cniciq́; , à pelliculis exutorũ, tuſorumq́;, pari menſura conſtat. Sumere uerò conuenit duarum trium'ue caricarum magnitudinis modum. Cæterùm nullum eorum quæ dicta ſunt exhiberi admodum copioſè debebit. Siquidem nonnulli in præſens gaudent, ſi copioſius deſederint: verùm quanto magis ſunt vacuati, tanto his venter ſequentib⁹ diebus magis aſtringitur. Quo fit vt ipſe, ſi qui ſunt quib⁹ in diuturnis morbis uenter ſiſtitur (contingit enim id poſt longum morbum in conualeſcentia) iis aluũ ducam non acribus per inferna infuſis, ſed tantùm oleo: id quod ſanis ſimiliter vtile eſt. Omnis porrò affectionis corporalis prouidentia, in duobus conſiſtit: nempe propria eius internoſcenda eſſentia, & materiæ præſidiorum viribus. Vt ſtatim in propoſito nũc ſenio, qui ſcienter pernouit ſenectutem eſſe ſiccum & frigidum corporis temperamentum, annorum multitudinis ratione proueniens, ſi quidem quæ humectent pariter & calfaciant præſidiorum materias norit, is idoneus ſenum medicus fuerit. Quadruplex verò materiæ genus quum ſit, quæ ſumuntur, quæ geruntur, quæ educuntur, quæ foris admouentur: utiq; ex ſingulis eligere oportet, quæ calefacere humectareq́; poſſint. Quod autem ad exercitia pertinet, vt iuuenibus ea mutare quæ nocent, tentandum eſt, etiam ſi à pueris his maximè inſueuerint, ſic vtilius eſt ſenibus conſueto opere exercitari, vel ſi modicè noxium ſit. Sicuti uerò ſenum ipſorum inter ſe non parua differentia eſt, ita & eorum qui natura ſicciore frigidioreq́; ſunt, ſi ad mediocrem ſtatum compares, non paruum intemperiei diſcrimẽ inuenias. Atq; humectare quidem hos calefacereq́; conueniet: audacius tamen eos, qui per ætatẽ maiori exercitio ferundo ſunt. Conducit autem ad certiorem af-

Medicamẽ ex caricis & cnico, aluo ſcluendæ cõmodũ.

Vẽtrẽ tanto magis aſtringi ſequenti tẽpore, quo magis fuerit uacuat⁹.

Clyſmos ex ſolo oleo ad ducierdã aluũ cõmodisſimos eẽ

Affectuũ corporis prouidẽtia, ĩ ppria eius ĩternoſcẽda eſſentiæ, & uiribus præſidiorum conſiſtit.

Senium quid.

Materię remediorũ quadruplex genus.

Senibus deligenda quæ humectent, & calfaciant.

Senes exercendi cõſueto opere, uel ſi modice noxium ſit.

fectuum noticiam, quum ætatis conſuetudinisq́;, tum cauſarum quas procatarcticas vocant, conſyderatio. Qui verò affectum exactè norit, facilè adinueniet remedia, quum contraria contrariis auxilio ſint. Male itaq; affecto corpori, ſemper contraria: optimè ſe habenti, viribus ſimilia exhibeantur. Quin etiam intemperies ipſas, quæcunq; adhuc intra ſanitatis fines ſubſiſtunt, ſi corrigere ſtudebis, contraria quodamodo victus ratione curabis: quod tamen per multum fit otiū. Nam ſi in negotio ſint, ſimilibus vteris, potisſimū quū ita fuerint corpora aſſueta. Atq; hactenus malè affecto corpori contraria exhibebimus, quoad priſtinum ſtatum ſit conſequutum. Cæterùm ea victus ratio quæ intemperies corrigit, longius plerunq; procedit, propterea quòd ſimilibus maiori ex parte morbis tentamur. Facilius itaq; quicquid intemperatū eſt, ad propriam naturam redit, quàm ad optimum temperamētum accedat. Quippe id quum in medio omnis intemperantiæ ſit, quiſquis conueniente naturæ ſuæ morbo laborat, ab eo longius abeſt: qui disſimili, minus. Ergo nec aſſuetudines ipſæ, tametſi paruæ ſint, diſplicentibus adhuc ſibi corporibus, ſunt mutandæ. Quum autē contrarii inter ſe multorum hominum corporis ſtatus ſint, certè mirandum non eſt, nōnullos vtilitatem ex contrariis percipere. Ac proinde ſicuti fieri nō poteſt vt vnum calopodiū ad omnes homines ſutor accommodet, ita nec medicus vnam omnibus vitæ ſpeciem quę conducat, poteſt accommodare. Nonnullos ſiquidem noui, qui ſi triduo ſe ab exercitatione abſtinerent, protinus ægrotabant: alios in perpetua quiete degentes, tamen ſecundam tueri valetudinem: atq; horum ipſorū alios minimè lauare: alios niſi lauiſſent, illico febricitare: ſicuti Premigenem Mitylenæum, cui nimirum ob excrementa fumida, ſub cute collecta, cohibitaq́;, febris excitabatur. Quare naturis eiuſmodi

Affecto cognito, facile inueniri remedia.

Contraria contrariis auxilia eſſe.

Sana eſſe conſeruanda ſimilibus.

Intemperies q̄ intra ſanitatis fines conſiſtūt, per otium quidem, contraria poſtulāt: per labores autē, ſimilia.

Similibus maiori ex pte morbis tentamur.

Intemperatū quoduis facilius ad ppriam naturā redit: q̄ ad tēperamentum optimū.

Aſſuetudines mutandas non eſſe.

Speciem uitæ unam, nō poſſe omnibus accommodari.

Balneũ quibus ſit utiliſſimũ.

balneum eſt vtiliſſimum, non modo ꝙ fumidum euocet: ſed etiam ꝙ humectet, idq́; dulci humore. Facillimè igitur id quod quæritur ratiocinatio inuenit: fidem verò eius experientia cõprobat. Porrò vbi Hippocrates ait, labores debere ipſos cibos præcedere: illic agit de ordine exercitationis & cibi, nequaquam illud affirmans, quòd omnibus hominibus hęc ambo conducãt: ſed ꝙ iis quibus exercitari expedit, præcedere exercitatio ipſos cibos debeat: quum nimirũ in lib. de Morbis vulgo graſſantibus, calidis naturis quieſcendũ eſſe ſuadeat: hoc eſt, à vehementi motione cauendũ: quandoquidem ex ipſa in totum deſidia, nemo vnquã adiutus eſt. Quibus itaq; mordax calor à natura eſt, adeò vt fumida gignat excrementa, iis balneum ſalubre eſt, tum motus qui exiguus & lentus ſit: multus autem & celer aduerſiſſimus eſt. Quare iſtis non ſemel modo, verum etiam bis lauari die conducit, potiſſimum æſtate. Eſſe quoq; boni ſucci nutrimentũ, in quo nihil ſit acre. In ſole autem verſari, & iraſci, & multum cogitare, his inimica ſunt. Qui diuerſæ ab his naturæ ſunt (hi autem ſunt frigido & humido tẽperamento) valentiores motus deſyderant, ac victum in quo ſuperet quod tenuem ſuccum faciat. Hi verò, nec ſi in ſole exercites, læduntur: nec etiam ſi balneo abſtineant. Porrò ſeneſcunt celeriter, quæ corpora frigida & ſicca ſunt. At humidum & calidum temperamentum eſt fluxionum vitiis obnoxium. Iam verò omnes intemperatas naturas corrigere quidem contrariis oportet, dũ planè in otio ſunt: ſeruare autem ſimilibus, dum per negotia vacare ſibi non poſſunt. Cæterùm plus laborandum eſt propter humiditatem corporis: præceleri motu nõ vtendum, propter calorem. Ad hæc quum ex ſegniore vitæ ratione ad exercitationes & balnea ſe transferunt, illicò fluxionum tentantur morbis, niſi prius ſint vacuati, quàm exercitationes adeant. Quare anteuertere per-

Ratio inuenit Experiẽtia fidem inuentorum comprobat.

Labor in quibus debeat cibos præcedere.

Calidis naturis quieſcendũ eſſe.

Deſidia neminẽ iuuit unꝗ.

Balneum qbus ſalubre.

Calore mordaci præditis, q̃ aduerſentur.

Naturis frigidis atq; humidis, quæ conueniant.

Seneſcẽtia celeriter corpora, quæ.

Intẽperatæ naturæ dũ ſunt ĩ otio, corrigẽdę cõtrariis: ut ſeruandæ ſimilibus, dũ ſibi uacare non pñt.

veris

veris initium ſanguinis detractiõe oportet, aut per inciſam venam, aut ſcarificatis malleolis. Quòd ſi ita inaniri recuſent, purgandi medicamento ſunt, non ſimplicis facultatis, ſed quod trahere flauam bilem, & pituitam, & ſeroſa excrementa poſsit. Vinum autem frigidis & ſiccis naturis vtiliſſimum eſſe prius dictum eſt: circũcidendum verò iis eſt, qui ſummè calidi propter intemperiem exiſtunt. Nam qui media temperie ſunt, vtiq; plurimus iis fuerit naturalis calor: ac tali quidem naturæ mediocre dandum eſt vinum, ſicuti ipſa quoq; mediocris eſt. Sed quum triplex genere ſit calidi temperamenti differentia, vna in qua reliqua contrarietas (nẽpe quæ in humido & ſicco conſiſtit) mediam temperiẽ ſeruat: altera in qua ſiccitas ſubſultat: & tertia in qua vnà cùm calido etiam redundat humidum: ei quidem quam primo loco diximus, tantum albi, tenuis, atq; diluti vini offeremus, quantum ipſa à ſumma intemperie receſsit. Reliquarum autem differentiarum neutri, quum ſummæ caliditates exiſtant. At quod calidiſſimũ vinum eſt, id frigidiſſimis intemperantiis eſt vtile: reliquis autẽ quod portione reſpõdet. Hæc verò dicta mihi de iis ſunt, qui mediam ſenectutis ætatem agunt.

Sanguinis detractione, aut purgatiõe, quibus nam proſpiciẽdũ ſit ineunte uere.

Vinũ frigidis & ſiccis naturis eſt utiliſſimum.

Vinũ mediocre mediocri naturæ dãdũ.

Calidi temperamenti differentia triplex.

Calido temperamẽto abſq; exceſſu humoris & ſiccitatis, quantũ uini offerendum ſit.

GALENI PERGAMENI DE SANITATE tuenda. Liber VI.

QVVM AVTEM ANTErioribus quinq; libris, quo pacto quis eum qui optimo corporis ſit ſtatu, ab omniq́; ciuili negotio immunis, propriæ tantũ valetudini indulget, à prima ineunte ætate ad vltimam vſq; ſenectutem in ſanitate cuſtodiat, iam abundè docueri-

mus: nunc ſane ad eos veniemus, quibus per negotia eſſe, bibere, atq; exerceri debito tẽpore haud licet: præterea ad eos, qui ſtatim ab ortu ſunt ualetudinariũ corporis ſtatum ſortiti. Vitioſi autem corporum ſtatus, genere duplices ſunt. Alii ſiquidẽ vniuerſas ſimilares particulas ſimiliter habent intemperatas. Alii verò diſsimiliter, inæqualiterq́;. Quin etiam inſtrumentalium partium compoſitione, quædam æqualiter, quædam inæqualiter conditæ ſunt. At primùm quidem dicã hic quoq;, qui ſtatus corporum ſint maximè valetudinarii, ſicuti & prius, qui maximè ſanus eſſet, oſtendi. Verùm is vnicus erat. Etenim in omnium rerum genere, quod optimum eſt, id vnum eſt. Vitioſa verò plurima ſunt. Eorum autem quæ per omnes partes ſimilem habent intemperantiam, maximè improbanda ſunt, quę validas habent ipſas intemperantias: ac potiſsimum frigidas ſimul & ſiccas. At eorum quibus inæqualiter ſe habent corporis partes, illa quidem maximè morbis patent, quorũ principes maximè partes contrariis tẽperamẽtis affectę ſunt. Minus obnoxię valetudini ſunt, quibus ignobiliores partes ita ſe habẽt. Afficiuntur autem interdum partes per conſenſum aliarum, atq; conſortii lege. Primùm ergo de iis verba faciã, qui æquali ſunt intemperie, idq́; ab iis qui præcalidi ſunt, auſpicatus. Dictum autem alibi à nobis eſt, non poſſe diu intẽperiem unam ſolam per ſe durare: quando ipſa ſibi ipſi alteram ex neceſsitate aſciſcit. Sciendum etiam eſt, tẽperiem optimam corpori in adoleſcẽtia accedere: reliquas autem ætates, hac deteriores exiſtere: necnõ corporales quidem actiones, præcipuas adeſſe pueris: animales autem, ei ætati, quæ à pueritia ad remiſsionem vſq; ſuccedit. Nec tamen eſt has ætates annorum numero circũſcribere, niſi fortè in latitudine quadã. Pubeſcere quippe incipiunt aliqui, vbi expleuerunt quartumdecimum annum. Quidam uno poſt anno: aut etiã

Vitioſos ſtat⁹ corporum eſſe duplices gñe.

Vnũ ubiq; eſſe, quod optimum eſt.

Vitioſa eẽ plurima.

Intemperiem unã per ſe diu durare nõ poſſe.

Temperiẽ optimã ſoli adoleſcentiæ accedere.

Actiones corporeas, adeſſe prȩcipuas pueris: ut aĩales, prouectiorib⁹, uſq; ad declinationem.

amplius. Initium præterea remisſionis nonnulli habent ſtatim à trigeſimo anno: nonnulli poſt quintum & trigeſimum. Ac robur quidem omnibus minuitur, poſt ipſam ſummi vigoris ætatem: non tamen hi ſanitatem amittunt, tametſi minus hanc quàm antea laudabilem habeant. Nam quum latitudo ſanitatis ſit ampla, non ſolùm vſq; ad initium ſenectutis, verùm etiã in ipſa ſenectute tota (quæ quibuſdam naturalis eſſe morbus videtur) ſani dicuntur homines, ſanitate ſenectuti congruente: quæ tamen, ſanitas abſolutè non eſt, quum actiones in ſenibus non ſint perinde validæ & firmæ, ut in iis qui ætate floreſcunt. Quare horum ſanitas, propter ipſam actionum virtutẽ, integra eſt, & de qua quæri non posſit: ſenum ſanitas, querimoniis non vacat. Quamuis enim omnes actiones habet, nullam tamen validam posſidet. Porrò corpora quæ à prima ſtatim genitura pronum ad morbos ſtatũ ſortita ſunt, ea ſanè ad ſenectutem nunquam perueniunt: aut ſi quando peruenerint, vno ſaltem diutino morbo penitus laborant. Qui autem ſalubrem viuendi rationem ignorant, credibile etiam eſt, hos citius quàm pro naturæ ratione interire. Sed iam ad illos conuertamus ſermonem, qui æqualiter per omnes partes, calidius ſunt ſortiti temperamentum: cæterùm in humiditate & ſiccitate ſe habent modicè. Ac talis quidem corporis natura, ab initio ſtatim magis apparet ſana, quàm quę in vtraq; oppoſitione eſt uitioſa. Citius quippe edet dentes, & citius articulatam vocem, ingredieturq; citius, & ſingulis annis ad portionem increſcet. Poſtea verò quàm adoleſcentiæ annos compleuerit, exinde ad remisſionem vſq; manifeſtè apparebit calidior, ita vt tum morbis, tum ſymptomatis quæ à bile oriuntur, facilè ſit obnoxia. Multus nanq; calor dum humorem abſumit, ſiccius reddit temperamentum. At quum florens iam ætas item

Aetates circũſcribi numero annorum non poſſe.

Robur ĩminui omnibus poſt uigentem ętatem.

Sanitatis latitudo eſt ãpla.

Sanitas ſenum non eſt ſanitas abſolute.

Corpa ab initio pesſime cõſtituta, nõ peruenire ad ſenectam: aut aliquoſemp mor bo teneri.

Calidiori, abſq; exceſſu humiditatis aut ſiccitatis, tẽperamento, quæ adſint.

calida ſit, nimirum compoſita eorum temperies, calida ſimul & ſicca erit. In talibus autem temperamentis bilis abundare tum pallida, tum flaua ſolet. Sunt verò qui hac natura ſunt, ad ætatem vſque adoleſcentiæ, ſimiliter educandi iis, qui optimę ſunt naturę. Si igitur bilis ipſa ventrem ſuperiorem petat, per vomitum expellenda eſt, poſt exercitationes aqua tepida propinata: nam vino tunc vtendum non eſt, niſi difficulter vomant ex aqua. Quippe eiuſmodi quædam naturæ ſunt, quibus vtiq; vinum dulce, vbi aquam præbiberint, eſt concedendum. Præterea etiam magis, vbi temperamentum eorũ ab initio calidius ſicciusq́; fuit, vomitio petenda eſt. Quin & exercitari his utilius eſt, non acutis exercitationibus & præuegetis, ſed potius tardis, & mollib⁹. Sunt enim omnes qui hoc ſtatu ſunt, graciliores. Acutæ autem exercitationes extenuãt: lentæ implent corpus. Sunt verò ex iis qui impenſè calido temperamento ſunt, & qui exercitari prorſus non debeant. Sed abundè his ſatisfaciant inambulatio, balneum, & mollis ex oleo frictio. Quos etiam iuuat à cibis balneum, niſi in dextra præcordiorum parte dolorem, tenſionemúe aut grauitatem ſentiant. Etenim quidam eorum incredibile eſt, quàm etiam obeſi ſint redditi ex tali victus ratione. Antiquum autem uinum inimicum iis eſt: album verò & tenue, idoneum. At ſi quando eorum quæ dixi aliquod circa dextra præcordia ſentiatur, illico dandum aliquid eſt eorum qnæ iecur obſtructum liberent, abſtinẽdumq́; ab iis cibis, qui craſſum efficiunt ſuccum: idq́; donec affectus ſeſe remiſerit. Vtile ſanè fuerit & liquorem in quo macerata ſit abſinthii coma, offerre: præterea quod tum ex ea, tum ex aniſo & amaris amygdalis conficitur: quod etiam bibere ex oxymelite præſtat in eo tempore, quod inter ſurgendum à ſomno, lauandumq́; interuenit. Non inutile eſt & medicamentum diacalaminthes, ex oxyme

Bilẽ abundare ĩ calidis & ſiccis temperamentis.

Bilis purgatio quomodo ſit molienda.

Calido & ſicco tẽperamẽto præditi, tardis mollibusq; exercitiis ſunt exercendi.

Macilẽti quali uictus ratione pigueſcere ſoleant.

Obſtructioni uiſcerũ opitulari abſinthiũ, aniſum, amaras amygdalas, & medicamen diacalaminthes.

lite: cuius tamen asſiduum vſum cauere oportet in biliosis temperamentis. Porrò alimenti ſpecies, ſi quis horum temperamentum vertere in melius ſtudet, cõtraria eſſe intemperantiæ debet. Cæterùm qui uerſatur in rebus ciuilibus, & multis negotiis diſtringitur, huic tutius eſt, vt nec tentet ſuum temperamentum mutare, ſed ſimilia ſibi nutrimenta aſſumat. Nutritio ſiquidem fit, quum is qui nutrit cibus, corpori quod alit, asſimilatur. Citius autem asſimilantur ſicca ſiccis, & humida humidis. Quibus verò æquale temperamentum eſt, iis quanto iucundius fuerit quod edunt, tanto vtiq; fit magis nutriẽs. At qui inæqualẽ temperiem ſortiti ſunt, iis diuerſum eſt, q̃d aſſumptu iucundum eſt, ab eo quod cuiq; eſt particulæ idoneum. Duplex autem eſt, id ipſum quod cuiq; cõueniens dicitur. Aliud quippe ſecundum ſimplices qualitates: aliud ſecundum totam ſubſtantiam eſſe conueniens dicitur. Atq; illo quidem vtimur, dum aut mutare intemperiem per otiũ uolumus, aut ſeruare, propter negotia. Hoc autẽ, quod tota ſubſtantia maximè idoneum eſt, ſola experientia diſcernitur, habetq; vim non vulgarem, ad mutationem alimentorum in ſubſtantiã animalis nutriẽdi, totius ſubſtantiæ conuenientia. Fiunt autem & qualitatibus conuenientiæ, vtiq; ſi ſeruare temperamentum ſtudes: humidis naturis humectante cibo maximè quadrãte: ſiccis verò eo qui ſiccet: ſin alterare placet, contrariis. In eo verò qui eſt in calido frigidóue ad intemperantiam lapſu, contraria dare ſemper expedit: quum efficaciores quàm quæ ex ſiccitate & humiditate cõſiſtunt, eiuſmodi intemperies ſint, facileq; ſimilibus nutrimẽtis in morboſam intemperantiam abeant. At ſi ſiccius quoduis membrum efficias, nihil manifeſtè lædes. Pari modo nec ſi humidiori ſuam ſerues humiditatem. Euidenti verò argumento tibi ætates ſint. Quæ enim à prima genitura, adoleſcentiam vſq; habentur, humidiſ-

Occupati negotiis nõ debent temperamentum mutare.

Nutritio fit, quum nutriẽs cib⁹ alẽdo corpori asſimilat.

Conueniẽs cuiq; dupl'r dici: aut ſecundum qualitates: aut ſecundum totam ſubſtãtiã.

Temperamenta eſſe ſeruanda ſimilib⁹: ut alteranda contrariis.

Calidis, frigidisue intemperãtiis, cur ſemper contraria exhibenda.

Seniles partes eſſe admodũ ſiccas: licet mediæ capacitates ſupflua humiditate redũdent.

ſima iis caro eſt. At ſenili ætati, tum caro, tum cæteræ partes admodum ſiccæ ſunt, licet mediæ capacitates ſuperflua humiditate impleantur. Corpus itaq; iuſto calidius, ſi quidem in prima conſtitutione medium ſiccitatis, humiditatisq; habitum obtinuerit, omnino id in incrementi ſtatu ſiccius efficitur, idq; tum magis, tum celerius, ſi etiam natura erat ſiccius. Sed & ſeneſcet idem citius, quanto vtiq; ad ſummum incrementum peruenit citius. Hi ergo in præcipui vigoris ætate potisſimum humidam victus rationem poſtulant: quæ humectantibus cibis & balneis, tum exercitationum, quæ præualidæ & multæ ſint, abſtinentia, perficit. Prodeſt his & frigidæ potio. At venus ſiccis temperamentis inimicisſima eſt. Vitandæ quàmmaxime his ſunt exuſtiones, & lasſitudines, & ſolicitudines, & vigiliæ, & motus omnis celer. Iracundia verò, quum bilioſas naturas maximè accendat, acutas febres parit. Eatenus autem intendere, remittereue ſpeciem victus oportet, quatenus ſupra naturalem habitum aucta diminutaue ſunt temperamenti elementa. Ac mutatur quidem temperamentum contraria victus ratione. Cuſtoditur ſimili. Sanè calidiores humidioresq; naturæ in puerili ætate, fluxionum, putredinis, & redundantiæ morbis tentantur maximè. Quo magis & pluribus exercitationibus, & exacta ventris concoctione indigent. Itaq; & ante cibum bis terq; hi ſi lauent, & calidis ſponte ortis vtantur, maximum inde commodum ſentient. Quippe huc dirigitur in his conſilium, vt ipſas animalis particulas ſeruemus humidas. Quæ res omnis temperamenti communis eſt, ſi modo contraria ratio omnium animantium corpora citius ad ſenectutem perducit, ipſaq; eſt, cuius culpa omne genitum corpus mortale ſit. Nam quum non liceat corpori effugere progreſſum ad ſiccitatem, iccirco ſeneſcere nobis, corrumpiq; eſt neceſſe. Erit tamen

Calido & ſicco tẽperamento, qualis uict⁹ rõ conueniat.

Venus ſiccis tẽperamẽtis inimicisſima eſt.

Iracũdiæ uis.

Calidiores humidioresq; naturæ in puerili ætate, fluxionum, putredinisq; morbis tentantur.

Corruptionis necesſitas, unde accidat nobis.

id maximè diuturnum, quicquid erit minimè ſiccatum. Ac proinde qui maximè humidi ſunt, ii maximè ſunt longæui, & ſanitate, vbi corpus ad robur peruenit, plus cæteris fruuntur: & reliquis qui parem ætatem agunt, valentiores ad extremum vſq; ſenium perſiſtunt. Nam tametſi humidum temperamentum in principio deterius ſit, tempore tamen reliquis præſtantius euadit. Quo magis qui tuendæ huius corporis ſanitati præficitur, excretioni omnium recrementorum oportet maximam operam nauet, tum balneis ante cibum plurimis, tum exercitatione, tū apophlegmatiſmis & purgationibus: ſed ante omnia cibis boni ſucci, necnon vini potione, quod vrinas promoueat.

Lōgæuos maxime eſſe, qui maxime humidi exiſtunt.

Humidū tēperamentum in principio deterius eſſe: poſtea uero, reliquis meliꝰ euadere.

At frigidorum temperamentorum tres ſummæ differentiæ exiſtunt. Nam aut modicè ſe habent in altera oppoſitione: aut altera qualitas in his exuperat, vtiq; vel ſiccitas, vel humiditas. Peſſima tamen meritò ſicca temperatura eſt: quippe: quod temporis ſpatio ſeneſcentibus accidit, id iis ſtatim à principio contingit. Ergo iſtos humectare calefacereq; oportebit. Quod fiet exercitatione modica, & nutrimento humectante, & calido: præterea calidi vini potione, & ſomno liberaliore: illud interim prouidentibus nobis, vt quotidie excrementa omnia expellantur. Venerem autem aduerſiſſimam eſſe temperamētis ſiccis, iam diximus. Quare aduerſari eam iis qui præter ſiccitatem ſunt quoq; frigidi, etiam veriſimile eſt. Nam innoxia venus iis tantùm eſt, qui calidi ſunt & humidi, tum verò qui genitura naturaliter abundant. Malum verò & illud frigidum temperamentum eſt, quod cum humiditate coniungitur: maximeq; eſt id fluxionum morbis obiectum. Succurritur huic & balnei abſtinentia, & exercitio & tenuiori victu, & vnctionibus quæ modicè calefaciant. At qui frigidi natura ſunt, cæterùm in ſicci humidiq; temperatura ſe modicè ha-

Frigidorū temperamentorū differētię tres.

Sicca tēperies cur peſſima exiſtat.

Sicco frigidoq; tēperamento prędíti, qua rōne calfaciēdi ſimul & humectandi.

Venus aduerſatur temperamentis ſiccis & frigidis.

Venus quibus innoxia.

Humido & frigido tempera mento, qua ſit occurrendum uictus rōne.

habent, minus ii vel ad ſanitatem, vel ad corporis robur ſunt inepti, quàm qui ſunt in illis intemperati. Horum igitur excitare, firmareq́; calorem expedit: in humiditatis verò ſiccitatisq́; ſpecie, tota victus ratio ſit media. Nunc autem de iis dicamus, quibus corporis ſtatus eſt inculpatus, viuunt tamen vitã ſeruilem, aut negotiis implicitam: ſed ita, vt ad extremum diei liberè

Salubris corporis conſtitutio, ut ſanitas, etiam latitudinem habet.

posſint ſibi vacare. Salubris & inculpatus corporis ſtatus, in latitudine intelligi debet, ſicuti & ipſa ſanitas. Quum autem ad extremum diei dico, diſtinguendum eſt: circa'ne ſolſtitium æſtiuum, hybernum'ue, an circa

Dies maximi & mĩmi quot ſint horarũ Romæ. & in magna Alexandria.

æquinoctia, dies ipſa ſit æſtimanda. Romæ ſi quidẽ maximi dies ac noctes paulo maiores quindecim æquinoctialibus horis ſunt: contrà, minimi, paulo intra nouẽ. In magna verò Alexandria, maximus dies quatuordecim horarum eſt: minimus decem. Ergo qui in breuiſſimis diebus & longisſimis noctibus à miniſterio ſole occidente redit, huic fricari per otium, & lauari, & modicè dormire licet. Nemo autem tam infelici eſt ſorte, qui in maximis, & etiam in minimis diebus, non posſit aliquid mediocriter agere. Cæterùm qui exercitationi non aſſueuerunt, ſed citra frictionem protinus perfuſi oleo conſueuerunt lauari, ſatis per ſe tranſpirablies, ita ut neq; asſiduè, nec longo tempore ęgrotent, ii ad aliã conſuetudinem transferendi non ſunt: ſicuti neq; vlli alii, niſi qui iam longo tempore ægrotant. Aegrotare autem ſolent, aut redundantia, aut ſucci vitio. At ſi q; dem redundantiæ vitiis ægrotent, ſucci ad conuenientem modum ſunt reuocandi. Sin ſuccorum vitio, ad meliorem frugem ii reducãtur oportet. Vbi igiť quod exhalat à corpore, minus eſt iis quæ accepit, redũdantiæ oriri morbi ſolent. Quare proſpiciendũ eſt, vt eo-

Redundantiæ morbi qñ ſoleant oriri.

rum quæ eduntur & bibũtur, reſpectu eorum quæ expelluntur, ſeruetur conueniens mediocritas. Seruabitur ſanè is modus, ſi põderetur à nobis in vtriſq; quã-

titas. Detrahimus porrò de nutrimenti vel quantitate, vel qualitate, vel etiam vtraq; . Ac quemadmodum de quantitate dematur, notum eſt. De qualitate demitur, quum vnius maximè alentis cibi loco, alius exigui nutrimenti apponitur. Qui igitur celeriter notabilem abundantiam aceruant, iis de utraq; : qui nõ celeriter, aut non notabilem, iis de altera demptum eſſe ſat fuerit, vtra videlicet homo ipſe potius voluerit. Qui verò vitioſos congerunt ſuccos, ii non perinde ut qui redũdantiam cogunt, vni tantùm rei ſunt intenti: quandoquidem neq; vnica eſt vitioſi ſucci ſpecies. Cuiq; tamẽ horum ab iis cibis potionibusq́; abſtinendum eſt, qui eum quem ipſi congeſſerunt vitioſum ſuccum facilè gignant. Ac ſanè omnibus his commune auxiliũ eſt alui deiectio, ſicuti & veneris conueniens mediocritas. Nã quibus inculpata corporis conſtitutio eſt, non debẽt ii, veluti ſiccis ſupra præceptũ eſt, à venere omnino abſtinere. An verò ſemel in die, an bis, ſit iis qui eiuſmodi vitam agunt, comediſſe ex vſu, quum ex corporis ipſorum natura, tum ex conſuetudine, atq; adeò toleran tia ad ipſius conſuetudinis mutationẽ, indicationes pe tendæ ſunt. Et eorum quidẽ quibus bilioſus uenter eſt, primi ſemper ciborũ ac potionum ſint, qui aluũ deiiciant. Nempe ex vinis dulcia, & quæ mollire ventrem poſsint. Ex cibis olera cum oleo & garo. Vitanda uerò ex vinis ſunt auſtera: ex cibis, qui aſtringunt, niſi ſi firmandi oris ventris gratia, poſt totam comeſtionẽ exhibeantur. Siquidem aſtringentium vſus in iis qui imbecillius os ventris obtinent, non ſolùm aluum non cõprimit, ſed etiam ad deiiciendam illam conducit. Quicunq; verò palæſtræ exercitiis ante balneum ſunt vſi, prius quàm diſtrictæ negotiis vitæ ſe addicerent, iis ut ab ipſis abſtinuiſſe eſt incommodiſsimum, ita vt ſimiliter vtantur, præter incommodum, etiam fieri nõ poteſt. Ergo apotherapia iſtis vtendum cẽſeo: & ſimul de

Nutrimẽti q̃ñ minuẽda quantitas, aut mutanda qualitas, aut utrũq; faciendũ ſit.

Alui deiectio quibus ſit auxilium cõe.

Nutrimẽta uẽtrem ſoluẽtia, q̃bus añ alios cibos ſint ingerenda.

Aſtringẽtium uſus in iis qui os uentriculi imbecillũ poſſident, ad aluũ deiiciendã cõducit.

Apotherapiæ uſus quib' conueniat.

ſuillæ carnis modo nonnihil demẽdum. Quibus autem ante balneum aliquid eſitaſſe eſt melius, ſi quidem in die (gratia exempli) tredecim horarum æquinoctialium, circa horam decimam curaturi ſint corpus, ii hora quarta ſolùm panem aſſumant, id quod ipſe ſum ſolitus facere. Modus autem eius ſit is, qui decima hora posſit eſſe concoctus. Sed nec poſt aſſumptum ipſum bibendum eſt. Eorum porrò qui repleti cibo ſe exercent, nonnullis caput repletur vaporibus, & in iecinore aut ponderis, aut diſtentionis, aut vtriuſq; ſenſus percipitur. Si igitur caput repletum ſit, ſuccurrendum ambulationibus eſt, ſed potisſimum ante cibum. Nihil tamen vetat, quin & poſt cibum. Cæterùm has quàmaximè lentas eſſe oportet: illas his celeriores. Si iecur obſtructum ſit, iis quæ in viis eius hærentia, expediant. At quæ obſtructos hepatis meatus aperiunt, eadem tarditati concoctionis conducunt. Horum optima ſunt oxymeli, & diatrion pepereon, quod nihil nõ familiare receperit: ad hæc extenuatorius victus. Vbi verò corruptio ciborum in ventre accidit, quibus id quod corrũpitur, per aluum deſcendit, iis maximum id compendium ad ſanitatem eſt. Quibus autem non deſcendit, ii prouocandi iis ſunt, quæ deiiciunt leuiter: cuiuſmodi ſunt dioſpoliticon, vtiq; quum pari cũ reliquis pondere nitrum immixtum habet: & quod ex ficis & cnico componitur, aliaq; quæ ex cnico vel epithymo conficiuntur. Porrò iis qui ſic ſunt affecti, etiam vomitus ante cibum ex vini dulcis potione conducit: nec non alui ſubductio, ex conuenienti interuallo, medicamine dialoes (quod amarum vocant) exhibito. Nam ſi longo tempore uitioſum ſuccum augeri ſinas, grauis quiſpiam ipſis incidet morbus. Conſulendum verò his eſt, ne quid fumidum, aut malè olens, aut facilè corruptibile nutrimentum accipiant, ſed qui boni ſucci ſunt potius eligant. Ars quippe quæ ſanitatem tuetur, iis

Exercitia poſt crapulam, quę mala ſoleãt pducere.

Capiti pleno ſuccurrendum ambulationibus.

Obſtructionis remedia etiã ad cõcoctionẽ facere.

Oxymeli.

Diatriõ pepereon.

Deiicere aluũ leuiter Dioſpoliticũ medicamen, & quę ex ficis, & cnico, & epithymo conſtant.

Vomitus ante cibum quibus conducat.

Dialoes.

qui ſibi paruerint, firmisſimam ſanitatem promittit: qui verò aut voluptate, aut ambitione victi, parere recuſant, iis perinde eſt, ac ſi omnino non eſſet. Iam verò, iis qui nimis graciles ſunt (ſolet enim accidere nonnullis gracilitas ob frigidam & ſiccam intemperantiam: nonnullis propter digerentis in corpus, vel nutrientis, vel ambarum facultatum naturalem imbecillitatem) illitio ex pice conducit maximè. Dein vnguẽtum illud quod dropax dicitur. Prodeſt tamen ſi ante balneũ manu mediocriter molli corpus perfrices, quo ad ruborem contrahat: deinde dura frictione, nõ multa, cutem cogens, denſam eã duramq́; efficias. Ab his, ſi mediocri exercitatione vſum, ac lotum, citra lõgam tamen in ſolio moram, hominẽ abſtergas, moxq́; ungas oleo exiguo, & cibum offeras. Quippe ſtudium in his eſt, vbi bonum ſanguinem in corporis molem attraxeris, vt tum nutricem vim firmes, tũ ne quod attractum eſt exhalet, proſpicias. Ac firmatur quidem nutriendi vis excitato in carnibus calore. Non exhalabit qui in has ſanguis attractus eſt, ſi oleo vnxeris: utpote quod emplaſtici medicamenti vim habet. Quòd ſi ætas non reclamet, etiam ſi frigida lauatione vnà cum prædictis vtatur, magno fruetur cõmodo. Contra verò in iis qui ĩmodicè ſunt obeſi, minuenda digeſtio eſt, augenda verò corporis exhalatio. Minuetur porrò digeſtio, asſidua ventris deiectione. Corporis aũt exhalatio inaugebit celeri exercitatione, cuius generis curſus eſt: præterea vnguentis iis quę euaporandi vim habẽt, fricando q̃plurimũ. Frictio tñ ipſa eſſe mollis debet, ac quæ laxum corpus efficiat. Qua rõne prępinguẽ quendam paruo tempore ad mediocritatem carnis reduxi. Sed & alias quæ totum occupãt corpus intemperãtias ſimili methodo corrigere cõuenit: primùm eorũ quæ agi expediet, inuento ſcopo: mox materiis q̃ ipſa præſtare queãt. At iã ad inæquales corporis ſtatus accigor.

Ars ſanitatis tuendę iis qui ſibi paruerit, firmisſimã ſanitatem promittit.

Gracilitas unde.

Gracilitatis remedia.

Nutriendi uis qua rõne firmetur.

Olei inunctio prohibet exhalationẽ ſuccorum.

Obeſis eſſe cibi digeſtionẽ minuendã: augendam autẽ exhalationẽ.

Exhalationẽ molientia.

Inæquales ſtatus trifariam fieri.

Cõſtitutio corporis triplex.

Sanè inæquales ſtat⁹ trifariã fiunt, prout cõpoſitio corporis nři eſt triplex. Vna ex primis elementis, ex qbus cõſtant ſimilares particulæ. Secũda ex iis ipſis ſimilaribus, ex qbus inſtrumentaliũ cõpoſitio conſiſtit. Tertia ab his, compoſitio totius corporis ex ipſis inſtrumentalibus. Ac facillima quidem, tum ad diſcernendũ, tum ad curandum, tertia eſt. Difficilior ſecunda. Maximè lubrica eſt prima. Commodius ergo à tertia incipitur. Quare exordiamur diſputationem à capite, quod intẽperatæ naturæ ſit, adeò vt multa excrementa gignat, vnde lædi ſubiecta membra contingat, in quodcunq; excrementa decubuerit. Ac promptiſsimè quidem in os & nares excrementa impetũ faciunt. Deciduntvero & in oculos: nonnullis etiam in aures. Sed excremẽti in os decurſum, tum gula excipit, tum aſpera arteria, cuius ſumma pars ori coniuncta, quæ larynx dicit, inſtrumentum eſt vocis. Ergo is larynx ab iis quæ capite decidunt madefactus, principio quidem raucã vocem facit: procedente verò tempore, paruam. Si uerò longius etiam procedit malum, totam adimit. Quippe cum larynge, arteria quoq; ipſa vnà humectat. Quòd ſi acris fluxio ſit, non ſolùm ad vocem ineptæ prædictæ partes fiunt, ſed etiam grauiſsima eis eroſio accedit: qua & pulmo ſimul exulceratur, qui morbus tabes dicitur. At ſi in gulam & ventrem feratur fluxio, quæ quidem frigida eſt, in frigidam intemperiem corpora mutat: quæ calida, in calidam. Hæc verò etiam ſpatio exulcerat. Verùm inter initia appetentiã & cõcoctionem proſternit. At frigida quidem fluxio tarditatem concoctionis & cruditatẽ, & acidos ructus creat. Quòd ſi etiam corrupta ſit, alimentum quoq; vertit in corruptelam. Si verò inferius ſe noxa recipiat, & ieiunum, & colon inteſtinum affligit, tangitq; vaſa quæ in meſenterio ſunt, per quæ fit in iecur cibi digeſtio. Ac nõnullos quidem faſtidium ciborum excipit: alios appe-

Capitis excrementa in quas partes ſoleant decumbere.

Larynx inſtrumentũ eſt uocis: qui ſi recipiat fluxionẽ, illam põt adimere.

Tabes unde gignatur.

Calida in uentriculũ fluxio, quid moliat.

Frigida in uentriculũ fluxio, quid faciat.

tentia canina, aut etiam vitioſi cibi cupiditas, qualis eſt citta affectus in grauidis. Nec latet vuam quoq́;, & pariſthmia, & parulides, & antiades, & eroſiones dentiũ, & vlcera, & in ore putredines, hanc ſaniem, quæ à capite in ipſa decidit, conſequi. Satius autem in his omnibus eſt, ipſum mali ceu fontem prius tollere, caput firmando, quàm ad eorum curationem nos conuertamus. Aut ſi id præ magnitudine naturalis intemperantiæ non licet, ſaltem illi proſpicere, ab ipſa ſcilicet uitii ſpecie, prouidentiæ indicatione ſemper accepta. Quibus igitur ex calida intemperie caput malè habet, hos frequenti balneo dulcis aquæ fouere expedit. Calidarum autem quæ ſponte naſcuntur, noxius his vſus eſt. Siquidem quæ ex iis ſulfureæ bituminoſæ'ue ſunt, eæ propterea ꝗ calefaciunt, inimicisſimæ calido naturaliter capiti ſunt: aluminoſæ verò, quoniã anguſtos meatus claudunt. Solis autẽ iis ſponte natis quæ dulces ſunt (ſi tamen ipſis vtendum ſit) vti citra noxam poterũt. Nam quod vtile etiam aliqd ipſæ præſtare posſint, hoc dicere non perinde tutum eſt: quando nec calidæ fortaſſe forent, ſi omnis calefacientis medicamẽtoſæ virtutis eſſent expertes. Quibus verò caput vehementer calidum, æſtuansq́; eſt, iis præſtat æſtatis tempore roſaceo perungi, quod ex roſis in oleum omphacinum ſalis expers iniectis, componitur. Sunt capita quæ propter arteriarum temperamentum in vertigines & capitis dolores incidũt: in quibus etiam incidere arterias ſolemus. Sed hoc genus propoſitæ artis limites egreditur. Quæ autem ex nimis acuto neruorũ ſenſu (qui à capite orti īter alia, os etiã vẽtriculi texũt) frequẽter dolent, his ſanè mederi, propoſitæ artis officiũ eſt. Potius tamen conſilium eſt id agere, quo minus hæc ullo modo incidant, curandó ne aut bilioſus humor in ventrem prorſus confluat, aut quãcelerrimè inde expellatur. Atq́; vt ne prorſus quidem confluat conſulueris,

Citta.

Capiti proſpiciendum eſſe, prius ꝗ ad curãdos morbos a defluxu humoris ex ipſo, ortos, nos conuertamus.

Capiti, laborãti intẽperie calida, frequenti balneo dulcis aquæ medendum eſſe.

Caput vehementer æſtuãs, roſaceo recreãdum eſſe.

Arteriæ quando ſecandæ in capite.

Bilem nõ confluere in uẽtriculum, ſi cibũ citiᵘ exhibeas.

ſi citius cibum exhibeas. Vbi enim totius corporis biliosius temperamentũ eſt, necnon imbecillus venter, niſi is corroboret cibo, defluunt in eũ quas corpus accumulat ſuperfluæ ſanies: ex quarũ vapore dolores capitis, ſuffuſiones, atq; morbi comitiales gignunt. Horũ itaq; omniũ uniuerſa victus rõ ad frigidius potius, humidiusq́; mutanda eſt. Quod aũt in uentrem confluit, id vomitione ac ventris ſolutione expellendũ. Stomachus uerò cibis quidẽ quotidie prius q̃ bilem contrahat firmandus. Purgetur etiã medicamentis ex maiori interuallo, abſinthii coma, & cõpoſitione ex aloe, quã picram nominant. Quippe hæc quod altius in tunicas biliosi ventris ſe recipit, expurgat: abſinthio parũ id præſtare valente: ut cui vis inſit tantùm detergendi aſtringendiq́;, ac talis, quæ ſordes tunicarũ uẽtris detergeat: nõ ſi quid altius in eo imbibitũ eſt, foras extrahat, expellatq́; ſicut aloe. Quæ uerò poſt hanc vẽtri extrinſecus admouentur unctiones, ex modicè aſtringẽtes ſunto: ut melinum, maſtichinũ, & nardinũ. Ac æſtate quidem potius melinũ, hyeme nardinũ, Vere maſtichinũ ſumendũ. Eſt aũt opulentis mulieribus & quod pręſtantius nardino unguentũ ſit, nẽpe foliatũ: præterea quæ ſpicata vocant, quæ ventrem & roborare pñt, & calefacere. Si uerò non modò caput calidã ſaniem trãſmittit uentri, ſed etiam uenter ipſe calidam intemperiẽ habeat, utiq; refrigerante, tum potione, tum cibo, ſemp vti conueniet: atq; eam qualitatem in his pro tempoꝝ anni ratione intendere variè, ac remittere: nuſq̃ tamẽ ad contrariã peruenire. Ad eundem modum ſi utraq; pars ſit frigida intemperie affecta, illis calefacientibus eſt utendum: variè tamen ea pro rõne temporum intẽdenda remittendaq́; ſunt. Porrò difficilis connexio eſt, quoties vel in calidum uentrem frigida & pituitoſa ſanies defluit, vel in frigidũ calida. Atq; harũ duarum alteram ſemper expertus ſum magis ad curandũ rebel-

Ventriculũ ĩbecillum, niſi corroboret cibo, recipere totius excremẽta corporis

Picrã ex aloe expurgare humores altius ĩbibitos in ipſius uentriculi tunicis.

Abſinthii uires.

Vnctiones roborantes uentriculum.

Foliata unguẽta.

Spicata unguenta.

Frigidæ intemperantię capitis & uentriculi quõ ſuccurrendum.

lem: nempe in qua frigidi pituitoſiq; ſucci in calidũ decidunt ventrẽ. Peſſimus uerò is ſtatus eſt, ſi præter id, homo etiam ea natura ſit, vt neq; aluum facilè ſolubilem habeat, nec uomere ex facili poſſit. Si uerò pituitoſus ſuccus à capite in frigidũ natura ventrem decurrat, facilè his ſuccurritur, ſi mane aliquid medicaminis diatrion pepereon ſumpſerint. Sed & piper ſolum, prȩcipuè quod album eſt, cõminutũ, atq; aquæ immixtũ, bibere iis licet. At potio abſinthii his aduerſisſima eſt: vt quæ pituitoſum ſuccũ ipſorum uentri affigat. Sed neq; aloe ualde his conducit, quũ ei bilioſi trahendi humoris facultas ſit: eoq; excogitata ſalubriter eſt cõpoſitio quã picram dicunt: quæ acrimonia caloreq; eorum quæ in ſe habet, craſſos & lẽtos ſuccos diſſecat, ac deterget. Verùm aſſiduè uti hoc medicamẽto nõ licet, ſicuti diatrion pepereon, aut diacalamithes. In totũ ergo ad aloes drachmas centũ, reliquorum cuiuſq; coniiciunt ſex drachmæ, quæ ipſa quoq; ſex ſunt. Atq; hæc eſt picra quã Romæ oẽs præparant. Ego uerò etiã alias duas cõpono: atq; in altera, eorum quæ calefaciũt, plus: in altera, minus coniicio. Vtrũq; aũt fiet, ſi aloes ſolius ponderi nunc præſcripto, aut addamus, aut detrahamus vigĩti drachmas. Cæterùm ſi cinnamomi copia nõ ſit, ponendum pro eo eſt optimæ caſiæ duplũ. At in qbus quidẽ venter aut frigidus eſt, aut etiã temperatus, ad frigus tamen propenſior, iis aptũ dioſpoliticon eſt, quod dupliciter cõfici aſſueuit: iis nẽpe qui aluo ſunt aſtricta, nitro, quod Berenicariũ vocant, cũ cumino, ruta, & pipere, pari pondere admixto: iis uerò qui ſunt ſoluta, dimidio. Grauis aũt nec facilè tractabilis cõplexio eſt uentris, qui intemperanter calidus ſit, cum frigido capite. Quippe os ventris ab iis quæ calorem accẽdunt, offenditur. Ergo in iis qui ſic ſunt affecti, id agendum, ut pituitã diſſeces, detergeasq; iis quæ minimè calefaciunt, quod genus oxymeli eſſe nouimus. Iam lubrica atq;

Status uentriculi peſſimus quis.

Diatriõ pepereon, piperq; ex aqua ſuccurrere uentriculo frigido, ĩ quem pituita deſcendit a capite; abſinthiũ aũt illi eſſe aduerſiſſimũ: neq; aloẽ uald: utilem.

Picræ uſus, atq; cõpoſitiones diuerſæ.

Dioſpolitici compoſitio duplex.

Ventriculi intemperie calida cocunte cũ capitis frigida, quid agendum.

Oxymeli.

ad curationem difficilis cõnexio eſt, ubi tales partium affectus coierint, in quibus os ventris imbecillum ac nauſeoſum eſt, ſiſtitur autem venter. Iis igitur conuenit primo loco olera cum oleo & garo, aliaq́; quę ventrem mollire ſolent, ſumere. Poſt iuſtum autẽ cibi modum, aliquid eorum quę ſtomachũ roborent, accipere. Ea ſunt mala, & pira, & punica. Ipſe autem qui affligitur, oĩbus ſeorſum vſu exploratis, quod minimè noxium, iucundisſimumq́; inuenerit, eo in quãtitate mediocri, vtatur. Atq; in totum magis qui ita ſunt affecti deiiciunt, ſi quid aſtringens poſt cibum ſumpſerint, q̃ ſi eo caruerint. Siquidem eorum uſu roboratus uẽtriculus, natantes ſuccos pellit ad inteſtina, quos ea etiam cõtinuata expulſione propellunt: queadmodum è conuerſo, vbi humor aliquis mordax, ad expulſionem ſui circa ſedem nos irritat, quem tamen cohibere propter ciuilia negotia coacti, neq; ab his expediti eũ expellimus, ſignum eſt illum ipſum humorem, cõuerſione facta, ab inteſtinis pulſum eſſe verſus ſuperna: vnde ſæpe numero capitis dolore tentamur. At vbi renes calculos aut tophos gignunt, totus verò habitus gracilis eſt (quæ inæqualis connexio cæteris malignitate non cedit) hi medicamenta & victũ quæ extenuare posſint, requirunt: ea tamẽ gracili corpori inimicisſima ſunt. Cæterùm quum interrogaret me quiſpiam, qui ob tales renum affectus, ſiccisſimi victus ratione vſus, in maximam ſiccitatem inciderat, quo vtiq; victu, citra renum noxam, mederi quis poſſet ſiccitati illi ſuæ, ptiſanæ cremorem excogitaui, & piſces tum ſaxatiles, tum qui in alto mari degunt. Simili ratione & ex volatilibus quæcunq; ſimilem carnem habent. Porrò multæ ex montanis volucribus tali ſunt tẽperamento. Quas nanq́; in vrbibus cõcluſas humido nutrimento impinguant caupones, aduerſisſimæ his ſunt. Optima verò ſic affectis caro eſt, ut ex auibus, perdicũ: proxima attagenarum,

Ore uentriculi nauſeabũdo exiſtente, cum aſtrictiõe alui, quid agendũ.

Renes ſi gignãt calculos, totum aũt corpus ſit gracile, qua utendum uictus rõne.

genarum, & ſturnorum, & merularum, & turdorum: Quòd ſi montanarum auium copia non eſt, de iis quæ in agro victitant, & gregalibus columbis, paſſeribusq́; qui in turribus nidificant, ſumere licebit. Sunto autẽ in editis locis huiuſcemodi turres. Ita nanq́; & gallinis, & gallinaceis qui in corte aluntur, vti licet. Ex lactibus autem, ſolum aſininum eſt cõcedendum, propterea quod cæteris omnibus eſt tenuius. Ac breuiter, media inter extenuantem impinguantemq́; ſit eorum uictus ratio. At ſi obeſus ſit quẽ calculus infeſtat, audacter huic tenuem victum iniungito. Eadem & iis qui articulorum vitiis laborant, conuenire præcepta cenſebis. Scire tñ licet, podagrica antidota multum diſtare à nephriticis, non tantùm quod craſſos glutinoſosq́; ſuccos attenuent, ſed quod etiam calefaciant & ſiccent. Nam calculoſis quæ valde calefaciunt, dare nullo modo conuenit. Iam verò, partes quæ læſæ ſunt ob defluxionem à capite, non omnes corroborandæ ueniunt, ſed eæ tantùm, quarũ permagnus eſt vſus: vt oculus, atq; auris. Iccirco decidentibus in has partes excrementis à capite, deriuatio per uicinas partes molienda eſt, ac ad naſum potisſimũ trahenda, quæ in illa decumbunt, idq́; per ea quæ ſternutamenta mouent, atq; eius obſtructiones aperiunt. Si ad naſum non ſequuntur, in os ipſum apophlegmatiſmis ſunt deducẽda. Oculis uerò ipſis robur adiicies, ſi ſicco collyrio quod ex phrygio lapide conſtat, vtare: ac ſic palpebris ſpecillo inducas, ne oculi membranam intus contingas. Ita nanq́; mulieres quotidie faciunt, quum ſtibio oculis gratiam conciliant. Ad aurium verò robur adhibeas vel glaucium ſolum ſuper cote tritum cum aceto, ac mox tepidum: aut collyrium quod diaglauciu vocatur, aut diarhodon, aut crocodes, aut nardinum, aut quod δι' οἴνου dicitur, aut deniq; foliata & ſpicata vnguẽta. Cæterùm vbi ſatis firmatæ ſunt, ita ut nihil iam in has confluat, aſſiduè aliquid inſtillan-

Lac aſininum ſolum eſſe utile renibus calculoſis, cum tenuius corporis ſiccitate.

Podagrica remedia differre a nephriticis.

Calculoſis nullo modo dãda ualde calfaciẽtia.

Deriuatio per uicinas partes molienda eſt.

Collyrium ſiccum ex phrygio lapide, oculis robur addere.

Auribus auxiliantia remedia.

dum eſt optimi vnguenti nardini. Porrò aurium vlceri, Andronis medicamento, ſimilibusq́; medeberis. Interim tamen auertere materiam ad naſum & os oportet. Vt autem ex iis quæ à capite defluunt, læduni non nulla eorum quę illi ſubiecta ſunt, ſic ex iecinore & renibus, & liene, in alias partes quæ ipſis ſunt imbecilliores, morbi incidunt: nimirum ſemper ipſo excremento à fortiori ad imbecilliorem partem demiſſo, donec ad imbecillimam omnium deuentum ſit. Atq; ad hunc modum, quorum nulla ſui cura eſt, alius alia parte asſiduè vexatur. Qui verò nihil colligunt ſuperuacui, nec qualitate, nec quantitate, his manent imbecillæ partes ſemper in tuto. Iam quod redundat, aut per totum colligitur corpus, diciturq́; affectus plethora: aut in parte aliqua principe, ſed quæ alioqui natura ſit imbecillior. Ante omnia tamen eſt definiendum, proprióne affectu laboret membrũ, an propter aliud quod prius ipſo ſit affectum. Sed extrinſecus etiam imbecillæ parti noxa poteſt accidere: plurimum tamen ex vitioſa victus ratione. Attendere itaq; magnitudini naturalis infirmitatis membri conueniet, ac tenuiorem quidem uictum quàm antea, exhibere homini: tum idoneam exercitationem iniungere, cauendo ne quid ab externis cauſis noxæ ĩcidat. Poſtea ſi ab his neq; ipſe gracilis fiat, neq; imbecilla eius pars affligatur, inſiſtẽdum eidem victus rationi eſt. Sin autem, aut omnibus membris fiat gracilis, aut malè afficiatur quod vitioſo eſt habitu, mutare talem victus rationem debebis: vtiq; ſi affligitur, aut victum hominis in tenuiorem mutabis, aut certo anni tempore purgatione vteris. Ac aliis quidem vna quotannis purgatio vere incipiente ſatisfacit: aliis altera quoq; poſt hanc, autumno eſt opus. At ſi ſanguinis quidem abundantiam corpus accumulauit, mittendus is eſt. Sin vitioſum ſuccum, vacuandus proprio ad id medicamento fuerit. Quòd ſi ex tenui victu pars affli-

Excrementa ſemper a fortioribus ad ĩbecilliores partes defluere.

Plethora qd.

ſta leuatur, ſed corpus emaciatur, picatione vtendum. Porrò ſtatus corporis eorum etiã eſt peſſimus, qui genitale ſemen copioſum calidumq́; gignunt, quod eos ad expulſionem ſui proritat: poſt quam & ventris os illis reſoluitur, & ipſi toto corpore non ſolùm relaxantur, imbecilliq́; fiunt, ſed etiam ſicci, graciles, pallidi, cauisq́; oculis cõſpiciuntur. Quòd ſi propterea quòd ex concubitu ſic vexantur, ab hoc ſe retrahant, non modò capitis moleſtiam, ſed ſtomachi offenſionem, faſtidiaq́; ſentiunt, nec ex continentia magnopere iuuantur. Accidunt enim ipſis per nocturnas imagines non minora incommoda iis, quæ à concubitu ſenſerunt. Sumere igitur ii debent non cibos modo, verùm etiã medicamenta quæ ſemen extinguant: tum verò exercitationibus vti, quæ ſupernas tantùm partes exerceant: ac deniq; à balneo lumbos totos vngere vnctione aliqua refrigerãte, qualis ex omphacino oleo, & roſaceo, & melino conficitur. Ipſis autem oleis, ne defluant, ceram adiicere poteris. Vbi uerò ceratum id in mortario ſubegeris, cum eo ſuccum aliquem refrigerantem miſcebis accuratisſimè: videlicet ſemperuiui, aut ſolani, aut vmbilici veneris, aut pſylii, aut polygoni, aut tribuli, aut portulacę, aut lactucæ. Portulaca tamen ſuccũ ſuum non remittit, niſi dum in mortario tunditur, affuſum ſit humoris quippiam tenuis aquoſæq́; ſubſtãtię, qualis vuæ immaturæ eſt, & roſarum. Quin etiam lini ſemen ſi in aqua coquas, refrigerantem cremorem efficit. Ego verò quum è plebe cuidam conſulerẽ, ut plumbi laminam renibus ſuperponeret, quo nocturnis careret Veneris imaginibus, tali præſidio adiectus poſtea mihi egit gratias. Alter autem qui plumbi duritiam non tulit, ex dictarum herbarum, cum eisq́; mollium amerinæ & rutæ foliorum appoſitione, nec non ex asſiduo eſu ſeminis ipſius amerinæ, ſingulare præſidium ſenſit. At quæcunq; ex papauere man

Picatione quã eſt utendum.

Semen calidũ copioſumq; gignẽtib⁹, adeo ut ipſos ad expulſionem ſui ꝓritet, qualis uictus ac medendi rõ conueniat.

Semen cohibentia.

Lini ſemẽ in aqua coctũ, refrigerantẽ cremorem efficere.

Plumbeã laminam lũbis hærentem, facere contra ueneris nocturnas imagines.

Vnctiones ex papauere, mādragoraue fugiendæ.

dragora'ue vnctiones fiunt, omnino fugiendæ ſunt, Sed neq; vt prædictis, ita his quoq; ſubſtratis utendum eſt, quum in vigore conſiſtunt. Quin roſas experiri cuidam ſuaſi, ſenſitq; ex iis ſubſtratis leuamen citra ullam renum noxam. Alios autē, qui ubi cibis boni ſucci modicè ſe impleuerunt in cœna, poſtea concubuere dormientes, poſtero die quum ſatis dormierint, ac ſurrexerint, iubeo linteo fricari, quoad rubor per cutem appareat: mox aliqua ex oleo frictione modicè uti: tum exiguo interpoſito tempore panis aliquid fermentati & in clibano cocti, & puri, ex vino mixto, illis guſtandum porrigo: atq; ita ad conſuetum opus dimitto, magnam hinc vtilitatem expertos. Non diſſimilem roborandi per cibum ſtomachi rationem, & Grammatico cuidam, quē aſſiduè morbus comitialis vrgebat, ſuaſi: ac mirificè contulit. Maximè uerò in fiduciam veni hominis iuuandi, ubi didici tum ſpaſmos incidere, quum diutius à cibo abſtinuiſſet, magisq; ſi dolor interim, ira'uè interueniſſet. Quin etiam habitum eius intuebar gracilem, ſciſcitantiq; mihi de hac ipſa re, ſtomachum aſſiduè bili vrgeri eſt faſſus. Nonnulli itaq; immodicè veneris vſu læduntur. Alii citra noxam vſu eius ad ſenium vſq; ſufficiunt. Verùm hæc ambo genera rara. Totum uerò quod in medio eſt, id cum maioris minorisq; diſcrimine, ad magnum hominum numerum ſe extendit. Ac de his hactenus. Huic autem commentario iam colophonem imponam, vbi medicamen illud deſcripſero, quod ex malorum ſucco conficitur, tum ad appetendi vim excitandam, tum ad iuuādam facultatem coctricem, roburq; conciliandum ventriculo, maximè conferens. Accipies igitur ſucci malorum cotoneorum, quæ dulciora, maioraq; ſint, ſextarios Romanos duos, quibus mellis optimi tantundem miſcebis, aceti ſextarium vnum & ſemiſſem. Hæc quum ſuper prunas modicè coxeris, & ſpumam detraxeris, im

Medicaminis ex cydoniorū ſucco & uſus, & compoſitio.

mittes zingiberis vncias.iii.piperis albi vnc.ii. Dein rurſus in ſimili igni recoques,donec mellis craſsitudo conſiſtat.Qua vtiq; craſsitudine ſtomachica medicamenta parari ſolent.Hoc porrò pharmacum, etiam iis quibus inualidum iecur eſt, ſalutare imprimis exiſtit. Illud verò latere non debet,ieiunis id maximè dādum eſſe,mediocris cochlearis modo.Quāquam nec ſi à cibo ſit ſumptum,quicquam lædit.Commodè quoq; da bitur,etiam ſi prius pranſus quiſpiam, ante cœnam id ſumpſerit.Maximè tamen tempeſtiuè id duabus horis aut tribus ante cibum obtuleris.Quòd ſi id aſtringere magis uoles,ex ſucco acerborum cotoneorum conficies ipſum.Licebit autem piperis zingiberiſq; portioni addere,ſicuti etiam detrahere,atq; omnino nihil illorũ miſcere,prout is qui tali eſt medicamine uſurus, aut calidum bilioſumq́; ventrẽ ſortitur:aut contrà, frigidum atq; refertum pituita;aut deniq; in medio conſtitutum temperamento.

GALENI PERGAMENI DE VSV RESPIrationis, Liber vnus.

MINIME SANE' VVLGAREM eſſe reſpirationis uſum, hinc liquet,q; ea priuati, ne momentũ quidem poſsimus viuere.Ex quo manifeſtum eſt,reſpirationem ipſam, ad nullam particularem actionem, ſed ad ſolam vitam * conferre. Quum igitur actio animæ,vita ſit,quæ plurimum à reſpiratione iuuatur,tandiu certè vtilitatis modum nos ignorare oportet, quādiu animæ ſubſtātiam(quæ nobis incognita eſt) ignorauerimus.Coarguitur autẽ facilè Eraſiſtrati opinio, dicen-

Reſpiratione priuati, ne momentum quidẽ poſſumus uiuere.

Vita eſt actio animæ.

Animæ ſubſtātia eſt nobis incognita.

tis impoſſibile eſſe vt cor ex pulmone aerem tranſſumat, circa reſpirationis cohibitionem. Nam ſi millies quis inſpirationem faciat, plurimumq́; vndiq; premat thoracem, & nihil rurſus expiret, apparebit certè nihilominus in ipſo cor pulſans, hoc eſt, tum attrahens, tum expellens: ſuffocatur tamen interim homo, idq́; eo magis & citius, quo plus inſpirauerit: quòd nimirũ tunc non ſubſtantia, ſed qualitate ſpiritus, cor opus habeat. Quare huius ſuffocationis medela, vnica expiratio exiſtit: quæ quidem ſi confertim & cũ magno ſtrepitu fiat, validè compreſſo thorace, & reſerato aſperæ arteriæ orificio efflatio appellatur. Si igitur ipſum cor ſubſtantia tantùm egeret ſpiritus (quod nimirum Eraſiſtratus exiſtimabat) magis vtiq; ex penuria ipſius, quàm ex abundantia oborirētur læſiones: id quod minimè apparet, quum tũc præcipuè affligatur, dum maximè illius copia redundat. Similiter confutatur illorum etiam opinio, qui ſolius nutricationis ipſiusanimalis ſpiritus gratia, nos reſpirare cõtendunt: quum ſuffocatio, reſpiratione cohibita, non propter inopiã nutrimenti animalis ſpiritus accidat. Adeſt ſiquidem largus tunc in pulmone ſpiritus: longiusq́; requiritur tẽpus, ad hoc vt animal propter inopiam nutrientis ſpiritus pereat. Etenim ſubſtantia animæ, etiam ſi non una ſit, per omnem tamen vitam, ad multum tempus durat. Ergo ſi non ob ſubſtantiæ, relinquitur quòd ob qualitatis penuriam, animalia in reſpirationis cohibitione extinguantur. Quæ igitur iſta qualitas ſit, inquirendum venit. Porrò quandoquidem vbi amplior q̃ ſecundum naturam caliditas in locis circa cor & thoracem fuerit collecta, ſtatim, & amplius ſolito, reſpirare appetimus: videri vtiq; poſſit refrigerationis gratia, reſpiratio fieri. Rurſus, ſi perfrigeratis iiſdem organis (quemadmodum in magna fame, & vbi quis in magno frigore ſit verſatus, contingit) non ſolùm

Suffocationis medela, expiratio.

Efflatio quid.

Animæ ſubſtãtiam ad multũ tẽpus durare.

Suffocari aïalia ob qualitatis penuriã, dũ reſpiratio cohibetur.

non refrigerare eam quæ in nobis eſt caliditatē oportet, ſed etiam calfacere, refrigerationis gratia reſpiratio minimè fieri apparet. Nonnulli tamen huic obiectioni occurrentes, inſitum calorem ſemper egere refrigeratione contendunt: verùm quum auctus is ſit, ampliori: pauciori verò, quum imbecillior eſt redditus. Hanc autem controuerſiam diluemus flammæ exemplo propoſito. Quæ quidem (vt animalia) aere priuata extinguitur: quemadmodum indicant cucurbitæ medicinales, vndiq; circumpoſitæ. Nec verò tantùm ſi quis cauum quid circumponat flammis, ſed in balneis etiam, & Solis ardoribus, & frigoribus excellentibus, & vehementer ventilatæ, & materiæ multitudine obrutæ, ſicuti & inopia alimenti, ſimiliter extingui videntur. Augentur autem ac roborantur à moderato frigore, & ſi moderatè ventiles, & commoderato alimento nutritæ. Omnes autem flammæ duplici moueri motu videntur: altero à materia ex qua accenduntur, per quem maximè ſurſum feruntur, & vndequaq; diſperguntur: altero huic contrario, ad ſui ipſarum principium, ac veluti radices vergente: per quem conſidunt & contrahuntur. Etenim ſi facis quammaximè ſupernam extremitatem accenderis, confeſtim ad infernam perueniet ignis. Siquidem quum omnis flamma celerrimè corrumpatur, ob id neceſſarium eſt, velociſſimam eius eſſe generationem. Atqui generatio uniuſcuiuſq; flammæ eſt ex ſubiecta materia accendi. Corrumpi igitur omnem flammam eſt neceſſarium, ſi aut materia, aut altero motu priuetur. Quippe ex contrariis motibus, quorum alter alterum mutuò excipit, & conſequitur, alterum ſine altero conſeruari impoſſibile eſt. Ob id igitur moderatè frigido ambiente aere omnis flamma opus habet. Qui enim excellenter calidus eſt, motum alterum ipſius immodicè extra exten-

Flammæ quot modis extingui poſſint.

Flammæ a quibus augeantur. Flammarũ motus duplex.

Motuũ ſe inuicem conſequẽtium, alterũ ſine altero ſeruari, nõ eſt poſſibile.

Flammam omnẽ egere moderatè frigido aere.

dendo: frigidus verò alterum immoderatè intra protrudendo extinguit. Vterq; autem * modicè ventilatus, flammam materiæ applicat, vt frigidus aer temperatè; ſupra modum verò moueri flammam diſpergit, veluti etiam calidus vehementer ambiens. At uerò moderatio, omnium cõſeruatrix flammarum exiſtit. Eodem igitur modo caliditas animantibus inſita, materiam vnde accenditur, ſanguinem habet; necnon à natura inſitum principium motus in utranq; partem, ita vt altero priuata, etiam reliquo ex neceſsitate deſtituatur: & ob id ipſum, ſiue à reſpiratione prohibeas, ſiue à ſanguine, ſtatim corrumpitur: nam & lucernæ flãmam tolles ſuffocando, aut omnino oleo priuando. Simile itaq; ponito cor funiculo: oleo ſanguinem: alicui organo cauo pulmonem: nam circũſitus eſt cordi forinſecus, ad cucurbitæ ſimilitudinem. Verùm quo tempore expirat animal, aſsimilaueris potius ipſum cucurbitæ foratæ: vbi verò reſpiratio cohibetur, imperforatæ & vndiq; occluſæ. Quemadmodum itaq; cucurbita perforata intra ſe non poteſt flammam extinguere, reſpirantem per ipſum foramen: quæ verò è veſtigio eſt cõcluſa, eam per ſuffocationem extinguit: ad eundẽ modum pulmo arctus & denſus, qualis eſt in reſpiratione cohibita, extinguit: perforatus autem & rarus (talis enim exiſtit circa reſpirationem) inſitam caliditatem conſeruat. Iam expiratio ipſa, ad euacuãdum id quod veluti fuligo ſanguinis eſt, mirè conducit. Fauilla quippe & fumus & fuligo, & omnis eiuſmodi vſtæ materię ſuperfluitas, non ſecus q̃ aqua, conſueuit ignem extinguere. Ex omnibus itaq; ſunt recipiendi ii, qui dicunt inſiti caloris gratia reſpirare animalia. Nam & moderatã illum, tum ventilari, tum refrigerari expedit: motumq; aliquem præfici fuliginoſo excremento, quod naſcitur ex vſtione ſanguinis, explodendo. Itaq; ex vẽtilatione principii caloris inſiti, & ex moderata refrige

Caliditatis animantiũ materia, eſt ſanguis.

Pulmonem eſſe medicæ cucurbitulæ ſimilẽ.

Expirationẽ cõferre ad ſanguinis expellendam fuliginem.

Reſpirationẽ fieri tuendi caloris inſiti gratia.

ratione, & ex eius quod in ipſo veluti fumoſum eſt, de fluxione, vnum coaceruatur caput & ſumma, conſeruatio videlicet naturalis caloris. Quare in balneis diutius verſantes exoluimur, ac tandē morimur; idq́; non ob euacuatum ex toto corpore ſpiritum, ſed ꝙ perſpiratio tam quæ per vniuerſum corpus, q̃ quæ per os fit, offendatur, calidum ſpiritum attrahens. Nam quũ torpedini talis vis inſit, vt vel per infixum ipſi tridentem piſcatores maximè ſtupefaciat, certè mirum eſſe non debet, ſi aer etiam ambiens, ſuã nobis, qualiſcunq; illa ſit, qualitatem communicet. Porrò per vehementes exercitationes, perq; ardentiſſimas febres, amplius & frequentius reſpirare ſolemus: minus autem, & rarius, vbi loci circa cor & pulmonem refrigerati ſunt. Valde nanq́; & crebro ventilare paruam caliditatem non conuenit. Siquidem maior flamma ampliori aere: minor pauciori habet opus: omnis tamen flamma eo indiget: ac proinde & calor omnis aliquam ventilationē deſyderat. Iam verò pueri, q̃ puberes, plus & crebrius reſpirant, ob id forte ꝙ plurimum habent calidi innati (neceſſariò enim ſequitur ad magnitudinem caliditatis magnitudo & frequentia reſpirationis) aut ꝙ eorum ſpiritus, ſi quidē à reſpiratione nutritur, ampliorem aerem deſyderet: quem dum conficiunt, plurimũ fuliginis procreant. Vbi enim amplius alimentum elaboratur, ibi amplior ſuperfluitas gignitur. At ſenibus, quum pueris adoleſcentibusq́; frigidiores exiſtãt, reſpiratio adeſt minor, & rara. In calidis præterea regionibusq́;, & naturis, ſemper editur reſpiratio maior, & denſior; frigidis verò minor, & rarior. Parum etiam & frequenter reſpirant, qui cibum acceperunt & potum, ob ſepti tranſuerſi coarctationem: ſic & prægnantes. In aqua etiam inter cutem, & in hepatis, ventriſq́; & ſplenis inflammationibus, ſimiliter reſpirant eadem de cauſa. Iam verò quandoquidem

Balnea diutina, cur nos exoluãt, mortiq; tradant.

Torpedinis uires.

Reſpiratio magna & parua qũ accidat.

Calor oĩs eget uentulo.

Pueri q̃ puberes, cur plus & crebrius reſpirent.

Senibus reſpiratio eſt pexigua, & rara.

Reſpiratio parua, frequensq; in quibus diſpoſitionibus adſit.

Spiritum animalẽ eſſe aut ſubſtantiã aię, aut primũ ipſius inſtrumentum.

vbi ventriculi animalis ſpiritus iuxta cerebrum vulnerantur, ſtatim immobiles ac ſenſus expertes nos reddunt, oportet vtiq; omnino hunc ipſum ſpiritum, aut ſubſtantiam animæ exiſtere, aut primum ipſius inſtrumentum. Qui ſanè ſpiritus quum neceſſariò nutriri debeat, certè rationi eſt conſonum, partim ab aere per inſpirationem attracto, partim à ſanguinis euaporatione, illi nutritionem accedere. Nam ſi arteriæ carotides circa collum vinculis conſtringantur, nihil offenditur animal, quod pertinet ad reſpirationem, nec non ad motum & ſenſum. Vnde liquet cerebrum ſpiritu per eas à corde allato, non valde habere opus. Reliquum itaq; eſt, aut euaporationem ex ſanguine ipſi ſufficientem exiſtere, aut per nares inſpirationem.

Spiritus aīalis unde nutriat.

Spiritum animalẽ pręcipue nutriri ex īſpiratione quę ſit per nares.

Atqui nec euaporationem largam contingere veriſimile eſt, ſi arteriæ laqueo excipiantur: quare neceſſum eſt ex inſpiratione per nares potiſsimam alimenti partem animali ſpiritui accedere: id quod ſenſit Hippocrates dicens: Principium alimenti ſpiritus, os, nares, guttur, pulmo, & cætera reſpiratio. Ex omnibus enim his nutritur nullatenus impeditus. At ſi quod ex iis impediatur, per reliqua tamen ei alimentum ſuggeritur:

Caliditatẽ moderatã uniuerſo corpori eẽ maxime neceſſariam.

Eſt itaq; maximè & vtilis & neceſſaria animalibus moderata caliditas, præſertim animali ſpiritui, & principaliſsimis organis: imò verò etiam vniuerſo corpori. Iure igitur principium naturalis caliditatis, ipſum videlicet cor, reſpiratione in tantum egens habemus, quantum etiã ipſi moderata caliditate indigemus.

Caliditas abſq; reſpiratiõe ſalua eſſe non poteſt.

Reſpirationis organa.

Siquidem citra reſpirationem impoſsibile eſt ſaluam eſſe caliditatem: proinde totum corpus eſt tranſpirabile. Cæterùm reſpiratio moderata omnibus aliis membris per arterias contingit. Cerebro verò & cordi duo præcipua adiacent reſpirationis organa, illi nares, huic pulmo. Verùm vt moueatur pulmo, thorace opus habuit. Quòd ſi etiam ſanguinis eua

poratione ad nutricationem animalis ſpiritus indiget, id quod credibile eſt, maximum habuerint ſanè animalia & hoc à moderata caliditate commodum. * Etenim ubi ſanguis melancholicus aut etiam biliofus eſt, in vitioſo vapores ſoluitur: atq; alter ad atram bilem: alter ad animi alienationem perducit: proptereaq; in æſtuoſis febribus ægri ipſi delirant. Confert moderata caliditas ad vniuſcuiuſq; membri conſeruandam propriam conſtitutionem, actionemq; ſimiliter: quæ à nulla re promptius læditur, quàm à calore immodico: quemadmodum & conſtitutio ipſa quæ in debita temperatura quatuor qualitatum conſiſtit. Atq; in aliis quidem organis actionum offenſa parui momenti eſt. In his verò quæ ad vitam pertinent, magni refert. Poſtremò in his quæ non ſolùm ad vitam conducunt, ſed ad alia etiam rationem principii habent, maximi. Talia autem ſunt cor & cerebrum: quorum conſtitutionis læſio vitæ damnum infert. Nequit autem conſtitutio ipſorum aliter breui offendi, quàm per caliditatem immoderatam. Nec ob aliam cauſam in ſpiritus cohibitionibus defungimur vita, quàm ob immoderatam caliditatem. Prima itaq; reſpirationis vtilitas, per inſpirationem & expirationem completur, alteram nimirum refrigerantem & ventilantem: alteram expellentem fuliginoſa. Secunda verò, quæ eſt nutritio animalis ſpiritus, per inſpirationem dũtaxat accidit. Quòd verò quũ cor à pulmone aerem partim quidem ad ſe attrahat, partim vicinis arteriis tranſmittat, ipſe aer qui expiratur nihilo parcior appareat eo, qui per inſpirationem attractus eſt, in cauſa eſſe videtur, quod vapor quidam omnino expiratur, par copia portioni ſpiritus in cor & arterias tranſſumptæ.

Delirũ in æſtuoſis febrib. cur accidat.

Actionẽ mẽbri promptiſſime a calore immodico lædi.

Cõſtitutio membri in quo cõſiſtat.

Reſpirationis prima utilitas.

Reſpirationis ſecunda utilitas.

Expiratus aer cur ſit par inſpirato.

GALENI PERGAMENI DE CAVSIS REſpirationis, Liber vnus.

QVI RESPIRATIONIS cauſam efficientem deprehenderit, is dæmum ſolus tum offenſionis differẽtiam, tum curãdi modum cognoſcet. Ceterùm quum tres ſint in genere reſpirationis cauſæ, facultas voluntaria, inſtrumẽta voluntati ſeruientia, & ad hæc utilitas ipſa, ob quam etiam prioribus cauſis opus habemus: vtilitas ſanè principem inter reſpirationis cauſas locũ obtinet: vtpote quæ innati caloris commoderationem cõſeruat, & animalis ſpiritus ſubſtantiam alit. Volũtas verò, diſponit, & veluti ad rhythmum coaptat reſpiratorias actiones. Verùm inſtrumentorum ſpecies multifida & multiformis exiſtit. Quædam enim ad vecturam ſpiritus deſtinata ſunt: quædam aerem ſuſceptãt: quædam ea quæ mouentur mouent. Principium itaq; eſt aer, qui per os & nares attrahitur, materia exiſtens vtilitatis reſpirandi, bifariã partitus: cuius altera quidem & minor pars, ad cerebrum per nares ſuggeritur: altera verò maior, per aſperam arteriam ad pulmones illabitur. Atqui arteria ipſa organum vocis, uia eſt etiam reſpirationis. Pulmo autem, veluti profundus uẽtriculus, deſtinatus ſpiritui eſt: cuius dilatationẽ & contractionem thorax gubernat, qui muſculis mouetur, & oſſibus inarticulatur: præterea ſeptum trãſuerſum, reſpirationis ſimiliter organũ. Circulare enim id eſt, in centro quidem neruoſum, circũcirca verò carnoſum. * Sic etiam in mediis coſtarum regionibus duo & viginti muſculi numerantur, * præter duos alios primarum coſtarum, & totidem extremarũ. Vltra hos, tres

Reſpirationis cauſas eſſe in genere tres.

Vtilitatẽ reſpirationis, inter cauſas illi⁹, obtinere principem locum.

Voluntas.

Inſtrumentorũ reſpirationis, ſpẽs multiplices.

Aer eſt materia reſpirationis.

Aeris portionẽ unam ad cerebrum: aliã ad pulmonis illabi.

Arteriæ aſperæ uſus.

Pulmonis uſus.

Thoracis uſus.

Septum tranſuerſum.

Intercoſtales muſculi duo et uiginti.

alii ex collo vtrinque prouenientes: deinde qui iuxta ſpinam porrecti, & cum ipſis, qui circa * abdomen conſiſtunt, octo. At tot ſanè ſunt muſculi inſeruientes reſpirationi. Actiones autem ſingulatim, eorum quidẽ, qui in ſepto tranſuerſo ſunt, ut reſpirationem inuiolẽtam operentur. Eorum verò qui iuxta coſtas conſiſtunt, vt thoracem exactè dilatent, & contrahant. Qui quũ duplices ſint, externi expirationem: interni inſpirationẽ perficiunt. Et primorum quidem duorum actio eſt, vt ſupernam tantùm thoracis partem dilatent: infernoque verò, vt infernam eius partẽ conſtringant. Qui ex collo deſcendunt, retrahũt ſimul & dilatant ſublimes thoracis partes. Ex rectis etiam * iuxta ipſum collum muſculis, hi qui ad clauiculas extenduntur, fines chartilaginum quæ illic ſunt contrahunt: quemadmodũ etiam ii, qui ad coſtarum in ſpina radices pertinent. Muſculi dæmum * abdominis, firmitudo exiſtentes ſepti trãſuerſi, thoracis contractionem adiuuant. Quũ itaque duo genera reſpirationum ſint, nẽpe facilis & violenta, habeatq; vtraque ipſarum inſpirationem & expirationẽ, fit vt in totum quatuor ſint reſpirationis partes. Cæterùm ſingulis his quatuor partibus, propria quædã inſtrumentorum natura ineſt. Quippe facili inſpirationi, ſeptum tranſuerſum ſubſeruit: violentæ * tũ ſima ſcapularum pars, tum interni muſculi intercoſtales. At facili expirationi * muſculi famulantur abdominis: violentæ autem * externi muſculi intercoſtales. Atque hoc quidem modo res muſculorum ſe habet. Porrò nerui duo qui ad ſeptũ pertingunt, ex cõnexione inter quartum & quintum colli vertibulum procedentes, in ipſam ſepti neruoſam partẽ ſe inſerunt. Qui verò ab ſpina diſperguntur in muſculos intercoſtales, tranſuerſim progrediuntur ad pectus. At qui in alios muſculos reſpirationis opifices feruntur nerui, ferè omnes ex ſpinali medulla oriũtur. Volũtas igitur, ſimilis equiti exi-

Muſculi abdominis octo.

Muſculorũ inſeruientiũ reſpirationi, dinumeratio.

Muſculorum thoracis actiones particulares.

Muſculi intercoſtales duplices.

Muſculi abdominis.

Reſpirationis partes ſũt quatuor.

Spirationi facili, uiolentæque quę organa inſeruiant.

Septi tranſuerſi nerui.

Muſculorũ inſpirationi inſeruientiũ nerui.

Voluntas eſt equiti ſimilis.

ſtit, qui habenarum motu equos ipſos impellit. Habenis autem ſunt nerui ſimiles: queádmodum equis muſculi. Sic verò & vtilitas extremũ eſt reſpirationis votum, perinde ac victoria artis aurigandi.

Nerui habenis ſũt ſimiles. Muſculi ſunt ſimiles equis.

GALENI PERGAMENI DE DIFFICVLT. reſpirationis. Liber Primus.

Dyſpnœa eſt reſpirationis læſio.

Vnũ eſſe qđ ſecundum naturam eſt.

Variũ eſſe qđ præter naturã exiſtit.

QVOD RESPIRANDI DIFficultas reſpirationis quædam ſit læſio, nomẽ apertè indicat. Quum igitur id quod ſecũdum naturam habet, unum atq; idem ſibiq́; ſemper ſimile exiſtat, veluti regula quædam: varium autem atq; disſimile, multipliciq; errore inuolutum, ac proinde & infinitum numero, & arte incomprehenſibile, quod præter naturam: impoſsibile certè eſt, huius immenſitatem certis terminis comprehendere, citra cognitionem eius quod habet ſecũdum naturam. Quum itaq; vnum ſit hoc, & animali commodum, palam eſt, etiam id moderatum exiſtere. Quare immoderatum fuerit, quod præter naturam habet. Quum igitur immoderatum omne duplex ſit genere (aut enim deeſt quid ab eo quod ſecundum naturam habet, aut excedit) tot ſanè in ſeipſo particulares differentias ſortietur, quot poſsibile eſt rem ipſam ſuſcipere, circa moderati exceſſus defectusq́;. Suſcipit autem ſimplex duplices: compoſitum verò ex pluribus, duplicatas, iuxta numerum eorum ex quibus conflatur. At verò, quum duæ quidem ſint primæ & principaliſsimæ totius reſpirationis partes, inſpiratio videlicet, & expiratio, duæ uerò aliæ per accidens, nimirum quæ interueniunt ceſſationes: in quatuor ſanè his vniuerſa con

Immoderatũ omne eſſe duplex.

Reſpirationis partes præcipuæ, duæ.

ſyderatio de reſpirandi difficultate conſiſtit. Quare oportebit omnino vnam ex prædictis, aut plures, aut ſimul omnes vitiari, aut corrumpi, vt reſpirandi difficultati ſit locus. Fuerit autem optimum, ſimplicem appellare reſpirandi difficultatem, quæ vnam tantùm reſpirationis partem occupat: compoſitam verò, qua plures læduntur. At quum poſterius ſit ſemper compoſitum ſimplicibus, à ſimplicibus auſpicabimur reſpirandi difficultatibus. Quandoquidem igitur ex iis quas diximus partibus, duo motus ſunt, inſpiratio videlicet, expiratioq́; : duæ verò hos ceſſationes diſtinguunt: ac generatio quidem motibus compoſita eſt: ceſſationibus verò ſimplex: manifeſtum vtiq; fuerit, immoderationes illorum, plures: ceſſationum verò, binas tantùm produci. Hæ nanq́; ſimplices exiſtentes, iuxta temporis quantitatem ſolùm differentias ſortiuntur: motus verò non ſolùm iuxta hanc, ſed iuxta quantitatem etiam ſpatii localis, per quod inſtrumenta reſpirationis mouentur. Itaque duplices erunt immoderationes ipſorum, quemadmodum & ceſſationum, vtræq; iuxta temporis quantitatem diductæ, ſecundum quas aut veloces aut * tardi motus dicuntur: duæ verò adhuc aliæ, iuxta quantitatem diſtenſionis inſtrumentorum diſtinctæ, quarum nimirum ratione, aut * magni, aut parui appellantur. Siquidem inſeparabilia ſunt ab omni circa locum motione, tum tempus, tum ſpatium per quod id quod agitur motu, mouetur. Quemadmodum autem motui propria ſunt velocitas atq; tarditas, ita & quantitati ceſſationum, raritas & denſitas. Præterea, quum & ipſa reſpiratio ex cõtrariis motibus per ceſſationes diſtinctis compoſita ſit, denſam ipſam reddet breuitas ceſſationum: raram verò longitudo. Atq; hæ ſanè vniuerſæ ſunt ſimplices reſpirandi difficultates. Quum itaq; reſpiratio ex duobus contra-

Dyſpnœa ſimplex quę ſit dicenda: & quæ præterea compoſita.

Inſeparabilia ab omni latione eſſe, tẽpus & ſpatium per quod mobile corpus mouet.

Motui ꝓpria.

Ceſſationum quãtitati propria.

Reſpiratio cõ ſtat ex contrariis motibus intermiſſione diſtinctis.

riis motibus conſtet, inſpiratione videlicet, & expiratione: nec non ex ceſſationibus binis: offenſiones vtiq; circa motus cõtingent, in velocitatem & tarditatem, magnitudinemq́; & paruitatem: circa ceſſationes verò, in raritatem & denſitatem: nec præter has, ſimplicẽ aliam difficultatis reſpirandi differentiã reperias. Porrò quum vnumquodq; ab iiſdem peius aut melius redditur, per quæ omnino produci ſolet, certè ſi ſciuerimus à quibus cauſis reſpiratio producitur, ſciemus etiã & reſpirandi difficultatis cauſas. Igitur animalis facultas thoracem mouet, cum quo ſimul pulmo mouetur: ad diſtentionem cuius ſequitur inſpiratio: ſicuti ad contractionem ipſa expiratio. Etenim principaliſſima reſpirationis vtilitas, eſt cõſeruatio caloris inſiti, animaliſq́; ſpiritus nutricatio. Si ergo & facultas, & vſus, & vnumquodq; organorum optimè habuerint, iuxta naturæ legem animal reſpirabit: ſin uerò ex eis fuerit quicquam vitiatum, iuxta illud etiam reſpirationem impediri eſt neceſſe. Inquirendum igitur iam, quæ nam cauſæ eſſe poſſint reſpiratiõis celeris. Enimuerò ſi illud eſt verum, eandem vtilitatem à reſpiratione quidẽ, ei qui circa cor eſt calori: à pulſibus verò, ei qui per totũ animal eſt diſperſus, contingere: ac velox quidem pulſus ſicuti & omnis motus ab vtilitate vrgẽte, facultate integra, & promptis organis perficiatur (quæ quidem à nobis alibi ſunt demõſtrata) eædem certè eſſe poſſint cauſæ velocis reſpirationis. Poſſibile tamen eſt utilitate ſufficienter vrgente, etiam ſi facultas moderatè debilior ſit, quandoq; motum fieri velocem. Si verò magis debilitetur, non amplius poſſibile eſt velocẽ actionem fieri, ſed pro veloci denſam. Omnis autem denſitatis actionum vna cauſa aſſignatur, prioris videlicet actionis defectus. Siquidem illa vrgente coguntur feſtinare expeditius. * Porrò ſermo à nobis habitus in commentariis de pulſibus, reſpirationi videtur fuiſſe communis.

Reſpirationis utilitas principaliſſima eſt cõſeruatio caloris inſiti, animaliſq; ſpũs nutricatio.

Vſum eũdem eſſe reſpirationis & pulſus.

Pulſus uelox unde oriatur.

Reſpirationis uelocis pñt eẽ eædem cauſæ, quæ pulſus uelocis.

Denſitatis actionum cauſa una, eſt prioris actionis defectus.

communis. Primùm quidem, nam de omni motu illic diſſeruimus in vniuerſum. Deinde, quia parum abeſt, quin omnis reſpiratio pulſui proportione reſpondeat. Quippe ſimiliter vt ille eſt compoſita ex contrariis motibus per ceſſationes diſtinctis: atq; eiuſdem vtilitatis gratia contingit. Præterea, ex partibus eius, inſpiratio quidem, conſimilis exiſtens pulſus dilatationi, inſitam caliditatem refrigerat: Expiratio verò, veluti contractio pulſuum, fumidum ſanguinis excrementū excernit. Quin & ad nutritionem animalis ſpūs ambas actiones conferre, & ex ceſſationibus, eam quidem quę poſt dilatationem fit, breuiorem eſſe: quę verò contractionem ſequitur, longiorem: ambobus cōmunia exiſtunt. Eundem autem cauſarum concurſum magnitudo reſpirationis, quem velocitas, poſtulat: nempe vtilitatem vrgentem, facultatis robur, & promptitudinem organorum. At tarditas paruitasq;, non omninò opus habent contrariis omnibus ſimul: ſed vnum ex ipſis prorſus adeſſe oportet: plura non eſt neceſſe. Quemadmodum igitur ſi parum ſit aucta caliditas, perſpicuè maior, non tamen velocior: ſin autem plurimum, & maxima & velox, & denſa inſpiratio redditur: eodem modo vbi caliditas ſecundum naturam imminuta fuerit, aliis cauſis immotis manentibus, neceſſe eſt paruā, tardam, & raram inſpirationem fieri: ſed paulo tamen q̄ ſecūdum naturam minorem: multò uerò tardiorem: plurimùm autem rariorem. Robuſta enim exiſtente facultate, non eſt poſſibile multò minorē fieri dilatationem. Sed ſi quæ ad vtilitatem pertinent, admodū exoluantur, plurimam ceſſationem fieri veriſimile eſt: non tamen propterea omnino tarde moueri, modo facultas robuſta ſit. Porrò quæ in aucto calore, eædem & in animali ſpiritu ad nutritionem vrgente, ſpecies erunt reſpirationis difficultatis, eius videlicet quæ circa * inſpirationes conſiſtit. * Quemadmodum etiam immo-

Reſpiratio ferè omnis pulſui proportione rēdet.

Inſpirationis uſus.

Expirationis uſus.

Quietē q̄ poſt dilatationē fit, breuiorē: quæ poſt compreſſionem, longiorem eſſe in reſpiratiōe & in pulſibus.

Reſpirationis magnitudo, eandem cauſarū cōcurſum, quē uelocitas poſtulat.

Facultate robuſta exiſtēte, dilatationem thoracis non poſſe multo minorē fieri.

Fuliginis imoderatio, quas reſpirandi difficultates inducat.

deratio fuliginis eaſdē reſpirandi difficultates circa expirationem efficiet, quæ circa reſpirationē relatæ ſunt. Veloces quippe erunt, & magnæ, & denſæ, ubi multa eiuſmodi ſuperfluitas collecta fuerit: tardæ aūt, & paruæ, & raræ, circa affectiones cōtrarias. * An igitur ſic ratio poſcit, reluctatur autem aliquid eorum quæ euidenter apparēt? Ego ſanè omnia hæc circa ætates, regiones, vniuerſas conſtitutiones aeris ambientis, exercitia deniq; & morbos, maximè cōſentientia reperio. Vbi enim abundat caliditas, veloces, magnas, & dēſas videre eſt inſpirationes fieri: ubi rurſus frigiditas, contrarias: nempe tardas, paruas, & raras. At uerò quibus animalis ſpiritus euacuatur, & ob id cita renutritione habent opus, hi non ſolùm ualde, ſed & cito, & denſæ inſpirant: quibus nihil vacuatur, hi contrariam illis habent inſpirationis ſpeciem. Si uerò ambo concurrant, & caloris augmentum, & ſpiritus conſumptio, hi omnium maximam, & velociſsimam, & denſiſsimam inſpirationem ſortiuntur: & maximè ſi ambo fuerint aucta vehementer: quemadmodum vbi ambo fuerint admodum imminuta, minimæ, tardiſsimæ, & rariſsimæ fiunt inſpirationes. Ipſa etiā expirationis ſpēs, ſi quidē multæ fumoſæ ſupfluitates collectæ ſint, maxima, uelociſsima, & denſiſsima erit. Si verò pauciſsimæ penitus fuerint ſupfluitates, minima, tardiſsima, rariſsimaq́;. Etenim ex ætatibus oēs quæ in augmēto ſunt, magnā, velocem, & denſam facere inſpirationē cernimus: quæ verò decreſcunt, raram, paruam, & tardam: propterea q illis caliditas amplior, his longè minor exiſtit: & illis quidem animalis ſpūs ſubſtantiam cum corpore coaugeri eſt neceſſe: his uerò cōtabeſcere. Iam verò, quum in ætatibus quidē creſcentibus, ob inſiti caloris robur, atq; adeò ob ipſum augmentū, maxima humorum copia abſumatur: in decreſcentibus autem, quantum neceſſe eſt ad ipſam vitam dūtaxat, vtpote quæ neq; au-

Inſpirationes ob caloris exceſſum, quales.

Inſpirationes ob immodicū frigus, quales.

Inſpirationes ab exhauſto ſpiritu.

Expirationis ſpēs pro cauſarum differētiis uariantur.

Augeſcētium & decreſcētiū inſpirationes.

geſcunt amplius, & iam ſunt perfrigeratæ: meritò ſanè illis uelox, magna, & denſa: his vice uerſa, per oĩa contraria editur expiratio. Quẽadmodum uerò ſecundum ætates, ita & iuxta tẽpora, & regiones, & oẽs ambiẽtis conſtitutiones, tum pulſus cum reſpirationibus, tũ reſpirationes cum pulſibus proportionẽ habent: in calidis quidẽ ad magnitudinem, velocitatẽ, & denſitatem, mutatæ: in frigidis verò, cõtrario modo. Quin etiã in exercitiis improbis (q͏̃ in eis augeaĩ quidẽ caliditas, abſumatur aũt animalis ſpũs) valde, velociter, & dẽſè reſpirare ſolemus: quieſcentes uerò, parũ, tardè, rareq́;: q̃nquidem ſic marceſcit caliditas, ſpũs autem neq̃ in totum, aut oĩno modicè abſumitur. Ex balneis etiã, calida quidem, uelocem, magnam, & denſam faciunt reſpirationem: frigida uerò, cõtrariã. Porrò in ſomnis, magnitudine & uelocitate motus, expiratio inſpirationẽ excellit, q̃ ciborum conſumptiones & ꝯcoctiones maximè tum perficiunĩ: Vnde ueriſimile eſt, coaceruari in illis plurimũ fuliginoſi excremẽti. At per affectus febriles, maximè ubi circa aliquod reſpiratiõis organũ, aut circa cor, maxima caloris copia eſt collecta, oĩs reſpiratio magna, uelox, & denſa reddiĩ. In q̃bus uerò ꝑfrigeratus eſt calor, contraria prorſus. Atq; his etiã, ut in aliis oĩbus, pulſus & reſpiratio proportionẽ habere videnĩ. Neutrum nãq; ipſorum in totũ perire eſt poſſibile, quãdiu uixerit animal: etſi interdũ ob paruitatem nõnullis periiſſe puteni. Hoc aũt diſcrimen eſt inter reſpirationẽ & pulſum, q͏̃ illam quidẽ, quum ſit animale opus, volũtas poſſit coercere, ac proinde in varias ſpẽs mutare, uel ſi utilitas bona ſit, & facultas integra, & organa reſpirationis ad operandum prõptiſſima: pulſus aũt, utpote exiſtens opus uitale, nec ſupprimi, nec variari poſſit, quãdiu tres illæ cauſæ inculpabiles conſpirarint in unũ. Ob idq; circa inflãmatas partes dolor vehemens ob arteriarum motũ oritur, q͏̃ in noſtra manu

Exercitiis improbis augeri quidem caliditatem: ſpiritũ autem animalem abſumi.

Balnea qualẽ reddant reſpirationem.

Expiratio in dormiẽtibus, cur magnitudine & uelocitate ipſam inſpirationem excedat.

Febrientiũ reſpiratio qualis

Perfrigeratorum pulſus.

Vita manẽte, nec pulſũ, nec reſpirationem omnino perire poſſe.

Reſpiratio eſt uoluntarium opus.

Pulſus eſt naturalis actio.

non ſit motũ facere magnitudine minorẽ, aut uelocita te tardiorẽ. Thorax itaq; vnũ ex reſpiratiõis organis, qũquidẽ reſpiratio motus uoluntarius exiſtit, ad ſimilitudinem crurum mouebitur. Quam ob rem, ſi ſit inflã matus, & ad motum cogatur, tardius multò q̃ oportebit, dilatabitur, ac proinde cum reſpiratione difficili, animal in diſcrimen ſuffocationis perducet. Cæterùm ne ſuffocetur, denſiores actiones edit, non amplius tan tum ceſſans, quantum ſolebat, quum ſecundum naturam haberet. Quam ob rem tunc eſt neceſſe totã reſpi rationem fieri paruam, tardam, & denſam, multóq; ſa nè minorem, q̃ par eſt, non autem ita multò tardiorẽ. Dolor quippe non adeò grauiter vexat thoracem, ob motus velocitatem, ſicuti ob magnitudinem dilatationis. Quòd ſi ſolus dolor thoracis particulas affligat, manente calore cordis intra naturæ terminos, tũc mo tus thoracis manifeſtè tardior reddetur. Si verò ardor quidam in ipſo corde oboriatur, velocitas quidem minimè exoluitur, aufertur autẽ hic etiam multũ de magnitudine, pro qua dẽſitas generatur, ob vrgentẽ utilitatem. At quæ ob ſolum ardorem cõtingit dyſpnœa, ea magnum & uelocem, & denſum ſpiritum efficit. Ob idq́; magnitudine tantùm, & velocitate, ab ea quæ propter dolorem ſolum orta eſt, diſtinguitur. Quæ verò ex ambabus cauſis coeũtibus generatur, ab ea quidem quæ ob ardorem fit, ſola paruitate differt: ab ea autem quæ propter dolorẽ, ſola velocitate. Cæterùm difficultas reſpirandi ob perfrigerationem naturalis caloris, paruũ, tardum, & rarum ſpiritum reddit: quum aliarum nulli ſimul tarditas & raritas accidat. At quantum in defectibus & exceſſibus caliditatis, ipſa reſpirationis ſpecies à rhythmo naturæ excedit, tantum etiã cum pulſibus communiter & eodem modo habet. Differt autem ab illis, in eis quæ ob dolorificos organorũ affectus accidunt. Nam reliquæ affectiones inſtrumen-

Reſpiratio inflammati thoracis.

Dyſpnœa ob ſolum ardorẽ producta, qualis.

torum, quæ citra dolorem per obturationes, aut duri-
ties, aut cõpresſiones, aut omnino coarctationes quaſ-
dam fiunt, cõſimiles variationes in vtriſq; actionibus,
animalibus & vitalibus faciunt. Quippe in id genus af-
fectibus, paruus & velox, & denſus ſpiritus reddit cir-
ca pulſus & reſpirationes, nec non inæqualis: quæ vel
præcipua earum affectionum eſt nota. Ac paruus qui-
dem tunc ſpiritus agitur, propterea q; ob anguſtiã ſu-
ſceptoriorum inſtrumentorum, paucior q̃ oportet at-
trahitur: denſus autem, quia non expletur votum vti-
litatis: atq; ob eandem cauſam denſus. Vt autem quæ
reſpiratoriis inſtrumentis ſunt propria commemorẽ,
tumores præter naturam, qui circa uentrẽ, hepar, ſple
nem, colon, hiſq; coniunctas partes conſiſtunt, ob ſe-
pti tranſuerſi coarctationem, paruum, & velocem, &
denſum faciunt ſpiritũ. Iuxta eundem modũ & aqua
inter cutem laborantibus, & gerentibus vterum, & iis
qui ſe ſupra modum cibo expleuerunt, & qui promi-
nentem ventrem habent, huiuſmodi fit reſpirationis
ſpecies. In orthopnœa etiam (quæ erecta ceruice ſpi-
ratio eſt, fitq; collectis viſcidis & craſſis humoribus cir
ca aſperas pulmonis arterias) & ſimiliter vbi circa pul
monem aliquid induratur, aut tuberculum gignit pre-
mens atq; coarctans ipſam arteriã aſperã, paruus den-
ſus, veloxq; ſpiritus redditur. Ad eundem modũ ſi in
thorace tuberculum tale conſtiterit, paruus & denſus
& velox ſpiritus generabitur: occupante nimirum tu-
more præter naturam, pulmonis regionem, in quã di-
latatus extendebatur. * Perinde autem eſt, ad hoc vt
compreſſus pulmo non poſſit ſufficientem aerẽ attra-
here, ſiue thorax totus anguſtus reddat in affectu quo-
uis, ſiue media regio occupetur à quibuſdã præter na-
turam corpuſculis, ſiue ipſe etiam pulmo induret, aut
obturetur, aut intumeſcat, veluti in peripneumonicis
vitiis contingit. Vna enim in iis omnibus cõiuncta eſt

Spũs inæqualitas, quarũ affectionum ſit nota.

Tumores præter naturã coarctãtes ſeptũ tranſuerſũ, paruum, uelocẽ, et denſum, faciũt ſpiritum.

Orthopnœa quid ſit, & unde gignatur.

Inſpirationis paruitaté denſitas, & uelocitas ſequit̃ ſi facultas robuſta fuerit.

cauſa, ob quam parua inſpiratio redditur, coarctatio videlicet aſperæ arteriæ. Cæterùm paruitatem inſpirationis denſitas & uelocitas ſequitur, ſi facultas robuſta fuerit. At quum iuxta pulmonẽ affectus ipſe conſiſtit, quãuis thorax diſtendi plurimũ poſſit, parum tñ inſpirant: ita etiã vbi intermediæ ipſorum organorũ regiones fuerint occupatæ. Vbi verò totus thorax aut fœtibus, aut aliter paruus & anguſtus redditur, tũc diſtentionem paruam efficiens, pulmoni cauſa eſt uelocis inſpirationis: quẽadmodum & ſeptũ tranſuerſum, qñ ab aliqua mole iuxta infernã regionem opprimitur. Porrò ſuppuratorũ affectio, quãuis ſæpe ex pleuritide oriatur, his proximè relatis annumerabit̃, quæ videlicet iuxta pulmonem coarctationẽ citra dolorem faciendo, paruam reddunt inſpirationẽ. ✳Quo modo igitur hæc reſpiratoriorũ organorum uitia citra dolorẽ conſiſtentia, ab iis quæ cum dolore fiunt diſtinguentur, ſi & paruus & denſus vtriſq; ſimiliter ſpũs redditur? Motus uelocitate. In affectibus ſiquidẽ dolorificis modicè reſpirant & denſe, non tñ velociter, niſi fortè etiã febris adſit. Qua præſente, licet iuxta paruitatẽ & velocitatem reſpirent ſimiliter, tñ denſitudine diſtinguuntur. Quippe non modicè denſatur ipſis ſpũs, id quod non euenit illis, qui ob ſolam coarctationẽ inſtrumentorum difficulter reſpirant. Quin & expiratio febriẽtibus maior ſimulq; calidior eſt, quod nõ contingit iis, qui ob coarctationem parũ & denſè expirant. Verùm in dolorib' organorũ reſpirationis, minimè quidem ob affectionẽ ipſam, ſed ob actionis facultatem, quę animalis exiſtit, ſpiritus paruus & denſus reddit̃. At ſpecies difficultatis reſpirandi, quę ad coarctationẽ pulmonis conſequitur, nihil opus habet facultate ad ſui generationem. Perſpicuum igitur eſt, ꝙ amplius in magnis thoracis motib' dolore vexantur partes quæ in ventre conſiſtunt: minus verò in paruis: & ob id paruus & denſus erit ſpiri-

Empyema reddit paruam inſpirationem.

Motus uelocitas diſtinguit affectus dolorificos organorum reſpirationis, ab iis, qui citra dolorem infeſtant.

Expiratio febriẽtibus, qualis.

Spiritus paru' & denſus, quibus ſuperueniat affectib'.

tus, nō ſolùm in pleuriticis, ſed & quibus ſtomachum, aut uētrem, aut hepar, aut ſplenem, aut peritonæum, aut inteſtina, aut præcordiorum muſculos, dolorifica affectio infeſtat: quum nimirum ea omnia partim appenſa ſint, partim agnata reſpiratoriis organis, atq; ad eorum motum moueantur, ac proinde offendātur in reſpirationibus. Quare illis etiam non vulgaris prouidentia ineſt, vt * ne grauius dolore affligatur animal. Quod verò ad pulmonem ſpectat, parū abeſt quin omnino ſenſus ſit expers. Itaq; licebit pronūciare iam nobis in vniuerſum, paruum & denſum ſpiritum ſignum eſſe doloris, nō modò reſpiratoriarum particularum, ſed etiam aliarum omnium, quæ cum reſpirationis organis commouentur. Igitur naturales facultates omnes, ſemper neceſſariis ſibi operibus vacant, & nunquā torpent, aut negligentes ſunt: quæ verò ſub voluntatis poteſtatem cadunt, eæ ſæpe, vbi voluntas ipſa circa alias actiones detenta fuerit, negligentius perficiūtur. Quare qui animi alienatione laborant, animaliū actionum obliuiſcuntur: quas omnes, vt longo interpoſito tempore faciunt, ſic confertim & magnas. Cæterùm ſi quis minus quàm oportet bibat, nō ad dies tantùm, ſed ad integros menſes durare poſſit: ſin verò minus q̄ par ſit reſpiret, nec minimā diei partē durare queat. Proinde reſpirationis vtilitas non expleta in iis qui commoti ſunt mēte, ſollicitè ad actiones excitat: quibus ſanè maximis, totum illud recuperat, quo per ceſſationis tempus fuit defraudata. Atq; ita nō rarus modò ſed magnus alienatorum mente ſpiritus redditur: tantoq; quàm cōuenit maior, quātò videlicet rarior: contra quàm in potu contingit. Multo enim rarius: paulo verò plus bibunt. Porrò vbi ſecundum naturā ſe habent organa, quantitas ſpiritus ſemper eſt ipſorū diſtētionibus ſimilis: non aūt quum præter naturā fuerint diſpoſita: nam poſſibile aliquū eſt plurimùm diſten-

Reſpiratoriis organis prouidentiā ineſſe, qua cauent, ne graui dolore affligatur animal.

Pulmo fere eſt inſenſilis.

Spūs paruus & denſus, doloris exiſtit ſignum.

Alienati mēte obliuiſcuntur animaliū actionum: quas poſtea confertim & magnas obeunt.

Alienati mēte, cur rarū & maximum ſpiritū reddant.

Spiritus quantitas diſtentioni organorum ſpiritaliū ſemper proportiōne rndet quāndiu pro naturę modo ſe habent.

di thorace, uerùm ob coarctatione pulmonis, aut ob aliā cauſam, pa inſpirari aeris externi. Nequaq̄ igitur ad affectionum omnium ſpiritalium inſtrumentorum proportionem, ſed ſolùm aſperarum arteriarum, inſpirationes fiunt. Sufficit autem ad dignoſcenda omnia hæc, inſpicere quantus aer inſpiretur, & quantus p̄ expirationem reddatur. * Etenim contractiones thoracis citra abdominis muſculorum concitationem, nunquam magnam poſſunt facere expirationem. Quæ vero illorum etiam impulſu fiunt, quæq; efflationes exiſtunt, magnitudinis ſunt opifices. Vt autem ad compoſitas reſpirandi difficultates veniamus, quum aliqua ſit magna inſpiratio, & aliqua uelox, ſintq; contrariæ his parua & tarda, neceſſum eſt quatuor fieri omnes inſpirandi compoſitas difficultates: magnā videlicet & tardam, magnam & velocem, paruam & tardam, paruā & velocem: totidemq; ſimiliter expirationis. In ceſſationibus verò impoſſibile eſt compoſitam reſpirandi difficultatis ſpeciem fieri, quum vna tantùm in eis oppoſitio habeatur, iuxta raritatem & denſitatem conſiſtens. Atverò ipſis motibus mutuò inter ſe collatis, inſpiratione dico, cum expiratione, ſpecies quædā erunt conſonantiæ totius reſpirationis. Poſſibile eſt enim inſpirationem fieri magnā, expirationem autē paruam: aut vice verſa, paruā inſpirationem, & expirationem magnam: aut vtraſq; paruas: aut utraſq; magnas: ſic et veloces, aut tardas vtraſq;: aut alteram velocem, alteram tardam. Quin & inæqualis eſt aliqua reſpiratio, quemadmodum & pulſus, tum circa motuum coniugationes, tum circa motum vnum. Similiter & ordinata & inordinata fieri reſpiratio poteſt, perinde ac pulſus. Et ſanè quot differentiæ inæqualium pulſuum, tum circa vnum motum, tum circa plures conſiſtentiū, exiſtunt, tot etiam reperiuntur reſpirationum. Etenim ſi inſpiratio aut expiratio varietur, ſiue ex tarditate in

Inſpirādi compoſitę difficultates ſunt numero quatuor: totidemq; ſimiliter expirādi.

Inſpiration's cum expiratione collatio.

Reſpiratione dari inęqualē.

Reſpiratio ordinata, inordinataq;.

velocitatem,ſiue ex velocitate in tarditatē motu tranſeunte,compoſitam ſiue inæqualem ipſam actionē dicemus. Similiter ſi ceſſatio aliqua interceperit, ſecuerit'ue,alterum motum,ſiue inſpirationem, ſiue expirationem,compoſitam etiam eſſe dicemus tunc eam quæ interrupta eſt,vtra tandem ea exiſtat. Aliquando autē, licet raro,eſt viſum ī vno eodēq; homine ſimul intercipi vtranq;,nimirum à collecta in arteriis aſperis tanta humorum colluuie,quę ſuffocare animal poſſet: ob pleuritidem pernicioſam, aut peripneumoniā, aut deniq; ſuppurationem non expurgatam. Quemadmodum etiam ob arteriarum læuium obturationes, compresſionesq; interdum pulſuum inæqualitas gignitur. Ob facultatis præterea imbecillitatem, quæ vna vice non poteſt ipſam actionem perficere, vt in pulſu, ſic etiam in reſpiratione,eſt quando inęqualitas cernitur: hoc tamen interiecto diſcrimine, q ad ipſam ſanè reſpirationem,quandoquidem actio animalis exiſtit, plurimùm ipſa voluntas confert:nihil autem ad pulſuum motus,q ii à facultate vitali proficiſcantur. Vbi igitur voluntas nihil ad actionem cōducit,vt in pulſuum inęqualitate,eadem prænotio affectionis eſt,in vniuerſis hominibus. Vbi verò aut totum, aut plurimùm confert,vt in ipſa reſpiratione,ibi amplius mores ęgri expendere oportet. Sed quemadmodum differentia facultatum efficientium actiones,tum circa pulſus, tum circa reſpirationes, differentes prænotiones facit: ſic etiam circa ipſam organorum naturam, quædā indicationis alteratio erit. Pulſus enim per læues arterias: reſpiratio verò tum per aſperas,tum per muſculoſum genus perficitur. Primò ſiquidem animalis facultas mouet muſculos ad reſpirationis generationem. Hi thoracem,qui tandem pulmones commouet,quorum pars aſperæ arteriæ exiſtunt,in quas aer qui inſpiratur,illabitur. Quemadmodum igitur harum coarctationes to

Reſpirationis inęqualitas,unde ſoleat accidere.

Mores ęgri q̃ſt expendendi.

Pulſus per læues arterias fit.

Reſpiratio fit per aſperas arterias, & muſculos.

tam reſpirationem ſæpe inæqualem reddũt, ſic & muſculorum aberrãtes motus & inordinati. Atq; illarum quidem, vt receptaculorum ſpiritus: horum verò, vt organorum motionis eſt noxa. Cæterùm coarctationis in arteriis aſperis, tumores præter naturam declarauerim reos. Porrò affectiones ſimul & aberrantes motus muſculorum exiſtunt, cõuulſiones, concusſiones, atq; tremores, ob quos nimirum reſpiratio ĩæqualis reddetur. Omnium itaq; reſpirationis inæqualitatũ, aut aſperarum arteriarũ coarctatio, aut thoracis muſculorum aberrans motus, aut facultatis ipſam efficientis debilitas, in cauſa eſt. Muſculorũ igitur genus proprium & priuatim deſtinatum reſpirationibus eſt, præter pulſuum rationem. Præterea facultatis quidem reſpiratoriæ arbitrium, voluntati permiſſum eſt: vitalis autem facultas, nullum dñm ſuperiorem agnoſcit, ſed prorſus libera exiſtit. * Quin etiam eximiũ quid ad inæqualitatis generationẽ reſpiratio habebit præter pulſuũ rationem: dũ videlicet partim quidem à ſola proficiſcitur facultate animali: partim verò à complexu ipſius cum doloribus. Porrò in deliriis ſuperat quidem raritas & magnitudo: apparet autem quædam inæqualitas, & ordinis perturbatio, tum iuxta plures reſpirationes, tum iuxta vnam ſolam: quòd nimirum * ſpectra & phantaſmata aliquãdo plus, aliquãdo minus, rationem à naturalibus operibus reuocent. In doloribus etiam inſtrumentorum cõtingit totam reſpirationem inæqualem & inordinatã reddi: quum neq; in illis etiã expleatur vtilitas iuxta actiones ſingulas. Quippe nec velociter, nec denſè, nec amplius thoracem diſtendere poſſunt. Omnia enim hæc ipſis moleſta ſunt, & præſertim magnitudo: deinde velocitas: poſtremò autẽ denſitas. Dolentibus nanq; minus moleſtum eſt per lõgius tempus, q̃ per breuius moueri. Cæterùm dũ ob ipſorum motuum imminutiones, parũ abeſt quin animal

Muſculorũ affectiones & aberrãtes motus.

Reſpirationis inæqualitatis cauſæ.

Reſpiratio eſt arbitrio ſubdita.

Vitalis facultas eſt libera.

Delirantiũ reſpiratio qualis

Dolores organorum reſpirationis, reddunt actionẽ ipſam inæqualẽ, inordinatamq;.

ſuffocetur, voluntas tunc cogitur ad aliquod tempus maiorem facere reſpirationem, & multò velociorem, & priore denſiorem. At quum in huiuſmodi actionib⁹ vtilitas quidem expleatur, animal uerò affligatur doloribus. (Omnia ſiquidem quæ vtilitatē explent, exacerbant dolores) voluntas rurſus à magnitudine & velocitate, & dēſitate detrahit aliqñ plus, aliqñ minus: vtpote quæ conſilii inops, nec ſiſtere actionē poſſit, ob ſuffocationis periculũ: nec reperire aliquã doloris medelam. Quare modo ad hoc, modo ad illud tranſit. Vnde tum inæqualitas circa ſingulas & oēs deinceps reſpirationes, tum multiformis illa ordinis ꝑturbatio oritur. Siquidē ex corruptione parilitatis, inæqualitatum omnium, itēq; ordinis perturbationũ generatio conſtat. Parilitas quippe continua, æqualitas eſt: parilitas verò iuxta circuitus, eſt ordo. Ob idq; ubi paritas continua corrumpit, gignitur inæqualitas: ubi uerò iuxta circuitus reuertens, ordinis ꝑturbatio introducitur. Cæterũ quãuis multa inæqualitas & ordinis ꝑturbatio in eiuſmodi affectionibus incidat, ſuperat tñ id genus reſpirãdi difficultatis, quod iuxta paruitatē & denſitatē conſiſtit. Quare rectè uidetur dictũ, ꝙ ad omnia dolore afflicta organa, quæ cõmouentur circa reſpirationes, paruus & denſus ſpũs conſequatur: & iuxta eandē rõnem in deliriis magnũ fieri & rarum ſpiritũ, idq; inæqualiter: nunq̃ autem paruum & denſum. Igitur inſpiratio magna ſimul et uelox, ob utilitatēvrgentem, prompta organa, & itegrã, aut certè parũ remiſſam, gignit facultatē. At magna ſimul & tarda, ſolis mente motis cõtingit, atq; his nõ ſemper. Conſpicua aũt etiam hic eſt ex prædictis, cauſæ conſyderatio: quēadmodum etiã, quũ paruã habent inſpirationem & tardam ii, quibus calor inſitus eſt nimis ꝑfrigerat⁹. Quę reſtat adhuc cõiugatio quarta, paruitas erat cũ uelocitate: fitq; penitus in nulla affectione ſimplici, quemadmodũ neq; magna ſimul

Vſum explentia exacerbare dolores.

Parilitatis corruptio, cuius ſit cauſa.

Aequalitas quid.

Ordo quid.

Reſpirationis dolentia organa, qualis conſequatur ſpũs.

Delirantiũ ſpiritus magnus ſimul & rara.

Inſpirationis magnæ & uelocis cauſæ.

Inſpiratio parua ſimul & uelox.

& tarda, quam aliquando alienatis mente accidere diximus. Sequitur tamen vtplurimùm, vbi ſimul dolor & vtilitatis incrementum concurrunt. Ad eundem cũ prædictis modum etiam in coniugationibus circa expirationem perſcrutari ipſas affectiões oportet. Nam & in his, aut facultatem, aut aliquod organũ læſum, aut caloris modum alteratum deprehendimus. Si igitũ quis fumoſa caliditate in corporibus redundante, expirationem magnam ſimulq; velocem fieri dicat, nõ vtiq; errarit. Manifeſtum eſt autem ꝙ & facultatem integrã tunc eſſe oportet, & ex organis nullum vitiatum. Similiter autem magnam ſimul & tardam in quibuſdã delirantibus fieri, eodem modo quo inſpirationem, contigit. Sic paruam ſimul & tardam fieri iis, quibus nullum fumoſum recrementum, fuerit collectum. Sicuti tum paruam, tum velocem illis, qui quum recrementũ fuliginoſum collegerint, dolent etiam aliqua parte earum quæ circa reſpirationem mouent. Ad diſſonantias autẽ deueniendo motuum reſpirationis, ſi tardior quidẽ & minor q̃ ſecundũ naturã ſit inſpiratio, expiratio aũt & uelocior, & maior, dicemus ſanè imminutũ eſſe calorẽ ſecundũ naturam, auctũ verò excrementũ fumoſum. Si cõtra, inſpiratio quidẽ ſit magna & uelox, expiratio aũt parua ſimul & tarda, auctum naturalem calorẽ dicemus, nullumq; ineſſe recrementum fumoſum. Porrò ſimplices reſpirandi difficultates, plurium affectionum cõmunes exiſtunt: ob idq; nil certi indicant. Con iugatæ autem aliis, ad iudicium minimè fallax perducunt. Magnitudo ſiquidem * inſpirationis, ipſa per ſe reſpirandi quædam difficultas eſt ſimplex: verùm nullius certæ cognitionis eſt ſignum. Nam & vrgente vtilitate, & læſa fieri mente aſſolet. At ſi cum denſitate cõ ſiſtat, vtilitatem vrgentem: ſi verò cum raritate delirium, indicat. Similiter & per ſe ipſam paruitas nil certi ſit, aut dolere afflictam particulam aliquã, aut exolu

Expirationis magnæ & uelocis cauſa.

Expiratio magna ſimul & tarda, in delirantibus accidit.

Expiratio parua ſimul & tarda, quibus.

Expiratio parua ſimul & uelox, quibus.

Diſſonantium motuum reſpirationis, cauſę.

Reſpirãdi ſimplices quidem difficultates, nil certi indicant: coniugatæ autẽ ad iudicium minimè fallax perducunt.

tam vtilitatem oſtendit: at denſitati iuncta, dolorē: ſicuti raritati, vtilitatis exolutionem portendit. Per ſe etiam nec rara quidem, nec denſa firmi quicquā oſtendunt. At denſa ſimul & magna, vtilitatis augmentum indicat: denſa verò ſimul & parua, organi alicuius, quod inter reſpirandum mouetur, dolorem. Rara ſimiliter, ſi cum magnitudine quidem coeat, deliria: ſi verò cum paruitate, perfrigerationes oſtēdit. Atq; ob id ſanè omnium compoſitarum reſpirandi difficultatum hæ quatuor vltimæ coniugationes ſunt vtilisſimæ. Fiunt aūt, differentiis actionum iuxta magnitudinem & paruitatem, ad ceſſationē differentias, permiſtis. Cæterùm ex ceſſationum oppoſitione (quæ vnica tantùm eſt, penes raritatem & denſitatem) aliis differentiis permiſta, quatuor etiam oriuntur coniugationes. Prima quidem eſt denſa & velox: ſecūda, denſa ſimul & tarda: tertia, rara & velox: quarta deniq; rara ſimul & tarda. Nullū tamen certæ cognitionis ſignum ſimpliciter & neceſſariò exhibent, quemadmodū priores quatuor. Quare his ad prænotiones neutiq; indigemus, quum nimirum ſi quid ſignificent, id iam diſtinctum per priores illas habeamus. Porrò ſi quis ægrotantis facultatis reſpiratoriæ, omnisq; facultatis animalis, præcipuè refrigeratæ, propria ſigna cupit habere, is alarum naſi motum habebit, & omnium muſculorum, qui circa ſcapulas ſunt, actionem, & confertim factam concidentiā thoracis. Quando enim hic debilius q̄ expediat mouetur, circa reſpirationes quidem, ſpiritus ductū naſi alæ adiuuant: circa expirationes autē, thorax confertim delabitur, non autem paulatim demittitur. Etenim concidentia differt à demisſione, quod illa quidem, facultate ægrotante fiat: hæc autem integra & valente eadem. Etenim ſeptum tranſuerſum thoracis tenſionem adiuuat, ſolumq; illam per expirationes reſoluit: nonnihil etiam opitulantibus intercoſtalibus muſculis. per quo-

Reſpirādi difficultatū compoſitarū, quæ ſint utilisſimæ coniugatiōes.

Ceſſationum circa reſpirationem eſt oppoſitio unica, penes raritatē & denſitatē.

Reſpiratoriæ aīaliſq; facultatis extremæ refrigeratæ, propria ſigna quę ſint.

Naſi alæ quādo ſpūs ductū adiuuent.

Cōcidēria thoracis & eiuſdē demisſionis diſcrimen.

Septum tranſuerſum.

rum actiones ipſi fiunt efflatus. Quum aũt duplex exiſtat ceſſatio in reſpirationibus, una ante inſpirationem, altera ante expirationem, uter ſanè motus offendatur, ceſſationem pręcedentem, ab eo quod ſecundum naturam habet, immutat. Duplici igitur exiſtente in motibus offenſione, ac duplici item in ceſſationibus, vtilitatis quidem defectus, diuturni temporis ſemper ceſſationes efficiunt: redundantiæ verò, breuioris. Itaq; abundantia caloris ſecundum naturam, reddens inſpirationem magnam, ſtatim etiam præcedentem ipſam ceſſationem, breuis temporis efficit. Abundantia verò caloris præter naturam, fuliginoſiq;, vt expirationem magnam, ſic etiam ceſſationem præcedentem reddit breuiorẽ. Quare magnus & denſus penitus fit ſpiritus, ubi caliditatis genus redundat. Sic etiam ſi ſublata vtilitas ſit, ob caloris videlicet imminutionem, ubi quidem naturalis calor imminutus paruam reddit inſpirationem, etiam longa ceſſatio præcedit. Vbi verò calor præter naturam deperditus fuerit, parua quidẽ expiratio, longa verò ante ipſam ceſſatio accidit. Sæpenumerò uerò calor præter naturã eſt auctus, imminuto calore ſecũdum naturã. Atq; ita ceſſatio ante expirationẽ * breuis temporis reddit: altera verò ante inſpirationẽ * longioris. Vtrum enim ex motibus ipſa vrgebit utilitas, is præcedentem ceſſationẽ cunctari non permittit.

Efflatus fieri ab intercoſtalibus muſculis.

Reſpirationũ duplex ceſſatio.

Reſpirationis motionũ offenſio duplex.

Ceſſatiões inter reſpirandũ breues & longæ, a qbus cauſis proficiſcantur.

Reſpirationis uteruis motus ab uſu impulſus, præcedentem ceſſationẽ contrahit.

GALENI PERGAMENI DE DIFFICVLtate reſpirationis. Lib. II.

PROPRIVM ITAQVE DEſipientiæ ſymptoma eſt magnã & raram, hoc eſt per longum tempus, reſpirationẽ facere: videnturq; ambæ hæ, ueluti obliuioſæ actionis affectus eſſe. Nam immode

Deſipiẽtię propriũ ſymptoma eſt reſpiratio magna ſimul & rara.

patam facere ſpiritus attractionem, rurſumq́; immodicam quietem, eius eſt, qui nec qñ deſinere ab actione oporteat, nouit: nec qñ rurſus incipere: ſed in vtriſq; menſuram egreditur, ob conuenientis ignorationem. Quum igitur reſpiratio animale opus ſit, deſipientes autem habeant oblæſam rationem, obliuioſiores tum circa actiones, tum circa ipſarũ interſtitia fiunt. Quam obrem & actiones & quietes in multo facientes tempore, hoc modo magnitudinem & raritatem circa totam reſpirationem efficiunt: id quod Hippocrates, quum in aliis locis, tum etiã in prænotionibus, ſenſiſſe videtur: ubi ait. Spiritus magnus & per multũ tempus, deſipientiam ſignificat. Quo ſane oraculo magnum & rarũ ſpiritum deſipientiæ ſignũ eſſe contendit: non tamen neceſſum eſſe, vt is qui delirat, magnam ſimul & rarã faciat inſpirationem. Nec enim inſeparabilem magnũ & rarum ſpiritum, ſed propriũ eſſe delirii diximus. Quicquid autem proprium exiſtit, haud continuò eſt etiam inſeparabile. Eſſe quippe geometram, proprium hominis eſt, non aũt inſeparabile: quẽadmodum rõnale, exiſtit. Licet itaq; diſcere ex doctrina Hippocratis, oĩbus quidem deliriis magnũ & rarum ſpiritũ iuxta propriã ipſorum rõnem comitẽ eſſe: non aũt deliris omnibus, ſed illis tantùm, qui nõ per aliam quandã affectionem delirio maiorem, habent reſpirationem aliter alteratã. Hippocrates ſiquidem, aliqñ magnum & rarum ſpiritũ fieri deliris nouit: aliquãdo uerò ipſius contrarium: interdum in eodem homine vtrumq; vicisſim incidere. Porrò qui in mœrore & luctu ſuſpirant, duplici de cauſa poſt longum tempus inſpirationẽ magnam efficiũt: tum ꝙ circa curam, ob quam triſtantur, conuerſi, per multas ex ordine actiones reſpirarint minus & rarius: ob idq́; tandem cogantur uno actu totam ſemel explere atq; reparare iacturam: tũ amplius etiã propterea ꝙ per mœrores, & ſpiritus & calor intus moueatur: qui

Deſipiẽtes cur obliuioſi reddantur.

Spiratio magna ſimul & rara, nõ eſt inſeparabilis a delirio.

Proprium omne, non ſtatim eſt etiam inſeparabile.

Suſpirãtes ex luctu, cur poſt longum tẽpus inſpirationem magnam efficiant.

quidem homini faceſſens negotium, eum ad maiorem expirationem compellit. At in affectionibus deliran-tium, neceſsitas quidem magnæ reſpirationis, à prima quidem cauſa, eſt perſimilis: à ſecunda verò non item: quum nō intrò magis q̃ extra his calor moueatur, niſi alia fortè quædam acceſsio fiat. Differunt autem & febris ratione deliri ab iis, qui aliàs aliquo mœrore cruciantur. Igitur reuocatis in memoriam quæ in primo libro ſunt tradita, ſi à ſolo delirio peruertatur reſpirationis concinnitas, omnino erit ſpiritus magnus ſimul & rarus. Si verò à ſolo dolore, paruus & denſus. At ſi conſpirent ambo, & dolor * præcelluerit vehemēter, obſcura omnino alteratio ex delirio erit. Sin autē moderatus fuerit dolor, aut plus quidem à dolore, minus verò à delirio reſpirationem alterari continget: aut vice verſa: aut æqualiter iuxta vtrūq;. Sic etiam ſi cū alia quapiam affectione delirium complexum ſit, reſpirationis ſpeciem interdum aliam efficiet, prout ſuperat, aut ſuperatur, aut æqua potentia eſt præditū, aut nunc quidem (ſi ita cōtingat) ſuperat, rurſus alio morbi tempore ſuperabitur. At verò in peripneumonicis, pleuriticis, & in angina, ac breuiter in omnibus quibus aliqd circa thoracem, aut pulmonem, aut etiam in ventre inferiore ſit phlegmone (hoc eſt tumore dolente, duro & calido) obſeſſum, paruus omnino & denſus ſpiritus ſequitur: qualis etiam hydropicos, & eos qui ſe aut potu aut cibis expleuerunt intēperantius, nec nō prægnantes, ventre prominulo præditos, anheloſos, purulentos, atq; eos deniq; quibus dorſi ſpina contorta eſt, comitatur. Verùm Hippocrates de his quidem reſpirandi difficultatibus, quę ſunt vel idiotis notisſimæ, nihil memoriæ prodidit. Porrò in pleuritide quatuor mala ſemper ſe oſtendunt ſymptomata: videlicet febris ardens, asſiduus dolor, tusſis, ac difficilis reſpiratio, parua ſimul & denſa exiſtēs. Dolor qppè, non ſecus quàm perfrigeratio,

Reſpiratio delirantiū ſimul & dolentium, qualis.

Phlegmone quid.
Spūs paruus et dēſus quas comitetur diſpoſitiones.

Pleuritidis ſymptomata ſunt, febris ardens, aſſiduus dolor, tuſſis, ac difficilis reſpiratio, parua nēpe ſimul & dēſa.

perfrigeratio, paruam ſolet facere reſpirationem: verùm dolor quidem, cum denſitate: perfrigeratio autẽ, cum raritate. Quum autem ſplen ſit viſcus minimè obnoxium dolori, nec ſeptum trãſuerſum, primũ & principaliſsimum reſpirationis organum, ipſius tumor cõprimat, niſi maximus ſit, & caput illius occupet, haud quidem ſufficiens eſt vt reſpirandi difficultatem ex delirio inductam ſuperet, ſpiritum paruũ & denſum reddens. Quandoquidem opus eſt dolorem ipſum cõſiſtere circa aliquam partem quæ iuxta reſpirationem mouetur, aut aliquod ex organis reſpiratoriis coarctari, vt paruus & denſus ſpiritus fiat.

Splẽ eſt uiſcus minime obnoxium dolori. Septum tranſuerſum eſt prĩcipaliſsimũ reſpirationis organum.

GALENI PERGAMENI DE DIFFICVLT. reſpirationis. Lib. III.

RECTE AVTEM HIPPOcrates rationaliq; diuiſiõe vſus, ſexto popularium morborũ libro duas oppoſitiones difficilis reſpirationis inter ſe complicans, eam ſcilicet quæ ſecundum magnitudinem & paruitatẽ eſt, illi quæ ſecundum raritatem & denſitatem, quatuor in vniuerſum fecit coniugationes. Vnam videlicet, magnam & raram. Secundam, paruam & raram. Tertiã, magnam ſimul & denſam. Quartã, paruam & denſam. Quibus etiam adiecit ibidem, & reliquas duas coniugationes, quæ ex collatione inſpirationis cum expiratione oriuntur: vtputa magnam inſpirationem & expirationem paruam. Inſpirationem exiguam, & magnam expirationem. Duæ ſiquidem oppoſitiones inter ſe cõplicatæ, quatuor coniugationes efficiũt. Porrò qui methodicè velit diuidere, iprimis expẽdat oportet, qua-

Reſpirationis difficilis quatuor coniugationes.

Methodice diuiſuris, quę ſint conſyderāda.

lis naturæ exiſtat, quod diuidendum venit. Quod ſi ſimplex eſſe videatur, quæ iuxta ſubſtantiæ ipſius rationē ſunt, quot ſint, & quæ, ac qualia, conſyderandum. Si uerò cōpoſitum, utrāq;, aut ſingulas eius partes diuidere expedit: totum aūt, ex modo cōpoſitionis. Igiť dictio Hippocratis ita habet. Spiritus parui denſi, magni rari, parui rari, magni denſi, extra magnus intra paruus, intra magnus extra paruus, alius extendens, alius vrgēs, dupla intra reuocatio ueluti ſup inſpirantibus, calidus, frigidus. Quod itaq; ex ſpūs intra & extra meatu, totius reſpirationis actio cōpoſita ſit, qꝛ q́; altera eius pars inſpiratio, altera expiratio appelletur, ignorat nemo. Quod uerò nullius alterius rei, q̄ motus, propria ſint uelocitas atq; tarditas, iā eſt à nobis expoſitū. Cæterùm magnitudo & paruitas, ut motui propria ſunt, ſic oīno inſeparabilia exiſtunt ab eo, quod per localē diſtantiā fertur: ob idq; iuxta vtrāq; reſpirationis partem duæ differentes oppoſitiones erunt: altera iuxta velocitatē ac tarditatē: altera iuxta magnitudinē & paruitatē. Eſt autem & alia oppoſitio iuxta denſitatē & raritatē conſiſtens: quæ quidē non tanquā motui, ſed tanquā alicui rei ex ipſis diſtantiis conflatæ, ineſt reſpirationi. Quare in his tribus oppoſitionū generibus omnes reſpirationis differentias eſſe neceſſe eſt. In velocitate quidem & tarditate, propterea qꝛ hæc propria, & ab omni motu inſeparabilia ſint. In magnitudine & paruitate, qꝛ p diſtantiam * organa reſpirationis moueantur. Denſitas autem & raritas (quæ tertia oppoſitio eſt) neutrius propriarum ac primarum reſpirationis partium proprium aut īſeparabile exiſtit: uerùm totius reſpirationis pars fit per accidens: quandoquidem ex duobus cōtrariis motibus quiete diſtinctis conſtat. Hęc itaq; ſunt primæ differētiæ totius reſpirationis. Cæterùm quum reſpiratio res ſit, quæ & facere aliquid, & pati poſſit, aliud vtiq; fuerit differentiarum genus in ipſa, utraq;

Reſpirationis differētias oēs in tribus oppoſitionibus cōprehendi.

videlicet parte æqualiter inæqualiter'ue pfecta: aliudq́; rurſus, ipſius totius vt compoſitæ, partibus inter ſe mutuo collatis. Hæc quum ita habeant, ſciendum primas quatuor differentias difficilis reſpirationis, in propoſita Hippocratis dictione aſsignatas, toti⁹ reſpirationis eſſe: quum ad neutrã eius partẽ raritas denſitas'ue pertineat. Similiter etiam ſequentes duas: nam & in iis duæ totius reſpirationis partes mutuo inter ſe conferũtur. Quæ verò deinceps aliæ duæ ſequuntur, vbi ait, Alius extendens, alius vrgens (quibus tardus & velox pulſus ſignificatur) eas ſanè, alterius ipſius reſpiratiõis partis proprias, maximeq; ſubſtantiales, putandũ eſt. Tarditas nãq; & uelocitas ab omni motu ĩſeparabilia ſunt. Quod poſtea deĩceps habetur, Dupla intrò reuocatio, veluti ſuper inſpirantibus, inæqualẽ inſpirationẽ oſtendit. Inquirenda eſt aũt eadem oppoſitio & in expiratione, quã ego omiſſam puto à tranſcribentibus, potius q̃ ab ipſo Hippocrate. Addidit præterea & optimè differentiis prædictis calidũ, frigidumq́; ſpiritum. Quanq̃ certè in Prænotionum libro, horũ trium denſi, & magni, & frigidi, tantũ ſpũs meminit, tali dictione vtens. Spiritus denſus exiſtens, dolorẽ, aut caloris efferueſcẽtiam in locis ſupra ſeptum tranſuerſum ſignificat. Magnus aũt & per multũ tempus, deſipientiã oſtendit. Frigidus verò ex naribus & ore prodiẽs, ualde iam pnicioſus eſt. Reliquas aũt differentias ſubticuit, tum propter breuitatẽ ueteribus familiariſsimã: tum propter altitudinẽ animi, quæ ipſimet erat genuina Hippocrati. Demõſtratum enim à nobis eſt, q̃ grauis ſit ſemp hic uir, vt qui ea quæ aliis medicis nota ſunt, prætereat: veluti quæ à nemine eorũ qui artẽ ingenuè exercẽt, ignorari queãt: quę uerò talib⁹ ſunt ignota, oĩa diligẽter, ſimulq́; perſpicuè exponat. Meritò itaq; differẽtias denſitatis, vt quæ medicis eſſe ignotæ non poſſint, vna ſumma comprehenſas expoſuit, dicens: Spiritus denſus, dolo-

Reſpirationis totius, q̃ nam ſint differẽtię.

Spiritus frigidus, ore & naribus pdiens, admodũ pernicioſus eſt.

Breuitatẽ fuiſſe, ueterib⁹ familiariſsimã.

Hippocratis grauitas.

Spiritus denſus quid ſignificet.

rem, aut maximum incendium ſignificat, in locis ſupra ſeptum tranſuerſum: tanquam ſane poſſimus nos intelligere, quod cum paruitate quidem, dolorem ſignificet: cũ magnitudine verò, incendium inexpugnabile partium ſupra diaphragma, quòd immodicæ caliditates partiũ quæ infra id ſunt, reſpirationẽ in magnitudinẽ & denſitatem augere non poſſint. In pleuritide itaque & peripneumoniis, anginisq; & orthopnœis, denſus fit ac paruus ſpiritus. *Immò verò etiã ſi pleuritis non adſit, ſolus autem dolor coſtas infeſtet, ſpiritus denſus & paruus redditur. In vniuerſum autem, ſiue tumor quis ſit premens coarctansq; quodcunque reſpiratorium organum, ſiue dolor circa quãcunque partem, ſic appropinquantem reſpiratoriis organis, vt ipſis motis ſimul moueatur, denſus ac paruus ipſe ſpiritus erit. At calore maximo in reſpiratoriis organis coaceruato, ſpiritus denſus ſimul & magnus agetur: id quod indies in omnibus exurentibus febribus eſt conſpicuum. Quare ignorandum non eſt Hippocratem, denſum quidem & paruũ, dolori: ſpiritum autem denſum & magnum, incendio caliditatis tribuiſſe. Quemadmodum enim dolentibus cruribus, progredi multum non poſſumus, eodem modo vbi aliquod organum ex iis quæ inter reſpirandum mouẽtur, doluerit, parum reſpirare cogimur, & citius deſiſtere cupimus: quod ſic citius à dolore immunes reddamur. Cæterùm quantò citius q̃ oportuit, motus reſpirationis cohibetur, tãtò ipſum animal defectuoſius eſt inſpiratione recreatus. Quemadmodum igitur ſi quis pauciores cibos, q̃ ſit ex vſu, accipiat, hic ſtatim aliorũ ciborum opus habebit, ſic ſi quis minus q̃ expediẽs ſit, inſpirauerit, is citius inſpiratione indigebit: qua ex occaſione ſpiritum denſari contingit: id quod etiam ſentiens Hippocrates in libro de Victus ratione in acutis morbis ait. Sputum intra retentum, prohibet quidem ſpiritum intra ferri, cogitq; eum cito expirari. Porrò

Spiritus paruus & denſus in quibus affectibus accidat

Spiritus dẽſus ſimul & magnus, quando redditur.

Organorũ reſpirationis dolente aliquo, cur paruũ, ſed crebrum agamus ſpiritum.

iuxta copiam eius quæ inſpiratur, ſubſtantiæ, oportet magnitudinem ipſius reſpirationis metiri. Reliquit autem Hippocrates exemplum difficilis reſpirationis ortæ à dolore, q̄ multis locis iam ipſe dixerit, actiones organorum à dolore impediri, quódq; illius cognitio oppidò q̄ facilis ſit. Nec verò tantùm à dolore & retento ſpiritu, oriri denſitas reſpirationis poteſt, ſed vel maximè etiam ab incendio febrilis caliditatis: cuius quidem eſt multum denſumq; ſpiritum reddere. Magnus ſpūs, quantitate circa ſingulas iudicatur reſpirationes: multum verò, posſibile eſt aliquando ex multis paruis coaceruari: vt videre eſt in pleuriticis, qui quum magnū quidem ſpiritum ſemel ducere ob dolorem non poſſint, quāuis aere largiori ob febrim opus habeant, continuitate tamen actionis, æqualem multitudinem ſpiritus magnis reſpirationibus colligunt. Quòd enī paucæ magnæ, hoc multæ paruæ præſtant. Similiter in peripneumonicis multo eſt opus ſpiritu, verùm ob coarctationem locorum, parum inſpiratur: quare denſitas iacturam paruæ inſpirationis reſtaurat. Quòd autem in orthopnœis paruus & denſus ob coarctationem fiat ſpiritus, haud ſcio an quiſquam ignoret. Cæterùm omnes qui ob talem coarctationem ſufficienter inſpirare non poſſunt, ſtertoroſam faciūt reſpirationē, & in ſuffocationis diſcrimen veniunt, ſi decumbant. Ob id tū totum thoracem, tum collum, eos rectū habere oportet: quum non paruum auxilium ipſis ex huiuſmodi figura accedat. Quippe ampliora ſimulq; longiora ſic fiunt omnia reſpirationis organa: partim quidem p̄ rectam figuram in directum extenta: partim verò minus in ſeſe cōcidere prohibita. Iam verò relicta etiā parua ſimul & rara reſpiratione, Hippocrates frigidæ meminit, q̄ nimirum nō alia ſit parua ſimul & rara, alia uerò frigida. Nam quū magna & denſa ex immoderato calore collecto in organis reſpiratoriis gignatur, neceſſa-

Febrilis caliditas multū denſumq; ſpiritū reddit.

Peripneumonicorum ſpūs eſt paruus & denſus.

Orthopnœam qualis comitetur ſpiritus.

Orthopnœa laborātes cur iuuet ſpiratio recta.

Reſpirationē paruã & rarã oriri ab organis reſpirationis refrigeratis.

rio certè parua & rara (quæ illius contraria exiſtit) his ipſis organis perfrigeratis orietur. Siquidem calida reſpiratio, cuius ſimiliter meminit, eadem eſt cum denſa & magna, ſub qua videlicet comprehenditur. Etenim ſpiritus frigidus, omnino paruus & rarus eſt: denſum autem & magnum, * indicare incendium organorum reſpirationis, minimè ſanè quis dixerit, niſi & ipſe etiam efficiatur calidus. Solam verò frigidam expirationē dixit eſſe pernicioſam Hippocrates, mortisq; nunciam, quòd perfrigerari reſpiratoriis organis planè ſit pernicioſum: quum nimirum inter ea ſit cor ſitum, inſiti caloris fons & principium. At vehemens illorum caliditas, aut dolor, aut deſipientia, non omnino ſunt pernicioſa, licet non ſint extra periculum. Nam ſi facilis reſpiratio valde magnam vim ad ſalutem habere putanda eſt, in omnibus acutis morbis, qui cum febribus ſunt, & intra quadraginta dies iudicantur (quale documentum nobis reliquit Hippocrates) utiq; reſpirationes difficiles minimè vacabunt periculo. Verùm quæ iam morientibus accidunt, vt videlicet ipſa expiratio frigida, ea nullum magnum momentum in prænotionibus habent. Eſt enim bonorum medicorum opus, non quæ iam idiotis apparent, præſagire, ſed quæ & ipſos latent, & quum nihil mali æger habere putetur, cernuntur. At frigidæ ſpirationis Hippocrates meminit, ut omnes reſpirandi difficultates complecteretur, & quod etiam magnę ſimul & dēſæ ipſa oppoſita exiſteret. Porrò in Prænotionum libro nihil de inæquali reſpirationis difficultate ſcripſit nobis Hippocrates, quandoquidem propoſitum illi erat in prænotionibus ſolùm ea quæ verè acutorum morborum propria ſunt, recenſere: quæ verò diuturnis propria eſſent, relinquere. Quare rationabiliter etiam illic inæqualem reſpirationis difficultatem, ex alio morborum genere conuulſorio videlicet, pro-

Expiratio frigida cur mortis nuncia.

Cor eſt inſiti caloris Fons & principium.

Spiratio facilis, ad ſalutem, magnam uim obtinet.

Medici optimi munus quod ſit.

cedentem, omiſit. Acuti autem ſunt morbi, qui omnino cum febribus continentibus fiunt: vt pleuritis, peripneumonia, phrenitis, ac febris æſtuans. Nec meminit in prænotionibus de iis reſpirandi difficultatibus, in quibus aut ſola inſpiratio, aut ſola expiratio eſt magna: ſicuti nec velocis, nec tardæ reſpirationis: ꝗ ad quinq; iam dictas difficilis reſpirationis differentias hæ omnes reduci poſſint. Iam verò expiratio rara ſimul & magna (id quod etiam docuit Hippocrates) continuarum oſcitationum & ſignum & cauſa medicatoria exiſtit. Nam quum oſcitatio continua fiat ob vaporoſum quendam craſſumq; ſpiritum in genere muſculorum contentum, certè expiratio quæ rara eſt & magna, erit quidem ſignum, vt affectionis in contrarium mutatæ causa vero medicatoria, quòd contrariorum ſint contraria remedia. Etenim per talem expirationem ſpiritus diutius cohibitus, qua ratione ſingultus ſanat, videlicet aliena euacuando, eadem etiam mederi oſcitationibus poterit. Quemadmodum autē ipſa detentio ſpiritus ſuperflua excernere poteſt, ſic reſpiratio continua, ventilare ſimul poteſt & excalfacere perfrigerata: exiſtens eorum & ſignum, & cauſa ſalubris. Iuxta hanc igitur rationem etiam in ſecundo Morborum popularium conſuluit Hippocrates, vt iis qui perfrigerati eſſent, excandeſcentiam induceremus, & reuocandi coloris, & ſanguinis in vaſa ſubter cuticulam colligendi gratia: tanquam ſanè innatum calorem excitare queat excandeſcentia. Quæ quidem quòd denſiorem etiam omnino reddat reſpirationem, nemo ignorat. Vtemur itaq; ipſa in refrigeratis, decoloratis, gracilibusq;, non tamen perpetuò, ſed ex interuallis, & opportunis temporibus, ne videlicet facultatem ualde lædamus. Verùm enimuerò, quod Hippocrates ait, ſpiritum frigidū ex naribus & ore prodeuntem, valde pernicioſum exiſtere, id in morbis acutis

Acuti morbi ſunt qui omnino cū febrib continentibus fiunt.

Expiratio rara ſimul & magna continuarum oſcitationū ſignū atq; medela exiſtit

Oſcitationum cōtinuę cauſa.

Contrariorum ſunt contraria remedia.

Spūs diu cohibitus, ſanat ſingultus.

Reſpiratio cōtinua uētilare ſimul poteſt & excalfacere refrigerata.

Refrigerati cur ſint excitādi ad iram.

Excandeſcentia innatū calorē reuocat & dēſiorē reddit reſpirationē.

Spiritus frigidus ore & naribus efflueus, in acutis tantū morbis eſt pernicioſus admodum.

intelligendum eſt. In aliis autem morbis, qui citra febrem conſiſtunt, ſæpe frigiditas totum animalis habitum apprehendit: & accidit quidem neq; his extra periculum, non tamen penitus pernicioſa. Ex his enim eſt ſtrangulatio vteri, omnesq; ſpiritus interceptiones, quæ mulieribus quidem aſſiduè, viduis præſertim, accidunt: raro aũt aliquando & viris. In huiuſmodi enim omnibus affectionibus, præ multitudine materiæ frigidæ, innatus calor opprimitur, ad ſimilitudinem flãmę, quæ ſuffocat multis humidis lignis obruta. Quare etiã accendere quandoq; poſſibile eſt hanc, ubi materiam exuperauerit. Aliquando tamen conſumpta materia, neceſſariò etiam & ipſa extinguitur: * quare in iis qui per acutos morbos ſic expirant, nulla ſpes ſalutis relinquitur. Quòd autẽ in ſpiritus interceptionibus nõ omnino reſpiratio perierit, licet minimus rariſſimusq; ſpiritus per illas trahatur, hinc cognoſces maniſeſtiſſimè, q; ſi aut pilum aut tenuiſſimam lanam, ægri prætẽdas naribus, illam moueri percipies. Atq; in affectibus, ſanè id genus omnibus, ſpiritus denſus, cauſa ſimulq; ſignum ſalubre exiſtit: quemadmodum continuarũ oſcitationũ, expiratio rara ſimul & magna. At verò anhelosa reſpiratio, quæ & denſum ſpiritum facit, & thoracem nimis diſtendit, oritur, aliquando quidem in affectibus multa inſpiratione indigentibus. Fit tamẽ interdum à curſu, aut ab alio quouis exercitio ĩprobo. Eiuſmodi etiam ſpiritus accidit in omnibus ardentibus febribus: & quando obturatio, aut compreſſio, aut coarctatio inſtrumenta reſpirationis infeſtat. In uniuerſum autem, quando aut tumor, aut dolor quiſpiam in partibus iuxta ilia conſtiterit, paruus & denſus neceſſariò ſpiritus ducitur. Porrò ſpiritũ impenſè denſatũ, anhelationem conſueuit vocare Hippocrates: quemadmodũ & ſublimẽ eum, qui paruus ſimul & denſus fuerit, qualis in anginis percipitur. At obſcurum ſpiritum ait eſſe

Reſpirationẽ non oĩno periiſſe per interceptiones ſpirituum qua ratione cognoſci poſſit.

Anheloſa reſpiratio unde proficiſcatur.

Spiritus paruus & denſus, qũ ducatur.

Anhelatio. Sublimis ſpiritus.

tabeſcentibus malum, ſicuti & nõ parientibus. Etenim non parientes mulieres (ſunt autem hæ omnino quæ non probè purgantur) maximè à ſpiritus interceptionibus apprehendunt: perinde vt illæ, quæ diu ſunt orbatæ ſuis viris. Quare ſpiritus qui conſpicui & inſignes non ſunt, eos obſcuros nominat. Ac ſermo de reſpiratione difficili ſuum iam hic finem ſortiatur.

Spiritus obſcurus quibus ſit malus.

Spiritus interceptione ſteriles ac uiduas frequẽtiſsime corripi.

GALENI PERGAMENI DE PVLSVVM vſu, Liber vnus.

NON ESSE EVNDEM vſum pulſus & reſpirationis, contra q̃ medici exiſtimant, certè rationibꝰ his quiſpiam cõtendere poſsit. Primùm, nam reſpirationem ſi cui adimas, illico mortem afferes. At pulſu ſi complures particulas priues, non magnopere lædes. Quippe ſi vel arterias quæ per inguina deſcendunt ad crura, vel quæ per alas feruntur ad manus, laqueo complecti velis, vniuerſas quidem, quæ in iis artubus ſunt, arterias, pulſu priuabis: non tamen artubus ipſis aut motũ adimes voluntariũ, aut ſenſum. At ſi neruos funiculo religes, immotas prorſus, inſenſibilesq́; extemplo reddes particulas. Debebãt igitur & arteriæ, vbi ſimiliter neruis eſſent affectæ, quod ſingulis membris antea contuliſſent vtile, id ipſum protinꝰ præſtare deſiſtere. Ad hec ſi ipſas quæ in collo ſunt arterias, vículo exceperis, nullam euidentem noxam animali attuleris: tametſi cor cum cerebro, princeps ſcilicet inſtrumentum actionũ vitalium, cum principe animalium, connectant. Si igit̃ quum ſint læſæ arteriæ, nihil tamen officiunt, conſtat vtiq; & quum valentes ſunt, nihil eas conferre. * At ſi

Pulſus & reſpirationis nõ eẽ eundẽ uſum, q̃bꝰ ſuaderi poſsit rationibus.

Pulſu priuatas particulas, nõ magnopere lædi.

Neruis fune interceptis, partes in quas ferebantur, deſtitui motu ſimul & ſenſu.

Præſagium ex pulſib⁹ ſumi.

Cor eſſe arteriarum originem.

Pulſuum & reſpirationis unde colligam⁹ eſſe unũ eundemq; uſum.

Reſpiratio & pulſus iiſdẽ ex cauſis ſimiles mutatiões recipiunt.

Repletiões immodicę reddũt pulſus quidem maiores: reſpirationes autẽ minores, atq; crebriores.

obiiciamus illi qui arteriarum vſum ſic negligit, nos maximè præſagire ex pulſu: id minimè quidem fieri ut ex cauſis id genus, quæ plurimum habeant momenti, ſed vt ex opportunis ſignis, reſponſum dabit, vt ſi quis mortem ex incuruis vnguibus nigricantibusq; coniectet. Cor ſiquidem princeps viſcus exiſtere, ex quo omnes arteriæ oriuntur: ac proinde eas eundem cum illo motum ſeruare, offendiq; ſimiliter, atq; ita non exiguæ rei indices eſſe poſſe. At maior medicorum atq; philoſophorum pars, inde eũdem vtriuſq; motus eſſe uſum exiſtimant, quòd vterq; ſimiles iiſdem ex cauſis mutationes accipiat. Nam & qui exercitantur, & qui in balneo lauantur, & qui aliter quouis modo excalfiunt, eorum non modò reſpirationem celeriorem frequentioremq; ac maiorem contueri licet, ſed pulſus etiam pari modo mutatos. Præterea qui algent, aliter'ue quolibet modo perfrigerati ſunt, horum ſicuti reſpiratio rarior, tardior, ac minor viſitur, ita & pulſus. Similiter qui vrentibus præhenſi ſunt febribus, vt maximè ii, & celerrimè, denſisſimeq; reſpirant, ſic etiam maximè, denſisſimè, & velocisſimè, iis pulſant arteriæ. Quòd ſi ab immodica repletione pulſus ſentiuntur maiores: reſpirationes minores: ne id quidem ſermonem hunc reddat ambiguum. Quippe minorem tam reſpiratum quàm pulſum iccirco habent, quòd anguſtus tranſuerſo eorum ſepto ſuperſit locus. Cæterùm quantò minorem, tantò hunc & crebriorem habent: ſcilicet reſpirandi paruitatem, asſiduitatis eius ope penſantes. Ideoq; tantundem minor ſimul & frequentior reſpiratio poteſt, quantum maior ſimul atq; infrequentior. Dicimus autem hoc loco rariorem pulſum eum qui comeſtioni ſuccedit: non vtiq; cum eo qui comeſtionem præcedit comparantes (quippe quo eſt frequentior) ſed ad reſpirationis ſpeciem

referentes. Igitur ſi reſpiratio pari cum pulſu modo, iiſdem ex cauſis mutatur, non tamen parem noxam, quum perit, affert: licebit vtiq; hinc etiam colligere oppoſita: nempe tum ambos motus à natura eiuſdem vſus gratia eſſe datos: tum non eiuſdem: id quod eſt impoſſibile. Itaq; nobis inueſtigandum eſt, qua parte, altera rationum claudicet, ipſo reſpirationis vſu pro norma nobis propoſito. Qui quidem duplex exiſtit: nempe alter qui maior eſt, inſiti caloris cuſtodia: alter qui minor, animalis ſpiritu, nutricatio: in quorum vtroq; ex attracto per nares ſpiritu accedere cerebro vtilitatem dicimus. Id quod videri poſſit in cauſa, vt carotidibus arteriis (quæ ſanguine calido & halituoſo plenæ, quum perreptant ad cerebrum, antequam duram eius membranam tranſierint, iuxta ipſius cerebri baſim multis ac variis plexibus inuolutæ admirandum quoddam rete conficiunt, vt quemadmodum in vaſorum teſtium reuolutionibus ſemen, atq; in voluminibus inteſtinorum chylus, ita in eo ſanguis ille diutius hærens, perfectiſſimè elaboretur, adſitq; ſimul animali qui in cerebro eſt, ſpiritui, alimentum copioſum) vinculo exceptis, per diem integrum animal ſine noxa perduret. Quanquam certè ſi cogatur tale animal currere, diu quidem id facit probè: poſtea verò fatiſcit, atq; elangueſcit: quum nimirum ille animalis ſpiritus, quo pleni ſunt ventriculi cerebri, aſſiduè nutriri poſtulet, abſumaturq; per voluntarias, præcipueq; violentas, motiones. Cæterùm ſi animal quieſcat, quāuis commercium cum corde ſit interceptum cerebro, ſatisfacere tamen ei diu textus ille reticularis poteſt, ceu animali ſpiritu in motum voluntarium minimè tum conſumpto. Mirum autem eſſe non debet, ſi alicuius partis haud omnino pereat caliditas, etiam ſi arteriæ illius, vinculo conſtringantur.

Reſpirationis uſus ē duplex: unus, inſiti caloris cuſtodia: alter animalis ſpiritus nutricatio.

Cerebrū fruī reſpiratione p nares.

Retiformem plexum fieri a carotidib⁹ ad baſim cerebri conuolutis.

Spiritum animalem exhauriri per uiolentas motiones.

Corpus uniuerſum eē ſibi trāſpirabile & fluxile.

Nam quum totum corpus ſit ſibi conſpirabile & fluxile, certè ſi non per arterias, at per alia, & præcipuè per venas, propter eum qui eſt de vna in alteram tranſitū, in omnem particulam deferetur à corde caloris aliqd. Nec verò ſimile eſt aut inſiti caloris principiū pati, aut aliquod eorum quæ ab illo calorem accipiunt. Id ſiquidem ſemper feruere eſt opus, vt quod tum cæteris pulſandi vim præſtet: tum ea calfaciat: his autem ad ſalutem eſt ſatis, ſi nō omnino ſint frigida. Nec mirari præterea debemus, ſi principium ipſum, vbi reſpiratione priuatur, plus q̄ cætera noxæ contrahit. Quippe ſub cucurbitulis medicinalibus flamma illico extinguit. Iam verò, ſi cor nudatum refrigeres, celerrimè perit animal: ſin calidum ſerues, patiť nihil. Quòd ſi corde refrigerato ac propterea animali iam mortuo, in alterutrū ventriculorum eius, & præcipuè in ſiniſtrum, inſeras digitum, magnum inibi calorem deprehēdes, longeq́; maiorem q̄ in aliis ſit partibus, dummodo pro naturæ modo ſe habeant. Siquidem vt par hæc caloris portio cordi eſt minima, ſic reliquis partibus omnino eſt magna. Proinde vbi quod pro naturæ modo eſt, non ſeruatur, cordis quidem calor, qui veluti flamma eſt, perit: reliquorum calor, longo tempore durat. Porrò illi ſola reſpiratio calorem tuetur. Aliis autem partibus duplex eius cuſtodia eſt: pulſus videlicet, qui veluti quædam eſt reſpiratio: & quod ex abundantiore naturæ gratia accedit, quod à corde ꝓfluit. Quòd autem non ſolum per arterias, ſed etiam per uenas cōfluat à corde calor, hinc colligere licet, q̀ q̄bus eæ uinculo exceptæ fuerunt, ob vulnera, partes in quas ferebantur, fuerint perfrigeratæ. Quum igitur nihil iā aduerſari videatur, quo minus vnus reſpirationis & pulſuum vſus, finiſq́; ſit, facilè promptum q́; collectu arbitror, caloris in quaq; parte cuſtodiendi gratia pulſum conditum eſſe: atq; ita, quod ex reſpiratione uni præ-

Flammam extigui illico ſub cucurbitis medicinalibus.

Reſpiratio ſola, cordis calorem tuetur.

Caloris cuſtodia reliqs, poſt cor, partibus, duplex.

Calorē a corde nībis etiā demitti per uenas.

Reſpirationis & pulſus eſt uſus idem.

Pulſus eſt datus caloris ſeruandi gratia.

ſtatur cordi, id ex pulſu calori illi qui in toto eſt animali, accedere: communem verò vtriuſq; eſſe, & animalis ſpiritus nutritionem: magis tamen arteriarum propriam. Quoniam igitur in iis quæ de reſpirationis vſu tradidimus, nobis monſtratum eſt, natiuum calorē per inſpirationem quidem refrigerari: per expirationē autem purgari, fumido ſcilicet excremento excuſſo: ambas verò actiones, ad eius cuſtodiam conferre aliquid vtile: patet arbitror, quod in pulſu etiam idem dicendū erit: nempe in diaſtole arteriæ, ſubſtantiam quampiam attrahi: in ſyſtole, quod ex humorum deuſtione in toto animali contractum eſt, veluti fumida ſuperfluitas, expelli. Verùm, quemadmodum & fauces, & pulmones, & vniuerſum pectus, dum recipiunt ſpiritum dilatanť: itidem arterias, quo trahūt tempore, dilatari oportet: non quo ſpiritum reddunt, vt exiſtimauit Archigenes. Quin & quies illa quæ arteriarum contractioni ſuccedit, quum multò maior ſit, ea quæ dilatationem ſequitur, ſicuti quæ inſpirationem præcedit, ea quæ ſuperuenit illi: oſtendit ſanè etiam ſecundum hoc eſſe quādam ſimilitudinē inter ipſam reſpirationem & pulſum. Cuiuſmodi enim inſtrumentis ſpiritus res inſpiratio eſt, eiuſmodi arteriis dilatatio exiſtit. Et cuiuſmodi eſt illis emiſſio ſpiritus, eiuſmodi eſt arteriis contractio. Cuius quidem duplicis & compoſiti arteriarum motus, quem nominamus pulſum, author & origo eſt cor. Cæterùm quum vis illa vnde cor contrahitur, dilataturq́; , in omnes arterias per tunicas earum influens, eas cogat, aperiatq́;, quemadmodum ipſum cor: vtiq; ſicut illud dum dilatatur, ea quæ oſculis ſuis appropiquant, trahit: quū contrahitur expellit: ſic & arteriæ, quum ſe aperiunt, ad ſe vndiq; trahunt: quum cōtrahuntur, in omnē partem expellunt: videlicet per vniuerſos meatus, quibus in inteſtina, ventriculum, vniuerſam cutim, atq; adeò in venas ſe aperiūt. Quippe ſi animali alicui, ex iis qui-

Animalis ſpūs nutritionē eſſe munus cōmune reſpirationis & pulſus.

Calorē innatū refrigerari per inſpirationē: purgari autē p expirationē.

Diaſtole arteriarum ſubſtātiam ſpūs attrahi: ſyſtole expelli fuliginem.

Arteriæ dilatantur dū trahunt ſpiritū.

Pulſuum & reſpirationis ſimilitudo.

Cor eſt principium compoſiti arteriarum motus.

Pulſificā facultatē a corde influere arteriis per ipſarū tunicarum ſubſtantias.

bus arteriæ ſunt ample, magnas multasq́; arterias quis vulneret, vniuerſum per eas ſanguinē euacuarit. Sunt itaq; arteriis & venis cōmunia oſcula, per quę quidem, dum dilatanť arteriæ, ex venis trahunt: in eas, dum cō- trahuntur, regerunt. Sicuti nimirū per ora quæ in cu- tem finiuntur, quicqd halituoſum, fumidum'ue excre- mentū habent, excernunt: recipiunt aūt ex aere ambiē te, non exiguam in ſe portionē: per aliaq́; ſpiramenta ſimiliter. At à corde quidem accipiunt plus: reddūt aūt ei minus, propter membranas illas, quæ in earum ſup- na naſcūtur parte: quāquam certè aliquid impertiunť. Iam verò quum ſanguis in arteriis, etiā rectè ſe habēte animali, contineatur: manifeſtum eſt, non ideo dilatari arterias, q' ſpiritu profecto à corde impleantur: ſed po tius ob id impleri, q' dilatenť. Quippe ſi eſſent ſanguine vacuæ, fieri fortaſſe poſſet, vt exiguo tempore, quod à corde confluit, ad fines earum perueniret: ſanguinē ve rò in ſe habentibus, fieri omnino nequit, ut motus cele ritas cum ea dilatatione conſentiat, quæ ex iis à corde implendis proueniat. Arteriæ itaq; ſeipſas mouent, vi- ciſſim ſe attollentes ſummittentesq́;: idq́; eadē qua cor vi: quam ſcilicet ab ipſo corde ortam, per tunicas earū tranſmitti diximus. Eſt enim vt reſpirationis vis anima lis, quæ à cerebro proficiſcitur, ſic pulſuū vitalis facul- tas, quæ à corde emanat, effectrix. Porrò venę, anima- li vita iam functo, ſimul ac vacuæ ſunt ſanguine, pror- ſus in ſeipſas ſidunt, ita vt ſuperna earū tunicæ pars, cō mittatur cum inferiore: at arteriæ, partibus diſſidenti- bus nunq̄ non conſpiciuntur: quod ſanè propter alterā earum tunicā, quæ dura eſt, euenit. Quòd aūt non mo- dò ſyſtole, ſed diaſtole ſit etiā actio arteriarū (contra q̄ nōnulli arbitrantur) admodū perſpicuum videtur: quū nimirum ipſa diaſtole ſub viriū robore magna ſit: ſicu ti è diuerſo parua, ſub facultate ībecilla. Ad hæc, ſi quē admodū expiratio, ſic diaſtole actionis eſſet remiſſio,

Arteriæ tra- hunt dum di- latātur: expel- lunt quū con- trahuntur.

Arterias trahe re a uenis, & i illas pellere, p̄ cōia orificia.

Arterias parū cordi ſuggera re.

Sanguinē con tineri in arte- riis.

Arteriæ non quia implenť dilatantur, ſed quia dilatanť implentur.

Arteriæ ſe ip- ſas mouēt, ea- dem, qua cor facultate.

Reſpirationē eſſe opus ani- malis potētiæ: pulſum, uitalis

Diaſtolē eſſe etiam arteria- rum actionē.

Expiratio eſt actionis remiſ ſio.

vtiq; nec intenſio in ea, nec remiſſio, ſicuti nec in ſpũs emiſſione, perciperent: nec omnino robur & vehemẽtia ictus, quæ percipiunt. Diaſtole itaq; mihi ex genere actionũ uidetur. Deinceps conſyderandũ, an ſicuti expiratio remiſſio actionis thoracis eſt, ac tanquã ceſſatio quædã, efflatio uerò actio, atq; iccirco intenſionem & remiſſionẽ admittens, quod expiratio non facit: ſic ſyſtole in pulſib⁹ relaxatio ſit arteriarũ operis, aliaq́; huic annexa inueniatur, quæ efflationi rñdeat, actio. Ac mihi id quoq; uidet eſſe uerisſimũ. Etenim rõnabile eſt, ubi ex humoꝝ deuſtione collectus fuliginoſus uapor plurimus fuerit, tũ animal efflatũ appetere. Contrà quũ uel ob ſucci temperiem, uel caloris mediocritatẽ, nihil talis excrementi colligit, tum expirationẽ dũtaxat. In arteriis quoq;, ubi tale excrementũ redundat, ſimilẽ efflatui ſyſtolẽ edi. Reliquas, quum id quod ex ipſis vacuat, halitui q̃ fumo eſt ſimilius. Quã ob rem iis qui ſe ingurgitarunt cibo, per ſomnum fit remiſſior quidẽ diaſtole: ſyſtole aũt intenſior. Quippe tunc intro magis q̃ foras naturali calore ſe cõferente, eoq́; etiã circa uiſcera & ventrem, qui ſuccos & cibos cõcoquit, iam plurimo collecto, neceſſum eſt excrementum, qm̃ id quoq; copioſius gignit, naturalem vacuationẽ deſyderet. Proinde expiratio quidẽ maior, & plerũq; cum efflatione pficitur: contractio aũt arteriæ, illi proportione rñdens. Similiter ambæ & in pueris excellunt: q̃ ſit in eis vehemens propter incrementũ concoctio. Contrà ſenum ætas tardiorẽ & minorẽ videtur habere ſyſtolẽ, vtpote minus neceſſariã, quum & imbecilliter concoquant, & minimè ſuccos conficiant. Ad proportionẽ horũ omnium, tum anni tẽpus, tum regio, tum oĩs uno uerbo circũdantis nos aeris ad frigus & calorem mutatio, pulſus alterare vident. Pari modo & animi affectus oẽs, & vitæ ſortes, & morbi, arteriarũ motum introrſus extrorſuſ'ue promouent. Qui uerò inquiunt arterias nõ

Syſtolẽ naturalem eſſe relaxationem actionis.

Syſtolem reperiri, quæ efflationi proportione rñdeat.

Ingurgitatiorum cibo diaſtole & ſyſtole qualis.

Calorẽ p ſomnum ad interna conuerti.

Pueris expiratio & ſyſtole, excellunt.

Senibus ſyſtole tardior.

Pulſus a quibus mutari poſſint.

agendo aliquid, celerius interiusq́; deſcēdere : ſed prō- pter tunicarū mollitiē, ubi à diaſtole dimittunt, & ulte- rius, & celerius, q̄ duras, ī ſe ipſas recidere: facilē redar- gui pñt. Quippe faciliores ad mot⁹ erūt molles tunicæ, quū ſcilicet facultates ipſæ aliqd per eas moliunt: vtpo- te ſic magis eis obſequētes. Dum verò poſtq̄ ab iis ſunt motæ, rurſum permittunt ad ſtatum propriū redire, tū utiq; duræ, q̄ molles, ob impetū, robur, & firmitudinē ſuæ conſtōnis, reuertuntur multò celerius: quemadmo- dum grandiores arbores, quæ vt cum renixu trahun- tur, ſic dimiſſæ, reflectuntur celerrimè. Diximus igitur & q̄ pulſus naturalis qui per totū corpus diffunditur, caloris gratia ſint conditi: & q̄ dilatata arteria, is calor refrigeretur: cōtracta rurſus purgetur: & q̄ motus hi, ſpiritus motibus oīno ſint ſimiles : & q̄ animali ſpūi cō- ducant: & q̄ vna rē tantū reſpiratio & pulſus diſſideāt: nempe q̄ illa ab animali facultate, hic à vitali oriatur.

Molles tunicæ qñ ſint agiliores ad motum: & qñ tardiores duris.

Pulſuū uſus.

Reſpiratio & pulſus quō differant.

GALENI PERGAMENI INTRODVCTIO in pulſus.

VNIVERSAE ARTERIAE pulſum habent nō modò ſibi inter ſe, verumetiam cordi ipſi perſimilē: adeò ut ex vna ipſarum poſſis de reliquis iudicium facere: non tamen motū omnium æquabiliter ſentias: ſed earum quidem quæ partibus excarnibus inſunt, clarius: quæ verò in carnoſis, obſcurius: quæ autem carne multa integuntur, aut intra oſſa ſunt, aut aliis corporibus ſubiacent, ēarum motū ſenſu haudquaquam deprehēderis, niſi fortè extabuerit animal. Nā ſic motus arteriæ quæ ſpinæ incumbit, tangentibus epigaſtrium plerūq; deprehendi ſolet. Porrò quæ in temporibus ſunt, tarſis pedum,

Pulſum habēt cor & omnes arteriæ ſimilē.

Pulſum nō æqualiter percipi ī arteriis oībus.

Arteriæ ſenſibilem pulſum edentes.

pedum, & interna parte carporum, eæ perpetuo motu ſenſibili præditæ ſunt. Verùm neq; expeditius, neq; honeſtius, nec ſi vſum ſpectes, maiori commodo aliam attigeris, ſi eas quę in carpis ſunt prætericris, & q maximè perſpicuæ & expoſitæ ſint, & ſecundum rectitudinem ſitæ.

Arteriæ ſenſibilem pulſum edentes.

Carporum arterias eſſe omnium aptisſimas, ut tāgant

DE QVANTITATE DILATATIONIS.

TIBI autem tangenti, arteria ſentietur in omnem dimenſionem extendi. At dimēſiones corporum omnium ſunt tres: in longum ſcilicet, latum, & profundum. Cæterùm quum animal ſecundum naturam habet, comperies arteriā moderatè admodum dilatari: quum autem contra, prętcr naturam habet, interdum ſecundum quāuis dimenſionem, partim minuitur, partim exuperat: quo caſu memoria tenere oportet, cuiuſmodi pulſus naturalis extiterat. Tum ſi is qui eſt præter naturā, auctus latitudine inueniatur, latum: ſin longitudine, longum: ſi profunditate, altum appellare. Ad portionem & iis contrarios, qui videlicet naturali ſunt minores, anguſtum, breuem, atq; humilem uocitabis. Pulſum verò ſecundum omnem dimenſionem iu ſtatū præter naturam traductorum, qui vndiq; eſt diminutus, paruus: qui auctus undiq; eſt, magnus nuncupatur. Atq; hæ pulſus ſunt in dilatationis quātitate differētię.

Arteria ī oēm dimenſionem extenditur.

Dimenſionis corporum eſſe tres.

Pulſuum, qui naturæ modū egresſi ſunt, dignoſcendorū ratio.

DE MOTVS QVALITATE.

PROPRIAE motus differentiæ ſunt celeritas & tarditas: quarum illa quidem, motus quidā eſt concitatus: hæc autem exolutus: quas ita dæmum diiudicabimus, ſi eas ad motum naturalem comparauerimus. In occurſus porrò qualitate languor, ac vehementia conſiſtunt. Cæterùm durities atq; mollities, tunicæ ipſius arteriæ ſunt qualitates: minimè autem propriam pulſus differentiam cōſtituunt, licet cum eo percipiantur. Tres igitur has differentias pulſuum, & præterea quartam illam quæ in magnitudine erat & paruitate,

Pulſus celeritas quid.

Pulſuum tarditas.

Languidus pulſus.

Vehemēs pulſus.

Pulſus duritię atq; mollitię, ad tunicas arteriarū referri.

in percusſione arteriæ reperies.

DE TEMPORE QVIETIS.

QVINTAM autem aliã numerabis, quæ eſt in intermisſione, quæ inter percusſiones intercedit. Voco enim percusſiones, quũ arteria tactui nr̃o occurrit: intermisſionem aũt, quietem quæ inter duas percusſiones intercedit: ſecundum quam, frequens, rarus, atq; inter utrũq; medius pulſus iudicaẽ: quo in medio pulſus ſecundũ naturam conſiſtunt. Porrò omnes ii temporis etiam quãtitate diiudicanẽ. Nam frequens dicitur, quum quietis tempus breue fuerit: rarus, quũ diuturnum. Non fuerit autem alienum ſi tyronibus cõtractio arteriæ ponatur eſſe inſenſibilis.

Pulſũ dici frequentẽ, rarum, & moderatũ, pro rõne quietis intercedentis ſyſtolem & diaſtolem.

DE AEQVALITATE ATQVE INAEqualitate.

AEQVALITAS autem & inæqualitas in dictis oĩbus differentiis inueniunẽ. Nam ubi in illis ordine ſe conſequentibus eſt æqualitas ac ſimilitudo, æqualitatem tunc vocitamus. Verbigratia, ſi pulſuum ordine ſubſequẽtiũ magnitudo fuerit æquabilis, ibi tũ pulſum in magnitudine æqualẽ dicere poſſumus: ſin in celeritate, celeritate æqualẽ. Ad eundẽ etiam modũ in vehementia, frequẽtia, & lãguore. Inæqualitas porrò, æquabilitatis eſt labes, ĩ quauis pulſuũ dr̃ia ipſa accidat.

Aequalitas pulſus, quõ iudicãda ueniat.

Inæqualitas pulſuum.

DE PVLSV ORDINATO INORDINATOq́;.

NONNVNQVAM autem & poſt certã quandam percusſionũ numero præfinitarũ ſeriẽ, pulſibus æqualibus inæqualis vnus intercidit, idq́; multis modis. Nam treis æqualeis, quartus ĩæqualis ſubſequiẽ: ſeruaturq́; id deinceps uno tenore: aut quatuor, qntus: pari modo & ĩ omni alio numero. In quibus certè omnibus æqualitas non ſeruatur, ob eamq́; cauſam pulſus fit inæqualis. Quia verò certa quædam ſeries ſeruatur, ob id ordinatus vocaẽ. Quæ certa periodos ſi minimè ſeruaretur, pulſus is diceretur etiam inordinatus.

Pulſus ordinatus, inordinatusq; quomodo diſcernendus.

DE INAEQVALITATE quæ in uno pulſu accidit.

ACCIDIT aũt & in vno pulſu ĩæqualitas, tũ partibus arteriæ ſitu & motu inter ſe diſsidẽtibus; tũ cuiuſq; pulſus motu ſibi ipſi nõ cõſentiẽte. Inæqualitas igit in partiũ ſitu accidit, quũ arteria ipſa à propria ſede traducit. In motu aũt, quũ arteriæ velocius aut tardius, tẽpeſtiui⁹, aut ſerius, uehemẽtius, aut lãguidius, tpe diuturniore aut breuiore, aſsiduè aut penit⁹ nihil mouent. At ĩ ſingulis pulſus partib⁹ eſt ĩæqualitas, quũ pulſus eſt ĩterciſus, repetit'ue. Præterea quũ motu celeritatẽ eandẽ, aut uehementiã, aut languorẽ, aut magnitudinẽ, aut paruitatẽ nõ ſeruat. Sunt igit hæ ſimplices ĩæqualitates. *Inæqualitas in uno pulſu quũ accidat.* *Inæqualitates ſimplices pulſuum.*

DE PVLSVVM INAEQVALITATE Cõpoſita.

COMPOSITAE autẽ fuerint, quatenus licuerit alterã alteri, ac ſingulas ſingulis, aut vnã pluribus, aut plures pluribus copulari. Quarum nonnullæ quidẽ adeptæ ſunt propriã appellationem: quẽadmodũ pulſus vermicãs, formicans, & hecticus: uermicãs quidem, quũ arteria velut reptantẽ vermem, atq; fluctus inſtar ſubſilientẽ nobis repñtat, non aũt tota ipſa vno tempore dilatat. Cæterũm ſi cũ exigua dilatatione id accidat, uermicãs: ſin cũ magna, fluctuoſus ſimpliciter appellat. Perſpicuum aũt eſt, ꝙ vermicans pulſus, lãguidus eſt & frequẽs. Qui uerò lãguidus ſummè fuerit, frequens ac paruus, is formicãs cognominabit, q tametſi celeritatẽ præ ſe ferat, nõ tñ eſt re uera celer. Hecticus uerò, quo modo febris, ita pulſus quoq; nũcupat, ꝙ nihil magnopere inmutet, ſed ꝑpetuò ſui ſimilis, cohærens, ac nunq̃ ſolutus ꝑmaneat: vtpote toto corporis habitu in febribus eiuſmodi ac pulſibus, in ſtatũ morboſum mutato. Vt igit q̃ ſunt dicta denuo in memoriã reuocẽ. Pulſus magnus eſt, qui fit quũ arteria multũ in longũ, latũ, & profundũ diducit. Longus, quũ in longitudinẽ tantùm. Latus, quũ in latitudinem. Altus, quũ in profunditatẽ. Pulſus aũt uehemens eſt, qui ualidè tactũ ꝑcutit. Mollis ĩ quo arteriæ tunica blãda eſt ac tenera. *Inæqualitates cõpoſitæ pulſuum.* *Vermicãs pulſus quãdo accidat.* *Fluctuoſus pulſus.* *Formicãs pulſus quĩ dicat.* *Formicãs pulſus non eſt celer.* *Hecticus pulſus.* *Pulſus magn⁹.* *Pulſus lõgus.* *Pulſus latus.* *Pulſus altus.* *Pulſus uehemens.* *Pulſus mollis.*

Pulſus celer.

Celer, qui fit, dum arteria exiguo tempore dilatatur.

Pulſus frequẽs *Pulſus ęqualis* *Pulſus ordinatus.*

Frequens, quum paruo interpoſito repetit. Aequalis, qui ſerie continua ſibi eſt æqualis. Ordinatus, qui ſingulis periodis eſt æqualis. Qui verò in vna percuſſione eſt inæqualis, in vna percuſſione dicitur inæqualis. Pulſus oĩbus his contrarii, ſatis ſunt pſpicui. Liquet præterea, ꝙ alioꝝ contrariorum oĩum vnus eſt medius: æqualis verò & inæqualis, nullius eſt medius: ſicutinec ordinati, & inordinati: quódq; illoꝝ quidẽ oĩum medii ipſi ſunt ſecundũ naturã: in his verò ſolus æqualis & ordinatus.

Pulſus inter æqualem & inæqualem nullus eſt medi⁹: ſicuti neq; inter ordinatum & inordinatũ.

DE CAVSIS PVLSVVM.

Pulſuum mutatiõis differẽtia triplex.

QVVM ab omni cauſa pulſus mutari ſoleant, triplicem & generaliſſimam mutationis ipſorum differentiam ſtatuo. Ac prima quidem mutatio, naturalis exiſtit: ſecunda non naturalis, quãuis nondũ præter naturam: tertia deniq; præter naturã. Verùm omnes hæ mutationes, differentias naturales ſequuntur. Arteriæ ſiquidem alii aliter natura mouẽtur. Proinde primas eas illi eſſe exploratas oportet, qui velit dignoſcere, à qua cauſa, & quatenus pulſum ipſum mutatum eſſe contigerit. Proprium autẽ cuiuſq; pulſum experientia certò didicerit: ob idq; arteriam tangere ſæpe conuenit, potiſſimum quidem perfectè ſani: ac dum ab omni vehementi motu quieſcit: poſt autem, et in ipſis affectibus. At quum fieri nequeat vt pulſus omnium experientia explorentur, certè artifex plurimũ poterit, ſi eorũ quæ multis paſſim ſimiliter inſunt, ſciẽtiam ſibi compararit. Nam communio quædam naturæ viris inter ſe eſt, quẽadmodum etiam mulieribus. Quam qui probè calluerit, à recto aberrare non poterit.

Pulſum cuiuſq; propriũ experientia cognoſci.

Pulſus virorũ.

Ac viri ſanè in vniuerſum mulieribus pulſum habent maiorẽ multo, vehementioremq;: cæterùm tardiorem paulo, ac longè rariorem.

Pulſus calidiorum.

Qui natura ſunt calidiores, ii quidem pulſum habẽt maiorem & celeriorem, ac longè frequentiorem, non multò tamen ve-

hementiorem. Qui autem natura ſunt graciliores, maiorem quidem, ac longè rariorem, verùm non multò vehementiorem. Mutatur verò pulſus, & per ætates. Puero recens in lucem edito, pulſus frequentior eſt, ſicuti ſeni rarior. Qui verò ætate ſunt inter hos media, iis pulſus ad portionem reſpõdent, prout ſcilicet propius ad pueri, aut ſenis ætatem acceſſerint. Pari modo puero quidẽ celerrimus eſt: ſeni verò tardisſimus: medium mediæ ætates ſortiuntur. Cæterùm iter ætates, maximus florentium eſt pulſus: minimus autem ſenũ: medius inter ipſos, puerorum eſt paulo maior. Præterea florentium quidem, vehementisſimus: ſenum autẽ languidus: puerorum deniq; medius. Sed per anni tempora pulſus etiam mutantur. Siquidem vere medio, pulſus ſunt maximi & vehementisſimi: celeritate uerò ac frequentia, moderati. Pariter etiam & autũno medio ſe habent. At progrediente vere, magnitudo quidem ac vehementia ipſius minuuntur: augetur autem celeritas & frequentia: ac tandem vbi æſtas aduenerit, fiunt languidi, parui, celeres, ac frequentes. Autumno verò progrediente, omnia minuuntur, magnitudo, vehementia, celeritas, & frequentia: vt quum hyems acceſſerit, iam ſint pulſus in paruitatem, languorem, tarditatem, ac raritatem mutati. Porrò vt veris initium autumni exitui, ita veris exitus, autumni initio reſpondet. Tum quemadmodum æſtatis initium, æſtatis exitui: ſic hyemis initium, hyemis exitui reſpondet. Proinde quæ ab æſtate media, hyemeq; media, in utranq; partem diſtant, itidem æqualiter pulſum immutãt. At æſtas media, partim hyemi mediæ eſt ſimilis: partim diſſimilis. In vtraq; enim pulſus ſunt parui, ac languidi: æſtate tamen ſunt celeres, ac frequentes: hyeme verò tardi, ac rari. Non tamẽ ſunt parui pariter hyeme atq; æſtate, ſed æſtate minus: nec pariter hyeme atq; æſtate languent, ſed minus hyeme. Mutantur & per regiones

Pulſus graciliorum.

Pulſus infantuli.

Pulſus ſenis.

Pulſus florentium.

Pulſuum differentiæ ſecundum diuerſa tempora.

Pulſuum differentiæ pro diuerſitate regionum.

pulſus:perq; alias conſtitutiones aeris ambientis. In calidis quippe, tales reddunt pulſus, quales æſtate media: in valde frigidis, quales hyeme media: in tẽperatis, quales vere medio: quæ verò inter has ſunt mediæ, ad portionem ſe habent. Mulieribus vtero gerentibus, pulſus ſunt maiores, frequentiores, ac celeriores: cætera verò modum ſuũ naturalem retinent. Somnus etiã permutat pulſus. Nam principio quidem, minorẽ ipſum, tardiorem, rariorem, & languidiorẽ efficit. Præcedente verò tempore, tarditatem intendit, & raritatẽ, idq; præcipuè poſt cibum. Maior autem fit tunc & vehemẽtior. Quòd ſi diuturnior is fuerit, rurſum in languorẽ mutatur ac paruitatem: tarditatem autem & raritatẽ retinet. Qui à ſomno ſunt exciti, protinus quidem iis pulſus ſunt magni, uehementes, celeres, frequentes, & turbati quodammodo: verùm non ita multo poſt, reuertuuntur ad mediocritatẽ. Quod uerò ad ſtatus corporis acquiſititios pertinet, non aliter ii, q̃ naturales, pulſus immutant. Quandoquidem qui natura erat gracilis, factus poſtea quadratus (quem Græci εὔσαρκον vocant) pulſum habet ei, qui talis natura eſt, ſimilẽ: de cæteriſq; pari iudicio. Corporis quoq; temperamenta acquiſititia, haud ſecus q̃ naturalia, pulſus immutant.

Pulſus gerẽtiũ utero.

Pulſus dormiẽtium.

Pulſus expergefactorũ a ſomno.

Pulſum mutari ab acquiſitis habitib⁹ & temperamẽtis, perinde ac a naturalibus.

Inter cauſas autem non naturales, incipientes quidem exercitationes, quouſq; ad mediocritatẽ peruenerint, pulſus vehementiores efficiunt, magnos, celeres, ac frequentes. Si quis verò multum ac ſupra vires laboret, paruos, languidos, celeres, ac frequentiſſimos. Sin modũ plurimùm exceſſerit, adeò vt vires ſint exolutæ magnopere, paruos admodũ, languidos, tardos, ac raros pulſus habebit. Quòd ſi ad virium progrediatur diſſolutionem, pulſus habebit uirium diſſolutarum proprios. Balneorum, quæ moderatè calida ſunt, magnos, celeres, frequẽtes, ac vehementes: quæ verò immodicè, paruos ac languidos, præterea celeres & fre-

Pulſuum differentiæ, pro exercitiorum diuerſitate.

Pulſuum differentiæ pro balneorum diuerſitate.

quentes pulſus efficiunt. Quòd ſi ibi non ceſſetur, paruos & tardos, raros, & lãguidos. Quæ aũt frigida ſunt, repente quidẽ paruos ac tardos, raros & rariores pulſus reddunt: poſt aũt, aut ſtuporẽ, aut robur inducent. Quòd ſi refrigerarint, ſtuporẽq; induxerint, paruos ac languidos, tardos, & raros: ſin calorem conciliarint & robur, magnos quidẽ, ac vehementes, celeritate tñ ac frequentia moderatos efficient. Copioſior cibus, q̃ vt vinci poſſit, pulſus inæquales iuxta & inordinatos efficit: moderatus aũt, magnos, vehementes, celeres, atq; frequentes: parcior q̃ ſit ex vſu, minorem & breuiorẽ pulſus mutationẽ efficiet. Vinum, cætera quidẽ, ciboꝝ inſtar, pulſus ĩmutat: in eo tñ differt, ꝙ repente immutet, ꝙq; mutatio quæ ab eo proficiſcit, citius deſinat, q̃ quæ à cibis prouenit: ac deniq; ꝙ celeritatẽ magis augeat, & magnitudinẽ, q̃ vehementiã, & frequentiam. Aqua omniũ quæ ſumunt, mutationem minimã efficit: mutat tñ & ipſa ad portionẽ ciborũ. Reliqua verò omnia, quantũ poſſunt aut alere, aut calfacere, aut refrigerare, tantũ arteriarum motũ immutant. At aeris cõſtitutiones, ac ciboꝝ copia tãta, ut uires opprimat: prẹterea exercitationes, balnea, & ſomni, ubi modũ excedunt, oĩa ſunt præter naturã. Nam cauſæ quas naturales & nõ naturales diximus, quãtitatis exceſſu cedũt in cauſas præter naturã. Cauſarũ uerò quæ non quãtitate modò, verũetiam genere ſunt prẹter naturã, numerus eſt infinitus. Porrò cauſaꝝ omnium præter naturã, aliæ quidẽ vires uitales ueluti ſoluunt, & diſſipant: aliæ aũt, veluti premunt, & grauant. Ac ſoluunt quidẽ, alimenti inopia, morborum malignitas, eorumq; aut diuturnitas, aut uehemẽtia: præterea affectus animi immodici, nec non vacuationes ĩmoderatæ. Opprimunt aũt, tum ipſa materiæ copia, tum inſtrumentoꝝ affectus, inflammationes videlicet, ſcirrhi, tumorũ moles, abſceſſus, & corruptiones uariæ. Solutæ itaq; vires, paruũ, langui-

Pulſuum differentiæ ꝓ modo cibi aſſumpti.

Vinum qualiter pulſum immutet.

Aqua quomodo pulſus immutet.

Immodica omnia eſſe prẹter naturam.

Cauſarum prẹter naturã differentiæ.

Vitalem facultatem ſoluentia.

Vitalem facultatem quæ opprimant.

Pulſus facultatis ſolutio.

Pulſus faculta tis oppreſſæ.

dum,ac valdè frequentẽ pulſum efficiũt: preſſæ verò, pulſus mutant,quum in reliquam oẽm inæqualitatẽ,& ordinis cõfuſionẽ,tũ in eã quæ in vehementia ſpectat, & magnitudine: nã inæqualitates hæ, oppreſſaꝗ viriũ maximè propriæ exiſtunt.Quin etiã in eiuſmodi affectibus,motus quidã funditus pereunt,aut intercidunt. Cæterùm qui intercidunt,minorem:qui pereunt,maiorem læſionem indicant.Solutarum igitur ob alimenti inopiam viriũ,pulſus vertũtur principio quidè,in lãguorem,paruitatẽ,celeritatẽ,ac frequentiã: ad mediũ aũt,in languorẽ,paruitatem,tarditatẽ,& raritatẽ: poſtremò in paruitatem ſummam,languorem,frequentiam,& emẽritã celeritatis imaginem : qui pulſus eſt, quem formicantem appellant. Vermicans autem pulſus,fit quoq; & ipſe viribus iam diſſolutis,ſed aliquantum adhuc reſiſtentibus: in eoq; à formicante diſcrepat,q non itidẽ in ſummũ languorem ac paruitatẽ redactus ſit: tum q perſpicuã habeat in vno ictu inæqualitatem,quæ fit,dum partes moueri tempeſtiuius, aut ſerius incipiuut: vnde tardus eſt minus q̃ paruus: nonnunquam autem nihil penitus habet tarditatis,ob idq; ipſum,minimè malignus exiſtit.At quæ à febribus exitialibus,atq; acutis oriuntur ſyncopæ, pulſum vermicantem non habent: qualis vtiq; reliquas virium ſolutiones vtplurimùm comitatur : ac eas præcipuè , quæ ſine febribus accidũt:aut certè cum exiguis admodũ. Ob eam vtiq; cauſam ſyncopas quidem cardiacas,formicantes:choleras verò morbos,ac fluxus uentris vehemẽtes,hæmorrhagias,fluxus muliebres,reliquoſq; affectus,qui corpus inaniũt celeriter,vtplurimùm vermicantes:quum autem extremũ affliċtant,formicantes ſequuntur . Iã vero,ab ira pulſus fit altus,magnus, vehemens,celer,ac frequens. A voluptate autem,magnus,ac rarus,non tamen vehemẽtia diuerſus . A mœſtitia paruus,tardus,languidus,atq; rarus. A metu re-

Pulſus faculta tis ſolutæ ob alimenti inopiam

Formicãs pulſus.

Vermicãs pulſus

Pulſuum differentiæ ſecũdũ diuerſas ſyncopas.

Iracundorum pulſus.

Voluptas q̃uo immutet pulſum.

Mœſtorũ pulſus.

centi quidem ac vehementi, celer, turbulentus, inordinatus, atq; inæqualis: inueterato autem, pulſui à mœſtitia eſt ſimilis. In omnibus porrò his, ſi diu perſeuerarint, aut vehementes admodum fuerint, tales pulſus fiunt, quales conſequuntur ſolutas vires. Dolor autem qui pulſus immutat, aut quia vehemẽs, aut quia in partibus principalibus eſt, id facit: quemadmodum inflammatio. Quum igitur adhuc paruus eſt, atq; ĩ ipſo ortu, maiorem, vehementiorem, celeriorem, ac frequẽtiorem pulſum efficit: auctus autem, vehemensq́; admodum factus, vt iam robori vitali noxam inferat, minorem, languidiorem, celerem, ac frequentem. Qui uerò vires iam diſſoluit, pulſus mutat in languorem, paruitatem, & falſam celeritatis imaginẽ, immenſamq́; frequentiam. Inflammationum pulſus, communis quidẽ omnium, quaſi ſerratilis eſt: vt pars quidẽ arteriæ alia quidem dilatari videatur: alia autem minimè: quæ videlicet durior ſentitur. Habet autem pulſus hic & turbationis nonnihil: præterea celer quidem eſt, ac frequens: magnus verò non ſemper. Proprius cuiuſq;, incipientis quidem, maior eſt naturali, vehementior, celerior, frequẽtiorq́;. At in ea quæ adhuc increſcit, omnia hęc fiunt auctiora, pulſusq́; iam palàm eſt durior & turbulentior. Quum uerò ad uigorem peruenerit, euidentior quidem eſt, durior, ac turbulentior, ſed minor quàm antea: non tamen languidior, niſi morbus uires exuperarit: quo caſu frequentior & celer reddit. Quod ſi diu admodum perſeueret, rituq́; ſcirrhoſorum dureſcat, pulſus tenuitas ac durities prædictis accedet. Hæc itaq; illi phlegmoni accidunt, quæ totius animalis pulſum immutat. Eius uerò quæ animal totum nõ turbat, pulſus, in parte ſaltem inflammatione accenſa, eſt cuiuſmodi eſſe illum in toto corpore diximus. Intẽditur aũt ac remittiĩ prædictorũ quodq;, aut pro inflãmationis qualitate, aut pro ipſius inſtrumẽti phlegmone ob-

Metuentium pulſus.

Pulſuum differentiæ pro uarietate dolorum.

Pulſus inflammationũ omniũ, ſerratilis.

Pulſuum differentiæ, pro inflammationũ, & partium inflammatarum naturis diuerſis.

ſeſſi natura. Nã quæ partes magis ſunt neruoſę, eæ duriores, ſerratileſq́; magis, ac minores pulſus efficiunt: quæ verò ſunt venoſæ magis, atq; arterioſæ, ꝯtrarios. His aũt ipſis maior eſt in partibus magis arterioſis, ibidemq́; facilè inæqualis & inordinatus efficitur. At præter ipſius pulſus differentiam, quibus ſeptum tranſuerſum eſt inflammatũ, celeriter ii conuelluntur: ſuffocantur aũt quibus pulmones. Syncope pręhenduntur, quibus os ventriculi. Atrophia laborant, quibus hepar. Non concoquunt, quibus ventriculus. Vrinæ ſupprimuntur, quibus renes experiuntur inflammationem. Ad hæc partes ſenſu exactiori præditæ, pulſus, propter dolores, immutant: hebetiori aũt, dũtaxat propter affectũ. Itaq; pulſus pleuriticorum celer ac frequẽs eſt, non tñ magnus admodum. Eſt prętereа nõ languidus quidem, non tñ, quod ad affectum ſpectat, vehemens. Porrò quantitas frequentiæ in pulſu excedit conſuetũ modum pleuritidi, quum pleuritis ipſa in peripneumoniã tranſit, aut etiam minatur ſyncopẽ. Infra modum aũt ſubſiſtit, quũ in cataphoram, aut neruorũ læſionem deſinit. Eodem modo & inæqualitas illa ſerratilis, quæ pleuriticis maximè eſt propria, remittit quidem, ſi pleuritis ſit mollis, ac facilè concoquatur: intenditur aũt, ſi ea ſit exitialis: indicatq́; ipſam eſſe coctu difficilẽ. Tales aũt pleuritides, ſi ſimul adſit imbecillitas viriũ, periculum pñs minantur. Sin virium robur non deſit, ſignum eſt eas concoctas iam eſſe, aut in empyema tranſlatas, aut in tabidum marcorem degeneraſſe. Cæterùm ſi pleuritis coquatur, ſenſim deponit pulſus omnem mutationem præter naturam. Quum verò tranſit in empyema, fiũt pulſus empyematum proprii. Pari modo & marcoris proprii eis accidũt, qui tabidos marcores ſunt incurſuri. Talis autem eſt purulentorum nuper ordientiũ pulſus, qualis vigentis inflãmationis. Hæc ſiquidem ipſarũ eſt ſuppurationum principium. Nonnunquã autem eſt

Septo trãſuerſo inflãmato, q̃ celerrime conuulſiones oriri: ut ſuffocationes, pulmone phlegmone obſeſſo.

Pleuriticorum pulſus.

Serratilis inæqualitas pleuriticorum.

Pleuritidũ differentiæ.

Purulentorum pulſus, eſt qualis uigentium inflammationum.

inæqualis & inordinatus: omnibus tamen eſt hecticus. Quum verò iam pus inſtat, cætera quidem eſt ſimilis, niſi ꝙ magis æqualis. Poſtquã autem eſt ruptũ, languidior, latior, tardior, ac rarior. Marceſcentium pulſus non ſimpliciter, neq; ſecundum vnam ſpeciem, mutatur. Qui nanq; vnà cum phlegmone nondũ ſoluta pau latim emarcuerunt, pulſus habent languidos, celeriores, frequentes valde, atq; cum depreſſione in anguſtũ redactos: quos vtiq; myuros vocãt. Porrò marceſcen tibus omnibus communis eſt pulſus hecticus: dein aũt in diaſtoles magnitudine myuron imitans ĩæqualitas: poſtremò verò ea quæ in frequentia cõſiſtit: quæ omnibus etiam perpetuò ineſt, qui in maraſmum inciderunt propter inflammationes: aut quibus propter cardiacos affectus, uel ſyncopas ſtomachicas, periculũ præ ſens imminet: quiq; vino epoto periculum quidẽ præceps effugerunt: nihilominus tamẽ tempore proceden te marcuerunt. Phthiſicorum pulſus, paruus, lãguidus, mollis, & celer eſt, hecticusq; mediocriter. Peripneumonicorum verò, magnus, aliquantulum fluctuoſus, languidus, mollis, non aliter quàm lethargicorum: niſi ꝙ inæqualitate ſuperat, tum ea quæ in una percusſione conſiſtit, tum ea quam ſyſtematicam vocant. Quum autem peripneumonici omnes aut febri acuta infeſten tur, aut ſoporis grauis nonnihil habeant, vtrũuis prævaluerit horum, ſecundum illud frequentiæ quantitas maximè deprehendit. Nam ſi in peripneumonia ſit inflãmatior febris, pulſus erit admodum frequens: ſin ſo por paulo magis polleat, infrequentior. Lethargicorũ pulſus, quũ ſit magnitudine, languore, & mollitie, peri pneumonicorum pulſui conſimilis, eodẽ tamen eſt tar dior, languidior, minus inæqualis, magisq; deficiens, q̃ intercidens. Porrò confuſio ordinis vtplurimùm inæqualitates ſequitur. Nam inæqualem pulſum, raro quidem ordinatum reperias. Cæterùm minores noxæ in-

Marceſcentiũ pulſus.

Myuri pulſus.

Pulſus hectic⁹ omniũ marceſcentium communis.

Phthiſicorum pulſus.

Peripneumonicorũ pulſus.

Peripneumonicis quæ adſint.

Lethargicorũ pulſus.

Inæqualis pulſus, qui ordinatus ſit, reperitur raro.

æquales & ordinatos: maiores verò, inæquales & inordinatos efficiunt. Phreniticorum pulſus eſt paruus: rariſsimè autem magnus fuit viſus, roburq́; mediocre habere. Durus præterea eſt, ac neruoſus & frequens, & valde celer. Videas autem licet & ſpeciē inæqualitatis in ſitu, in eo nonnunquam vehementer accidere. Quin & tibi ſæpe videbitur tota arteria ſuo ipſius loco relicto, ſurſum deorſumq́; ferri turbulentiſsimè: cuius magna frequentia eminentem minatur ſyncopem. Eſt & alius quidam nomine carens affectus, ex phrenitidis & lethargi generibus miſtus, quo detenti, bonam quidē temporis partem oculos claudūt, ſuntq́; ſomnolenti ac ſtertunt: poſt autem oculis inconniuentibus atq; immotis intuentur diutiſsimè, non aliter q̃ catochi: tum ſi quis eos interroget, inuitosq́; ad colloquium trahat, tardi erūt ad reſpōdendum, difficilesq́;: plerūq; autem turbulenter effutiūt, quicquid primùm in buccam venerit. Atq; eius ſanè affectus pulſus ſunt frequentes & celeres, quo modo phreniticorum, ſed minus. Pari modo & roboris habent minus q̃ illi, verū lati ſunt, atq; parui, nec dum extra mouentur, quicquā habent confertim ac ſimul interciſum: ſed alia ratione veluti intrò properantes ſuffugiunt, ſyſtolem quidem accelerantes, ſuffurantes autem diaſtolem. Non tamē, ne in hac quidem ſunt phreniticis ſimiles: quum nō habeant neſcio quid interciſum. Catochon, hoc eſt detentorum, pulſus, cætera quidem, ſimiles ſunt lethargicis, magnitudine, tarditate, ac raritate: quemadmodum & totus affectus à lethargo ſpecie nō multum diſcrepat. Catochon tamen pulſus imbecilli non ſunt, nec molles, ſed in his, vel multum diſsident: quemadmodū certè & q lethargicis totus habitus ſit ſolutus, ac tumens: catochis verò conſtrictus, coactusq́;. Præterea detentorum pulſus æqualis eſt: inæqualis autem lethargicorum. In conuulſis, ipſum quidem corpus arteriæ coa-

Phreniticorū pulſus.

Catalepticorū ſigna, & pulſus.

Catochon, hoc eſt, detentorū, pulſus.

Conuulſorum pulſus.

ctum eſſe videtur, compactumq́; vndiq;, non tanquam à quoquam compreſſum, aut arctatum, nec rigidũ planè, vt in febribus, & maximè in earum acceſsionibus: nec propter duritiem dilatatu difficile, quod temporis longinquitate accidere ſolet, præſertim ſi uitia quædã, aut viſcerum affectus adfuerint: ſed non aliter quàm ſi corpus neruoſum cauum, vt inteſtinum, ab vtroq; fine fuerit extenſum. Talis eſt motus inæqualis arteriæ, quæ inſtar funis, ſurſum & deorſum traducit. Nec enim vllum eſt diaſtoles aut ſyſtoles ſignum, ſed confuſioni potius ſimile quippiam hic accidit. Apparet autem vehemens eſſe ac magnus conuulſorũ pulſus: is verò nec languidus eſt, nec paruus: non tamen adeò vehemens aut magnus vti videtur. Percusſio enim multis imponit, quæ propter tenſionem quidem, robuſta: propter turbationem autem, exilire apparet. Vnde aliàs quidẽ altior: aliàs quaſi ſtrepitum quendam aſperum ad tactum noſtrum videtur efficere. Quem pulſum, qui fuerit exercitatus, facilè deprehendet, quum nulli ſit alteri ſimilis. Paralyſeos pulſus paruus eſt lãguidusq́; & tardus: nonnullis tamen rarus: ſicuti aliis frequens quidẽ, verùm penè deficiens iordinatè. Epilepticorum autem & apoplecticorum pulſus ſunt ſimiles: Quocircà quæ de epilepticis memorabuntur, eadem & de apoplecticis dicta fuiſſe eſt putandum: niſi ꝙ omnia ſunt in his intenſiora. Porrò quãdiu mediocriter natura ipſo affectu turbatur, tãtiſper nullam mutationem in pulſu eſt reperire commemorabilem: ſed ſolùm veluti tenſa in vtranq; partem videtur arteria, quemadmodũ in conuulſis. Vbi verò inualuerit affectus, ita vt opprimat vires, inæqualitatem quandam ac tenſionem fortè aſciſcit, longiorq́; fit pulſus, languidior, & rarior. Quòd ſi affectus ipſas vires deiecerit, pulſus efficiet languidos, frequentes, ac celeres. Angina laborantium pulſus, tenſionem quandam habet conuulſioni aſsimilem: ma

Percusſionem arteriæ, multis imponere.

Paralyticorũ pulſus.

Epilepticorũ, apoplecticorũ ꝙ pulſus ſunt ſimiles.

Epilepticorũ pulſus.

Angina laborantium pulſus.

gnus tamen eſt, ac fluctuoſus, quo modo peripneumonicorum. Atq; vtrũuis in eo præualuerit inſigniter, ſecundum illud eſt tranſmutatio expectanda. Nam ſi pulſus peripneumonicorũ ſimilis præpollet, in peripneumoniam: ſin conuulſionis, in conuulſionẽ angina terminabitur. Cæterũ qui ex ipſis nimis angunt, iis pulſus fit paruus & rarus: expirantium aũt, iam freques & inæqualis.

Orthopnœæ acutæ pulſus.

Orthopnœæ acutæ pulſus eſt inæqualis, inordinatus, & penẽ deficiens: quum aũt mediocriter eſt maligna, frequens: quũ ad extremum urget, tardus ac deficiens: quum hoïem iam ẽ medio tollit, frequens ac lãguidus.

Suffocationis productæ ab utero, pulſus.

Suffocationis à matrice ortæ pulſus, eſt cõuulſoriẽ extẽſus, ac rarus: eius aũt quæ eſt exitialis, frequens, languidus, inordinatus, & penẽ deficiens.

Pulſuum differẽtiæ diuerſæ, pro uariis oris uentriculi affectibus.

Os ventriculi affectũ, ſi quidẽ infeſtetur inflãmatione, eam facit mutationẽ dũtaxat, cuiuſmodi in inflammatione corporis neruoſi fieri iã diximus. At morſus illius, vomitus, nauſea, ſingultus, appetitus priuatio, atq; diſſolutiones, præterq̃ q̃ pulſum paruũ efficiunt, & languidũ, ipſum etiã nimis frequentem reddunt, & quibuſdã moderatẽ celeriorẽ. Compreſſio aũt ſola, citra ea oïa, rarum, tardum, paruũ, obſcurum. Præterea qbus fames eſt magna, pulſus eſt eiuſmodi. Qui verò affectus in frequentiã ipſum pulſum permutant, ſi diutius pſeuerarint, aut vehemẽtius affixerint, ii pulſum vermicantẽ efficient. Qui in raritatẽ, præterq̃ q̃ memoratas differentias intendunt, talẽ præterea quandam pulſus ſpẽm in ea inæqualitate, quæ in uno pulſu accidit, efficiunt, vt corpus arteriæ in multas partes cõminutum eſſe videatur.

Hydropicorũ pulſus.

Hydropis trina ſpecies.

Hydropum pulſus, aſcitæ quidẽ, longus, frequens, & ſubdurus cum quadã tenſione eſt: tympanitæ aũt longior, non imbecillus, celerior, frequens, ſubdurus, cum quadã tenſione: Eius uerò qui in toto naſcitur corporis habitu (quem Græci ἀνασάρκα nominant) fluctuoſus, latior, ac mollis.

Elephanticorum pulſus

Elephantiaſi laborantiũ

pulſus paruus,ĩbecillus,tardus,& frequẽs. Ictericorũ pulſus ſine febri,minor,frequentior ,durior,non languidus,neq; celer. Eorum qui ſumpſerũt helleborũ, paulo quidem anteq̃ vomant,latus, rarus, languidior: quum aũt vomunt ac diuelluntur,inæqualis,& inordinatus:quum meliuſcule iam habent,ordinatus quidẽ,ſed adhuc inæqualis,minus tamen q̃ prius. Quum autẽ ſaneſcunt iam,& pene ad ſtatum naturalem redierunt, æqualis & maior q̃ antea,vehementiorq;. Qui verò ex iis ſyncope corripiuntur,conuelluntur,atq; ſingultiũt, iis pulſus paruus & languidus,ĩordinatus,celerior,atq; admodum frequens.Qui ex eis ſuffocãtur,paruus, languidus,inordinatus , inæqualis,non tamen frequens, neq; celer,ſed ſubtardus magis.Præ ſe fert autẽ & fluctuoſum quiddam & latum,& nonnunquam exiguam quandam arteriæ tenſionem.

Ictericorum pulſus.

Pulſus eorum qui ſumpſerũt helleborum.

GALENI PERGAMENI DE DIFFERENTIIS PULSUUM, Liber Primus.

PRIMA GENERA PVLSVVM.

QVANDOquidem arteriæ corpus eſt cauum,longũ,&circũductile,habetq; perpetuũ geminum motum ex cõtrariis cõſtitutũ partibus (aut enim in ſe ipſam vndiq; conſidet,aut in oẽm partem diſtendit, qui duplex motus vocatur pulſus)in vtroq; ei gemina quies accidat neceſſe eſt:altera à diſtentione,priusq̃ contrahat:altera à contractiõe,priusq̃ diſtẽdat . Quas quidẽ binas quietes experientiũ tactus cognoſcit,nec minus demõſtrat ratio. Nam prius contrariũ motũ natura,q̃ priorẽ ſedauerit, non exordit.Atqui ſedari, ſubſiſtere eſt,& inqete eſſe.

Arteriæ corpus quale.

Pulſus quid.

Pulſui ĩeſt qes gemina.

Motum contrariũ nõ exordiri naturã. prius, q̃ priorem ſedauerit.

Sic motibus ĩtercedit quies. Exprimit ergo neceſſitas, quoddam eſſe tempus proprium vtriuſq; motus: aliquod etiam intermiſſionum, & harũ item vtriuſq; proprium. Iam quia treis arteria dimenſiones, vt reliqua omnia corpora, obtinet, longitudinem, latitudinẽ, profunditatem: non poteſt in ſingulis dimenſionibus non fieri quantitas aliqua diſtentionis & contractionis. Praeterea contentionem quandam neceſſariò habet, ut aut ægrè, aut languidè, aut promptè, valenterq; operetur. Eſt etiam ipſa arteriæ tunica aut mollis aut dura: nec non intercapedo ĩterna, aut vacua quodammodo, aut plena. Atq; hæc omnia aliquando æqualia, aliquãdo inæqualia ſunt. Temporis item diſtentionis aliqua proportio eſt cum tempore contractionis. Aliam in vno pulſu differentiam conſtituas præter has nullã: ſed ſunt omnes quæ in vnum pulſum incidunt differentiæ generales, quas retulimus. Quibus duę accedũt aliæ, quas collectiuas appellant. Ex his in plurium pulſuũ mutua contentione, æqualitatem & inæqualitatem, ordinem & eius perturbationem æſtimamus.

Arteriã ſortiri tres dimenſiones peride ut reliqua corpora.

Quantitas diſtetionis & cõtractionis.

Arteris contẽtionem ĩeſſe.

Arteriis conſiſtentia ineſt & cauitas.

Proportio unius motionis pulſus, ad alteram.

Differentiæ in unum pulſum incidẽtes, quæ ſint.

DIFFERENTIAE CVIVSQVE GEneris pulſuum.

AT motum ipſum pulſus, aut moderatum & naturalem eſſe, aut tardiorem, aut celeriorẽ, oportet: quæ tres pulſuum circa motũ differentiæ exiſtunt. Fit igitur pulſus celer, vbi modico tempore ipſa arteria mouetur: tardus, quũ multo: moderatus, ubi mediocri. Differentiæ pulſuum in diſtentionis quantitate, ſi quidem in ſingulis concipiantur dimenſionibus, nouem numero ſunt, in vnaquaq; triũ dimenſionũ tres. In longitudine arteriæ, qui moderatus in ea eſt, & qui hunc excellit, vel eo eſt inferior. Vocatur qui excellit, longus: qui inferior eſt, breuis. In latitudine, moderatus, & alii immoderati duo: nempe latus, qui moderatum excellit: huic contrarius, anguſtus. Itidem in dimenſione

Pulſuum differẽtię circa motum, ſunt tres.

Celer pulſus.

Tarduspulſus

Moderatus pulſus.

Differẽtię pulſuum in diſteutione, ſecundũ ſingulas dimẽſiones ſumpto rũ ſunt nouẽ.

Lõgus pulſus

Breuis pulſus.

Latus pulſus.

Anguſtus pulſus.

menſione profunditatis arteriæ, vnus moderatus eſt, alius altus, & alius humilis. Hæ pulſuum ſunt in una di menſione acceptorum differentiæ. At differentiæ pulſuum in trinis ſimul dimenſionibus, ſunt ſeptem & viginti. Perſpicies has manifeſtè ĩ tabella. Vnus enim erit longus ſimul & latus, altusq́;, qui omnibus præponat: alius longus, latus, & profunditate moderata: ſcribaturq́; ſecundus: alius longus, latus, humilis, qui ſit ordi ne tertius: ſimiliq́; reliqui omnes cognoſcentur via & ratione: vt duæ primæ dimenſiones maneant immotæ, trifariam vltima variet, hoc pacto. Quartus lõgus, moderata latitudine, & altus. Quintus longus, moderata latitudĩe, ſimulq́; moderata profunditate. Sextus longus, latitudine moderata, humilis. Deinde alii tres, prima dimenſione longum ſeruante, ſecunda anguſtũ, tertia trifariam variante. In his nouem, vna dimenſio permanet, longitudinis longæ: aliæ omnino commutantur. Mox alteri nouem, dimenſione longitudinis in mediocritate ſeruata, variantibus reliquis. Ad hæc nouem alii, vbi longitudinis breuis dimenſio ſit, & aliæ immutentur.

Altus pulſus. Humilis pulſus.

Pulſuum differentiæ in trinis ſimul dimẽſionibus acceptorũ, ſunt ſeptem & uiginti.

TABELLA.

1	Longus	latus	altus	magnus.
2	Longus	latus	moderatus	
3	Longus	latus	humilis	
4	Longus	moderatus	altus	
5	Longus	moderatus	moderatus	gracilis.
6	Longus	moderatus	humilis	gracilis.
7	Longus	anguſtus	altus	
8	Longus	anguſtus	moderatus	gracilis.
9	Longus	anguſtus	humilis	gracilis.

10	Moderatus	latus	altus	turgidus
11	Moderatus	latus	moderatus	
12	Moderatus	latus	humilis	
13	Moderatus	moderatus	altus	
14	Moderatus	moderatus	moderatus	medius
15	Moderatus	moderatus	humilis	
16	Moderatus	anguſtus	altus	
17	Moderatus	anguſtus	moderatus	
18	Moderatus	anguſtus	humilis	gracilis
19	Breuis	latus	altus	turgidus
20	Breuis	latus	moderatus	turgidus
21	Breuis	latus	humilis	
22	Breuis	moderatus	altus	turgidus
23	Breuis	moderatus	moderatus	turgidus
24	Breuis	moderatus	humilis	
25	Breuis	anguſtus	altus	
26	Breuis	anguſtus	moderatus	
27	Breuis	anguſtus	humilis	paruus.

Pulſus magnꝰ. Pulſus paruꝰ. Pulſus gracilis. Pulſus turgidus.

ATQVE inter *vigintiſeptem hos pulſus qui externis dimenſionibus conſtant, primus quidem ab omnibus magnus dicitur. Vltimus autem paruus. Reliqui verò proprio nomine carent. Neq; enim qui graciles dicuntur & turgidi, certum vnum ſignificant, ſed multis ſimul generatim tribuuntur. Nam in quibus longitudinis dimenſio duabus reliquis præſtat, omnes hos tenues, & graciles vocant: in qbus duæ reliquæ ab hac, tum craſſos, tum turgidos. At moderatum dimenſionibus pulſum, medium inter magnum & par-

uium nominant.

DE DIFFERENTIIS RELIQVORUM generum pulſuum.

TERTII generis pulſuum, quod in contentione conſiſtit, tres differentiæ exiſtūt. Vnus quippe eſt validus contentione, qui vehemens vocatur: alter imbecillus, qui languidus: & tertius inter vtrūq; qui medius dicitur. Quarti etiam generis quod circa arteriæ corpus verſatur, totidem ſunt differentiæ. Durus uidelicet, mollis, & medius. Similiter quīti generis quod arteriæ veluti infuſionem declarat, ſunt differentiæ tres. Plenus, vacuus: & inter vtrūq; medium tenens. Quæ quidem differentiæ quinq; cū æqualitatibus & inæqualitatibus ſuis, in vno arteriæ motu conſiſtunt.

Pulſus uehemens. Pulſus languidus. Pulſus durus. Pulſus mollis. Pulſus plenꝰ. Pulſus uacuꝰ.

DE DIFFERENTIIS PVLSVVM quæ in tempore intermisſionis conſiſtunt.

QVI contractionem pulſuum percipere ſe fatētur, tarditatem quidem & celeritatem in diſtentionis contractionisq; tempore collocāt: crebritatem verò & raritatem, in quiete vtraq;: at rhythmū, in diſtentionis tempore, vna cum tempore inſequentis eam quietis, ad tempus collato contractionis, ſimul & excipientis eam quietis. Porrò quietem quam vocant ſuperam, quæ ſecundum diſtentionem contractionem præcedit, quanta ſit, tactu queas ad vnguem aſſequi: inferam non item planè, q vtrinq; ſibi aſciſcat partes, ad initium, contractionis extremitatem: ad finem, principium diſtentionis.

Quietem pulſuum, ſuperā quāta ſit, tactu poſſe diſcerni: infernam aūt, non itē plane.

DE DIFFERENTIIS QVIETIS & rhythmi.

ITAQVE in genere quietis arteriæ, tres pulſuum differentiæ conſiſtunt, rarus, creber, & medius. At verò quum omnis pulſus aliquo rhythmo conſtet, erit vtiq; arythmo pulſui eurhythmus contrarius: enrhythmus autem genus commune vtriuſq;. Cæte-

Pulſuum differentiæ ſecūdū quietem arteriæ, ſunt tres: rarus, creber, & medius.

Eurhythmus pulſus.
Arhythmus pulſus.
Eurhythmus pulſ. s.
Arhythm⁹ pulſus eſt triplex.

rum pulſus Eurhythmus indiuiſus & unus manet, Arhythmi tres differentiæ ſunt, pararhythmus, heterorhythmus, ecrhythmus. Etenim cuiq; ætati ſuus eſt naturalis pulſus. Qui ex iis igitur rhythmum ſeruat, vocatur eurhythmus: qui labefactat, Arhythmus. Atq; labefactãs ipſe, interim uicinę ætatis rhythmũ mutuat, q pararhythmus: interim cuiuſuis alteri⁹, q heterorhythmus dicitur: ſicuti qui rhythmũ prorſus nullius ætatis retinet, ecrhythmus. Eaſdem differentias & in naturis, anniq; temporibus, necnon regionibus, ac breuiter in omnibus, ſtatuere oportet. Iam verò inter omnes rhythmos, hi quidem pari proportione, illi impari conſtant. Pari, vbi diſtentionis tempus æquet tempus contractiônis. Impari, ſi alteruter eorum excedat: id quod modò certis, modò incertis fit exceſsibus. Certis, bifariam. Aut * multiplici proportione: aut vt numeri ad numerum. Ac proportio quidem multiplex, aut dupla eſt, aut tripla, aut quadrupla, aut inſequentium aliqua. Vt numeri ad numerum, vbi quot eſt diſtentio temporum, totidem fuerit contractio. Incertis, in vniuerſum tripliciter. Nam aut diſtentionis eſt tempus incertum, aut contractionis, aut vtrunq;.

Rhythmorum differẽtię multiplices.

DE AEQVALITATE, INAEQVALITATE, ordine, & ordinis perturbatione.

Aequalitatẽ, inæqualitatẽq; in uno pulſu & in pluribus fieri: ordinem cõfuſionẽq;, in pluribus tantum.

PORRO æqualitas & inæqualitas tũ in uno pulſu fiunt, tum in pluribus. Ordo & perturbatio ordinis, in pluribus dũtaxat. Ergo (vt à facilioribus cognitu ordiamur) quæ in pluribus pulſibus æqualitas inæqualitasq; cernuntur, quas collectiuas vocitant, in contentione omnium differentiarũ æſtimantur, primi pulſus cum reliquorum differentiis. Nam pares ſi omnino maneant, æqualis abſolutè is pulſus vocatur. Sin oĩno impares, abſolutè inæqualis. Quòd ſi in vna vel pluribus pares exiſtant: & in vna vel pluribus impares: quatenus pares ſunt, hactenus dicetur æqualis pulſus: qua-

Pulſus abſolute æqualis.
Pulſus abſolute inæqualis.

tenus impares, hactenus inæqualis. Nam pulſus abſolutè æqualis, nec magnitudinem, nec velocitatem, nec aliud habet impar quicquam. At verò ordinatus & inordinatus pulſus, diuiſa inæqualitate in paritatē circuituum, & in abſolutā imparitatem, in vtroq; membro gignuntur: in circuituū paritate, ordinatus: in abſoluta imparitate inordinatus. Sint itaq; omnes vnius pulſus differentiæ, inſequentium differentiis omni in genere pares. Abſolutè æqualis talis pulſus dicetur. Contra omnes ſint omnibus impares: erit ille abſolutè inæqualis. Quòd ſi aliqua, vel aliquæ pares exiſtant: & aliqua, vel aliquæ impares: in aliqua pulſus uel aliquibus, ęqualis erit: in aliqua vel aliquibus inæqualis. Qui enī abſolutè eſt æqualis, aut vna, aut pluribus differentiis, non admittit ſectionem. Qui autem abſolutè inæqualis eſt, hunc, per vnam aut plures ſpecies, ſecantes, circuituū paritate & imparitate ordinatum reperiemus & inordinatum: vel abſolutè, vel pluribus in differentiis, vel vna. Cæterùm qui abſolutè ordinatus eſt, pares ſortitur circuitus omnes. Qui circulatim ordinatus eſt, non omnes æquales, ſed certos. Ediuerſo inordinatus abſolutè, nec habet deinceps omnes pares circuitus, nec certos. Circulatim verò inordinatus, ambo hæc non habet, alterum habet. Ita vtriuſq; medius fit, ordinati & inordinati, atq; illud vtriuſq; commune habet: hoc non habet.

Pulſus ordinatus, in circuituum paritate conſiſtit.

Pulſus inordinatus in abſoluta cōſiſtit circuituum imparitate.

Pulſus abſolutè æqualis, nō admittit ſectionem.

Pulſus abſolutè ordinatus, pares ſortitur circuitus oēs.

Pulſus inordinatus ſimpliciter.

Pulſus circulatim inordinatus.

DE COLLECTIVAE INAEQVALItatis differentiis: ac primò de æqualibus inæqualitatibus.

COLLECTIVAE inæqualitates, quæ in aceruo plurium pulſuum conſiſtunt, primam habent differentiam, qua interim æqualiter, interim inæqualiter fiunt. Quippe inæquales pulſus, ſicuti & cætera ferę omnia, priſtinam naturam mutātia, quatenus æquā ſemper mutationem recipiunt, æqualiter dicūtur mu-

Aequaliter mutari quæ dicātur.

tari. Quæ verò parem mutationem minimè aſciſcũt, ea inæqualiter inæqualia vocantur. Vbi igitur primo pulſu ſecundus eſt paulò minor, & tertius tantò ſecundo, & quartus ſimiliter tertio, ac ſic deinceps: tales ſanè pulſus μυούρους, quaſi imminutos, à turbinatis figuris ſumpto nomine, appellant. Iam qui ex ipſis perpetuò diminuuntur, nec minui deſiſtunt, deniq; ad quietem omnino recidunt, motuq; deficiuntur, quos vocant deficientes μυούρους. At qui deſinunt, duplici ſunt differẽtia. Quidam enim in quã primùm paruitate minui deſtiterunt, hanc conſtantiſſimè ſeruant. Alii autẽ rurſus augentur, quos imminutos reciprocos vocant. Quorum quidem ipſorũ nonnulli ad parem reuertunt priſtinæ magnitudinem: alii ad minorẽ: alii iiſdem exceſſibus quibus fuerant prius imminuti, rurſus augentur. Sunt qui minoribus acceſſionibus, maioribus ue vtantur.

Inæqualiter inæqualia quæ nominentur.
Pulſus myuri.
Deficientes myuri pulſus.
Myurorũ pulſuum differentiæ multiplices.
Pulſus imminuti reciproci.

DE INAEQVALIVM INæqualitatum differentiis.

INAEQVALIVM inæqualitatũm quædã nullam prorſus æqualitatem retinent: aliquę retinent ad tres vſq;, vel quatuor, vel quinq; pulſus, ſed poſtea amittunt: in quorum ineſt vtriſq; vel ordo, vel perturbatio ordinis: ordo, ſi circuitus ſeruent aliquos pares: perturbatio ordinis, ſi & hos quoq; violent. Atq; hi q̃dem ex ipſis & motibus deficiuntur, vt illi qui æqualiter agitantur. Cæterùm vt illos decurtatos deficiẽtes, ſic hos inæquales deficientes vocamus. Porrò intercurrens pulſus ex ſola ĩæqualitate crebritatis naſcitur: intermittens verò, ex inæqualitate raritatis & paruitatis, alio atq; alio vtrobiq; modo, conſtat. In raritatis inæqualitate, quòd quies ſit producta lõgiſſimè: in paruitate, q̃ minima fuerit diſtentio. Vel potius, ex pulſuum paruitatibus deficientes conſtant: intermittẽtes, ex raritatibus.

Inæqualiũ inæqualitatũ differentiæ.
Decurtati deficientes pulſus.
Inæquales deficientes pulſus.
Intercurrens pulſus.
Intermittens pulſus.

DE INAEQVALITATIS VNIVS pulſus differentiis.

AT inæqualitatis motus in vno pulſu, duæ primæ differentiæ conſtituendæ ſunt. Quarum vna, in vna arteriæ parte gignitur: in pluribus altera. Earum autem vtraq; poteſt iterum in plureis diſtribui. Auſpicabimur tamen ab ea, quæ circa vnam arteriæ partem verſatur, licet diſtinctis temporibus: q; nimirũ inæqualitas illa ſæpe inueniatur in pulſibus, multaq; denotare conſueuerit. Tres igitur illius ſunt differentiæ primæ: quum videlicet quies interpellat motum particulę: aut quum ille continuus apparet: non paris tamen velocitatis: aut quum interdum recurrit. In prima autẽ, vbi à quiete motus interpellatur, pulſuum nouem differentiæ inueniuntur.

Inæqualitatis motus in uno pulſu differentiæ.

PRIMAE DIFFERENTIAE INæqualitatis motus, membra.

SIT prior motus celer: alter verò, aut celer, aut tardus, aut moderatus: iam hinc tres differentiæ oriuntur. Rurſus alteræ tres, vbi prior manet tardus, & trifariam ſecundus variat. Aliæ item tres, ſi permaneat moderatus primus, varietur autem tribus ſecundus modis. At verò inter non intermittentes diſtentionem inæquales motu pulſus, quidam velociter motũ exordientes, tarditate finiunt: alii contrà, tardi ſunt initio, celereſq; ſemper magis, ac magis euadunt: idq; horum vtriq; habent aut æqualiter, aut inæqualiter. Illorum ergo, qui motum æqualiter minuunt, vel augent, quidam ab extrema tarditate ad moderatũ motum perueniunt; quidam à moderato motu ad ultimã tarditatem: alii à prima celeritate ad moderatum motum: ſicuti & alii ab hoc ad extremam celeritatem. Sunt præterea qui vtrinq; à moderato motu paululũ deflectũt, hiq; bifariam: modò enim celeriores, modò tardiores fiunt, vt ſex ſint cunctæ eorum differentiæ,

tametſi plures excogitari poſſint. In ſolis autẽ inæqualibus pulſibus qui inæqualiter variant, interdum, licet raro, accidit motus ex tardiſsimo velociſsimus, ſicuti & ex velociſsimo tardiſsimus redditus.

DIFFERENTIAE PVLSVVM VNA in parte inæqualiter inæqualium.

Pulſuum differentiæ una in parte inæqualiter inæqualium.

EORVM verò pulſuum qui iæquales quum ſint, iæquali in mutatione verſantur, interim duæ planè, interim tres motus differẽtiæ cernuntur. Nos quartam aliquando, ſed obſcurè animaduertimus. Vbi igitur motus arteriæ, duas ſenſibiles differẽtias efficit, ſex erunt formæ concurſuum: vbi autem tres, quatuor & viginti. Quòd autem, quum in vtroq; diſparium motuum inſint tres pulſus, velox, tardus, & moderatus, ex concurſibus eorum non nouẽ dicamus, ſed ſex differentias prodire, hac rõne intelliges, ſi noris, qui eundem bis deinceps pulſum ponat nulla ĩtercedente quiete fieri, vnum eum totum æqualem pulſum effecturũ. Itaq; de nouem commiſſuris tres detrahuntur, in quibus non inæqualis iam pulſus, ſed æqualis redditur, vel celer, vel tardus, vel moderat⁹: id quod ex tabella eua det apertum. Nam ſecundus in ea, & quartus, & nonus ſunt æquales: celer ſecundus: tardus quartus: nonus moderatus.

TABELLA.

1	Celer	tardus
2	Celer	celer
3	Celer	moderatus
4	Tardus	tardus
5	Tardus	celer
6	Tardus	moderatus
7	Moderatus	tardus
8	Moderatus	celer
9	Moderatus	moderatus.

EAdem ratione ſi tribus poſitis inter ſe diſparibus motibus, in ſingulis iis ternos pulſus commutatos committas, vigintiſeptem numero formæ erunt. Ex quibus tres neceſſe eſt in æqualitatem recidant: eſtq; id etiam ipſum ex tabella planum.

TABELLA.

1	Celer	celer	tardus
2	Celer	celer	celer
3	Celer	celer	moderatus
4	Celer	tardus	tardus
5	Celer	tardus	celer
6	Celer	tardus	moderatus
7	Celer	moderatus	tardus
8	Celer	moderatus	celer
9	Celer	moderatus	moderatus
10	Tardus	celer	tardus
11	Tardus	celer	celer
12	Tardus	celer	moderatus
13	Tardus	tardus	tardus
14	Tardus	tardus	celer
15	Tardus	tardus	moderatus
16	Tardus	moderatus	tardus
17	Tardus	moderatus	celer
18	Tardus	moderatus	moderatus
19	Moderatus	celer	tardus
20	Moderatus	celer	celer
21	Moderatus	celer	moderatus
22	Moderatus	tardus	tardus
23	Moderatus	tardus	celer
24	Moderatus	tardus	moderatus
25	Moderatus	moderatus	tardus
26	Moderatus	moderatus	celer
27	Moderatus	moderatus	moderatus.

ITAQVE tres in his ſunt æquales, ſecundus in tabella, & tertiuſdecimus, & vigeſimusſeptimus. Celer enim ſecundus eſt: tardus tertiuſdecimus: medius vltimus. Et iam alii duodecim pulſus, in primam tabellam tranſeunt. Nam primo primæ tabellæ, duo fient ſimiles, primus nempe & quartus ſecundæ tabellæ, hic tarditatis plus, ille celeritatis habens. Et tertio tertius & nonus, ille plus obtinens celeritatis, hic mediocritatis. Quinto vndecimus & quartuſdecimus, ille maiori celeritate, hic tarditate præditus. Sexto decimus quintus, atque decimuſoctauus, hic plus habẽs mediocritatis, ille tarditatis. Septimo vigeſimus ſecũdus, & vigeſimus quintus: hic mediocritate, ille tarditate excellens. Reliqui de ſecunda tabella duo, vigeſimus, & vigeſimuſſextus, octauo ſunt primæ tabellæ ſimiles: hic mediocritate præſtans: ille celeritate. At duodecim ſecundæ tabellæ reliquos, qui prorſus ſunt inæquales, nihil cum illis prioris tabellæ conſentire, clariſſimum eſt: in quibus ſanè ipſa eſt aſcripta inæqualitas: non quod alii illi duodecim qui cõueniunt cum prima tabella inæquales non ſint: ſed quòd in ternis hi differentiis motuum aperta inæqualitate ſint præditi: quum in binis differentiis eam habeant alii. Sunt autem, ſi ordine à primo numeres, quintus, ſextus, ſeptimus, octauus, decimus, duodecimus, decimuſſextus, decimuſſeptimus, decimuſnonus, vigeſimuſprimus, vigeſimuſtertius, vigeſimuſquartus.

DE TERTIA DIFFERENTIA pulſuum in vna parte inæqualium.

Dicrotum pulſum, ſiue ferientem iterũ, non duos, ſed unũ tantũ pulſum exiſtere.

QVI repetẽtem pulſum, ſiue ferientem iterum (quem Archigenes dicrotum vocat) duos eſſe pulſus exiſtimant, hallucinantur. Nam qui in vna diſtentione intermittunt, quãquam iterum feriant, non ob id tamen eos dixeris duos pulſus exiſtere. Quem-

admodum enim dum malleo ad incudem ex longo interuallo prior valideq́; pulſans incutitur ictus, illi ſecundus mitior accedit, veluti reſultante haud ita multum ab incude malleo, recidenteq́; in eam languidius & breuiori interuallo, ſic dicrotæ pulſationes in vna dilatatione inæquales oriuntur. Arteria ſiquidem in occurſu quaſi repellitur, moxq́; redit. Cuius delapſum à *primę diſtētionis fine nulla dirimit manifeſta quies, qualis animaduertitur inter ſyſtolem & diaſtolem, ſed ſimul atq; attolli deſtitit, ipſa artetia recedit, atq; pauliſper vibrata, mox occurrit iterum: id quod etiam vi tractis ramis deindeq́; dimisſis accidit. Atq; vbi cum vi maiori tales pulſus contingunt, ipſius arteriæ partes vno eodemq́; tempore, hæ quidem attolli, decidere illæ videntur. Sic itaq; quum gignantur dicroti, differentiæ eorum in illis omnibus quæ retulimus generibus erunt, plenitudinis, duritiei, magnitudinis, vehementiæ, celeritatis, & his contrariorum: tam in ipſo primo motu, quàm in reditu ab ipſorum diſceſſu. Nam magnus poteſt eſſe & non magnus, ſicuti & æqualis & inæqualis: ac ſic de cæteris differentiis, quarum ſanè commutationes, multas ſpecies conſtituunt dicrotorum pulſuum: quorum hæ quidem in vna diſtentione ſunt differentiæ, inæqualitate occupante vnā partem dūtaxat.

Dicrotæ pulſationes quomodo fiāt in una dilatatiōe inæquales.

Dicrotorū differentiæ in q̄bus conſiſtunt generibus.

DE INAEQVALITATE DIVERſarum partium in vna diſtentione.

INAEQVALITATIS quæ ſecundum diuerſas fit partes, primæ differentiæ ſunt duæ, iuxta quas aut continuus eſt motus, aut interciſus. Reliquæ ex harum diuiſione gignuntur. Nam continuus, aut eſt æqualis, aut inæqualis. Si æqualis, aut remittatur celeritas, aut increſcat à primo, ſex modis, neceſſe eſt, ut paulò ante expoſuimus. Inæqualis ſunt diffe-

Inæqualitatis pulſuū, quę ſecundum diuerſas arterię partes fit, differentiæ.

rentiæ plures, pro pulſus magnitudine longa, vel breui, vel moderata. Nanq; duobus digitis ſi motus occurrat, ſex differentiæ exiſtent, ſi tribus: quatuor & viginti: ſi quatuor, ſeptuagintaocto. Nam quũ eorum quæ tres differentias habent, coniugationes exiſtãt vigintiſeptem, ſi quartum illis accedat, cui tres differẽtiæ inſint, vnam & octoginta numero eſſe ratio poſtulat. Quibus ſi tres quæ creant æquales pulſus, eripias, reliqui quidem erunt ſeptuagintaocto.

DE DIFFERENTIIS MOTVS interrupti.

Interupti motus ĩ pulſu, differentiæ quatuor.

INTERRVPTI motus primæ differentię ſunt quatuor, quarum ſingularum complures. At quatuor in hunc modũ. Aut primus & tertius digitus motum ſentiunt, non ſecundus autem & quartus: aut primus & tertius & quartus, non autem ſecundus: aut primus, ſecũdus, & quartus, minimè verò tertius: aut primus deniq; & quartus, ſecũdus & tertius nequaquam. Vbi igitur primus & tertius dũtaxat ſentiunt, nouenæ pulſuum in ſingulis generibus differentiæ fiunt: vbi verò primus & tertius, & quartus, vigenæ ſeptenæ. Totidem quum primus ſecundus, & quartus: at quum primus & quartus, nouenæ. Atq; hæc quidem eſt iam inæqualitatis diuiſio, quæ diuerſis in partibus fit. Commiſcentur porrò variis modis ambæ inter ſe primæ differentiæ, vt non iam diuerſas tantùm partes, verũetiam ſingulas teneat inæqualitas.

DE INAEQVALITATE QVANTITATIS diſtentionis in diuerſis arteriæ partibus.

Inęqualitas q̃titatis dilatationis, diuerſas arterię partes occupans.

AT verò inæqualitas quantitatis diſtentionis diuerſas quidem arterię partes occupans, quũ animaduertitur crebrò, tum percipitur facillimè, & interrupta, & continua, æqualiter & inæqualiter. In vna verò arteriæ parte non recipit huius generis inæqualita-

tem vnus pulſus, q; prius q̃ finem motus attingat, magnitudo minimè deprehendi poſsit. Siquidem magnitudinis & paruitatis differentiam, niſi iam moueri arteria deſtiterit, neutiq̃ cognoſcere poſsis.

INAEQVALITATIS VITALIS contentionis differentiæ.

INAEQVALITAS verò contentionis vitalis, eandem diſtributionem ac inæqualitas motus habet. Nam aut eandem partem, aut diſtinctas tenet. Eandem tribus modis: aut interrupto motu: aut perpetuo: aut dicroto. Diſtinctas bifariã: vel continuo motu: vel interciſo. Singulorum præterea horum generum, totidem ſunt ſingulares differentię, quot motus. Quin & commiſceri etiam poſitas vna in parte inæqualitates neceſſe eſt, vt illas quæ in diuerſis fiunt.

Inæqualitatis uitalis contentionis differentiæ.

DE INAEQVALITATE CORporis arteriæ.

SED inæqualitas corporis arteriæ, ex qua pulſus aut mollis aut durus redditur, in vna quidem non poteſt parte fieri: in diuerſis fieri duobus modis videt (nõ aliter ac inæqualitas motus & cõtentionis) vt aut continuus motus ſit, aut interciſus. Quo fit vt differentiæ huius generis ſint eædem, atq; prædictæ illorũ. Verùm arteriæ pars vna non poteſt initio eſſe diſtẽtionis, mollis: dura in fine: aut cõtrà primo dura, in exitu mollis. Quare hactenus quidem ab hoc pulſus genere duritiei & mollitudinis, duo genera disſident priora motus & contentionis.

Inæqualitas corporis arteriæ, eſſe in una parte non poteſt: in diuerſis poteſt, modis duobus.

DE INAEQVALITATE AB INfuſa materia in cauitatem arteriæ.

PVLSVVM genus quod efficit infuſa materia, in quo quidem pulſus plenus & vacuus eſt, eaſdem habet quæſtiones ac ſuperius quod quantitate diſtentionis conſtabat. Videbitur nanq; hic quoq; obtinere

Inæqualitas pulſus ab infuſa materia.

diuerſas partes poſſe in vno pulſu inæqualitas: vnam autem eandemq́; non poſſe. Porrò quia euidentius in arteriæ ſede febris calor qui ſit, quàm ſi aliam tangas partem, cognoſcitur, ideo probabatur quibuſdam, inter alia hoc etiam genus pulſuum annumerari, quo caloris qualitatem pernoſcimus. Cuius quidem generis æqualitas & inæqualitas in vna diſtentione verſantur. Ac inæqualitatis erunt differentiæ, prima, tum quæ diuerſas partes, tum quæ ſingulas tenet. Quas iterum ſi prædictis rationibus ſeces, alteræ particulares plures naſcentur.

DE INAEQVALITATE A SEDE arteriæ.

Inæqualitas unius pulſus, a ſede arteriæ p. fecta.

EST & aliud genus diuerſum inæqualitatis in vno pulſu, quod à ſede arteriæ proficiſcitur: vbi pars q. dem eius dextrorſum, pars ſiniſtrorſum, pars ſurſum, pars deorſum deflectitur: id quod accidit aut in duob⁹ locis, aut pluribus.

DE PVLSV VNDOSO ET VERmiculante.

Vndoſus pulſus quomodo fiat.

ALIVD item inæqualitatis vnius pulſu genus eſt, quod vocatur vndoſum. Ad cuius ſanè generationem minimè videtur arteria in ea inæqualitate ſimul diſtendi vniuerſa: ſed primò prima eius pars, deinde ſecũda, mox tertia, & ſic conſequenter, idq́; cum eleuatione quadam vndoſa, altera vnda ſemper priorem excipiente. Prioris ſiquidem partis arteriæ dilatationem, ſecundæ cõſequitur, vt interueniat pars à motu libera nulla: verùm propemodum quieti ſimilis eſt finis vndarum. At non reperias tamen vllam partem prorſus quieſcentem. A vermiculante porrò hic pulſus magnitudine differt. Neq; enim eos qualitas, ſed q̃titas ſeparat. Vtriq; tamen, omnibusq́; eorum ſpeciebus, aliquid ineſt commune, ſicuti & aliquid propriũ: commune, vnde nomen vterq; inuenit, vndoſo qui-

Vermiculantẽ pulſum ab undoſo, nõ qualitas, ſed quantitas ſola diſtinguit.

dem, exurgere quaſi vndas in arteria alteram ab altera: vermiculanti verò, eſſe vermis greſſui conſimilem. Differentiæ autem eorum hoc modo ſpeciatim fiunt. Quibuſdam enim recta fertur vnda. Quibuſdam in obliquum deflectit. Quidam etiam breui longitudine altitudinem inſignem ſortiuntur. Sunt cõtrà, qui longiores altitudinem humilem: aliqui lati ſunt: nonnulli anguſti: alii etiam pari celeritate præditi alii ſecus. Et contentionis hæc etiam vnda plus: illa habet minus: interim ſimul eſt iſtarum differentiarũ inæqualitas. Habent autem vterq; hi, tum vndoſi, tum vermiculantes pulſus, vt tales ſint, à ſola diſtentionis inæqualitate ipſius quantitatis. Vna enim hæc inæqualitas, adiuncto ſibi, vt partium motus alter anteuertat, alter cunctetur, huiuſcemodi pulſus gignit. Vndoſo & uermicãti pulſui, quæ cõmunia, & quæ ꝓpria inſint.

DE PVLSV FORMICANTE.

IAM verò, vt vndoſo pulſui ſuccedit vermiculans ĩminuto, ita formicans vermiculanti: vbi multis amisſis motibus, in vnum eundemq́; prorſus paruum, deſiuerit. Quare inæqualitas eius præ exiguitate nos fugit. Eſt porrò hic pulſus paruus (quo nec alius eſt minor) languidisſimusq́; & creberrimus: non tamen (vt quibuſdam viſus eſt) celer. Vndoſo pulſui ſuccedit uermicans. Vermicãti pulſui ſuccedit formicans. Formicãs pulſus eſt omniũ minimus: non tamen eſt celer.

DE VIBRATO ET CONVVLSO pulſu.

SVPERSVNT autem vibrati & conuulſiui, qui hactenus quidem ſunt inter ſe ſimiles, quòd unum locum arteria non teneat, ſed ſurſum deorſumq́; agitetur, naturali ſede deſerta. Diſtant tamen vel hoc ipſo, quòd non adeò is affectus in conuulſiuos cadat: in vibratos magnopere, admodumq́; perſpicuè: ac præterea quatenus ex terminis vtriſq; retrahi, contendiq́; & conuelli conuulſiui videntur. Vibrati omni iſto vacant. Ad hæc magna frequenter eſt dilatatio vibratis: at conuulſiuis parua. Et partes arteriæ quædam ſupe- Cõuulſiui pulſus. Vibrati pulſus.

riora petere: quædam demitti vno eodemq́; tempore aperte in vibratis cernuntur; conuulſiuis verò id perpaucis & obſcure accidit. Breuiter ſentias veluti fidem quandam intenſam in conuulſiuo pulſu: quæ illi res cũ nullo alio conuenit. In vibratis nihil ſimile animaduertas. Maximè enim iaculis motum eorum, quæ magnã vi emiſſa, celeri impetu vibrantur, asſimiles. Omnes autem hoſce pulſus qui præter quinq; illa prima genera in vna diſtentione inæquales ſunt, horum duorum accesſio conſtituit: quæ ſunt genus inæqualitatis in arteriæ ſede: & cum maturius aut ſerius motum partes auſpicantur.

DE PVLSV CAPRIZANTE.

PVLSVS etiam caprizans iter inæquales in uno pulſu refertur: eſtq́; etiam compoſitus: expers tamen inæqualitatis vtriuſq;, quæ primis quinq; generibus adiuncta erat. Verùm vbi motum arteria interpellat quapiam in parte, tum potisſimùm generatur, licet non ſemper: ſed vbi motus à quiete alter, celerior primo & vehementior oritur.

Caprizãs pulſus quando gignatur.

DE INAEQVALITATE CREBRItatis, raritatis & rhythmi, in diuerſis pulſibus: quam collectiuam inæqualitatem appellant.

Collectiua inæqualitas.

Inæqualitas in crebritate, raritateq;, ſecundum diuerſos pulſus.

Rhythmus qñ æqualis, & qñ inæqualis dicatur.

VBI omnia ordine æqua ictuum ſunt interualla per omnes pulſus, æqualem dictitant haud ab re tunc pulſum eſſe: vbi vero partim maiora, partim minora, inæqualem in crebritate, raritateq́;. Rhythmum iam etiam eodem modo ex proportione tẽporis ictus ad interualli tempus conſtantem, quum deinceps maneat eadem, æqualem eum eſſe aiunt: quemadmodum inæqualem, vbi talis proportio variatur.

DE INAEQVALITATE CREBRITAtis, raritatis, rhythmiq́;, in vno pulſu.

PARTES

PARTES arteriæ aut omnes vnà motum exordiuntur: aut hæ quidem maturius: illæ autem tardius. Si * igitur moueri omnes ſimul cœperint, poſtea autem motæ, minus æquis temporibus dilatationem alteram aggrediantur, duorum generum in vno pulſu inæqualitas erit: q videlicet illa ſit quidē cognita, vbi primùm ſecūda diſtentio cœpit: in ſecunda tamen ipſa minimè contineatur: ſicuti neq; ipſe * rhythmus, nec genus crebritatis & raritatis: quum & hęc ipſa fiant in vno pulſu, * quāuis vt cognoſcantur, omnino ſecundum deſyderent: quandoquidē ante huius initium, prioris nequit finis cognoſci: quo incognito, nec crebritatem, nec raritatem, nec rhythmū valeas cognoſcere. At verò tempus partis quæ * præ cæteris prima motu deficitur, minimum eſt: maximū eius quæ vltima: proportione autem media, in quantū aut à prima, aut à poſtrema abſint. Contrà ac tēpora motus, quietum tempora, longiora ſunt illis quæ primæ à motu deſiſtūt: in illis quæ poſtremæ, breuiora. Quare tempus motus quem habuit pars, quæ prima moueri deſiit, minimum, cum maximo tēpore quietis eiuſdem comparatur. Et vltimę tempus, quod maximum erat omnium motus temporum, ad minimum cōfertur quietis eiuſdem partis. Atq; ita rhythmus in ſingulis commutatur, quatenus proportio temporis motus ad quietis tempus non eadem in omnibus manet. Si itaq; dilatatio quidem prior, in omnibus ſimul partibus auſpicetur motum, ſed non pari in omnibus tempore: ſecunda autem deinde & ipſa motum incipiat, non tamen ſimul omnium partium: ſed prius quidem eius, quæ prior quieuerat: ſecūdò autem illius quæ ſecunda, atq; ita deinceps: inæqualitas quidem ita rhythmi fiet: crebritatis & raritatis non itē. Nā quies quū in omnibus æqua ſit, differentiam in crebritate & raritate efficit nullam: non reſpondet tamen motus tem-

Inæqualitas crebritatis, raritatis, & rhythmi, ī uno pulſu contingens, examinatur.

Rhythmi inæqualitas quō fiat.

pus tempori quietis. Siquidem motionis tempus non erat omnibus par: quietis erat: ac proinde non idē omnibus rhythmus erit. Quòd ſi quum moueri arteriæ ſimul omnes partes cœperunt, non item ſimul omnes alteram diſtentionem ordiantur, nec priorem terminauerint ſimul, ſed ne quies quidem in omnibus æqua ſit, binas in eo neceſſe eſt differētias eſſe. Nam crebritatis, & raritatis in alterutra differētia inæqualitas fit: at non rhythmi tamen neceſſariò. Poſſunt quippe oīum partium tempora motus, quietum temporibus reſpōdere. Et ſi hoc, erit quidem rhythmus æqualis. Sin autē eadem in omnibus partibus proportio nō conſtet, ſimul perdetur rhythmus. Iam verò, vbi vnà oēs partes moueri cœperint, motæq́; æquò ſint tempore, ſi ✱ ſecundæ dilatationis non idem omnes initium partes ordiantur, ſed quædam maturius, quædam incœperint ſerius, non erit iam rhythmus æqualis, nec crebritatis, raritatisq́; differētia. Hanc enim impares qetes inæqualem efficiunt: rhythmum verò, proportionum commutatio. Ac tot ſunt inæqualitatis vtriuſq; vno in pulſu generis differentiæ, cum omnes vnà partes arteriæ diſtendi incœperint. At vbi hæc primò, illa ſecundò diſtendi cœperit, ſi omnes ſimul quieuerint, ac dein diſtentionem vnà alteram auſpicatæ ſint, neceſſariò inæqualitas in altero tantùm genere fiet rhythmi. Quòd ſi alteram diſtentionem arteria iuxta orſa ſit, ac priorem, vt in vtraq; diſtentione eadem pars prior altera pari interuallo incipiat: idq́; ſit in omnib^9 partibus conſtans: atq; illæ etiam ſimul priorem diſtē- tionem abſoluerint: ✱ neceſſariò vtiq; in vtroq; genere inæqualitas erit. Nam omne tēpus quod eſt ex motu & interuallo conflatum, omnibus eſt æquabile arteriæ particulis. Sed motuum proportiones, q̄ totū tempus in æquas partes non diſtribuatur, non reſpondēt proportionibus quietum. Quare ſimul inæqualis rhy-

Rhythmū efficit inæqualē, proportionis commutatio.

thmus neceſſariò erit ſingularũ partium: & quatenus tempora intermisſionũ differunt, etiam crebritatis raritatisq́; cõiungi cum iis inæqualitatẽ eſt neceſſariũ. Si verò altera diſtentio perinde ac prior fecerat, initium motus partium ſit orſa, non ſit aũt prioris diſtentionis finis oĩbus idem, duæ differentiæ orietur. Poteſt enim & longè quidem quieſcere prius, quę prius motum eſt auſpicata: põt etiam poſterius. * Si igitur tantò quieuerit prius, quãtò cœpit, fiet ita ęqualis in vtroq; genere pulſus. Sin multò prius atq; eſt auſpicata, qeuerit, duorum generũ inæqualẽ pulſum efficiet. At ſi quæ prior cœpit deſiſtat poſterior, duorũ generũ oĩno inæqualitatem creabit: ſi videlicet aut multò tardius, aut paulò, quieuerit. At verò ſi nec prioris diſtentionis initiũ ex oĩbus ſimul partibus fiat, neq; ſecundæ, eſt quũ rhythmus posſit eſſe inæqualis, nec nõ crebritatis & raritatis genus. Verùm ſi ſic motuũ tempora temporibus quietum rñdeant, rhythmus æqualis erit. Si verò tempora ſola paria fuerint intermisſionũ, æqualitas erit in altero genere. Sed hæc infrequẽtia ſunt: inæqualitates verò permultæ. Nam oẽs poſſunt ſimul partes à motu ceſſare, & nõ ſimul. Et quũ non ceſſant ſimul, hę prius: illæ poſterius: iã etiã vel longè prius, vel lõgè tardius.

GALENI PERGAMENI DE DIFFERENTIIS PULSUUM,

tiis pulſuum, Lib. II.

NON EVNDEM VSVM hic liber pollicet̃, ac primus: ſed quam veratrum rationem habet, vel ſcammonium cum pane, & carnibus, eandem quæ nunc dicemus, cum ſuperioribus habẽt. Nutrire enim mentes

illa ſanas,hæc reſecare prauas ſentẽtias ualent,vt morbos quoſdam. Imprimis autem mihi cum ſophiſtis eſt bellum circa vſurpanda nomina. Illi quippe ipſas res neglig ẽtes,barbaras quaſdam uoces,vndiq; citra delectum contractas,Græcorum commiſcent nominibus,neq; iis ſanè integris,legitimis'ue,ſed corruptiſſimis:atq; ita nobis aures obtundunt,qui perpetuò ſumus ſoliciti,vt nominibus q̃ puriſſimis ſenſum interpretemur:vt clariſſimè quis mentem ſuam poſſit ſignificare,ita ſermone vti eum optimè, exiſtimantes. Ad hæc verò,illi prius q̃ homonymiam diſtinxerint, ſingula definire conãtur: unde neceſſum eſt eos quàm turpiſſimè hallucinari. Neq; enim nominum ſunt, ſed rerum definitiones. Proinde quando ab vno nomine res indicantur multæ,tot definitiones,quot res,neceſſariò deſyderantur. Vbi verò vnius rei plura nomina habentur,vna tantùm definitione eſt opus. Porrò vbi Archigenes etiam de octo qualitatibus pulſuum temerariam illam ſuam nobis ſententiã protulit, debuiſſet aliquam addere,ſi non firmam demonſtrationem, at certè rationem validam:vt ne quis initio ſtatim veluti in Moſes & CHRISTI ſcholam impingens,leges audiret,nulla ſtabilitas demõſtratione. Olim etenim homo duarum linguarum peritus, oſtendebatur digito,omnibusq́; erat admirationi. At ſophiſtę hodie nos multas ediſcere volunt, cæterùm barbariſſimas: quum tamen præſtaret ipſos doceri vnam Græcam adeò ornatam & cultam, præterea communem omnibus,ac plenam humanitatis. Qua quidẽ ſi imbutus fueris,neutiq̃ vt illi,fateberis,oĩa prima genera pulſuum,qualitates exiſtere. Siquidem inter differentias ipſorum referri tum magnum,tum paruum, tum medium conſtat:nec non longum,breuem,latum,anguſtum,atq; alios deniq;,aliter nominatos. Quorũ quidem omnium vnum eſſe commune genus conſiſtẽs in

Sophiſtæ res ipſas negligũt de nominibus anxii & ſoliciti.

Definitiones ſunt rerum,nõ nominum.

Definitiones ipſas tot debere eẽ, quot res.

Chriſti doctrinã impie ſubſſanat Galen⁹.

Græcam linguã unice cõmendat Galenus.

qualitate, nemo ſanæ mentis fateatur. Quippe ipſius magni pulſus & parui, non qualitatem, ſed aut quantitatem, aut ad aliquid, aut cōiunctam cum ad aliquid quantitatem, eſſe genus, rationi conſentaneum videtur. Neq; enim ſumus neſcii: multis generibus eſſe cōmune ad aliquid. Siquidem albius & nigrius ſunt in coloris genere. Atqui color qualitas eſt. Iam ſuperius & inferius etiam in genere vbi: maturius itē & tardius, in genere quando. In aliis etiam pluribus generalibus prædicamentis uerſatur ad aliquid. Proinde mirū non eſt, ſi in prædicamēto q̄titatis illi adſit etiā locus. Quare optimè ſanè valeas moderatum pulſum (qui deſyderatur) oſtēdere, ſi exquiſitè moderatum cognoris. Cæterùm in maiori pulſu, qui videlicet moderatū excellit, ſat fuerit conſtituere quinq; aut ſex differentias. Etenim illum qui omnes ſuperet, maximum appellabimus. Qui medius eſt inter maximum & mediū, ſimpliciter magnum. Iam interponēdi huic & illi vtrinq; bini alteri: vnus paulò maior moderato, alter qui magno paulum concedit. Alius item qui magnum ſuperet: ſicuti & alius qui ſit proximus maximo. Dicimus itaq; maximum & paruum pulſum, ſub prædicamēto ad aliquid eſſe, & quantitatem ſignificare: ineſſeq; vtriq; magnitudinem, vt magno magnam, ita paruo puſillam. At longus dicitur, qui longitudine excedit medium: latus qui latitudine: altus q̄ui profunditate: quorum intelligitur nullus in tribus dimenſionibus arteriæ, citra quas nulla magnitudo conſtiterit. Siquidē quantitas vnius* extenſionis, nō magnitudò ſed longitudo eſt, ex qua nonnullos longos & breues dicim⁹: non magnos vel paruos. Nec verò ita lineam vnquā appellamus, ſed aut lōgam, aut breuem. Verùm corpora quæ trinam dimenſionem ſortiuntur, ea magna & parua appellamus. Proinde pulſus qui ab vna dimēſione cognominantur, à magnitudinis quidem gene-

Ad aliqd eſſe commune multis generibus.

Pulſus maioris dicti conſtitui quinq; aut ſex differētias.

Maximus pulſus.

Magnus ſimpliciter pulſus

Pulſus magn. & paruus, ſub prædicamento ad aliquid eſt, & quantitatē ſignificat.

Lōgus pulſus.

Latus pulſus.

Altus pulſus.

Magnitudo nulla conſtare pōt, abſq; dimenſionibus tribus.

Quantitatem vnius extēſionis nō eſſe magnitudinem.

re reiiciuntur: ſub eo autem qui ſecundum quantitatē eſt, continentur. Vbi igitur à proportione tres illæ dimenſiones diſcedunt, atq; aliqua vel aliquæ illarũ minuuntur, vel ſuperant, quatuor & viginti pulſuũ differentiæ naſcunt: quas nos, quo vigintiſeptē eſſe obtinētium tres dimēſiones pulſuũ differentias oſtēderemus, cum prædictis tribus in tabella propoſuimus. Quibus oĩbus vnũ cõe genus quantitatē ſcilicet diſtentionis arteriæ, inuenimus. Quòd ſi liceat etiam cõtractionē tactu diſcernere, & in hac quoq; reperientur totidē differentiæ. Enimuerò qui nullum aiunt longum ſe ſimpliciter pulſum poſſe animo comprehendere, quum omnino is aliqua ſit præditus latitudine, & profunditate, mihi rudes primarum diſciplinarum videntur: quandoquidem nec magnum etiam ſic concipere poſſent: quòd videlicet is ſimplex nõ detur, niſi ſimul celer uel tardus, vel vehemens, vel languidus, vel particeps ſit aliarum differentiarum. Etenim quæ ſine aliis eſſe non poſſunt, non'ne mera fatuitas eſt, ne cognitioni quidē repræſentari citra illa profiteri? Porrò ex vnica dimēſione pulſus, multa nos cognoſcere poſſumus. Nam ut certam rem demonſtrare magnus pulſus poteſt, ita etiam altus ſolus, non ſimul cum ipſo conceptis aliis dimenſionibus animo. At verò pulſus binarum dimēſionum, nec ad viam & rationem quicquam faciunt eorum, qui trinis ſimul dimenſionibus intelliguntur: & à diuidendi ſunt methodo abducti. Porrò, vbi ex omnibus differētiis volumus intelligere compoſitum ipſum, tunc ars iubet, vt propoſitæ rei totam perſpiciamus naturam. Eam itaq; nos in ſimplices differentias reſoluimus: quòd abſq; eo, compoſitum exactè intelligi nequeat. Niſi verò totam rei naturã in unum complecti, neq; in vna differentia & ſimplici conſiſtere valeas, nulla erit ars, nulla via vel ratio, nulla deniq; vtilitas. Quam ob rem nos primùm pulſuũ vni-

Pulſuum differentiæ uigintiſeptem.

Compoſitum non poſſe itelligi abſq; ipſi reſolutione in ſimplices differentias.

uerſam naturam diduximus in differentias, quæ ipſam conſtituunt: atq; hanc quantitatem diſtentionis vocauimus: illam qualitatis ictus: aliam qualitatis tunicæ: aliasq; ordine commemoratas. Deinde in his rurſus ſimplices notiones inueſtigauimus: vt quam habet rationem differentia quantitatis diſtentionis ad totam pulſuum ex omnibus conflatam naturam, ita inueniatur aliud, ad hanc ipſam ſe ſimiliter habens. Sunt autem differentiæ omnes vniuſcuiuſq; dimenſionis, aliarum omnibus copulandæ: vt in vnaquaq; binarum dimenſionum copulatione, exiſtant nouem differentiæ, omnes vigintiſeptem. Adſcribam unam, poſtea de reliquis etiam licebit diſcere.

1	Longus	latus
2	Longus	moderatus
3	Longus	anguſtus
4	Latus	moderatus
5	Moderatus	moderatus
6	Anguſtus	moderatus
7	Breuis	latus
8	Breuis	moderatus
9	Breuis	anguſtus.

IN hac ergo tabella tres longitudinis differentias complicantes cum tribus latitudinis, nouem efficimus differentias. Altera erit eodem modo tabella, cum tribus longitudinis differentiis, coniunctas profunditatis tres habens. Tertia præterea, in qua profunditatis tribus, copulabuntur tres latitudinis. Erunt itaq; omnes differentiæ vigintiſeptem: quum ſingulæ tabellæ nouem contineant. Cæterùm hos

omnes pulſus, qui concipiuntur bini, ob dictas cauſas omiſimus: tradidimus autem eos, qui ſingulis dimenſionibus intelliguntur, numero nouem: atq; eos qui trinis ſimul, quos in tabella deſcripſimus, vigintiſeptem: quorum omnium fecimus commune genus quantitatem diſtentionis. Porrò exceſſus pulſuum atq; defectus, qui vna dimenſione intelligũtur, à principio diuidere poteris: vt in magno nobis eſt demonſtratum. Nam moderati ſoli ſingulis generibus indiuiſibiles ſunt: alii autem, plures diuiſiones recipiunt, ac ſua quidem natura infinitas. Quod enim genus maiorem & minorem exceſſum & defectum obtinet, infinitas neceſſe eſt differentias ſortiatur: non tamen ſecundum ſenſum. Ergo eſſe quoddam genus pulſuũ qui in quantitate diſtenſionis conſiſtunt, ſatis oſtẽſum eſt. At quandoquidem celer quidam eſt, & tardus, & moderatus, in arteriæ motu pulſus: atq; horum cõmune genus qualitas eſt motus: nũ aliquod inuenire cõe genus valeamus qualitatis & q̃titatis, nobis eſt attẽdendũ. Quod ſi nequeamus, in prima referemus gña, tum quantitatẽ diſtentionis, tum qualitatẽ motus. Quum autẽ qualitas motus differat à qualitate corporis ipſi arteriæ, certè qualitatis prædicamentũ cõe erit vtriq; generi. Tamen genus haud item ambæ qualitates vllum commune obtinẽt. Nam per homonymiã vtraq; affectio qualitas dicitur. Neq; enim eadem eſt in ambabus qualitas: ſicuti in albo & nigro: atq; frigido & calido. Genus autem pulſuum in quantitate diſtentionis, à genere motus, corporisq́; arteriæ, planè diſtat: quantitas ſiquidem à qualitate disſidet: atq; iccirco etiam à genere contentionis: nec non à rhythmo, & à genere ordinis & ptrurbationis illius, ſicuti & æqualitatis, inæqualitatisq́;. Quæ quidem prædicamento ad aliquid attribuuntur omnia. Proinde ſupereſt, vt illud comparemus cum genere crebritatis, & raritatis: nã hoc cõ-

Moderati pulſus ſoli ſingulis generibus indiuiſibiles ſunt.

ſtitúere videtur quãtitas temporis quietis. Sed ſub idẽ ſic rurſus prædicamentum reducentur: genus amborum tamen non erit idem. Nam genere toto quantitas dimenſionis corporis, à quãtitate abeſt temporis. Ac nullum ſanè eſſe apertum eſt in pulſibus genus altius, quantitatis genere diſtentionis. Verùm differentiæ ipſæ interdum quidem atque communiter accipiuntur, tum pro generibus, tũ pro ſpeciebus: peculiarius autem, pro illis quæ in diuiſionibus reperiuntur: quæ nec ſpecies ſunt, nec genera. Differentiæ tamen nomẽ poteſt omnibus aſsignari, qualitatibus, quantitatibus, relationibus, & vno verbo, vniuerſis. Nam ab eo quòd differat vnum ab altero, nomen differentiæ factũ eſt, & conceptum. Differunt autem quædã ſtatim primis generibus prædicamentorum, vt homo, album, bicubitale, dextrum. Nam vnum illorum eſt ſubſtantia: alterum qualitas: aliud quantitas: aliud ad aliquid. Quædam ſubiectis generibus ſub his: vt album & triangulare. Color enim, illius eſt genus: huius figura. Hæc rurſus ambo prædicamento ſubiecta ſunt qualitatis. Itaque albo primum prædicamentum, cum triangulari conuenit: eſt enim vtrũque qualitas: cæterùm generis ſunt diuerſi: hoc figurarum: illud colorum. Alia iam ſpeciè differunt, quum non differant genere: vt album & flauum. Similiter alia differunt numero: vt gratia exempli, album ab hoc albo, peculiari quadã differentia diſidet, ſed eidem ſpeciei ſubditum eſt, albo: præterea vtriuſque idem genus eſt color, & commune prædicamentum qualitas. Atque ita ſanè quodlibet à quouis, alterum ab altero prorſus aliquatenus differt. Quando igitur differentia à differendo appellata eſt, & inuenta: differre autem tum indiuidua, tum ſpecies, tum genera inueniuntur ſubalterna: & ſemel omnia quæ aliquo modo ſunt: differentiaque rebus omnibus ineſt, non autem qualitas: malè vtique Archigenes prima genera dif

Differẽtias interdum accipi pro generibus ſpeciebusque.

Differẽtiæ nomen quibus poſſit accommodari.

Differẽtiæ nomen, unde ſit ductum.

Pulſuum differentiarũ genera prima, Archigenes perperam qualitates uocauit.

ferentiarum pulſuum qualitates vocauit: nos autē recte, atq; ordine, quum hæc, tum alia omnia, differentias. Quare etiam vniuerſo operi titulum fecimus de differentiis pulſuum.

GALENI PERGAMENI DE DIFFERENTIIS pulſuum. Lib. III.

Controuerſia unde naſcat.

SI AMOR SAPIENTIAE atq; honeſti ſingulis iuxta placeret (vt ait tragicus) nulla foret mortalibus contentio ambigua. Nunc quia non videtur omnibus idem, nec honeſtum, nec ſapiens eſſe, neq; etiā verùm, neceſſariò controuerſia naſcitur. Cæterùm qui in dubia opinione verſatur, quòd non aſſequatur ſciētiam, ei condonandum fuerit. At qui de nominibus digladiantur, nec vllum hic faciunt finem, aut modum, minimè mihi venia digni vidētur. Nam rerum quum ſit ea obſcuritas, vt ſi vel in triplū hęc vita noſtra prorogaretur, ne tum quidem exactè cognoſcere omnia poſſemus (qua ratione adductus Hippocrates vitam ait eſſe breuem & artem longam) quo modo qui in iis quæ ab re ſunt, tempus conterit, abſurditatis impudentięq; notam abiiciet? Etenim de nominibus laborare eſt prorſus operam ludere: res autem ipſas expēdere, artes locupletare. Perinde ſiquidem eſt ſi vocemus ipſum pulſum Dionem: dicamus autem illum dignoſci exactè, ſi comprimamus arteriam, nec leuiter attingamus: nec non pulſum proficiſci à robore facultatis vitalis, eſſeq; ſignum ſalubre in morbis: & præterea quales indicatiões ſoleat promittere. Porrò ipſius robur ictus, in tactus impulſu, repulſu, ſubuerſio-

Vita breuis. Ars longa.

aphor/ primo.

Pulſum proficiſci a robore facultatis uitalis.

neq; poſitũ eſſe, omnibus in profeſſo eſt: at à qua cauſa fiat, controuerſum exiſtit. Vnuſquiſq; ſiquidē propriam opinionem tuetur. Citius aũt Moſes aſſeclæ & CHRISTI ſua deſerant dogmata, quàm qui ſectis addicti & conſecrati ſunt, tum medici, tum philoſophi. Itaq; inter pulſus eſt quidam, qui tactum ipſum ſubuertit: id eſt, valde & cum renixu quodam pulſat. Dignoſcitur autem is, vbi plurimùm inſigimus digitos: non leniter palpamus. Cauſa eius exiſtit, facultatis robur, pulſus efficientis. Proinde ſi de medicis vocabulis primò omnis noſtra poteſtas ſit inſtituendis, contentum eum pulſum, non vehementem vocemus. Nunc quia à pluribus iampridem vehemens eſt vocitatus, nomen nihil mutamus: tametſi non ſimus neſcii, vehementiæ nomen actioni ſemper tribui, contentæ ſimul atq; citatæ. Iam verò dum vacuum pulſum appellant, quum nihil omnino vacuum in orbe detur, bifariam illum interpretabimur. Nam aut arteriam ſic intelligemus vacuam, vt quæ aerem tantùm contineat: & quanquã ſit plurimùm inflata & diſtenta, vacua tñ ſit appellanda, vt inflatus culeus vacuus dicitur vino: aut ita illam vacuam eſſe dicemus, vt vtres ipſos qñ aere expulſo, eorũ tunicæ conſidũt. Ac prima ſanè ſignificatione erit pulſus talis, qualem Eraſiſtratus natura eum ſemper aſſerit eſſe. Altera nihil à paruo differet. Itaq; neceſſum videtur, ut aut paruum pulſum, aut aereum, vocemus vacuum: itemq; contrarios iis plenos, magnum ſcilicet, atq; eum qui humidam ſpēm refert. Præcipuè tamen infuſæ ſubſtantiæ ratione appellare licebit plenum aut vacuum vas: ratione autem tunicarum arteriæ, aliter: quas rectius ſanè duras & molles, non plenas vel vacuas appelles: quum ſimilare corpus (niſi per metaphoram, quæ à diſciplina artificioſa ableganda eſt) quod vacuum vocetur vel plenum, ſit nullum. Quando-

Robur ipſius arteriarũ ictus, in quo nã poſi tum ſit.

Chriſtianorum conſtantiã ſummã, Galenus exprimit.

Pulſus contentus.

Vacuum nihil in orbe dari.

Pulſus uacuus, quomodo intelligendus ſit.

Plenũ aut uacuum uas præcipue dici infuſæ ſubſtãtiæ ratione.

Metaphoram eſſe ablegandam ab artifi- cioſa doctrina.

Similare corpus nullũ eſſe plenum aut uacuum.

quidem autem omnia corpora, ex terra, aqua, igne, & aere conflata ſunt: in quibus exuperat quidem vel terreſtre elementum, vel aqueum, à gelu concretum, non poſſunt ea non dura eſſe: in quibus verò igneum vel aereum, vel humidum elementum excellit, nō concretum, neceſſum eſt ea mollia exiſtāt. Præterea ſi prædita foraminibus ſint, vel meatibus, ſi ſuperior ibi ſit terreſtris ſubſtantia, vel aquoſa concreta, facit neceſſariò ad totius duritiem corporis: ſin ſubtilis vel humida, ſed non concreta, ad mollitiem. Eſt autem in nobis tactus iudex corporis duri mollisq;. Quem quidē dum applicamus obiectis, quę offendimus illum admittere, & quaſi ſubeūti cedere, mollia appellamus. Cōtrà quæ vim afferunt cuti noſtræ, & protrudunt, ſi hæc cedens vrgentia intus excipiat, dura illa vocamus. At ſi oīno cedat & deiiciatur ab vrgente, id quod concidit, imbecillius omnes: quod deiicit, validius appellant. Porrò Ariſtoteles elimatius q̃ Plato, non id quod cedit, appellat molle, ſed ei addit, modò, quod in ſe ipſum: modò, quod loco non dimouetur. Quòd ſi ſimul vtrūq; addamus, vt in ſecūdo libro de Generatione & interitu Ariſtoteles fecit, ac molle dicamus eſſe, quod ī ſeipſum cedit, nec migrat aliò, adhuc definiem⁹ apertius. Vtrūq; ſiquidem ſoli accidit molli. Nam cedere quidem, commune ſymptoma eſt mollis, & imbecilli: at in ſe ipſum, ſolius eſt mollis, vt non in ſe ipſum, imbecilli tantùm: præterea, vt in vicinum locum migratio, propriū infirmi eſt, ita non demigrare, vnius mollis. Iam verò, ut tangibile eſt corpus durū, ſic durities eſt qualitas tactilis. Siquidē qualitates tactiles ſunt, calor, frigus, humiditas, ſiccitas, grauitas, leuitas, durities, mollities, lętor, friabilitas, aſperitas, læuor, craſſities, atq; tenuitas. Quæ omnes exprimi tāgibiles qualitates poſſunt, & corpora non ſecus iis prædita. Quippe horum pariter ſeptem ſunt oppoſitæ coniugationes, & nomina

Dura q̃ ſint. Mollia quæ.

Tactus eſt iudex duri, mollisq;.

Mollia eſſe q̃ cedūt tactui. Dura eſſe, quę noſtram repellunt cutim.

Ariſtoteles prę fertur Platoni.

Molle eſſe qđ in ſe ipſum cedit, nec migrat alio.

Durities eſt q̃litas tactilis. Qualitates tactiles quæ nā ſint.

quatuordecim. Prima eſt oppoſitio calidi & frigidi. Secunda, ſicci & humidi. Tertia grauis & leuis. Quarta duri & mollis. Quinta, lenti & friabilis. Sexta, aſperi & læuis. Septima, craſsi atq; tenuis. Durum igit̃ corpus, quod ſic propriè & primariè appellat̃, renitit̃, & nihil tāgenti cedit. Quia verò multa corpori duro accidūt, vnumquodq; eorum metaphoras nobis ſuppeditat: inter quas ſanè vt repudiam⁹ obſcuras & tectas, ſic probamus illas, quæ apertam illuſtremq́; ſimilitudinem præ ſe ferunt. Vt dum legem duram & iudicem dicūt, qui à venia danda ſunt omnino alieni. Corpus itaq; arteriæ, vel durum, vel molle primò & præcipuè eſt dicendum. At pulſus eius ſtatum denuncians, non propriè, nec primò, ſed per accidens, venit durus aut mollis vocandus.

Tactiliū corporum ſeptem oppoſitiones.

Durum corp⁹ ſimpliciter.

Metaphoræ q̄nam ſint recipiendæ.

Pulſū dici durum, aut mollē ex accidenti.

GALENI PERGAMENI DE DIFFERENTIIS PVLSVVM, Lib. IIII.

AT VERO, vbi etiam ante definitiones, ipſæ res notæ exiſtunt, nullus profectò eſt vſus definitionum: quemadmodū in pulſus appellatione, quā intelligunt etiam omnes mortales, nedum medici. Proinde incuſandi ſunt, qui circa definitionem pulſuum inter ſe maximè digladiantur, alii aliud eſſe pulſum cēſentes. Sunt porrò definitionum prima genera duo: alterum quod planè rei notionem explicat: alterum, quod ipſam eſſentiā docet. Virtus eſt ſua vtriq; definitioni: illi quæ notionem explicat, vt omnibus ſit teſtata, qui eodem ſermone vtuntur, & ad rei eſſentiam ne aſpiret. Huic quæ eſſentiam docet, vt ei quæ notionem ſubiicit, conſentiat,

Definitionum prima genera duo: notionale uidelicet, atq; eſſentiale.

non ſit tamen cum ea eadem. Ac prima quidem, debet ex ſe ipſa fidem habere, res perſpicuas explicans, manifeſtasq́;. Vnde Ariſtoteles eam definitionem nominis appellauit: ſicuti alteram eſſe definitionem ait, quæ quid ſit, explanat. Etenim quibuſdam in partibus cutis, non modo tactu, ſed etiam oculis, motum quendã percipimus. Qui quidem in iis qui rectè ſe habent, in multis corporis partibus cernitur: de quibus eſt carpus manus. Palàm ſiquidem illic deprehendimus aſcẽſum quendam atq; deſcenſum, præterea mediam intermiſſionem. Quam ſanè motionem omnes pulſum appellant. Hũc qui breuibus poſsit iterpretari, optimè definitionem ille notionis effecerit, ſi nec omittat quicq̃, nec ſuperflui aliquid addat. Vt ſi dicat eum talem motum, eſſe arteriarum pulſum. At ſi quis tunicas arteriæ explorarit, facultatemq́; repererit, quæ arteriarũ motionẽ excitat, ipſiusq́; motionis vſum cognorit, is certè vt prætergreſſus notionem eſt, ſic vniuerſam eſſentiam pulſuum generationis tenuerit. Verùm tamẽ iſta quidem nequeas definitione vniuerſa complecti. Vnde fit, vt nulla pulſuum definitio prorſus eſſentialis conſtitui poſsit: aut certè prælonga erit. Senſibilis itaq; ille arteriarum motus (quem quiete interpellari diximus) pulſus vocatur. Nihil autem apertius eſt, quàm motum ipſum in altum, latum, & longum, extendi, in gracilibus corporum, atq; in maximis pulſibus. Cæterùm integram pulſus definitionem feceris, ſi vſum eorum generationis adiunxeris, quæ tutela innati caloris exiſtit. Facit autem ad procreandum animalem ſpiritum, illa ſpiritalis ſubſtantia, quam arteriæ continent. Atq; attrahunt quidem arteriæ, dum dilatãtur: excernunt autem dum contrahuntur. Igitur definitio eſſentialis, quæ oratio eſt rei eſſentiam edocens, neceſſariò eſt genus explicatura, & differentias, & vſum generationis: cauſam itẽ efficientem, & materialem,

Definitio nominis.

Definitio quid ſit explanans.

Arteriarũ motum in carpo eſſe oculis pceptibilem.

Pulſuum eſſentialis definitio, quæ breuis ſit, nulla cõſtitui poteſt.

Pulſus quid.

Pulſuum uſus eſt tutela innati caloris.

Arteriæ attrahunt dum dilatãtur: expellũt dum cõtrahuntur.

ut inſtrumentalem, aut vtcunque appellare volueris. ⁊t genus, aut motum, aut actionē, aut pasſionem arteriarum. Differentias, quòd per diſtentionem & contractionem, quódq; ſpõte. Vſum, quòd innati caloris nomine, vel ſpiritus vitalis gignendi, aut hercle etiam animalis. Cauſam efficientem, quòd vis ſit quædam cor diſtendens & arterias, aut vitalis, aut aīalis, aut vtraque. Materialem denique & inſtrumentalem, conformationem arteriarum ad actionem, videtur demõſtratura. Atque ita ſuam quæque ſecta rationalis, ſortiretur definitionem. Nos verò dicemus pulſum eſſe peculiarē actionem, cordis præcipuè, deinde arteriarum, quæ diſtentione & contractione mouētur à facultate vitali, quo caloris natiui mediocritas retineatur, generetur autē in cerebro ſpiritus animalis. Verùm apud tyrones cuiuſuis diſciplinæ, minimè ſanè proferendæ ſubſtantiales definitiones ſunt. Sed vbi à notione exorſi, ad eſſentiæ eos notitiā ducemus, hic iam, promptæ memoriæ gratia, rem vniuerſam limitata cõplecti oratione fuerit expediens. Quum valemus igitur, cordis & arteriarum motus, quando illa diſtenduntur vndequaque, rurſusq; in ſe conſidunt, pro dignitate obeuntur. Sin autem ægrotemus, vt palpitans, vel concutiens, vel cõuulſiuus, vel tremulus motus arteriarum appareat, nil noui eſt, ſi pulſum vocemus modò conuulſiuū, modò vibratū, interdum palpitantem, interdū tremulū. Quãquam certè conuulſio ipſa tremorq;, in ſolis contingit neruis. Nam palpitationem, perſpicuè etiā fieri in cute cernas: ſicuti & in carnoſis partibus, quæ portiones ſunt muſculorū. Porrò quietes pulſuum longè obſcuriores ſunt, quàm reſpirationis: ob idq; nonnulli eas inter partes pulſuum minimè annumerarunt. Quieſcit autem thorax & pulmo id temporis quod intercedit inter ingreſſum ſpiritus, & eiuſdem exitum. Ac pro tempore quidem harum quietum, raram ap-

Pulſus definitio eſſentialis.

Conuulſio & tremor, in ſolis cõſiſtit neruis. Palpitationē, fieri etiam in cute.

Rarum & crebrum dici pulſum ut reſpirationem ꝑ differentia quietũ intercidentium motibꝰ.

pellant, vel crebram reſpirationem. Similiter dicũtur rarus & creber pulſus: ſuntq́; vnà cum æqualitate ſua & inæqualitate, cumq́; ordine & illius perturbatione, ex eorum genere, quæ non parua nunciant. Itidẽ intermittens pulſus, & intercurrens, ex eodem hoc genere, futurorum ſunt haud negligenda ſigna. Nõ perperam autem Zeno mixtum quendam motum ait eſſe pulſum, non ſimplicem, neq; vniformem: quum ex contrariis motibus conſtet, vt motus reſpirationis.

Pulſum eẽ miſtum motum, ait Zeno.

Porrò quod commune eſt omnibus pulſibus, id debet in definitione proferri: nempe res per quam pulſus cõcipiuntur, dicunturq́;, non per quam certi quidã pulſus.

Definitio rerũ quæ in generatione cõſiſtũt, quæ habeatur optima.

Ad hæc, rerum quæ in generatione ſunt, definitio cauſam efficientem complectens, optima habetur: de quibus eſt pulſus: qui vt cæteri motus, dum fit, eſt. In vniuerſum igitur, definitione quidem ſignificationem explicare propoſiti nominis, ſi quidem propoſitã rem non omnes planè aſſequantur, non dico conducit, ſed neceſſarium eſt.

Definitiõe quñ eſt res explicãda, & quñ minime.

Definire omnia uelle, ad ſophiſticam pertinet diſciplinam.

Neceſſarium etiam, vbi quis vel verſutia de induſtria, vel præ ſtupore imprudens, ſignificationes commutet nominum, tribuens aliis rebus, ac omnes homines. At ſi abſq; vtroq; horum ſit, omnino res non eſt aperienda definitione: q’ ſuum ipſam nomen abundè declaret. Nam definire omnia velle, ad ſophiſticam pertinet diſciplinam.

GALENI PERGAMENI DE DIGNOSCENdis pulſibus. Liber Primus.

Pulſuũ dignotioni admodũ longum tẽpus deſyderari.

SPECVLATIO AVTEM HAEC quæ ad pulſuum dignotionẽ ſpectat, minimè quidem orationem prolixam deſyderat, ſed tẽpus aliis ſimul omnibus longius: quãdoquidem tactu eſt nobis opus

exercitato

exercitato, vt vel paruam eorum exactè differentiam ſentiamus: nec in noſtra manu eſt illius exercitatio. Itaq; ad exercendum tactum medicus plurimùm tem poris poſtulat: vtpote cui plurimi vno eodemq́; tempore affectus arteriæ ſint perpendendi: primum diſtentionis quantitas: dein qualitas & tempus motus: quin & mouentis facultatis cõtentio: ac deniq; ipſius tunicæ arteriæ ſtatus. Hæc enim ſimul atq; illa attollitur, omnia ſunt cognoſcenda. Quin etiam caloris qualitatem, * impulſus, qui in arteriæ motione fit, aperti⁹ indicat: & etiam æqualiter an inæqualiter illa quæ memorauimus omnia, una ĩ parte & in diuerſis fiãt. Atq; in diſtentione hæc conſyderanda ſunt. In contractiõe ſanè ſimilia illis: præterea tempus inter vtrãq; mediũ, quo quieſcit, duplex illud: vnum à diſtentione antè cõtractionem: alterum à contractione antè diſtentionẽ: & horum mutua proportio, videlicet temporis mot⁹ ad tempus motus, temporis quietis ad tempus quietis, & vtriuſq; ſimul ad vtrũq;. Quæ ſunt vniuerſa antè alterum arteriæ ictum cognoſcenda, confecto iam primo pulſu. Nam quũ iam alter incœperit, cum ipſo prima ſunt attendenda quæ declarata in priori fuerunt: tum verò quo æqualitatem eorum & inæqualitatem perſpicias, omnesq́; differentias, quæ in illo ſunt expoſita, cum iis quæ in hoc, conferenda ſunt. Inde tres, quatuor, quinq;, atq; adeò multi deinceps ſunt pulſus videndi, vt ordo tibi atq; confuſio ſit explorata. Ad quorum omnium abſolutisſimam cognitionem, totã humanã requiri vitam exiſtimo. Quãquã certè exercitatio asſidua, vſum tandem ſcientificamq́; cognitionem conciliat, cum maximo emolumento: vbi quiſpiam fuerit, vt veritatis ſtudio accenſus, ſic ab immenſa diuitiarũ ſiti, ac gloriæ cupiditate (quæ hodie domi natur inter mortales) alienus. Neq; verò delitiis deditos, ſed egregiè nauos, induſtriosq́; hæc commentatio

Tangenti arteriã, quæ ſimul ſint perpẽdenda, ad dignotionẽ pulſuũ.

Vitam humanam totã deſyderari, ad exactam dignotionem pulſuum.

Exercitatio asſidua uſum, & ſcientificã cognitionem cõciliat.

Pulſui uehemẽti, firmius iniicienda eſt manus: ut languido applicãda leuius.

deſyderat. Porrò dum pulſui admouetur manus, hîc quidem firmius eſt infigenda: illic applicanda leuius: ut in vehementi & languido pulſu. Nam illum, niſi premas arteriam, non dignoſcas: hũc tantum abeſt vt cognoſcas premendo, vt ſemel etiam ſi ita facias, videatur immotus. In conuulſiuo autem pulſu, aut minimè ſentiri diſtentio, aut parum certè & obſcurè videtur: arteria nimirum ipſa in fidis modũ ſurſum deorſumq; iactata. Similiter etiam fit & vibratus pulſus, vbi arteria propriam ſedem deſeruit. Si tamen animum intendamus, non modò ictus (vt opinantur Empirici) ſed diſtentio etiam omnium pulſuum, tactu ipſo cognoſcitur. Quòd autem contractio etiam ſentiri poſſit, his rationibus euadet perſpicuum. Quandoquidem tãgentia corpora partim leniter ſeſe ac mutuò tangunt, palpitantia dũtaxat: partim verò vrgent, impellunt, euertuntq;: atq; ita quod fortius eſt & durius, veluti ſubit imbecillius & mollius: alterum aũt cedit, euertiturq;, ac veluti amplectitur id quod vrget: ſanè diſceſſus eorum mutuus non poteſt eodem modo effici: cæterùm quæ in ſuperficie tangunt, diſcedunt ſubitò. At quæ cedente molliore, longius progreſſa, veluti intrãt illud, non reuertunt item ſubitò: ſed quantò à primo occurſu progreſſa penitus vrgebant, tantum illis diſcedentibus ſenſibile ſupereſt. Tempus nanq; intercedet inter primum impetum diſcedendi, & extremum finẽ, ſecundum quem non diſcedere amplius, ſed ſubſiſtere iam dicetur. Quo tempore toto, paulatim diſcedente altero, paulatim etiam alterius remiſſo preſſu, utriuſq; ſentietur motus. Iam ſi hoc accedat, vt quod ab imo mouetur, feratur ſurſum: & quod tangit, ſupernè incumbat: præter hoc, quòd preſſus ei quod incumbit, detrahetur, etiam accidet ei, vt veluti ſubſidat. Quia quod prius excipiebat, & ſurſum impellebat, nũc deſertur. Quorum ſanè omnium in veſicis ipſis & vtri-

Conuulſiuus pulſus.

Vibratus pulſus

Contractionẽ pulſus etiã ſentiri poſſe.

bus, poſsis periculum facere, cognoſcereq́; , ſic ſe habere contactus corporum, atq; receſſus vt diximus. Sentimus itaq; ab impresſione vehementium pulſuũ, carnem noſtram, vnà cum ambiente illam cute, repelli: huic autem eſt adiuncta moti & prementis cognitio. Quin etiam recedente arteria ſentimus in ipſo corpore noſtro motum. Siquidem intrò compreſſa, ſiue ea cutis eſt, ſiue carnis pars, comitatur deſcendentem arteriam: priſtinam ſedem, qua deiecta erat, occupans: ſimulq́; fit, vt in receſſus cognitionẽ veniamus. Nam ſentimus primos omniũ, affectus noſtrorum corporum: deinde, quæ hos induxerunt foris obiecta. Vbi igitur à premẽdo recedit arteria, ſola inæqualitas preſſus, reditum & contractionem eius annunciat. Porrò languidos pulſus, ſi quis leniter tãgẽdos illos ignoret, fortaſſe abolitũ homini pulſum dicet: qui quidẽ mentietur inde, quòd non rectè ipſos tetigerit. Contrà planè vehementes, quo ipſorum deprehendatur robur, requirunt vt qui tangunt, digitos validè infigant. Repelli enim hoc tibi magis videbuntur, quo eos vrgeas magis. Vnde etiam contractionem omnes uehementes pulſus habent ſenſibilem: languidorum verò nullus. Cæterùm qui maximus ſimul & vehemẽtisſimus, durusq́; ſit (quatenus coniungi cum magnitudine duritiés valeat) non autem velox, hic apertisſimam habet contractionem. Omnes alii, quatenus plus vel minus de illorum aliquo habeant adiunctũ, eatenus percipientur aut facilius, aut ægrius. At verò non ut maximos ſimul & vehementisſimos, ita durisſimos eoſdemq́; maximos vnquam pulſus reperias: ac ne duros pariter & maximos. Sed qui inter durum & mollem medius eſt pulſus, cum maximo connexus inuenitur frequenter. Etiam durum ſimul ac vehementem non raro eundem cernas: ſicuti & durum ſimul & vehementisſimum. At vehementisſimus & duriſ-

Arteriæ ſyſtole quando deprehendatur.

Pulſus languidos eſſe leniter contrectandos.

Pulſus uehemẽtes ſunt ualide apprehendendi.

Durisſimũ ſimul & maximũ pulſum nõ reperiri unq̃.

Pulſus inter ſe coeuntes, & qceire non poſſint.

ſimus nunquam idem pulſus exiſtit: nec maximus, vehementisſimusq́;, atq; idem tardisſimus. Quippe maximi & vehementisſimi, maiori ex parte ſunt celeres: ſin minus, at non tardi. Vehementisſimus ergo & maximus, qui nec mollis ſit, nec velox, clarisſimam contractionem adducet. Claram etiam vehementisſimus certè, & magnus, & durus, & etiam vehementes ſimul & magni: & duri. Minus autem quàm horum, ſed euidens tamen contractio vehemẽtis, magni, & mollis exiſtit. Manifeſta adhuc vehementis ſimul & moderati magnitudine atq; duritia. Imò verò qui tribus differentiis eſt, moderatus, perſpicuam adhuc contractionem ſortitur. At non facilè contractio vehementis & parui, qui omnino etiam durus eſt, cognoſcitur. At parui, duriq́;, ſed contentione moderata, etiam obſcurior eſt. Iam ſi paruus nec durus ſit, & moderato robore, vt deprehendatur is, ſenſum flagitat probè exercitatum. Languidus pulſus, neq; cum magno coniunctus, neq; cum paruo, apertam obtinet contractionem. Is ſi cũ duro iungatur, neceſſariò erit minimus. Itaq; non cuiuſuis pulſus poteſt contractio ſentiri: nec quorum poteſt, perinde omnium eſt euidens. Cæterùm vel vehemens, vel non languidus is pulſus ſit, eſt neceſſe, qui ſenſibilem tangentibus contractionem fuerit repræſentaturus. Porrò ex ſanis, qui moderato ſunt corpore, & temperata natura, in flore ætatis, maximè Vere inter anni tempora, regionéq; incolunt temperatam, atq; robuſti ſunt, & omni mœrore, metu, ſaturitate, motúq; vacui, hi pulſum vehementem magnumq́; omnes habent. Qui ſi ſe moderatè exercuerint, fotiq́; ſint modicis balneis, vel vini non permultum hauſerint, vel irati ſint, vel aliquã operam ſtrenuam nauauerint, non magnos iam & vehementes tantùm, ſed quãmaximos, vehemẽtisſimosq́; pulſus habebunt. Iidem ſi laborent ſyncera tertiana,

Contractio arteriarũ in quibus conſpicua ſit pulſib⁹: & in quibus obſcura.

Contractionẽ exhibitur⁹ ſenſibilem pulſus, qualis nã eſſe debeat.

Pulſus vehemẽs, magnuſq; quibus adſit.

vel ardenti, miti, & ſimplici, vel qua alia magnopere calida, & veluti feruente febri: præterea diariarum aliqua, quæ ex bubone proficiſcuntur, & ex aduſtionib⁹, modicisq; laſsitudinibus, maximos etiam tum, & vehementisſimos pulſus habebunt. Quorum quidem ſi arterias contingas, clarisſimè contractionem perſenties. Nam vt maximum receſſus arteriæ ſpatiū & tempus in illis eſt, ſic apertisſima eius erit cognitio. Sed nō nihil etiam conducit durities, ad percipiendam ſyſtolem: quum ad vim ictus magnopere conferat. Quòd igitur diſtentionis violentiæ ſemper reſpondeat contractionis ſenſus, hoc contractiones dignoſcentur clarius, quo violentioribus ſuccedent dilatationibus. Magnus tamen pulſus haud facilè cū duro miſcetur. Cæterùm quibus ualida uitalis facultas eſt, ſed in uictu delinquunt, ac præcipuè in vini intempeſtiua potione, iis tales pulſus contingunt, conſpicuaq; eſt in eis ipſius arteriæ contractio. Iam tarditas, quantum auget receſſus tempus, tanto manifeſtiorem motum oſtendet. Quòd uerò ad manus applicationem pertinet, ſi comprimendo applicemus tactum, nulla differentia ſenſibilis ex manus ſuper arteriam, vel ſubter, applicatione, inuenietur. Vel ſi palpando tantùm, veluti ſuſpenſis digitis, ne tum quidem vllam differentiam animaduertamus. At tertius applicandi modus, qui medius eſt inter compresſionem & palpitationē leuem, ne obiri quidē poteſt, ſi infernè tangas arteriam. Siquidem liberare oportet tum manum omnibus uoluntariis motibus, & ueluti languidā admouere. Quod ni fecerimus, delabetur manus à grauitate depreſſa, vt minus contrectare poſſit arteriam. Proinde ſupernè attingere tantùm licebit: infernè autem nequaquam. Quatenus igitur in uehementibus magnis, nec velocibus pulſibus, ab arteriæ diſtentionibus tactum repelli accidit, hac te nus recedente illa, ſenſibilis contractio fiat, neceſſe eſt.

Diariæ febres unde proficiſcantur.

Arteriæ duritiem conferre plurimum ad percipiendam ſyſtolem.

Applicatio manus ad carpū qualis molienda ſit.

Contractio arteriæ qualiter diſcernẽda ſit.

At verò contractionem magis comprimendo, quàm leniter attingendo, dignoſces: nec minus ſi infernè tangamus, quàm ſi ſupernè: quòd perinde vtrobiq; arteriæ contractionem tactus ſequatur. Verùm manus ipſa quæ tanget, nõ modò promptè ſentiat oportet, verùm etiam ſit mollis. Sic enim vel minimos motus dignoſcet. Similiter etiam, ſi per longius interuallum feratur, clarius contractionem percipiet. Etenim media applicatio quæ citra ullã vim fit, hactenus motum ſentiet in pulſibus minimè certè languidis, quatenus viſus: in languidis verò ſentiendis, etiam viſui concedet. Altera, quum premimus, in languidis, ſuprà primam, motum arteriæ obſcurabit: in vehementibus percipiet, præ cæteris. At tertia, qua veluti ſuſpendimus manum, motum ſanè quàm breuem ſentiet. Iam verò, maximæ quidem arteriæ, quæ ſecundùm dorſum eſt ſita, cuius fugit pridem motus, ſimul atq; contabuit animal, ad abdomẽ motus percipitur. Arteriæ quippe, leuiora corpora, vbi diſtenduntur, facilè ſecum attollunt: grauiora ægrius: prægrauia aũt, ne mouent quidem. Hinc fit, vt craſſis pulſus exiguus inſit, quòd videlicet longitudo eius minuatur, & latitudo fiat limitatior, cõſtricta nimirum à multa carne. Aſcenſus item in illis vbertate corporum incumbentium ſupprimitur. Gracilium verò, cæterùm robuſtorum, inſignem latitudinem & longitudinem pulſus habet: conſpicuum etiam aſcenſum. Verùm enimuerò initium diſtentionis, noſtrum ſenſum effugere, quum ob corpora quæ degrauant arteriam, tum interdum etiam ob internæ quietis magnitudinẽ, nemini obſcurum exiſtimo: quemadmodum & ipſius cõtractionis finem. Nam quum maiorem motum in contractionibus non ſentiamus, ſed vel parem ac in diſtentionibus, vel quod verum eſt, minorem: omnem autem in diſtentionibus non percipimus: planum eſt

Manus tãgendo apta qualis nam eſſe debeat.

Applicationis manus ad carpum tres differentiæ.

Arteriæ dorſalis pulſum ĩ tabidis ad abdomen diſcerni.

Craſſis pulſus exiguus cur adſit.

Gracilibus ſimul & ualidis pulſum eẽ omni dimenſione conſpicuum.

Initium dilatationis arteriæ, & contractionis finẽ, cur noſtrum ſenſum effugiat.

vtiq; , nec totum nos percepturos in contractionibus. Tanta autem pars diſtentionis non ſentitur, quãta inter arteriæ primum impetum motus, & ictus vſq; ad noſtrum tactum diſtributionem, intercedit. Similiter quando tantam ſentimus contractionis partem, quantã diſtentionis, aut paulò minorẽ: erit etiam contractionis pars illa quæ non ſentit, par diſtentionis parti, aut aliquantò maior. At verò arteriæ interna & externa quies per accidẽs pulſus partes dicũtur. Quarum externam quidem, ſimpliciter manũ admouens, quanta illa ſit, maximè deprehendes: aut ſi etiam premere libeat, idq; in vehementiſsimis pulſibus, videlicet vrgendo hactenus, vt motum ipſum non lædas. Internam autem ſi premas, quoad tibi per præſentem liceat vehementiam, ita maximè illam dignoſces. Atq; externam quidem totam quietem, ſi ordine attingas, planè animaduertes: internam verò, vnà cum partibus quæ ſentiri nequeunt, utriuſq; motus: fine videlicet contractionis, & diſtentionis initio. Vbi igitur dignoſcere externam quietem eſt animus, citrà ullam vim applicare tactum debemus. Contrà, internam, ni vrgeas comprimaſq;, non cognoſcas. Nam contractioni arteriæ conſtantiſsimè debet hærere tactus. At premere minimè niſi in vehementioribus licet. Liquet itaq;, in his etiam ſolis internam quietem poſſe dignoſci: imò ne hic quidem exactè: ſed plerunq; ſanè multò maiorem quàm re vera ſit: interdum paulò, attamen adhuc illam maiorem animaduertes. Neceſſariò enim duo ei tempora accedunt partium inſenſibilium vtriuſq; motus: & quod ad finem contractionis eſt, & quod in diſtentionis principio. Quæ cum aliàs aliam longitudinem habeant, nec parem ſemper acceſsioni tempus internæ quietis habebit, nec exactè vnquam dignoſci poterit.

Quietes arteriæ p accidens pulſus partes dicuntur.

Quietum arteriæ dignoſcendarum ratio.

Quietis internæ tempus in pulſu nõ poſſe exactè dignoſci.

GALENI PERGAMENI DE DIGNOSCENdis pulſibus. Liber II.

Diſtenſionē eſſe pricipē pulſus partē, plurimūq; ad prę ſagiendū conducere.

DEINCEPS AVTEM QVAE partibus pulſuum inſunt, accuratè exponamus, à diſtentione auſpicatis quòd princeps hæc pulſuum pars ſit, & plurimā habeat cognitionis in ſe varietatē, plurimùmq; ad præſagiendum ſit vtilis. Porrò quum multa ſint quæ diſtentionibus inſunt, inter ea omnia motus principaliſsimas partes occupat, ex ratione ſubſtantiæ pulſuum, maximè ad illas pertinens. Omnis autē motus tempus habet, quo fit: præterea celeritatem, vel tarditatem, uel æqualitatem, vel inæqualitatem: ad hæc, vbi feratur, ſpatium. At aliter videtur tempus dignoſci: aliter tarditas & celeritas. Neq; enī ſi motionis ſit breuius tempus, continuò pulſum dixero celeriorem exiſtere. Eſt autem pulſus celer, qui in pauco tempore motū finit: tardus, qui multo. Cæterùm motus præditi longiori tempore pulſus eſt non raro uelocior eo, qui breuius obtinet. Hallucinantur igitur qui formicantē pulſum, q imbecillus, creber, & paruus ſit, celerem eſſe exiſtimant. Siquidem ad iudicandam motus alicuius celeritatem, non modò temporis, ſed ſpatii etiam in quo fit motus, ratio eſt habenda. Nam fieri non poteſt, qn arteria quæ breuiſsimo interuallo vehitur, minus conſumat temporis, quàm quæ maximo. Si igitur & ſpatium ſpatio, & tempus reſpondeat tempori, æquè celeres fieri motus dicemus. Si verò maior ſit proportio ſpatii ad ſpatium, quàm temporis ad tempus: vel temporis ad tempus, quàm ſpatii ad ſpatium, hos motus minimè exiſtimamus pari celeritate fieri. Siquidem ſi

Motui quę inſint.

Pulſus celer, et tardus, q ſint.

Formicantem pulſum nō eē celerem.

Celeritati pulſuum diiudicādæ, quid expēdere oporteat.

ſpatii cum ſpatio collati maior ſit proportio, q̄ temporis comparati cum tempore, manifeſtum eſt eū motum neceſſariò celeriorem exiſtere. Contrà, ſi prioris motus ſpatium minorem habeat proportionē ad ſpatium alterius, quàm tempus, prior neceſſariò erit tardior. Fingamus igitur iam duos aſcenſu impares pulſus: ſitq; profunditas profunditatis decupla, & tēpus temporis duplum. Pulſus certè, cuius altitudo erit decupla, multò erit celerior altero. Nam humilis ſi in eodem conſtans motu, decuplo in profunditatis dimenſione increuerit, fiet ille quidē æquè ac alter altus: ſed tempore longe maiori, q̄ ille. Inuentus itaq; eſt humilis pulſus breui tempore durans, qui alto diuturno ſit tardior. Iam verò vermicās atq; formicās pulſus mutuò inter ſe conuertuntur. Quippe vt vermiculantis extremus delapſus formicantem gignit, ita formicantis incrementum generat vermiculantem. Quamplurimùm autem intereſt, tardiorem dicas aliquem motum, an tardum: celeriorem, an celerem. Siquidem celer & tardus proferuntur abſoluto ſermone: at celerior, tardiorq; referuntur ad alterum: ſimilisq; in aliis differentiis eſſe ratio videt. Porrò magnus & paruus, ſicuti & maior & minor pulſus, ſi non ad relationis, at certè ad quantitatis prædicamentum ſpectant. Dicimus autem vnamquāq; rem magnam uel paruā, non abſolutè, ſed cum aliis ſui generis comparatam. Atq; hoc ſanè inter magnum & maius intereſt, q maius quidem, omni minori posſit maius dici: magnū verò non quolibet maius: ſed tantùm cognatis. Eadem de minore & paruo diſtinctio eſt: nec non de celeri & celeriore: tardo & tardiore: duro & duriore: molli & molliori: crebro & crebriori: ac ſic de cæteris oībus, quæ partim cum altero quolibet comparata, partim cum is tantùm cum quibus conueniunt, talia, vel talia dicuntur. Nec verò ſi cum omnibus quæ ſunt eiuſdem

Vermicantem & formicantē pulſū ſibi mutuo ſuccedere.

Magni & maioris diſcrimē.

Comparationem magni & parui faciendã eſſe ad ipſius generis mediũ

generis magnum comparemus, ſtatim ſic nominabimus. Cæterùm cum medio ipſo, moderatoq; in vnoquoq; genere, ceu cum regula, ſingula comparantes, quæ illud quidem excedunt, magna eſſe dicemus omnia: quæ contrà, parua: id quod vſu venit in omni vita, & præcipuè in artibus vniuerſis. Nam ad moderati omnes examen referuntur. Verùm pro ratione ætatum, habitudinum corporum, temperamentorũ, anni temporum, locorum, ſtatuum, inſtitutorum vitæ, ac deniq; animi affectuũ, alios magnos, alios paruos, alios moderatos pulſus dicimus eſſe. Iam hos celeres, illos tardos, quoſdam moderatos: pariq; modo in cæteris differentiis. Siquidem pro ſingulis earum cauſarum indies ipſi pulſus variantur. Quæ cauſæ quũ ſemper mutuò permiſtæ ſint, difficile, ac potius impoſſibile fuerit, reperire diſtinctam aliquam differentiam pulſus, quæ omnino & ſigillatim earũ cuipiam reſpõdeat. Quare ſatius fuerit à tali inquiſitione ſuperſedere: per ſingulas autem earum cauſarum exercere hominẽ, cuius pulſum ipſe iam exploraris: ac ſic perpendere, quã in illum mutationẽ eiuſdem pulſus moliantur: id quod etiam in aliis, atq; aliis hominibus eſt faciendum periculum. Cæterùm ſi neq; id quod commune eſt, in ſuas diuiſerimus partes, nec cauſas quæ per ſe & primariò agunt, ab iis quę ex accidenti ſunt diſtinxerimus, haud dubiè in iudicio pulſuum turpiſſimè hallucinabimur. Nam ſi dixeris exercitatorum tales pulſus exiſtere, nec addideris quorum exercitatorum, nec explicaueris ipſius exercitii ſpeciem, nec modum, nec qualitatem, nec deniq; quantitatem, vtiq; magnum lapſum committes: quòd videlicet rem communem minimè in ſuas differentias ſecueris. At verò ſi qui plethoricus ſit, ac thorace & pulmone affecto, ſimul vt cœpit exerceri velociter, in dyſpnœam inciderit, vtiq; pro dyſpnœa ipſi pulſus variabunt: quorum alterationem

Pulſus uariari pro ratiõe diuerſarum cauſarum.

Pulſuum examẽ qualiter ineundum ſit.

tu exercitationi attribues, quòd cauſam ex accidenti minimè à propria diſtinxeris. Ergo ne in experiundo fallamur, corpus propoſitum deſignabimus ad experientiam, quum ſanum ſit, ac nulli externæ obnoxium alterationi: tum exercitationem qua ad id utemur, moderatam quantitate ſeruabimus: præterea, in mutatione id attendemus, ecquid caſu inciderit non ex ipſa exercitationis natura. Si enim tria hæc reſpicias, nullo negotio inueneris, quemadmodum & quatenus omnis aduentitia cauſa, pulſum ipſum immutet. Itaq; ſi in omni genere cauſæ, alterationem experientia didiceris, non eſt quòd ſis ſolicitus, ut qualis ſit, qui natura moderatus eſt pulſus, præſcias. Sed ſi, qui ſit ſingulis, de quibus agitur, peculiaris, teneas, quatenus mutatus hic eſt, quum ab aliis cauſis, tum verò ab ipſo morbo, noſcas licebit. Porrò moderata exercitia pulſus in magnitudinem, celeritatem, vehementiam, & crebritatem conuertunt. Pro ætatibus autem, maximi ſunt iuuenum pulſus: ſenum minimi: eorum quorum ætas declinat, maiores quidem quàm ſenum, minores tamen quàm iuuenum: ſenum deniq; minimi. Exoriri autem quæſtio poſſit, cur paruus pueris ſit pulſus: quanquam certè nullam reperio cauſam, cur debeat in eis eſſe talis. Proinde moderatū pulſum cognoſcere, adhuc magis neceſſariū videtur. Poteſt quippe vel pueri pulſus moderatum excellere. Quare niſi moderatum prius pulſum inuenerit, ne Empiricus quidem ipſe obſeruationem accuratè inſtituere poterit: quum non omnium ægrotorum vſus ſit cōſuetudine per ſanitatem, quò experientia naturam illorum agnoſcat, indeq; memor illius, cum ægrotantibus eam comparet. Vbi igitur optimam cōſtitutionem humani iuenerimus corporis, primùm animaduertendum eſt, qui nam eius ſint pulſus: idq; nec obiter, nec negligenter: ſed in eo ſtatu hominem accipie-

Pulſuū cognituris permutationes, tria ſpectanda eſſe.

Exercitia moderata quomodo immutent pulſus.

Pulſuum differentiæ ſecūdū ætatis.

Pueris cur pulſus ſit paruus.

Pulſum moderatum eſſe inueniendum.

mus, vbi ſuum proprium motum pulſus, à nulla exter na cauſa immutati, retineant. Hoc fiet ſi homo ipſe ab omni exceſſu & defectu ſit ímunis & liber. Poſtea inue ſtigandæ ſunt corporum vitioſæ conſtitutiones: earumq́; exceſſus atq; defectus, cum moderata & optima conferendi. Dein verò, vbi quantū oporteat earū naturarum pulſus disſidere ab inculpatisſimæ pulſu, perpenderis, longoq́; vſu exercueris rationem ſimul & tactum, iam dæmum certò putabis te moderatū tenere in omni genere pulſuum, illosq́; etiam, qui aliquo modo vltra hunc ſunt, & citra. Icciroo, quicunq; aut corporis noſtri optimam naturam, aut vitioſas nō nouit, aut ratione quidē perſpexit eas, ſed vſu vt dignoſceret, non laborauit, nihil huic fructus feret hic ſermo. Siquidem illa prius ſunt ediſcenda: poſtea huc veniendum. Naturæ igitur optimæ pulſus, aliorum omnium medius, ac veluti menſura & regula quædā exiſtit: cum quo vbi cæteros cōparamus, celeres, tardos, magnos, & paruos dicimus eſſe. Ipſe verò qui medius & eſt & dicitur, nullo nomine quod immoderationē ſignificet, nominatur: ſicuti neq; homo eo ipſo prædi tus. Quem quidem non craſſum, non gracilem, nō calidum, frigidum, humidum, aut ſiccum dicimus, ſed omnibus partibus corporis temperatū. Cæterùm dubitauerit quiſpiam in hūc modum. Quum omnes quæ in corpore ſunt arteriæ, eſſe æquales non posſint, ac proinde, nec etiam diſtendi æqualiter, vtiq; non poterit pulſus vnus in quantitate diſtentionis moderatus exiſtere: ne ſi optima quidem natura fuerit: ſed in motu & robore, cæterisq́; generibus vnus eſſe per oēs arterias poteſt. Quippe ſimilem quum inter ſe mutuò, tum cum corde motū omnes neceſſe eſt habeant: magnitudine verò, vt earum differunt corpora, ſic diſtentiones pareſt eſſe diuerſas. Verùm hæc qui dicit, ignorat æquè, in magnis corporibus ac in paruis conſtare

Pulſum moderatum, immodicosq́ inueniendi ratio.

Pulſum naturę optimæ, aliorū omnium regulam & menſuram exiſtere.

Arterias inter ſe mutuo, & ſimul cū corde ſimilem ſemp motū ſeruare.

eandem naturam poſſe. * Quod quidem ſi exploratū haberet, neutiq̃ amplius requireret, nec arteriarū quæ in ſingulis partibus ſunt, nec item ipſarum dilatationum, parem magnitudinem eſſe in vniuerſis inculpatis naturis, quum pro magnitudine ac paruitate corporū, illa etiam variet. Porrò veſicarum, follium, vtrium, omnium deniq; rerum, quæ prædita cauitate aliqua ſunt, magnas & paruas diſtētiones ſolemus dicere. Dicimus etiam interdum veſicam eſſe diſtentam maximè: vtrem autem & ſaccū, qui viginti eiuſmodi veſicas facilè capiant, nondum maximam diſtentionē eſſe conſecutos. Cenſemus ſiquidem diſtentionem ad cuiuſq; cauitatem corporis eſſe ęſtimandā, non abſolutè pronunciandam ad eundem vbiq; modum. Nam eſt certus in re qualibet modus, in quo nec cōtendi tunicas, quæ cauitatem ipſam complectuntur, nec remitti contingit. Vbi igitur aut tenſio, aut cauitas in ipſis percipitur, tum magnas dicimus eis, aut paruas diſtēſiones ineſſe. Vbi verò nec ſenſibilis cauitas ſeſe oſtendit, nec tunicæ laborant tenſæ ſub ipſa dilatatione, modicam ſanè & moderatam, natiuamq́; corporis diſtētionem illam cenſemus exiſtere. Similiter igitur eſt iuſta quædam ipſius arteriæ diſtentio, ita vt nec contendat, vel laxam aliquam ſui partem relinquat. Nam vt omnino conſidat, tunicarum dura natura prohibet. Atq; eam ſanè diſtentionem moderatam & naturalem dicem⁹. Etenim in naturis optimis hactenus dilatatur arteria, quoad vſus expleatur largiter, & nihil lædantur tunicæ. Proinde qui regulā uelit attendere, in magnis pulſibus & tardis dignoſcendis: optima natura inuenta, cognitaq́; vnius in illa arteriæ cuiuſcunq; magnitudine corporis, atq; diſtentionis, recordandum illi & ęſtimandum eſt, arteriam hac maiorē, quantò oporteat maiorem diſtentionē habere, in naturis optimis. Quę ſi tanta reperiatur eſſe, quantam fore coniiciebat, ſic

Arteriæ iuſta diſtentio.

Pulſus moderatus quomodo iudicandus ſit.

moderatum pulſum appellabit:ſin vel maiorem hac, vel minorem, magnum, vel paruum. Arteriæ deprehendet in optima natura magnitudinem, aut per diſſectionem, aut ex collectione ſignorum. Quòd ſi neſciat etiam quanta ſit arteria præditis optima natura, certè eorum pulſus memor, ſi in alterum poſtea incidat, & colligere poſsit, num par ſit maiores hunc aut minores, q̃ illum habere arterias: cum magnitudine iam diſtentionis cõferre poterit, cõiectareq́;, an magnus, an paruus, an moderatus ſit pulſus. * Etenim ſi quantò videtur arterias maiores habere homo qui comparatur, tantò maiorem etiam diſtentionem ſortiatur, moderatum eſſe illius dicemus pulſum. Quòd ſi arteriæ magnitudo videatur ſuperare magnitudinem diſtentionis, aut minor q̃ illa ſit, magnum tunc, vel paruum pulſum vocabimus. Præterea ſi arteriæ corpus videatur eſſe maius q̃ pulſus, paruum: ſin arteriæ minus, & pulſus maior, magnum. Haud ſecus in reliquis generibus pulſuum: vt in ipſius motus genere, in quo celeritatem & tarditatem dignoſcimus: in genere qetis, in quo crebritatem & raritatem: contentionis, in quo vehementiam & remisſionem: ad hæc, corporis arteriæ, in quo duritiem & mollitudinem. Nam per hæc omnia, tum moderatum inueniemus in optima natura, tum immoderatos vel ob exceſſum, vel ob defectum, non inter ſe, ſed cum moderato comparabimus. FINIS.

Arteriæ magnitudo quõ cognoſcenda.

Pulſus magn⁹ uel paruus qñ dicendus.

Pulſus in omni genere, moderatos, imoderatosq́; inueniendi rõ.

GALENI PERGAMENI DE DIGNOSCENdis pulſibus, Lib. III.

CELER AVTEM PVLSVS vocatur, qui pauco tempore ſuũ motum abſoluit: quẽadmodum tardus, qui multo. Etenim, ſi hoc prius nobis conſtet, moderatus pulſus quantò tẽpore, quantum confecerit interuallum: deinde alterius offendamus, qui par habuit tẽpus, ſpatium minus: multo tempore dicemus hũc motum fuiſſe. Siquidẽ ſi duo pueri dimiſsi in diuerſos locos nõ æquè diſtantes ſint, & ſimul reuerſi: alterũ, ꝙ iter pauco tempore abſoluerit, collaudamus: alterum increpamus, ꝙ multo. Nã ex viæ longitudine æſtimamus, quũ paucum vel multum temporis dicimus, non abſoluto ſermone. Cæterùm ad dignoſcendum celerẽ pulſum vel tardum, nec quantitatem temporis, nec interualli (vt iam quod verum eſt fatear) conſyderandam cenſemus: imò ne proportiones quidem illorum, de qbus (ad extirpandum errorem quorundam, qui ex ſolius temporis quantitate, iudicium ipſorum pulſuum fere bant) verba fecimus in ſuperiori libro. Nam celeritatem quidem & tarditatem, vt primùm occurrit arteria, noſcimus: rationem verò temporis ad tempus, & interualli ad interuallum, vt exploremus, opus nobis eſt longo tempore. Quemadmodũ itaqȝ ſi ob oculos moueri quẽpiam videamus, impetus ipſe iudicare poteſt motus celeritatem, ſic & in arteria cõtingit. Nam aut incitatum, aut remiſſum eius motum inuenias. Omnia enim corpora quæ mouẽtur, ex locis ubi ſemper mouentur, quo modo moueantur, dignoſcimus.

Pulſus celer et tardus qs ſit.

Pulſuum celeritatem uel tarditatem ut cognoſcam[9], neqȝ tẽporis, neqȝ ĩteruălli q̃titatẽ eſſe ſpectandã.

Motus celeritatem aut tarditatem, ex locis ubi mouētur corpora, iudicari.

Siquidem ſi in iis immorentur, tardū eſſe motū cum dicimus: ſi verò deſcendant leuiter, celerē. Vnus itaq; ſenſus celeres & tardos pulſus declarat, ex ipſo locorū tranſitu iudicium nobis confirmans. Quare celeritatis & tarditatis facilè notitiam conſequimur, non perinde conſecuturi, ſi quantitate temporis & interuallorū aucupata, eoꝝ proportiones obſeruare ſuſtineremus. Atqui non ſuſtinemus: nam vt primùm aciem intendimus, momento temporis obiectum motumq́; corpus deprehendimus, ex quo coniicimus tranſitū. Quæ igitur eminus cernimus, ea diutius videntur nobis cōſiſtere, vel ſi agitentur celerrimè. Vnde liquet ratione nos motum colligere, minimè ſenſu deprehendere. Quia verò ſenſui rō coniuncta eſt, & tranſcurſus mentis eſt velociſſimus, ſæpenumero non ratione, ſed deprehendi ſenſu videtur. Non eſt itaq; temporum neq; interualloꝝ quantitas inſpiciūda, ſed ipſa qualitas motus, licet explicatu difficilis: à qua etiam dignotio inæqualium celeritate & tarditate pulſuum ducit originē. Quippe vnius diſtentionis ſæpe initium motus planè celerius videtur: proximum tardius: iterum finis celerior. Quo minus leuiter palpandum eſt, vbi genus hoc pulſuum perpendimus. Alioqui extremum motus finem ſentiemus dūtaxat: non integrum motum. Ex q bus liquet eiuſcemodi pulſus nec paruos, nec languidos eſſe. Neq; enim trifariam poſſis ſecare motū, neq; in paruis interuallis, nec in viribus imbecillis. Quāobrem nec in pulſibus lethargicis deprehenderis inæqualitatem. Porrò maximus & vehemētiſſimus pulſus validam fert compreſſionem: atq; alius quiſq;, quantùm à vehementia vel magnitudine abeſt, tantò minorem. Quare qui cuiq; pulſui inuenturus ſit cōtrectationē appoſitam, hunc ſingulari prudentia eſſe, & expertum in dignoſcendo oportet. Moderatus igitur motu pulſus in optima conſtitutione, non ex interualli aut temporis

Motū non ſenſu, ſed ratione colligimus.

Ratio eſt ſenſui coniuncta.

Mentis tranſcurſus eſt uelociſſimus.

Pulſum maximum uehemētiſſimūq;, ferre ualidā compreſſionem.

Pulſum moderatum eſſe ex ſola mot9 qualitate explorādum.

ris quantitate eſt, ſed ex ipſa qualitate explorandus. Quo quidem qui percipientur celerius decedere, celeres: qui tardius, tardos vocemus. Cæterùm ſi pulſus æqualis ſit, vniuerſam diſtentionem non expectamus, ſed ex parte eius, facere de tota coniecturam licebit. Si verò inæqualis, integram aſſequi expediet, tactūq; pro magnitudine pulſus & vehementia variè applicare. Deinceps de quantitate diſtentionis agamus. Enimuerò quum corporis arteriæ dimēſiones ſint tres, longitudo, latitudo, & profunditas: nullam earum poſſumus totam ſentire. Ac de longitudine quidem apertiſſimum eſt. Vtrinq; enim arteria, plerunq; longa tres cubitos, vſq; ad extremum terminum pulſat, quū tamen tribus aut quatuor dūtaxat digitis motus ipſius percipiatur. Sed nec in dimēſionibus cæteris, quod diximus obſcurum videtur, quum à corporibus incumbentibus adeò circūuallentur & contegantur arteriæ, vt nec latitudo nec profunditas motus exactè deprehendi poſſint. Eſt tamen in ſingulis corporum naturis aliquid ſub ipſa cute eluceſcens, verùm in natura optima, moderatum. Etenim ſi quid ſupra hoc ſecundum longitudinem ſit, longum: ſi quid infra, breuem pulſum efficiet: qui definiri numero digitorum nō poteſt. Eodem modo iuxta dimenſionem ſecūdam, tum latos, tum anguſtos pulſus cum moderato collatos deprehendes: ſimiliter altos & humiles iuxta tertiam: ſicuti in tribus ſimul dimenſionibus, magnū & paruum. At verò ſingulos eſſe in ſingulis aliis pulſuum generibus moderatos, ſed in ſola quantitate non planè vnū, ſed ſuum cuiq; corporis parti, antea explicatum eſt. Quandoquidem igitur dimenſiones pulſuum non facilè deprehenduntur, danda nobis opera eſt, vt cōmonſtremus rationem qua in optimam ſingularum cognitionem veniamus: * ac primùm ſanè de illa dicemus, quæ circa longitudinem tota verſatur. Eſſe autem eam

Pulſuū æqualitas & inæqualitas quō cognoſcenda.

Arteriæ dimēſiones ſūt tres, quarum nullā totam percipimus.

Pulſuum dimēſiones deprehendendi rō.

cenſendam optimam, quæ motus maximam partem ſentiat, clariſſimum eſt. Porrò in tribus his, natura videlicet, exercitatione, & applicationis modo, ſenſibilium cognitionum omnes differentiæ ſunt ſitæ. Nam qui naturam habet appoſitiſſimam ad ſentiendum, & probè ipſum tactum exercitatum, quem ſenſibilibus etiam decenter admoueat, optimus hic explorator fuerit eorum quæ intus ſunt condita. At qui hoc aliquatenus eſt inferior, quàmmaximè ab illo abeſt, tam peſſimè abſolutam cognitionem conſequitur. Qui igitur ad tangendum fuerit optimè cõparatus, is, cogniturus longitudinem pulſus, omninò non premat, imò ſæpe contrectet leniter, ac veluti ſuſpendat manum. Qui modus accommodatus in primis eſt, paruis pariter & imbecillis pulſibus. Quorum quidem, ſi eos aliquatenus premas, magna ex parte motus exoluitur: imò verò perit ſæpe vniuerſus. At modicum preſſum non grauiter ferunt quidem pulſus vehementes: non læduntur tamen ne hi quidem, ſi nihil premas. Qui modus tangendi, quum optimus ſit languidis pulſibus, nec incommodus vehementibus, nulli alteri eſt poſtponendus. Porrò ubi diuerſas partes ſecundum arteriæ longitudinem premis, non perinde videtur in omnibus lædi motus. Sed ſi cordi viciniores premantur, magnam iniuriam ſubiectis inferunt: ſi remotiores, ſæpenumerò nullam, quæ animaduerti poſſit, ſi benè pulſus ſit vehemens: interim tamen manifeſtam, in non vehementibus. Porrò vt ſenſu percipimus differentias latitudinis & profunditatis, ſic nos ſæpe circularem figuram deprehendere in pulſu manifeſtè fatemur. Quod igitur ad dignoſcendas eas duas dimenſiones pertinet, ſi leniter palpes, aut pluribus in partibus neceſſum eſt arteriæ occurſum percipias, aut in paucioribus. Quo cognito, ad ſenſum ratio adiuncta,

Senſibiliũ cognitionũ omnes differẽtiæ, in natura, exercitiõe, & applicationis modo, conſiſtunt.

Arteriam contrectandi modus.

Arteriæ circularem figuram in pulſu deprehendi poſſe.

nobis magnam diſtentionem ſuggeret eſſe, quæ multis partibus mouet tactum: paruam quæ paucis. Age fac circularem eius occurſum eſſe: quid, non'ne clarum eſt, ſi inſigni ſit circunferentia circuli, magnitudine, totam etiam craſſam eſſe diſtentionem arteriæ? & vniuerſam diſtentionem gracilem, ſi circũferentia ſit parua? Quòd ſi gibboſiores ac præruptiores videantur obliqui occurſus arteriæ, præterea cauior quodammodo & humilior in profunditate, adeò vt ne circuli quidem circũferentia cernatur amplius, ſed veluti recta linea: profectò apertum eſt talem pulſum latum fore atq; humilem. E diuerſo, ſi motus obliqui partes, longè citra medium conſtiterint, ac medium ipſum ſatis gibboſum appareat, planè is pulſus altus & anguſtus exiſtet. Si ſemel anguſtus eius in latitudine occurſus euadat, vt non modò imminutus eſſe obliquus motus, ſed & totus periiſſe omnino videatur, difficilis cognitu eſt, vel potius cognoſci non poteſt, quantum in his eſt, qualis ſit pulſus.

Diſtentio magna quæ ſit.

Iam verò opportunum eſt & de rhythmo etiam aliquid dicere. Qui quidem quum in collatione temporis diſtentionis cum tempore contractionis conſiſtat, prius paranda nobis ſeparatim vtriuſq; temporis notitia eſt, id quod fuerit laborioſisſimum: quandoquidem initium diſtentionis, & contractionis finis, cognoſci non poſſunt. Iam quatenus aliquid motus nos latet, eatenus etiam præteribit & tempus. Cæterùm ad explorandam qnantitatem motus, quantum promota ſpatii ſit, perpendimus. Quòd ſi finem diſtentionis accuratè teneamus, ratio cum ſenſu coniuncta, nobis eius quantitatem ſubiiciet. Poſſumus itaq; (niſi partem aliam præter finem motus ſentiamus) quantum habeat temporis ignorare: ſcire tamẽ quantum interualli peruecta ſit. At verò in vehementioribus pulſibus, ſi modicè arteriam compreſſerimus,

Rhythmus in quo conſiſtat.

Diſtentionis arteriæ initium, & contractionis finẽ, in perceptibilẽ eſſe.

perſpiciemus quidem initium motus, ſed quantitatem ignorabimus interualli. Non poteſt autem ſimul & examinari quantitas temporis motus, & celeritas vel tarditas percipi. Porrò ad dignoſcendum rhythmum, ſolam quantitatem temporis quæ in motu abſumitur, exploramus. Quare inſtituenda manus ea applicatio eſt, quæ arteriæ omnem motum intuetur accuratisſimè. Si igitur pulſus magnus, ſed languidus fuerit, in eo certè non posſis deprehendere totius dilatationis motum, ſed externi finis dũtaxat. Sic etiam contractionis initium dũtaxat, receſſumq́;, præterea nihil. Proinde leniter iſtiuſmodi pulſus ſunt palpitandi. Qua tactus applicatione quantitatem animaduertere interualli diſtentionis poteris: tẽporis motus non poteris. At verò in cõtractione non tantùm temporis motus non inuenies quantitatem, ſed ne ipſius quidem interualli: cuius etiã vel qualitas nobis ignota erit. Quî enim motus etiãnum qualitas dignoſcatur, vniuerſo ſenſum latente motu? Nimirum requiritur prius eſſentia rei, quàm ipſa qualitas. Quæ quidẽ ſi fugiat ſenſum, parari neq; ipſius qualitatis notitia. Quandoquidem igitur motum diſtentionis & contractionis arteriæ noſcimus in iis tãtùm pulſib⁹, qui minimè languidi exiſtunt, in eorum ſanè ſolorum notitiam rhythmi veniemus, digitis ita moderatè applicatis, vt nihil motus externi interpellent. In ſolis itaq; vehementisſimis pulſibus exactè rhythmus dignoſcitur: quòd in cæteris magna pars initii diſtentionis, & cõtractionis finis, nos fugiat, id quod maximè rhythmum offendit.

Rhythmo dignoſcendo qd explorandũ.

Eſſentiam rei prius requiri, q̃ qualitatem.

Rhythmum in ſolis dignoſci uehementisſimis pulſibus.

GALENI PERGAMENI DE DIGNOSCENdis pulſibus. Lib. IIII.

EST AVTEM IN DIſtentione arteriæ veluti quidã ictus, qui, dum tãgimus, tactũ ferit. Hunc, ſi violentus ſit, propriè exiſtimabis ictum vocari: at ſi violẽtia careat, nõ item. Comitat porrò ictus ipſe multas ac varias ſpecies pulſuum. Duri ſiquidẽ pulſus, vehementis, magni, celeris, alti, conuulſiui, & vibrati eſt comes, atq; commune ſymptoma. Quare cõfundendi illi pulſus non ſunt, ſed diſcernendi ſuis notis. Quum igitur tactum impelli à pulſu, ſi illius debeat ſentire occurſum, neceſſe ſit (impellitur enim non perinde ſemper, ſed nunc plus, nunc minus, interdũ vt palpet tantùm) quicũq; motus eum protrudunt, & longè ſubmouent, ii ſanè violenti ictus ſpeciẽ referunt. Ac protrudere quidem longè poteſt, motus arteriæ duræ, veluti tactum contundens: & qui robore mouentis eam facultatis veluti euertit: præterea qui magnitudine diſtentionis progreditur plurimùm: iam etiam, qui qua fertur celeritate impellit valenter: & qui præ altitudine veluti ſubit ac intrat: quiq; quòd tenſus ſit, ægrè mouetur: ac deniq; is, qui ob vibrationem, ſimul tenſionis & duritiei, celerisq; occurſus imaginem repræſentat. Cæterùm incidas in multos quotidie medicos, qui illos omnes pulſus, vel maximè diſcrepantes, dicant vehementes eſſe. Etenim quòd occurſus celeritas, non eadem ſit cum violentia ictus, hinc cognoſcere licet, quòd nec longius celer pulſus impellere valet tactum, niſi ſimul ſit magnus. Vnde liquet non hoc eum ſua ſponte obtinere

Ictus quos comitet pulſus.

Tactũ noſtrũ qui motus repellaut.

Impellere ſi ictũ ſolius magnitudinis eſt, cum uehementia coniunctæ.

ſymptoma, ſed ob magnitudinem iunctam. Quippe longè impellere magis ad magnitudinem pertinet: uel etiam ad hanc per accidens: videlicet vehementiæ rationis. Magnitudo ſiquidem, non quòd longius intret, ſed q multis in partibus longitudinis pariter & latitudinis, & profunditatis, attingat tactum, cognoſcitur. Si enim pulſus circunferentiam quæ ſatis magna eſt, perceperimus, ex ea facilè aſcenſum, qui ex multa profunditate fit, coniiciemus. * vel ſi tactus totum interuallum aſſequutus non fuerit, ſed externum tantùm finem perſenſerit. Si verò * à primo dilatationis impetu, velimus motum ipſum ſentire, magna ex parte magnitudinem interpellabimus: ita vt ne magnus iam eſſe pulſus videatur: idq; vbi magnitudini vehementia eſt adiuncta. Nam ſi in pulſibus qui citra vehementiam ſunt magni, aut aſcenſui occurras, aut ipſam arteriam comprimas, mox totus pulſus peribit. Iam verò, ſi magnus pulſus tribus dimenſionibus præditus, niſi etiam vehemens fuerit, minimè tactum protrudit longius, manifeſtum vtiq; eſt, nec altum id ſua natura effecturũ, qui vna tantùm dimenſione operatur, ſed quòd ſimul aut vehemens ſit, aut certè minimè languidus. Omnes itaq; illi pulſus, vt longè propulſent tactum, planè vehemẽtiam deſyderant. Quãquam & aliis etiã, à quibus diuelli durities non poteſt, violenter feriunt, vt vibratus, & cõuulſiuus. Qui quidem non aliunde compararunt ictus violẽtiam, quàm à duritie perpetua. Quam ob rem duo tantùm genera habentur pulſuum violenter ferientium: nempe vehementium, atq; durorum. Etenim quibus carnis noſtrę natura cedit, ea dura vocant: quæ verò carni, vt aqua, hæc mollia dicuntur. Fingamus itaq; manum noſtram nunc aquæ rapido fluctui ex aduerſo occurrere: nunc lapidi, quem altera manus ſenſim admoueat: nonne ab aqua perſpicies planè ipſam euerti, non preſ-

Magnitudo, pulſus, unde cognoſcatur.

Pulſum nullũ abſq; uehemẽtia poſſe tactum protrudere.

Pulſuum uehementer ferientium, duo tantum genera haberi.

Dura quæ dicantur.

Mollia quæ ſint.

ſam tamen: & lapidem ab hac euerti, ſed preſſa ab illo? Nam durum quidem, quo minus progrediamur, obſtare per ſe non poteſt: ſed aut per pondus, aut motum acquiſititium impedire interdum poterit: vehemens autem, ſuapte natura reprimere, cohibere, repellere, ac deturbare intelligitur. Liquet igitur aliud nos quum vehementia tangimus, aliud quum dura, ſentire. Nam hæc premunt carnem tantùm: illa impediunt progreſſum. At quia ſæpe fit vt ambo conueniant, atq; id quod occurrit ſit durum, paritérq; vehementer moueatur, non poteſt ſenſus etiam non duplex nobis offerri: vnus veluti prementis: alter veluti euertentis. Quæ ſi ſint ita, vt ſunt certè, duri pulſus, in premendo tactu, cognitio ponenda eſt: vt vtriſq; ictus violentia conueniat: ſed proprium duri ſit premere: euertere, vehementis. Hallucinatur autem Archigenes, dum pulſum: quum arteriæ ſtatus cognoſcitur, plenum pulſum appellat: potius is durus, aut mollis, aut moderatus dici mereatur. Dum verò ait, ſecundo alio pleni pulſus genere cognoſci qualitatem ſubſtantiæ in arteriis contentæ, quam qualitatem intelligat, haud pro dignitate explicat. Cæterùm grauiſsimè peccat tertium aliud genus pleni pulſus aſsignans, cuius vi, ea quæ in arteriis ſunt, innoteſcant nobis. Quippe tactus, ſpiritus'ne in arteriis tantùm ſit, an ſimul humores aliqui, indicare non valet. Quin etiam nullus prorſus eſt ſenſus, qui commoſtrare valeat, in arteriis contentus ſanguis, quàm ſit multus & qualis. Imò verò in ipſa aqua inter cutem neutiquàm licet nobis, humor'ne ſit an ſpiritus, qui in regionibus continetur ventris, ipſo tactu explorare, niſi preſſu cute cauata: quam nec frequenter cauari conſpicias in ſynceris aſcitis, & in eo hydrope, quem tympanitem appellant. Sed ad veram no-

Duri propriũ eſt premere. Vehemẽtis eſt propriũ euertere.

Archigenẽ ſugillat Galenus.

Aſcites. Hydrops. Tympanites.

titiam comparandam pulſare cogimur abdomen, vt attendamus ſi veluti tympanum reſonet: ſecundo loco aliter componere hominem, conuertereq́; in latera, quo fluctuationem aliquam exaudiamus. Siquidem vt ſtrepitus in motum tympani ſpiritum nobis annunciat, ſic fluctuatio humorem. Vno autem admoto tactu, haud facile deprehenderis, flatus'ne, an aqua ſubſit: tametſi cutis his contabuerit: tantum abeſt, vt per craſſam arteriæ tunicam, & quæ peritonæi eſt ſexcupla, quod latitat in ipſa arteria noſcamus. Præterea ex magnitudine quidem pulſus, copiam cōtenti humoris cognoſcimus. Sed non perpetuò hinc nobis (quod ille arbitratur) humidum eſſe ipſum humorem conſtat. Solæ itaq; fluctuationes & ſtrepitus ſunt, ex quibus cognoſci poſſit quid ſit, aut quale, quod contineatur. Senſus autem tactus, manet ſui ſemper ſimilis.

Contentorum quantitas, qualitasq́, unde deprehendat.

GALENI PERGAMENI DE CAVSIS PVLſuum, Lib. Primus.

Pulſus a quibus mutentur.

QVAE IMMVTANT pulſus, partim eorum generationis ſunt cauſæ: partim tantùm alterationis. Ac generationis quidem, tū vſus, cuius gratia fiunt: tum facultas abs qua: tū inſtrumenta per quæ diſtenduntur. Alterationis, cæteræ oēs, & quæ præcedentes vocant, & quæ harum ſunt procatarcticę. Nam triplex ſanè, non in pulſibus modò, ſed in aliis cūctis,

cauſarum genus exiſtit. Vnum quidem primum, atque præcipuum, quod cōtinens ideò appellatur, quia eorū eſſentiam complectitur, nimirum generationis (vt modo diximus) exiſtens cauſa. Reliqua verò duo gē nera, vt fiant pulſus, in cauſa non ſunt: cauſæ tamē exiſtunt illorū qui iam ſunt, mutationis. Quippe humorum craſsitudo, abūdantia, lentor, acredo, efficere nō valent pulſus, alterare valent. Ita frigidum balneum, vel calidum, & hyems, æſtasq́; breuiter frigus & calor, alterandorum pulſuum ſunt, nōn gignendorum, cauſæ. * Cæterùm quas vltimò commemorauimus, procatarcticæ ſiue præincipientes dicuntur. Quas verò antè has, illæ nempe quę circa humores verſantur, antecedentes. In ſumma autem, quæcunque extra corpus poſitæ, quicquā in corpore immutant, procatarcticæ cauſæ, ſiue præincipientes, vocantur, * ceu incipientes prius quàm diſpoſitiones corporum. * Quæ quidem ipſæ diſpoſitiones, quando continentes excitant, ipſarum antecedentes cauſæ redduntur. Denſetur enim ab occurſu externi frigoris, cutis: cuius denſitas, naturalem halitus digeſtionē reprimat. Repreſſus ille coaceruetur, tandemq́; febrim accendat, ob quam vſus pulſuum mutetur, ipſiq́; ſimiliter pulſus. Hic certè occurſus externi frigoris eſt procatarctica cauſa: cæteræ vſque ad vſum pulſuū omnes antecedentes. Cauſa igitur procatarctica, antecedentibus cauſis mediantibus, quia vſum pulſuum permutat, quæ vna ex cōtinentibus cauſis exiſtit, dicitur etiam pulſus ipſos variare. Neque enim poſsit vlla continens cauſa mutari, vt conſtans maneat eius effectus. At prius quàm continentes alteratio attingat, pulſus immutari non poſſunt. Ideóq́; principes hæ, & præcipuæ ſunt, primæq́; cauſæ pulſuum. Cæteræ ſunt harum gratia: nec per ſe alterare ipſos pulſus poſſunt. Quare illum qui peritus euadere artis de pulſibus velit, in oībus cau-

Cauſarum genera tria.
Cauſæ continētes.
Cauſæ procatarcticæ.
Cauſæ antecedentes.
Cauſarū quæ pulſus mutāt, generalis uno exemplo traditio.
Cauſa cōtinēs alteratiōis pulſuum, eſt uſus eiuſdem.
Cauſæ præcipuæ pulſuum, ſunt cōtinētes.

ſarum generibus apprimè eſſe exercitatum oportet. Porrò quatenus gignendorum pulſuum origines ſunt continentes cauſæ, eatenus etiam alterandorum. Si quidem differentię cauſarum in quãtitate qualitateq́;, pulſuum differentias in qualitate & quantitate conſtituunt. At verò, quum perpetuò cor ipſum vnà cum arteriis omnibus, quãdiu ſuperſtes eſt animal, cernamus habere motum illum pulſatilem: homine autem iam vita functo, tum arterias, tum cor, ipſo pulſu deſtitui, ſanè conſtat aliquã fuiſſe cauſam, à qua ille motus excitaretur. Quam quidem cauſam, licet eius eſſentia nos fugiat, quòd facultatem tamen habeat faciendi pulſus, illam facultatem vocamus. Quum autẽ omnis facultas, alicuius facultas ſit, haud dubiè eius notio erit relationi ſubiecta. Cæterùm dum robur facultatis, virtutem'ue dicimus, aut contrà infirmitatem & vitium, hæc nomina ad functionem referimus. Siquidem quæ obit efficitq́; functionem cauſa, interim ad eam melius eſt appoſita: interim deterius. Quo fit, vt modò præclarius: poſtea ſi res ferat, deterius, functio ipſa obeatur. Ac præſtantior ad functionẽ diſpoſitio, facultatis virtus & robur eſt: deterior infirmitas, atq; vitium. Quod verò ad pulſuum vſum ſpectat, gratia tuendi caloris vniuerſi corporis, inſtituti videntur: vt videlicet illum refrigerẽt: & ſi quid ſit fuliginis ex ſuccorum aduſtione contractum, id è veſtigiò excernãt. Conferunt etiam ad gignendum animalem ſpiritum. Reliqua & tertia gignendorũ pulſuum continens cauſa, ipſum eſt arteriarum corpus. Siquidem omnis facultas quæ alicuius cauſa agit, inſtrumẽta quærit ad opus appoſita. Erat autem hîc inſtrumentum accommodũ, quod ſpiſſis tunicis eſſet, atq; intus cauum. Vbi igitur illa facultas refrigerãtem ſubſtantiam trahit, arteriarum corpus diſtenditur. Vbi verò fuliginoſum expurgat, contrahit. Nunc itaq; præpollet dilatationis vſus:

Animæ eſſentiã ignorauit Galenus.

Pulſus fuiſſe inſtitutos gratia tuendi uniuerſi caloris, gignendiq; animalis ſpiritus.

Arteriarũ corpus annumerari inter continentes pulſuũ generationis cauſas.

nunc contractionis: conſequiturq́; omnino alteram motus partem reliqua. Quum ergo ex his cauſis pulſus proficiſcantur, omnes variationes illorum pro cauſarum alterationibus fiant eſt neceſſe. Vnde tot ſunt primæ & generales pulſuum differentiæ, quot cauſarum. Et facultatis quidem differentiæ ſunt robur & imbecillitas. Natiui caloris, aduſtio, refrigeratioq́;. Arterię tunicę, durities, & mollitudo: atq; præ his omnibus, in ſingulis generibus, commemoratorum mediocritates: quæ ut naturales efficiunt pulſus, qui medium locum inter excedentes ſortiuntur; ita exceſſus ipſi, pulſus gignunt præter naturam. At facultatis robur neceſſariò pulſum vehementem facit: infirmitas languidum: ſicuti inſtrumentorum durities, durum: mollitudo mollem. Vt autem incremento uel decremento natiui caloris conſequatur ſemper unum & idem genus pulſuum, non eſt neceſſe. Nec enim celer, nec magnus, aut creber incidit ſemper, vbi natura aduritur: nec dum extinguitur, tardus, vel paruus, vel rarus. * Diſputat autem contrà Magnum Archigenes, quòd celeritas pulſus, non à robore potius, quàm à facultatis imbecillitate proficiſcatur. At neutrum ſequitur neceſſariò. Magis tamen peculiaris celeritas robori facultatis eſt, abũdantiæq́; caloris, nec non mollitudini inſtrumentorum: tarditas aũt cõtrariis. Eodem modo ualidę facultati magnitudo, & copiæ caloris, tum etiã mollibus inſtrumẽtis familiaris exiſtit. Paruitas verò ꝯtrariis. At crebritas nulli neceſſariò ex cõmemoratis inhæret: magis tñ facultatis ĩbecillitati eſt propria, copięq́; caloris, ac duritiei itẽ inſtrumentorũ. Similiter raritas magis ad cõtraria declinat, non tñ illis perpetuò annexa. Si amplior in corpore fuerit collectus calor, animanti quũ maiori erit opus reſpiratione, tum maioribus pulſibus: & quia maioribus, continuò etiã celerioribus & crebrioribus. Vt enim qui ſi-

Pulſuũ uariationes, pro cauſarum alterationibus fieri.

Pulſuum tot eẽ primas differentias, quot cauſarum.

Mediocritates efficere naturales pulſus.

Pulſuum alterationes quę a quibus cauſis magis proficiſcantur.

tibundi ſunt, non multum modò, ſed & celeriter potant, & crebro, ita qui refrigerio indigent, copioſum ſimul & celeriter, crebróq́; attrahunt. Quamobrē peculiares dixi eſſe pulſus copioſo calori magnum, celerem, crebrumq́;, non tamen illi perpetuò, annexos. Poſtulant enim vt tales euadant, facultatem ualidam, atq; ipſa inſtrumenta mollia. Quòd ſi infirma facultas ſit, aut inſtrumentum durum, nec magni eſſe, nec celeres poſſint: quum inſtrumentum quidem ſit per duritiam aduerſus mouentem facultatem contumax: illa verò attollere quatenus oportet arterias, per imbecillitatē impos. Quare vt celer pulſus, vel magnus fiat, tria oportet cauſarum genera inter ſe coeant: nempe vt vſus illorum generationis vrgeat: facultas valida ſit: mollesq́; arteriarum tunicæ, aut certè non rigidæ. Porrò vbi ſolus calor increuerit, & manſerit facultas, tunicæq́; arteriarum immotæ, pulſus neceſſariò maiores & celeriores fient, vnáq́; cū calore augebuntur, donec ad maximam diſtentionem peruenerint. Celerrimi verò ne ſic quidem prius erunt, quàm calor ipſe ſuperauerit maximam diſtentionem, ita ut ab ea ſatis refrigerari non poſſit. Tunc enim celeritate reſarcietur motus defectus: atq; ſic euadent pulſus celerrimi. Cæterùm neq; hæc ſatisfaciunt calori vehementer incenſo. Nam quod temporis inter duos motus antea quieſcebat, nunc id præſecat etiam, adeoq́; efficit breue, vt totus vnus eſſe motus continuus nulla interceptus quiete videatur. Hoc tamen accidit, vbi extremè calor fuerit accenſus. Tunc enim, quum tres ſint præſidii rationes in exceſſibus vniuerſis, omnibus ſimul vtitur. Nam & plurimum conſequitur refrigerātis ſubſtātiæ, celerrimeq́;, & imprimis aſſiduè. Quorum primum maximos pulſus: ſecūdum celerrimos: tertium creberrimos reddit. Nec vbi liberaliter illum magnitudo diſtētionis refrigerat, irritat celeritatem:

Calori copioſo qui nā pulſus ſint familiares.

Pulſui celeri, uel magno gignendo, cōſpirare ī unū quæ cauſæ debeāt.

Celerrimi pulſus quando gignantur.

Pulſus creberrimi eſt cauſa calor extreme accenſus.

ſicuti nec crebritatem vbi ab ambabus auxilium recipit: ſed alterius illarum ſemper defectus, corrigitur altera: magnitudinis, celeritate: celeritatis, crebritate. Quid multis? crebritatis pulſuum cauſa vna eſt, prioris actionis defectus. Iam quoq; defectum naturalis caloris nullus comitatur ex neceſsitate pulſus: familiaris ſunt tamen ei paruus & tardus præcipue: mox etiam rarus. Nam vt natura quæ iampridem refrigerata eſt, nec multum requirit, nec celere refrigerium, ſic nec breuibus interuallis. Porrò inter magnum pulſum & paruũ, naturalis intercedit & moderatus, cum quo comparantes & æſtimantes reliquos omnes, qui maiores ſunt eo, hos magnos vocamus: qui minores, paruos. Itidem inter celerem & tardum medius moderatusq;, naturalis exiſtit. Sic inter crebrum & rarũ, durum & mollem, medii ſunt naturales. At naturalis non item videtur, qui inter vehemẽtem eſt medius & languidum. [Validæ quippe facultatis eſt opus, vehemens pulſus: veluti infirmę languidus. Cuius ſanè non eſt contra naturam firmitas: imò hæc virtus eſt, & ſecundum naturam: infirmitas verò facultatis, vitium, atq; præter naturam.] Iam verò, vino modicè epoto, quum maiores & celeriores, tum vehemẽtiores apertè pulſus euadunt. In ira autẽ, & exercitationibus modicis, non perinde apertè: imò ſi quid illis accedat vehementiæ, id adeò eſt minutum, vt animaduerti ægrè poſsit. Quum igitur in confeſſo ſit, à facultate diſtendi arterias, probabile eſt ipſam plus & celerius eas attollere validam: minus autem & tardius infirmam. Vt autem priora repetam, quorum pulſuum poſtulat generatio vnam cauſam, huic perpetuò illi adhærebunt, eiusq; fideliſsimum ſignum exiſtent: vt vehemens, ualentis facultatis: languidus, imbecillæ. At quorũ niſi plures interſint cauſæ, conſtitui generatio nequit, hos familiares cauſis eſſe dicemus, non autẽ ſignificare cer

Crebritatis pulſuum cauſa eſt prioris actiõis defectus.

Caloris naturalis defectui q pulſus ſint familiares.

Pulſus omnes medii ſunt naturales, excepto illo qui habetur inter uehementẽ & languidum.

Vino modicè epoto, quales pulſus gignantur.

Iracundiæ comites pulſus, quales.

Pulſuũ, qui nõ uni ſem p cauſæ adhereſcãt, eãq; fideliter indicent: & qui rurſus familiares tantũ ipſis cauſis dicant.

tam ex illis aliquam. Eodem modo, ſi ex vna aliquādo cauſa pulſus proficiſcatur, ſed non ſemper ab ea, familiaris quidem omnibus cauſis erit, quæ efficiunt eum: conſtanter verò nullam ex eis indicabit. Neq; enim ſi celeritas pulſuum adſit, ſtatim robur quoq; neceſſariò facultatis adfuerit. Imò eſt, quum maior ſit vſus generati animalis ſpiritus: & eſt quum caloris ſit copia, vel inſtrumentorum mollities, vel horũ quædam, vel omnia ſimul. Haud aliter ſi magnitudo ſit pulſuũ, erit vel facultatis robur, vel impendium animalis ſpiritus maius, vel calor in corde abundantior, vel mollitudo organorum, vel quædam horum, vel vniuerſa. Qui igit optimè conſtitutus ac tēperatus fuerit, is homo, ſi calidior ſolito euaſerit, atq; hac re ſit alteratus dũtaxat, vehementiam pulſuum non immutauerit: imò nec duritiæ, nec mollitudinis genus: ſed in magnitudinem & celeritatem vertet: interim etiam in crebritatē: prout magis vel minus eius calor increuerit. At ſi frigidior iuſtò ſit factus, primùm raritas perſpicua erit: deinde tarditas: poſtremò paruitas. Nam quum valida facultas exiſtit, & ſi paulò minor ſit uſus, primam actionem nec paruam neceſſe eſt, nec tardam eſſe: ſecundam verò, poſt longius tempus, q̃ ſi vrgeret vſus, eſt conſentaneum rationi. Iam ſi maior fuerit refrigeratio, eoq; magnopere vſus ipſe remiſſus, unà elangueſcet celeritas motus, atq; minor ſtatim erit diſtentio. Si pluriműũ ſit refrigeratio progreſſa, neceſſum eſt pulſus ipſos rariſſimos quidē eſſe, cæterùm nec tardiſſimos, nec etiã minimos. Nam perfectè tardi vel parui, ſi valida facultas ſit, vel ſi ad modũ ſit ipſe vſus remiſſus, nunq̃ fient pulſus. Eadem & in reſpiratione eſt ratio. At verò, vbi nõ modò vſus, verũ etiam facultas mutatur, quatuor tũ differentiæ diuerſæ in vniuerſum erunt. Quarum prima quidem circa facultatis imbecillitatē, calorisq; augmentũ verſatur. Si igitur magnopere ſit im-

Celeritas pulſuum a q̃bus cauſis oriri poſſit.

Pulſuum magnitudo oriri ex quibus occaſiõibus poſſit.

Facultate exiſtente ualida, nunq̃ pulſus fiunt perfecte tardi uel parui.

Pulſuum differētię quatuor, dum facultas ſimul atq; uſus mutatur.

becillis facultas, calor aũt igne', parui & tardi pulſus, creberrimiq́; orientur. Sin noxa ſit moderata, æquè fiunt crebri, ſed in diſtẽtione & motu mediocres. Secunda coniugatio, in imbecillitate & perfrigeratione conſiſtit. Cui pulſus competit quũ imbecillus, tum paruus, tardusq́;, ſicut pulſus prioris cõiugationis: ſed nõ æquè vt illi, ad extremam deuenit crebritatẽ, niſi vbi omnino facultas proſtrata fuerit. Tunc enĩ pulſus minimus erit, intermittetq́; & deficiet frequenter. At ſi modicè ſit facultas infirma, validaq́; refrigeratio, creber minimè euadit pulſus: q́ videlicet vſui faciat talis facultas ſatis. Tertia cõiugatio fit, vbi calor ſimul atq; facultas augentur. Quam quidè coniugationem vehementisſimi pulſus & maximi comitantur: ſed nõ perinde celerrimi. Creberrimi uerò ferè non ſunt apertè. Quarta cõiugatio eſt, in qua coeunt robur facultatis, & caloris penuria. Cuius ſanè ſunt pulſus magnitudĩe moderati, ſed tardiores, & ſatis rari. Nam quũ ſit paruus tum pulſuũ vſus, totumq́; facilè magnitudo diſtẽtionis tueatur, haud immeritò diutisſimè quieſcũt arteriæ: tamen ob facultatis robur, diſtentionis non impeditur apertè vel dilucidè quãtitas. Qua rõne etiam, nec multum prępollet tarditas. In vniuerſum autẽ, ipſius ictus qualitas, ferientis naturæ reſpondet. Porrò molle inſtrumentũ, quia promptè in omnem partem extẽditur, facilè dilatatur: durũ non abſq; magno negotio. Iam comes eſt promptitudinis diſtentionis, magnitudo: renixus & contumaciæ, paruitas: itemq́; celeritas, prioris generis: ſicuti alterius, tarditas: non tñ ex æquo & magnitudo & paruitas. Paulò enĩ celerior eſt pulſus profectus à mollitudine inſtrumẽtorum, eo quẽ procreat durities: maior aũt, permultò: quia tunicæ ipſius arteriæ, quãuis duriores interim ſint, ad celeritatem quandã motus ſunt faciles: ad magnitudinem verò diſtentionis, ineptisſimæ oĩum. Nam opus eſt, vt

Ictus qualitas, ferientis naturam ſequitur. Molle inſtrumẽtum facile dilatari: cõtra q̃ durum.

Pulſuum differẽtiæ, pro mollitudine uel duritie organorũ.

in oēm partem extendatur facile: quod maximā dilatationē ſit effecturū. Huiuſmodi enī eſt molle. Cæteri vbi à natura lōgiſsimè aut ad mollitudinē, aut ad duritiē, corpus arteriaꝝ receſſerit, tardior mollis pulſus ſi duro: magnitudine tñ non modò eum etiānum ſuperat, ſed illū etiam qui ſecundū naturam habet. Iam verò, quum durorum inſtrumētorum dura diſtentio ſit, ac proinde minus expleatur vſus: mollium contrà, inſignis diſtentio fiat, & quæ vſui par ſit explendo: meritò cum duris pulſibus crebritates: cum mollibus raritates cohærent. Quòd ſi quando incidat, vt cum duritie concurrat refrigeratio, & calor cum mollitudine, tum pulſus duri, mollibus euadent rariores. Si igitur durum corpus arteriarum ſit coniunctum cum innati caloris refrigeratiōe, pulſus efficiet iuſto minores, tardioresq́; Si ſuperet durities, minores q̃ tardiores. Sin autem refrigeratio, contrà tardiores q̃ minores. Ad eundem modum crebriores, ſi durities refrigeratione ſuperior ſit: ſin vincat refrigeratio, rariores. At ſi par ſit vtriſq; à natura flexus, tantò fient pulſus minores, quantò tardiores: à raritate verò & crebritate nō abducentur. Eſt altera coniugatio, in qua cum calore ſuperat mollitudo. Quę etiam tres neceſſariò primas differentias producit. Interim enim par mollitudinis eſt & caloris mutatio: interim præpollet vel mollitudo, vel calor. Quare ſi quantum naturam mollitudo reliquerit, tantūdem deſciſcat etiam ab ea calor, magnos neceſſe eſt, & celeres fieri pulſus: nōn tamē ſtatim crebros, ſed vbi generandorum eorum vſus vincat magnitudinē diſtentionis. Si mollitudo præſtet, magnitudo etiam ſuperabit celeritatem. Si verò ita prępolleat calor, vt vſum actio complere nequeat, celeriores vt fiant neceſſe eſt, quàm maiores pulſus: ſimulq; etiam crebri. Quòd ſi abundè natura fruatur vſu, æquè magni atq; celeres. Sed & tertia erit cauſarū complexio,

Duris pulſib⁹ crebritates: mollibus raritates annexas eſſe.

Calore coeunte cum mollitudine inſtrumentorū, quæ pulſuum differentiæ oriant.

quæ

quæ pulſum in hoc genere variant, vbi calori ſit adiuncta durities. Quum igitur vterq; plurimùm à natura declinat, pulſus erunt celerrimi, creberrimiq́;: minimi autem nequaquam (niſi ſimul facultas oblæſa fuerit) ſed aliquatenus iuſto minores. At ſi immodicus calor ſit, & inſtrumentum non magnopere durũ, uerùm paululum à moderato variet, tantũ abeſt vt iuſto fiat diſtentio arteriarum minor, vt etiàm maior euadat. Erit autem celeris, vtra cauſarum excellat: maximè tamen quum calor: quo tempore luculentior erit & breuitas. Supereſt coniugatio ex mollitie & frigiditate.

Calori ſi ſit adiuncta inſtrumentorum durities, quas pulſus differẽtias admittat.

Quia verò magnus pulſus hîc quoq; eſt mollitudini affinis, & paruus frigiditatibus, vtra lõgius à natura deflectat qualitas, illi neceſſe eſt pulſus aſſimilentur. Enimuerò omnes naturales pulſus inter exceſſus moderatos & medios annumerantur: non tamen quicũq; ſunt moderati, etiam naturales exiſtunt. At verò quot excellentiam caloris affectus ſequuntur pulſuum, tot etiam vſus generandi animalis ſpiritus. Sic inſtrumentorum durities facultatis imbecillitati coniuncta, paruos pulſus & tardos, & crebros concitat: robori, paruos & crebros, non etiam tardos, imò longè interim quàm pār ſit, celeriores. Verùm ſi inſtrumentũ ſit molle, facultas autem valida, maiores quidem manifeſtò pulſus fiunt, at aliquantò tardiores, rarioresq́;. Quòd ſi ad mollitudinem inſtrumentorum infirmitas adiuncta ſit facultatis, ſi quidem æquus vtriuſq;, ſimulq́; modicus fuerit à natura flexus, moderati ſimul & naturales videbuntur ii pulſus eſſe: niſi q erunt mollitie varii. Sin valde immodicus ſit, parui, tardi, atq; crebri fient. Si verò imbecillitas multo præpolleat, tũc etiam erunt parui, tardi, crebriq́;. Si ſuperior ſit mollitudo, accedet pulſus ad moderatos. Reſtat iam vt omnes ſimul committamus differentias continentium cauſarum pulſuum: ex quibus octo coniugationes con-

Frigiditati mollities organorum ſi cõiungatur, quę pulſuum differentiæ proueniant.

Pulſus omnes qui moderati ſunt, non continuo & naturales exiſtunt.

Pulſuum differentiæ, pro miſcellæ modis q bus facultas & inſtrumẽta miſcentur.

Continentium cauſarũ uariantium pulſus, octo coniugationes.

ſlantur. Due, quũ remiſſa facultate pariter & vſu, modò mollius ſolito fit inſtrumẽtum, modò durius. Duæ alteræ, vbi langueſcat facultas, & vſus auctus ſit, inſtrumentaq́; vel mollia, vel dura. Præterea aliæ duæ, quando valida ſit facultas, ſed remiſſus vſus, vnà cum variante inſtrumentorum differentia. Reliquæ duæ, quũ valens facultas ſit, auctus vſus, accedatq́; inſtrumentorum, quam diximus, differentia. Ac languida quidẽ facultate ſimul & remiſſo vſu omninò in paruitatẽ & tarditatem mutantur pulſus, in vtraq; differentia inſtrumentorum. Cæterùm non redduntur neceſſariò crebri vel rari. Sed ſi parua facultatis offenſio ſit, nec inſignis inſtrumentorum duritia, nihil crebritate pulſus variant. Siquidem non pulſus modò, ſed vniuerſæ actiones crebriores ob defectum euadunt, qui earum accidit ſingulis. Iam defectus, vſu æſtimatur. Quum ergo remiſſus hic fuerit, paruaq́; læſio facultatis, niſi per inſtrumentorum nimiam duritiem, nihil in actione deſyderabitur. At ſi facultas ſit magnopere læſa, modicè vſus remiſſus, inſtrumentaq́; bene dura euaſerint, non poterunt non pulſus fieri, quàm poſtulat vſus, minores: itaq́; imperfectũ ſimul officium: ac quanto quidem imperfectius, tanto etiam crebrius. Verùm prout facultas plus vel minus, aut vſus offenſus eſt, etiam pulſus ipſi neceſſe eſt plus vel minus ad paruitatẽ tranſeant & tarditatem. Nec verò exiſtimandum eſt, alterationem pulſuum quæ ex omnibus ſimul cauſis moderatè oblæſis procedit, maiorem oportere ea eſſe, quam facit vna. Poſſunt ſiquidem, vel ob vnicam tantùm cauſam exactè affectam, ad vltimã deuenire ipſi pulſus alterationem. Igitur facultas extremè deiecta, minimos efficit pulſus, etiam ſi molles quidem tunicæ inſtrumentorum ſint, vrgeat autem neceſsitas. Itaq; ad pulſus extremos conſtituendos, interdum plures cauſæ deſyderãtur: interdum ſatis eſt vna. Maximus

Actiones omnes reddi crebriores, ob defectum qui accidit illis.

Facultas extreme deiecta, minimos efficit pulſus.

quippe pulſus neutiquàm fieri poſsit ob facultatis robur ſummum, citra opem aliarum: minimus auté nonnunquam ob imbecillitaté fit ſolam. Quare anté omnia in pulſuum alterationibus, attédenda quantitas eſt cauſarum offenſionis. Vt autem ad tertiã & quartam coniugationem explicandas nos côuertamus, vbi languefcat facultas, vrgeat vſus, durumq; inſtrumentum ſit, potisſimũ ad crebritatem, deinde ad paruitatem, poſtea ad tarditatem pulſus videbis vergere: non neceſſariò tamen, nec perpetuò, nec etiam in quolibet illorum, nec ſimul concurrunt omnia. Etenim vbi læſæ inſigniter ſint oés cauſæ, minimi, creberrimi, & tardi ipſi pulſus fiunt. At ſi offenſio ſit inſtrumentorum & facultatis parua, ac generationis eorum multus vſus, hi non erunt iuſto minores, nec tardiores: imò interdũ manifeſtè celeriores: maiores autem ſi non apertè, pares certè perſpicuè moderatis. Si verò infirma facultas ſit, & maior vſus, vnà cum mollitudine inſtrumentorum (quod in quarta coniugatione contingit) ſi quidem permultum vſus non creſcat, nec longè à natura abſint facultas & inſtrumenta, multo magis increſcet pulſus in magnitudinem, quàm in celeritaté. Crebrior etiam iuſto erit, ſed non perinde ac ille tertii complexus, ꝙ vſui q̃ ille, magis hic ſatisfaciat. Quòd ſi paululum vſus & facultas à naturali ſtatu deflectant: inſtrumenta verò multum ad mollitié deſciſcant, ad mediocritatem pulſus horũ affectuum accedent, tum quãtitate diſtentionis, tum qualitate motus, præterea quietis tempore, tantumq; vna occurſus mollitudine ſtatũ naturalem excedent. Si verò non ita deflectant multũ vſus & inſtrumenta, facultas aũt vehemẽter laboret, tales pulſus admodũ parui erunt & crebri: modicè verò tardi. Si aũt durum ſit inſtrumentum, facultas valida, & vſus remisſior (hoc enim erit quintũ coniugiũ) minores pulſus gignentur, non tñ neceſſariò tardio-

res,ſicuti nec crebriores. Verùm ſi admodum remiſſus ſit vſus,& inſtrumenta modicè dura,non minores modo, verùm & perſpicuè tardiores,atque rariores, fient. Si vitium vſus, à vitio inſtrumentorum vincatur, abundè fuerit is pulſus paruus, & creber. Si verò inſtrumenta ſint mollia (quemadmodum per ſextam coniugationem) neutiquàm minor quàm naturalis,quod quidem conſpici posſit,pulſus ipſe videbitur: niſi ſingulariter vſus ſit imminutus: & omninò hoc rarior apparebit,quo diſſolutior ſit vſus. Porrò ſi vſu aucto,facultateq́; valente,mollia ſint inſtrumēta (hāc enim conſtituo coniugationē ſeptimam) prorſus magni erunt pulſus & celeres: crebri verò nō ſemper, ſed vbi modicè ipſe vſus increuerit. At ſi arteriarum duræ ſint tunicæ (quæ octaua & vltima eſt coniugatio) ſi parua quidē durities ſit,ſed vſus inſignis mutatio, maiores,celeriores,crebrioresq́;,quàm iuſtū ſit, ipſi pulſus euadent. Sin autem æquo vtraque cauſa,nec illo admodum lōgo interuallo,à natura deflexerit, pares quidem naturalibus,ſed celeriores atque crebriores fient. Iam ſi inſignis læſio vſus & inſtrumētorùm ſit, vt hæc planè duriora ſint reddita,ille vrgeat impenſè,celeriores etiānum moderatis erunt, minoresq́; & crebriores. Quum igitur à valida facultate vehemēs diſcludi pulſus non posſit,nec mollis à mollibus inſtrumentis,ſi quando pulſum deprehenderis celerem (qualem diximus familiarem eſſe robori facultatis, vſuiq́; vrgenti,& mollitudini inſtrumētorum) ſi quidem cum neutro illorum celeritas ſit coniuncta, intelligas eum pulſum oriri à ſolo vſu vrgente: ſi verò cum altero, omninò ex illo orietur,quod ſignū tale producet: neceſſarioq́; etiam ex incremento vſus. Non poſſunt ſiquidem celeres pulſus exiſtere, ſicuti nec magni, niſi vſus poſtulet. At quatenus ad robur uel imbecillitatē facultas tranſiit,ex propriis eius pulſibus dignoſcas li-

Pulſus nec celeres poſſe eē, nec magnos, niſi uſus poſtulet.

cet. Eadem eſt ratio & in qualitate inſtrumentorũ no ſcenda. Quantus aũt pulſuum generatiõis ſit uſus, col ligendum eſt ex commutatione magnitudinis crebritatis, atq; celeritatis. Si enim pulſus maximus ſit, creberrimusq; & celerrimus, ſummè vrget vſus. Sin magnus tantùm, & paulò celerior ſit, non tamen maximus, nec creber, vſus non erit magna immutatio. Ex aliis etiã ſignis, citra pulſus, ipſe vſus cognoſcitur. Nã ſiue copioſus ſit calor, ſiue exhauriatur animalis ſpiritus, id haud magno negotio exploratur: q; videlicet calor quidem tactũ non fugiat: ac præterea ſpirandi difficultate, ſiti, atq; interno laborantis ſenſu prodatur: animalis autem ſpiritus, abſumatur in iis qui exercentur immodicè, ac per halitum digeruntur: & quibus humores fluunt ad interna.

Calor quibus ſignis deprehẽdatur.

Animalis ſpiritus in quibus ſoleat abſumi.

GALENI PERGAMENI DE CAVSIS PVLſuum, Lib. II.

INAEQVALIVM PVLſuum, quidam in arteriæ vno motu labefactant ęqualitatem, alii illã euertunt in pluribus: quam medici collectiuam inæqualitatem appellant. De cuius ſanè cauſis primo loco conſyderabimus. Comitantur enim eiuſcemodi pulſus inæqualem cordis temperiem, vitiaq; inſtrumentorum & facultatis. Nam aut obſtructionibus, aut compreſſionibus, aut duritiei, aut plenitudini ſuperueniũt: Sic vt intelligas plenitudinem quę æſtimatur ad vires, ſeu facultatem. Quum igitur tres cauſæ ſint continentes pulſus generationis, inſtrumentum, facultas, & vſus: non poteſt ex vſus alteratione cõſtitui collectiua, quæ aperta ſit, inæqualitas: q; nec repentè, nec cumulatè

Pulſus inęquales a qbus cauſis proficiſcantur.

Pulſuum generationis cauſæ cõtinẽtes ſunt tres, inſtrumentum, facultas, & uſus.

adeò vnq̃ immutari vſus poſſit, vt pulſus, verbi gratia, prior ſit magnus, vel celer, vel crebrior: alter tardus, vel paruus, vel rarus. Cæterùm non quos rõ colligit eſſe impares, uocare inæquales ſolemus: ſed quos dilucidè comperimus ſenſu tales exiſtere. Porrò iracundia (quæ videtur innati caloris eſſe veluti quidam feruor) habet ſanè interdum & ipſa inæquales pulſus: nõ illos quidẽ ſua ſponte (ſemper enim haberet tales) ſed vbi adiunctus ad eam aliquis timor fuerit. Iure ergo tunc & inæquales apparent, quum non tantũ à diuerſis alterentur cauſis, ſed etiam natura contrariis. Nam propter vindictæ cupiditatẽ, alti, magni, celeres, vehementes: quia verò timor eſt maior accipiendi mali, q̃ ſpes inferendi, parui, humiles, languidi, & tardi fiunt. Quare inuicem vtriq; pro cauſæ præpollẽtis natura, videnť variari: ac excellit modò quidẽ ira: modò metus. Quin imò, ipſe timor vehemens exiſtens, inæquales efficit pulſus, idq́; nõ vſu, ſed facultate oblæſa, nec imperante oĩbus inſtrumentis. Non tñ omni facultatis læſioni ſuccedit collectiua inæqualitas. Siquidẽ quũ per ſe infirma eſt, gignit pulſus non ita crebro inæquales. Vbi verò ſuapte natura eſt valida, opprimiť autem à copia humorũ, aut etiam cõtumacia inſtrumẽta ſortitur, tunc illã inæqualitatem efficit. Quũ itaq; delapſa in imbecillitatẽ inſignem facultas arteriæ fuerit, pulſus ædunť languidi, parui, tardiq́;. Sin illa, quantum in ea eſt, valeat: ſed aliqua copia opprimať, varios ita & inæquales cõficit pulſus: plurimos quidem, languidos, tardos, & paruos, quũ videlicet graui onere eſt preſſa: plurimos aũt vehementes, celeres, atq; tardos, vbi leuiori. Quòd ſi nec admodũ grauis, nec nimiũ leuis offenſio ſit, contrarii ex æquo, pareſq́; numero ipſi pulſus cõſpirant. At inſtrumentorũ vitia, in hunc modum gignũt inæqualitatẽ. Vbi enim circũiectas regiones arteriæ, quæ ad hoc deſtinatæ ſunt, vt illam diſten

Iracũdia eſt ueluti innati caloris feruor.

Iracundia, dũ illi eſt timor adiũctus, pulſus inæquales efficit.

Timorem eſſe affectũ iracundiæ contrariũ.

Timor uehemẽs, qua rõne pulſus inęquales efficiat.

Facultas arteriæ extreme ĩbecilla, uel aliqua mole humorũ oppreſſa, quos pulſus edat.

Inſtrumentorũ uitia quõo inæquales pulſus efficiant.

tam excipiant, aliud corpus inſederit, non pñt per illud reſtrictæ arteriæ diſtendi ſatis. Itaq; ſingularũ actionum defectus, *tandẽ confertim vnum magnũ opus abſoluit: ꝙ alioq vſus non expleat. Quo tempore violenter & vehementer agere ipſa facultas cogitur, vt explodat omninò illa, quæ ſua inſtrumẽta obſederũt, & prohibuerunt motu. Ac ſic ſanè maiorẽ prioribus, & vehemẽtiorẽ, & celeriorem, neceſſe eſt pulſum euadere: qui etiã crebrior * vel ab ipſo principio fuerat: quandoquidẽ imparium vſui actionum, neceſſariò comes eſt crebritas. Si igiť parem impetũ facultas in omnibus, quæ cõſequunť, diſtentionibus retineret, æquè magni ſemper fierent, & vehemẽtes, & celeres pulſus: quia verò nõ retinet, ſed refert ſe ad priſtinũ motum, ne in caſſum defatigetur, varia oritur, & continua inæqualitas. Accidit etiã interim inæqualitas ob ſanguinis copiã, aut in venas, aut in arterias ipſas infuſam. Ea tñ facillimè ſanguinis detractione ſedať. Siquidem ſanguinis copia in uenis, vicinas arterias non ſecus ac tumor præter naturã conſtringens & premens, ſi per venæ vacueť ſectionem, ſubitò arteriis amplum exhibet locũ. Quòd verò ſanguis in ipſas arterias influẽs, præcipuè ſi craſſus vel lentus ſit, viã intercipiat ſpũs, variasq; & difficillimas edat inæqualitates, nemo eſt q neſciat. Vbi igiť aut validè comprimunť, aut obſtruuntur arteriæ, vel ſi integra ſit facultas, inæqualitas corripit pulſus. Quòd ſi vnà cum inſtrumentorũ affectu, facultas etiã perpeſſa fuerit, clariſſimũ eſt, magis variam inæqualitatẽ exiſtere. Verùm ſi inſtrumentorũ illæſus ſtatus ſit, ſed magnopere facultas infirma, decurtata inæqualitas fiet. Ab admotis enim digitis victa facultas, minores ſemp imbecillioresq; pulſus creat. Cæterùm ipſarũ facultatis imbecillitatũ, quæ quidem prima & exigua exiſtit, minores, lãguidioresq;, non aũt decurtatos pulſus efficit. Quæ verò eſt hac tanto ma-

Pulſuũ inequalitatẽ accidere interdũ ob ſanguinis copiam in uenas aut in arterias infuſam.

Facultatis obtæſiones diuerſæ, uarias pulſuũ inæqualitates producũt.

ior, vt iam facultati ſint oneri applicati digiti, hæc pulſuum decurtatorũ eſt cauſa. Quorũ ii quidem, qui ad priſtinum reuertunť motum, reciprociq́; vocanť, minorem imbecillitatẽ oſtendunt: qui vero alicubi reſtitant, maiorẽ. Quemadmodũ ſi perfectè pulſus deficeret, extremam imbecillitatem nunciaret. Verùm hæc omnia exploranda eſſe applicitis arteriæ digitis, non ſuſpenſis, apertisſimum eſt. Differt autem abolitio pulſus, ab eo deficiente, ꝙ illa quidem veluti priuatio ſit totius functionis: hic, dimidiæ tantùm amisſio. Qui ſanè deficiens pulſus, quantò decurtatis eſt grauior, tantò leuior exiſtit ipſa pulſus abolitione. Atqꝫ hi quidem tres ſtatus quantitate noxæ differunt. Quartus eſt reciprocorum decurtatorum: nẽpe omnium leuisſimus. Quintus his additur intermittentiũ, qui præcedit deficientium ſtatum. Quod enim in vno aut altero erat, aut certè in numero pulſuum certo, id ſtatus deficientium, in omnibus efficit. Porrò intercidentes pulſus, contraria ratione, ac intermittentes, noſcuntur: qui quidem etiam inter inæquales, qui aceruatim fiũt, conſiſtunt: incidúntq́; vbi valens facultas, copia humorũ, vel inſtrumentorum obſtructione impeditur. Vt ergo ad repellenda quæ moleſtant, maiores ſæpe & vehementiores ædit, celerioresq́; pulſus: ita plures quoqꝫ in eiuſcemodi præſertim ſtatibus, atqꝫ alti pulſus fiũt: itaqꝫ decretoriam excretionem portendunt. Nec verò tantùm facultatis infirmitas inducit intermittentẽ pulſum, ſed inſtrumentorum etiam valida obſtructio, compresſioq́; & conſtrictio, vbi in ſe nihil prorſus arteriæ allicere valeant. Nunc verò de cauſis inæqualitatis in vno pulſu eſt agendum. Solet igitur celeriter quidem primùm concitata arteria, deinde parua interpoſita quiete, motu quodam tardo reliquum diſtẽtionis abſoluere, dum & vſus vrget, & facultas, quantùm in ea eſt, obſecundat: interrumpitur tamen ab inſtru-

Decurtatorum pulſuum diſcrimen.

Pulſuum abolitio a deficiente pulſu quõ differat.

Pulſus decurtati reciproci.

Pulſus itermittentes.

Pulſus intercidentes.

Decretoriã excretionẽ q pulſus indicent.

Intermittens pulſus a qbus cauſis oriri poſſit.

Inæqualitatis in uno pulſu cauſæ.

mentorum vitio,aut ab humorum inſigni abundãtia. Etenim facultatis robur,prioris motus celeritas indicat:ſicuti vrgentem vſum,motus qui ſequitur quietẽ. Quippe niſi vſus vrgeret,nũquam inceptum motum facultas abſolueret,ſed vbi inhibitus primùm ei⁹ motus eſſet,ibi deſineret diſtentionem,vnumq́; hunc faceret paruum pulſum. Eſt & alia differentia diſtentionis per mediam quietẽ diſtinctæ,in qua motus vtrinq; eſt celer. Videturq́; tunc facultas propriam contentionem tueri,copiæq́; humorũ reluctari: quare differentia hæc omnium eſt ſaluberrima. Eſt præterea quidam alius ſtatus medius inter vtrũq;,vbi motus ſecundus, medius eſt inter tardum & celerem : hoc eſt,moderatus. Hæ ſunt tres differentiæ diſtentionum quiete interpellatarum. Sunt præter has & tres aliæ,vbi tardo priore motu,alter trifariam variat: vt aut tardus, aut celer,aut moderatus fiat. Ex quibus peſſimus eſt, qui pulſus vtrũq; motum tardum habet. Ac longè hoc cõmodior,in quo celer alter: medius inter vtrũq;,nbi ſit moderatus. Haud aliter quum à primo motu moderato,alter tribus modis conuertitur,commodiorem ſignificabit ſtatum celer motus: pernicioſiorem tardus: medium moderatus. Quin etiam tempus quietis, quo fuerit in ſingulis harum differentiarum longius, hoc eſt deterius. E diuerſo,diuturnius motuũ tempus meliorem declarat ſtatum. Præterea vtriuſq; diſtentionis magnitudo,optima: contra peſſima,eſt paruitas. Similiter vehemẽtia optima: remisſio peſſima. Quòd ſi omnia quæ commemorauimus mala,in vno pulſu conueniant,hic illorum peſſimus erit. Contra,ſi omnia cõmoda,optimus. Tranſeundo autem ad eos pulſus, qui totius diſtentionis habent quidem perpetuũ motum,non vniuerſum tamen pari celeritate, certè qui iam inde ab initio in celeritatem inſurgũt,minus onerari facultatem annunciant: qui contra,magis. Cæte-

Diſtentionum pulſus q̃ete interpellatarum, tres differẽtię.

rùm facultate oppreſſa, nullus horum exiſtit. Eſt au-
tem propriũ iis qui in contraria affatim mutantur,

Pulſuũ in contraria affatim permutatorũ, quid propriũ.

non ſolùm grauari facultatem, ſed etiã obſtrui, & pre
mi inſtrumenta. At in contraria affatim mutari intelli
go, ſi quum moueãtur celeriter, ſubitò fiant tardi: aut
ſi ex tardo primo motu euadãt celeres. Oriũtur enim
hi, quum ex obſtructionibus & compreſſionibus, tum
ob facultatem, humorum colluuie oneratã. At ve-
rò vibratus pulſus fit, facultate exiſtẽte valida, inſtru-

Vibratus pulſus unde fiat.

mento duro, vſuq; vrgente. Quorũ ſi abſit quicq̃, *mi
nimè vibratus exiſtet. Cæterũ uiolenta duræ arteriæ di

Vſus quando urgeat pulſuũ.

ſtentio, proximè illiꝰ gñationẽ ꝯſtituit. Vrget aũt vſus,
ubi functio ipſi nõ ſatisfacit, idq; aut ob propriã imbe
cillitatẽ, aut contumaciam inſtrumentoꝝ, vt etiã ma-
iorem vſum. Quum igit in propoſito pulſuũ genere fa
cultas requirat vegeta, relinquit ut uel uſu increſcẽte,
vel redũdantibus inſtrumentis, uel utriſq; iunctis, diſtẽ

Vſus pulſuum abundãtia caloris augetur, uel exhauſto animali ſpũ.

tio in uibratis pulſibus, ipſi uſui ſit ipar. At uſus, abun-
dantia caloris auget, vel exhauſto animali ſpiritu. Con
tumacia inſtrumẽta fiunt, ob obſtructiones, cõpreſſio
nes, atq; duritiẽ. Quæ ſanè durities inflãmatis, ſcirrho

Inſtrumẽta cõtumacia quomodo fiant.

affectis, reſiccatis, ꝑfrigeratis, ac deniq; diſtẽtis accidit
inſtrumẽtis. Itaq; iam oẽs inuenimus cauſas originis ui
bratorũ. Nam intẽperata inæqualitas, ſi progrediat, ui
brationẽ quidẽ augebit, non tñ cauſa eſt eorum gña-
tionis. Dicrotus aũt pulſus (q fieri nõ põt, quin ſit vi-

Dicroti pulſus (q neceſſario etiam uibratꝰ eſt) generatio.

bratus) in hunc gignit modum. Vbi parte illa arteriæ,
quã tangimus, duriores ſint, frigidioreſq;, atq; ita dif
ficilius moueant, partes utrinq; ſitæ, quas non attingi-
mus: ac deinde partẽ mediã diſtentione ſua concitaue
rint, retraxerintq; intrò, ac ſecũ rurſus extulerint, bis
neceſſe eſt ipſe tactꝰ feriat. Atq; huiuſcemodi pulſus eſt

Dicrotus tantum pulſus, q dicatur.

dicrotus tantũ: non aũt uibratus perſpicuè. Alter uerò
qui iuxta & ſatis uibratus eſt, & dicrotus, fit ad hũc mo

Dicrotꝰ uibratus unde.

dum. Vbi enim arteriæ ſublatæ cũ uibratione, pars illa

quæ ſola cute eſt intecta, iactetur facilè, aliæ aũt partes utrinq; ſitæ, craſsitudine numeroq́; onerent corporũ incumbentiũ, adeò ut ne motus quidẽ earum occurrat tangentibus: neceſſe tum eſt, parte hac, quę eſt aperta, omni iam ſublata, reliquas nõ manifeſtas, quæ utrinq; ſunt, adhuc attolli: ac proinde etiã media, quę delata iã dudũ eſt, de integrò unà cũ illis quæ utrinq; ſunt, attolletur: ita vt redeat, occurratq́; iterũ foris ipſam tãgentibus. Planũ eſt igiť dicrotũ pulſum, interim ex magna intemperie ortũ trahere, paruaq́; duritie arteriæ: interim ex ingenti duritie cõiuncta cum intẽperie aliqua, vel craſsitudine, vel colluuie humoris, uel carnis. Caprizanti uerò pulſui hoc cũ dicroto cõuenit, ꝙ bis pulſat: cauſa aũt non conuenit. Neq; enim cũ inſtrumentorum duritia neceſſe illi eſt, nec cũ intemperie, ut iungatur. Verùm ubi facultas contentionẽ natiuam retinet, arcetur aũt à motu, uel ob humorũ colluuiem, vel obſtructionẽ, uel compresſionẽ inſtrumentorũ, quies tum diſtentionẽ intercipit. Cuius altera pars poſt quietem, iure robuſtior eſt illa, quæ eã antecedit, ꝙ ab ipetu collectæ facultatis oriať. Quòd ſi etiã ille ſecũdus impetus inferior atq; ĩbecillior fuerit, erit ſanè is caprizãte deterior pulſus: non tñ dicetur caprizans. At vndoſi & uermiculãtes pulſus, ſola differunt q̃titate, ſub uno cõprehenſi genere. At ſunt ſanè inter eos nõnulli, qui in diuerſis partibus arteriæ, inęqualitatẽ, idq́; ĩ una diſtẽtione, ſortiant. Sunt aũt illorum gñationis cauſæ, imbecillitas facultatis, uel copia humorũ, uel inſtrumẽtorum ſumma mollities. Nam quũ uis à principio in arterias permeans, totum uas attollere pari firmitudine nequeat, hîc quæ propinqor eſt parti principi, motum primò auſpicať: ſicuti q̃ remotior, ſerius. Id quod Eraſiſtratus ꝑpetuò fieri, cæterũ falsò, arbitrať. Siquidẽ nemo ignorat, oẽs arteriarum partes naturaliter eodem moueri tẽpore. Raro aũt, idq́; præter naturam, partes

Caprizãtis dicrotiq; pulſus diſcrimen.

Vndoſi & uermicantes pulſus ſola differunt quãtitate.

Arteriarũ partes oẽs, dũ pro naturæ modo ſe habent, eodem mouẽtur tempore.

cordi uiciniores mouentur prius: ac dein remotiores. Qui pulſus nec vndoſus, nec vermiculãs eſt, niſi etiam hoc illi acceſſerit, vt quod fluere per arterias videtur, ſiſti alicubi, & quieſcere appareat: mox verò iterũ fluere, ac iterum retineri, atq; hoc per vniuerſam arteriã. Porrò qui ex his à copia humorum gignũtur, ab illis, quos imbecillitas facultatis, citra humorum copiam, induxit, ſola magnitudine differunt. Vnde hi ob paruitatem, vermiculantes: illi ob magnitudinem, vndoſi appellati ſunt. Et cauſam habent illi facultatis languorem: hi abundãtiam humorum. Sed conſequunt etiam extremam mollitudinem inſtrumentorũ huiuſcemodi pulſus. Cuius rei molles ac tenellæ virgæ, quæ vndoſo modo tenduntur, nobis exemplum ſuggerunt. Validam itaq; facultatem vndoſus habet: cuius nimirum ope, magnas poterit arteriarum partes attollere: imbecilliorem vermiculans: q paruis interuallis tum * ipſa facultas moueatur. Quem certè neceſſe eſt, inæqualem alioqui, etiam intermittentem euadere.

Vermicantes pulſus.

Decurtati etiam pulſus, conſequuntur imbecillitatẽ ipſius facultatis, à qua nimirum pulſus creantur. Vbi enim à corde vis permeans in arterias ſingulas, magis ac magis diſſoluitur in partibus remotioribus, minores tunc, languidioresq́; neceſſariò earum motus fiet. Si autem verum ſit illud, reperiri nonnunquam minores motus in partibus origini propinquioribus, ad inæqualitatem intemperiei arteriarũ cauſa id genus pulſuum eſt referenda. Siquidem inſtrumentum à pari robore, eodemq́;, ſi humiditate & calore ſit modico tẽperatum, facilius ac magis mouetur: ſquallidum autẽ, aut impenſè humidum, aut frigidum, lẽtius minusq́;.

Decurtati pulſus unde proueniant.

Annuentes autem, & circũnuentes pulſus, fieri aliquando ſimili modo poſſunt: ſæpe aliis de cauſis accidere. Si enim valida ſit facultas, corpora autem incũbentia arteriis, marceſcant, qua parte illorum maxi-

Annuẽtes pulſus, circũnuentesq; unde gignantur.

mē marcida, atq; eo leuiore, emicare motus poſſit, ibi etiam maximè illius magnitudo elucefcit. Quòd ſi huius partis dilatationem aliis vtrinq; minoribus compares, decurtatum motum in vtriſq; partibus cernes. Id quod fieri in facultatibus validiſſimis nequit. At verò ex ſitu arteriæ fit inæqualitas pulſuum, vbi tenduntur in illas corporis partes, in quas diſtorquentur. Porrò inflammationes, ſcirrhi, abſceſſus, & crudorū quorūdam generatio tuberculorum, ac breuiter oēs præter naturā tumores, vicinas partes ad ſeſe trahere valent. Squallida præterea durities, frigusq́; immodicū, nec non conuulſiua intentio, ac breuiter intemperatura inæqualis, arterias ipſas diſtorquet. Conuulſiuus autem pulſus ab ipſa ſpecie, & affectu, quem denotare ſolet, rectè nomen accepit. Tendi enim ad vtrūq; arteriam putaueris, ſtatimq́; homo conuulſione corripit. Eſt enim confluxio vna (vt rectè dixit Hippocrates) & conſpiratio vna, & omnia conſentiunt oībus, eſtq́; omnium natura communis. Nam niſi hoc eſſet, duo animalia eſſet, non vnum, quisq; noſtrum. Cor igitur cerebro arterias, vinculū ſocietatis, tranſmittit: cerebrum neruos cordi, pari viciſſitudine: qui quanquam non magni ſint, mandatum tamen rationis, perferre poſſunt. *Singulis prçterea arteriis fibræ à neruis deductæ ad ſocietatē cohærent, per quas fit mutuus quidam, non modò actionum, ſed affectuum etiam cōſenſus. Nihil itaq; mirum, ſi quum vniuerſum neruoſum genus coniunctum arteriis ſit, cōmunis appareat affectus. Vt autem de alti, humilis, lati, anguſti, longi, & breuis pulſus etiam generatione dicamus, ſciēdum eſt, in valentibus oībus & ægrotantium plerisq;, dum dilatantur arteriæ, nos earum ſuperficiem *ſupernam multo clarius percipere, q̄ partes obliquas, & quòd illa propius ad noſtrum accedat tactum, & q eum* paucioribus interpoſitis corporibus feriat. Proinde ſi re-

Inæqualitatis ex ſitu arteriç cauſæ.

Cōuulſiui pulſus cauſæ.

Confluxio in toto corpe eſt una.

Membrorum principalium neceſſitudo.

Arteriis ſingulis ineē fibras a neruis deductas.

Pulſus naturalis cur altior ſemper uideatur.

ſte expēdas, naturalis pulſus eſt altior, q deficiat ſem eius in latū motus: præpolleat aūt in altum. Verùm q is aliorum oīum nobis eſt mēſura & veluti regula qu dam, nec altū ipſum, nec anguſtū vocamus, ſed mod ratū, atq; inter oēs exceſſus mediū. Etenim longus & breuis ad hūc collatus dicit. * At verò dū moderatū e pulſum dicimus, nō ſenſum, ſed naturalē proportion & mediocritatē, conſtituimus æqualitatis normā. N ſi pro ſenſu iudiciū facias, in illo pulſu lōgitudo præſt profunditati: quēadmodū hæc latitudini. Equidē alto pulſus in iracūdia, & antè iudicationes, fieri manifeſt cōperio: latos aūt vtplurimùm in excretionib⁹ decre toriis. Pulſus igit moderati memores, ſi qn̄ offendam ipſius motus admodū altitudinem auctā, latitudinem aūt, aut nihil, aut pax, rectè vocabim⁹ eos pulſus altos Quòd ſi latitudini manifeſtū incrementū accedat, eo magnos ſimul & altos dicemus. Si ambo increuerint altitudo ſimul & latitudo, ſed non multū latitudinē a titudo ſuperet, hos magnos appellamus dūtaxat. Qui verò eadē proportione altitudo adaucta latitudinē vi cat, qua etiā in naturali pulſu ſuperaret, is pulſus eadē quam moderatus, retinebit ſpeciem. Itaq; non altus, vt neq; ille, ſed maior tātùm illo videtur. Quin etiam eadem eſt & in longitudine ratio. Nam vbi eadē proportione augetur, qua profunditas, & latitudo, uniuer ſum pulſum, vti diximus modo, repræſentat maiorē. Quare vt magnus ſit pulſus, non requirit ut pares ſint motus qui in dimenſionibus trinis augent: ſed tantùm vt proportione æquales exiſtant. At conſtat eoꝝ proportio, ubi nulla præter naturā inſignis in craſſitudinē mutatio, aut in gracilitatē corporis fiat: præterea nec ſiccitas īmodica, uel humiditas, uel maximæ diſtentionis neceſſitas. Perit aūt, aut perturbat, cuiuſpiam hoꝝ præſentia. Vt ſi cætera oīa ſe rectè habeant, facultas aūt compellatur ita magnā facere diſtentionē, ut eius

Pulſus moderatus qui dicatur.

Pulſus alti, latiq;, ubi cernātur.

Pulſus alti qui ſint dicendi.

Pulſui magno gignendo qd requiratur.

mmorē circūiecta arteriis loca non capiant, in eo affe
ctu neceſſum eſt altus pulſus appareat. Dū enim in eā
extollit magnitudinem diſtentio arteriæ, ut nuſq̄ coar
ctet, naturalem triū dimēſionum proportionē tuebit.
At coarctata, tantū detrahet de illa dimenſione, quan
tum eſt progreſſu prohibita. Quocirca iratis, licet cor
pore ſint optimè cōparato, fit pulſus altus. Diſtētionis
enim ſummū exceſſum, ne is quidē cōmodè ferat ha-
bitus: ſed iam ex imo premit, & ex obliquo arteria. So
la ergo pars illius ea, quæ inſtrata ſola cute eſt, nempe
ſuperna, oēm calorē excipit: quare neceſſariò fit altus
pulſus. Cęterùm multis gracili corpore, nec facultate
admodū firma, pulſus, ſi iraſcant, magni, & nō alti vi-
dentur eſſe. Nam quū in altis pulſibus tántū facultatis
robur deſyderet, ut maximam diſtentionē moliri poſ
ſit, & quā loca arterias ambientia excipere nequeant,
manifeſtū vtiq; eſt, in cōmemoratos affectus nō poſſe
altos pulſus incidere. Iam uerò, ubi naturali robore fa
cultas aliquatenus deficiat, & latitudo ſit inſignis loco-
rum, pondusq; accedat arteriis ex ſuperioribus parti-
bus, hic pulſus collatus ad moderatū, eſt latior. Etenim
aut altitudo īminuta, aut latitudo aucta, pōt latum pul
ſum efficere. Inuenitur aūt motus nonnunq̄, qui qua-
tuor occurrat digitis, ſed ita anguſtus & obſcurus, vt
ſubtilis fidis ſpēm referat: atq; is quidē pulſus longus
vocat. Ac talis quidē pulſus, qui videlicet fidē, aut pilū
refert, non ſolū tunicarum maximā ſiccitatem oñdit,
ſed etiā indicat facultatē imbecilliorē, q̄ quæ poſſit cō
tumax inſtrumentū diſtendere. Quid igit ſi hæc vera
ſunt, *non ſtatī talis pulſus fit breuis? An ꝙ huiuſcemo
di pulſus, in tenui corpore, contentaq; & aliquāto du-
riori cute accidat? Etenī ſi cutis remiſſa & craſſa, ma-
gnā partē motus *obſcurat, utiq; tenuis ſimul cōten-
taq;, totū oīnò ſeruabit. Vñ liquet cōſpirare gracilitatē
toti⁹ corporis oportere, & duritiē cutis ſimul & inſtru

[Margin: Iratis fit pulſus altus.]

[Margin: Pulſus lat⁹ qñ accidat.]

[Margin: Pulſus longus qualis, & quid ſignificet.]

mentorum, cum facultatis imbecillitate, non ſumma tamen, ad talem pulſum gignendum. Ac vocatur quidem per excellentiam lõgus: propriè autem tenuis & gracilis. Nam propriè & abſolutè dicitur longus, cui neutram reliquarum dimenſionum percipimus. At verò breuis fit pulſus, vbi in parua quapiam particula, arteria ſola cute contegitur, ob idq́; ſenſibiliter pulſat; partes autem ex vtroq; illius latere omnes in profundum merguntur: vnde prodere motum nequeũt ſenſibilem. Dicitur etiam per excellentiam hic pulſus breuis. Proprium tamen eius nomen eſt, craſſus & turgidus. Nam qui ſimpliciter breuis eſt, vel ex corpulẽtia naſcitur, vel ex paruitate. Proximum eſt vt de ordinatis & inordinatis agamus. Qui quidem quandoquidem inæquales omnes ſunt, ſed in eo variant, q; æqualitatẽ hi certis orbibus ſeruent, illi confuſi vndequaq; ſint: intelligendum eſt, cauſam, quæcũq; inæqualitatẽ efficiat, ſemper firmã in ordinatis & fixam eſſe: in inordinatis autem, nequaquam. Inſuper ordo, vt æqualitas, naturæ, ſi quid aliud, eſt familiaris. Quare ſi alterũ eorum ſit cõturbatum, minorem ſignificat offenſam: ſin vtrũq;, maiorem. Concurrunt autem ambo in inordinatis: alterum in ordinatis qui ſunt inæquales.

Pulſus longus qui proprie dicatur.

Pulſus ſimpliciter breuis q ſit.

Pulſus ordinati, inordinatiq; cauſæ.

Ordo æqualitasq; naturę familiaris exiſtit.

Quod verò ad mutatorum rhythmorũ cauſas pertinet, ſi rectè quidem eſt demonſtratum, allici per arterarum dilatationes aeream quandam ſubſtantiam: in contractionibus autem excrementa excerni, & quaſi fuliginem aduſtorum humorum: certè neceſſum eſt, quum diſtentionis vſus inſtet, maiorem fieri, celerioremq́; diſtentionem: quum cõtractionis, contractionem. Quam ob rem, quibus in ætatibus plurimi inſumuntur humores, ac proinde plurimum excrementi colligitur (ſemper enim quantitati confectorum ſuccorum, excrementorum reſpondet quantitas) quæ ſunt vſq; ad iuuentutem, in iis nonnihil cedit contra-

Rhythmorum mutatorũ cauſæ.

Arteriæ dilatatæ trahunt aerem: contractę expellunt fuliginem.

Excrementorũ quantitas reſpondet quãtitati confectorũ ſuccorum.

ctioni

ctioni diſtentio. In quibus autem pauciſsimi (quod cõtingit in ſenibus) longè maius eſt diſtentionis tempus tempore contractionis.

GALENI PERGAMENI DE CAVSIS PVLſuum, Lib. III.

QVANDOQVIDEM pulſuũ alterationes, quæ ex primis & prçcipuis cauſis proficiſcuntur, abundè * ſermo antè habitus enarrauit, illas nunc explicabimus, quæ ab aliis omnibus fiunt, quæq; nõ n per ſe planè, ſed ꝙ mutent primas, cauſæ pulſuũ vocant. Cęterùm quia hæ partim præter naturã ſunt, partim naturales, partim etiã inter has medię, quas nõ naturales appellant, rõni videtur cõſonum, vt à naturalibus exordiamur, idq́;, eundẽ ſequentes ordinem, quem in libro tyronibus deſcripto obſeruauimus.

Cauſarum differẽtia triplex.

Viri igitur * in vniuerſum, mulieribus habent pulſum longè & maiorem, & vehementiorem, paulo tamen tardiorem, ſicuti & ſatis rariorem. Siquidẽ quum mas ſit calidior & ſiccior fœmina, neceſſum eſt vſum generationis pulſuum, & inſtrumentorum * conſtitutionem, differre in illis: ac proinde ipſos pulſus. Atqui copioſi caloris magnum pulſum eſſe familiarem oſtendimus. Igitur quum mas ſit nõ calidior mõ, ſed multò calidior fœmĩa, vtiq; maiores, ac multo maiores q̃ illa pulſus habebit. Siquidem pro naturali temperamẽto, maior tantùm, nõ multo maior erit ipſius viri pulſus:

Viri in uniuerſum mulierib⁹ habẽt pulſum longe & maiorẽ, & uehementiorem.

Mas eſt calidior & ſiccior fœmina.

ſi autem acceſſerit à peculiaribus vitæ inſtitutis vtriq; differentia (illa enim in otio viuit, hic in multis laboribus) vt ſanè multo ita calidior vir redditur, ſic pulſibus eſt q̃ fœmina longè maioribus. Addidimus autē ſermoni particulam illam (in vniuerſum) vt ſtudioſis vice ſtimuli eſſet, ad totius rei perſcrutandum naturā. Sic enim ſtatim de naturali differentia viri & mulieris meditabuntur, reperientq; vniuerſum genus in omnibus animalibus, maſculinum valentius fœmineo eſſe. Cæterùm ſecundum alias differētias præter naturam (vt videlicet ſi hominem frigido præditum temperamento, molliterq; educatum, cum bilioſa viragine cōferas) certè in muliere ipſa reperies q̃ in viro pulſum longè maiorem. Naturalis itaq; differentia, vt maris quidem ad fœmellam, maiores tantùm, atq; vehemētiores: vt viri autem ad mulierem, multo maiores ac vehementiores pulſus producit: q̄ nimirum viris naturale robur laboribus creſcat. Quin etiam & facultatis robur, quod maribus adeſt, & ipſum aliquid conferet ad magnitudinem pulſuum. Quippe validis facultatibus magni pulſus peculiares exiſtūt. Taceo totum corpus virile, ad perſpiratum eſſe optimè comparatū, purum, excrementisq; vacuū, neq; compreſſum: fœminis autem contrario modo diſpoſitum. Quare ut illorum habitus ad magnitudinem, ſic harum ad paruitatem pulſus videtur aptus. Nam et ſi ipſis adſit inſtrumentorum mollities, quæ ad pulſus magnitudinem facit, plures tamen fortiores quàm aliæ ſunt paruitatis cauſæ: nec plurimum viri à mulieribus disſident mollitudine. Quòd ſi multo mulieris inſtrumentum ſit mollius, quum facilius ſic ceſſurum humoribus infeſtantibus, id ipſum erit etiam in cauſa, ut minores in eis pulſus fiant. Eſt autem mulieris pulſus celerior quidem pulſu virorum, non tamen exceſſu inſigni. Siquidem quum earū pulſus ſit multo minor, quàm ut poſ

Viris naturale robur laboribus creſcit.

Facultatib⁹ validis magni pulſus peculiares exiſtunt.

Mollitiē inſtrumentorum, ad pulſuū magnitudinē facere.

Mulierum pulſus eſt, q̄ uirorum, celerior.

ſit vſum explere, auget quantum poteſt celeritatem, cui eandem ob cauſam accedit crebritas. At verò infans maſculus maiorem tantùm, vehementiorem, rariorem, non item multo, pulſum habet, quàm infans fœmella. Qui natura calidi ſunt, multo habent maiorem, celeriorem, atq; crebriorem pulſum: non autē multo vehementiorem. Cæterùm impræſentiarū calidos (vt moris eſt) dicimus, qui humiditate, ſiccitateq; temperati quum ſint, caliditate exuperant. Hi igitur quo calidiores ſunt temperatis, eo maiores habēt, celeriores, atq; crebriores pulſus. Cur autem nō multo vehementiores, id quidē iam expoſuimus prius, de ipſoq; nonnihil poſtea dicetur. Graciliores citra ullum affectum alium, maiorem, rarioremq́; multo, vehementiorem paulo pulſum ſortiuntur. Nam quū gracilitas ipſa, regiones arteriarum magis dilatet, leuioraq́; incumbentia corpora reddat, pulſibus magnitudinem haud contemnendam conciliat. Atqui, vbi pari relicto vſu, creſcit magnitudo, rariores tunc neceſſe eſt pulſus fiant, idq́; tanto, quanto ſcilicet ſunt maiores. Maiores verò erant multo: proinde rariores etiā multo erunt. At vehementiores eſſe apparebunt, non quòd vllum acquiſierint robur: ſed quòd magis prodant quam habebant tenſionem. Pro ætatibus hoc pacto pulſus variātur. Infantis pulſus creberrimus eſt: rariſſimus ſenis: omnes qui inter hos intercedūt, pro portionem ſeruant, prout vel ad puerum, vel ad ſenem accedunt, propius. Celerrimus item pueri pulſus, tardior ſenis exiſtit. Reliquarum ætatum pulſus ambigunt inter hos. At ſenex à puero, longè magis raritate, quàm celeritate diſtat. In vehementiæ & magnitudinis differentia, maximus eſt, vt in ætatibus, pulſus iuuenum: minimus ſenum: medius & paulo maior pulſus puerorū. Iam vehementiſſimus iuuenum: languidiſſimus ſenū: medius inter hos, puero℞ eſt pul-

Calidiorū natura, pulſus.

Graciliorū pulſus quales.

Pulſuum ſecūdum ætates diſcrimina.

Iuuenum pulſus eſt maximus.

ſus. Etenim quum calore nõ pauco pueri præditi ſint, ſubſtantiã quoq; quæ refrigeret illum, non paucã poſtulant. Quin etiam ſubſtantiam animalis ſpiritus in illis non tantùm nutriri oportet, vt in adultis, ſed etiam vnà cum inſtrumẽtis augeri. Itaq; his nominibus pueri magnis dilatationibus egent. Quia verò etiam humores exhauriunt plurimos(videlicet nutrimenti & incrementi ratione) ob idq́; fuliginoſorum excremẽtorum aceruum per totum corporis habitum contrahant, vtiq; deſyderant etiam arteriarum maximas cõtractiones. Maximum ergo, ſimulq́; celerrimum pueri vtrũq; motum requirunt : ſicq́; infra vſum eſt functio in iis. Nam licet quammaximè celeres ſint, & magni, vſum tamen non explent: quare hîc crebris opus eſt motibus. In ſenibus autem planè contra habet: calor paucus, cui par eſt generatio fuliginoſorum excrementorum, ſpiritusq́; animalis nutritio. Iure itaq; habent contrarios illis pulſus, paruos, tardos, & raros. Sunt ergo pulſus puerorum magni, ſi cum magnitudine eos arteriarum conferas: parui autem, ſi quantitatẽ tantùm diſtentionis ſpectes, eamq́; ad pulſus iuuenum conferas. Sed tamen non maximos pulſus ſortiuntur pueri, ne ſi ad magnitudinem quidem eos arteriarum perpendas. Siquidem q; nec facultas eorum perueniat ad ſummum robur, & coarctentur in eis molles arteriarum tunicæ, multum de maxima diſtentione detrahitur: tametſi pulſus eorũ medium ſuperet. Porrò mollitudines inſtrumentorum, quæ remotæ à coarctatiõe ſunt, ad pulſuum magnitudinem conferunt: quæ uerò premuntur atq; grauantur, ad paruitatem : præcipuè ſi facultas deſtituatur robore. Quum autem vtriuſq; motus plurimus infantibus vſus ſit, minimus ſenibus, & omne interpoſitum tempus ætatum vtrunq; vſum remittat, magis autem contractionis, rationi conſonũ eſt, vt quantum à pueris recedant ad ſenes, tanto ſemi

Puerorum pulſus celerrimi, magni, & crebri.

Senum pulſus parui, tardi, atq; rari.

Mollities inſtrumentorum quãdo ad pulſuum magnitudinem conferant: & quãdo ſecus.

per vtrūq; motum habeant tardiorem: magis autem contractionis. Atq; ex his naſcuntur differentiæ rhythmorum pro ætatibus. Eſt autē vehementisſimus iuuenum pulſus, & languidisſimus ſenum, quoniam illis quidem facultas validisſima eſt: his debilisſima. In aliis etiam ætatibus, pro robore illarum vel imbecillitate pulſus remisſione & vehementia different. At uerò, pro anni temporibus, medio quidem Vere pulſus maximi & vehementisſimi ſunt vt in temporibus: celeritate verò & crebritate commoderati. Pari modo medio autumno. ✱ Progrediens autem Ver, nonnihil de magnitudine & vehementia detrahit, ſed auget celeritatem & crebritatem: ita vt ineunte æſtate iam languidi, parui, celeres, crebriq; fiant. Autumni progreſſus cuncta imminuit, magnitudinem, vehementiā, celeritatem, & crebritatem. Sic ineunte hyeme in paruitatem conuertuntur, remisſionē, tarditatem, & raritatem. Reſpondet autem initium veris, extremitati autumni: illius finis, initio huius. Aeſtatis item principium, ſuo, & principiū hyemis, ſuo fini. Proinde quæ pari ſpatio à media æſtate & media hyeme in vtranq; deflexerunt partem, ſimiliter variant. Porrò media æſtas, partim conuenit cum media hyeme: partim diſſidet. Nam parui vtrobiq; & languidi ſunt: ſed celeres, crebriq; æſtate: tardi, rariq; hyeme. Nō perinde tamē parui æſtate ac hyeme: ſed æſtate minus. Nec ita hyeme languidi, vt æſtate. Quæ igitur ſecundum tempora accidunt, ad has referuntur tres cauſas: ad vſum, facultatem, & inſtrumenta. Nam prout in ipſis horū ſingula variant, mutantur pulſus. Ac medio quidem Vere, aeris ſtatus nos amplectentis, temperatisſimus eſt: itaq; corpora etiam ſunt ſana. Siquidem eo præcipuè tempore, facultas eſt robuſtisſima, & moderatisſimus calor, nec non inſtrumenta ipſa libera ab omni exceſſu. Vnde & pulſus corporibus quidem optimè compa

Vere pulſus quales.

Autumno quales ſunt pulſus.

Hyeme quales ſunt pulſus.

Pulſuum differentiæ ſecūdū tempora referūtur ad uſum, facultatē, & inſtrumenta.

Ver mediū eſſe tēperatisſimumq; quo tempore hāt optimè corpora.

Pulſus peculiares optimę cōſtitutioni corporis, quales.

ratis maximi & vehementisſimi fiunt. Nam hi peculiares ſunt validæ facultati, & moderato vſui, inſtrumentisq́; naturali lege cōſtitutis. Si verò vſus nōnihil mediocritatem excedat, non modò magni & vehementes, ſed etiam celeres fient. Quòd ſi ne ſic quidem functio expleat vſum, mutatio tranſibit in crebritatem. Aeſtate porrò creſcit vſus, ſed langueſcit facultas. Quam ob rem aliquatenus decreſcit illa vehementia ſimul & magnitudo: ſed tamen hæc minus. Nam quia vrget vſus, augetur nonnihil: vnde etiam celeritati & crebritati accedit momentum non contemnendum. Hyeme contra, quàm æſtate eſt validior facultas: non æquè tamen ac Vere: ſed vſus remittitur generationis pulſuum. Quare languidiores pulſus hyeme quàm Vere ſunt, & vehementiores, quàm æſtate: cæterùm ſatis ſunt parui: quòd & facultas infra ſummum ſit robur, & vſus remiſſus admodum: quæ ipſa in cauſa remisſio eſt, cur tardi, rariq́; exiſtant. Iam verò, vbi Hippocrates dixit: quę augent, plurimū habent calidi, non ſimpliciter calidi dixit: ſed innati addidit: ut qui alterū ſciret calidum acquiſititiū eſſe, cuius magna copia iuuenibus ſuppetit. Eſt enim tēperatus calor natiuus: acquiſititius autem intemperatus, & quaſi igneus. Similiter quando inquit. Ventres hyeme & vere natura calidisſimi ſunt, de calore natiuo intelligit. Quem quidem quum obtineant æſtate paucisſimum, aduentitio calore abundant: vnde marceſcit potius, quàm nutritur, corpus. Ad hæc is aduentitius calor, tantum abeſt, vt functiones meliores reddat, vt eas etiam longè inferiores efficiat illis, quæ à moderato proficiſcuntur. Pro regionibus etiam, perinde vt pro natura temporum. In vehementer calidis, ſicuti media æſtate: in magnopere frigidis, vt media hyeme: in temperatis, ita vt medio Vere. Ad harum proportionem, quæ medium locum ſortiuntur. Simi

Aeſtate creſcit uſus pulſuum, ſed langueſcit facultas.

Hyeme augeť facultas, ſed pulſuū uſus minuitur.

Creſcentia plurimum habent calidi innati.

Calor innatus eſt tēperatus: ut acquiſititius intemperatus.

Calor aduentitius functiōes reddit imbecilliores.

Pulſus immutari a regionibus, non ſecus q̄ a tēpōtibus.

iter alii ſtatus aeris nos circundantis, calidi quidem, temporibus calidis: frigidi frigidis: medii medio Veri reſpondent. Prægnantium pulſus, maiores, crebriores, & celeriores ſunt: * cætera verò tuentur. In eis ſiquidem, præter vſum, priorum mutatum eſt nihil. Increſcit autem is, & augetur, quòd mulier non ſibi iam ſoli reſpiret ac pulſet, ſed fœtui etiam cogatur. Quare celeriores, maiores, & crebriores fiunt pulſus. Somni etiam, ſi quid aliud, inter naturalia cenſentur: qui & ipſi variant pulſus: initio ſiquidem minores, languidiores, tardiores, rarioresq́; illos efficiunt: *procedētes, tarditatem pedetentim augent, & raritatem, præſertim à cibo. Tunc tamen ſunt maiores, vehementioresq́; pulſus: tandemq́; ſi diuturni ii fuerint, ad remisſionem & paruitatem redeunt, tarditatem & raritatem ſeruantes. Etenim facultas concoctrix per ſomnum ſe intrò recipit magis. Quum ergo intrò moueatur, conficiatq́; materiam, primò quidem veluti imbecillior redditur, oneraturq́;: paullò autem poſt, dum alimento fruitur, quod conficit, confirmatur ipſa, calorq́; animantis augetur. Quia igitur oneratur facultas initio ſomni, atq; debilitatur, oportet minores pulſus & languidiores exiſtere: at mox ea confirmata, è diuerſo maiores, vehementioresq́;. Cur autem concoctiones per ſomnum exactius fiant non in ventirculo modo, ſed in arteriis & venis, non eſt huius loci explicare. At verò, quandoquidem dormientibus motus caloris qui foras tendit, eſt imminutus: viget autem, qui intrò: contractionē quidem oportet celeriorem fieri, diſtentionem verò, tardiorem: Ac proinde totus ille pulſus non eſt abſolutè tardus, potius quàm velox: ſed tantū altera parte tardus. Nam ſi motus qui intrò pergit, præpolleat, prorſusq́; conſideat: ac rurſus inde incipiat, qui foras tēdit, haudquaq̄ hic pulſus diſtentionē producet plurimam.

Prægnantium pulſus maiores, crebriores, & celeriores.

Sōni quos pulſus faciant.

Concoctrix facultas p ſomnū ſe intro recipit magis.

Contractiones arteriarum per ſomnos cur celeriores ipſis dilatationibus fiant.

Si verò præpolleat motus qui cōcitatur foras, cōtrario exiſtente debili, minimè ſanè tunc ab extremo ordìtur collapſu in diſtentione, ac ſummam tandem aſſequitur magnitudinem. Porrò dormiētium pulſus, quà parte foras mouetur, ſimilis eſt vigilantium pulſibus: quà intrò, permultum videtur diſtare: ꝙ terminos internos motuum ſenſus noſter non aſſequatur. Minor tamen eſt, & languidior, præſertim in ipſo principio. Præterea tardus in diſtentionibus eſt, & in contractionibus velox: introq́; recurrens magis. Quare ſi vehementem eum in contractionibus dicas, nihil erres. Etenim excrementum fuliginoſum, quod tunc ex confectis ſuccis copioſius colligitur, arteria excernere vehementius deſyderat. At verò vbi abſolutè ſucci confecti ſunt, ſi in ſomno permaneat homo, immoderatus erit vticꝫ talis ſomnus: ob idq́; meritò vtercꝫ motus erit minor, tardus, imbecillus, & rarus: quum nimirum ſomnus ſit mortis frater. Nam ſi alimenti elaborationem excipias, quæ communis ſomno cum viuentibus adeſt, cætera mortem referunt: non videre, non audire, nihil intelligere, vel cogitare, vel ſentire, rōne carere, ac breuiter, proiectum eſſe. Quid itacꝫ aliud eſt ſomnus, illo communi ablato, quàm ad interitū via?

Somnus poſt confectos ſuccos perdurās, immoderatus exiſtit.

Somnus ē mortis frater.

Somnus eſt uía ad interitum.

Qui expergiſcuntur, è veſtigio pulſus magnos, vehementes, celeres, crebros, & cum quadam uibratiōe habent: qui mox mediocritatem aſſequuntur. Non perinde autem in ſomnum incidimus vigiles, ac ex ſomno euigilamur: ꝙ hoc ferè ſubitò, illud omninò pedetentim fiat. Etenim turbulenta inſomnia, vel ſi qs vociferetur, perſtrepat, aut ipſum dormientem tangat, celerem ſic, & ſubitaneam concitat mutationē. Quare tunc pulſus illi quos nuper commemorauimus, clariſſimè percipiuntur. Fit autem ſomnus, vbi natiuus calor, aut ex fatigatione, & nimia ſiccitate ad alimētum ſeſe conuertit: aut ob immodicam humiditatē foras

Experrectorū pulſus.

Somnus quo fiat modo.

nequit progredi. Quorum primus quidem ſaluber & naturalis exiſtit: ſecundus autem, qualis eſt in comatibus & lethargis. Cui oppoſita eſt phrenitidum & vigiliarum non naturalium vigilantia: vbi deſiccatus natiuus calor eſt, & quaſi inflammatus: atque iccirco foras etiam mouetur immodicè. Aſcititiæ habitudines corporis, perinde pulſus vt naturales immutant. Nam gracilis natura, ſi quadrat⁹ euaſerit, ei qui talis natura eſt, aſsimilem pulſum habet: ac ſic de cæteris habitudinibus eſt dicendum: ſemota tamen omni virium immutatione. Iam etiam temperamenta corporis aſcititia, pulſus naturalibus temperamentis mutant ſimiliter. Calida ſiquidem calidis, frigida frigidis, aſsimiles pulſus creant. Nam temperamentorum in humiditate & ſiccitate diſcrimen, continetur in habitudinib⁹ corporis. Siccis quippe gracilitas: corpulentia eſt humidis familiaris. Præterea duritia corporis, ſicca temperamẽta: mollitudo humida comitat: atque ita pulſus his mollis eſt: illis durus. Vt autẽ mutationes alias, quæ cauſis naturalibus carẽt, recenſeamus, exercitationes quidem, ſi moderatæ ſint, vehementes, magnos, celeres, & crebros pulſus efficiunt: ſin autem multæ, vireſque laborantis excedant, paruos, languidos, celeres, & crebros in ſummo. Nimiũ immodicæ, adeò vt ægrè iam ſe poſsit homo mouere, & multis interpoſitis quietibus, aut nihil prorſus poſsit, ſed remiſſæ vires impenſè ſint, pulſus mire paruos & languidos, tardoſque & raros. Quòd ſi peruentum eò ſit, vt vires oppreſſæ ſint, pulſus creant illis proprios. Etenim facultas in exercitationibus, vniuerſam adhibet contentionem: vnde pulſus excitantur vehementes: vſus autem increſcit, vnde magni, celereſque. Quum verò ille duplici ex occaſione augeatur, nempe & exhalatione ſpiritus, & incremento caloris, ob id nimirum crebri fiunt pulſus, quòd eorum vſus haud ſatis magnitudine & celeritate

Somnus naturalis, qui.

Somnus præter naturam.

Vigiliæ immodicæ.

Aſcititiæ habitudines, pulſus ut naturales, immutant.

Aſcititia tẽperamenta, perinde ut naturalia, permutant pulſus.

Pulſuum pro exercitationũ uarietate mutatio.

Vſum pulſuũ augeri ob exhalatiõnẽ ſpiritus, & incremẽtũ caloris.

compleatur. Quòd ſi adeò quis laborare cogatur, vt non modò ſuperiores facultate labores ſint, ſed continenter neceſſe habeat interquieſcere, huic vniuerſum corpus refrigeratur. Quare pulſus ob imbecillam facultatem, languidi ſunt & parui: ob frigus, nec celeres, nec crebri. Balneæ calidæ, moderatæ ſi ſint, pulſus creant magnos, celeres, crebros, vehementes: ſi immodicæ, paruos, & languidos, tamen adhuc celeres, & crebros. Quòd ſi hîc non ceſſetur, paruos, languidos, tardos, & raros. Etenim ex balneis commoderatis, ſi quis eis opportunè vtatur, videlicet vbi defeſſi fuerimus, incaluerimus, refrigerati, reſiccati, nauſea'ue affecti, aut inæquali intemperie, fuerimus, aut deniq; euacuationem deſyderarimus, manifeſtè corpus iuuatur. Nam corpori reſtituunt mediocritatem temperamenti, vires corrigunt, opportunum calorem augent, ac deniq; vnà cum ſudoribus nonnihil * flatuū diſcutiunt. At immodicæ balneæ, ipſam facultatem diſſoluunt, vſumq; præter modum intendunt. Frigidæ balneæ, illico paruos & languidiores, & tardos, rarosq; pulſus efficiunt. Poſtea, prout id ſit, quod induxerunt, omnino vel torporem conciliabunt, uel robur. Quæ torporem induxerunt & refrigerarunt, paruos, & languidiores, & tardos & raros efficiunt. Quæ excalfecerunt, & robur concitarunt, magnos, vehementes, celeritate & crebritate moderatos. Etenim balneæ frigidæ ſtatim refrigerant omnino: poſtea verò vel confirmant, vel obruūt facultatem, vnáq; perfrigerant. Itaq; & pulſus pro ratione immutātur cauſarum. Porrò in lotione frigida, arteriarū motus plus intrò quàm foras fertur: quòd & calor illuc illico magis feratur. Cibus adeò copioſus, vt opprimat facultatem, pulſus inæquales atq; inordinatos concitat. Modicus, magnos, celeres, crebros, vehementes. Parcior, quàm qui ſatis nutriat, non æquè ac modera-

Pulſuū pro uarietate calidorum balneorū mutatio.

Balneorū moderatorū commoda.

Balnea immodica, facultatē diſſoluunt.

Balnea frigida quō pulſus immutent.

Pulſuū pro cibi uariis modis mutatio.

tus, cæterùm minus mutat, neq; id diu. Vinum pulſus cætera vt cibus variat: hoc verò intereſt, quòd illico immutet, & citius mutatio à vino profecta recedat, quàm illa quæ à cibo: quòd item celeritatem amplius & magnitudinem, quàm vehementiam & crebritatem augeat. Etenim appoſitio quam facit vinum, celeris eſt, quòd humidum ſit, & calidum. Præterea, quæ affatim ac ſubitò nutriunt, hæc celeriter permeant. Quam ob rem, vt celerem, ita minimè diuturnam à uino appoſitionem corpora accipiunt: quum facilè digeratur per halitum. Porrò q nutriat, pulſus ita ut cibus uariabit: quòd autem amplius quàm ille calfaciat, inſigniorem adiiciet illis & magnitudinem, & celeritatem. Iam uerò, in choleris, magnis alui fluoribus, menſibus, ac omnibus deniq; iis, quæ immodicè corpus uacuantia, ipſam facultatem debilitant, continenter pulſus uermiculantes accidunt. Vbi autem oppreſſa eſt à febre cacoethe facultas, formicantes oriuntur. Siquidem ut pulſus uermiculans ſit, tardus omnino eſſe atq; rarus debet. At in acutis febribus (cuiuſmodi neceſſariò ſunt cacoethes) non ſuſtinet pulſum caloris copia, uel tardum in ſummo, uel ſemel fieri rarum. Cæterùm tardus eſt, aut certè non celer pulſus, ubi facultas opprimitur.

Vinum q̄ celerrime ipſos pulſus immutat.

Vini appoſitiō ad corpora, ut celeris, ita minime diuturna exiſtit.

Vinū cur pulſum, q̄ cibus, maiorē, & celeriorem reddat.

Vermiculātes pulſus quibus affectibus accidant.

Formicātes pulſus quando gignantur.

Cacoethes febres.

GALENI PERGAMENI DE CAVSIS PVLſuum, Lib. IIII.

IN HOC AVTEM LIBRO, de cauſis pulſuum præter naturam dicamus, ab animi perturbationibus orſi. Iræ igitur altus eſt pulſus, magnus, vehemens, celer, & creber. Siquidem

Iræ pulſus qualis.

facultates animalis moderatrices, ſi quando impendeat neceſsitas, maiore vi ſuas obeunt functiones, id quod in iracundia conſpicitur. Similiter etiam per bonas iudicationes, pulſus fiunt manifeſtè vehementes. Tunc ſiquidem facultas, vt moleſta explodat, ſe ipſam excitat. Lætitiæ magnus, rarus, & tardus eſt pulſus: at nihil differt vehementia. Lætis enim diffunditur per vniuerſum corpus calor, ac plus foras eius motus effertur: vt triſtibus intrò. Vnde maior fit meritò pulſus illorum: non tamen vehementior. Cæterùm ea quæ diximus, * de moderata lætitia, & quæ propria ratione pulſus ipſos immutat, non de immodica, quæ vires ipſas * reſoluit, intelligenda veniunt. Triſtitiæ paruus, languidus, tardus, & rarus eſt. Nam quum triſtitia ipſa refrigeret, caloremq; intrò concitet, meritò contrarios pulſus ſuperioribus efficit, qui lætitiam ſequuntur. Timoris recentis, vehementisq;, celer, vibratus, inordinatus, atq; inæqualis eſt pulſus. Nam inueteratus, ſimilem habet triſtitię. Neq; enim quicquam à triſtitia abeſt diuturnus timor. Omnibus autem his, ſi diuturna, aut vehementia fuerint, pulſus ſuccedunt, quales viribus diſſolutis: quum nimirum diſſoluant omnia hęc facultatem: breui quidem, vehementia: tempore verò, contraria. Dolor, qui quidem variat pulſus (variat autem ingens, aut qui principes occupat partes, quemadmodum & inflãmatio) ſi paruus ſit, atq; incipiens, pulſum ædit maiorem, vehementiorem, celeriorem, crebriorẽ. Auctus verò iam, admodumq; validus, vt etiam vitale robur offendat, minorem, languidiorem, celerem, atq; crebrum. Et quo diuturnior ſit aut vehemẽtior, hoc illorum quodq; increſcet magis. Qui verò iam facultatẽ diſſoluit, in remiſsionem & paruitatem, ementitamq; celeritatis ſpeciem, atq; ingentem crebritatem cõmutat. Siquidem vt in omni moleſtia facultas, ita in dolo

Pulſus reddi uehementes, p̃ bonas iudicationes.

Lętitię pulſus.

Lætis diffundi calorẽ per uniuerſum corp⁹.

Triſtibus itro conuerti caloris motum.

Triſtitiæ pulſus.

Triſtitia refrigerat.

Timoris pulſus.

Timor inueteratus a triſtitia non differt.

Pulſuum pro dolorũ uarietate mutatio.

ibus ſeſe ſolet, ad reiiciendum id quod infeſtat, accin ere. Quare in magnitudinem & celeritatem, vehemẽ iamq́; ipſos pulſus permutat. Quæ ſi in eo nihil profi- iat, veluti ex inani labore vis eius atq; contentio op- rimitur: ac ſic pulſus in remiſsionem recidunt. In- ammatio omnis habet communem pulſum, veluti errantem: vt alia pars attolli arteriæ, alia haudquaq̃ ideatur. Habet etiam vibrationis aliquid hic pulſus, c celer quidem & creber eſt, non tamẽ perpetuò ma nus. At ſingulis eſt ſuus proprius. Orientibus quidẽ, naior iuſto, vehementior, celerior, & crebrior. Au- eſcentibus adhuc, quum illa omnia increſcunt, tũ cla è iam durior, magisq́; vibratus eſt. Vigeſcentibus au em, manifeſtior eſt, duriorq́;, atq; vibratus magis, ſed ninor eſt q̃ dudum, non tamen languidior, niſi ſupe- et facultatem affectus: quin etiã crebrior fit, atq; ce- er. Quòd ſi diuturnior ſit inflammatio, atq; dureſcat n ſcirrhũ, accedet dictis gracilitas pulſus, duritiesq́;. Atq; hęc quidem in inflammatione cernũtur quæ pul ſum per totum corpus immutat, vel quia magna eſt, vel quia principem partẽ obſidet. Si verò minimè vni- uerſum corpus afficiat, talis erit pulſus in parte inflam mata, qualem deſcripſimus. At verò partes neruo- ſiores, duriores ædunt pulſus, magisq́; ſerrantes, & minores: quæ pluribus venis præditæ ſunt, & arteriis, contra. Atq; inter hos maior eſt, dum arteriæ in parte abundant: fitq́; tunc inæqualis, ac facilè inordinatus. Porrò quibus ſeptum tranſuerſum eſt inflammatum, hi conuulſionibus ſunt obnoxii: quibus pulmo, ſuffo- cationibus: quibus os uentriculi, ſyncopis: quibus iecur, atrophiæ: quibus uentriculus, cruditati: qui- bus renes, urinæ ſuppresſioni. Ad hæc, partes inſi- gniori præditæ ſenſu, pulſus etiam dolorum nomine mutant: quæ minus ſentiunt, pro affectu tantùm. Etenim omni parti quæ inflammata eſt, hæc neceſſa-

Pulſuũ pro ratione inflãmationum mutatio.

Neruoſiores partes pulſus duriores edũt.

Inflãmationes diuerſarũ partiũ, uaria ſymptomata inducunt.

Inflãmatis partib⁹ accidit neceſſario imodicus calor, & tenſio.

rio duo accidunt, calor immodicus, & tenſio: qui corpori vniuerſo communicantur, vbi aut pars nobilis inflammata fuerit, aut inſigni prædita inflammatione. Atqui immodicus calor qui vniuerſum corpus occupet, febris eſt: quæ vſum pulſuum alterabit dilucide. At partis inflammatæ tenſio peruadet arterias: quam ob rem pulſus durior reddetur: præcipuè in neruoſis partibus, quòd præ cæteris hæ tendantur inflammationibus: vt quæ ſunt ſua natura iam tenſæ: atque vnà ſecum partes vicinas contendunt. Nihil autem eſt mirum, ſi inæquales in arterioſis partibus inflammatis fiant pulſus, quum eorum facultas effectrix, opprimatur humorum colluuie, ipſaq; ſint affecta instrumenta. Pleuriticorum celer eſt pulſus & creber, nec admodum magnus. Videri etiam poſſit vehemens. Eſt tamen nec vehemens, nec languidus, quod ad affectum attinet. Etenim pleuriticorum pulſus, quia neruoſiorem durioremq; arteriam prodit, imperitis imponit, vt videlicet durum pulſum, eſſe vehementem exiſtiment. At verò, illa inæqualitatis ſpecies, quæ ſerrantis præbet imaginem, pleuritidis in primis proprium eſt ſignum: ſi quidem remiſſa ſit, mollis & facilè maturandæ: ſi verò magna, difficilis, & admodum cruda pleuritidis. Tales cum imbecilli facultate coniunctæ, periculoſæ exiſtunt: cum firma autem, aut tardè coquentur, aut ad ſuppurationem deflectent, aut tabidus eas excipiet marcor. Ac illius ſanè quæ matureſcit, pulſus pedetentim deponit omnem mutationem præter naturam. Quæ vergit ad ſuppurationem, pulſus ſuppuratorum proprios ſortitur: ſicuti & marcorum illa, quæ in tabem degenerat. Eſt autem ipſa pleuritis inflammatio coſtas ſuccingentis membranæ. Itaq; febriunt acutè, quia pars affecta, cordi eſt vicina. Quia verò eo modo febricitant, ideo habent & pulſum celerem: durum autem inſigniter, quòd pars neruoſa

Febris quid.

Arterioſis partibus inflãmatis cur inæquales ſiãt pulſus

Pleuriticorum pulſus.

Pleuritidis proprium ſignũ, eſt ſerrãs uocatus pulſus.

Pleuritis eſt inflammatio coſtas ſuccingentis membranę.

Pleuritici cur acute febricitent.

fligatur. Iam quia ita habet, ideo minor eſt pulſus, quàm febri expediat. Quare vt & creber fiat, par eſt: quòd magnos pulſus calor poſtulet, refragetur autem rities. Siquidem quantum ab vſu abeſt magnitudo ſius pulſus, tantum à crebritate penſatur. Inæqualis item in iis eſt crebritas, quòd neq; humorum qui in-ammationem committunt, vna ſit ſpecies. Quare ſi it bilioſiores, etiam febris acutior erit, cõſequeturq́; ſcultatis offenſio quædam. Sin pituitoſiores, & le-ior erit febris, & ad ſoporem procliuior. Nunquam nim in pleuritide & peripneumonia fit, vt caput non fficiatur, quòd humorum excipiat in illis inflamma-ionibus putreſcentium fuliginem. Verùm ſi putris umor fuerit bilioſus, vaporem edit inſtar fuliginis cre: qui mordicat, & erodit, irritatq́; cerebrum: itaq; d delirium perducit. Si pituitoſus ſit, nec fumo acri milis, ſed caligini craſſæ turbulentæq́;, quaſi nubem uandam ad caput attollens, humectat id, grauatq́; ce-ebrum, cogitq́; in grauem ſomnum deferri, atq; ſopi i hominem. Rectè ergo, quum pulſus in maiorem rebritatem mutantur, aut peripneumoniam, aut yncopem nunciant. Peripneumoniam, quòd occu-et ſemper, offendatq́; lateris inflammatio vicinas artes: vt quæ à calido gignatur, feruenteq́; hu-more, atq; facilè mobili: ſyncopem verò, ex affe-cta facultate, vel per neruorum læſionem, vel ſopo-rem, quum ex pituitoſis humoribus vaporantibus, cerebrum ipſum repletur. Quòd ſi læſio progredi ad ramulos valeat, conſequetur offenſio neruorum: ſi-cuti ſopor, ſi nequeat. Ac talibus quidem humoribus, rariores: contrariis, puta bilioſis, crebriores iuſto mo-do, pleuritidis pulſus eueniunt. Porrò autem medius eſt inter raritatem & crebritatem modus in pleuriti-de, vbi qui morbum cõmittit humor ſanguineus ſit. Sic etiam modus medius duritiei ex tali humore, ac

Pleuriticorum pulſus celer, durus, minor q̃ febri expediat, nec nõ creber exiſtit.

Pleuritidis varia ſymptomata pro differentiis humorũ a quibus gignit.

Pleuriticis & peripneumonicis cur caput perpetuo afficiatur.

Pleuriticorum pulſus, ſi ĩ maiorẽ crebritatẽ mutẽtur, nunciant peripneumoniam, aut ſyncopem.

Pleuritidẽ etiã gigni a pituitoſis humoribus.

Pulſuum durities a q̃bus augeri ſoleat.

moderata inflammatione, oritur. Augetur verò, au ob inflammationis immodicam magnitudinem, au ob humores bilioſos. Itemq; per contraria imminuit

Suppuratorũ pulſus.

Suppuratorũ pulſus initio ſtatim pulſum refert vigeſcentis inflammationis: nonnunquam eſt inæquali & inordinatus ob vitiata inſtrumenta & facultatẽ imbecilliorem, ſed omnibus hecticus. Vbi verò iam pu adfuerit, cætera quidem fit pulſus ſimilis: æqualior tamen. At quum erumpit, languidior, latior, tardior, & rarior. Qui igitur multum puris inter thoracẽ & pulmonem collectum habent, ii ſuppurati appellantur

Suppurati qui dicantur.

Suppuratio q̃n accidat.

Qui fiunt, vbi maxima iuxta coſtas inflammatio, peruenit ad ſuppurationem. Interim affectus is comitatur peripneumonias. In vniuerſum autẽ, omnes quibus inflammatum viſcus aliquod cõuerſum ad ſuppurationem eſt, ſuppurati, ſiue purulenti dicũtur.

Marcoris nomen unde trãſlatum.

Marceſcentis caloris pulſus.

Marcoris nomen translatum à marceſcentibus flãmis eſt, quæ * penuria alimenti extinguuntur. Vbi igitur animantium natiuus calor eodem modo marceſcit, oportet eſſe lãguidos pulſus. Siquidem ſic affectis, redditur facultas languida: ac proinde etiam fiunt parui. Iam celeritate etiam quadam videntur præditi, ꝙ neq; hæc abeſſe à febrientibus posſit.

Marceſcentes febricitare.

Quia verò & febricitant, & facultate ſunt imbecilla, itaq; pulſum habent paruum, neceſſariò iam ſimul & crebrum obtinent. Porrò facultatis imbecillitatem comitatur etiam circumnuens pulſus, qui in vtraq; parte decurtatus exiſtit.

Marceſcentiũ pulſus eſt undequaq; æqualis, quum conſiſtat in ſolidis partibus.

Hecticus pulſus.

Seniũ ex morbo.

Planum autem eſt ſic affectos habituros pulſum ſemper vndequaq; ſimilem: quòd non ex humoribus morbus, neq; ſpiritu oriatur, ſed in ipſis cõſiſtat ſolidis partibus. In his enim corporis habitus vniuerſus, vt carbo quidã, eſt factus: qua de re hecticos neoterici medici hos pulſus appellant. At quibus iam calor extinctus eſt totus, quod accidit potisſimum ſenibus, rarior quoq; fit pulſus. Hunc marcorem Philippus vocat ex

morbo

morbo ſenium: quo * præcipuè occupantur prouectiores ætate, & interim etiam iuuenes. Qui igitur vnà cum inflammatione, quæ nondum diſcuſſa ſit, emarcuerunt, languidos & celeriores, mireq́; crebros pulſus habent, ac decurtatos magnitudine in vno ictu. At verò hecticus pulſus omnibus marceſcentibus ineſt: eſtq́; eis communisſimus. Poſt illum autem inæqualitas diſtentionis magnitudine decurtata: quæ etiã adeſt plerisq;: deinde crebritas. Etenim hęc quoq; omnibus qui ex inflammatione marcuerint, perpetua adhæret. Paucis autem marceſcentibus in aliam inæqualitatem pulſus, ac illam quæ penes magnitudinem eſt, permutatur. Phthiſici habent pulſum paruum & lãguidum, ob facultatis imbecillitatem: at non nimium celerem, ut pleriq; febricitantes: quòd vrente febri non detineantur. Cæterùm habent & hi, vt febrim, ſic pulſum hecticum. Peripneumonicorũ magnus eſt pulſus & lãguidus, mollisq́;, ſimiliter atq; lethargicorum pulſus: niſi quatenus præpollet inæqualitate, & in uno pulſu, & collectiua, quam vocant. In uno ictu, nam veluti interpellatur, vndoſusq́;, ac interdum bis feriens redditur. In collectiua autem, quum alias differentias ſortitur, tũ modò intermittit, modò intercurrit. Neq; enim eſt mirum, vel magnum eſſe pulſum illorum, vel languidum, vel inæqualem, ob pulmonis inflãmationem, viſceris tam laxi & mollis, fiſtulisq́; inanibus vndiq; infinitis caui, tamq́; vicini cordi. Nam quia laxum eſt & molle, & vndiq; vacuum, à pituitoſiore atq; craſſiore inflammatur ſanguine. Talis enim fluxio, tunicã vaſorum irrigat, frangit autem vim facultatis, quæ in illis eſt: quo fit vt magnos ſimul & languidos pulſus efficiat. Quia verò cordi eſt ipſum viſcus coniunctũ, multiformis inæqualitas gignitur: nimirum pulmonis arteriis oppresſis, conſtrictis, atq; languidis redditis. Rarò itaq; in peripneumoniis pulſus dicrotus accidit: q;

Marcidorum ſimul cum inflammatione, quales ſint pulſus.

Phthiſicorum pulſus. Phthiſici habẽt ut febrim, ſic pulſum hecticum.

Peripneumonicorum pulſus.

Pulmonis ſubſtãtia laxa, molliſq; quum ſit, a pituitoſiore inflammat ſanguine.

is vaſorum duritiem poſtulet. Iam pro offenſæ magnitudine, vel intermittentes pulſus, vel intercurrentes cernentur. Quum autem febre teneantur acuta omnes peripneumonici, atq; habeant adiunctum nonnihil comatis, ſi inſignior eſſe videatur febris, pulſus erit admodum creber: ſin maius coma, minus creber exiſtet. Lethargicorum pulſus pulſui peripneumonicorum eſt ſimilis, magnitudine, remisſione, mollitudine: ſed eo eſt tardior, rariorq́;, ac minus inæqualis, intermittēs potius q̄ intercurrens. Eſt quū dicrotus fiat. At vndoſus ſemper in altis quidem ſoporibus eſt. Gignitur autem lethargus etiam ex pituitoſo humore. Vnde meritò eius pulſus ſimillimus eſt peripneumonicorum pulſui: verū hoc tardior, quòd procul ſit à corde remotum cerebrum. Eſt autem intermittens potius quàm intercurrens, quum longè frigidior ſit, atq; vt ita dicam letalior morbus lethargus, quàm peripneumonia. Etenim affectui frigido, facultatiq́; valdè refrigeratæ, proprius pulſus intermittens exiſtit. Phreniticorum pulſus eſt paruus modiceq́; contentus. Rarisſimè autem conſpectus eſt magnus. Eſt præterea durus, neruoſus, mireq́; celer & creber. Habet præterea nonnihil vndoſi: atq; interim ſubtremere tibi videbitur: interim etiam præciſus cum cōuulſione quadam. Etenim febrium proprium celeritatis ſymptoma hic obtinet euidentisſimè, in vtroq; termino diſtētionis, præcipuè extremo. Inuenias etiam inæqualitatis in poſitu genus, inſigniter aliquādo in illo apparere. Imò totam ſubinde arteriam, ſua ſede deſerta, cōſpicias attolli potius cum vibratione ebullientem, q̄ more pulſus diſtentam. Pari modo detractam, potius quàm contractam. At verò immodica eius crebritas proximam denunciat ſyncopam. Nec ſanè cauſas illorum quæ diximus inuenire, magni laboris fuerit, ſi ſcias generari à billioſo humore phrenitim, vt lethargum à pitui-

Peripneumonicis omnib⁹ adeſſe febrē acutam, nonnihil q; comatis.

Lethargicorū pulſus.

Lethargum gigni ex pituitoſo humore.

Lethargū eſſe perniciosiorē morbum peripneumonia.

Phreniticorū pulſus.

Phreniticorū pulſuū immodica crebritas, proximā denūciat ſyncopā.

Phrenitin a biliosō pduci humore.

toſo. Præterea lethargum * præcipuè gigni in cerebro: phrenitin verò in tenui meninge, atq; ſepto tranſuerſo. Quæ ſi memineris, etiam paruos meritò pulſus & duros eſſe, non habebis neceſſe diſcere. Atqui ſi affectus calidus eſt, pulſus autem parui, omnino etiã crebri ſunt. Porrò phreniticorum pulſus rariſsimè vndoſus percipitur, quòd mollitudine vacet. Quòd verò ſubtremere imbecillæ facultatis ſit ſignum, alibi à nobis oſtenſum eſt. Vbi enim arteriarum facultas ob caloris copiam diſtendere illas amplius conatur, idq; tunicæ durities prohibeat, quodammodo videtur pulſus ſubtremere: id quod tunc potiſsimũ accidit, vbi ſyncopa imminet: quo modo vbi conuulſio, etiam motus pulſuum eſt conuulſiuus. At hoc phrenitici pulſus habent perpetuum, vt cum conuulſione quadam motus eorum abrumpatur, non autem paulatim deſinat. Calor ſiquidem viget, ſuntq; dura inſtrumenta. Iam verò inſignis illa crebritas, quum ab imbecilla facultate exoriatur, ſyncopem inſtare portendit. Eſt & alius quidam affectus ex phrenitide & lethargo conflatus: quo quidem qui tenentur, * vt plurimum oculis conniuent, ſomnolentiq; ſunt, & ſtertunt. Rurſus oculis fixis, incõniuentibusq; diutiſsimè, ut catochi intuentur. Quòd ſi illos ad colloquium compelles, difficiles ſunt, ad reſpondendumq; tardi. Plerũq; etiam ſtultè loquuntur, temereq; reſpondent. Horum igitur pulſus ſunt celeres, crebriq;, perinde vt phreniticorum, minus tamen: & roboris item minus quàm illi obtinent. Lati autem ſunt, ac breues. Externum motum non habent ſubitò truncatum, ſed alio modo veluti intrò ſe proripiẽtes ſubterfugiunt, ac concitant contractionem, & quaſi ſuffurantur diſtentionẽ. Catochorũ pulſus cætera lethargicis ſimiles ſunt, magnitudine, tarditate, crebritate: vt nec totius huius affectus ſpecies latè ab illo diſsidet.

Lethargũ ab humore pituitoſo exoriri.

Lethargum gigni ĩ cerebro.

Phrenitim gigni ĩ tenui meninge, & in ſepto trãſuerſo.

Phreniticorum pulſibus qđ nã adſit ꝑpetuo.

Catalepticorum deſcriptio & pulſus.

Catochorum pulſus.

Catochorũ lethargicorũq; diſcrimen.

Catochorum tamẽ non imbecillis eſt pulſus, nec mollis, ſed in his ſanè multum differt: vt etiam ĩ hoc, quòd laxatur lethargicis atq; intumeſcit totus habitus: contra ſtipatur cogiturq́; catochis. Præterea æqualis eſt catochorum pulſus, inæqualis lethargicorum. Conuulſorum ipſum corpus arteriæ videtur compactum, & vndiq; coactum eſſe, veluti inſtrumentum cauũ ex vtroq; fine diſtentum. Motus autem ipſius arteriæ eſt, in modũ chordæ ſurſum deorſumq́; agitatæ, inæqualis, idq́; minimè certis tẽporibus. Cæterùm vehemens & magnus conuulſorum pulſus videtur. Eſt verò hic non imbecillus nec paruus: non perinde tamen, vt videtur, vehemens vel magnus. Ictus enim imponit, dũ ob tenſionem validus, ob vibrationem exilire apparet.

Conuulſorum pulſus.

Paralyticorũ pulſus.

Paralyſis eſt morbus frigidus.

Paralyticorum paruus pulſus, languidus, tardusq́; eſt. Nonnullis rarus quoq;, aliis creber, ſed nõnihil inordinatè intermittens. Eſt enim paruus & tardus, quia morbus eſt frigidus: languidus, quia facultas infirmior. Comitialium & attonitorum pulſus ſunt ſimiles: quare quæ de comitialibus exponemus, eadem de attonitis, ſed cumulatius ſunt accipienda. Dum affectus non vſq; adeò inualuit, nulla inſignis in pulſu mutatio cernitur. Tantũ eſt conuulſis intenta iure utrinq; arteria. Sin autem affectus ſuperet facultatem, inæqualitatem atq; tenſionem validam ſibi contrahit pulſus: nec non minor, lauguidior, rarus, tardusq́; efficitur. Si morbus opprimat facultatem, languidos, paruos, celeresq́; pulſus conciliat.

Comitialium pulſus eẽ pulſibus apoplecticorum ſimiles.

Anginæ pulſus.

Anginæ pulſus tenſione quadam præditus eſt, conuulſiuo perſimili. Magnus eſt & vndoſus, vt pulſus peripneumonicorum. Cęterùm ſi peripneumonica ſpecies ſuperior ſit, in peripneumoniam: ſi verò conuulſiua, in ſpaſmum angina deſinet. Quicũq; autem ex anginoſis ſuffocantur vehemẽter, paruum hi habent, & rarum pulſum: vbi verò iam animam agunt, crebrum atq; inæqualem. Plus autem uel

minus tenſionis habet anginæ pulſus, prout humor in fauces influens aut bilioſior, aut pituitoſior fuerit: nec non pro ipſorum inſtrumentorum in aſpredine diuerſitate. Siquidē neruoſiora, & contentiora vehementius pulſum tendunt: carnoſa & remiſſa, illum vndoſiorē efficiunt. Orthopnœa acuta (talis enim eſt, quæ diuturna) inæqualem habet pulſum, & inordinatum, deficientemq́; nonnihil. Quæ mediocriter eſt grauis, crebrum. Quæ violentisſima, tardum & deficientem. Quæ iam perimit hominem, crebrū, & languidum. Cæterùm pro diuerſitate offenſæ, uel creber magis, uel rarus fit pulſus. Nam celer, ob facultatis imbecillitatem fit nunquam. Vteri * ſuffocationis pulſus, vt ſi conuelleretur, protēſus eſt, atq; rarus. Quòd ſi exitialis ſit ſuffocatio, creber, inordinatus, & nonnihil deficiens. Quum enim neruoſus ſit locus affectus, par eſt vt protendatur pulſus, quaſi conuulſus exiſtat. Quia verò affectus eſt frigidus, adiuncta eſt raritas. At vbi oppreſſa iam prorſus facultas ſit, rectè fit creber, inæqualis, & nonnihil deficiens. Os ventriculi affectum, ſi dūtaxat ſit inflammatum, ita pulſum immutat, ut ſolet corporis neruoſi inflammatio. Si comprimatur, vellicetur, langueſcat, ſingultiat, uomat, nauſeet, faſtidiat, doleat, pro genere cuiuſq; ſymptomatis. Nam uellicationes, uomitus, nauſeæ, ſingultus, languor, non ſolùm paruum & languidū reddunt, & interim modicè celeriorem, ſed etiam admodum crebrū. Sola uerò compresſio, rarum, tardum, paruum, & languidum, qualis etiam per caninam famem cōſpicitur. Porrò omnes affectus qui in crebritatem mutant, ſi ſint diuturni, uel grauiores euaſerint, pulſum gignunt uermiculantem. Qui uerò in raritatem, non ſolùm cō memoratas differentias adaugent, ſed ſpeciem etiam inæqualitatis in uno pulſu generant, ut multis locis p-tuſum corpus arteriæ uideatur: nimirum ob ipſius in-

Orthopnœæ pulſus.

Vteri ſuffocationis pulſus.

Pulſuum differentiæ pro uariis oris uentriculi affectibus

Fames canina.

Hydropũ ſingulæ ſpẽs quã pulſuum differentiam ſortiãtur.

ſtrumenti intemperiem. Aquæ inter cutem pulſus aſcitæ paruus, crebrior, ſubdurus, & cum quadam tenſione eſt. Tympanitæ longior, non imbecillus, celerior, creber, ſubdurus, cum quadã tenſione. Illius qui anaſarca vocant, vndoſus, latior, mollisq́;.

Aſcites.

Aſcites ſiquidem, copiam aceruans non modicam ſecundũ uentrem humoris aquoſi, ſimul magnas arterias intendit, grauat, refrigeratq́;. At tenſionis quidẽ nomine meritò reddit pulſum cum tenſione quadam ſubdurum. Quia verò facultas læſa & refrigerata eſt, minorem. Iam quo minorem iuſto, hoc etiam crebriorem, præſertim vbi adiuncta ſit febris. Tympanites minus grauat, verùm non minus tendit: quare pulſus etiã ſubduros gignit, cum nonnulla tenſione: ſed aliquanto celeriores, minusq́; ĩbecillos, q̃ aſcites: at crebros, iiſdẽ de cauſis, ac ille. Longiores, ob leuitatẽ tegentiũ arterias corpoꝶ: quæ quidẽ in tympanite adeſt.

Tympanites replet uniuerſum corpus ſpiritu.

Etenim ſpiritu vniuerſum corpus replet.

Anaſarca ĩbuit humiditate uniuerſum corporis habitũ.

Anaſarca aũt, q̃a imbuit vniuerſum corporis habitũ humiditate copioſa, tunicas reddit arteriarũ molles, ac proinde pulſus molliores, undoſos, latioresq́; efficit.

Elephantiaſis pulſus.

Elephantiaſis pulſus paruus, lãguidus, tardus, creberq́; eſt.

Ictericorũ pulſus.

Ictericoꝶ pulſus eſt, ſi abſit febris, minor, durior, crebrior, non languidus, nec celer.

Flaua bilis obtinet uim deſiccandi.

Vim enim poſſidet deſiccandi flaua bilis, vt muria, & mare. Quam ob rem tunicam arteriarum indurando & deſiccãdo, pulſum quoq; reddit duriorem, atq; minorem: ac proinde etiam crebriorem. Cæterùm nec languidus eſt, nec celer, quia nec imbecillitas, nec febris adeſt.

Veratrũ epotũ qualiter ſoleat pulſus mutare.

Qui ſumpſerunt veratrum, ii paulo ante vomitum, vbi comprimuntur, pulſum habent latum, rarum, languidiorem, atq; tardiorem: interea dum vomunt, & diuelluntur, inæqualem & inordinatum. Quum rectius habere cœperint, ordinatum quidem, ſed inæqualem adhuc, minus tamen quàm antea. Vbi uerò iam ad naturalem reuertuntur

latum, æqualem ac maiorem quàm dudum, vehemẽtioremq́;. Qui horum ſyncopa corripiuntur, conuel luntur, atq; ſingultiunt, paruum hi, & languidum, inordinatumq́;, & celeriorem, atq; multum crebrũ ſortiuntur. Qui ex his ſuffocantur, paruum, languidum, inordinatum, inæqualem, nõ autem crebrum, nec celerem, ſed potius tardũ. Repreſentat etiam nonnihil vndoſi & lati, atq; interdũ paruam arteriæ tenſionem.

GALENI PERGAMENI DE PRAEGOGNItione ex pulſibus. LIB. I.

QVO'D NON TANTV'M * futurorum præſcientia ſit, ſed præſentium etiam atq; præteritorum, ſatis id Hippocrates demonſtrauit. Cuius quidem qui peritus futurus ſit, eũ in iis quæ de dignoſcendis pulſibus, deq́; differentiis, & cauſis pulſuum à nobis tradita ſunt, prius exerceri oportet. At verò cauſarum pulſuum diximus eſſe unũ genus, eorum generationi coniunctum, quod ſcilicet naturale exiſtit: alterum autem contrarium, nempe cauſarum præter naturam: ac tertium deniq; cauſarum nõ naturalium. Quæ tria genera referuntur ad illorum eſſentiam veram: aliud autem quartum, ad apparentem. Quod quidem, quia proprium eſt in primis præſagiendi commentationi, diligentisſimè eſt explicandũ. Porrò nullus pulſus mutari poteſt, niſi effectrix eius facultas, vel tunica arteriæ, vel vſus, quam ob rem fit, in aliqua ſint mutatione & alteratiõe. Vbi igitur pulſus, exempli gratia, maior æquo videatur, expendendũ eſt, facultas ne ſit robuſtior, an hæc eadem mãſerit, mollis autem euaſerit tunica arteriæ: an quòd increuerit vſus, talis mutatio

Præſcientiã haberi non futurorũ modo, ſed præſentiũ etiã, atq; præterito rum.

Cauſarum gignentium pulſus, tria gña.

an ꝙ increuerit uſus, talis mutatio acciderit. At ſi facultas robuſta ſit, pulſus erit uehemẽtior: poſuimꝰ aũ eum maiorem dũtaxat uideri. Quòd ſi tunica tantùm arteriæ emollita fuerit, pulſus neceſſariò erit mollior. Si igitur neutrum appareat, clarum eſt mutatum aliquatenus eſſe uſum pulſuum generandorum, quẽ eſſe docuimus duplicem: primum atq; maximum, tutelam natiui caloris: alterum, animalis ſpiritus generationẽ. Sic uoco illum quo vtitur anima ad uoluntarias functiones. Cæterùm ſi parua fiat à natura * alteratio ob uſum, ſola perſpicua erit magnitudo: nondum autem celeritas. Si maior, increſcet magis magnitudo, & clarè celeritas apparebit. Sin adhuc amplificabitur, magnitudo celeritasq; augebuntur, atq; accedet præterea crebritas. Sin autem nõ ſit factus maior pulſus sed talis eſſe uideatur, gracilius ſolito aliqua de cauſa euaſit hominis corpus. His cognitis, ineundũ examen eſt, primum in corporibus ſimpliciter ſanis: mox in iis, ubi adiunctus eſt aliquis aſcititius motus: poſtea in corporibus * ſimpliciter ægrotantibus: ac poſtremò in iis, quibus alteratio quæpiam adeſt externa. Etenim in corporibus inculpata ualetudine præditis, docebit magnus pulſus & temperamentum hominis, & corporis habitudinem. In corporibus, vbi adiunctus eſt aſcititius ſtatus, illum præpollere motum, cui magnus pulſus eſt peculiaris. At in iis qui ægrotant ſimpliciter, indicabit magnus pulſus calidam * morbi conſtitutionem. Si unà cum morbo recens aliqua* externaq; alteratio adſit, illum uincere motum, cui magnus pulſus ſit familiaris. Reuocandus autem ad memoriã pulſus eſt moderatus (qualis reperitur in corporibꝰ optimè temperatis, atq; ab omni qualitate aduentitia alienis) & quem nunc inuenimus, magnus, ut in comparatione illius conſyderandus eſt, ex qua cauſa in magnitudinem ipſam excreuerit. Aut enim ex gracilita-

Pulſuum uſum eſſe mutatum, qua rõne deprehendemus.

Pulſuum generandorũ uſus eſt duplex: tutela innati caloris, & animalis ſpiritus cõſeruatio.

Pulſus moderatus in qbus nam reperiat.

te corporis, aut ex calore temperamenti, aut ex aſcititio motu. Cæterũ, motus aſcititii mox deſinunt: per manent verò amplius ob gracilitatem & temperamẽtum. At verò omnium alterationum quæ corpori accidunt, certisſimam aſſequimur in illis corporibus cognitionem, quorum naturam noſcimus. Hanc autem non agnoſcimus ſemper, quare nec in exactam vbiq; cognitionem veniemus: verùm à cognitione abſoluta tantum aberimus, quantum ab ipſius naturæ cognitione. Igitur mutationes pulſuum ex cauſa externa, in hunc modum ſunt diſcernendæ. Quæ ex balneis, curſibus, frictionibus, cæteriſq; motibus fit, nõ eſt diuturna, ſed mox ad priſtinum ſtatum reuertitur. At magnitudo pulſuum ex vino & cibo profecta, diuturna exiſtit. Hæc ex vehementia exploratur, quæ illi coniuncta eſt. Nunc tantùm is propoſitus eſt, qui dũtaxat ſit maior. Iam etiam magnitudo quam ira concitat, adiunctam habet vehementiam: quæ alioqui prudentẽ non latet, ſi oculos irati reſpiciat, vniuerſumq; corp⁹. Etenim calor quidam copioſior ſecundum pectus iratorum, non ſecus quàm exercitatorum percipit. Atq; hi ſanè ſunt artificiales modi cauſarum dignoſcendarum. Externos autem, vbi minimè in'tẽtatores, ac peſſimos ſycophantas, fraudulentos'ue incideris, partim per inueſtigationem, partim ex eo ꝙ non diſceſſeris ab ægroto, quàm optimos fore iudico. Nam q fiũt dum medicus non ſemper ægrotis adeſt, nec illi uolũt veritatem exponere, hi ſunt difficillimi, & medicũ requirunt accuratè prudentem. Cui ſanè ad veritatẽ per ueſtigandam eſſe primus ſcopus debet ipſius accesſionis tempus: dein ægrotantis cõſuetudo & mores. Sunt ſiquidem qui medico imponant, nihilq; magis habeãt in votis, q̃ ut coarguant illum, eumq; nihil firmi ſcire demõſtrent. Quare tunc habẽda omnia ſuſpecta ſunt, diſtinguendaq;, tum quæ propria artis ratione perti-

Aſcititii motus mox deſinunt.

Pulſuum mutationes a cauſa externa, quõ diſcernendæ ſint.

Cauſarum dignoſcẽdarum qui ſint artificiales modi.

Cauſarum dignoſcẽdarum modi extra medicam artẽ poſiti.

Fraudulenti quorundã ſycophantarum mores.

neant ad dignoſcendum, tum quæ adueniunt extrinſecus. Alii contra ſunt cādidi, modeſtiq́;, nec celant quicquam, disſimulant ue: quare in his nil clam factum, eſt ſuſpicandum. Porrò quum magnus pulſus nūc ad moderatum, nunc ad alium quēlibet referatur, quumq́; duplex ſit hic quilibet, aut minor moderato, aut maior, deinceps de incremento ad magnitudinem eſt dicēdum vtriuſq; pulſus: dico enim minoris eo qui mediocris eſt, & maioris. Commune igitur eſt omnis ad magnitudinem incrementi, ſolùm auctum calorē eſſe, quo ſcilicet tempore nec facultas affecta ſit, nec inſtrumenta, ſitq́; immotus ægrotans. Proprium autem eſt defluxui illius à natura, vnius magnitudlnis incrementum. Reliquorum duorum etiam, nempe celeritatis, & crebritatis, nonnunquam. Cōmutationis etiā pulſuum in paruitatem, tres numero ſunt differentiæ. Aut enim ex moderato, aut ex maiore q̄ hic ſit, aut ex minore, mutationes in paruitatem contingit fieri. Vocatur autē qui moderato eſt maior, abſolutè magnus: qui minor, paruus. Sit igitur pulſus cuipiā homini minor q̄ dudum, mutatione præditus præterea nulla vllius generis. Etenim minor ſolito pulſus fit, aut quum imbecillior facta ſit facultas, aut inſtrumēta duriora, aut vſus remiſſus. Nunc autē nec imbecillior facta facultas eſt, alioqui cōiuncta ſit cum paruitate remisſio: nec corpus arteriæ durius (neq; enim tum minor tantùm, ſed & durior pulſus eſſet) ſupereſt ergo ſolū eſſe alteratum vſum: ac ſi id tēporis quietus homo fuerit, quantitati refrigerationis quantitatē reſpondere mutationi. Quę quidem mutatio accidit ex maiori pulſu, q̄ qui ſit naturalis. Nam de naturali ſtatu ob frigiditatem mutatio ad paruitatē, ſimul etiam rariorem eum atq; tardiorem reddit. At imminutio ex magno ſupra modum aucto, ſtatim adiungit ſibi celeritatis & crebritatis aliquid, q̄ qui multum ultra modū ſit auctus, tri-

Pulſuum mutationis in paruitatem, tres numero ſunt differentiæ.

bus in generibus variet. Quam ob rem q magnitudinẽ tantùm imminuit pulſus, & reliqua ſeruat ĩmota, hic eſt, qui paulo maior ſit iuſto: ſolusq; ex paruo incremẽto caloris conſtat. Iam verò, queadmodum vbi corpus calfit pręter modũ, magnitudo planè prima, mox celeritas, inde crebritas apparet in pulſu: ſic etiam ubi refrigeratur, raritas primò percipiť: dein tarditas, ac vltimo loco paruitas. Porrò cauſæ refrigerantes totidem numero ſunt quot numeranť calfacientes. Aer ſi quidẽ frigidus nos circũſtans, inſpiratusq;, & aqua frigida, vel balneum, vel medicamentũ corpori inunctũ refrigerat. Quin etiã longa quies, & veluti latebræ, & pituitoſus cibus, medicaminaq; refrigerantia, ac breuiter metus diuturnus, corpus frigidius efficiunt. Ex contentis in corpore humoribus, qui frigidi temperamento quũ antea qeſcerent, nunc cõmoti, aut tenuiores quodãmodo calidis ſunt effecti, etiã corpus refrigerant. Arteriæ altitudo ſemper æqualẽ latitudinĩ diſtentionẽ habet: ſed fit vt occultetur aut arceať ſępe à corporib⁹ circũiectis, & oppoſitis, vel vniuerſus motus, vel certè eius quædã pars: idq; aut in profunditate magis, aut ĩ latitndine, aut ſimul in vtraq; dimẽſione. Vbi igiť per totum corpus ſenſu nr̃o pulſare nulla arteria percipiť, is affectus dicitur pulſus priuatio: reuera tñ in corpus viuum nunq̃ cadere poteſt. Neq; enim eſt vnq̃, quin cor vnà cum arteriis, in oĩbus agitetur. At verò longi dicuntur pulſus, qbus ſenſibilis motus longitudo naturalem excedit: breues, quibus infra naturalem ſtatum eſt: quibus par eſt naturali ſtatui, moderati. Tantum enim animaduertitur ſemper de motu arteriarum, quantum permittunt adiacentia corpora. Vnde fit, vt corpulenti breues pulſus ſortiant: graciles verò, longos: & quadratis, moderatisq;, eſſe moderati videantur. Iam etiam apparentis motus his, non æquè ſemp̃ vt profunditas, latitudo impediť. Verùm

Refrigerantes cauſæ tot numero ſũt, quot calfacientes.

Timor diuturnus corpus refrigerat.

Pulſuum priuatio ĩ corpus uiuum nunq̃ cadere poteſt.

Pulſus lõgi q̃nam dicantur.

Pulſus breues qui.

Pulſus moderatus.

vbi arteriarũ regiones in obliquo, vel adipis, vel carnis, vel vaporum, vel humorum ſint plenæ, ac incumbẽ superne cutis nihil eas oneret, latitudinis tm̃ obſcuratur motus: & magis ſi vehemẽs pulſus & magnus, quãtum in ipſo eſt fuerit. Quũ verò regiones vicinæ ſunt mundæ, rugoſa autem quæ eas tegit cutis, magis profunditatis motus latet in eo corpore, ac potius ſi non vehemens pulſus & magnus, quod in eo eſt, ſit. Si igitur pulſum inuenias longiorem iuſto, ſi quidem unà latitudo eius, profunditasq́; ĩcreuerit, vide gracilior homo ſolito, an calidior euaſerit, remoto motu aduentitio. Nam ſi factus gracilior ſit, idq́; tanto, quanto eſt pulſus maior, vnum hoc tantùm eum immutauit. Sin autem non tanto, non hoc modo eſt cauſa, verùm etiam calor. Quòd ſi in eadem cõſtiterit habitudine corpus, ſolus mutatus eſt calor. Sin craſſior euaſerit, duplo auctum calorem æſtima. Sin longior ſit factus pulſus, & latior, non autẽ perinde auctus profunditate, ſed moderatus, huic præter ſuperiores notas, neceſſe eſt rugoſiorem euaſiſſe ſupernè arteriæ incumbentem cutem. At ſi conuertas membrum, vt quæ eius pars modo ſuperior erat, nunc ſit inferior, nulla tum profunditas videbitur impedita. Atq; hi quidem duo pulſus in primo libro de eorum differentiis, omnium primi inter vigintiſeptem pulſus conſtantes ex dimenſionibus ternis, ſunt in tabellam relati. Reliquorum autem vigintiquinq; haud difficile fuerit cauſas ſimili etiam methodo inueſtigare. Igitur vbi ſupra proportionẽ profunditatis & latitudinis longitudo fuerit extenſa, corporis ſignificat gracilitatem: non tamen vbi *imminuta infra proportionem profunditatis eſt, corpulentiam denotat: ſed vel naturalem quãdam conformationẽ vel ſitum arteriæ inæqualem. At verò quæ quidem in omnium primo, ac magno diſtincta ſunt pulſu, eadem etiam in vltimo, nempe breui, anguſto, humiliq́; (qu

Latitudinis motus qñ in pulſu obſcuretur.

Gracilitatem corporis qui pulſus ſignificet.

nimirum vocatur paruus) ſunt diſtinguenda. Nam ſi naturaliter comparata ſit corporis habitudo, hic pulſus non ſolùm videtur paruus, ſed etiam talis exiſtit. At quum craſsior ſit, ſi * quanto homo ſeipſo craſsior euaſit, tanto ſit pulſus minor, erit tum quidē quod ad ipſum attinet, moderatus: ſed ob corporis craſsitudinem minor moderato videtur. Si longè ſit craſsior, q̃ pulſus minor, is pulſus quantum in ipſo eſt, mediocri erit maior. Sin autem minus ſit craſſus, quàm paruus pulſus: hic, ſi eius naturā ſpectes, naturali erit minor. Quòd ſi gracilius corpus ſit, q̃ videatur pulſus paruus: is ſanè eſt paruus natura: ſed non perinde videtur paruus, ac verè eſt: ꝙ gracilitas, quatenus à natura receſſit, hactenus ei ſpeciem magnitudinis augeat. Similiter etiam in aliis pulſibus omnibus adhibenda eadem eſt diſtinctio, quæ de paruo & magno pulſu eſt adhibita. Sciendumq́; illorum quenq; vel paruum eſſe natura, vel magnum, vel moderatū. Ac tres hi pulſus in quantitate diſtentionis poſiti ſunt, quod ad ipſius rei naturam attinet. Videntur verò eſſe vigintiſeptem ob craſſitudinem vel gracilitatem corporis, vel ob rugoſiorē cutem, vel regionum arteriarū inæqualem anguſtiā, vel proprietatem conformationis. Iam verò longus, anguſtus, & humilis pulſus, quod quidem ad ſuam naturam pertinet, idem erit & paruus: nimirum longitudine ipſa accedente ob tenuem habitudinē corporis. Quòd autem & languidus ſit, hinc euadit perſpicuum, ꝙ nunquam facultate valente, pulſus eſſe paruus ad ſummum poſsit. At duritiem nihil eſt neceſſe coniunctam eſſe huic pulſui. Oportet tamen cor vnà cum arteriis eſſe refrigeratum, atq; etiamnum perfrigerari. Quòd verò refrigeratum eſſe, læſam eſſe facultatē ſit: refrigerari autē, mutari vſum, vtiq; intelligere oportet. Facultatis eſſentia ſingularum partium in ſingularum illarum poſita commodo temperamento eſt.

Facultate ualēte nunq̃ pulſus eſſe paru' ad ſummū poteſt.

Eſſentiam facultatis cuiuſq; partis, i cōmodo eiuſdē partis temperamento conſiſtere.

Nam tum dæmum ſuum quæq; munus obit ſtrenuè vbi ſit temperatisſima. Contra malè fungitur, ſi intẽperata ſit: atq; hactenus malè, quatenus ſit intemperata. Ad eundem modum cordis corpus quũ immodicè fuerit refrigeratum, calfactum, humectatum, aut exiccatum, pulſus pro ſuæ intemperiei modo facit languidos: id quod illi eſt facultatẽ oblæſam eſſe. At verò conſuetudinem habere cum ſanguine in ipſius contentè finibus, & cum ſpiritu, qui calidior longè ac naturalis ſtatus requirit, ſit, aut cum eo qui in inuolucro cor ambiente conſiſtit, vel in pulmone, aut cum ipſo etiã inuolucro cor ambiente, & pulmone: vſum eſt tantùm variaſſe, citra facultatis offenſam. Ac ſic eãdem rationem habet refrigeratum eſſe, & refrigerari. Nam ſi in ipſa cordis temperie frigidum elementum prępolleat, facultas læditur. Sin verò in tunica cor ambiente, & in pulmone, ſanguineq́; & ſpiritu, quos eius ventriculi continent, vſus eſt remisſio. Iam humiditates & ſiccitates, ſi in ipſo corpore cordis conſiſtant, nocent facultati: ſi in quopiã vicino, non immutant vſum. Siquidem proba temperatura, intemperiesq́;, ex quatuor fiunt elementis: vſus verò incremẽta vel remisſiones dũtaxat ex calido & frigido. Porrò ubi iam ad vltimã vſus diſſolutionem deueniat, corporibus vicinis cordi vehementer refrigeratis, non poterit etiã cordis corpus non intemperatũ exiſtere, id quod nihil eſt aliud, quàm facultatem debilitari. At verò vbi cum duritie coniunctus eſt pulſus ille oblongus, anguſtus, & humilis: neceſſariò etiam ei adeſt vel languidus, vel medius inter languidum ac vehementem; declaraturq́; eſſe is affectus in corpore, qui reddit arteriã duram. Hæc eſt ſiccitas, vel conſtrictio à frigore, vel tenſio. Siccitas quidem in ardentisſimis febribus, vbi pesſimè inueterarint: ac præcipuè * in marcore torrido certisq́; melancholiæ & quartanæ febris generibus. Conſtrictio fit à

Temperiẽ intemperiemq; cordis, ex quatuor elementis conſtari.

Siccitas in quibus morbis arterias ĩuadat.

Conſtrictio.

ſbus refrigerantibus. Tenſio ab affectibus conuellen bus, & ingentibus inflammationibus. Ex ſcirrhis ve- o conſtrictio arteriarum & tenſio naſcitur: quũ aliàs, im vel maximè vbi lien & hepar ſcirrho indurantur. ed tactu eiuſmodi affectus deprehendentur, & p vri- as, & alui excremēta, perq; tum linguæ, tum vniuer colorem corporis: atq; adeò etiam per febrium ge- us. Qui autem alii corporis affectus pulſum creāt du im, partim originem ex recētibus offenſionibus re- entinam trahunt: reliqui omnes pedetentim. Offen- ones quæ inducũt eiuſmodi affectus ſunt vini potio, frigidæ, intempeſtiua. Sæpe etiam fructus refrige- antes, balneumq; frigidum. Deprehendes noxā à vi- o illatam, quum ſubitò pulſus non durus modò, ſed aior etiam fit, celerior, & vehementior. Cæteras à ino in communi diſcernes, quòd nec magnitudinem diunctam, nec vehementiā, nec celeritatem habeant: ngulas autem ſeorſum, vbi ſymptoma aliquod appa uerit, eorum quæ fructibus id genus ingeſtis ſolent uperuenire: vt delirium exempli gratia, quod à vi- oſis fructibus proficiſcitur. Iam verò ſi neruorum riginem aliquis dictorum affectuum occupet, con- ulſiuas diſpoſitiones inducit. Sic enim illas appel- o, quas ante mortem, conuulſionis aliquod neceſſa- iò comitatur ſymptoma. Ac moriuntur ſanè om- es in hunc modum affecti, etiamnum calidi: contra c illi, qui corripiuntur ſyncopa. Hi ſiquidem vehe- menter etiam frigidi viuunt adhuc. Eſt autem ope- ræpretium noſſe, omnes duros ſimul & paruos pul- us, quàm citiſſimè fieri vibratos: & ſi qui vibra- ti non ſunt, eos aut ob vitalis facultatis imbecilli- tatem, aut remiſſionem vſus, aut vtriuſq; concur- ſum, nō admittere vibrationem. Nam ſi quidem vſus magnam poſtulet diſtentionem, viſq; operari valeat vitalis, ſed vnum refragetur corpus arteriæ, quod

Tenſio.

Noxa illata a uino, quō de- prehendenda.

Conuulſiuæ di ſpoſitiōes quę ſint.

Duros ſimul et paruos pulſus, omnes fere ſie ri uibratos.

attolli in magnam diſtentionem præ duritiæ non poſ-ſit, vibratio in eum ſtatum incidit. Nulla præterea ratione fiat arteriæ vibratus motus. Quocirca hic pulſus qui videtur vibratione carere, aut extremam imbecillitatem virtutis, aut remiſsionē vſus declarat maximam. At vibratus ſi ſit, nonnihil roboris facultatem poſsidere portendit, nec pulſuum vſum prorſus diſſolutum exiſtere. Ad eundem modum ſi pulſus citra vibrationem ✻ longior ſit naturali, anguſtiorq́; & humilior, non longiſsimè tamen à natura in ſingulis his receſſerit, ſed aliquantulum: ſi quidem etiam ſit durus frigiditatem, vel facultatis imbecillitatem indicat, uel vtrunq; ſimul. Atq; hæc ex conſequentibus diſcernū-tur. Sin verò ſimul & durus ſit, & vibratus, illos ſignificabit affectus, à quibus durus pulſus producitur: facultatem tamen non imbecillam, vt in illis, nec diſſolutum vſum. Quanta verò vtriuſq; ſit noxa, in facultate indicabit vehementiæ & remiſsionis differentia unà cum q̄titate ipſius vibrationis: in vſu, differentia celeritatis & crebritatis, cum vibrationis item quantitate. Reliqua ex antedictis coniicito. Haud aliter ſi non paulum, nec multum tribus differentiis pulſus ille à naturali recedat, ſed mediocriter & moderatè, ex dictis notato diſcrimina. Celer etiam pulſus dicitur, interim comparatus cum moderato: interim cū quolibet alio. Præterea ille ipſe moderatus, nunc abſolutè dicitur: quem in optima natura conſpicimus: nunc de vnoquoq; homine, qui iculpata ſanitate fruatur. Atq; hic ex comparatione abſolutè temperati æſtimať, docetq́; quale nam ſit ipſum temperamentum. Ac celerior quidem calidius: tardior frigidius temperamentum declarat. Verùm ſolam non eſt reperire mutationem in celeritatem & tarditatem, nec in ſanis, nec in affectis corporibus. Nam qui calidiore eſt temperamēto, quàm ſimpliciter moderatus, ſi videať habere celeriorem,

Vibratio pulſus qn̄ accidat.

Vibratus pulſus ſi adſit, nō nihil roboris facultatē poſſidere declarat.

Moderat⁹ pulſus quot modis dicatur.

Celerior pulſus, calidi⁹: tardior, frigidius temperamentum declarat.

leriorem pulſum, eum habet neceſſariò maiorem. Et cui pulſus eſt aliqua ex occaſione celerior ſolito, omnino etiam eſt maior: neuter tamē horum neceſſariò eſt crebrior. Siquidem crebritas illis, vbi calor accumuletur copioſior, accedit. Itaq; cum celeritate, modò magnitudo, modò etiam crebritas eſt cōiuncta. Similiter mutationes in tarditatem pulſuum, partim ex moderato ſtatim, in raritatem ſimul mutātur: ſubinde etiam in paruitatem, vbi amplius vſus ſit imminutus: partim ex ſtatibus non naturalibus, nunc aucto vſu, ſæpe vnà cum mutatione in paruitatem; interim cum raritate: nonnunquam cum mutatione in vtrāq;. Cęterùm mutationes pulſuum ob imminutum vſum, ī tarditatem fiunt, cum raritate & paruitate. Habes primas & ſimplicisſimas pulſuum mutationes in celeritatem & tarditatem: * quarum cauſæ antecedentes & primatiuæ, eadem inueniuntur ratione, atq; illæ quas de magnitudine & paruitate expoſuimus. Mixtæ verò mutatiões atq; compoſitæ, cum vehementia, vel remisſione, vel duritie, vel mollitudine coeunt. Quæ etiam examinādæ diſcernendæq; ſunt eadē via & ratione, quā quum de longo, anguſto, & humili diſputaremus, declarauimus. Vt exempli gratia, ſi ſimul & celerior eſſe & mollior videatur pulſus, animaduertendū eſt, tantóne celerior ſit, quanto mollior: an magis. Nam ſi quanto eſt mollior, tantó etiā celerior ſit, à ſola mollitudine ipſa mutatio eſt facta. Sin celerior quàm mollior, nō à mollitudine tantùm, ſed etiam ab vſu aucto. Contra ſi mollior, quàm celerior, quantó mollior eſt, tantum detraxit ſolius vſus remisſio. Similiter in aliis coniugationibus danda opera eſt, vt præpollentem cauſam inueſtigemus: magnitudinem quarū ex proportionis exceſſu deprehendes. Quum igitur in diſtentione arteriæ quatuor generales ſint differentiæ: prima, eadēq; inter omnes maximè pulſuum propria, quæ in qualitate cō

Celeri pulſui modo magnitudo, modo adiungitur crebritas.

Mutatiōes primæ & ſimplicisſimæ pulſuū in celeritatē & tarditatem.

Diſtētionis arteriæ quatuor generales ſunt differentiæ.

ſiſtit motus: ſecunda, quæ in quãtitate diſtentionis: tertia quæ facultatem: quarta deniq; & vltima, quæ tunicam arteriæ indicat: hoc certè poſtremum genus, non eſt proprium pulſuum, ſed aduentitium. Cæterùm tũ ipſum, tum penultimum genus, cauſam ſemper à qua gignuntur, manifeſtè declarant: duo autem reliqua genera ſuperiora, nõ perpetuò. Etenim duobus obuenit generibus poſterioribus, vt ab vna vtrũq; cauſa conſtituatur: primis verò duobus, vt ab oĩbus cauſis, quas tres demonſtrauimus eſſe: quare in primis illis ad inueniendam cauſam, q̃ in vltimis, pluribus opus eſt diſtinctionibus. Porrò ſecũdum genus, quod circa diſtẽtionis quantitatem verſatur, hoc præter cætera habet, q̃ ſeptem & viginti pulſuum differentias cõplecti videatur, quæ tamen ſunt tres dũtaxat. Porrò vehemens pulſus à facultatis ſemper robore fit: proinde * quanto vehementior fuerit, tanto facultatis maius eſſe robur ſignificabit: languidus, ex facultatis imbecillitate: quare * quanto languidior ſit, tanto facultatem oſtẽdet imbecilliorẽ. Haud aliter durus pulſus efficitur ab arteriæ tunica dura: mollis, à molli. Præterea quãtitas pulſus duritiei mollitudiniſq́;, quantitatẽ duritiei mollitudiniſq́; arteriæ declarat. Cæterùm qui medius eſt inter durum & mollem (qualis dicitur moderatus) primus natura eſt inter eos: ſoluſq́; dicitur naturalis. At inter languidum & vehementem hac ratione medius eſt nullus, q̃ languidus ſit oriundus ex facultate imbecilla, & deciſcente à natura: vehemens autem à firma & rectiſſimè habente. Verùm alio modo, inter languidum & vehementẽ medius aliquis eſſe poſſit. Modus autem dignoſcendi per tactũ adhibitum eſt. Nam quũ à pulſu euertitur, eum vehementem vocamus: vbi tactus euertit pulſum, languidum: vbi neutrum fit, medium eum pulſum dicimus inter vehementem & languidum: qui quidem non aliter atq; languidus, præ-

Quantitatẽ dilatationis arteriæ, ſeptẽ & uiginti pulſuum differẽtias cõplecti.

Vehementem pulſum, a facultatis ſemp̃ robore fieri.

Pulſus durus & mollis unde proficiſcantur.

Mediũ pulſũ. q naturalis ſit dari nullũ ĩter languidũ & uehementẽ poſſe.

Medius pulſus inter languidũ & uehementẽ quomodo dignoſcatur.

ter naturam eſt. Porrò alterationes pulſuum, * quæ quidem in remiſsionem & vehementiã fiunt, illæ certè & ſolæ frequenter fiunt, hoc eſt citra vllam aliarum differentiarum miſcellam, atq; etiam ab vna cauſa: vt ſi cæteris cauſis naturalem modum ſeruantibus, facultatis robur ſit paululum auctum, aut imminutum: interdum tamen ab vna quidem cauſa gignuntur, at nõ ſolæ: quẽadmodum vbi facultas aut imbecillima, aut robuſtisſima effecta fuerit. At mutatio pulſuum in duritiem & mollitudinem, ſi quidem ab vna cauſa procedat, omnino aliquod vnà generum aliorum mutabitur. Quòd ſi ſola conſtet, ex concurſu plurium cauſarũ gignitur. Simul autem & ſola & ab vna cauſa nequaquam fiat, niſi minimo planè ſpatio à natura receſſerit. Cauſæ antecedentes quæ robur facultatis adaugent, partim in ipſo inſunt corpore, ac humores quidam ſunt ſemicocti & crudi, qui iam concoquantur: & naturæ ad iudicationem impetus: ac præterea iracundia. Partim adueniunt extrinſecus, vt vinum, cibus, modicæ exercitationes, & omnia quæ intemperies corrigunt. Deprimunt verò facultatem inedia, vigilię, ſolicitudines, mœrores, vacuationes immodicæ, vehementes dolores, vel cum quadã proprietate accidentes, vt quem ſtomachicum affectũ appellant, qui animi deliquium inducit. His adiũge omnia quæ cordis vel arteriarum creant intẽperiem. Mollem reddunt arteriam humidi cibi, frequẽtiores balneæ, ſomni multi, mollior vita, & delitiæ: quæ omnia intra ſepta naturæ manent: præter naturam autem ſunt, ſimulq; idem moliuntur, lethargus, coma, hydrops, & ſi quæ ſint alia quę largo humore ac maximè pituitoſo arteriarum tunicas imbuunt. Igitur præſentem conſtitutionem ſingularum coniunctarum cauſarum pulſus primam omnium indicat: qua cognita, antecedentes & externæ cauſæ, quæ coniunctas introduxe-

Cauſæ antecedentes, quæ facultatis robur adaugent, ſunt duplices.

Facultatẽ quæ deprimant.

Arteriam mollem reddẽtia.

Pulſus añ alia omnia, indicat coniunctæ cauſæ naturã atq; conſtitutionẽ.

runt, deprehenduntur. Atq; in hoc præteritorum pr cognitio conſiſtit. Nam futurorum, ex iis quæ comi tantur diſpoſitiones, præſagia ſumuntur.

GALENI PERGA MENI DE PRAECOGNI- tione ex pulſibus. Lib. II.

Cõtractioni arteriæ inſunt qua tuor gña pulſuum.

CONTRACTIO ETIAM habet quatuor genera pulſuũ, quo ſcilicet dilatatio. Siquidem velocior & tardior: maior & minor: vehemẽ tior & languidior (ſi naturam ipſam ſpectes rei) fit contractionis motus: ac præterea etiam arteriæ corpus, aut durũ, aut molle redditur. Haud dignoſcas tamen horum generũ, præ-

Diſtẽtionis cõtractionisq; arteriarũ uſus.

ter tarditatem & celeritatẽ, vllum. Porrò tum diſten- tio tum contractio arteriarũ, naturalis caloris tuetur mediocritatem: diſtentio, veluti inſpiratio quædam, exceſſum caloris refrigerando, & ventilatione quod extinguitur incendendo: cõtractio, in modum expira tionis fuliginem expurgando. Ergo celeritas contra-

Contractionis in arteriis celeritas, magnam uim excrementi fuliginoſi indicat.

ctionis indicio erit fuliginoſorum excrementoꝝ ingẽtem colligi * multitudinem, expurgariq; id temporis, quandocunq; inueniat. Tarditas contra, nec eius mul tum coaceruari excrementi, eoq; neq; euacuationem deſyderari. Atq; aceruatur quidem magna copia fuli- ginis, * vbi humores putreſcunt: quo tempore neceſ- ſum eſt febres accendi: pauca autem, dum corpus bo-

Fuliginoſi excrementi quando plus, & quã minus accreſcat.

nos humores continet. In aliis ſtatibus qui medii inter hos ſunt, pro portione ſingulorum ſtatuũ. Inter eden- dum & dormiendum, plus: per vigilias & inedias, mi- nus. Eadem planè ratione pro ciborum natura, ex illis qui prauos humores gignũt, plus: minus ex iis q pro- bos. In febribus ad eundem modum: in acceſſionibus

lus: aliis temporibus minus: adeoq; plus ex craſsis & entis humoribus, qui pituitoſi ſunt, & quos crudos ap ellant: ex bilioſis minus & melancholicis: medio mo o ex ſanguine, qui & ipſe putreſcit in inflammationi- us: vnde oriuntur febres, quum aliæ, tum illæ, quarũ deò eſt immodicus ardor, vt cutem deurant, & car- unculum generent. Eiuſdem ferè naturæ ſunt herpe- es depaſcentes. In omnibus quippe his ipſi humores utreſcunt. Alio autem modo putreſcentes in aſperis rteriis ſucci. Pulmonem enim ſuo vitio contaminãt: quod viſcus tempore etiam ipſum putreſcit. Colligun ur autem in aſperis arteriis id genus ſucci, vel per de- ſtillationẽ à capite, vel ex pleuritide, vel peripneumo- ia, vel pulmonis affectu, vel angina, vel ex translato pure. Originem hinc ducũt putredinis, ꝙ minus pro- bè expuantur. Nam vt ſunt uitioſi, & locus calidus, ma turam deſyderãt euacuationem. Subinde etiam fit, ut quum pulmones rumpitur vas, immittat ſanguinis ali quid in ipſas arterias aſperas; qui quidem diuturnitate putreſcens, tabem excitat. Quo etiã deuenit celerius, quem vaſa emittunt exulcerata. Ergo in omnibus his, contractio arteriarum ſecundum quantitatem auget, & ſi ſenſu id planè non percipiatur. At celeritatis cla- rè incremẽtum dignoſcitur. Nunc ad crebritatem, raritatemq; nos conuertamus: quarum duplex eſt vtraq, quòd etiam quietibus contigit arteriæ dupli- cibus eſſe: vni ab diſtentione ante contractionem: al- teri poſt contractionem ante diſtentionem. At quiddã ambabus eſt commune: aliquid proprium vtriq. Cõ- mune, ꝙ duabus de cauſis abbreuiantur, vel ꝙ prior productus ſit motus, vel ꝙ ſequens anticipet. Contra protenduntur, ſi vel breuior fuerit prior motus, uel ſi remoretur poſterior. Vtriq proprium, quod denota re poſſunt. Illud autem ab eis conſtat ſignificari, quod ex producto altero motu, uel anticipãte altero poteſt

Sanguis in inflãmationibus computreſcẽs, quas febres gignere ſoleat.

Humores in aſperis pulmonis arteriis deliteſcentes, unde illuc confluãt, & qua de cauſa putreſcant.

Tabes unde contrahatur.

Quies arteriæ duplex.

Quietibus arteriarum quid ſit commune.

Quieti arteriarum utriq qd ſit proprium.

prodi:aut contra,ex abbreuiato altero motu,& morante altero. Quando enim ſyncerus calor, paucisſimisq; excrementis pollutus,diſtētionem maiorem & celeriorem concitat:contra qui confuſus excremētis eſt putribus, contractionem:vbi ex anticipatione vel magnitudine diſtentionis pulſus creber fuerit, calorem purum indicabit plurimum increuiſſe in corpore. Vbi verò q maturius incipiat contractio,impuri copiam atq; excremētis referti caloris,arguet. Nec aliter, qui rarior pulſus externa quiete ſit,ſi quidem ob diſtētionis breuitatem,indicabit eſſe refrigeratum calorem: ſin ob contractionis moram, fumoſa imminuta eſſe excrementa. In quiete interna ē diuerſo, ſi ex productione cōtractionis creber ſit pulſus, ſuppullulare abūdantiam fumoſorum excremētorum: ſi ob maturiorem diſtentionis exorſum,auctum calorem eſſe. At uerò quum rarior in hac quiete pulſus eſt,ſi ob imminutam contractionem,pauciora excrementa annunciabit:imminutum calorem eſſe, ſi ob diſtentionis moram. Quòd ſi coniuncta ambo ſint, vt & protendatur motus prior,& alter anticipet,ſiue ī externa hoc quiete,ſiue accidat in interna,compoſitū declarauerit affectum ex illis,quorum ſigillatim ſignificabat vtrunq;. Itidē ſi pulſus ſit rarior,in vtra hi coierint ambo quiete,contractus prior motus,& alter nimis tardat⁹,erit ſtatus tunc quoq; duplex,atq; ex vtroq; compoſitus. Cęterùm externa quies clarè ſentitur,interna autem, ne obſcurè quidem. Eam tamen coniectura quis aſſequi poſſit,ex vtriuſq; motionis impetu. Iam verò contractio ipſa,interim nō tam diuturna eſt,quàm diſtentio: interim æquè diuturna: eſt quum diuturnior ſit,non tamen quintuplo (vt ait Herophilus) ſed paulo maior. Inæqualium pulſuum quidam in vno ictu inæqualitatem ſortiuntur: alii verò in plurium aceruo,quam collectiuam inæqualitatem appellant. Om-

Herophilus.

Collectiua inæqualitas.

nes autem in vniuerſum, aut ex obſtructionibus, aut ex compreſsionibus inſtrumentorum, aut abundantia humorum, ad facultatem collata, aut cordis inæquali intemperie conſtant: eſtq́; inæqualitas incōmodior, quæ circa vnum pulſum, quàm quæ circa aceruum, verſatur. Iam verò, intermiſsio motus arteriæ, ſiue in vno pulſu, ſiue contingat in pluribus, periculoſior eſt aliis inæqualitatibus omnibus. Vt igitur à collectiua (quæ apertior eſt) auſpicemur, facultas ipſa gignit intermittentes pulſus, vel grauata, vel impedita ob craſsitudinem aut copiam humorum obſtruentium, aut opprimentium arterias: aut etiam occupantium ſpatia in quibus illæ diſtendi ſolent. Eſt quum inflammatio vel ſcirrhus corpora incumbentia arteriis infeſtans, earum diſtentionem coerceat. Si verò ipſarum arteriarum tunicas tale quid occupauerit, maius periculum imminet: ſicuti extremum malum, ſi cordis corpus inuaſerit: nam ii ſubitò ſyncope corripiuntur. At intemperies cordis non eſt perinde exitialis, ſed eſt longe mitior inflammatione. Cuius quidem intemperiei comes facultatis ĩbecillitas eſt: pulſusq́; languidus, præter talem affectum, indicat nihil. Nam moderato cor præditum temperamēto, pulſum edit vehementem: prauo, languidum. Paruum itaq; & languidum pulſum ſola intemperies reddit: non tamen continuò inæqualem, niſi humoribus contentis in ipſo corde, & in arteriis & venis coniunctis illi, ſit facultas inferior: aut etiam ipſius cordis corpus, inæquali intemperie affligatur. Sunt autem raris pulſus intermittentes finitimi: hoc ab eis differentes, quòd rhythmum vniuerſum amittant. Qui quidem eo periculoſiores exiſtent, quo fuerit ipſa intermiſsio maior. Porrò ſi arteria duorum pulſuum tempus moretur, haud ſcio an quiſpiam eſſe ſuperſtes poſsit: at vnius pulſus tempus, aut paulo amplius, intermit-

Inæquales pulſus unde gignantur.

Intermiſsio arteriæ periculoſior eſt aliis inæqualitatibus omnibus.

Intermittentes pulſus unde exoriantur.

Intēperies cordis eſt mitior inflāmatione.

Cordis intemperiei comes eſt ĩbecillitas facultatis.

Inæquali pulſui gignēdo q̃ requirantur.

Pulſuũ duorũ motu intermiſſo Galenus dubitat an quiſpiã uiuere poſſit.

tente arteriarum motu, ſæpenumero conſpeximus hominem liberari: præſertim quum ætatem ſenilem ageret. Etenim facultates languidæ, à paruis ſæpe occaſionibus offenduntur: firmæ autẽ, tantùm deiiciuntur à maximis. Proinde qui habitu ſunt valente, diuq; à morbis immunes fuerunt, periclitantur ſi eis prehendantur. At ĩbecilli, quiq; aſſiduè obiecti ad omnes ſunt cauſas, facillimè reſtituuntur: ꝙ ſcilicet horum nemo, quum à qualibet lædatur vel minima, magnam cauſam expectet. Itaq; intermittentes pulſus minus perniciosos poſſident ſenes q̃ iuuenes: mox pueri ab illis, ꝙ concoquant digerantq; per halitum humorum copiam & craſſitudinẽ, quæ intemperies inæquales produxit: quum nimirũ concoctrice facultate ſint validiſſima, corporeq; molliſſimo, ac facilè perſpirabili. Iam verò naturalis arteriæ motus, ſanitatem refert: vitioſus morbum: omnino intermiſſus, mortem. Et quemadmodum ſoluere apoplexiam, ingentem quidem eſt impoſſibile: leuem autem nõ facile: ſic intermiſſio diuturna pulſuum vt tollatur, fieri non poteſt: breuis autem poteſt, haud tamen citra negotium. Cæterũ diuturnam voco, quæ excedit duorum pulſuum curriculum: breuem, quæ intra duorum pulſuum tempus manet. Iam mors a pulſibus intermittentibus repentina corripit, non aliter ac ab apoplexia. Vtrobiq; enĩ cordis calor extinguitur, deſtitutus reſpiratione. At raritas quidem ab intermittente pulſu diſcernitur diuturnitate temporis: interdum etiam, ꝙ raritas interim habet æqualitatem coniunctam omnium ictuum: intermittens autem pulſus neceſſariò inæqualis exiſtit. Ad hæc, ingens frigiditas raros pulſus producit: quæ quidem vel corpus cordis, vel ſanguinẽ ſpiritumq; illius, vel * conſentientem ei aliquam partem occupat. Si igitur corpus ipſum cordis prehendat, ita languidos, tardos, & paruos reddit pulſus, vt ipſa præpotẽs eſt. Quæ

Validæ facultates, tantũ deiiciuntur a maximis occaſionibus.

Imbecillia corpora cur ubi ĩciderũt in morbos facillimè reſtituantur.

Intermittentes pulſus min' pniciosos obtinent ſenes & pueri, q̃ iuuenes.

Pulſus oĩno intermiſſus, mortem refert.

Raritas ab intermittẽte pulſu quõ, diſtinguatur.

Rarus pulſus unde gignat.

vero a parte proficiſcitur alia, raritatem longius q̃ cæ
tera gñа, à natura auertit. At mors tum minus pōt de-
clinari, ubi frigiditas corpus cordis inuaſerit: quan-
quam & repentina etiam in altera differentia oritur.
Ac moriuntur quidem priores illi inter dormiendum
potius. Alteri autem hi, quum illo modo, tum etiã in-
ter loquendum. Intermittentes pulſus pernicioſiores
ſunt raris, * ſi quidem generatio ipſorum fit raritate
producta: ſolutio autem, eſt reditus quidam per rari-
tatem, in commoderationem priſtinam. Raro pul
ſui aduerſatur creber, ſicuti intermittenti intercurrẽs.
Fit autem ipſe intercurrens ex crebritate inæquali, ꝙ
functionem obeat cor minus plenam, q̃ vſus poſtulet:
id quod fit ſane, vbi ab humorum colluuie oneratum
eſt cor, aut inſtrumenta obſtructa, aut in arctum coa-
cta. Quæ quidem cauſa erat etiam intermittentiũ. At
disſident inter ſe, ꝙ repugnat in intercurrentibus, ac
decertat cum noxiis cauſis facultas: in intermittenti-
bus autem, hoc non ſuſtineat facere. Quare iudicatio-
nem ſæpe attulerunt pulſus intercurrentes. Iam uero
omnes ardentisſimæ febres, pulſum crebrum ſortiun
tur, quarum quædam extra periculum ſunt. At qui in
ſyncope ſunt crebri pulſus, propter remisſionem (quę
perpetuò coniuncta eſt cum omnibus ſyncopis) exi-
ſtunt periculoſi. Cæterum raritas nunquã vacat peri-
culo, ſicuti nec remisſio, nec paruitas. Sola autem ex-
trema vehementia in pulſibus, non modò vacat peri-
culo, ſed eſt etiam maximè vtilis. Magnitudo autem
ſumma, vbi coniuncta eſt cum mollitie morboſa, peri
culum nunciat: ſin cum ſalubri aliquo arteriæ ſtatu, ni
hil ſubeſt ei mali. Præterea veloces pulſus tardis ſunt
ſecuriores: ſi quidẽ ſumma celeritas, ſumma tarditate
eſt ſecurior. Summa quippe tarditas, non ſecus ac rari
tas. Tum incidit, quum calor natiuus extinguitur.
Celeritatis incrementum procedit ab vſu vrgente,

Intermittentes pulſus cur pernicioſiores ſint raris.

Intercurrẽs pulſus intermittẽti aduerſatur.

Intermittẽs pulſus unde exoriatur.

Ardentisſimæ febres omnes, pulſum crebrũ ſortiuntur.

Raritas pulſuũ nunq̃ uacat pĩculo, ſicutĩ nec remisſio, nec paruitas.

Vehemẽtia pulſuum eſt utilis.

Veloces pulſus tardis ſunt ſecuriores.

Formicans pulſus.

atq; à valida facultate. Verùm formicans pulſus, nec omnino eſt celer, nec ſummum attigit crebritatis. Duriſsimus pulſus, perinde eſt, vt molliſsimus, periculoſus. Nam ex ſcirrho ille, aut inflammatione inſigni viſceris, aut ex conſtrictione per frigus, aut ex ſiccitate ab ardentiſsima febre profecta, aut ex valida conuulſione: hic ex alto comate, & leucophlegmatia, atq; ex immodica humiditate habitus gignitur. In ſumma verò, omnes pulſus, qui longè à naturæ modo recedunt, non ſunt laudabiles. At languidiſsimus, tardiſsimus, rariſsimusq;, omniũ peſsimi ſunt: ab illis, minimus, molliſsimus, duriſsimus: inde creberrimus. At non celerrimus vel maximus: ſed ſunt hi modicè periculoſi. Vnus verò inter omnes extremos optimus eſt vehemẽtiſsimus. Inæqualitas etiã intermittens in vno pulſu, omniũ periculoſiſsima eſt, præſentemq; mortem annunciat. Hæc fit, vbi diſtentionem interpellat quies. Vbi igitur vehementior ſecundus motus ſit priore, commodius eſt: vbi languidior, periculoſius. Iam tardior item, ſignum periculoſius exiſtit: celerior, tutius. Gignuntur quippe hi pulſus, dum ſimul & certat natura, & impeditur ab inſalubribus cauſis. Eſt etiam melior motus vehemens & celeris languido & tardo. At verò prior motus alterum nihil excellit ferè, in magnitudinis paruitatisq; differentia: ſicuti neq; in duritia, aut mollitie: & ſi q interdum vibratus ſit, durior alter occurſus videatur. Etenim vibratio eſt duræ arteriæ ſymptoma, vbi amplius cogitur vi diſtendi. Peſsimus autem eſt pulſus is intermittens, cuius tempus quietis prolixius fuerit. Inæqualitas igitur intermittens in vno pulſu, cauſas habet genere eaſdem, ac collectiua: ſed quàm illa eſt deterior longè. Corpus cordis facultatem quandã obtinet quæ diſtendit & contrahit, tuendi gratia innati caloris. Hæc in cõtractionibus fuliginoſum ex-

Duriſsim⁹ pulſus unde accidat.

Molliſsimi pulſus cauſæ.

Pulſus omniũ peſsimi, qui.

Pulſus uehemẽtiſsimus, optimus.

Inæqualitas intermittens in uno pulſu, mortem annũciat.

Pulſuũ ĩtermittentium q exiſtant pernicioſiores.

Vibratio qd.

Inæqualitas unius pulſus, lõge eſt q collectiua deterior.

Cordis facultas.

crementum effundit: in diſtentionibus allicit refrigerium. Vbi igitur ex æquo calidum, vel frigidum, vel purum, vel turbidum, ipſum cor fuerit, omnes eius partes pari impetu ad functionem contendunt. Vbi verò aliæ calidiores, aliæ frigidiores extiterint: ac hæ omnino mundæ, illæ abundantia excrementorũ confuſæ, non eodem omnes impetu ad munus feruntur: ſed hæ anteuertunt: illæ cunctantur. Vt autem plures & maiori vi ad actionẽ properantes, fuerint, vniuerſum cor excitant: ita contra, vbi pauciores ſint, quæ ad motum feſtinant, quæ conſiſtunt plures, vniuerſum in longiore quiete continent. Iam verò calidiores ſi motui prǽſint, maturior ſimul & celerior, maiorq́; diſtentio editur: ſin frigidæ, ſerior, tardior, & minor. Motus itaq; principatus maiori numero partium defertur: ſæpe etiam magnitudini vſus. At verò ſi alteræ partes alteris vel paulo ſint plures, vel planè pares, viciſſim vincunt, atq; vincuntur, varioſq́; efficiunt & inæquales totius viſceris motus. Caprizans pulſus ex genere eſt illorum, qui intercipiuntur quiete: ſuccedítq́; interdum talibus cordis affectibus, quemadmodum etiam dicrotus, qui ex genere eſt intrò retractorum: & comitatur nonnunquam inæqualem cordis temperantiam. Etenim ſi vnà contingat, vt quædam ſint partes cordis præcalidæ: aliæ fumoſa fuligine præfocentur, ad contrarios proſilient motus: vt hæ quidem diſtentionem moliantur: illæ conſidant. Ac tunc ſanè diſtentioni contractio poteſt ſuccedere tribus modis. Primo, quũ diſtentionem, prius quàm menſuram impleat, contractio exceperit: ſecũdo, vbi prorſus completæ ſuccedat, externa quietè deperdita: tertio deniq;, dum diſtentionem nondum perfectam contractiò retrahit, cæterùm debilior reddita, reliquum permittit compleri. Haud aliter etiam contractionem diſtentio, nunc abſolutam cõſequitur,

Cor moueri eatenus, quaten' a pticulis ſuis excitatur ad motum.

Caprizãs pulſus.

Dicrotus pulſus.

nec permittit conſiſtere: nunc etiam prius q̃ ſit cõpleta, impeditam & victam excipit: nonnunquã retrahit nonnihil, ſuperatur tamen. Atq; hi arteriarum motus fiunt interdum vel citra affectum cordis, aut propter earum inæqualem intemperiem, aut facultatis imbecillitatem, aut etiam duritiem tunicæ. Porrò ipſius facultatis eſſentiã, nihil aliud putamus eſſe, præter qualitatem temperamenti. Tres autem affectus hactenus, originesq; bis ferientium pulſuum inuenimus: vnam vibratorum, hac ſola re ab illis diſtinctam, q̃ quũ breuem pulſus longitudinem habeat ex vtraq; parte arteriæ, obſcura vibratio ſit: quã ob rem dicrotus, nõ vibratus videtur. Alteram, in qua non vibratus eſt pulſus, ſed arteria dura, & imbecilla facultas, vt à corporibus decumbentibus opprimatur, aliqua tamen parte iuxta cutẽ ſita, attollatur liberè. Atq; hi quidẽ duo pulſus tum dicroti ſunt, tum duri. Tertius qui ex intẽperie naſcitur, haud eſt dicrot⁹, ſed bis modo pulſans, nec neceſſariò durus: poſſumus tamen eum dicrotum appellare. Etenim intemperiem qua cordis corpus affligitur, comitatᷓ pulſus bis feriens: conſequiturq; etiã ille, cuius externa quies eſt amiſſa: & cuius impeditur diſtentio. Eſt & aliud freques genus inæqualitatis in vno pulſu, vbi arteriæ principio propinquior pars, prius mouetur. In quo genere vndoſus atq; vermiculans pulſus conſiſtunt, à molli arteria & non valida facultate profecti. Ac vermiculans quidem, non modò non validam, ſed infirmam etiam facultatem denunciat. Vndoſus autem, interdum non ſatis firmam: ac nonnunquam mediocriter validam: quum præſertim ſudorem decretorium promittit. In humidis enim reperitur & pituitoſis morbis: in quibus etiam tarditatẽ & raritatem, magnitudinemq; ſolet acquirere. Quòd ſi altitudinem præterea, & vehemẽtiam ſit nactus, decretorium haud dubiè ſudorem ſignificabit. Magis hic

Eſſentiã facultatis nihil eſſe aliud præter q̃litatem temperamenti.

Pulſuũ bis ferientium generationes tres.

Vermicãs pulſus infirmã facultatẽ denunciat.

Vndoſus pulſus cũ ſudorẽ decretoriũ promittat.

ſperandus eſt, ſi plures vehementes & alti appareant, quàm contrarii. Qui ſi æqualiter etiam fiant, ſalubrem ſimul & breui pollicentur ſudorem, maximè ſi concoctionis morbi appareāt indicia. Vndoſus itaq; pulſus, ex humida molliq; arteria oritur, ſimulq́; ex facultate modicè affecta: vermiculans autem, ex molli quidē, verùm ex imbecilla inſigniter facultate. Quā ob rem etiam ſine febribus ſolet ſuperuenire vniuerſis largis euacuationibus. Decurtatorum pulſuū duplex eſt genus: alterum in vnica diſtentione: alterū in aceruo. Quod in vnica diſtentione fit, facultatis imbecillitatē vnà cum corporis gracilitate arguit. Eſt autem admotis digitis arteria tangenda. Deinde ſi animaduertatur interea in arteriæ primis partib⁹ maior pulſus, vel vehementior, vel vterq;: in poſtremis minor, vel languidior, vel ambo: primus digitorum applicatorū eſt attollendus, perſpiciendumq́;, utrum ſimilem illi qui antea erat, quàm hic ſuſtolleretur, ſequentes digiti motum percipiant: an vehementiorem, atq; maiorē. Ergo ſi motum ſimilem digiti ſequentes ſublatum digitum, ſentiant, ſua ſponte arteria decurtatam diſtētionem habebat: quod nobis infirmæ facultatis à corde prodeuntis, veſtigium erit. Nam illa quādo rectè ſe habet, vſq; ad finem arteriarum omnium contentio quę attollit eas, ſimiliter permeat. At in pulſibus decurtatis, paulatim remittitur, tantoq́; efficitur imbecillior ſolito, quantum eſt à principio remota. Quòd ſi eleuato tu primo digito, poſtea motum percipias validiorem, ac maiorem quàm antea, declarat ille quidē etiānum facultatis arteriæ imbecillitatem, ſed minorē certè quàm alter: ꝙ illic facultas remitteretur à principio diſcedens: hic maneat, quantum in ipſa eſt, par, ſed grauata ab iniectis digitis, imbecillus moueatur arteria. Quod quidem minus habet periculi. Neq; enim ita ipſius cordis, vt arteriæ quam tangimus, oſtendit af-

Vndoſus pulſus ex humida molliq; arteria naſcitur.

Vermicās pulſus ſolet citra febrē accidere.

Decurtatorum pulſuū duplex genus.

Decurtatorum pulſuū dignoſcendorū rō.

fectum. Alterum autem, potius cor eſſe imbecillum ſignificat. Porrò ſi omnino pulſus deficiant, tum mu to magis declarabunt facultatis imbecillitatem. Qu tempore ſunt ſubmouendi omnes digiti: ac dein ſp tio paruo interpoſito, de integro admouendi. Bifariam autem ipſe aboletur pulſus, vel quia prorſus n pulſant arteriæ, id quod extremum eſt malum: v quia pulſant quidem, ſed ita languidè & parum, vt f giant ſenſum: eſtq; ſanè hic affectus, ſi citra deliqui aliquod animi repentinum accidat, difficillimus. Reciprocatur autem motus, modo ex vltima pulſus abolitione: modo ex paruo pulſu & languido. Sed ille q dem* deficiens reciprocus dicitur: hic reciprocus decurtatus. In huiuſcemodi æſtimandis, ſic debemus pa tem componere, quancũq; tangamus, vt ſubter arteriam noſter ſit tactus. Omnium verò ſunt peſſimi pu ſus, qui ab amiſſo motu minimè reciprocantur inuerſo membro. Minus his, qui inuerſo illo videntur mo ueri. Quibus etiam minus, qui ſunt decurtati, nõ tamen perdunt planè omnem motum. Iam etiam his minus reciproci decurtati, adeoq; ſi multis ſimul occurrant digitis. Cæterùm numerus digitorum, quibus motus ſit occurſurus, ſuus cuiq; eſt arteriæ. Ad quam rem magnopere refert naturam tenere ægrotantis. Quibuſdam enim natura ſua pulſus exiſtit minor: ſicuti & aliquibus breuior. Quòd ſi nos naturæ ipſius ægroti proprietas lateat, ex cõmunioribus differentiis coniecturam faciemus, temperamenti ſcilicet, & habitudinis corporis. At in temperamẽto, præſertim calidi & frigidi differentiam expendimus: in habitudine, gracilitatis & corpulentiæ. Ac fit interdum, vt ambæ inæqualitates pulſuum, tum quæ in vno pulſu, tum quæ in aceruo conſiſtit, concurrant. Sæpe quoq; illa quæ in vno pulſu conſiſtit, non adeſt: quæ autem in aceruo, manifeſtè conſpi-

Pulſum aboleri bifariam.

Pulſus deficiẽs reciprocus.

Pulſus reciprocus decurtat*.

Arterias tangendi ratio.

tur. Latet autem inæqualitas vnius pulſus, aut ob fectionis exiguitatem, aut ob ipſorum pulſuum bre itatem. Vtrunq; itaq; genus decurtatorum pulſuũ, gnificat facultatis imbecillitatem. Verùm ſi in vna at diſtentione, etiam gracilitatem indicat. Fit igi- ur decurtatus pulſus in quibuſdam ex cauſis præter aturam: in nonnullis tamen inuenitur ex propria onformatione: quo modo innuens & circunnuens ulſus. Qui quidem fit, ſi arteria ita ſit conforma- a, vt eius pars duntaxat media, nudæ cuti ſubie- ta ſit: partes autem vtrinq; altius demergantur. Quanquam fit etiam ob facultatis imbecillitatẽ, quæ ttollere onus non poteſt. Ex horum etiam ge- nere eſt pulſus tremulus, qui non perinde eſt con- picuus. Quia verò imbecillitatem facultatis ſequitur remor, neceſſarium eſt ideò etiam tremulum pul- ſum languidum ſimul & paruum eſſe: qua de re fu- git ſenſum. Pulſus igitur tremulus, facultatem im- becillam, tunicam arteriæ mollem, corporisq; gra- cilem nunciat habitum. Videtur autem quiſq; or- do perturbationi eiuſdem generis præſtare: propter- ea quòd ordo naturæ noſtræ in primis familiaris exi- ſtit. Ordo etenim fixam quodammodo cauſam eſſe & perpetuam, indicare videtur: perturbatio autem illius, variantem, nec in vna manentem vel magni- tudine, vel ſpecie, vel regione. Cæterùm talis cau- ſa non pernicioſior, ſed incertior cenſenda eſt. Itaq; nihil certi, nihil ordinis perturbatio firmi habet: nec tale, quale ordo, vel bonum, vel malum.

Decurtati pulſus ſignificant facultatis imbecillitatem.

Pulſuum inuẽtium & circũnuentium cauſa.

Tremulus pulſus quid indicet.

Ordo eſt familiaris naturæ noſtræ.

Ordo pulſuũ quid indicet.

Perturbatio ordinis qd ſignificet.

GALENI PERGA-
MENI DE PRAECOGNI-
tione ex pulſibus, Lib. III.

Rerum præter naturã eſſe tres differentias, affectus, cauſas ſymptomata.

DEINCEPS AGENDVM de iis pulſibus eſt, qui diſpoſitionibus præter naturam peculiares exiſtunt. Etenim quicquid præter naturã eſt, aut affectus ſunt, aut cauſæ horũ, aut ſymptomata. Quum igitur ex affectibus, hi quidem ſimilarium, hi autem inſtrumentaliũ partium ſint proprii: exordiar à ſimilarium affectib9, qui quidem ſunt octo numero, ab intemperie omnes profecti. Quorum quatuor dicuntur ſimplices, calor, ſiccitas, frigiditas, humiditas: quatuor compoſiti, frigiditas ſiccitati, caliditas ſiccitati, frigiditas humiditati, caliditas humiditati coniuncta. At verò pulſus per intemperiem, niſi arteriæ ſint affectæ, vel cor, alterari non queunt: poſſunt tamẽ arteriæ nihil læſo corde affici. At affecto corde vt innoxiæ permaneãt arteriæ, impoſsibile eſt. Cæterùm frigida & calida intemperies cordis promptè in omnes arterias permeat; humida & ſicca ægrius. Peculiares igitur pulſus copioſo calori ſunt, magnus, celer, & creber. At magnus, nõ tantùm calorem excellentem, ſed & inſtrumẽta requirit mollia, facultatemq́; validam: itaq́; non erit calidę intemperiei perpetuus. Celer etiam firmam poſtulat facultatem, ac inſtrumenta quæ diſtendantur promptè: quare ne hic quidem perpetuus erit. Creber ſimiliter, ſi largè vſui à magnitudine & celeritate ſit factum ſatis, nulla fiat ratione: ſi non expleatur vſus, fiat: proinde perpetuus ne hic quidem fuerit. Quam ob rem ex peculiaribus nullus erit inſeparabilis. Si igitur calor ſolus increuerit, & in naturali ſtatu maneat facultas, inſtrumentaq́;,

Affectus ſimilarium particularũ ſunt octo numero: quatuor ſimplices: quatuor cõpoſiti.

Corde affecto, neceſſario etiã arterias affici.

Caloris peculiares pulſus q ſint.

Caloris peculiarium pulſuũ nullus erit inſeparabilis.

ſtrumentaq́;,quum mutatio ipſa eſt parua, magnitudo tantùm pulſuum augetur:quum maior, etiam celeritas: vbi inſignis,iam etiam crebritas. Proinde maximus pulſus,idemq́; celerrimus & creberrimus, ſummum incrementum caloris ſignificabit. At ſi celerrimus & creberrimus ſit,non autem maximus,hoc niſi facultas ſit ībecillior, vel arteria durior,accidere nulla alia ratione posſit. Similiter vbi ingẽs ſit crebritas,nec ſimul celeritatis & magnitudinis par incrementum,calorem quidem etiam tunc oporter eſſe copioſum, ſed vel facultatis imbecillitatem, vel inſtrumentorum duritiam. Cæterùm imbecillitati erit adiunctus languidus:duritiei durus pariter &vibratus. Si durus citra vibrationem ſit pulſus,ac ſummè creber, imbecillam facultatem,vnà cum calore magno nunciabit: & quum talis languidus ſit,minabitur ſyncopem. Eſt aũt aliud cor & incaleſcere,& incaluiſſe. Etenim vbi à ſubſtãtia quam in ſuis ventriculis continet,ipſum cor calfit, poteſt firma facultas eſſe:vbi verò & incaluit,& in eandẽ incidit caloris intemperantiam, qua tenebantur ſanguis & ſpiritus ventriculorum,tunc ſanè eam intemperiem ſequit̃ neceſſariò imbecillitas facultatis. Quòd ſi incaluerit largius, & per ipſum totum calor febrilis permeauerit,febrem excitat,hecticam. A calore itaq; cordis ipſi pulſus variantur. Qui quidem calor duplex quum ſit,aut eſt certè à putribus humoribus genitus, vnde acrem qualitatem atq; fumoſam contraxit: aut cum * vapida quadam & ſuaui humiditate coniũctus, ſola quantitate à natura receſsit: ille igit̃ prior cõſtans & * ægrè ſolubilis eſt: ſecundus autem,non vſq; adeò obfirmatus:qui quidem balneis,exercitationibus,cibo calido, vini potui, atq; ex animi affectibus, * timori & iracundiæ ſolet ſuperuenire. Porrò calor qui diuerſus eſt à natiuo,breuem habet externam quietẽ: celeriorem autẽ,quàm pro portione diſtentionis,con

Hectica febris qñ excitetur.

Pulſus a calore cordis uariantur.

Cordis calor duplex.

tractionem. Qui quãtitate ſola variat, maiorem ſimul & celeriorem diſtentionem cõtractione. At qui etiam fuliginoſus eſt, longè citatiorem diſtentionem cõtractionemq; celerrimam reddet. At verò ſi cor quidẽ calidius ſit, frigidiores autem arteriæ, ipſa motuũ exordia ſimul vtrobiq; fiẽt, ſi modò venæ à corde facultatem citra læſionem recipiant. Cor tamen ſingulis arteriis maiorem, celeriorem, vehemẽtioremq; pulſum habebit. Etenim motus principium à corde illæ omnes haben t: eius autem ſpeciem ſortiuntur ſingulæ, prout cum ipſo corde temperatura conſenſerint. Porrò nonnunquã accidet, vt arteriæ eodem tẽpore non accipiant ex corde influentem facultatem: verùm quę cordi propiores ſunt, primæ: poſteriores, quæ remotiores: quod potisſimum euenit, ſi arteriæ frigidiores & cor imbecillius coiuerint. Nonnunq̃ etiam in corde ipſo percipitur temperamentorum pugnantia. Nam modò frigidius viſceris corpus æquo eſt: & in ventriculis contenta ſubſtantia calidior: modo è diuerſo, ſubſtantia frigidior, cor autem calidius: vbi etiam pulſus fiunt moderatis ſimiles. At vbi aer quem inſpiramus, infectus putredine ſit, putredoq; ipſa ad cordis corp⁹ peruenerit, febrim peſtilentẽ ac letalem accendit, quæ quidẽ ex caloris acredine, ipſoq; caloris genere agnoſcitur: & ex pulſu etiam, qui parũ à naturæ modo recedẽs, in eodem ſtatu perpetuò manet: quemadmodum in hecticis febribus: quarum ſanè duo hæc propria ſunt ſigna, ſi perpetuò ſibi illæ videantur ſimiles, nec inuaſionem vllam acceſsionis, nec incrementum, nec vigorem, nec remiſsionem habeant, nec febricitare ſe percipiat ægrotus. Hos pulſus nihil eſt neceſſe maiores iuſto, atq; interim nec crebriores quidem eſſe, at omnino celeres tamen: quum febrientium pulſibus vniuerſis adſit perpetuò celeritas. Cæterùm quibus putridus ille calor, non cordis corpus inuaſit, ſed hu-

Arteriæ habẽt motus principium a corde.

Arterias nonnunq̃ non eodem oẽs tempore a corde ĩfluentẽ facultatem recipere.

Cordi ieſſe nõ nunq̃ uaria tẽperamenta.

Peſtilentiũ febrium pulſum parum a naturali recedere.

Hecticarum febrium duo ſigna propria.

Febrientiũ pulſibus uniuerſis adeſt ſemp̃ celeritas.

lores in ventriculis illius contentos (deprehendun-
ur enim affecti hac peſte, ſi febrem primum perci-
iant, nec dein æqualiter ſemper febricitent, ad hæc
pulſum non habeant præualidum) multi horũ ſer-
antur. Frigidæ intemperaturæ ipſius cordis, pul-
us paruos, tardos, atq; raros efficiunt. Ac primùm ſa
è crebritas immutabitur : dein celeritas : ac vltimò
agnitudo, ſi quidem illęſa facultas ſit: nam ſi ipſa fue
it offenſa, ad paruitatem & tarditatem, potius quàm
d raritatem pulſus mutabitur. Cæterùm, vbi facul-
as laboret plurimum, & ſi coniuncta frigiditas ſit,
ulſus extremè quidem fiunt parui, ſed non tardi ex-
remè : imò nonnunquam moderatis ſimiles: crebri-
atem tamen non abiiciunt priſtinam, ſed etiam ad-
ugent. At vbi paululum debilitata facultas ſit, & fri
giditas vigeat plurimum, longiſſimè ad raritatẽ pul-
ſus deflectunt: parum ad paruitatem: medio modo
ad tarditatem. Eodem etiam arteriæ modo, ſi in na-
tiuo temperamento conſtent, mouebuntur. Nam ſi
corde frigidiore exiſtente, ipſæ calidiores ſint æquo,
tantùm alterabunt pulſum illius, quantum à natura
receſſerint. Vacãt huiuſcemodi affectus febre, quòd
fiant refrigerato corde à ſuccis frigidis, iiſdemq́; len
tis & craſſis. At verò, ſi perinde vt cor arteriæ etiam
iuſto ſint frigidiores, remiſſionem motuum illius au
gebunt : idq́; in genere eodem. Accidit autem inter-
dum frigidius iuſto eſſe cor, fumidorumq́; excremen
torum plenum : quo tempore pariter & minor & ra
rior diſtentio fit : contractio verò celerior. At ſi ip-
ſum corpus cordis inciderit in intemperiem aliquam
inæqualem, neceſſum eſt pulſus ipſius cordis, adeoq́;
arteriarum omnium, variè inæquales fieri. Siqui-
dem & collectiua, & circa vnum pulſum inæqua-
litas, in omni genere accidit: q; * ſubita fiat in magni-
tudinem, paruitatem, celeritatem, tarditatem, remiſ-

Frigidã cordis temperiẽ qui comitent pulſus.

Cor, ſi laboret inæquali intẽperie, pulſus uniuerſos ua rie inæquales efficere.

ſionem, crebritatē, & raritatē mutatio. Verùm in duritiam, & mollitudinem, ſubita mutatio fieri vnq̃ non poteſt. Non vibratus autem interdum & vibratus, ſubita quadam viciſsitudine ſeſe in affectibus excipiunt, adiuncta ad cordis intemperiem duritia vel tenſione arteriarum. Porrò pulſus bis feriens, intemperiei corporis cordis proprium ſymptoma eſt. Cæterùm ſi duritiés acceſſerit, iam hoc indicium labefactatur: nā in dicrotum conuertitur communem plurium affectuū. At vibratus dicrotus gignitur, vbi pulſus qui abſolutè eſt vibratus, deminuta ſit lōgitudo. Dicrotus verò nō vibratus, æquè eſt ac vibratus durus, ſed talis per ſuā tarditatem efficitur, & corporum onus incumbentiū. Iam verò vbi cordis corpus præter modum eſt calidum, materiæ autem contentæ in eo frigidiores, aut etiam partes illi adhærentes: tribus id contingere differentiis poteſt. Aut enim illud tanto calidius eſt, quanto hæ frigidiores: aut multo illud calidi⁹, quàm hæ frigidiores: aut minus illud calidius, quàm hæ frigidiores. Quarum prima differentia pulſum repræſentat ad vnguem moderatum, magnitudine, celeritateq́; & crebritate. Ad remiſsionem autem tantum depellit, quanto ſpatio naturalem temperaturam viſcus ipſum reliquit. Sunt autem peſtilentes nō paucæ febres inde ab initio hecticæ, diſtantq́; ab omnib⁹ aliis febribus, quæ ex magna putredine oriuntur. Prgterea mœrorem interdum ſequuntur & iram, à principio quædam hecticæ febres: aliter neſcio an inde ab initio fiat hectica. At ſucceſſu temporis, multis aliis ſuccedunt hecticę, quas perpetua ęqualitas ſatis manifeſtè declarat. Notitia autem firma in huiuſcemodi affectibus ex vrina quidem, inueſtigari non poteſt: ex pulſibus autem initio adhuc atq; primis diebus per febres hecticas nō facilè comparatur: quum ſpeciem cōmunem habeant tunc cum diariis febribus. Verùm elapſo triduo, iam

Pulſus bis feriens, intemperiei corporis cordis ꝓprium ſymptoma eſt.

Peſtilētes non paucas febres eſſe ab initio hecticas.

Hecticę febres quæ nam ab initio fiant.

Hecticarū febrium notitiā ex urina inueſtigari nō poſſe.

clariores fiunt etiam pulſuum iudicio. Siquidem apertè hæ celeriores, quàm deceat, pulſus habent, tantoq́; languidiores iuſto, quantum calor increuerit. Deinceps de illis febribus dicamus, in quibus cor calidius eſt, quàm vicina frigidiora. Nam in huiuſcemodi affectibus, pulſus celeriores ſimul & maiores, & crebriores, languidioresq́; iuſto erunt. Longius tamen ad remisſionem & celeritatem, minus ad crebritatē & magnitudinem, diuertent à natura. Stabilis & conſtās harum generatio eſt, vt cæterarum hecticarū. Quòd ſi non ita longè viſcus à natura deſciſcat ad calorem: vicina ei longius ad frigiditatē: minores pulſus in his & rariores erunt: at celeritate vel ſimiles erunt naturalibus, vel tardiores. Similes, ſi non multo frigidiora vicina ſint: tardiores, vbi multo longiori interuallo, hæc ad frigiditatem à natura deflexerint, quàm ad calorem cor. Remisſio hîc etiam quantitati caloris reſpondebit. At verò ſi frigidius iuſto ſit ipſum cordis corpus, materia porrò, reliquaq́; vicina, eo calidiora, erunt & hîc tres numero differentiæ: & variabūt pulſus in vnaquaq; , ſicuti ſuperiores. Primùm æquè refrigeratum ſit cor, vt incaluerunt vicina: tardior æquo erit is pulſus, ſi inſignis fuerit alteratio: cui etiam remisſio reſpondet. Cæterùm ſi viſcus ſit frigidius omnino, quàm poſtulet naturalis modus, & vicina ſimiliter calidiora, febricitabit vtiq; homo, non hectica tamen febre, ſed vel diaria, vel ea quæ humorum putredinem ſequitur. * Vtriuſq; autem ſunt propria ſigna. * Diariæ quidem coniunctæ cum frigidiore corpore cordis, ſi ex æquo à natura vterq; pulſus receſſerit, nihilq́; magnitudine à naturali differat, nec crebritate ferè, nec celeritate, ni vtraq; inſignis ſit mutatio. Erit etiam tunc tanto languidior pulſus, quātò uiſcus frigidius. * Eius autem quæ humorum putredinem ſequitur ſunt indicia, par ſemper magnitudo in pulſu:

Diaria febre uel putrida q̄ñ febricitabit homo.

Diariæ febris indicia ꝓpriæ

Febris putridę propria ſigna.

non tamen vt in eo qui ſecundum naturam erat: ne eadem erit paritas in aliis generibus. Verùm vbi natura * parum receſſum eſt, nihil ferè: vbi maior interuallo, apertè in contractione pulſus celerior fit. Iam etiam clarè in extrema quiete crebrior & langui dior apparet tanto, quantum refrigeratum eſt cor. Fingamus rurſus, magis refrigeratum cor eſſe, quàm vicina incaluerint, ſitq; febris ephemera: horum pul ſus manifeſtè languidiores erunt, & minores: at tar di non perinde apertè, ſed * pro ratione exceſſus quo vicinis partibus eſt cordis corpus frigidius. Si verò ſit febris putrida, pulſus languidus aderit, perinde vt ſuperior: ſed illo etiam minor in diſtentione, tar diorq;: at contractio naturali celerior erit. Ponatur rurſus tertium genus commutationis, hoc eſt minus ad frigiditatem cor declinaſſe, quàm ei coniuncta ad calorem: ac febrem eſſe diariam. Pulſus habebit hoc corpus tanto quàm par eſt imbecilliores, quanto corpus cordis fuerit intemperatius: ac maiores & celeriores naturali: ſed maiores quàm celeriores: ad hæc crebriores erunt. Hæc omnia ſunt accipienda pulſibus nec in duritiam, nec in mollitudinem apertè mutatis.

Diarię febres qualiter pulſus mutent.

Omnes febres diariæ, in magnitudinem, celeritatem, crebritatemq;, pulſus, quantum in ipſis eſt, mutant. Nam ſi concurrat alius affectus, miſtam oportebit mutationem eſſe, ex illa, & hac, quæ comitatur febrim. Similiter febres hecticæ pulſus in eaſdem differentias conuertunt, quantum in iis eſt: ampliusq; in iis mutatur celeritas. At quæ ortæ ſunt ex putredine humorum, in vigoribus vtrunq; habēt motum celerem, & diſtentionis, & contractionis. Præterea crebritatem ex æquo mutant, quum externæ quietis, tum internæ. In initio acceſſionis, non perinde, ſed magis augent contractionis celeritatem. In incrementis cum hanc, tum etiam exter-

Febres putridæ quales pulſus ſortiantur.

niam quietem plurimum cōcitant, vt pulſus in illa cre berrimus eſſe videatur. Atq; hi pulſus febrium per ſe ſunt proprii. Reliqui omnes qui febrientibus accidūt, alios potius affectus, quàm febres, ſequuntur. Quorū etiam affectuum ſunt duo genera: aut facultatis, aut inſtrumentorum vitium. Quippe ad cauſas inuenien-das, quæ immutant pulſum, tria hæc ſunt animaduer-tenda, inſtrumentum, vſus & facultas. Porrò pulſus qui ab inflammatione excitantur, ab iis quos humo-rum putredo effecit, ſola diſtinguuntur duritia. Siqui-dem pulſuum ortorum ex inflammationibus, durus occurſus exiſtit. Quare ſi durum occurſum, quem ef-ficit tenſio arteriæ, diſcernere ab eo vales, quem ge-nerat frigiditas atq; duritia, tres prædicere hinc cau-ſas præteritas poteris, potum frigidæ, meracius vi-num, inflammationem. Siquidem indureſcūt ex im modicis frigidæ potionibus arteriarum tunicæ, & à vino immodicè poto exiccantur. Iam verò febris he ctica * rariſſimè à principio oritur: quāquam eo tē-pore nonnunquā ſint ortæ. Ad hæc, nec magnus pul ſus, nec vehemens, vnquam cum febribus hecticis coeunt: ſed ſi alterutrum habeant horum, minimè ſanè ſunt hecticæ. Si ſimul vtrunq; habeant, planè ſunt diariæ, ſi quidem eorum contractio non prope ret. Propria eſt enim eius quæ ſequitur putredinem humorum, celeritas. Cæterùm in remiſſionibus ac-ceſſionum, celeritas contractionis exoluitur: initio au tem gignitur, ac per incrementum augetur. At vbi iam propè vigor adfuerit, ingens incrementum ſuſci pit diſtentionis celeritas: contractionis pari celeritate manente. Vbi verò vigeat iam planè febris, in illa acceſſione ad ſummam celeritatem diſtentio perue-nit, imminuiturq; celeritas contractionis. At verò pulſus in vtranq; partem mutatio (ſi adiecerimus * di ſtinctionē) acceſſionis initiū nunciat. * Diſtinctio aūt

Cauſæ mutan tes pulſum ut inueniant, con ſyderare opor tet inſtrumētū, uſum, & facul tatem.

Arteriæ a qui bus cauſis du rentur.

Hecticæ febres rariſſime a pri cipio oriunt.

Hecticis nunq̄ adeſt magnus pulſus nec ue hemens.

Celeritas, fe bris putridæ propria.

Pulſus ī utrāq; partē mutatio, acceſſionis ini tium nunciat.

ipſa erit, ſi mutatio citra alienam occaſionẽ acciderit. Atque occaſiones quidem ipſæ, partim externæ ſunt partim ab ipſo corpore oriũtur. Quarum vtreque ſunt notæ. Verùm clarioris doctrinæ gratia, appellabimus quæ procedunt ex corpore cauſas, vnde vel facultas vel inſtrumenta alterantur, antecedentes: harum autem ipſarum cauſas, quæ extra corpus poſitæ induxerunt alterationem, externas, ſeu procatarcticas. Porrò inæqualitas pulſuum, quæ ferè inuadit vnà cum acceſſionibus, compreſſarum, vel obſtructarum modo arteriarum, vel copiæ humorum opprimentium facultatem, eſt ſignum. Quæ igitur pulſuũ mutationes fiũt dum cordis calor augetur, aut confluunt intrò humores, apertè acceſsionis initium annunciant, ſi quidẽ ab aliis occaſionibus ſint remotæ. Exiſtimare autem conuenit, vbi aceruus materiæ humidæ initio acceſsionis ad cor peruenerit, in primis quidem, mortis periculum eſſe: quod periculum maxima mutatio pulſuum in raritatem, tarditatem, paruitatemq́; prænunciat. Nam ſi his inſignis remiſsio ſucceſſerit, extemplo peribunt. Sin autem abſit remiſsio, contendit natura eam ſuperare: atque arteriarum motum maiorem, celeriorẽ, crebrioremq́; excitat: vt vterque motus celerior quidem fiat, ſed clarius contractionis, increſcatq́; hic breui manifeſtè, donec augeſcat acceſsio. Tandem vbi materia ſuperauerit, calor quaſi flamma ſuccenditur: atque is eſt vigor acceſsionum, vbi fuliginoſum natura excrementum, expiratione & contractione arteriarum expellit. Quod verò eſt veluti cineritium, non perinde, quia craſſum eſt, poteſt excernere, ſed per inſignes quoſdam meatus educit. Hoc in partibus inflammatis pus eſt: in ipſis vaſis, ſedimentũ vrinæ. At ſi cor ſiccius quàm pro modo naturæ euaſerit, vnà ſecum omnes alterabit arterias: id quod interdum in vna animalis parte ipſis arteriis accidet: interdum autem in pluribus. Eſt

Cauſarum genus duplex.

Cauſæ antecedentes quæ dicantur.

Cauſæ externæ, ſeu procatarcticæ, quæ nocentur.

Inæqualitas pulſuum iuxta acceſsiones, quid indicet.

Vigor acceſsionis quid ſit.

uum ſint contra quàm cor affectæ ipſæ arteriæ, ſed amen eius affectionem recipiant: ita vt conflctur illis medius quidam affectus in humiditate ſiccitateq́;. Præcedentes cauſæ quæ indurant arterias, ſunt aqua ſulfurea, aluminoſaq́;, & oĩa breuiter, quæ exiccandi vim poſsident. Quæ quidem intemperies vbicũq; arterias inuaſerit, pulſum reddit duriorem. * In corde autem ſiccam intemperiem producit ſicca victus ratio, diutius adminiſtrata: præterea medicamentorum exiccãtium tum eſus, tum potio, in quibus eſt vinum merũ: ad hæc cibi potionisq́; abſtinentia, immodicus labor, senium, ſolicitudo, triſtitiæ, diuturnæ vigiliæ, febris hectica, præq́; cæteris, marcida. Cauſæ humidæ intẽperiei ſunt œdemata, quæ partes diutius tenuerunt, leucophlegmatiæ, quæ ipſum etiam cor mutant: omnia deniq; principum viſcerum œdemata, quum arterias humectant & cor, tum pulſus efficiunt molles. Pulſuum cauſæ mollitudinis mediocris ſunt, ciborum copia humidorum, multum otium, ſomnus longus, balneæ à cibo. At durorum pulſuũ antea oſtendimus eſſe paruitatem, vt mollium magnitudinem * comitem: quas quidem celeritas atq; tarditas, crebritasq́; & raritas conſequuntur. Sunt autem primæ ac veluti coniunctæ cauſæ generationis pulſuum, vſus atq; facultas. Porrò in corde non excitantur tumores qui pulſum duriorem efficiant, quemadmodum in aliis viſceribus inflammationes & ſcirrhi. Siquidem prius homo correptus ſyncope itereat, in illorum tumorum auſpiciis.

Cauſæ indurãtes arterias q̃ ſint.

Cor exiccare quæ posſint.

Humidæ intẽperiei cauſæ.

Pulſus melles & duros quæ efficiant.

Pulſuum generandorum primæ cauſę ſunt uſus atq; facultas.

Cordi nunquã oboriri tumores, q pulſum duriorem efficiant.

GALENI PERGAMENI DE PRAEGOGNItione ex pulſibus. LIB. IIII.

RELIQVVM AVTEM I
hoc libro fuerit, cæterarū partiu
diſpoſitiones, quibus cor conſenti
commutat pulſus, omnes explicar
ſuo ordine: vbi hoc ante omnia ad
monuerimus, totius corporis pulſ
antequā cor conſentiat parti prius affectæ, fieri no
poſſe vt in communem alterationem trahatur: in pa
te tamen aliqua, licet offenſionem cor non percipiat
arteriarum motus variari poſſe. Partes animalis re
ſpirationi ſeruientes, duæ tantùm ſunt: pulmo & tho
rax. Nutritionis multo plura quàm duo inſtrumenta
iecur, ventriculus, inteſtina, lien, renes, & vtraq; veſi
ca. Celerrimam cordi, & omnium maximam noxan
dat pulmo. Sedem habet enim omninm ei cōiunctiſ
ſimam, illiq́; vaſis quāmaximè affinis eſt, & confluen
per maxima oſtia in ventriculos eius. Quam ob rem
quando ſolito calidior euaſerit, continuò cor calfa
cit: ſicuti & refrigerat, frigidior effectus. At humidi
tatis & ſiccitatis intemperiem, nō perinde ac illas, ſe
citius etiam has tamen, quàm cætera inſtrumenta, in
partit. Vbi igitur ob pulmonem excalfactū, cor pra
uum calorem contraxerit, pulſus efficit, quales ſole
vſus auctus efficere. Qui affectus ſi ſit diuturnior, in pe
riculum vocabitur illud, ne in febrem hecticam inci
dat. Atq; perinde reſpiratio & pulſus alterabūtur, ſi-
ue ſolum per ſe cor intemperatum ſit, ſiue conſentiat
pulmoni. Maiorem tamen in totò ſinu thoracis æſtum
percipiet, qui ex pulmone laborat, calidumq́; planè
expirabit, & ſitiet etiam altero magis, & calidioribus

Pulſum totius corporis ante q̄ cor conſenſentiat parti prius affectæ, pertrahi in cōmunem alterationē non poſſe.

Reſpirationis organa.

Nutritionis organa

Pulmonis ſit⁹.

Cor pulmoni conſentiēs quales pulſus ſoleat efficere.

…it faucibus atq; lĩgua, eaq́; maiori ex parte ſicciore: …uæ, ſi ingraueſcat malum, cum aſpredine quadã ni…reſcet. At ſi pulmo refrigeratus ſit, cor ei conſentiẽs, …ulſus primò in eam alteratiõe adducet, quæ vſum …olutum conſequitur: proceſſu temporis, vbi hecti…um frigiditatem contraxerit, pulſus excitabit, quales …uic, ſi polleat, tribuuntur. Cæterùm quibus primus …efrigeratus eſt pulmo, frigidam reſpiratione perſen…unt. Si ſiccitate fuerit intemperatus pulmo, à primo …ulſus pene nihil mutabit: tandẽ conſentiente illi cor…e, ipſos duriores efficiet. His fauces, tametſi nihil ſi…ant, promptè areſcunt. Humida intemperies vuidas …eddit fauces, ſitim extiuguit, temporeq́; ad mollitudi…em pulſus ipſos traducit. Atq; ex ſimplicibus his, di…ernere compoſitas intemperies licebit. At verò flu…ionum omnium quæ in pulmonem impingunt, com…unis eſt inæqualitas pulſuum. Verùm minor quidẽ, …ſubtilibus ſimul & paucis: inſignior autem à craſſis & …iſcidis, copioſiſq́; fluxionibus proficiſcitur: q uideli…et hæ magis obſtruant, grauent, & comprimant. Du…iores q̃ oporteat fiunt pulſus, per intemperiem ſiccã, … inflãmatos, induratosq́; tumores pulmonis: cõtra, …olliores, per œdemata. Frigida intemperies paruã, …ardam, raramq́; reſpirationem gignit, non aliter ac …ulſus. At fluxiones frigidæ, pulſus ſimiliter mutant: …eſpirationem autem, nec paruã, nec tardam, nec ra…am reddunt. Quia enim cõſtrictus pulmo eſt, paucus …piritus recipitur: qui quum naturæ non faciat ſatis, cõ…ingitvr altera actio, ſtatim celeris efficiatur & magna. …eſpirationis itaq; * ſpecies eſt omnibus fluxionibus …adem: at non oĩbus accidit ſimiliter ſuffocatio: * ſed …alidioribus omnibus magis: quandoquidẽ largiorem …ttrahi ſpiritum natura tum poſtulat. Solam intempe…iem nullum ſuffocationis periculum excipit. Porrò ſi …rteriæ tantùm aſperæ ſint oppletæ, nihil pulſus duri-

Pulmonis calida intemperie affecti notæ.

Fluxionũ omniũ in pulmonem irruentiũ communis eſt inæqualitas pulſuum.

Pulmo frigida fluxione infeſtatus qualem edat reſpirationem.

Fluxiones cũctas pulmonis eadem comitatur ſpecies reſpirationis.

tia variant: ſin læues, quia totius animantis arteriæ i tenduntur, pulſum efficiunt duriorem. Intemperie thoracis eaſdē alterationes inducunt, ac paulo ante ill pulmonis: tumores, pro multitudine & gñe humorū efficiūt eos. Variāt aūt, ꝙ citius cor, ac magis, pulmo ni ꝙ thoraci cōſentiat: & ꝙ interim pars thoracis affe cta ſit * muſculus: interim ſuccingēs coſtas mēbran: Maior ſiquidem tenſio oritur, vbi duræ partes & ſp ſæ intumeſcunt. Vnde etiam pleuritici ſemper durio rem pulſuum quàm peripneumonici habent: æqual tamen: non vt illi inæqualem. Iecinore affecto pu ſus ex intemperie variant, vt ſuperius docuimus. S excitati ſint tumores præter naturam, conueniun ferè etiam in his, ſed minus ex inflammationibus in dureſcunt, quàm ex thoracis inflāmationibus, & tan to quidem, quanto quàm ex pulmonis magis. Nunc autem ex thoracis vel iecinoris tumore pulſus molli gignatur, ꝙ nec inſtrumenta ea unquam œdemate pituitoſo affligantur. At cor conſentit iecinori, uinc lo cauæ venæ. Conſentit autem ſepto tranſuerſ cor præter omnes alias thoracis partes, ꝙ ex ipſa ca ua vena in illud venæ inſerātur. Tenſionem verò nu la perinde alia pars infert arteriis, præcipuè ſi neruo ſa eius pars ſit affecta. Quòd ſi à ſolis excremētis * qua in eo gignuntur, abſq; febre intendatur, dolor ac dy ſpnœa ab ipſo principio orietur: poſtea putreſcenti bus excrementis febricitabunt. Si ex fluxione qua aliunde in ipſum decumbit. (Omnino autem hæc ſi vel flauæ bilis, vel calidi ſanguinis, & tenuis oportet nam craſſum ſanguinem & pituitam lentam, propter denſitatem, nunquam recipiat) neceſſariò hi delira bunt, pulſumq; habebunt inſigniter durum: itaq; etiā paruum: ac proinde, creberrimum, quum nimirū etiā copioſus ſit calor. Iam verò omnia quæ magnis pleuri tidibus accidūt, reſpōdent ſymptomatibus partis ner

Thoracis intēperies, tumoresq;, qualem pulſus alteratione inducāt.

Iecur affectum quales pulſus producat.

Oedemate nec thoracem, nec iecur infeſtari unquam.

Cor conſentit hepati, uinculo cauæ uenæ.

Cor qualiter conſentiat ſepto trāſuerſo.

Septi trāſuerſi affectus, ut pulſus uarient.

pſæ ſepti tranſuerſi:tum ꝙ ſuccingens coſtas tunica
ultis neruis prædita ſit:tum ꝙ adhæreat ſepto tranſ
rſo,membranisq́; thoracem interſepientibus, per
as ad cor continuatur. Ac maximum ſanè indicium
itialis pleuritidis eſt,ſi pulſus ſit magnopere durus,ob
q; ſimiliter paruus:& ob ambo hæc,caloremq́; cre-
rrimus. Pleuriticus nanq́; cum tali pulſu eſt nullus
quam ſeruatus. Cæterùm hi,minus, quàm quibus
lanımatum eſt ſeptum tranſuerſum,delirant. Siqui
m propius accedit ad cerebrū, diaphragmatis ner-
rum exortus. Ventriculus intēperie affectus,pul
s ita vt ſuperiora immutabit. Si tumore ſecundum
ndum,aliorum more. Si ad eius os is conſtiterit,pul
s ob neruorum multitudinem erit durior: non ita
rus tamen vt ex ſepto tranſuerſo,aut coſtas ſuccin
nte membrana. Siquidem quia ii nerui inſigni ſen-
præditi futuri erant,ob id molles & magni ſunt cō
ti,atq; à principio ipſo producti. Igitur ob mollitiē
ſorum,& ꝙ ea pars ſit carnoſa, nunquam ex ore vē
iculi ita durus fit pulſus:ſed tum paruus,tum creber:
ia propter eximium ſenſum defatigatur q̄primū,
iiciturq́; facultas: quæ quidem ne pauliſper qui-
em illic copiam humorum ſuſtinet, ſed degrauatur,
ulſusq́; inæquales,atq; interdum languidos efficit.

Pleuritidē exitialem qui pulſus ſignificet.

Diaphragma inflammatum cur deliria ſequātur.

Vētriculus affectus quales pulſus efficiat.

Oris uentriculi nerui quales

Cætera inſtrumenta nutricationis, quæ propiora
uidem ſunt cordi,& magnis vaſis ei copulata, cele-
us & magis id in conſenſum trahent: quæ remotio-
a ſunt,& paruis affixa,minus & tardius. Eodem mo-
o quæ dura & contenta,neruisq́; prædita ſunt pluri-
is duris,facilè hæc duros pulſus efficiunt: quæ con-
ra,molles. Quæ ſenſu vigent,vtroq; incommodo fa
ultatem afficiūt. Porrò qui incluſi in ſpiſſioribꝰ cor-
oribus & conſtipati ſunt humores,ii,maiorem dolo
em,q̄ qui in rarioribus & mollibus ſunt, concitant.
At verò ſi cerebrum,aut illius etiam meninges,la-

Cerebri aut meningum inflammationes neceſſario febris,atq; delirium ſequitur.

borent inflãmatione, neceſſariò febris atq; deliriũ ſe
tur: nõ neceſſariò aũt per aliarum capitis partiũ inflã
matiões. Nam muſculorum temporaliũ inflãmationes
ſi magnæ ſint, febres, deliria, ſpaſmos, ſoporesq; fre
quenter inducũt: non tñ ſemper: quippe ſi paruæ ſin
nunq̃ talia ſymptomata excitant. Cerebrũ ipſum v
in morboſam intẽperiẽ incurrerit, ſymptoma nece
ſariò, quod intẽperiei familiare eſt, inducit. In calor
bus ímoderatis, ſi qñ ſoli per ſe acciderint, delirium
ſiccitati ꝯiunčti, vnà cũ vigiliis. Vigilia ſiqdẽ propr
eſt ſiccitatis ſymptoma: vt humiditatis ſomnus pro
fundus: ac refrigerationis, fatuitas. Cęterũ ſi cũ frig
ditate humiditas coeat, altus ſopor iducit. Si verò lõ
calidi⁹ humidiusq; cerebrũ, q̃ ſit æquũ, euaſerit, ſop
vigiliis atq; delirio iunctus oriet. Vehemens frigidit
cerebri, ſiccitati ꝯiuncta, motu priuat vniuerſum co
pus. Si cerebrũ admodũ calidũ ſit, nec adſit ſiccitas, *
cõſiſtentia arteriæ pulſus moderati erũt: magnitudi
uerò, celeritate, & crebritate hactenus ſuperabũt, q
tenus prauus calor natiuũ exceſſerit. Si non modò
calidius, ſed ſiccius præter naturã, ſtatim vtiq; etiã t
nuis meninx, quæ tegit cerebrũ, in eandem affectio
incidit, vnaq; cum ea oẽs nerui: atq; arteriæ inde pu
ſum nanciſcuntur duriorem, q earum tunicæ & ex
centur, & contendant. Quòd ſi ex biliosi humoris a
fluentia cerebrũ in affectum calidũ & ſiccum deuen
rit, etiã magis tenduntur arteriæ: ſi uerò ex calidi,
veluti feruentis ſanguinis, ſiccitas minor & maior t
ſio, cum ipſas meningas corripit, tum neruos atq; et
arterias. Si igitur arteriæ corpus cum ſiccitate vide
durius, alterutrũ eſt exiſtimandum obſidere ipſum c
rebrum, uel intemperiem calidã & ſiccã, uel copiã b
lis: inflãmationem aũt, ſi cum tenſione. At ſi cũ amb
bus diſpoſitionibus, affectũ puta conflatum eſſe ex ſa
guineo & bilioſo humore. Ac delirãt ſanè oẽs in hu

Cerebrum intemperie affectum qualia ſymptomata inducat.

Vigilia unde. Somnus profundus. Fatuitas. Vigilãs ſopor.

Cerebri affectus diuerſi quomodo pulſus uarient.

..dum affecti: modicè tñ qui ſola intẽperie laborant: ..entq; ii infirmas oẽs uoluntarias actiones. Qui ve-..rò bilioſo humore affliguntur, non eas hñt infirmas, ..ſe delirant impenſius. Qui ex * atra bile ferueſcente ..o putredinẽ id patiunt, facilè mente alienant: quorũ ..p.ſus etiã ſunt duri, ſiccitatis atq; tenſionis ratione: ſi-..milq; parui ob duritiẽ: & iuſto celeriores, qa febriũt: ..ne non crebri, q̃ vſui nõ fiat ſatis. Humidæ intempe-..rãtiæ cerebri, molles tẽpore efficiunt pulſus, ſomno ..ltũq; hoĩem. Si ad illas febrilis calor acceſſerit, mor..bis appellat lethargus: pulſusq; ſpẽm referet arteriæ ..contentæ, q̃q̃ illa ſit mollis. At magni pulſus in morbis ..hic oĩbus hactenus erũt, quatenꝰ auctus ſit calor. Ce..leritas aut oĩno minima eſt, aut his nihil prorſus intẽ-..dur: crebritasq; ſimiliter. Si uerò ex bile ſimul & pi-..tita ipſe affectus ſit miſtus, nec prorſus vigilant, nec ..ao ſopore tenent, ſed ſomnolenti deſipiũt, genasq; at..tllere nequeũt. Quare pulſus eorũ etiam ſunt miſcel..lhei. Si morboſa frigiditas citra materiam in cerebro ..ciat, cui cor conſentiat, * minores, tardiores, atq; ra..riores æquo pulſus ædent, idq; abſq; ulla tenſione. Sin ..at cum ea intẽperie materia etiã melancholica afflu-..xerit, aut craſſa & glutinoſa pituita, fiet ut arteriæ ten..dant, ac proinde pulſus durior videat. Si humida & fla..tlenta pituita comitata ſit intemperiem, ſine tẽſione ..molliter pulſabit arteria. Si miſta fuerit pituita, ſimul ..mollis erit, & nõnihil intentus pulſus. Neq; aũt obſcu-..rũ eſt, qn ſi pulſus ſit mollior, erit etiã maior q̃ antea. Subtilis meninx quæ * diſiũgit cerebrũ, abſq; illo p-..ti dictorũ quicq̃ non põt: neq; etiã abſq; menĩge ce-..rebrũ: ſed ſtatim ſibi affectũ ultro citroq; cõicant. At ..dura meninx, quia longisſimè à cerebro disſita eſt, af-..fecta eſſe ſola põt. Cuius affectus ſi iſignis ſit, ut cor ad ..conſenſum atq; arterias ſolicitet, pulſus, quẽadmodũ ..affectibus cerebri, alterabũtur. Calidi itaq; affectus

Delirũ quos cerebri affect. ſequatur.

Cerebri intemperies humidas quæ ſequantur.

Lethargus quã gignatur.

Meningem tenuiorem affici nõ poſſe abſq; cerebro, ſicuti neq; hoc abſq; illa.

Meninx durior affecta quos pulſus gignat.

illius, vſum augent: frigidi quum hunc remittunt, tu arterias ſenſim indurant: præcipuè eas quę corde ſu altiores. Sicci intentum & durũ pulſum efficiunt: humidi mollem: attamen non ita mollem, & durum, cerebrum: ſed duriorem, & minus mollem. Siquide corpora ſua ſponte dura, ſi in affectus indurantes in derint, maximam contrahent duritiem. Quæ autẽ tura ſunt mollia, ſi in humectantes & ſoluentes incu rant, ſemel remittuntur, atq; molleſcunt. Sin dura a ripiantur affectibus humectantibus, aut mollia ind rantibus, nequaquam aſſequuntur extremum ſibi c trarii ſtat⁹. Porrò qui cerebri & pulmonis gratia m les ſunt pulſus, ita ſunt molles, vt nullus alius. His pr cæteris vicinior eſt ille, qui ex iecinore & liene orit œdemate affectis. Nam ſcirrho etiam hæc viſcera ol ſeſſa, pulſus ſatis duros efficiunt. Minus, ſi ſint inflam mata, q̃ ſi laborent ſcirrho. Cerebrũ atq; pulmo, for taſſis ne ſcirrhum quidem admiſerit. Duris enim co poribus & ſpisſis hic affectus, non raris & mollibus miliaris exiſtit. Igitur affectus ſupra omnem modu frigidi, pulſus duros efficiunt: alioqui nequaquam. A hæc arteriæ viciniores affectui, promptius in mollit dinem atq; duritiem trãſeunt. Quæ verò longius di ſitæ ſunt, aut ſi cor interpoſitum adſit, minus. Quod teneas, non eſt quod dubites in cæteris morbis facie colli, & artuum, quales pulſus gignãtur. Nam pars a fecta ſi ſit ſpiſſa atq; dura, pulſus efficiet duros, ſiue in flammata, ſiue ſcirrho affecta, ſiue ſupra modum ref gerata ipſas arterias ſolicitet. Si ſit carnoſior, eaq; v inflammata ſit, vel ſcirrho indurerit, duros quiden ſed minus ſuperioribus. Sin œdema habuerit, molle Conſentient autem arterioſis celerius vicinæ omn arteriæ, & cor venoſis ſecundum has: tardisſimè au neruoſis. Iam verò, quum inſigni lien ſcirrho eſſet a fectus, frequẽter conſpeximus non conſecutã aqua inter

Pulſus molliſſimos eſſe, qui ex affectu cerebri, & pulmonis oriunt.

Scirrhus duris tantum corporibus familiaris exiſtit.

Partes ſpiſſas & duras, pulſus duros efficere.

Aquã inter cutem neceſſario ſuccedere indurato iecinori.

inter cutẽ: quæ indurato iecinori neceſſariò ſuccedit, fitq́; tũ pulſus præditus ſignis vtriuſq; affectus: exiſtẽs partim mollis, partim durus & tenſus. Oritur porrò hydrops ob hæmorrhoidum mẽſiumq́; immo dicam vacuationem, aut ſuppreſſionem inſolitam. Teſtes, & ſi * extra inguina ſint, ſtatim tamẽ febres propter va ſorum vicinitatem accendunt. Etenim ſupernè à renũ regionibus vena & arteria deſcendunt per peritonæi foramina ad teſtes, vaſa ſanè magnitudine inſigui. Prę terea ipſa erythroides tunica adnata peritonæo eſt: ob idq́; ſi ſit inflammata, pulſum efficit durum, ac proinde minorem. A teſtibus inflammatis non perinde durus oritur: ſed magnus tamen, febris rõne. Quæ enim partes arterioſæ & venoſæ ſunt, maiores pulſus excitant. Quæ neruoſæ, aut omnino nihil, aut paruos. Ac tetanos & ſpaſmos generant. Ac præſentium quidem cognitio, nihil eſt aliud, quàm affectuum inuẽtio. Cognitio autem præteritorum, eſt inuẽtio cauſarum, quæ induxerunt affectus. At ex præſentibus præſagia * futurorum ſumuntur. Vnum igitur ac primũ quod præcognoſcere cupimus, eſt qualẽ exitum habiturus ſit morbus. Secundum, quo tempore iudicabitur ad ſalutem aut mortẽ. Tertium, qui nam modus erit aut ſalutis, aut mortis. Quæ omnia ex * diſpoſitionibus iis præſagiuntur, ex quibus morbi genus, & facultatis imbecillitas, vel robur, dignoſcit. Morbus porrò cognoſcitur ex loco affecto, eiusq́; * diſpoſitione. Facultas ex commodo temperamento, vel intemperie corporum ſolidorũ. Nam ſi imbecillitates quædam ob ſpiritum accidant animalem, breues ſunt illæ, & ſymptomatũ ratione conſequuntur. Ergo ſi facultas vigori morbi ſit ſuſtinẽdo, homo neceſſariò ſeruabitur: ſi quidem nihil * delictum fuerit extrinſecus. Sin autẽ facultas ſit impar, moriatur is eſt neceſſe. Iam verò, qui ſunt euaſuri, eo liberabuntur tempore, quo natura morbum

Hydropis cauſæ.

Teſtes inflammati cur ſtatĩ febres accẽdũt.

Cognoſcerẽ quæ unice optemus.

Morbus unde cognoſcatur.

Facultas unde cognoſcatur.

Salutis ſpesq́; adſit, & quã ſit deplorata.

ſuperauerit * abſolutisſimè. Qui autem ſunt morituri, tunc peribunt ſanè, quum facultas adeò vincetur à morbo, vt functio aliqua neceſſariarum ad vitam, penitus extinguatur. At ratio tum ſalutis, tum morbi, indidem etiam præſcietur . Porrò functiones requiſitæ ad vitam, vbi extinguuntur, hæ quidem ſuffocant: hæ vitalem facultatē proſternunt: aliç ſimul & hanc proſternunt, & ſuffocant. Quæ igitur facultatem vitalem ſuffocant, à thoracis, pulmonis, aſperæ arteriç, gutturis, faucium'q; procedunt * diſpoſitionibus. Nonnullæ etiam in ipſo corde conſiſtūt. Quæ facultatem proſternunt, ab ſtomachicis diſpoſitionibus (quas ſequit ſyncope) hepaticis'q; diuturnis, ob quas * ciborum vſu non promouentur, præterea ex longis doloribus, vel vehementibus, ad hæc, ex omnibus hecticis febribus, ac breuiter, cordis ingenti intemperie ortæ, deiiciunt illam. Similiter animalis facultatis imbecillitates quidem, comitantur maximas intēperantias cerebri: quæ verò veluti ſuffocationes ſunt, tum repletiones ventriculorum illius, obſtructiones'q; meatuum illuc ducentium. Proinde, cui ſtatus facultatis ad vnguē perſpectus ſit, locus'q; affectus, ac illius diſpoſitio, hic ad futura prænoſcenda peritisſimus erit. Cognoſcitur autem ipſa facultas & ex actiōibus, & ex intēperie agentium. At verò vbi omnes pulſus per ſe lāguidi ſunt, facultas vitalis eſt imbecilla: id quod accidet per vniuerſum corpus, ſi ipſum cordis corpus intemperatum fuerit: in vna parte, ſi ſola illa pars. Vbi verò earundem arteriarum nunc languidus pulſus ſit, nunc vehemens, facultas non eſt per ſe quidem imbecilla, ſed abundantia humorum degrauatur: quæ inæqualitas ob eandem occaſionem fit & in cæteris differētiis pulſuum. Cæterùm ſi pulſus vehementes & magni, numero contrarios vincant, minus facultas à copia ipſa offenditur: ſin parui & lāguidi, magis. Præterea inæqua-

Functionū req. ſitarū ad uitā, tres differētiæ.

Prægnoſcendis futuris qui ſit peritiſsimus medicus.

Facultas unde noſcatur.

Pulſuū lāguor qn̄ per uniuerſum corpus, & qn̄ in unica p̄te accidat.

es in vno ictu,ſi fines motuum validiores & celeriores efficiant,nunciant facultatem robuſtiorem cæteris,qui languidiores & tardiores effecerint. Si verò in tali conſtitutione altus pulſus videatur, ſtatim is magnus erit,oſtendetq; naturam plenitudine ſuperiorẽ. At languidus pulſus,nunquã altus exiſtet. Verùm magis & minus vehemens,quo altior ſimul & vehementior euaſerit,robur facultatis,motumq; minimè impeditũ declarat.Omnes igitur huiuſcemodi pulſus iudicium morbi cum excretione futurũ indicant. Quare contractionis motus eſt ſpectandus.Ea ſiquidẽ ſemper abiicit priorem illam celeritatem, idq; nunc magis,nunc minus.Melior autem iudicatio expectari ſolet contractionis celeritate plus exoluta. Quòd ſi etiã ſigna cõcoctionis acceſſerint,optimam iudicationem hic ſtatus promittit.At pulſus magnus & vehemens, ſi non præcedat eum inæqualitas,non ſemper excretionem portendit.Altus autem,ſemper quidem, ſed ſi inæqualitas non præceſſerit, modicas excretiones prænuntiat:copioſas,quum multas ſequatur inæqualitates,quæ declarent facultatem copia onerari. Non eſt autem eadem facultas vitalis,& nutritiua, naturalis'ue. Illius ſiquidem, hoc vnum opus eſt, generatio pulſus. Naturalis,id quod familiare eſt ad nutritionẽ, allicere, & quod eſt alienum, excernere: præterea retinere, alterareq; familiare alimentum.Hæc quippe ad nutrienda corpora deſyderantur: ſicuti ad natiui caloris mediocritatem tuendam,diſtentio & cõtractio cordis & arteriarum. Quam facultatem neq; in ſtirpibus inuenias, neq; in animalibus frigidis: cuius generis ſunt oſtrea, & quæ petris,vel aliis ſolidis corporibus adnaſcuntur. Animalia calida,maximè ſanguine prædita, apertisſimam hanc facultatem,& vehementisſimam obtinent. Hæc in cõtractionibus pulſuum tantùm eiicit excrementum fuliginoſum, quod

Criſim morbi cum excretione qui pulſus indicent.

Facultatis uitalis opus.

Facultas naturalis opera.

Facultas uitalis quibus negata, & quib' uehementiſsima data ſit animalibus.

Cõtractione arteriarũ excerni fuliginem.

obeſſe poteſt caloris mediocritati. In diſtentionibus item, quod ſe refrigeret, allicit. Altera facultas nutritiua, conueniens attrahit alimentum, excernitq; incommodum. Diſtincta igitur facultatū principia ſunt: ipſæ tamen mutuò in ſingulis inſtrumentis inter ſe confunduntur. Nam arteriæ, quatenus nutriuntur, facultate nutritoria gubernantur: cuius excernere alimenti excrementa eſt munus: * quemadmodum alterius vitalis, fuliginoſa excrementa expellere. Quæ quum abūdant, maximam ſimul & celerrrimam contractionem ipſæ arteriæ moliuntur. Vbi verò nulla hæc excremēta fuerint, humores autem, qui putreſcebant ante, ſint aſſequuti coctionem, ab altera naturali vi, concoctorū excrementa expelluntur. Quæ facultas ſanè, non per ſolas arterias & venas diſpergitur, ſed per omnia animantis membra, perq; carnem, neruos, ligamenta, & oſſa, diſſeminatur. Hæc igitur eſt illa facultas, quæ iudicationes efficit. Cuius quaten⁹ arteriæ participes ſunt, nutrimenti excrementum expellunt. Altera facultate pulſatrice, quam ſolæ ipſæ obtinent, in contractionibus recrementum fuliginoſum explodunt: diſtentionibus autem refrigerium alliciunt. At vſus non perpetuò par vtriuſq; eſt actionis: ſed præpollentis vſus excellit nonnunquam. Itaq; ex ſe etiam pulſum figurat, ſi quidē ei facultas reſpondeat. At verò ſi fumidū excrementum præpolleat, contrahitur plurimum: diſtēditur autem non plurimum cor cum arteriis: ſed hactenus dūtaxat, vt ſatis refrigerari ab extrema contractione ſuppetat iis. Sin autē paucus fuerit fumoſus calor, copioſisſimus autē, mundus & purus, & quaſi flāmeus, in plurimum diſtenduntur: at cōtrahuntur eatenus, quatenus ſatis fiat alteri vſui. Quare ſemper æqua magnitudine diſtentio fit & contractio, niſi caſu nobis admouentibus digitis, fiat repentina mutatio. Vnde altus pulſus excretionem ſignificat, concoctis qui indu-

Dilatatione arteriarum attrahi ſpiritū.

Facultatū principia diſtincta eſſe: ipſas autē miſceri in ſingulis inſtrīs.

Expultricē facultatem eſſe, q̄ criſes facit.

cebant febrem humoribus ſuperueniēs. Semper enim omnis excretio, naturæ lege perfecta, ſequitur concoctionem. Quippe ſecundum ventrem conſpicitur natura excrementum à concoctione excernere. Cęteras excretiones quæ cibi concoctionem præcedunt, nunc ꝙ vellicetur ab illis, quæ cōtinet: nunc ꝙ degrauetur, ante tempus concoctionis moliri cogitur. Haud aliter totius corporis facultas, poſtea quàm ſatis familiarem ſuccum ſingularum partium concoxerit, tum demum excrementum excernit, niſi quid eam irritet importunè. Copia excremētorum, tum ex plethoricis ſignis, quæ præceſſerunt: tum ex præſenti caloris inflammatione prænoſcitur: ob quem ipſum calorem pulſus magni videntur & alti. Quare peſſimę omniū ſunt excretiones, in quibus pulſus eſt minimè magnus: at celer in contractione. Porrò autem ſi etiam ſe plus intrò recipiat, fumidi excrementi affluentis in primis eſt nuntius, ſimulq; morbi crudi. Si præterea ſit pulſus languidus, ſyncopæ periculum imminet. Si verò pituitoſior ſit morbus, quum ab inæqualibus pulſibꝰ mutatio fiat in plures vehementes & magnos, iudicatio fiet per abſceſſum.

Altus pulſus quā excretionē ſignificet.

Excretio naturalis ſemper ſequitur concoctionem.

Excrementorū copia unde deprehēdatur.

Excretiones peſſimæ quæ.

GALENI PERGAMENI DE DIEBVS DEcretotiis. Liber Primus.

QVO SOLVTIONES morborum qui non paulatim, ſed ſubitò finierunt, certas eſſe cognoſcamus, aliqua excretio copioſa, vel inſignis abſceſſus * deſyderatur. Nam qui morbi citra hæc finiuntur, in iis recidiua timenda eſt. Quare tunc ægrum modis om-

Solutionī morborū fixæ, quæ adeſſe debeant.

Recidiua morbi qū timēda

nibus obſeruare oportet, ne quæ omnino ſanis vel i cibo, vel in potu, vel balneis, vel motu, vel deniq; i aliis quibuslibet concedimus, agere ipſum permitta mus. Si nanq; cõquieſcens morbus exiguus fuerit, fo ſan ob tam exactam victus rationem prorſus ſubſed rit, vt poſtea nunquã reuertatur. At ſi malignior exi ſtat, etiam tunc, quum hoc viuendi modo vſus fueris redibit, ſed tamen non cum ſummo diſcrimine. Si ve rò tanquam planè ſolutum neglexeris, euadet mult grauior quàm ante. Firmam itaq; ſolutionem vehe mentis morbi, oportet ſolutoria ſigna præcedãt. Pra cedunt autem ipſas creticas excretiones, abſceſſusq grauia quædam ſymptomata, ac nõ mediocris in ægr corpore perturbatio: adeò vt nihil ille ab iis diſtare vi deatur, qui in foro de capite iudicantur. Quam ſanè turbationem ſubitam, nos appellamus criſim: eamq; finire interdum quidem, ad ſalutem: interdum autem ad exitium, affirmamus. At verò ipſæ criſes ſingu lis diebus accidunt, ſed neq; pares numero, neq; ex æquali fide. Hoc intercedit etiam diſcriminis inter il las, q aliæ ſalubres, aliæ pernicioſæ accedant. Quædã enim cum pluribus & difficilioribus ſymptomatibus, & maiori certamine: nonnullæ ſtatim ab initio tutiſſi mè eueniunt. Quinetiam in hoc plurimum differunt, q hæ deficientes, illæ perfectæ ſunt: nec minus, q aliæ certis ſtatisq; diebus iudicatæ prius, fiunt: aliæ repen te, & ex improuiſo, eueniant. Tot autem iudiciorum, quot dierum decretoriorum differentiæ exiſtunt. Cæ terùm in duodecimo & decimoſexto, nullum vnquã iudicatum vidi. In ſeptimo, ne vel numerare oẽs ad huc poſſum. In ſexto iudicantur, ſed cum difficilibus ſymptomatis, & periculo non mediocri, ad hæc, abſq; fide, imperfectè, obſcurè, ſine notis, & ad perniciem. Etenim multi morbi iudicantur ſeptimo die, abſolutè pariter & ſecurè, aperteq;, & cũ ſignis ſalubrib9: duo-

Creticas excretiones grauia præcedũt ſymptomata, ægriq; maxima pturbatio.

Criſis quid.

Criſes accedere ſingulis diebus.

Iudiciorum tot differẽtiæ quot dierum decretoriorũ exiſtũt

Septimũ diem eſſe optimum decretorium.

Sextum diem eſſe decretoriũ peſsimum.

decimo autem rari adeò, vt nobis nondum ſint viſi. Porrò imperfectam iudicationem vocamus, vbi ex morbo quippiam relinquitur: infidam ſiue incertam, quam morbi ſequitur recidiua: periculoſam, quæ cũ grauibus ſymptomatis accidit: obſcuram, quæ citra excretionem, vel euidentem abſceſſum euenit: ſine ſignis euenire dicitur, quæ à nullo priore die indicata eſt: mala, quòd in ægri perniciem omnino deſinat. Rurſus abſolutam eam dico, quę ex morbo nihil facit reliqui: fidam, firmam, ſecuram, certam, quæ redit nunquam: tutam, quę ſine periculoſis ſymptomatis accidit: manifeſtam, cui excretio quædam, aut abſceſſus inſignis, atq; conſpicuus adeſt: cum bonis accidit ſignis quæ ab * indice die, præmonſtrata iam fuerit: bona deniq; eſt illa, quæ in ſanitatem deſinit.

Iudicationũ differẽtiæ uariæ.

Cæterùm non ſat eſt, raro vidiſſe diem aliquem iudicantem morbos, vt is decretorius dicatur: ſed oportet in illo crebrò iudicia fieri: præterea vt criſis ſit bona, perfecta, ſecura, manifeſta, tuta, necnon præmonſtrata. Quis igitur vel ſeptimum, vel vndecimum, vel decimumquartum, vel alios quoſdam eis ſimiles, non dixerit decretorios? Nemo opinor: quum omnes notæ iudicationum in illis adſint. Eſt enim decretoriorum dierum natura quædã propria & eximia. Quare cognitio ipſorum, ad curationes morborum non leue momentum adfert: ne videlicet iis timeamus, qui fidis diebus ſunt iudicati: aut tenuem victum eis iniungamus: ne ue perfidis iudicatos diebus, parum accuratè obſeruemus.

Decretorii dies qui exiſtãt.

Decretoriorũ dierũ cognitio ad curationes morborũ non leue momentũ adfert.

Primum igitur omnium dierum decretoriorum ſeptimum dicimus, idq; non numero, aut ordine, ſed dignitate & potentia. Omnes quippe decretoriorum notas ſortitur. Nam plurimos iudicat, & abſolutè: item cum manifeſta excretione, vel abſceſſu, & ſine periculo vehementi, eſtq; vtplurimum quartus

Septimus dies eſt inter decretorios p̄cipuus.

Septimi quartus eſt index.

index illius. Nam ſi vrinæ, vel ſputi, vel deiectionis, vel appetentiæ, vel cogitationis, vel ſenſus, mutatio manifeſta in quarto die contigerit, rationi conſonum eſt, vt ſimilis iudicatio conſequatur illam in ſeptimo: bona videlicet, ſi ad ſalutem: mala, ſi ad mortem mutatio illa aſpirauerit. Plerunque itaque bona iudicia eueniunt in ſeptimo: quanquam nonnulli etiam in eo moriantur: alii euidenti conuerſione ad peiora vergentes, in ſequenti quodam decretorio intereant. Sextum verò diem, quanto pauciores in eo iudicantur, quàm in ſeptimo, tanto eum maligniorem inuenio: vt qui ferè ex aduerſo natura ſeptimo oppoſitus ſit. Quin etiam qui in quarto ad peiorem ſtatum recidunt, plerique ſexto moriuntur. E' cõtrario rurſus ſi bona conuerſio contingat, ſeptimum expectabit. Quòd ſi raro interim ad meliora cõuerſionem in quarto die factam excipiens ſextus, eam iudicauerit, dici non poteſt, quanta cum perturbatione, periculo, & metu id fiat: quaſi æger ſtatim adeò fato ſit functurus. Nam ſi quæ excretio accidat, omnino conſternantur, pulſus ipſorũ concidunt, color abit, tremunt, & collabuntur. At ſeptimus dies, pro excretionis portione reficit ſemper ipſos magis ac recreat. Præterea ſexto die maligna, acria, fœtidaq́; * maiori ex parte tum deiiciunt, tum vomunt: raro autem ſudores ęquales, toto manantes corpore, calidiq́; viſuntur: quales ſi quando oboriantur, * intercipiuntur. Interdum parotides malignæ, vel arcuatus morbus, vel alius quidam abſceſſus, alterum certamen, quo diſcutiatur requirens, emergit. Sed neque in vrinis boni quicquã inueneris. Etenim crudæ, decolores, tenues, boni nihil, quod ſubſideat, habẽtes, ſed copia tantùm conducẽs, in die ſexto viſuntur. Atque hæc moderatiſsima, leuiſsimaq́; ſunt, quæ illo die incolumi futuro contingunt. Nam plurimos alios ſyncope ſtatim corripuit, vel ſan

Sext⁹ dies quãto malignor ſit ſeptimo.

Sexto die qualia excernãtur.

guinis larga effuſione, aut euacuatione immodica exa nimauit: vel in catochem, aut inſaniam perduxit: aliis denique perniciem inſanabilem conciliauit. Mihi ſanè frequenter in mentem venit ſeptimi diei naturam regi cuipiam aſsimilare: ſexti verò, tyranno. Ille ſiquidē longè clementior, ceu benignus aliquis princeps, iis quos iudicat, vel ſupplicii partem adimit: vel illuſtrat victoriam: hic econtrario, vel pernicie illius, quem iudicandum ſuſcipit, gaudet: vel ſalute dolet, quæritque vbi animum expleat, & malè ægrum, qui in ipſum incidit, tractet, & longa punitione exerceat. Eſt itaque ſextus dies decretorius quidem, ſed malus: quemadmodum ſeptimus, bonus. Cæterùm ſexti diei vt ſeptimi quartus etiam eſt index. At verò naturam ſeptimi, maximè imitatur decimuſquartus. Proximi his ſunt nonus, vndecimus, & vigeſimus: propè hos verò *ſeptimus decimus, & quintus: poſt hos quartus: hunc ſequuntur tertius, & decimusoctauus. Sexti autem uatu ram, nullus exactè aliorum dierū imitatur. Si aliquando in octauum diem, vel decimum, ſubita morbi ſolutio incidat, ſimilis ferè ei eſt, quæ ſexto accidat. Verū rarò in his ſoluitur, nec cum fide, nec bene, nec perfectè, ſed obſcurè ſimul & citra notas: quare alterius eſſe uaturæ cum ſupradictis apparent. Quemadmodum autem in his ſubitò morbus non ſoluitur, ita neque in duodecimo, ſextodecimo, & nonodecimo. Medius autem inter eos qui ſubitò morbum non ſoluunt, & eos qui ſubitam iudicationem faciunt, videtur mihi eſſe decimustertius. Atque huiuſcemodi quædam dictorum dierum, ad vigeſimum vſque differētia eſt. Cæterùm quum exactum morbi principium ſtatuere ſemper ſit laborioſum: morbis iis, in qbus obſcura prīcipia ſunt, omiſsis, decretorios dies in manifeſtisſimis experiamur: initium morbi tempus illud in vniuerſum exiſtimantes, quum ægri manifeſtè incipiente febrire

Septimus dies aſsimilatꝰ regi.

Sextus dies tyranno alicui ē ſimilis.

Quartus dies ut ſeptimi, ſic ſexti etiam eſt index.

Septimum qui dies imitentur.

Sextum diem qui referant.

Dies qui ſubito morbos nō ſoluunt.

Principiū morbi inuenire, laborioſum exiſtere.

Initium morbi quod ſit.

decubuerint : id quod cœnatis , & exercitatis , & lotis, facillimè ſubitoq; pleriſq; contingit. In quem ſanè modum Hippocrates , iudicationes ipſas , à primo die quo febricitauit homo , non ab illo quo doluit capite , vel eiuſmodi aliud quippiam eſt paſſus , accuratè explorauit : quòd in principiis huiuſmodi , experientia dierum decretoriorum ſit medicis ſita . Porrò quemadmodum vndecimus quartidecimi eſt index , ita ſeptimi , quartus . Si igitur vel quarto , vel vndecimo facto indice , criſis quolibet modo attigerit vel ſeptimum , vel decimumquartum , illorum ipſam criſim eſſe , arbitrari eſt opus . At ſi iudicium extra illos dies cadat , vt neq; in illis incipiat , neq; compleatur , conſtat non adhuc eſſe dicendum , morbum in ſeptimo , aut decimoquarto iudicatum fuiſſe : verùm in alio quopiam die , qui totam criſim in ſe comprehendat . Quòd ſi nullo indice prius habito , criſis contingat ſubitò , duos attingens dies , vtriusnam ſit diſtingues , proportione acceſsionum , natura dierum , numero decretoriorum temporum , ac tempore iudicii exploratis . Sic autem exploratur acceſsionum proportio . Nam ſi æger diebus imparibus laborauerit magis , diei imparis erit magis proprium iudicium : quemadmodum paris , ſi paribus : quandoquidem in acceſsionibus iudicia maiori ex parte contingunt . Dierum autem natura obſeruatur hoc pacto . Si ambigas vtrum noni diei , vel decimi ſit iudicium , ſi quidem ſalubre , perfectum , atq; ſine periculo ſit , noni eſt magis : ſi imperfectum , malum , atq; periculoſum , decimi . Quod verò ad numerum decretoriorum temporum pertinet (ſunt enim tria : nempe decretoriæ acceſsionis initium , decretoriæ motionis principium , ac deniq; ipſe iudicii finis) qui dies ſibi tempora duo vendicauerit , ma-

Hippocrates

Vndecimus quarti decimi eſt index. Quartus ſeptimi eſt index.

Acceſsionum proportio quõ exploranda ſit.

Iudicia maiori ex parte in acceſsionib9 fiũt.

Decretoria tẽpora tria.

is ſibi iudicium aſſumit. Sic & ipſum tempus iudi-
ii, vtra die longius fuerit, illi magis iudicium at-
ribui debet. Si itaq; quatuor hæ notæ vno die in-
roducantur, huic tu quoq; iudicium attribues. At
vna ex his relinquatur, ei aſcribes ſimiliter, ſic ta-
nen vt iam alterum etiam diem exiſtimes ipſius cri-
s eſſe participem. Si verò æquales ſint notæ, iudi-
ium vtriq; diei putabis eſſe commune. Interim non
uos modo, ſed tres etiam dies iudicium attingit.
ic tunc ſanè, quantum ad temporis longitudinem
ttinet, medius eſt præferendus: non tamen vniuer
um ei iudicium tribuendum. At verò, ſi præ-
eps ac ſubita in ægrotantis corpore perturbatio,
norbi ſolutionem præcedens, criſis ſit appellanda,
tiq; hec primum, nec ſecundum diem, decreto-
ios eſſe cenſebimus. Sin autem ſolutio ſimpliciter
ppellanda eſt criſis, hi quoq; erunt decretorii. Qua-
e omnes febres diariæ ſolutionem partim primo
tatim die: partim ſecundo nanciſcuntur. Ad hæc,
erturbatio illa, quæ fit ante exactam ſolutionem
norbi, abſoluto ſermone dici criſis meretur: alia-
um autem nulla abſolutè: verùm quæ ad perniciem
endit, mala criſis: quæ autem inſigne quidem mo-
nentum attulit, morbum verò exactè non ſoluit,
deficiens criſis dicatur. Alia quæ inſigniter ad peio-
a declinat, imperfecta ſimul & mala. In vniuerſum
utem, quæ omnium criſeon notas ſortitur, criſis
bſolute vocatur: aliæ autem, cum appoſitione no-
minis appellabuntur. Quod pertinet ad decre-
torios dies poſt vigeſimum, equidem vigeſimo vi-
geſimum primum poſtpono, licet eum illi præpo-
ſuerit Archigenes. Similiter vigeſimum ſeptimum
vigeſimo octauo antepono. Habet præterea & tri-
geſimus quartus vim neutiquàm negligendam: atq;
hoc maiorem quadrageſimus. His minus decer-

Iudicia quæ in ancipiti ſunt, quibus diebus ſint tribuenda.

Criſis quid.

Dies primus atq; ſecundus appellari cretici quomodo poſſint.

Ephemeræ quã ſoluantur.

Dierum ordo poſt uigeſimũ.

nunt vigeſimus quartus, & vigeſimus primus: & multo adhuc minus trigeſimus ſeptimus: ita vt in dierũ decernentium, & eorum qui non decernunt, medio collocatus eſſe videatur: magisq́; ex non decernentibus eſſe. Reliqua multitudo dierum inter vigeſimũ, & quadrageſimum, prorſus facultatis decernẽdi eſt expers. Ii ſunt, duodecim numero: nempe vigeſimus ſecũdus, vigeſimus tertius, vigeſimus q̃ntus, vigeſimus ſextus, vigeſimus nonus, trigeſimus, trigeſimus ſecundus, trigeſimus tertius, trigeſimus quintus, trigeſimus ſextus, trigeſimus octauus, ac trigeſimus nonus. Atq; vſq; ad quartumdecimum quidem, magnę ſunt perturbationes in morbis: proximo loco ſuccedunt, quæ vſq; ad vigeſimum habentur: quæ poſt hunc, ad quadrageſimum pergunt, paulatim vehementiã remittunt. Dies autem omnes poſt quadrageſimum, prorſus languẽt, concoctione potius morbos, & abſceſſibus, quàm criſibus, terminantes. Accidunt in his quoq; per excretiones iudicia interdum, ſed raro, nec magnam habentia efficaciam. Et frequenter iudicia ipſa pluribus diebus complentur, maximè quũ in abſceſſum deſierint. Ac cæteros quidem poſt quadrageſimum dies, cõtemnere videtur Hippocrates: ſexageſimi tamen, octogeſimi, centeſimiq́; rationem habet. Ab iis alios quidem ſeptem menſibus: alios ſeptem annis finiri ait: alios verò in binis annorum hebdomadis, vel in ternis. Vbi igitur morbus acutus nullum ſignũ periculoſum portendat, & quarto die euidens quædã concoctionis nota apparuerit, ſeptimo criſis futura eſt. Quare ſigna periculoſa ſalutariaq́; in primis ſunt cognoſcenda, vnà cũ coctionis indiciis, vt hæc præſagire valeamus. Porrò ſi periculoſa ſymptomata quarto die adſint, vnà cum nota coctionis, iudicium, ſi paribus diebus acceſſio fiat, ſexto expectandum eſt: quod ſi hunc exceſſerit, octauo: ſi imparibus diebus, ſeptimo. Bonis ſignis

Dies facultatis decernẽdi omnino expertes qui ſint.

Dies oẽs poſt quadrageſimũ concoctiõe potius morbos et abſceſſibus, q̃ criſibus, terminant.

Septimo q̃n criſis futura ſit

ꝑparentibus,ſeptimo die diſcutietur morbus. At le-
lia ſigna, cum concoctionis notis coibunt nunquã. Letalia ſigna coire nunquã cũ concoctionis ſignis.
æc autẽ non minus quàm periculoſa & ſalutaria in-
iciunda ſunt. Quia ſi quarto apparuerit, ſeptimo ad
it mors: quæ criſis eſt mala. Cæterùm animum ad- Letalia ſigna conſyderanda.
rtere neceſſe eſt letalium ſignorum magnitudini &
piæ. Si nanq; multa & magna, die quarto euenerit,
ceſſionibus diſtinguendum erit de morte futura, co Dierũ paritatẽ imparitatẽq; expendere oportet.
oſcendumq́; hominem ſexto die moriturũ, ſi die-
s paribus, ipſa acceſſio ſit facta: quemadmodum, ſi
nparibus ſeptimo. Interdum ſextus hominem iugu
t, vel ſi acceſſio cõtigerit in imparibus, idq́; propter
orbi celeritatem, magnitudinem, & ſymptomatum
quarto die euenientiũ, copiam. Eſt itaq; quartus dies Quartus natura ſua eſt index ſeptimi.
apte natura index ſeptimi: hoc eſt, ſi nihil extrinſe-
s accidat, quod inclinationem illius intercipiat. Ete
m vbi malum aliquod extrinſecus præter ſpem eue
erit, morbusq́; peracutus fuerit, & vires ægri imbe-
llæ, ſignum malum, quod quarto die ſe oſtendit, ſe-
timum diem non expectat: verùm ſexto morietur
ger, præſertim ſi paribus diebus acceſſiones inuaſe-
nt. Quòd ſi nihil extrinſecus ſit erratum, & morbi
otus haud ita præceps & velox, ægerq́; validus ſit,
quidem manifeſtum in quarto die malum indicium
uerit, ſeptimo interibit die: ſi verò obſcurum, exce-
et hunc quoq;. Iam verò, ſi acceſſiones paribus die-
us contigerint, octauo: ſi imparibus, nono æger de-
edet. At ſi quarto die bonum indiciũ videatur: in nul
o autem æger verſetur diſcrimine, fieri nõ poteſt, qn
eptimo die iudicetur morbus, ſi nihil extrinſecus ſit
eccatum. Committuntur autem quædam peccata: Erroribus circa ægrum omiſſis, uirtutẽ decretorii diei obſcurari.
nterdum quidem ab ęgro: interdum ab ipſo medico:
ſt quum aſſiſtentium culpa, & ob ea quæ extrinſecus
ccidũt, ſimiliter delinquatur circa ægrum: vnde virt⁹
liei obſcuratur: id quod perpendens Hippocrates ait.

Natura quidem ſufficit: peccatur tamen in hanc extrinſecus cataplaſmate, vnctione, totiusq; & part fomentis. Præterea rurſus in ipſo ſtatim aphoriſmorum initio, id exactius confirmans, ait. Oportet autem non ſolùm ipſum, medicum ſcilicet, quæ res poſtulat facere, ſed & ægrum, & asſiſtentes, & exteriora. Quo in loco exteriora ītelligit omnia illa, quæ extrinſecus accidētia poſſunt aut obeſſe, aut prodeſſe ægrotanti. Hæc igit quatuor genera, quæ plures haben differentias particulares, * ſi naturæ motus præpediant, ordinem circuituū ſubuertunt. * At vbi quartus dies euidens iudicii ſignum attulerit, ſi nec medicus quid peccauerit, nec æger, nec miniſtrorum quiquam, ad hæc etiam nec extrinſecus error admiſſus ſit, neceſſariò morbus die ſeptimo iudicabitur. Quum autem omnis circa victus rationem error, iudicium ipſum impediat, nec victus ratio proba ſine præcognitione vigoris & criſis morbi vnquam inſtitui poſſit, vtiq; non alius quiſpiam medicus rectè curauerit alius præſagiet exactè: ſed quicunq; præſtantisſimus fuerit, is ſimul præſagietq; & medebitur. Porrò ſi leuis error quarto die vnà cum bonis indiciis cōtigerit, eueniet ſanè etiam die ſeptimo criſis, non tamen exactè inculpabilis: ſin magnus, vt à ſeptimo in ſequentium aliquem differatur, magnitudo ipſius noxæ indicabit, an nono vel vndecimo die, morbus ſit iudicandus. Itaq; morbi qui omnino ſine periculo ſunt, diuturni eſſe ob delicta ſolent: qui incolumitatem promittūt, non tamen vacant periculoſis ſymptomatis ob errata letales fiunt. Imò verò, qui minimè exiſtunt periculoſi, multis magnisq; deinceps commisſis erroribus, in letalium naturam * degenerant: id quod mirum eſſe non debet. Nam ſi in rectè valentibus delicta grauia, morborum letalium fiunt cauſæ, quid in ægrotis eſt expectandum? At verò ſi in letali morbo

Victus ratio proba ſine præcognitione uigoris & criſis morbi, nunq; inſtitui poteſt.

Morbi faciles ob delicta producuntur, atq; interdum letales fiunt.

es quartus ſignum letale habuerit, ſeptimo die mala pectanda eſt criſis. Cæterùm ſi peccatũ aliquod non exiguum interea temporis accidat, ſeptimũ diem iſis non expectabit: ſed ſi acceſsiones quidem ipſæ nt diebus imparibus, morbus autem ſit peracutus, peccata non admodum leuia in ipſo quarto contirint, miraculum non eſt in quinto hominem interi-. Sin autem acceſsiones fiant paribus diebus, nec orbus ſit peracutus, nec magna læſio erratorum, ſeum diem expectabit. Vbi verò diem mortis cooueris, conſyderandum eſt inde, in qua potiſsimum iuſq; acceſsionis parte, æger grauetur maximè, graoraq; adſint ſymptomata. Quippe non ignorandũ , in peſsimo acceſsionis tempore hominem morirum. Ac proinde nõ magni negotii fuerit, uti diem, etiam criſis horam prædicere. Si igitur ſecũdus es, exempli gratia, & quartus, longè vehementiorẽ ceſsionem, q̃ primus, tertius, & quintus, afferant, ad xtum diem mors prædicenda eſt. Quòd ſi etiam cuſq; acceſsionis pars, gratia exempli, ſit circa ſextam oram grauiſsima, non fuerit difficile præſagire, in e iudicationis, illa eadem hora hominem moriturũ. am tametſi ſpeculatione hac interdũ falli poſsimus, aiori tñ ex parte, hoc verum eſſe deprehendemus. æterũ in omni principio, non licet futura cognoſce , niſi quis morbi ſpẽm adamuſsim perſpectã habeat. Porrò ſi qs primo die acuta febre infeſtet, nullũ aũt adſit ſignũ periculoſum, ſed ĩ vrinis aliqua cõcoctio s nota apparuerit, ĩtra quartũ diem ſoluet morbus. verò multa letalia ſigna primo ſtatim die deprehen nt, æger intra quartũ moriet. At ſi acutè febricitet, ullum verò adſit ſignũ letale, ſed nec aliqua cõcoctio s nota, fieri non põt, vt hic quartanus decedat. Quòd nec concoctionis, nec longitudinis morbi indicia aderint, in ſecũdo quaternione morbus ſtatũ accipiet.

Moriuntur homines in peſsimo totius acceſsionis tpe.

Horam criſis poſse etiã dignoſci.

Nutriendi modus, unde colligi poſsit.

Cibum uberiorem eo dandũ quo lõgius abfuerit ſtatus, et morbus clemẽtior fuerit.

Si longitudinis indicia adſint, ſecũdum quaternionem excedet: hoc eſt diem ſeptimum: ex qua quidem pr cognitione, qualis debeat eſſe nutriendi modus, perc ſces. Siquidem quo longius abfuerit ſtatus morbi, a morbus ipſe clementior fuerit, eo nutries vberius. A morbi qui ad decimum quartum omnino ſunt crud tardiusq́; mouentur quodãmodo, non finiuntur ant quadrageſimum diem. Quare ſignorũ vires maxim cognoſcere oportet. Vt igitur quartus ſeptimi, ſic vn decimus decimi quarti eſt index. At vigeſimi, & vige mi primi, index eſt decimus ſeptimus: magis tamen v geſimi: vt decimooctau⁹ * ſolius vigeſimi primi. Co ſyderare autem in vniuerſum oportet, totius morl motum, omniaq́; indicia & ſymptomata: vt rite cri ſim præſagire valeamus.

Decimus ſeptimus eſt index uigeſimi et uigeſimi primi magis tamẽ uigeſimi.

GALENI PERGAMENI DE DIEBVS DEcretoriis. Lib. II.

Naturæ pręcomiũ.

Naturæ in ſingulis prouidẽtia.

Naturã hanc inferiorem, a cæleſti magnopere ſuperari: ab eaq; quicquid habet boni, recipere.

QVANTA SIT PROVIdentia naturę, quantus ordo & ornatus in motionibus ſuis, animalium generationes, ortus, & incremẽta indicant. Siquidem cuiuſq; animantis conceptui, ſuum tempus eſt ſtatutum: natura ſcilicet ordinatos ſemper motus ſeruãte. Poſt partum etiam animantia ſingula increſcunt, perficiuntur atq; fatiſcunt, idq́; præfinitis temporibus. Cæterum recorderis quantopere prouidentia & ordine ſuperetur caduca hæc, atq; inferior natura, ab æetherea illa & cœleſti, vtiq; huius noſtræ ſubſtantiæ motui, non ordinẽ, ſed illius perturbationẽ tribueris: nec non quicquid in ea pulchrum, ordinatumq́; eſt, & artificioſum

omne

omne id à ſuperna illa natura omnino emanare puta-
bis: ſicuti inordinatum omne & erraticum, à noſtra
proficiſci materia. Eſt autem natura in nobis quædam
res ordinata. Quæ quidem vbi ſuperarit materiam, Natura quid.
proportionibus quibuſdam certis, ordinatiſq; perio-
dis, ſuas motiones perficit. At quæ aliquando præter
rationem eueniunt, ordinemq; confundunt, tunc ipſi
obueniunt, quum non planè materiam vicerit, ſed im
peditur ab ea, prohibeturq; moueri proportionibus
ſuis. Si igitur cœleſtes ſubſtātiæ, nec non quæ terre-
ſtris animantibus inſunt, certa quadā proportione ma
nifeſtè mouentur, nemini ſanè debet videri mirum, ſi
decretorii dies, numerum ordinatum ſortiantur. Con
ſtat autem vnamquāq; ſeptimanam eſſe perfectam pe
riodum. Quippe medium ipſius abvtroq; extremo æ-
qualiter diſtat, ob idq; ad ambo ſimilem cōmunionem
ſortitur. Etenim quartus dies, morbos qui primo die
non ceſſarunt, ſoluit: vndecimus rurſum, quos ſepti-
mus non diſcuſſit. Quòd ſi morbus maior ſit, q̄ vt iu-
dicari quarto die poſſit, ſolutio quidem ipſius in eodē
* præparabitur: finis autem ſeptimo die adiicietur. Pa
ri modo qui ſeptimo nō deſierunt, eos natura ſoluere
vndecimo die molitur: quare aut in ipſo eos iudicat,
aut decimo quarto diſponit. Verùm ſeptimanæ præci
puas ſibi vendicant vires: dein quaterniones. Nec ne-
gligere tamen oportet dies intercalares, tertium pu-
ta, quintum, ſextum, & nonum. Porrò ſi in vigeſimū
diem tres ſeptimanæ finiuntur (vt Hippocrates arbi-
tratur) oportet haud dubiè decimum ſeptimum diem
eſſe vigeſimi indicem: excidere autem è primo dierū
decretoriorum ordine, decimum octauum, & vigeſi-
mumprimnm. At ſi integræ hebdomades connume-
randæ ſint, decimus octauus vigeſimi primi erit index:
rationem verò nullam decretoriam habebunt, deci-
mus ſeptimus & vigeſimus dies. Quum autem non ſo

Septimanam eſſe perfectū periodum.

Septimū diem abſoluere q̄d quartus non potuit.

Intercalares dies

Vigeſimū diē eſſe ſinē trium ſeptimanarū.

Decimū ſepti-mum diē eſſe vigeſimi indicem.

Hippo:

lum iudicari morbos decimoſeptimo die, ſed firmite iudicari & abſq; recidiuæ timore, profiteatur Hippo crates, ſane inter validos & primos decretorios debe annumerari. Quare ſi cõſtituamus decimumquartum diem, vt finem ſecundæ, ſic initium tertiæ ſeptimanæ exiſtere (quod Hippocratis doctrinæ eſt conſentiens) vtiq; decimus ſeptimus, primi quaternionis in tertia ſeptimana erit finis, atq; index vigeſimi, tertiam hebdomadã terminantis. Quippe vigeſimo die plures abſolute fuiſſe factas morborum iudicationes, experientia didicit etiam Hippocrates: id quod naturam decimiſeptimi ſatis abunde cõprobat. Quin etiam, in permultis aliis diebus, qui ex ordine decimiſeptimi ſunt poſt vigeſimum, fuiſſe morbos integre ac fœliciter iudicatos meminit: vt in vigeſimo quarto, vigeſimo ſeptimo, trigeſimoquarto, quadrageſimo, & octogeſimo: in nullo autem eorum, qui à decimo octauo procedunt, facta ſupputatione per ſeptimanas integras, tale quid cõtigiſſe, prodidit: excepto vigeſimo primo, in quo aliquando morbi facta fuit criſis. Conſtat itaq; decimiſeptimi ordinem altero longe fortiorem exiſtere: ipſumq; decimum ſeptimum decimo octauo, & vigeſimum, vigeſimoprimo, quod pertinet ad iudicãdi vim, multis numeris antecellere. Porrò quanto vlterius morbi proceſſerint, diuturnioresq; euaſerint, perturbatio quæ præcipitem immutationem præcedit, tanto magis conquieſcit: iudiciaq; ipſa tunc paulatim venientia, duos aut tres dies in totum occupant. Vnde medicorum nonnulli diuturnos morbos minimè iudicari pronunciant. Quãquam certe nihil aliud eſſe iudicium, q̃ ſolutionẽ morbi, vel teſtimonio Dioclis liquet. Non tamen putandũ eſt, diuturniores morbos neceſſariò abſq; vlla conſpicua iudicari excretione: aut eorum criſim plures ſemper dies occupare. Aliquando ſiquidem morbi diuturni fuerunt iudicati die

Decimus quartus ut finis ſecundæ, ſic initium tertiæ ſeptimanæ exiſtit.

Vigeſimo die plures abſolute fuiſſe factas morborum iudicationes.

Decimi ſeptimi ordinẽ, altero qui a decimo octauo fit, longe fortiorẽ exiſtere.

Criſim nihil aliud eſſe q̃ ſolutionẽ morbi.

unico, idq; per excretionē. Differunt autē huiuſcemodi omnes inter ſe dies, tum natura, tum vſu. Natura ſanè, quia omnibus pulchrè euenientibus ad quaternionis circuitus iudicia omnino perueniūt: erratis autem quibuſdam, in coincidentes recidunt. Vſu verò, nam ad futuræ criſis cognitionem, quaternionis circuitus ſufficit. Cæterùm ad iam factam criſim iudicandam, omnibus ſemper opus eſt cognitis. Eſt autē longè tutior criſis quæ nono die accidit, quàm quæ octauo. Porrò certitudo iudicii, ad bonam victus rationem iudicatis morbo præſcribendam conducit. Præноſcere autem quando criſis aduenīet, ad nondum iudicatos eſt neceſſariū. Dierum igitur differētias haud ignorans Hippocrates, meritò eorum tantùm in prognoſticis atq; aphoriſmis meminit, qui ſecundum quaterniones inter ſe complicantur. Ait quippe in prognoſtico. Febres, ſiue ſanus ab iis quis euadat, ſiue pereat, æquali dierum numero finiuntur. Verùm vt ſaluberrimæ febres, quæ videlicet tutisſimis fulciuntur notis, die quarto vel antea qeſcere ſolēt: ita peſſimę quæq;, & quibus periculoſisſima ſigna adſunt, die quarto, vel citius, interficiunt. Primus itaq; earum inſultus, ſic finitur. Secundus quaternio, in ſeptimum diem producitur. Tertius in vndecimū. Quartus in decimū quartum. Quintus in decimum ſeptimum. Sextus in vigeſimum. In aphoriſmis etiam ſic ait. Septimorum quartus eſt iudex. Alterius ſeptimanæ octauus initiū. Contemplatorius aūt rurſus vndecimus. Hic enim eſt quartus ſecūdæ ſeptimanæ. Contēplatorius iterū decimus ſeptimus. Hic enī quartus eſt à decimo quarto: ut ſeptimus ab undecimo. At in primo Epidemion, oīum dierum mentionē fecit: ſic dicens. Eſt aūt primus decretorius circuituū, qui paribus diebus decernūt, quart⁹, ſextus, decimus, decimus quartus, decimus octau⁹, vigeſimus, vigeſimus quartus, vigeſimus octau⁹, trigeſi

Dierū decretoriorum differētia duplex.

Iudicii iā facti & faciendi cognitio, ad quid conferat.

Hippocratis de diebus decretoriis ſententia.

mus, triggeſimusquartus, quadrageſim⁹, ſexageſim⁹, octogeſimus, cēteſim⁹, centeſimusvigeſimus. Eoꝝ qui imparibus circuitibus iudicāt, primus eſt tertius, dein qntus, ſeptimus, nonus, vndecim⁹, decimusſeptimus, vigeſimusprimus, vigeſimus ſeptimus, trigeſimusprimus. Decretorius itaq; fortisſimus omniū eſt dies ſeptimus: quem dies quartus prænunciat, hæc duo habens, vt & decretori⁹ ſit minor, & index ſeptimi. Deinde vndecimus, & decimus quartus, eādem naturam & proportionem inuicem conſeruantes, quam cum ſeptimo quartus. Poſt hos, frequenter quidē decimus ſeptimus ad vigeſimum: rarò autem decimus octauus ad vigeſimumprimum, eādem rationem habet, quam cum ſeptimo quartus, & vndecimus cum decimoquarto. Hi igitur, quaternario aucti, ad viginti perueniunt. Coincidunt eis nonus, qntus, & tertius. Ac plurimos quidem nonus iudicat: ſecūdam vim quintus obtinet: & poſt hūc tertius. Sextus malus eſt decretorius. Decimustertius omnium imbecillimus decretoriorum, cæterùm omniū qui non decernunt, fortisſimus, in medio quodam virtutis vtrorumq; eſt ſitus. Vehementiſſimæ itaq; ſunt criſes, quæ ad decimum quartū diem veniunt: minus his, quæ ad vigeſimū vſq; pertingunt: inde ad quadrageſimum productæ, adhuc imbecilliores euadunt, ſed in illo abſolutè exoluūtur. Proportio autem dierum decretoriorum perpetuò ſeruatur. Vt enim decimus quartus & ſecundæ ſeptimanæ finis eſt, & tertiæ principium, ita trigeſimus quartus quītæ terminus eſt ſimul, & ſextæ initium. Quare tres ſeptimanæ viginti diebus ſemper deſcribuntur: ideoq; ſexageſimus, non ſexageſimus tertius, decretorius exiſtet. Pari modo octogeſimus, & centeſimus, & centeſimus vigeſimus. Reſpondebit ergo trigeſimus quartus decimoquarto circuitus, quum ex duabus ſeptimanis disiunctis fiat: & quadrageſimus vigeſimo: vt qui ter-

Septimus eſt omnium decretoriorū fortiſsimus.

Quarto diei quæ adſint.

Coincidentes dies.

Sextus malus eſt decretorius

Decimus tertius dies in medio decretoriorū & minime decernentium conſiſtit.

Decretoriorū dierum ſemp proportionem ſeruari.

iam hebdomadam coniunctam expleat. Dicuntur autem minores circuitus illi, qui diebus quaternis fiunt. Secundas partes obtinent, qui diebus ſeptem cõplentur. Hos accedunt qui ſeptimanis duabus conſtant: licet imperfecti quodammodo. Omnium perfectisſimi ſunt, qui ex trinis ſeptimanis conſlantur. Morbi tamẽ ipſi, partim quidem diebus: partim menſibus, partim annis ſortiuntur ſuas iudicationes. Atque in horum ſingulis, differentiæ quædam particulares exiſtunt. Pronatur igitur adoleſcẽs valido morbo correptus, qui in primo quaternione ſit diſcutiendus. In eo certè eſt aphoriſmus ille imitandus. Vbi morbus eſt peracutus, ſtatim etiam extremi dolores adſunt, tenuisſimoq́; victu eſt vtendũ. Quare nihil ei alimenti exhibueris: imò etiam ab aqua, quantum poteſt, ipſum abſtinere iubeto. Si verò ſeptimo die criſim ſit habiturus, paululum hanc victus rationẽ immuta, vel mulſam ei exhibens, vel aliam quampiam potionem morbi naturæ familiarem. Quòd ſi æger facilè diſſoluatur inedia, eiusq́; offendatur ventriculus, ptiſanæ cremorẽ exactè percolatum, quotidie modicè propinabis: memor illius præcepti. Sed aliquid tum conſuetudinis gratia, tum ne vaſorum magna fiat inanitio, ingerere oportet. At ſi iam ſeptimus dies inſtet, nequaquam ægrum nutrire conuenit, ſed pridie, vel antea, minus eſt exhibendum. Rurſus, ſi tertio vel quarto die morbum finitum iri ſpes adſit, nec malignitatem ſtomachi, nec ſuſpiceris inanitionẽ habitus, ipſeq́; etiam æger validisſimis viribus ſit, facileq́; longam inediam toleret, nec morbus aut oxymeli, aut mulſam requirat, is certè ad ſeptimũ vſque diem à cibis poterit abſtinere. Quòd ſi ad tertium vel quartum quaternionem criſis futura videatur, non ita abſtinere poteſt, nec ſola potione ſeruari. At verò peracutus morbus vocatur, qui tantũ ad ſeptimum vſque diem extenditur. Qui longius pro-

Circuitus minores qui.

Curatio adoleſcentis ualido morbo correpti.

Conſuetudini eſſe aliqd condonandum.

Peracutus cõmuniter dicit morbus qui tãtum ad ſeptimum uſque diẽ extenditur.

Peracutus exacte morb⁹ q.

Acutus exacte morbus qui.

cedit, ſimpliciter acutus. Cæterùm exactè peracutu is eſt, qui vſq; ad diem quartum progreditur: non exactè, qui ad ſeptimum vſq; producit. Similiter qui vſq; ad decimũ quartum extenditur, exactè acutus voca non exactè verò, qui durat vſq; ad vigeſimũ: quãqu eſt & ipſe etiam acutus. Eſt & aliud morborũ genus, a quadrageſimũ vſq; diem perueniens, quod ab acuto non integrè iudicato, ducit originem. Nonnulli præterea ſtatim ab initio tanq̃ prohibiti, ad quadrageſim producuntur: quorũ duplex natura eſt. Aut enim remiſſiones paroxyſmorum in exactã integritatem d ſinunt: aut ſemp continua febris perdurat. Noui enim complures ad quadrageſimũ uſq; diem cõtinua febr conflictatos eſſe: ſic enim voco illã, quæ nunq̃ remittit: de quibus ſermonem videtur feciſſe Hippocrates in prognoſtico, vbi ait. Exiſtimare aũt oportet, q facilis ſpiratio in oĩbus acutis morbis, quibus febris copu latur, quiq́; intra quadraginta dies iudicant, magnum ad ſalutem habet momẽtũ. Atq; hoc ſanè vltimò præ dictum genus, acutũ ex decidentia vocari debet. Nullus aũt morbus à primo acutus in vigeſimũ diem illabitur, qui non prius iudiciũ expertus ſit. Qui verò ab initio ſubmerſi lentiq́; apparent, & inde ad quadrageſimum perſeuerant tales, ſed rurſus intendi videntur, hos iure diuturnos appellaueris.

Morborũ qui ad quadrageſimum uſq; perueniunt diem natura duplex

Continua febris dicitur q̃ nunquam remittit.

Spiratio facilis in quibus acutis morbis ad ſalutem magnum habeat momentum.

Acuti ex decidentia, morbi.

Diuturni morbi qui.

GALENI PERGAMENI DE DIEBUS DEcretoriis. Lib. III.

IGITVR NON OMNES DIES de morbis decernere, experimento conſtat: ſicuti & q ſeptimani circuitus validiſſima ſunt virtute prędita: poſt hos quaternarii: quidam verò extra hos coincidant. Imò quòd nec omnes ſeptimanæ inuicem ſepa-

ſentur: ſed aliquæ ipſarum etiam coniungantur: nec omnes quaternarii: ſed horum aliqui ſeparentur: aliqui coniungantur. Inſuper, quòd acutis morbis impari dierum numero, longis pari, iudicia omnino accidant. Porrò cauſas horũ ratione nobis indagantibus, duo prima omnium quæ fiunt primordia eſſe ſtatuenda videntur: inordinatum videlicet, quod ex hac mũdi materie proficiſcitur: ordine verò ornatuq́; procedens, quod cœleſtibus originem fert acceptã. Omnia ſiquidem hæc inferiora ab illis venuſtatẽ & ornamentum ſuſcipiunt. Fruimur nanq; ſuperiorum omniũ aſtrorum virtute. Verùm Sol maximè hunc orbẽ exornat, & concinnè diſponit. Quippe Veris, æſtatis, autumni, & hyemis author nemo alius extat: nec alius tã manifeſtò vel ex terreſtri fæce animalia gignere poteſt, vel maturare fruges, vel ad coitũ & generis propagationẽ animalia incitare. Magna ſanè & lunæ opera in hac rerũ ſubſtantia apparet: verùm Solis effectibus inferiora. Etenim mẽſes hæc ꝑpetuò, atq; oẽs eius dies diſponit: idq́; euidenter adeò in marinis belluis: ,q̃q̃ & hoc ipſum Solis bñficio debet. Nouũ eni lumen ſortit, quum Sole primũ fruitur: tantaq́; ſemper eius portio illuceſcit, quãtã Sol aſpicit. Prorſus aũt deficit, luciſq́; expers reddit, ubi terra ſuo interuẽtu ipſam obtenebrarit. Quapropter à Solis receſſu oẽs ſuſtinet mutationes. Etenim plena eſt, quũ diametra apparet. Aequa portione diuiſa, quũ eſt quadrãgula. Gibboſa, quũ triãgula. Falcatam ſpẽm refert, ſexangularis. Ac tum primũ recens eſt, quũ poſt Solis congreſſum oñdit. Obſcurat oĩno, * quũ ſub ipſo Sole coruſcat. Igit fructus auget, incraſſatq́;: animantia ĩplet, mẽſtruorũ ſtatutum tẽpus conſeruat mulieribus: comitialiũq́; circuitus gignit, * quaten⁹ Solis plus, vel min⁹ participat. Oĩa ſiquidẽ quę facere nata eſt, vbi falcis figurã repñtat, lãguida fiũt: inualeſcũt, quũ plena fuerit. Quapropter & fru

Acutis morbis impari dierũ numero, lõgis pari, iudicia adueniunt.

Inferiora hæc omnia recipere ornamẽtũ a ſuperioribus.

Sol author tẽporum, animalia etiã gignit.

Lunæ opera Solis affectib⁹ inferiota.

Luna menſes atq; dies eius diſponit.

Nouilunium quando fiat.

Lunã qñ deficit lumen.

Lunam a ſolis receſſu ſuas omnes mutatiões recipere.

Lunares formæ.

Lunæ opera inualeſcere, quum ipſa eſt plena.

Lunæ eis qui ſub lumine ipſius immorati diutius fuerint pallorē,& capitis grauitatem conciliat.

corpora in tabem viſu ſuo reſoluit: ſomnoq́; ſopitis ſub eius lumine, vel aliter immoratis diutius, pallorē & * capitis grauitatem conciliat. Cæterùm vt Luna Solis auxilio in omnibus indiget, ita Sol nihil vel maximi alterius cuiuſdam aſtri, vel ipſius Lunæ opē deſiderat. A nullo enim impeditur, quo minus æſtatem faciat, quum in vertice noſtro conſtiterit: aut frigus adducat, ſi humilis eius curſus fuerit: aut æquinoctiū vtrunq; conſtituat, quum modicè obliquus videtur.

Luna ſolis auxilio eget.
Sol nulli⁹ aſtri opē deſyderat.
Tēporū ortus.
Sol ueluti.
Rex quiſpiam maximus eſt.
Luna eſt ueluti princeps inter ſolem atq; nos medius.
Mutationum quæ a facultate lunę proficiſcuntur differētię multiplices

Sed ipſe veluti rex quiſpiā maximus eſt: Luna verò, vt princeps non mediocris inter illum & nos medius conſtitutus, meritò terreſtrem hanc regionē gubernat: non potentia cæteros planetas, ſed vicinitate exuperans. Porrò vehementiores mutationes eueniunt, vbi ipſa cum Sole coit: dein autem, in apparitionibus plenilunii: minores his contingunt, dum medio orbe apparet: obſcuræ, dum curuata in cornua, & falcata videtur. * Etenim diametra Lunæ ſtatio, ceu diſtinguens diſpeſcensq́;, maximè contrarias ipſius Lunæ diſpoſitiones (maximè enim Lunæ incrementū eiuſdem imminutioni aduerſatur) earum omnium eſt validisſima. Dein verò, duæ diſpoſitiones dichotom in quibus Luna per medium videtur ſecta, vtrāq; ipſius differentiam, dico augmentum & decrementum, ad ęquilibrium ſecant: prior quidem augmentum: decrementum ſecunda. At omnium extremæ obſcuriſſimæq́; aeris nos ambientis * permutationes in falcatis, incuruisq́; apparitionibus fiunt: magis aūt, in ipſis incuruis. Iam verò, plenitudines Lunę, celerrimas mutationes efficiunt: nouilunia verò, inæquales, diuturnasq́;. Nam quid ante Lunam apparentem manifeſtè pronuncies, non eſt. Longum autem hoc tempus occultationis eſt, integri ferè ſigni curſum explens. At mutationem ex incremento ad imminutionem, punctum exactè diſtinguit: quod punctum à Luna, quaſi

Lunæ occultationis tempus q̄ longum ſit.

momento abſoluitur. Quare breues plenilunii cõiunctiones exiſtunt: diuturnæ coniunctionales. Tuta igitur criſis euadet, quando in toto menſe ſtatus ſecũdo die fiet, quo primo & manifeſto Luna, & longo ſatis tempore ſuper terram iam apparet, & lumen ſenſibile de ſe mittit, ad hæc vmbram euidenter oſtendit. Primus autem dies tãdiu Lunam ſupra terram vagari tem habet, quãdiu adhuc Solis etiam lumen poſt occaſum retinet. Quare in hoc Luna ſimul cum Sole occidit: ſubinde verò & prior eſt occidua, & ſecunda die prius elucefcit: nunc minus, nunc magis apparet. Atq; hoc ei accidit longitudine à Sole receſſus. Plerunq; autem Luna triduo in coitu Solis morata, planè inuiſibilis eſt: quo nondum hæc terrena immutare poteſt. Cuius circuitus vincenis diebus ſeptenisq́;, & tertia ferè diei parte peragitur. In tãto enim tempore totum ſigniferi circulum percurrit. At, q̃ is circuitus, quo nobis luceſcit, eidem quoq; numero cõueniat, perſpicuè intelliges, ſi occultationis tempus, ex toto menſtruo tempore eximas. Quod autem menſtruũ tempus non omnino triginta diebus conſtet, ſed minus vnius ferè diei dimidio: quodq́; menſiũ alius quaſi mutilus & imperfectus, dies vigintinouẽ ſortiatur: alius verò, nempe abſolutus, triginta, liquidò conſtat. Quemadmodum igitur annum integrũ Sol abſoluit, ita Luna menſem: immutatione per ſeptimanas ei accidente. Nam vtrũq; tempus, & quo poſt primam apparitionem in medium orbem accreſcit, & quo inde plenam efficit, ſeptem diebus abſoluitur: ambo quatuordecim. Simili modo, ſi inde, quũ æquali portione eſt diuiſa, ad ſecundam diuiſionem eiuſmodi rationem ſubduxeris, & hos dies, reliquosq́;, quũ planè ab oculis Luna declinata eſt, ſeptem inuenies. Quod autem aer nos circũſtans, maximas mutationes ſortiatur, dum Luna primum occultatur, ac dein rurſus ſe oſtẽdit, nemo mor

Plenilunii cõiunctiones breues exiſtũt: diuturnæ coniunctionales.

Criſis tutà qñ accidat.

Lunæ circuit uiginti ſeptem diebus & tertia fere diei parte ꝑagitur.

Menſis nõ õmnino cõſtat triginta diebus.

Sol annum abſoluit.

Menſem a luna immutari p ſeptimanas, ut alia omnia.

talium ignorat. Itaq; menſem à luna immutari ſecundum ſeptimanas, ac proinde cætera omnia admodum eſt perſpicuũ. Iam verò, quæ omnibus ſubſiſtentibus accidunt, horũ cauſam luna habere obſeruata eſt, maximè in tetragonis & diametris ſtationibus ea immutans. Nam ſi luna in tauro exiſtente ſemen conceptum fuerit, vel etiam partus contigerit, magnas eius mutationes inuenias, quum in leone, ſcorpio, & aquario ſigniferum ambit. Verùm in leone tetragonos ſeptimanæ vnius exiſtit: in ſcorpio diametra duas ſeptimanas habet. Ita quoq; in aquario, ſecũda quadrangularis ſtatio neceſſariò in tertiam ſeptimanam procedit: quod luna vicenis diebus, ſeptenisq́;, & particula quadã adiecta, maximè tertia diei parte, vniuerſũ ſigniferi ambitum peragat. Nec verò ægris tantũ luna, ſed etiã ſanis, dies quales tandem futuri ſint, prænunciare poteſt. Etenim luna, ſi planetas ſalutares ac tẽperatos aſpexerit, fauſtos ac bonos producet dies: moleſtos autẽ, ſi intemperatos. Ad hæc, alterationes magnas, quas in tetragonis & diametris per ſeptimanas fieri diximus, in letalibus quidem morbis, letales & ipſas: in ſalubribus, bonas euenire eſt neceſſe. Lunæ igitur tetragonæ, diametræq́; ſtationes, in prĩcipiis bonis, bonas faciunt alterationes: in malis, malas.

Lunæ motum eſſe cauſam omniũ permutationũ, quę in corporibus accidunt.

Lunã indicare felicẽ aut infelicẽ ꝓgreſſum exitũq; nõmodo ęgris ſed ſanis etiã poſſe.

Circuituũ differentiæ.

Circuituũ aũt alii numerò quodã dierũ conſtant: alii menſibus. Cæterũm qui diebus ↄſtant, ſeptimani ſunt, & lunę mõ incedunt. Qui mẽſibus, ad Solẽ referunt, eodẽ mõ euenientes. Ac ſic illud intelligẽdũ eſt, q̃d ait Hippocrates, æſtiuos morbos, hyeme: hyemales æſtate ſolui. Hoc enim diuturnorũ annaliumúe morboꝝ iudicationis tẽpus ſtatũ eſt, quẽadmodum acutoꝝ decimus quartus. Quũ enim à menſis principio ad vſq; plenilunium, tempus, totius lunaris circuitus dimidium exiſtat, eandem rationem habet cum interuallo, quod ab hyeme, ad æſtatem vſq; intercidit. Quin etiam à plenilunio ad occul-

Hippocrates ſenſus

Diuturnorum morbor ũ iudicationis cõſtitutũ tẽpus, eſt annus.

ſtationem tempus, ſpatio quod ab æſtate ad hyemem vſq; porrigitur, proportione reſpondet. Sed horũ vtroq; bifariam ſecto, in acutis morbis eſt ſeptimana: diuturnis, clarisſimorum ſyderum exortus: quorũ ratione Ver, Aeſtas, Hyem s, & Autumnus, deſcribũtur. Quemadmodũ autem ſeptimana acutorum morborum eſt decretoria, ſic temporis annui mutatio, diuturnos morbos diſcutit. Vt hyeme quidem conſtitutũ morbum Ver diſſoluat: in Vere cõflatum, Aeſtas. Simili rõne per Aeſtatem contractum, Autũnus: in hoc paratũ, Hyems. Cæterũ anni tẽpora ſingulis partib⁹ bifariã diuiſis, mẽſis quaternionibus proportione reſpondent. Et quemadmodum anni temporis cuiuſq; & initiũ, & finis, ſyderum manifeſtorũ ortu & occaſu deſcribitur, ita etiã medietas ſinguli, alterius rurſus ſyderis exortu diſtinguit. Itaq; vniuerſas particulares morborũ mutationes, uel tanq̃ ad proprium ipſorũ principium, uel ambientis nos aeris conuerſionẽ, eueinre eſt neceſſe. Qui igit̃ ex proprio principio mutant̃, Lunam ſequunt̃: qui verò ceu ab aere nobis circunfluo immutant̃, in toto quidẽ anno, Solem: in ſingulis menſib⁹ lunam. Hinc iã accidit mutationes ualidisſimas eſſe, quæ cuiq; p̃ ſeptimanos dies propriè cõtingũt: quãuis ipſis ferè cõmiſceantur, quas aer excitat. Atq; in acutis quidem morbis coincidentes decretorii ſunt plures, q̃m & corpus mutationi accõmodum in motu & perturbatione vehemẽti conſtitutũ eſt: in longioribus, uia & ordine magis ſeptimanarum circuitus procedit. Principium igit̃ dierũ qui acutè decernũt, & cum quadã p̃turbatione morbos ĩmutant, tertiũ diẽ ab ipſo principio ſtatuere oportet: q̃ppe qui nullã iã cũ prima ſeptimana cõionẽ habeat, ſed ex coincidentibus ſit. Iã uerò perturbationis uiolentia, naturam ea quæ moleſtant, etiã ante tempus propulſare compellit: id quod alioq; neutiq̃ factura fuiſſet, ante coctionem perfectam: qua

Mutatiões ualidisſimas eſſe quæ cuiq; per ſeptimanos dies propriè contingũt.

Tertium diem eſſe principiũ decernentium acute.

Excrementa cur interdum citius: interdũ tardius quam oporteat a natura expellant

Expultricem uim crises in morbis facer. Crises optimę quando fiant.

interdũ iam abſoluta, ſępius tardari ſolet, propter facultatis (quæ aliena excernit & criſis in morbis efficit) infirmitatem. Fiunt itaq; iudicationes optimæ, quum iam omnia in animantis corpore fuerint accuratè concocta. Pernicioſum autem eſt, ſi quando ipſa criſis pręueniat. Nam idonea ſimul cum iis quæ lædũt excernuntur: id quod fit natura incitata, vel ab exteriore quodam, vel ab iis quæ in ipſo corpore detinentur. Atq; vnum quidem ex illis quæ naturam ſtimulant, & veluti prouocãt, acceſſio eſt, nullam quietem, nec moram concedens, verùm incitans, mouensq;, & ceu pugnam indicens. Vnde acutorum morborum in diebus imparibus iudicium contingit. In his enim & acceſſiones fiunt. Nam ſecũda acceſſio ab initio ad tertium diem delabetur, tertia ad quintam, quarta ad ſeptimum, quinta ad nonum, omnes deniq; in imparibus fient. At dies ipſi primariam decernendi virtutem non habent, ſed per accidens id conſequuntur: ꝗ videlicet in acceſſionibus iudicentur morbi: illæ autem in dies impares incidant. Neq; enim ſeptimi, vel quarti numerus, criſis eſt author: ſed ꝗ Luna innouante, & terrena immutante, motuum quoq; circuitus ad hos principes numeros venire contingat, meritò in ipſis tanquã ſtata alterationum tempora inueniunt. Quippe mutationes non numeris, ſed Lunæ terrena debet. At quum id quod mutat in motu cõſiſtat, tempus mutationibus neceſſariò coniunctum eſt. Quare neceſſariò & numerus. Luna itaq; omnia terrena immutat, atq; in ſeptimanis præcipuè magnas mutationes inducit: dein autem paruas in quaternionibus. Porrò tertius & quintus dies decernunt, non ex lunari circuitu talem facultatem ſortiti, ſed ꝗ tertius violenta acceſſione criſim quarto die futuram præuertat: natura autem quarto die defatigata, minimeq; irritata conquieſcat, ac poſtea in quinto ad iudicium moueatur. Iam

Acceſsio morbi naturam cõmouet.

Acutorũ morborũ iudicia in diebus imparibus fiunt, quia & acceſsiões.

Dies non primario, ſed ex accidenti decernunt.

Dies tertius et quintus qua ratione decernant.

uerò & nonus inter duos decretorios, ſeptimũ & vndecimum medius, vel non factum in ſeptimo die iudicium, vel vndecimo futurum, ipſe ſibi vendicat: at rarius quidem ſeptimi: ſæpius vndecimi aſſumit criſim. Porrò in diuturnis morbis, vt acceſsionis vehemẽtia, ſic numerus coincidentium dierum minuitur. In omnibus autem ferè diebus peracutos morbos iudicari contingit: quoniam vltimus decretorius ipſorum eſt ſeptimus: & ante hunc nõ quartus modo, ſed tertius, quintus, & ſextus aliquando decernunt. At peracuti omnes morbi vel continuam febrem, vniformemq́; à principio vſq; ad criſim ſibi habent comitem: vel aliam, quæ & ſi manifeſtas habeat declinatiões & acceſsiones, non tamen tertio quoq; die manifeſtas tantùm habet, verùm in ipſorum quoq; dierum mediis, quemadmodum & ſemitertiana. Proinde prima peracutorum differẽtia, veluti vna quædam acceſsio eſt. Quam ob rem nihil (quantum ad acceſsionem pertinet) impares paribus præſtant, quum febris ſingulis diebus æqualis exiſtat. At in altera differentia, quum quidem veluti ad ſeptimum diem feſtinat, & ſecundũ ipſius rationem in eodem finiturus eſt: mediæ verò acceſsionis magnitudo, naturam ante ſuum tempus venire ad criſim compellat, vel ſi extrinſecus aliquid eueniens ipſam irritet, criſis haud dubie ſexto die præ rumpet. Etenim in ſecundo die natura aliquo modo eſt valida: item in quarto magis q̃ in ſexto: ſed nondũ in certamen venire audet: in ſexto autem acceſsionis vehementia frequenter eam ad certamen prouocat: quare vel in eo deiicitur prius, q̃ quæ infeſtant excreuerit, extinguiturq́;: vel eorum magnam partẽ propulſat: reliquum verò adhuc non poteſt, ſed imbecilla & defatigata prorſus cadit, & victa iacet. Deinde ſi poſtero tempore recreari ac refici poſsit, morbũ paulatim concoquit. At ſi morbi reliq̃æ robore illius ma-

Non dici facultas.

Peracutos morbos (quorũ ultimus decretorius eſt ſeptim.) in omnibus fere diebus iudicari contingit.

Peracutorum morborum duplex differẽtia

Dies 6. gr[…] ad criſim pu[…] ...

iores ſint, tãdiu æger ſuperuiuet, quãdiu natura ſuffic re poterit: morietur tamen poſtea. Decernit autem

Vigeſimus cur decernat magis quam uigeſimus primus.

vigeſimus, & vigeſimus primus, ſed multo magis v geſimus, quoniam huiuſmodi morbus diuturnus ian eſt, & paribus diebus acceſsiones fiunt: dein, quia ſep mana non integri ſeptem diebus conſtat. Etenim v

Annus.

annus ad trecentos ſexaginta quinq; dies particular

Menſis.

diei maiorem quarta adiectam habet: ac menſis ad tr ginta dies abſoluẽdos, vnius dimidiũ deſyderat: ſic &

Septimana.

ſeptimana, ſexta maximè diei parte, vt ſeptem inte gros habeat, indiget. Quã ob rem tres ſeptimanæ no vnum & viginti dies integros, ſed minus ferè vniꝰ t ta dimidia parte conſequuntur. Ob quod etiam, num rum huiuſcemodi, non magis viginti, q̃ vni & vigin diebus vicinum, vtriq; parti conuenire videas. Quo niam igitur vigeſimus exactam periodum propinqu ſibi vendicat, tales iam morbi inueteraſcunt, & acceſ

Vigeſimus dies, quos morbos iudicet.

ſiones paribus diebus accipiunt. Quorum aũt acceſsio nes in imparibus accidunt, horũ & iudicia ad vigeſi mum primum delabuntur. Non ſolùm autẽ Lunæ ci cuitus, ſed menſtruum etiã tempus apparitionis, vir

Apparitionis lunæ tempus quantum.

tutem quandam in nos poſsidet. Quod quidem tẽpus ſeptem & viginti dies propemodum neceſſariò cont net: ideoq; ſeptimana eiꝰ minor adhuc prius dicta me ritò euadet. Siue enĩ à triginta, tres illos coitiõis dies in quibus nihil de aere decernitur, auferre cogites, ſi ue à viginti nouem cum dimidio, reliquũ tempus, quo Luna manifeſtũ de ſe lumen præbet, priore modo ſe ptem & viginti dies, altero viginti ſex & dimidiũ ha bebit. Quum ergo apparitionis manifeſtæ efficacisq; tempus ſit dies vigeſimus ſextus & dimidius: ſigniferi verò circuitus expleant vigintiſeptem dies cum tertia vnius parte, liquet medium ipſorum fore vigeſimum ſextum diem, ad hæc, dimidium, & tertiã maximè & duodecimã vnius diei partem. Horum itaq; nihil ſup-

tari poteſt per dies integros citra fracturã: nec ſepti
ana, nec quaternio, nec mẽſis, nec annus, nec aliud
icq̃ omnium. Quoniam verò inter ſeptimanas ipſas
æ ſolum primæ ſeparantur, tertia copulatur: perſpi
um eſt quaterniones quocq; nõnullos neceſſariò cõ-
ngi: alios ſeparari. Itacq; ſecundus ternio & primus
niungẽtur, q; vnius ſeptimanæ primæ bifariam di-
ſæ particula vtercq; ſit. Tertius à ſecũdo diſiungetur,
oniam & ſeptimana ſecunda à priore diſtincta eſt.
ertius autem quarto copulatur, quoniã ſecundæ ſe-
imanæ vtercq; particula eſt. Hîc itacq; rurſum quart'
opter tertiam ſeptimanam ſecundæ coniunctã, quin
copulabitur. Adiungetur etiã ſextus quaternio qn-
, in decimoſeptimo die, tanq̃ tertiæ ſeptimanæ pars
ercq; exiſtens. Porrò falluntur nõnulli medici, om
em morbum breuem, eſſe acutũ exiſtimantes: ſicuti
omnem tardum, diuturnum. Siquidem omnis acu-
s (qui ex motus celeritate hunc in modum vocat)
anè exigui eſt temporis: & omnis diuturnus, neceſſa
ò tardus. Non tamẽ ſi breuis temporis ſit, acutus ſta
m fuerit (quum multæ ephemeræ longè breuisſimę
nt, omniq; periculo vacent) nec ſi tardus, longi tem
oris. FINIS.

Quaternionũ, qui ſeparẽtur, et qui inuicem coniungantur.

Acuti morbi oẽs ſunt tẽporis exigui: non tñ oẽs breues morbi cõtinuo exiſtunt acuti.

GALENI PERGAMENI DE CRISIBVS.

Liber Primus.

TOTIVS MORBI TEMpora ſunt quatuor invniuerſum: principium videlicet, augmentum, ſtatus, & declinatio. Quædam verò ægritudines ob earum malignitatem, atque ægrotantis imbecillitatem,

Tempora totius morbi ſũt quatuor.

in ipſo ſtatim * augmenti tempore hominem iugu-
lant:ſicuti & quædam aliæ in vigore. Definiuntur au-
tem ea tempora, minimè, dierum numero. Porro
an ipſe morbus augeatur, non ex eo tantùm coniec-
rari oportet, ꝙ acceſsiones anticipent, (ſæpe enim ta-
lis anticipatio, morbi proprietatem conſequitur, po-
tius q̃ incrementum, quum & quartanæ, & tertianæ,
quotidianæ febris quidam circuitus vſq; ad integra
ſolutionem ita anticipare ſint viſi) ſed ꝙ etiã longio-
res & maligniores exiſtant: id quod ſimiliter eſt in in-
termiſsione & declinatione conſyderandum. Voco
enim intermiſsionem, quando febris in quietem de-
rit: declinationem, omnem eius partem, quę vigorem
ipſum ſubſequitur, vſq; ad ſecundæ acceſsionis prin-
pium. Etenim ſi acceſsio, exempli gratia, conſueta
anticipet horam, longior etiam fiat, & vehementio
maligniorq;, & cum multis prauisq; ſymptomatis a
cidat: ad hæc, ipſum declinationis tempus fiat breu
nec omnino facile, nec * ſymptomatum acceſsion
omnino expers, is certè morbus ad magnitudinẽ c
ſcit. Si verò acceſsionis initium tardet, longitudo au
eius ac magnitudo minor exiſtat, ceſſetq; etiam mal
gnitas, nec non intermiſsio vel declinatio ſit facilis t
leratu, longiuſcula, omniaq; acceſsionis delens * ſy
ptomata, haud dubiè, declinationis morbi hæc fuer
aperta indicia. Vbi verò quæ ad acceſsiones duas pe
tinent, æqualia fuerint, morbum demonſtrant conſ
ſtere. Quare Hippocrates ait, ad morbi incrementu
noſcendũ, eſſe acceſsiones inuicem conferendas. Ia
verò, ſæpe quidem in morbis nullum reperitur ſenſi
bile ipſius vigoris tempus: ſed habente adhuc quart
(ſi ita contigerit) acceſsione indicia augmenti, qui
ta ſuperueniet acceſsio, declinationis habens princi
pium. Simile quiddam accidit in morborum augme
tis. Nam ſæpe prior acceſsio principium ſimul habuit
aſcenſumq;

Tempora morbi non definiri dierum numero.

Anticipatio acceſsionis non ſemper morbi incrementum arguit.

Incrementum morbi undecõ iicere oportet.

Intermiſsio.

Declinatio.

Morbi creſcẽtis ad magnitudinem notę.

Declinationis morbi argumenta.

Morbi uigentis indicia.

Hippoc:

cenſumq; & vigorem: dein ſecunda videtur manife
e inclinare. Generoſi autem medici eſt munus, futu-
um ſtatum præcognoſcere, quum omnem victus ra
onem ad ipſum inſpiciens inſtituat. Eadem ratione
rincipium atq; augmentum morbi, non vbi iam p-
cta ſunt, ſed multo antea præſtat cognoſcere. At ac-
sſiones & conſtitutiones (quēadmodum inquit Hip
ocrates) morbi indicant, & anni tempora, & circui-
um ſucceſsiua incrementa: ſiue quotidie, ſiue alter-
s diebus, ſiue in longiori tempore fiant. Præterea ſi
laterali morbo ſputum ſtatim appareat, incipientē
orbum facit breuiorem: ſi verò poſterius, longiorē.
orrò quæ propria ſunt morbi accidentia, ſimul cum
orbo inuadũt, incipiũtq;: reliqua verò omnia, mox
pparent. Inuadunt igitur vnà cum laterali morbo fe
ris acuta, lateris dolor pungenti ſimilis, tusſis, & diffi
ilis reſpiratio. Mox autem apparent quædam, vt ipſi
orbo propria: nonnulla vt communia omnibus fe-
ricitantibus. Propria ſanè ipſius morbi, primum qui
em, ſi nihil cum ſputo educatur, quod ſufficiens cru-
i morbi eſt indicium. Secundo autem, ſi educatur q-
em, ſed non bonum. Eſt autem & hoc duplex: vnum
uidem, quod ſolùm caret coctione: alterum verò,
uod etiam prauum exiſtit. Ab his omnibus, id quod
coctum eſt, ſeparatur: quod etiam propriè ſputum ap
pellant. Si igitur hoc ſtatim appareat, morbum facit
breuiorem: quum verò nullo modo educitur, aut cru
dum, longitudinem morbi oſtēdit. Si quid autem pra-
uum expuitur, periculum imminere ſignificat: mortē
verò, ſi prorſus malignum fuerit. At quæ propriè ex-
puitiones vocantur, ex his, quæcũq; ſufflauæ, & ſub-
ruffæ, & ſubpallidę, & ſubſpumoſæ, & tenues exiſtũt,
ſolam cruditatem ſignificant: nullum verò inſigne ma
lum prænunciant. Quæ verò ſine alia cõmiſtione ſunt
flauæ, ruffæ, craſſæ, ſpumoſæ, uirides, viſcoſæ, rotun-

Status morbi docet qualis et quanta uictus rō eſſe debeat

Pleuritidis propria ſymptomata.

Spuere nihil, ſignũ eſſe crudę pleuritidis.

Sputũ non bonum, duplex.

Sputũ concoctũ, morbũ facit breuiorem.

Sputũ prauum malignũq; periculũ atq; perniciē indicat.

Expuitiones quæ pernicioſæ exiſtant.

Sputũ facile, bonum.

dæ, atq; his etiam magis nigræ, ſunt pernicioſæ. Præterea facilitas expuitionis, bona eſt: vt difficultas, mala: id quod pulchrè in prognoſticis docuit Hippocrates dicens. Sputum oportet in omnibus dolorib⁹, qui pulmonem & latera infeſtant, celeriter expui, ac facile: cõmiſtũmq; vehementer videri flauum ſputo. Eadem autem & in vrinis, & in alui excrementis facienda diſtinctio eſt, quam in ipſis ſputis fecimus. Siquidem nonnulla eorum, coctionis ſunt ſigna: nonnulla vero cruditatis: quædam mortis indicia exiſtunt. Etenim ut nigrum ſputum, præter id quod crudum eſt, etiã mortem portendit: ſic & vrina nigra, nõ cruda ſolùm, ſed etiam letalis exiſtit. Eſt autem ſimpliciter crudũ, quod album eſt, ac tenue, quod aquoſum vocamus. Porrò quoties de principio morbi fecit ſermonem Hippocrates, non de indiuiſibili illo primæ acceſsionis inſultu, in quo nihil poſſumus obſeruare, ſed de alio quodam principio, quod ſenſibilem habet latitudinem, nobis ſuam mentem expoſuit. At verò principium ſecundum latitudinem, communi quadam imaginatione, abſq; vllo artificio, cõtinetur in prima acceſsione. Atq; iccirco quædam ſtatim quum incipiunt, ſtatum accepiſſe dicuntur: quemadmodum in primo Epidemiarum, vbi ait idem Hippocrates. Statim enim continua eſt, quæ incipiens floreſcit, ac viget. Nam verbum illud incipiens, non dicitur hoc loco de vero morbi tempore, ſed de eo quod ſubſequitur exquiſitum principium, quod vtplurimùm ad tertium diem extendit. Cuiuſq; itaq; partis ſuperfluitas, eam quæ illi ineſt diſpoſitionem oſtẽdit: ſi cocta quidem fuerit, ſalubrem: cruda autem, ægram. Alui excrementa (Hippocrate authore) optima ſunt quæ mollia & cohærentia exiſtunt: & quæ eandẽ exitus horam ſeruãt, quam in ſanitate habuerunt. Quantitas verò eſſe debet pro ratione cibi, qui aſſumitur. Nam ſi exeuntia talia fue-

Vrina nigra, perinde ut ſputũ nigrũ, mortẽ prænunciat.

Principiũ ſecũdũ latitudinẽ cõtineri ĩ prima acceſsiõe.

Superfluitas partis cuiuſq; illius propriã diſpoſitionẽ indicat.

Excrementa alui qualia eſſe debeant.

ſint, ventrem inferiorem ſaneſcere indicant. Et ſputum quoq; quum fuerit exquiſitè ſimile illi quod ſanis aduenit, integram ſanitatem inſtrumentorum reſpirationis ſignificat. Si quo modo autē à naturali modo receſſerit, tantum ea læſa eſſe demonſtrat, quantū ipſam formā naturalē amiſerit. Quod verò illi quod ſecundum naturam eſt, maximè contrarium videtur, exiſtit crudum, magnamq́; patientium membrorum imbecillitatem indicat. Quod vitioſæ cauſæ aliquod ſignum habuerit, quemadmodum nigrum, eſt pernicioſum. Ita etiam in vrinis res habet. Nam & hæ, quæ ſanis ſimiles ſunt, venoſum inſtrumentorum genus ſatis robuſtum eſſe indicant. Quæ verò crudiores ſunt, eiuſdē imbecillitatem ſignificāt. Rurſus quæ maximè ſunt ſanis ꝯtrariæ, hę quidem oīno ſunt crudæ, & maximā vniuerſi venoſi generis imbecillitatē declarant. Quæcūq; verò & ſuperantis cauſæ prauitatē oñdunt, veluti nigræ, hæ ſunt penitus exitiales. Hæc itaq; tria ſignoꝝ genera, ſingula quæq; coctionis præbent iudiciū: vrinæ quidē, eius quæ fit in venis: deiectiones aūt, eius quæ in vētre: ſputa verò, eius quæ in reſpirādi inſtrumentis.

Vrinæ indicāt concoctionē q fit in uenis.

Sanguinis aūt profluuium è naribus, ſudores, & tumores q iuxta aures fiunt, reliquiq́; defluxus, ſi in tēpore quidem fiāt opportuno, prodeſſe pñt: intēpeſtiua aūt, nihil iuuant. Non ſunt aūt eadem decretoria, & quæ coctiōis indicia dicunt. Siquidē fieri nō pōt, quin iſta oīno uel bene, uel malè ſe habeant. At cōcoctionis ſigna, ſalutē quidem hoīs, non tñ per criſim oīno, futurā nobis oñdunt. Porrò in febribus vniuerſis, qm̄ venoſi generis ſunt paſsiones (nā & arterias ī hoc genere cōprehendimus) ad vrinas præcipuè attēdere oportet. In iis aūt qui laterali morbo afficiunt, primū quidē ſputa: ſecūdo loco urinas: qm̄ is morbus oīno cū febribus iungit. Vt in paſsionibus vētris, ſi ſine febre fuerint, ſola excremēta inſpicere oportet: ſi aūt cū fe-

Decretoria ſigna a ſignis cō coctionis quō differant.

Febres eſſe affectus uenoſi generis.

Vrinas eē ſpectandas in febribus.

Sputa eſſe inſpiciunda in pleuritide.

Principum proprium cuiuſq; morbi, coctionis ſignis determinatur.

brc, etiã vrinas. Proprium igiť uniuſcuiusq; morbi principiũ, coctionis ſignis determinať: poteſtq; vſq; ad multos quaterniones extendi. Cæterũ tunc finieť, quũ primum concoctionis ſigna apparuerint. Reliquũ verò deinceps tempus vſq; ad ſtatum, iam alterum tempus eſt, quod augmentum & aſcenſus vocatur. Dein poſt hac, ſtatus: qui eſt vehementisſima totius morbi pars. Vltima verò omnium eſt declinatio. Coctionis igitur ſigna (ſæpius enim quæ vtilia ſunt, repetere cõuenit) nunquam malè apparent: decretoria autẽ, eſt vbi malè: neq; enim in augmentis, neq; in principiis, ſed in ſtatibus illa apparere conuenit. Quippe nec ſudores, nec vomitus, nec alui excrementa, nec tumores poſt aures, nec profluuia ſanguinis, ante concoctionẽ morbi venientia, vnquam per criſim finierunt morbos. Hæc igitur iam veluti cauſæ, morbos creduntur ſoluere: quæ verò veluti horum indicatiua ſunt ſigna, deliria exiſtunt, vigiliæ, graues ſopores, dolores, lachrymæ, reſpirandi difficultates, oculis tenebræ obortæ, & quæcũq; ſimilia: quæ omnia ſi abſq; coctionis ſignis in morbi principio appareant, peſſimarum ſunt diſpoſitionum indicia. At reliqua tria quæ coctionem oſtendunt ſigna, etiam ſi in prima protinus acceſsionis hora apparuerint, ad bonum apparent. Sicuti igitur non habetur exquiſita principii cognitio, anteq̃ incipiat aſcenſus, ita neq; aſcenſus, anteq̃ ſtatus inuadat. Exercitandum itaq; hoc in loco eſt, vt ingruentem cognoſcamus ſtatũ: deinde, vt præcognoſcamus. Quod verò principium morbi itellexerit Hippocrates eſſe, totum illud tempus, quo ipſe morbus eſt crudus, colligere ex hac eius dictione licet. Concocta medicari & mouere, non cruda, nec in principiis: modò non gliſcant. Eodem illa pertinent. Quicũq; inflammationes ſtatim in principio morborum ſoluere tentant, ex eo quidem quod diſtentum eſt, atq; inflammatum, nihil

Augmẽti tempus quod ſit. Status eſt uehementiſsima totius morbi ps. Declinatio.

Decretoria ſigna ante concoctionẽ uenientia, nuuq; per criſim finierũt morbos.

Concoctionis indicia, quocũque tpe appareant, ſaluti apparent.

Statum morbi eſſe cognoſcẽdum atq; præcognoſcẽdum.

Inflãmationes nõ eſſe ſtatim in principio ſoluendas.

imunt: neq; enim cedit cruda adhuc paſsio: quæ ve- morbo reſiſtunt, & ſana ſunt, colliqueſcere faciũt: æfinies autem manifeſtum aliquem terminum vlti- æ parti aſcenſus, queadmodum fini, ſi ſtatus indicia ſpexeris, memineriſq; Hippocraticarum admoni- onum, quibus ait: In principiis quidem omnia ſunt becilliora: in ſtatu verò, fortiora. Ad hæc: Vbi mor s peracutus eſt, ſtatim extremos habet labores. Cõ- ngit autem nonnunquã duas acceſsiones, vbi maxi- æ aliarum factæ fuerint, inuicem verò æquales, cir- nſcribere ipſius vigoris tempus: nonnunquam ve- vnam omnium aliarum præcedentiũ, reliquarumq; quentium eſſe maximam. Ad tres autẽ extendi ac- eſsiones vigoris tempus, in morbis acutis non admo um accidit: in diuturnis verò, nõ modò ad totidem, d ad longè plurimas. Alui igitur excrementũ opti um (ait Hippocrates) eſt molle atq; coniunctum, uod ea hora exierit, qua tempore ſanitatis conſueue it. Quantitas verò eius, ſit pro ratione cibi aſſumpti. ale enim vim concoquendi in inferiori ventre vali- am liquidò oſtendit, ac digeſtionem optimè fieri: nul mq; ventris partibus inflammationem ineſſe. Non eminit autem coloris ipſius excrementi, quoniam on magnam vim habet, ad inferioris ventris indicã- am diſpoſitionem. Iam verò tale excrementum con nctum quum ſit, neceſſariò etiam erit & læue. Quòd præter dicta, etiam ſubruffum fuerit, & non admo- um fœtidum, exquiſitè ſecundum naturam ſe habe- it: ac neq; in ventre, neq; in circũſtantibus organis, liquod erratum eſſe ſignificabit. At ſi vel ruffum pu- um, vel nullo modo ſubruffum extiterit, ſed etiã ſe- undum ciborum colorem, alterum duorum ſignifi- at: ſcilicet plus ruffæ bilis in ventrem defluere: aut ni hil omnino. Horum verò primũ quidem, ſi circa initia fiat, bilioſiorem morbum oſtendit: ſi verò declina-

Incrementi terminus unde poſsit dignoſci.

Vigoris latitudo in morbis, quanta eſſe ſoleat.

Excrementum alui laudabile quale nam eſſe debeat.

Excrementorum color, non magnã uim habet ad inferioris uẽtris indicandã diſpoſitionem.

tionis tempore, corpus expurgari integrè. Incoctum aũt alui excrementũ, eſt albũ, tenue, aſperũ, humoris expers, ac ciboꝝ retinens qualitatẽ. Secundũ præter hæc eſt excremẽtoꝝ genus, quod non ex ciboꝝ fit diſpoſitione, ſed ex cõfluentibus à toto corpore ad ventrẽ ſupfluitatibus: qđ aliquid etiã indicare põt. Etenim ſi ſit viride, indiciũ bilis æruginoſæ exiſtit: ſi aũt nigrũ, vel atræ bilis, vel ſanguinis eo in loco puſti. Si aũt veluti humidũ quoddã in excremẽto apparuerit, ubi nõ fuerit tale aliqd intra corpus aſſumptũ (id quod ſemp ſubintelligere oportet) partium internarum validum frigus, ac veluti mortificationem oſtendit. Si uerò pingue, pinguis colliquationis eſt ſignum : quemadmodũ etiam, ſi glutinoſum, colliquationem ſolidarum partium portendit: quæ longè periculoſior exiſtit. Præterea, quod vehementer fœtet, vehementem putrefactionem indicat. Excrementum ſtridens, flatum quidẽ ſibi cum tenui humiditate permiſtum eſſe declarat: organa autem in vnum coacta, atq; in anguſtum reſtricta. Spumoſum verò fit, vel re aliqua feruente: uel quũ aliquis flatulẽtus ſpiritus colluctatur cum humiditate. Ac primum ſanè immoderatæ caliditatis corpus colliquantis: ſecundum verò, eſt inæqualis perturbationis effectus. Varium autem, variis corpus affectibus eſſe obnoxium oſtendit: & ob hoc ipſum, & diuturnũ, & malignum exiſtit. Etenim ſimplex affectus, facilius cõcoquitur, & minus eſt, quàm multiformis, periculoſus. Vrinarum autem illa optima eſt, quæ vrinæ ſanorum ſimillima. Quæcũq; verò non eſt talis, ſimpliciter eſt incocta, vel præter hoc, etiam & pernicioſa. Vrinam igitur optimè coctam, in iis qui ſupremum ſanitatis obtinent gradũ explorare oportet. Talis enim eſt ſubruffa, vel ſubflaua: magisq; ſubruffa q̃ ſubflaua. Statim enim & hęc mediocrẽ craſſitudinem poſſidet. Nam quæ hac ipſa craſſior eſt, aut tenuior, coctionem

Excrementum incoctum alui, quale nã eſſe ſoleat.

Excrementoꝝ alui ſpecies cõplures præter naturam.

Excrementum uehemẽter fœtidũ, uehementẽ putrefactionem indicat.

Excrementum uariũ uariis corpus affectibus eſſe obnoxiũ oſtẽdit.

Vrinarũ quæ ſit optima.

imperfectam ſignificat. Siquidē altera nondum in humorem cōuerſa eſt: altera verò adhuc cōturbata exiſtit. Cæterùm quū triplex ſit vrinarū turbidarum differentia, quia vel quū tales mictæ fuerint, paulo poſt reſident: vel ſemp ſimiles permanent: vel puræ quidem minguntur, poſtea verò conturbant: praua quidē ex dictis tertia: bona aūt prima; media verò inter vtranqꝫ eſt ſecunda. Siquidē quæ ſtatim reſidet, parū aliquid inæqualis turbulentiæ ſupereſſe demonſtrat: quæ verò ſemper manet ſimilis, vigere adhuc quæ eſt in ſanguine agitationē oſtendit. At quæ extra conturbat, debet incipere cōcoqui. Quare * meritò deterrima eſt. Nam longiori tēpore, & virtute forti indiget ad coctionē. Porrò quæ ad ſummū incocta eſt, has omneis malignitate ſuperat. Eſt enim aquoſa exquiſitè: ac proinde veluti deſperatæ coctionis accidēs, affectioq; venoſæ naturæ exiſtit, * quēadmodum uentris cruditas. Vbi verò urina ipſa * celeriter mingit. (Hæc enī pasſio διάρροος & diabete vocat: eſtq; talis, qualis circa aluū, inteſtinorum læuitas: nēpe extinctio vtriuſqꝫ virtutis, retentricis ſimul & alteratricis) tunc ſanè inter oēs vrinas crudas ea pesſima exiſtit: ſed poſt ipſam eſt aquoſa: quæ quidem ſolius facultatis alteratricis imbecillitatem demonſtrat. Huic proxima eſt altera vrina, quę in multis apparet morbis, vt videatur miſtam habere formam vini tenuis & albi. Gignitur autem ex ipſa alba & aquoſa, vt quæ paucū liquorē ex bili ruffa ſuſceperit. Atqꝫ hæc ſanè vrina proximè accedit ad crudā. Poſt hanc eſt ſuppallida. Pallida verò iam & ſubruffa eſt. Optima autem omniū vrina, ſubruffa & ſubflaua exiſtit. Etenim quū adhuc coquitur ſanguis, vrina quæ mingit, læuē, æqualem, albā, ac multam facit hypoſtaſim. Perfecta coctione, color quidē vrinæ intenditur: minus autem ſubſidet. Quòd ſi diutius homo à cibo abſtineat, vrina magis ruffa reddetur. Siquidem quic-

Vrinarū turbidarum differētia triplex.

Vrina cruda.

Diabete.

Vrinarū crudarum quæ exiſtat pesſima.

Vrina aquoſa.

Vrina ſuppallida.

Vrina pallida.

Vrina ſubruffa & ſubflaua, omnium optima exiſtit.

quid alimenti ſupra modum calfit, præſertim ſi dulce fuerit, & pingue, in amaram bilem conuertitur. Porrò color ruffus ad flauum proximè accedit: in hoc autem differunt, ꝙ ruffus quidem, magis ad albũ: flauus autem, ad ſplendidum vergit. Quantum verò flauo ruffum eſt albius, tantũ illo pallidum. Quanto rurſus minus album eſt flauum q̃ ruffum, tanto flauo rubicundum. Iam verò in pueris ferè omnibus, & perfectam ætatem habentibus, qui otioſam vitam degunt, aut quouis alio modo ſunt pleni, ſatis multam habent vrinæ ſubſidentiam: quia in his omnibus plurimũ crudi humoris colligitur. Quare iis qui ex otio & repletione febricitant, ſi ſanitati reſtitui debeant, in vrina plurimum neceſſariò ſubſidet. Contra iis, qui ex inedia & labore, rubidæ ſimul & bilioſæ vrinæ excernuntur. Soluitur quippe morb⁹ plerũꝙ prius quàm ſubſideat aliqd: ſufficitq; in his & nebula, & ſuſpenſio optima, qualis eſt alba, læuis, æqualis. Nec verò vrinã ruffam, ſimpliciter vituperauit Hippocrates: ſed quandiu ruffa ſimul atꝙ ſubtilis eſſet: ꝙ tunc cruditatẽ ſignificaret. Cæterũ quæ farinæ hordeaceæ craſſiori in vrina ſunt ſubſiſtentiæ ſimiles, grandis colliquationis, & ardentiſſimi incendii, ſunt ſigna. At quæ folia repræſentant, ſunt vaſorum partes ſuperficiales, quę ſcilicet contabuerunt: ita & furfureæ: niſi quòd illis craſſiores atꝙ minores ſunt. Nigræ verò ſubſidentiæ, vel excedentem caliditatem, atꝙ igneam oſtendunt: uel ex frigiditate vehementi, extinctionem. Peſſima igitur eſt omnis denigrata vrina: adeò vt neminem vnquã ſeruatum viderim, ex iis qui talem minxerunt. Minus uerò pernicioſa eſt, ſi ſola ſit hypoſtaſis nigra: atꝙ adhuc minus, ſi ſolum id quod in medio pendet: ac multo minus etiam, ſi nebula. Color verò viridis fit in tranſitu ad nigrum, * eſtq; veluti quoddam initiũ nigri. Nam ſi morbus malignus fuerit, & vomitibus, & alui excre-

Coloris ruffi, flauiꝙ diſcrimen.

Color flauus.

Color rubicundus.

Vrinæ in quibus habeant ſubſidentiam plurimam.

Hippo: sensus

Subſidentiæ vrinæ hordeaceæ craſſiori ſimiles quid ſignificent.

Vrinę laminas repræſentãtes, furfureæꝙ, qd indicent.

Vrina nigra cũr omniũ peſſima.

Viridis color quo modo fiat

mentis, & vrinis viridibus, poſtmodum nigræ ſuperueniunt. Color autē liuidus, eſt tantum frigiditatis effectus: odor grauis, putrefactionis. Quod ſi veluti oleum mingatur, colliquationis eſt ſignum. Tales quidē vrinæ prauæ ſunt. Quæ autem bono colore ſunt præditæ, & ſubſidentias habēt albas, & leues, & æquales, aut nebulas quaſdam, aut ſuſpēſa ſimilia, omnes vrinas bonitate præcellunt: & præſertim in quibus ſubſidentia læuis fuerit. Secundum bonitatis obtinent locum, in quibus ſuſpenſa ſunt talia. Tertium, in quibus nebulę. Hæ igitur coctionis ſunt ſigna. Reliquæ verò omnes, partim cruditatem: partim perniciem portendunt. Nam quæ alba, & quæ tenuis, & quæ turbulenta, cruditatem. At quæ farinæ hordei craſſiori, aut foliis, aut furfuribus ſimilia habet: quæq; nigra, aut viridis, aut liuida, aut oleaginea, aut fœtida eſt, perniciem ſignificat. Subruffa & ſubflaua, ſi tenuis ſit, media eſt iter exacte coctas, & crudas: ſicuti & illa etiā, in qua alba quædam & læuia ſupra efferuntur, aut ſubſident: diuulſa verò, minimeq; ſibi continua: ſiquidem morbum ſemicoctum oſtendunt. At ſubrubeæ vrinæ, habētesq; ſtatim ſubrubeam, atq; læuem hypoſtaſim, ſunt quidē ſalutares ſatis, ſed ſemicoctis iis diuturniores. Iam verò in viris quidem atq; mulieribus, vrinæ nigræ ſunt peſſimæ: in pueris autem aquæ ſimiles. Quoniā igitur neq; ſignum vllum ita fidele eſt, vt exquiſite oſtendat ſingula ex futuris temporibus: nec quæ ſecundum concurſus ſigna ſunt complicata, ſola poſſunt iudicari experientia, iccirco neceſſum eſt ſigni cuiuſq; naturā accurate conſyderare, ſi quis vult recte præcognoſcere: vt ex vi vniuſcuiuſq; præcognitionem faciat. Etenim ſæpe vnum ſignum forte, multis debilibus fidelius exiſtit. Omnino autem malè quis victū inſtituet, niſi per fida ſigna, ſtatum futurū præcognorit. Triplex in vniuerſum ſignorum omnium eſt differentia.

Vrina liuida.
Vrina fœtida.
Vrina oleaginoſa.
Vrinę optimę.
Coctiōis ſignā.
Subruffę vrinę.
Subflauæ vrinæ.
Subrubeæ vrinæ.
Vrinæ quæ in viris atq; mulieribus & quę item in pueris exitiales exiſtant.
Victus inſtitui non poterit, niſi præſciat ſtatus morbi.
Signorū differentia triplex.

Nonnulla ſiquidem cruditatis & coctionis ſunt ſigna: nonnulla ſalutis & mortis: tertium autem ſignorũ genus eſt, quod criſibus adiacet. Coctionis igitur cruditatisq́; ſigna, alui excrementa, & vrinas, & ſputa ſtatuere oportet. Mortem autem atq; ſalutem nunciantia ſunt, quæ vnà cum his excernũtur, & quæ per totum apparent corpus. Quantũ ad criſes attinet, aliquid quidem valent nonnulla ex his: eſt tamen proprium atq; præcipuum eorum ſignorũ genus. At cruditatis atq; coctionis ſigna, propriam vim habent ſemper ſtabilē, ſiue ſtatim in primo die, ſiue in ſequentibus apparuerint. Quædam itaq; horum ſignorum in vrinis, & alui excrementis, & ſputis apparent: quædam in diſpoſitione totius corporis inueniuntur: quædam in naturalibus & animalibus conſpiciũtur operationibus. Hæc tamen non omnia fidelia ſunt, in omnibus morbi temporibus. Etenim criticorum ſymptomatũ duplex natura eſt. Siquidem eorum aliqua ſunt tanquam cauſæ, & ſigna: aliqua tanquã ſigna dũtaxat. Infida verò eſt vniuerſa eorum natura, & contraria ſignificans in diuerſis morbi temporibus. In his autem totum eſt præcognitionis ſtudiũ. Nam in alio quidē tempore ſecundum aliam diſpoſitionem critica ſunt: ſecundum verò aliam diſpoſitionē, ſymptomata, vel ſigna praua fiũt: critica autem non item omnino. Coctio igitur celeritatem criſis, & ſalubrem ſecuritatem ſignificat: cruda autem, & incocta, & in malos cõuerſa abſceſſus, criſium defectum, aut vehementes labores, aut mortes, aut eorũdem malorum reuerſiones. Porrò ſi quis primo ſtatim die nullum habēs ſignum periculoſum, ſed potius ſalutaria omnia, acutè quidem febricitet: vrinam autem mingat bene coloratam, ac mediocriter craſſam, is certè in primis quatuor diebus criſim eſt habiturus: & eo magis, ſi nebula aliqua vel ſuſpenſio optima in vrina videatur; magisq́; ad huc, ſi hypo

Coctiõis ſigna

Signa mortē & ſalutem nũciantia.

Decretoriorũ ſignorum genus haberi proprium.

Criticorũ ſymptomatum duplex natura.

Criticorũ ſymptomatum naturam eſſe infidam.

Criſis celeritatē concoctio indicat.

Cruditas qd commonſtret.

Criſis ĩ primis quatuor dieb' acceſſuræ, exēplum.

ſtaſis bona ſe oſtendat. Cuius rei non ignarus Hippocrates, ait. Mitisſimæ febres, quæ cum ſignis ſecuriſſimis fiunt, quarto ſoluuntur die, vel prius. At quæ malignitate excellunt, & cum ſignis grauisſimis accidũt, quarto die, vel citius, occidunt. Sicuti igitur quæ omnia habet ſigna tutisſima febris acuta, in primo periodo decretoriorum dierum ſolutionem habet: ſic quæ iſti proximè adiacet, diem ſeptimam non tranſcẽdet. Similiter etiam maligna, & cum grauibus facta ſignis, quantùm abſit à malignisſima, & cum grauisſimis accedente ſignis, tanto tardiorem mortem inducet. Sit itaq; primo die vrina quidem exquiſitè aquea: febris verò debilis: hæc ſanè in longum protrahetur tempus. Sed quantum hoc erit, in primis diebus cognoſci non poteſt: nec cognitu eſt vtile. At præſens principii tempus non ſolùm internoſcere datur, ſed etiam ſæpius præcognoſcere quò finietur. Atq; in his quidem adeò diuturnis, ſufficienter eſt tempus principii longum: in peracutis extremè anguſtum. Nam ſi ſtatim in prima die, in vrinis appareat aliquod ſignũ coctionis, iam hîc principium tranſgreſſum eſt. Similiter etiam acuti principii, ne præcognitionem quidem finis inquirere oportet: ſed ſatis putare, ſi dum adeſt, cognoſci posſit: & quum quãprimum ad aſcenſum conuertitur, manifeſtè deprehẽdatur. Si itaq; aliquod manifeſtum appareat coctionis ſignum, quicquid interiacet temporis, erit principium morbi. Quantum autẽ deſit, ad perſpicuum illud concoctionis indicium, & à morbi motu, & natura, & anni tempore, & regione, & ætate, & temperatura ipſius laborantis, inueuies. Nam ſi morbus natura longus extiterit, quemadmodum febris amphimerina, & videat tardè in hoc ægrotante moueri: tempusq; anni ſit hyems, & regio frigida: ætasq; & natura laborantis ad frigidum declinarit: multum interim temporis ad manifeſti ſigni gene

Principii in acutis morbis cognoſcẽdi rõ

Amphimerina febris diuturna.

rationem deſyderabitur: quod totum tempus principio erit contribuendum. At verò perfecta coctio eſt, quando in vrinis ſubſederit aliquid album, læue, æquale, & continuum: debilis autem eſt, quando ex aquoſa mediocriter ſuppallida facta fuerit: aut etiã turbulenta exiſtens, talis permaneat. Ruffa etiam & tenuis ad idem genus ſpectant. Sed nihil horum iam prĩcipium eſſe finitum oſtendit. Hoc enim manifeſtius indicium ſemper expetit: vel ſolam nebulam albam: vel ſuſpenſionem æqualem, continuã, atq; albam. Præterea rubens nubecula, & ſubſidentia talis, & abſq; ſubſidẽtia probè colorata vrina, & craſsitudine mediocris, principii finem declarat. Sic & in laterũ & pulmonum paſsionibus, ea quæ propriè ſputa vocantur, vrinarũ ſubſidentiis aſsimilãtur. Nihil verò omnino expuere, ſed tuſsim tantũmodo ſiccam habere, tale quiddã eſt, quale in vrinis extremè crudum: quod noïamus aquoſum. Quòd ſi ab eo quod eſt nihil expuere, * ad expuẽdum quidem, verùm liquida & oĩno cruda, fiat tranſmutatio: debilis & occulta ea permutatio erit: nec abſolutũ erit tunc ipſum principii tẽpus. At vbi æger cœperit expuere pauca concocta, ac reliquo omni tempore hinc vſq; ad ſtatum, plura, & meliora, & facilius, excreuerit, tunc ſanè expirabit principium, augmentumq; morbi inualeſcet. Quum verò exquiſitè concocta fuerint & multa, eductaq; ſine difficultate, tunc ſtatus eſt tempus. Quando verò ſimiliter exquiſitè cocta, & ſine moleſtia educta, ſed eorũ copia imminuta fuerit, dolorq; non amplius adſit, tunc ceſſare ſtatũ oportet: ſubſequi autem declinationem. Sciendum aũt eſt, ſecundum ipſas præcognitiones temporum, vndecimum diem eſſe indicem decimi quarti: ſicuti & vigeſimi decimum ſeptimum. Contingit autẽ laborantem pleuritide, die quidem decimo ſeptimo pauca quædã concocta expuere: ſequi autem criſim, ſed imperfe-

Concoctionis abſolutæ imbecillæq; ſigna.

Principii finẽ quæ indicent.

Sputa in pleuritide, vrinarũ ſubſidentiis ſunt perſimilia.

Status tempus ĩ pleuritide quã iam adeſſe ſignificabitur.

Declinatio in pleuritide quã adſit.

Vndecimũ eſſe indicem decimi quarti.

Vigeſimi eſt index decimuſſeptimus.

ctam vigeſimo: ac poſtea tandē iudicari abſolutē morbum trigeſimo quarto: quemadmodum contigit in Anaxione, cuius Hippocrates meminit tertio Epidemiorum libro. Porrò primi dies tum indices, tum decretorii, valentiores quidē ſunt vltimis: vbi morbus eſt breuis: eo tamē producto, longè imbecilliores redduntur. Igitur perfecti ac iam finiti principii manifeſtum & firmum eſt ſignum manifeſta concoctio. Finituri autem, & morbi natura, & tempus anni, & ætas laborantis: ex abūdanti verò & regio in qua ægrotat, & modus eius qui anteceſſerit victus, quum nondum morbo correptus eſſet. Specialiora verò indicia futuri finis primo ægritudinis tempore, coctionis indicia ſunt. Cæterùm ſi integræ cruditatis indicia in primis quatuor diebus morbi permaneant, longum erit huic morbo principii tempus: ſi verò debilis mediocriter in ipſo apparuerint, longum quidem & hoc erit, ſed non priori ſimiliter. Si autē parua fuerint cruditatis ſigna, futurum etiam principii tempus, erit exiguum. Meminiſſe autem conuenit illius aphoriſmi. Frigidi ſudores cum acuta quidem febre, mortem ſignificant: cū mitiori verò, morbi prolixitatem. Quæ ſanè prolixitas vniuerſis ipſius morbi temporibus communicabitur. Iam verò poſt ſummi vigoris tempus, ſæpe quidē nulla fit criſis, ſed paulatim ſoluitur morbus, longo tempore concoctionem recipiens: at huiuſcemodi ſolutionem abſolutè criſim non nomino. Si qua verò confertim fiat permutatio, & multo magis adhuc * agitationem quæ illam præcedit, ita appellare conſueui.

Pleuritidē iudicari poſſe die trigeſimoquarto

Primi dies in morbis breuibus, ualētiores ſunt ultimis cōtra in longis.

Sudores frigidi qd indicēt.

Criſis abſolute eſt agitatio precedens morbi permutationē.

GALENI PERGA-
MENI DE CRISIBVS.
Liber II.

Dies.

Menſis.

Annũ conſtare ex trecẽtis ſexaginta quinq; diebus.

Morbus quid.

DEINCEPS AVTEM QVO pacto quis primo ſtatim die posſi morbi naturam cognoſcere, eſt adi ciendum. Cæterũm diem per totũ hunc ſermonem noſtrũ, in ea ſigni catione accipiemus, vt non ſolũ lucem, ſed etiam noctem complectatur. Sicuti & menſem ex triginta diebus conſtare dicimus: non id tempus tantũm, quo Sol ſupra terram fertur appellante diem, ſed noctem etiã ei copulantes. Atq; in hunc modum annum quodammodo dicimus trecentos & ſexagintaquinq; dies cõtinere. Morbus eſt diſpoſiti quædã functiones lædens: quæ quidẽ duplex ſæpe co ſiſtit. Simplicem tñ diſpoſitionem, nemo qui perſpica ci ſit ingenio in primo die ignorabit. Habet enim pro pria indicia. Eam verò quæ cõmiſta eſt, non oĩbus pe initia contingit agnoſcere. Oportet autẽ in omnibu ſimplicibus diſpoſitionibus ſic exerceri, vt earũ ſingu las, ſeorſum, & iam perfectas prõptẽ noſcamus. Simplicem itaq; morborum ſingulorũ diſpoſitionẽ, ant omnia ipſam per ſe ipſam cognoſcere expedit: primi quidem, ac maximẽ, ex iis quæ ſecundũ propriã ipſ inſunt ſubſtantiã: deinde iam ex iis quæ ſæpius ei acc dunt. Veluti in ea febre quæ tertiana dicitur, non ho tantũm aduertas, ſi tertio quoq; die fiant accesſione deſinẽtes integrẽ. Nã ſi duæ tertianæ fierent, aut dua quintanæ: duæ quidem tertianæ quolibet die: per ter tium autem duæ quintanæ accenderentur. Quare ve duas tertianas vnã ſic quotidianam putares: uel dua

Simplices diſpoſitiones eſſe per ſe noſcẽdas.

Tertianas duas copulatas ĩuadere ſingulis diebus.

Quintanas duas copulatas, tertio quoq; die accesſionẽ facere.

quintanas vnam tertianam. Forma itaq; acceſsionum maximè inſpicienda eſt. Porrò exquiſitæ tertianæ longiſsimus terminus, ſeptem abſoluitur circuitibus. Fiunt autem tertianæ plurimæ vt etiam continuæ & ardentes, æſtiuo tempore, vbi ſecundũ naturam ſe habet. Etenim quemadmodũ hyems præ omnibus anni temporibus humidiſsima & frigidiſsima exiſtit: ſic æſtas, ſicciſsima ſimul & calidiſsima, dũmodo propriam naturam retineat. Nec enim debes exiſtimare, q̀ propter anni tẽporũ appellationes, ſingulæ ægritudines accidant, tales ſcilicet vel tales: ſed propter ambientis aeris temperaturam. Nam qualem hic naturam ſortitur, ita etiam nos afficit. Similiter etiam regio & tẽperies hominis calida & ſicca, plurimarum febrium feracior eſt, iis, quæ temperamentum contrariũ poſſident. Quòd ſi etiã victu calidiori & ſicciori vſus aliquis fuerit, hoc eſt laboribus, vigiliis, curis, & anxietatibus, cibisq́; paucioribus, & bilioſioribus, non ne etiam in hoc ipſe ſeipſo bilioſior reddetur, ac proinde calidior & ſiccior? Atq; hæc ſanè quæ diximus, communia ſunt ardentium febrium & tertianarũ generationis. Etenim tertiana acceſsio ab acutiſsimis maximeq́; adurentibus febribus nullo modo relinquitur: ſed hoc diſcrimen intereſt, quòd in hac, per totum corpus bilis defertur, atq; ideò vehemens fit rigor, bilisq́; ſuperuenit vomitus, atq; vrinæ, & ſudores bilioſi adſunt: in aliis verò adurentibus febribus, quæ nullam habent intermiſsionem, flaua bilis in vaſis vnà cum ſanguine continetur: id quod certè eſt in cauſa, vt tertiana febris per ſudores vomitusq́; finiatur: in adurentibus autem, ſingulæ acceſſiones ad infebricitationem non perueniant. Quoniam qui earum eſt cauſa humor, non expurgatur. Sed quando: in his bilis agitatur vehementius, ac veluti efferueſcit, à naturaq́; inualeſcente impel-

Tertianæ exquiſitæ lõgiſſimus termin⁹ ſeptẽ abſoluitur circuitibus.

Hyemis temperies.

Aeſtatis temperies.

Febres ardentes & tertianas quæ gignunt.

Tertianarum, adurentiumq; febrium diſcrimen.

litur, tunc rigor ſuperuenit, & febris ſoluitur. Nam ardens febris, ſi ſuperueniat ei rigor (vt inquit Hippocrates) ſoluitur. Quòd verò non modò cauſa frigida, ſed acris etiam, & calida, rigorẽ faciat, in libro de ſymptomatum cauſis oſtendimus. Etenim acres & mordaces humores vehementius emoti, agitatiq́;, & per ſentientia corpora violẽter delati, ſtimulant, pungũt, & feriunt: atq; hinc ſenſum inæqualem, rigorem, concuſſionemq́; inuehunt. Tertiana itaq; febris, quæ ex flaua bile mota ortum habet, rationabiliter ſtatim ab initio rigorem affert non mediocrem: hoc ipſo primũ à quartanæ rigore differentem, quoniam in illa quidẽ pungi videtur ac percuti corpus (talis enim eſt in tertianis febribus ſenſus rigoris) in quartana autem febre ſimilem frigefactionẽ habet, qualis per gelu, tempore hyberno ſentitur. Quippe in quartana febre atra bilis redũdat: ſicuti in quotidiana, pituita. Tertianam igitur febrẽ * minimè quidem licet abſq; rigore vehementi, pungente, atq; feriente carnẽ, oriri. At quartana febris, non primo ſtatim die cum rigore inuadit vehementi: ſed progrediente ipſa, atq; aucta, vnà etiã rigor quidam grauis, ac veluti oſſa contundens, augetur. Quotidianas autem non comitatur rigor, nec in initio, nec in progreſſu, ſed frigefactio dũtaxat. Præterea quartanæ febres paruos, debiles, tardos, & raros adeò pulſus efficiunt in inuaſionibus, vt nulla altera diſpoſitio: tertianis verò parui quidem ac debiles, tardiq; ac rari, quum inuadunt, pulſus neceſſariò adſunt. Verùm tarditas ac raritas nõ paruo ab iis interuallo relinquitur, quæ in quartanis accidunt. Nam in quartanarum principiis videbitur tibi arteria quodãmodo ad interiora retracta, ĩpeditaq́;: in tertianis verò, nec aliquid tale percipitur, tarditasq́; prope accedit ad eum qui ſecundum naturam eſt motus: ac præterea certus ordo æqualitasq́; pulſibus ineſt. Habet etiam

Ardens febris ſi ſuperueniat ei rigor, ſoluit.
Rigorẽ fieri a frigida, et, a calida cauſa.
Tertianam febrẽ oriri a flaua bile ꝑ corpus mota.
Rigor tertianę & quartanæ quõo differant.
Quartanã gigni a bile atra
Febris quotidiana ſit a pituita.
Quotidianæ non cum rigore, ſed cũ refrigeratione quadam inuadũt.
Tertianarum quartanarũq; ſecundum pulſus diſcrimen.

etiam tertiana febris per incrementa , æqnalem liberamq́; celeritatem:ſtatimq́; ad magnitudinem atq; vehementiam excitatur , hisq́; omnibus frequentiā correſpondentem:neq; ipſi vllum adeſt inflammationis ſignum. Iam igitur & ſitim inuehit,& hominem exurit,& paulo poſt in vigore conſiſtit : calor æqualiter quaq; verſus extenditur,nihiloq́; plus thorax extremitatibus calet:& ſi manum impoſueris,in primo occurſu quidē percipitur calor multus & acris,quiq́; veluti quodam cum vapore efferatur:paulo poſt verò ſuperatur à manu:non vt in febribus malis & adurentibus accidit. Ac iam ſanè bibēdi tempus ægrotanti inſtat:ſtatimq́; poſt potū plurimus vapor calens per cutem exhalat,ſudoris nuncius:bilisq́; ſuperuenit vomitus,venterq́; ſoluit,& bilioſum mingunt. Incipit itaq; ſudor vapidus,calidusq́;,veluti in balneis : totum verò ipſis corpus æqualiter ſudat,talisq́; eſt pulſus,qualis in iis,qui rectè valentes exercitantur,& balneant: velox ſcilicet,magnus,vehemens,& creber. Sed præter hæc omnia ſtatim ad infebricitationē deſinit,vniuerſum acceſsionis tēpus vltra duodecim horas non protrahens. Sæpius autem ſeptem horas acceſsio cōtinet. Nonnunquam citius,aut tardius,ſed non multo, finitur. Deſcripſimus itaq; veram & exquiſitam tertianā. Quòd ſi vrina reddatur ruffa, aut ſubflaua,appareatq́; craſsitudo mediocris: ac paulo poſt , vel albam nebulam , vel ſuſpenſionem optimam fecerit , febris ipſa vltra quartum circuitum non progredietur . Ruffiore verò vrina exiſtente,neq; ſuſpenſione aliqua ,nec nebula in primo circuitu apparente,ad ſeptimum extendetur. Quòd ſi præter alia ſigna,in vrinis appareat ſubſidentia læuis,æqualisq́; circa primum ſtatim diem,vltra tertium circuitum ipſa febris non diuagabitur.

Tertianarū ſigna & ſymptomata.

Tertiana correptis quo acceſsionis tempore eſt potio danda.

Tertiana acceſſio ultra duodecim non ꝓtrahitur horas.

Tertianæ exquiſitę deſcriptio.

Tertianæ breuē ſolutionem quæ urinæ indicent.

Ingruente autem acceſsione quartana,eximia quędam ad tarditatem ac raritatem fit pulſuū conuerſio.

Quartana febris.

Solet porrò quartana febris maximè oriri in autũno, præcipuè ſi tempus ipſum frigidam & ſiccam, & inæqualem ſortiatur temperaturam. Quòd ſi etiam regio talium febrium ſit generatrix, & ægrotātis natura atræ bili obnoxia, talisq́; victus ratio anteceſſerit, quæ huiuſmodi aggregarit humorem: & ſi eo tēpore quartanæ febres populariter fiāt, homoq́; lienoſus fuerit, vel febres erraticas paſſus: ſi augmentum & ſtatus plurimum contraria fuerint, tenuesq́; & albæ, & aquoſæ vrinæ reddantur: ſi inquam hæc omnia indicia in prima acceſsione adſint, quartanam eſſe febrem non dubites. Sed quotidianam à tertiana diſtinguere facilius eſt. Neq; enim primo ſtatim die cum rigore inuadit: ſed progreſſu temporis refrigerationes potius q̃ rigores ipſis adueniunt: neq; vllus ordo aut æqualitas pulſibus aſsidet, quum primum acceſsiones fiunt. Sed nec deurunt laborantes, nec denudare corpora, & pallia iactare cogunt: nec multum ac frequenter reſpirare, ac veluti flammam ex ore efflare, frigidumq́; potum expetere. Verùm iſti quum febricitant, minimè ſitiunt: vrinæq́; ipſis in primis diebus tales ſunt, quales quartanis incipientibus adſunt. Atq; in primis diebus minimè ſudant: ſed progrediente tempore hoc etiam illis aduenit. Eget autem hæc febris, natura humidiore, vitaq́; otioſa, & plena crapulis. Quare in pueris aſſiduè fit: ac perrarum eſt, quin & os ventriculi, & hepar in ipſis malè afficiat. Sed & cruditates antecedunt plurimæ, & coquendi moræ, & acidi ructus: & quum primum febrire incipiunt, præcordia vltra naturalē habitum intumeſcunt. Color his cum pallore albus: taliumq́; morborum hybernum tempus eſt ferax, & ſtatus temporis humidus, & eiuſdē naturæ locus, fitq́; acceſsionum principium circa veſperam. Ita quidem quotidiana, tertiana, & quartana prima die inuicē diſcernuntur. Continuas autem febres, quæ idem ge

Quartanarum febriũ ſigna & ſymptomata.

Quotidianę & tertianę febris diſcrimen.

Quotidianæ febriũ indicia.

Quotidianæ cur aſsidue pueros inuadant.

Quotidianæ quo præcipue gignantur tempore.

nus cum iis quas diximus habent, ſimiliter primo die vir exercitatus cognoſcet. Etenim exquiſita ardens, quum omnia alia ſeruet exquiſitæ tertianæ indicia, eo ſolo differt, quòd neq; cum rigore inuadit: neq; ad infebricitationem deſinit. Quæ verò quotidie acceſſionem facit, quando temporis ſtatum, & ætatem, & naturam corporis, & victus rationem antecedentem, ac præterea pulſuum formam, coloremq; eundem habuerit cum exquiſitis quotidianis, non peruenerit autem ad infebricitationem, idem genus cum illis obtinet. Eodem modo & quæ quarto quoq; die acceſſionem facit ſine vlla intermiſſione, nulla interpoſita febris quiete, eiuſdem eſt generis cum quartana. Et palàm eſt, quòd nec rigor in ea acceſſiones antecedet, neq; ſequetur ſudor. Quæ igitur in ſola flaua bile febris accenditur, ſine aliquo affectu viſceris, ſi quidem manente adhuc intra vaſa bile accendatur, exquiſita febris ardens dicetur. Si verò per totum corpus defeRatur, tertiana. Sic & ſi ab atra bile fiat febris, quũ per totũ corpus delata fuerit, quartana efficit: quum imobilis, illa quæ quarto quoq; die excreſcit. Quemadmodum ſi ex pituita ortum habeant, vel quotidianę ſunt, vel quæ accenduntur ſingulis diebus. In vniuerſum aũt, voco continuam febrem, quæ ad infebricitationem, ante quàm ex toto ſoluatur, non deſinit: etſi declinatio aliqua ſenſibilis in ea deprehẽdatur. Quum verò nec declinatio aliqua ſenſibilis fiat, ſemper verò à primo principio febris, vſq; ad criſim ſimilis perſeuerauerit, erit hæc ex genere febrium deurentium, ab iiſdem verò acutie differet. Sed nec in primo die, nec in ſecundo eſt huiuſmodi febrem præcognoſcere: nec aliter vtile. Sat enim eſt genus agnoſcere, quòd ſcilicet bilioſa ſit, deurens, & peracuta. Atq; huius generis febres omnes in prima ſeptimana diiudicantur. Si verò tertiana pura fuerit, intra ſeptimũ circuitum.

Ardentiũ exquiſitarũ & tertianæ febris diſcrimen.

Continuæ quotidianæ deſcriptio.

Continuę quartanæ deſcriptio.

Continuarum & intermittentium febrium diſcrimen, ſecũdum modũ generationis.

Febris cõtinua eſt, quæ ad infebricitationẽ, prius quàm ſoluatur, non deſinit.

Deurentes febres.

Tertiana pura intra ſeptimũ circuitum abſoluitur.

Febres diuturnæ quæ.

Omnino autem diuturnę ſunt, & quotidiana intermittens, & illi adhærens cõtinua, ſicuti & quartana, & quę per quartum excreſcit. Quare tria erunt vniuerſa ſimplicium febrium genera. Singula verò ipſorũ in duas primas differentias ſcindentur. Vel enim intermittentes, vel febres continuæ erunt. At ſi morbus compoſitus fuerit, non æquè facilè cognoſcetur. Dupliciter verò genus febris compoſitum conſtituitur: in prima quidem ſectione, vel quia eæ quas diximus febres citra alicuius membri affectũ miſcentur: vel quia ex mẽbri cuiuſpiam inflammatione accenduntur. Quæ igitur citra membri affectum conſiſtunt, dupliciter commiſcentur: aliquando implicatæ: nonnunquã verò per ſe totas confuſæ. Sic quoq; membra inflammata: nam ex ipſis, quædam ſanè veluti complicantur tantũmodo: quædam verò veluti confuſionem quandã habent diſpoſitionum. Ac febres ſanè, quædam complicantur vnius generis cum aliis eiuſdem generis: vel vnius ſpeciei cum aliis eiuſdem ſpeciei: contingit verò nonnunquam, vt etiam differentes miſceantur. Nam quotidianæ tertianis, & his quartanæ, & quæ eandem ſpeciem ſeruant, inuicem plerũq; implicãtur. Quo fit, vt idem homo tres interdum habeat quartanos circuitus: ſed hos quidem non eſt difficile agnoſcere. Quandoq; verò aliqua ex intermittentium genere cum continua, difficillimam, vixq; explorabilem facit miſtionẽ. Porrò quemadmodum febres, ita & patientia loca miſtionem recipiunt: vel quia differentia membra propriam ſingula febrim accendunt, vt lien & iecur: vel quia diſpoſitio miſta, veluti inflammatio cum eryſipelate, aut eryſipelas cum inflammatione miſcetur. Pro differentia enim affectarum particularum, atq; etiam earũ affectuum, ſolent etiam ipſæ febres variari. Vbi igitur ſingula accuratè diſtinxeris, tunc ſanè facilè miſtionẽ deprehendes. Nulla autem eſt, nec ſpecies, nec ge-

Febriũ ſimplicium tria genera.

Febriũ genus cõpoſitũ, cõſtitui dupliciter.

Febres quõ inter ſe miſceantur.

Quartanis circuitibus tribus poſſe unũ eũdemq; ſimul hominem corripi.

Patientia loca quõ affectus ſuos implicẽt.

nus, quod circa tertiam vel quartam diem, cuius natū ræ ſit, innoteſcere nequeat. Inuadat igitur febris aliqua horrida, atq; omnino inæqualis in pulſibus, & in eo qui per totum corpus ſentitur calore, vt ſæpi⁹ propius ſtatum eſſe exiſtimetur, vel mediū augmenti obtinere. Rurſus verò horrida fiat, & pulſus minores, debiliores, tardiores, atq; rariores habeat: & calorē quidem ab extremis partibus recedentē: circa verò ventrem atq; thoracem, copioſum. Hanc non abſq; rōne quiſpiam hemitritęum fore ſperauerit: vel potius iam eſſe. A multis autem tertio die noſcetur. Sed hæc quidem mixta eſt, ex bilioſa pituitoſaq; febre, nō inuicē complicatis, ſed per ſe totas confuſis. Quæ autem ex cōplicatione fit, quadrupliciter conſiſtit. Vel enim tertiana quotidianæ commiſta: vel ea quæ quotidie acceſſionem habet continua, illi quæ per tertium continua eſt: vel tertiana ei quæ ſingulis diebus acceſsionem facit continuæ: vel quotidiana ei quæ per tertium continua eſt. Si qua verò febris in primo die exquiſita tertiana deprehenſa, deinde ſequenti die ſimilem priori omnino fecerit acceſsionem, hæc duplex tertiana exiſtit. Sic autem & duæ, & tres quartanę ſæpius inuicem complicantur, quas acceſsionum forma à quotidianis diſtinguit. Tria igitur ſunt omnia quæ ex humorū putredine febrium accenduntur genera: quædam enim ex flaua bile (hæq; plurimæ ſunt) quædam ex atra: quædam ex pituita conſiſtunt. Aliarum autem omniū febrium varietas, ex miſcella horum humorum naſcitur. At ephemeræ & hecticæ febres, alia duo cōſtituūt genera, ab iis, quæ dicunt acutæ febres, diſtincta. Porro febris acuta, vel aliquo dictorum humorum computreſcente, vel membro phlegmone obſeſſo, gignit. Mirantur autem nonnulli, ꝙ poſsit intermittēs febris cum continua miſceri, quodq; nulla intermisſione accedente febris, interdum ſolæ intermittentes mutuò

Hemitritæi febris deſcriptio

Hemitritęū cōſtare ex bilioſa pituitoſaq; febre per ſe totas cōfuſis: uel ex iiſdem inter ſe complicatis quod fieri quadrupliciter poteſt.

Tertiana duplex qn̄ adeſſe dicatur.

Febriū putridarū tria genera.

Febris acuta q̄bus gigni ex occaſionibus poſsit.

inter ſe miſceantur: id quod accidit nõ in tertianis tan tùm, aut quotidianis intermittentibus, ſed etiam in ipſis quartanis. Quum enim plures inuicem complicantur, ſiue eiuſdem generis, ſiue diuerſi, accidit vt febris ſecunda plurimum anticipet aduenire, antequã prima in exactam integritatem deſinat. Deinde rurſus tertia eidem ſuccedit, antequam perfectè ſoluatur. Hoc verò maximè accidit in longioribus acceſsionibus. Etenim trium tertianarum complicatio in ſecundo ſtatim die nobis manifeſtè eſt conſpecta. Earum verò febrium, quæ ex locis patientibus accidunt, forma compoſita eſt. Quædã enim loci indicia præ ſe ferunt: quædam autem eius, ob quam conſiſtunt, cauſſæ. Veluti in morbo laterali, locus quidem patiens eſt coſtas ſuccingens membrana. Quæ quidem quum inflammata ſit neceſſariò dolorem inuehit, quoniam neruoſa eſt: ſed hunc pungentem, & longè extenſum, quoniam pars affecta, eſt membrana. Quæ quidem quum vnum ſit, ex ſpirandi inſtrumentis, neceſſariò difficilem habebit reſpirationem animal. Quia verò & cordi & pulmoni proxima eſt, neceſſariò & febricitabit, & ſtatim infeſtabitur tuſſi: non tamen ſtatim expuet. Sed ſi quidem multum ac craſſum ab inflammatione defluxerit, tũc tuſſi expuet: ſi verò paucum & tenue, irritabitur quidem neceſſariò, ita vt tuſſis moueatur: non tamẽ expuet, antequam collectum ſimul atque concoctum, ad multitudinem craſsitudinemq́; peruenerit. Nunquid verò magis pituitoſus ſit, vel bilioſus humor, is qui inflammationem facit, ex forma ſputorum cognoſces. Nam ſi ſputa ſint ſpumoſa, fluxum maximè pituitoſum oſtendunt: flaua autem, bilioſum impermiſtum: quæ verò ruffa ſunt, amaram quidem, & iſta referunt bilem: ſed non paucam ſeroſam humiditatem cum bile miſceri ſignificant: & multo ampliorem, quando pallida quis expuerit. Sic & nigra, atræ bilis fluxum

Febriũ quæ ex locis patientibus accidunt, formã eſſe cõpoſitã.

Pleuritidis generatio, ſigna, & ſymptomata.

Sputorũ colores oſtendunt differentias humorũ gignẽtiũ pleuritidẽ.

oſtendunt: ſicuti quæ magis rubida ſunt, plurimũ quidem ſanguinis: minimum autem amarę bilis, in eo qui inflammationem facit, contineri ſignificant. Atque ideo inter omnia ſputa hæc ſunt mitiora, ſicuti nigra, magis exitialia. Pulſus igitur pleuriticorum, qua quidem duram præ ſe fert tenſionem, neruoſum eſſe locum affectum oſtendit: qua verò ſerræ ſimilis eſt, inflammationis affectum. Qua velox ſimul & frequens, ac magnus, ad inflammationem conſequi febrem. Qua ſingula quæ diximus, maiora aut minora ſunt, vel magnam eſſe, vel paruam oſtendit diſpoſitionem.

Sputa mitiora quæ nã ſint in pleuritide: & q̃ exitialia magis.

Pleuriticorum pulſus, quales.

Igitur aut ſimplex eſt febris, aut compoſita: vel cum loco patiente, vel ephemera, vel hectica. Si ſimplex omnino fuerit, humoris indicia affert, ex quo genita eſt. Si verò compoſita, ex quot ſimplicibus febribus compoſita eſt, totidem numero humorũ multitudinem indicabit. At ſi hoc indicet, illud etiam ſignificabit, nunquid morbus diu durabit, an cito finietur. Nam ſi humor pituitoſus extiterit, neceſſariò diuturnus erit. Longè verò magis, ſi atræ bilis naturam referat. Quòd ſi ad flauam bilem inclinet, minimè quidem diuturnus erit. Sic & locus patiens, qui quidem motu multo exercetur, calidusq́; eſt, ac rarus, & principatum gerit, acutiorem fore morbum portendit. Qui verò neq; in motu cõtinuo eſt, frigidusq́; ac denſus, & ſine principatu exiſtit, ad longius tempus debere extendi ſignificat. Eodem modo & diſpoſitio, ſi quidem difficilem motum habuerit, frigidiorq́; fuerit ac denſior, diu duraturum: ſin autem facilè moueatur, calidiorq́; fuerit, & rarior, cito ſolutum iri. Similiter & de cauſis eſt iudicandum. Eas igitur quæ cum magno ac repentino certamine fiunt ſolutiones morborum (quæ præcipuè criſes vocantur) febrium earum quæ ex calidis humoribus accenduntur, proprias eſſe eſt putandum.

Febriũ diuiſio.

Febrium lõgitudinẽ & breuitatẽ deprehẽdi poſſe ex nõtitia humorum ex quibus gignuntur, uel diſpoſitionũ patiũ a quibus pcedunt.

Criſes repentinæ, uiolentæq; calidarũ febriũ ſunt propriæ.

Poſt has, earum, quæcunque membrorum ſunt principatum habentium, facilè mobiles calidæq; diſpoſitiones. Ephemeræ verò, & hecticæ febres, ſine magna perturbatione, & minimè ſubitas faciunt permutatiões. Ergo in omnibus inflammatis particulis conſtipatio ipſa, quæ locum probè difflari prohibet, ſtatim quidem putrefacit humores, ſimulq; quendam calorem excitat, qualis & in reliquis omnibus putreſcentibus gignitur. Cuius caloris modus, quum ſimplex fuerit, neceſſariò alicui earum, quas diximus, febrium aſſimilatur: vel potius vna ex illis eſt, vel ad amaram bilem, vel ad atram, vel ad pituitā attinens. Omnino enim humor qui inflammationem efficit, vel flauæ bilis eſt, vel atræ, vel pituitæ. Si igitur impermiſtæ multæq; flauæ bilis fuerit, tum facit eryſipelata, & eos qui herpetes nominantur: ſicuti ſi nigræ, cancros, & phagedænas, aut elephantos, aut aliquem ex his adeò incurabilibus morbis. Quæcūque verò ingruente pituita in tumorem attolluntur, hæc œdemata nuncupantur. At qui ſanguis atræ bili eſt permiſtus, duras gignit inflammationes: eryſipelatibus verò ſimiles, qui amaræ: inflatas, qui pituitæ. Quum verò ipſe ſecūdum naturam ſe habens ſanguis, truſus in locum fluxioni obnoxium putruerit, hic quidem affectus inflāmatio eſt. Simplex verò ex ipſa febris accenditur, maximè ephemeris ſimilis, quæ ex inflammationibus inguinum accidunt. Nam & ipſa inguinis inflammatio ex optimo ſanguine fit. Liquet autem, quòd quum hic putreſcere cœperit, non amplius bonus remanet, ſed iam ad amaræ bilis naturam tranſit. Atque in hoc illud ſeruatur, triplex eſſe genus vniuerſum ſimplicium febrium. Quæ enim ex ſanguinis putredine fit, iam quodammodo biliosa eſt. Etenim ſanguis ex moderato calore gignit: flaua autem bilis, ex maiore: atra verò ex impenſè immodico. Quicquid igitur pingue ac tenue in ſanguine

[Margin notes:]
Cōſtipatio febrem qua ratione gignere poſsit.
Inflammationē gignit uel flaua bilis, uel atra uel pituita.
Bilis quos edat humores.
Atra bilis quales tumores gignat.
Pituita gignit œdemata.
Sanguis producit proprie dictam inflāmationem.
Sanguinē putreſcentē ad amaræ bilis naturā tranſire.

eſt, fit flaua bilis: craſſum verò, ac veluti fæx, quando immodicè exaruerit excalfactũ, atra. Flaua etiam bilis, quandoq; in atram conuertitur, quum aſſata fuerit. Omnes igitur quæ in particula aliqua accenduntur febres, vnum aliquem ex dictis, vel ſimplicem, uel compoſitum characterem habebunt. Qui verò ſingulas per ſe febres exquiſitè cognorit, earum is miſtionem non ignorabit. Ephemeræ febres ſolius ſpiritus ſunt paſſiones, abſq; humorũ putredine, aut mem bri inflammatione, niſi inflammatis inguinibus accidant. Earum autem generationis ſunt occaſiones com munes, vigiliæ, cruditas, triſtitia, timor, curæ, iracundia, deuſtio, refrigeratio, laſſitudo, ebrietas, & quæcunq; ſimilia. Communiter omnium pulſus promouetur ad paruitatem, atq; frequentiam: & nonnunquam ad magnitudinem. Exquiſitè autem ſeruat eam quæ ſecundum naturam eſt, æqualitatem, mollitiem, & ordinem. Sic & vrinæ, nonnullæ quidem, ſuſpenſiones, nonnullæ verò ſubſidentias bonas habent: quædam autem nebulas. Omnes verò probè coloratæ ſunt: ſicuti & in omnibus calor vapidus eſt: atq; ab omnibus ipſis abſunt maligna accidentia. Communes autẽ ſunt omnibus & vrinæ ruffiores. Cæterùm iis qui ob triſtitiam febricitant, acrimonia potius adeſt, quàm multitudo caloris: ſicuti iis qui ob iram, contrario modo. Sed & tenuitas corporis in iis qui triſtitia, quàm in iis qui curis vexati ſunt, manifeſtius apparet, & oculorũ concauitas, & inſolita quædã decoloratio. Et hæc quidem communia omnium etiam aliorum, qui quocũq; modo cogitationibus impliciti fuerint, indicia ſunt. Sed præcipuè ex oculis ſunt diſcernẽdi. Licet enim ex his etiam in ſanis animi affectum coniicere. Eos qui nimium vigilauerunt diſtinguit decolorationis modus: ſubtumida præterea ipſis eſt facies: palpebrasq; nõ facilè attollunt: oculosq; habent præhumidos. Iracũdis

Humorũ generationes atq; trãſmutatiões.

Febriũ miſtionẽ non ignorabit, qui ſingulas ſimplicium cognorit.

Ephemeræ febres, ſolius ſpiritus ſunt paſſiones.

Ephemerarum febriũ cauſæ.

Ephemerarum febriũ indicia.

Triſtitiam quę ſigna arguant.

Oculorum ex ſignis, in ſanis etiã animi affectus cognoſci.

Vigiliis maceratorum ſigna.

Iracundorum ſigna.

neq; oculorum concauitas, nec manifeſta ineſt decoloratio. Sed nec magnitudo pulſuum aufertur. Eorũ verò qui febriũt ex laſſitudine, cutis eſt ſiccior, quàm in aliqua alia febrium ephemerarũ. Quæ ex denſata cute febres oriuntur, ſolæ inter oẽs ephemeras in paſſione aſtricta conſiſtunt: facileq; dignoſcuntur ex tactu: ſicuti & aridæ febres quæ ex laſſitudine fiunt. Caliditatis autem motus in iis quodammodo augeſcit. Earum verò febrium ephemerarum, quæ ex bubone accenduntur, pulſus maximi ſunt, veloces, atq; frequentes, caloŕq; plurimus, qui poſt ſtatum ſtatim ex profundo attollit, ſed ſuauis. Præterea rubea facies magna ex parte ipſis ineſt, & maior tumor, & vrinæ ſubalbæ. Communis autem his febribus ineſt æqualitas pulſuũ. Quia verò nulla hecticarum febrium in primis diebus, ſed in progreſſu temporis fit, de illis non agemus impræſentiarum.

Febrientiũ ex laſsitudine ſigna.

Ephemeræ ex denſata cute.

Ephemeras ex bubone ortas, quæ arguant.

Hecticarum febrium nulla fit ſtatim in primis dieb⁹: ſed in progreſſu.

GALENI PERGAMENI DE CRISIBVS.

Liber III.

VBI MORBVS SVBITO ad ſanitatem peruenit, ea permutatio omnium optima eſt, atq; ideo ipſam per excellentiã criſim vocamus. Ex aliis autem permutationibus, quę quidem ad ſubitam mortem fit, mala criſis exiſtit. Quæ verò ali quam effatu dignam mutationem efficiunt, non tamen integram ſolutionẽ, imperfectæ criſes vocantur: ſicuti & quæ ſenſim emoriente vel virtute, vel morbo contingunt: quæ ſolutiones ſimpliciter: non criſes vocari debent. Sola igitur ſubita ad ſanitatem conuerſio, ſimpliciter criſis vo

Criſis per excellentiã, dicitur ſubita permutatio morbi ad ſalutem.

Criſis mala.

Criſis imperfecta.

ratur: quæ fit ſubitis quibuſdam excretionibus aut effatu dignis abſceſsibus. Quicunq; enim aliter quieuerint, retrocedunt malignius. Antecedit autem huiuſmodi excretiones abſceſſusq; non mediocris perturbatio in ægrotantis corpore. Nam anxietates, vigiliæ, dementiæ, graues ſomni, reſpirationes difficiles, vertigines, ſenſuum difficultates, dolores capitis, colli, ſtomachi, & multorum aliorum membrorũ: non nullis verò aurium ſonitus, & vanæ ante oculos apparent imagines, & lachrymæ inuoluntariæ effluunt, & vrina retinetur, & labrum agitatur, & aliquid tremulum fit, obliuio præterea, & præſentiũ ignorantia, & vehemens rigor accidit, & plurimum acceſsio conſuetam anticipat horam, & multus æſtus, ſitisq; inexpugnabilis ſequitur: clamant & ſaliunt, ſicuti furentes, nec poſſunt in eodem ſitu recumbere. Deinde repente multus ſudor erumpit, aut vomitus non exiguus inſequitur, aut venter ſubitò ſoluitur, aut abundans fit fluxus ſanguinis, aut hæc omnia ſimul contingunt, vnde non paruus inuadit timor adſtantes. Vt igitur qualem ſit habitura exitum præſens criſis, agnoſcas: præuideas autem futuram: primùm ac maximè omnium expendendæ coctiones ſunt ex vrinis, alui excrementis, atq; ex ipſis ſputis. Quippe neminẽ vidi intereuntem, qui præcedentibus coctionibus, criſim ipſam habuiſſet. Non tamen æqua omnium ſignorum dignitas exiſtimanda eſt: ſed in morbis quidem thoracis atq; pulmonis, præcipuè ſputa ſunt exploranda: non tamen vrinarum contemplatio explodenda: ſed & excrementa ſunt inſpiciunda. Si verò tantùm febricitent abſq; alicuius viſceris affectione, * aut ſi etiam aliquid eorum quæ circa hepar, renes, veſicam, atq; ſplenem habentur, phlegmone obſeſſum ſit, maximè vrinis eſt intendendus animus. Sicuti ſi circa ventriculum paſsio conſiſtat, pri-

Criſis optima fit cum ſubitis excretionibus aut effatu dignis abſceſsibus.

Criſim præuenientia ſymptomata.

Concoctiones eſſe expendendas, ad cognoſcendam præſentem criſim, ac præuidẽdã futuram.

Interiiſſe aliquẽ qui criſim poſt coctiones præcedẽtes habuiſſet, non uidit Galenus unquam.

Excretiões corporis, quæ in quibus morbis pcipue ſint expẽdendæ.

mum excrementa alui inſpicienda: ſed neq; interim ſunt negligendæ urinæ. Primum itaq; & maximũ inſtantis bonæ criſis indicium, ſunt concoctiones. Secundum autem, quòd ab aliqua die indicatoria, indicata prius fuerit: cui annexa ſit diei ipſius iudicantis facultas. Deinceps verò inſpicere oportet, & ſpeciem morbi, & morem: ac poſtea ſi formæ morbi, ipſa excretio reſpondeat. Etenim ſi febris exurens ſit, vel ſanguis è naribus profluet, vel poſt vehementem rigorem ſudor multus & calidus per totum corpus manabit: aut per vomitum, aut per aluum, biliosum aliquid excernetur. Ita & tertiana vomitibus & excrementis biliosis, & ſudoribus toto corpore fluentibus, finiri debet. Plurimum autẽ pituitæ in febribus excernitur quotidianis, & multi per totum corpus ſudores fiunt. Finit autem & phrenitidem ſudor multus, præcipuè ſi calidus è capite fluxerit, ſudante ſimul reliquo corpore. Contingit etiam interdum, vt per ſanguinem fluentem è naribus phrenitis etiam ſoluatur. Non tamen lethargus, aut peripneumonia fluxum ſanguinis amãt. Inter ipſas autem pleuritis medium obtinet locũ. Lienis etiam, hepatisq; ſoluit inflammationes, ſi ſimul adſit acuta febris, ſanguis è naribus profluens: ſicuti & reliquas omneis, quæ ſub præcordiis fiunt, feruentes & acutas inflammationes. Oportet autem per directũ fluere ſanguinem, ex dextra quidem nare, patiente hepate, vel locis ſub dextris pręcordiis poſitis: ex ſiniſtra autem, liene, & locis vicinis. Iuuat etiam & ſudor bonus omnes quæ ſunt iuxta præcordia inflammationes calidas & acutas. Hepatis verò conuexæ quidem partes patientes, fluxibus ſanguinis è nare dextra, ſudoribus bonis, copioſisq; vrinis ſoluuntur. Cauæ autem partes excrementis bilioſis atq; ſudoribus: nonnunq̃ verò & uomitibus. Sudores tamen omnibus febribus proprii ſunt, & præcipuè exurentibus. Finiunt autem

Criſis bonæ & inſtantis indicia.

Ardẽtis febris ſolutio cũ quibus excretionibus fiat.

Tertianæ ſolutionem excretio bilis teſtat.

Quotidianarũ ſolutio, quas excretiones adferat.

Phrenitis quibus excretionibus ſoluitur.

Sanguis e naribus, atq; e directo profluẽs quas ſoluat inflammationes.

Hepatis partes quibus excretionibus ſolui ſoleant.

Sudores omnes ſunt febribus proprii.

quartanas febres, ſi atra ſimul cum eis atque varia excernantur: ſemitertianas uerò, ſi biliosa ſimul & pituitoſa. Soluunt etiam parotides, lethargos, reliquosq; omnes affectus capitis. Porrò cæteri abſceſſus, febres omnes diuturnas ſecurè ſoluere conſueuerunt. At verò ægrotantis ætas atque natura, præterea victus ratio antecedens, locus in quo ægrotat, anni tempus, præſensq; ſtatus temporis, veniūt conſyderanda. Atque ex his quæ diximus licet exercitatis viris præſentem criſim cognoſcere. Ad præcognoſcendam uerò futuram, illa quæ nuper diximus, unà cum natura morbi ſimiliter expendenda ſunt. Poſt hæc autem & acceſſionum circuitus ueniunt conſyderandi, an per tertiū, uel per quartum, uel per ſingulos dies eueniāt: uel nullo modo eueniant, ſicuti in ſynochis accidit. Si enim properauerint, ac ſemper proportionabiliter anticipauerint horam, aut multo vehementius infeſtauerint, & per tertium occurſauerint, cito criſim ſubſequuturam denunciāt. Si uerò lentè moueantur, atque eadem inuaſerint hora, & ſingulis diebus fiant, poſt longius tempus criſim futuram portendunt. Præterea coctiones inſpicere oportet: quarum inſignes permutationes, ſi in diebus indicatoriis accidant, indicia ſunt, quod ſequentes iudicatorii dies ægrotum abſoluent morbo. Minimè autem cōtingit, febrem omnia ſigna ſecuriſſima habentem, nec illam, in qua ſunt omnia maximè pernicioſa, alteram quidem non liberare, alteram uerò non occidere in primo quaternario ægrotantem. Quum autem unaquæque acceſſio quatuor habeat partes, principium, augmentum, ſtatum, & declinationem: uel has omnes breui tempore acceſſio percurrit, uel tardo: uel nonnullas quidem citius, nonnullas uerò ſerius. Si omnes igitur celeriter peragat, manifeſtum inde fit, quòd ad criſim properat: omninoq; huiuſmodi febris eſt de numero intermittentiū. Neque

Sudores quos diſſoluant affectus.

Criſi futuræ præcognoſcēdæ quæ requirantur.

Synochas febres nullū habere circuitū.

Criſim cito & tardius futurā, quæ indicent.

Coctionū permutatiōes quę indicent.

Acceſsiōes ſingulæ quatuor ſortiuntur tempora: initiū, augmētū ſtatū, & declinationē.

enim contingit, ut illa quæ omnes celeriter peragat, amplius cõtinua permaneat: ſicuti neq; vt quæ in omnibus partibus prolixitatem ſeruat, ſit intermittens: Voco febrem intermittentem, quæ ad infebricitationem peruenit. Porrò febris ſynochi longus eſt ſtatus: ✳ imò verò tota hæc febris ſtatus eſt. Quum igiẽ morbi ſpecies, & magnitudo, & motus, & mos inter ſe diſtinguantur: & ſpecies quidem ſit ex propriis accidentibus cognita: magnitudo verò, ex eorũdem quantitate: motus, ex tempore acceſsionis partium: mos, ex accidentibus ſuperuenientibus: his quoq; adiũcta conſyderatione temporis anni, & naturæ, & regionis, & ſimilium: nunquid morietur æger, aut ſeruabitur, ad hæc tria reſpiciẽs inuenies, ad ſpeciem, & morem, & magnitudinem: ſed præcipuè morem expendere oportet. Vtrum verò per criſim terminabitur morbus, aut non, primùm quidem ex motu ac magnitudine inſpicies: deinceps autem ex ipſius ſpecie: poſtea ex anni tempore, & ex aliis quæ eiuſdem ſunt ordinis, & ex ſuperuenientibus accidentibus, quæ vel vnà cum criſi ab initio inuadunt, vel paululum anticipant. Nam quum ſuperuenientia accidentia diuidãtur trifariam: in ea ſcilicet quæ morem morbi natura oſtẽdere apta ſunt: & in ea quæ affuturam proximè criſim denunciãt: & in ea quæ non ſolùm ſigna, ſed etiam cauſæ criſis exiſtunt: primum quidẽ ex his ſimplex eſt genus: ſecundum verò & tertium, non ſemper, neq; idem facere, neq; oſtendere eſt aptum, ſed variatur ſecũdum tempora. Si æger igitur primo die habeat ſigna ſalutis manifeſtisſima, huic in primo quaternione ſoluetur morbus. Vtrum verò per ſolutionem vel criſim, magnitudine & paruitate diſtinguit. Magna ſiquidem, iudicantur omnino: parua autem dũtaxat ſoluuntur. At dies criſis ex ipſo motu inuenietur. Nã ſi febris ſynochus fuerit, nullusq; acciderit error, ſperandum eſt

Intermittens febris eſt, quæ ad integritatẽ definit.

Synocha febris tota unus ſtatus exiſtit.

Morbi tempore ... (manuscript note)

Criſim ſalutarẽ aut pnicioſam cognoſces, ad ſpeciẽ morbi, morem, & magnitudinem, ſi reſpexeris.

Solutio morbi, ſit ne futura p criſim, an ſecus unde cognoſci poſsit.

Accidentia ſuperuenientia, trifariã diuidi.

Synochos diuerſas eſſe a cõtinuis febribus.

criſim quarto futuram diē. Si verò continua fuerit, magnitudinem ac motum inſpicere oportet. Conuenit nanque in tertio vel quinto die criſim fieri: in tertio quidem, ſi morbus ſit magnus, ac motum habeat velocem: in quinto autem, ſi nec valde magnus ſit, nec moueatur velociter. Oportet enim criſim in idē tempus incidere cum acceſſione. Ob idq́; raro accidit, vt in quarto die continuarum criſis videatur. Continuæ itaque febres, quæ in acceſsionibus criſim habent, tertio die, vel quinto, rationabiliter finiuntur. Adiuuat motus celeritatem morbi magnitudo, & anni tēpus, & regio, & ætas, & quæcunque alia amaræ bili conueniunt. Tarditati autem motus inſunt contraria. Cæterùm principii ſigna, ſi diutius perſeuerarint, diuturnum fore morbum ſignificant. Augmenti verò, ſi in quarta vel ſeptima die apparuerint, ſperādum aliquid in quartodecimo eſt: * id tamen vndecimo deſignabitur. Nam ſi hæc tria in eo die coniuncta fuerint, & motus velocitas, & febris magnitudo, & manifeſtum coctionis indicium, fiet criſis in quartodecimo. Si uerò ſolùm manifeſtū coctionis ſignum die vndecima appareat, nec tñ morbi magnitudo, aut morbi velocitas feſtinarint, tunc vltra diem decimūquartum differetur criſis. At ſi nec die quarto decimo aliquid innouatū fuerit, quod ſit exquiſitum, tunc ad diem * decimum ſeptimum eſt reſpiciendum. Si enim in eo apparuerit aliquod ſignum, id fidisſimum erit, quāuis ſit perexiguū, criſimq́; vigeſimi diei præmonſtrabit. Quæ igiť criſes poſt ſigna optima, & exquiſitam factæ fuerint coctionem, eæ neceſſariò erunt optimæ: quoniam & ſola coctio criſis celeritatem ſalubrē oſtendit. Exquiſita verò fit coctio, tēpore ſtatus. Quum igiť forma victus ad ſtatum inſtituať, & criſis optima in illo fiat, vtique oīum criſiū ipſe erit regula. Quæ enim huic eſt proximior, altera magis diſtante eſt potior. Quare in nulla re adeò

Criſis in idem coire tempus debet, cum acceſsione.

Continuæ febres cur tertio uel quinto die ſoluantur.

Motus celeritatem, tarditatēque adiuuantia.

Criſes optimę quæ.

Victus rōnem iuxta ſtatum inſtitui.

Status morbi, oīum criſeō eſt regula.

exercitandus eſt medicus, ut in ſtatus præcognitione. Etenim quicũq; morbi ſtatus tempus præterierint in iudicati, hi ſine criſi perſeuerant, & paulatim ſoluuntur: nullumq́; periculum eſt, ſtatus tempore elapſo, quantum iudicio aſſequi poſſum. Qui uerò perierunt in declinationibus, omnes ii, aut proprio ſunt, aut errore medicorum, extincti: nequaquam autem ui morbi. Vbi enim natura ſuperior euaſit, reſtititq; uehementiori morbi conatui, & quæ infeſtabãt oppresſit (hoc enim eſt ipſa coctio) fieri non poteſt, vt deinceps ſuccumbat. Quòd ſi à morbo non vincatur natura, mortem ſubſequi, nullo modo contingit. Siquidem nihil aliud mors eſt, quàm omnimoda naturæ proſtratio. Igitur an moriturus ſit æger, nec ne, præcognoſcet nemo, niſi ſtatus tempus præſciuerit. Vt autem ſcire non poſſumus, an portando oneri quiſpiam ſufficiens erit, hominis robore, oneris magnitudine, ac viæ longitudine antea non exploratis: ſic nihil de ægrotantis ſalute prius pronunciare licebit, quàm magnitudinẽ morbi, naturæ robur, ac futurum ſtatum inueſtigarimus.

Status præcognitio maxime curæ eſſe medico debet.

Status tẽpore elapſo, ſolui paulatim morbos, omneq; abeſſe pĩculũ.

Mors eſt omnimoda naturæ proſtratio.

Prædicturus ſalutẽ uel mortẽ debet pri⁹ magnitudinẽ morbi, naturæ robur, ac futurũ ſtatum inueſtigare.

At verò ſi ex tribus iis cognouerimus, nunquid liberabitur aut morietur æger, colligere ita poterimus aliquid de criſis tempore & modo. Nam ſi morbus inueniatur ſalubris, & neq; eius acumen, nec magnitudo feſtinẽt, nec error aliquis comittatur circa ęgrum, ſtatus tempus criſis expectat: quæ ſanè optima erit: vt quæ morbo concocto fiat. Si verò vel propter morbi magnitudinem, vel motus celeritatem, ante ſtatũ criſis venire cogat, tanto hæc deterior optima erit, quantum ſtatum anticipauerit. Quòd ſi neq; vſq; ad ſtatum ſufficere posſit, neceſſum eſt ægrũ ex hoc morbo interire, non tamen omnino propter ſtatum. Criſis enim vel in ſtatu, vel parum ante ipſum fit: mors autem, in tribus temporibus, principio, augmento, & ſtatu.

Criſisquo morbi tẽpore fiat. Morsquo morbi tempore accidat.

Porrò vbi quis ſubitò liberatur à morbo, omnino huic

huic aliqua euacuatio effatu digna, aut abſceſſus contingit: præcedente tamen inſigni quadam perturbatione. Atq; hunc ſanè ſolutionis modum vocamus criſim. Eſt & alius ſolutionis modus, vbi ſcilicet non omnino abſoluitur æger: quæ criſis dicitur imperfecta. Vbi verò morbi paulatim & citra perturbationem ſoluuntur, ſolutio illa per abuſum criſis vocatur. Ac tres quidem hi ſunt modi * permutationis morborũ, quũ ægrotus eſt euaſurus: tres verò alii iſtis proportionales, quum videlicet eſt moriturus. Vel enim ſubitò moritur, cum perturbationibus, euacuationibus, vel abſcesſibus momẽtaneis: vel mortem non ſubit quidem ex iſtis, ſed multo deterius euadit. Vocentur autem hę duæ criſes non bonę: quarum prima quidem perfecta: ſecunda imperfecta exiſtit. At tertia ſpecies malæ permutationis, quæ hominem paulatim ducit ad mortẽ, arefactio dicatur. Eſt & quartus modus ſubitæ permutationis ad peius, ſine magnis excretionibus, vel materiæ in aliquem locum affluxibus: quam neq; criſim appello. Statuens igitur aliquam eſſe vitalem potentiam, ſtude vt agnoſcas * ipſius ita in robore, vt in imbecillitate, diſpoſitionem. Vbi verò in his exercitatus iam fueris, cura deinceps, vt omnes morborum, tam in magnitudine, q̃ in more differentias, & poſt hæc, futuri ſtatus præcognitionem, perdiſcas. Quæ vbi accuratè didiceris, tunc te exerceas oportet in cõprehendenda per exquiſitam coniecturam, tam morbi magnitudine, quàm ægrotantis robore: & quanto hæc tempore poſſint perdurare. Sicuti enim qui ſigna omnia bona præ ſe fert, in primo quaternione integrè liberabitur: ita qui omnia mala, intra primũ quaternarium morietur. Cæterùm qui quidem liberatur, omnia morbi tempora vniuerſalia pertranſit. Moriturus verò, ad declinationis tempus pertingere minimè poteſt: * imò nec neceſſariò ad ſtatum. Contingit quip-

Permutatiõis morborũ tres differentiæ.

Criſis perfecta quid.

Criſis imperfecta.

Cris per abuſum quãdo dicatur.

Permutationis morborũ, quũ æger eſt interiturus, tres modi.

Criſes non bonæ.

Arefactio.

Euaſurus morbũ, neceſſaria debet tranſire illius uniuerſalia tempora.

Moriturus, ad declinationis tempus, pertingere minime poteſt.

Criſim ut moriatur quiſpiã, non eſſe neceſſariam.

pe ipſum in augmenti & principii etiam tempore mori, Criſim verò ſubire non eſt neceſſarium, & maximè ſi in principio morbi moriatur. Hoc autẽ accidit, ubi natura à morbo plurimum ſuperatur. Tunc ſiquidem nec certare aduerſus ipſum aggreditur. Atqui ſine certamine nõ fit criſis. Hic igitur eſt quartus modus mortis, qui nulli ſalutarium aſſimilatur. Nemo ſiquidẽ ſubitò morbum euaſit ſine criſi. Multi verò ſine hac ſubitò intereunt: plurimiq; in acceſſionum principiis: illi præſertim qui propter materiæ multitudinem, & craſſitiem, aut inflammationis magnitudinem, exitialiter laborant. In acceſſionum etiam particularium declinationibus, ob virium imbecillitatem moriuntur. In totius autem morbi declinatione, nullus vnquã extinguitur propria morbi rõne, ſed ob errorẽ cõmiſſum. Quandoquidẽ vbi morbi ſtatus præteriit, natura euaſit ſuperior. Alioqui non declinaſſet morbus. Fit autẽ ſemper vehemẽtior pulſus, æqualiorq;, & ordinatior, in optima declinatione. Debilior verò, iordinatior, & inæqualior, in exitiali. Tres itaq; ſunt oẽs mortis modi iis qui ſine criſi moriuntur. Primus quidem in acceſſionum principiis: qui in magnis inflãmationibus principalium membrorum contingit plurimũ: vel ob humorum multitudinem, craſſitudinem, & tenacitatẽ. Secundus, in tempore ſtatus, à morbi vi natura ſuperata. Tertius in declinationibus, qui rariſſimè accidit, vigore ſoluto vitali. Horum verò nullus contingit cum criſi. Neq; enim morbum depellere in huiuſmodi mortis modis ab initio natura tentauit. Vbi verò tentauerit, ſed ſuccubuerit, malam criſim talem euentum appello: fitq; omnino cũ excretionibus aut abſceſſibus momentaneis. Sicuti autem in malis criſibus eſt plurima incertitudo, coniecturaq;, ita in bonis ſcientia, & firmitas præualet. Determinati ſiquidem ſunt, atque ordinati naturæ motus; ſi & valida ſit, & dominetur

Criſis non fit abſq; certamine.

Nemo abſq; criſi ſubito morbum euaſit.

Mori abſq; criſi quibus contingat in acceſſionum principiis.

Mori cur nemo poſſit in totius morbi declinatione, niſi ob errorem cõmiſſum.

Mortis eẽ tres modos iis qui abſq; criſi moriuntur.

Naturę motus qñ determinati, ordinatiq; ſint: & qñ item contrarii.

materiæ, propriasq́; perficiat operationes. Indetermi nati verò, inordinatiq́;, & incogniti, ſi quando ſuccumbat. Porrò ſi morbo pernicioſo exiſtente, quarto die letalia ſigna ſe oſtendant: ſi quidem imparibus diebus acceſsio fiat, ſeptimo accedet criſis: ſi verò plu ribus, ſexto. Certiorem tamen expectationem faciet ipſius morbi motus. Nam ſi is acutè moueatur, criſim ſexta die venturam ſignificat. Sin verò tardè, ad ſepti mam differetur. Quumverò dies indicatrix nullum de mala criſi futura ſignum oſtenderit, præcognitio eius minimè facilis erit. Eſt autem primum & maximum morbis mortalibus ſignum, q̃ ſine criſi mors ſit ſubſe quutura, virium imbecillitas. Secundum verò, ſi nullum adſit ſignum coctionis: & præter hæc, ſi magnus ſit morbus, malignusq́;, & moueatur celeriter. Quum enim hæc affuerint, omnino abſq; criſi mors ſubſeque tur. Mortis autem dies præcognoſcitur, quanto ſupe ret morbus naturam, conſyderando: & grauiores acceſsiones inſpiciendo. Si enim effatu dignus fuerit exceſſus, & parũ reſiſtere adhuc vis naturæ videaẽ, mors cito ſubſequetur. Si uerò contraria affuerint, tardius.

Mortem abſq; criſi acceſſurã, quæ indicent.

Mortis dies qua uia cognoſcatur.

Sit igitur gratia exempli multus exceſſus, non tñ manifeſtus, an ad vnum diem, uel duos extendi poterit: hoc certè diſtinguetur acceſsionum circuitibus. Quo enim die debet acceſsio fieri, in illo morietur. Conſtet rurſus morbum eſſe exitialem: nec multam proſtratio nem virium adeſſe. Liquet primum ex hoc mortẽ non eſſe propinquam. Deinde inquirendum eſt, an criſis fie ri poſsit. Si igitur virtus robuſta fuerit, & morbus mo ueatur velociter, & aliquod ſignum coctionis affuerit, non extra rationem eſt, q̃ natura tentabit criſim. At ſi virtus quodammodo ſuccubuerit, ac morbus tardũ habuerit motum, nullumq́; adfuerit coctionis ſignũ, in hoc ſubſequi haud criſim continget. Itaq; optimæ criſes in ſtatibus fiunt: in augmentis verò, ſi ſalus ſit

Criſim q̃n tentabit natura.

Criſes optimas fieri in ſtatibus.

ſubſequutura, vel imperfectæ, vel non ſecuræ. At in morituris, vel interimunt ſubitò, vel magnam ad peius mutationem efficiunt. In principio autem morbi, criſes non fiunt. Quando igitur futura criſis oſtenditur, & nox præcedens moleſta fuerit, & poſt ipſam acceſsio citius inuaſerit cum quibuſdam inſolitis accidentibus, neceſſe eſt in eadem acceſsione fieri criſim.

Qualia autem futura ſit criſis, vtrum per ſanguinis fluxum, vel vomitum, vel ſudorem, vel per aliquod aliud ex iis, quæ ſæpe enumerauim⁹ antea, author bonarum diſciplinarum Hippocrates accuratisſimè expoſuit, quum in primo Epidemiarũ libro, tum vel maximè in commẽtario prognoſticorum. In vniuerſum autem, nihil aliud oportet cõſyderare in modo criſis, præter naturæ ipſius inclinationem. Diſtinguendum autem eſt, an calidus & acutus ſit morbus, criſisq; in primis fiat periodis: quippe neceſſe eſt tũc poſt criſim, non abſceſſum, ſed excretionem ſubſequi. At tardi & diuturni morbi per abſceſſus quieſcere conſueuerunt; præcipuè ſi vrinæ tenues & crudæ longo tẽpore exierint. Nam ſi multam & optimam ſubſidentiam habuerint, rationabile eſt morbum potius paulatim concoctum iri: non per abſceſſus ſoluendum eſſe. His præfinitis, deinceps conſyderandum eſt, ſi quidem per excretionem debeat terminari morbus, nunquid profluuium ſanguinis, vel vomitus, vel ſudor, vel alui ſubductio ſequetur: ſi verò per abſceſſum, quod nam membrum, & quis articulus abſceſſum ſuſcipiet. Cæterùm in iis qui per excretionem debent terminari, dupliciter diſtinguere oportet, & futuræ excretionis ſignis ſi affuerint: & aliorum, ſi minimè adſint. Si igitur præter rationem aluus ſupprimitur, vel vrina, iam prope criſi exiſtente, rigorem ſperare oportet. * Qui ſi accidat, diſtinguendum tunc eſt, nũquid ſudor poſt ipſum ſequatur, vel vomitus, vel ſubductio ventris, vel ali-

Naturæ ipſius inclinationem tantũ eſſe conſyderandã, ad criſis modũ inueſtigandum.

Acuti morbi ꝑ excretiones, ut diuturni ꝑ abſceſſus, magis ſoluuntur.

Rigor quando expectãdus ſit

qua horum, vel omnia. Et primum quidem ad morbi ſpeciem eſt inſpiciendum. Si enim exquiſitè fuerit incendens, ſtatim certior erit rigoris ipſi⁹ præcognitio. Quod enim incendit, bilioſum eſt. Atqui bilioſus humor, vbi vehementius mouetur, rigorem facit. Poſt hæc autem & illud cõſyderandum eſt, nunquid vrinis tantùm, vel etiam aluo compreſſa, riguit. Si enim ambobus, neceſſariò rigor plurimus ſubſequetur. Si vrinis ſolis, conſyderare oportet, nunquid alui excremēta plura quàm priora, vel pauciora ante criſim exierint. Si enim * plura, manifeſtius motus naturæ ad hunc locum eſt agnoſcēdus. Sin pauciora, ad ſudores. Si verò & vomitus ſigna adfuerint, per has ambas criſes iudicabitur. At ſi vomitus ſigna non adſint, ſolos ſudores expectare oportet, & magis quando ægrotantes delirauerint increſcente acceſſione, & partes exteriores calidiores ac rubidiores extiterint, & vapor quidam calidus exeat, qualis antea non aderat. Quòd ſi pulſus etiam vndoſus fiat, & inſigniter mollis, adhuc etiam amplius ſudores expectare oportet. Durus autē pulſus, vomitus magis quàm ſudores præoſtendit. At altus, omnimodæ excretionis eſt index, perinde ac vehemens. Si verò magnus extiterit, motus ad exteriora potius, quàm ad interiora, ſignum exiſtit. Quū verò vterq; fiat modo duplici, hic quidē qui ad exteriora, per fluxum ſanguinis è naribus, atq; ſudores: alter autem qui ad interiora, per aluum atq; ſtomachũ: vndoſus quidem pulſus, ſudores: magnus autem, ſimpliciter ſanguinis fluxum præoſtendit. At motu ſuperante ad interna, quum non aderunt ſigna vomituũ, per ventris excrementa fiet criſis: ſi verò affuerint, & venter inſigniter ſubducatur, per vtraq; perficietur. Inæqualis autem pulſus in plurimis quidem criſibus fit, & præcipuè quum non fiunt ſine periculo & pugna. Vomituum ſigna ſunt oris ventriculi morſus, vnà cũ do-

Bilioſus humor uehemēter motus, rigorem facit.

Sudores cretici, qñ ſoli expectandi ſint.

Vndoſus pulſus nunciat ſudores.

Pulſus creticas excretiones ſignificantes.

Pulſus magnus præoſtēdit ſanguinis fluxum e naribus.

Inæquales pulſus quãdo per criſes fiunt.

Vomituum ſigna quæ ſint.

lore capitis:obortæ vertigines:agitatio labri inferioris,magnusq́; ſputi tenuis defluxus. Propria verò ſigna profluuii ſanguinis,quidam fulgoris motus oculis apparentes,quoniam humor eſt flauus. Obtuſiones aũt, quoniam multus,& tot⁹ ſimul elatus ad ſuperiora, ſpirituum meatus obſerat. Ita autem & oculi lachrymantur,ob multitudinem fluxus. Eodem modo rubidi aliquando videntur in malis: nonnunquam & naribus. Proprium verò ſignum ſanguinis fluxus è naribus eſt, etiam præcordiorum tenſio ſine dolore. Nam & hoc non paruum indicium eſt ſanguinis ad ſuperiora tendentis:ſicuti etiam difficultas reſpirationis:quæ cõtingit,ſanguine tranſeunte in thoracem. Si verò præcordia cum dolore extendantur,non modò fluxum ſanguinis nunciant,ſed etiam aliquam ibi adeſſe inflãmationem ſignificant. Sed & dolores capitis, qui quidem veluti mordaces ſunt,vomitum:qui verò quodãmodo graues atq; extendentes,pulſantesq́; & calidi, ſanguinis fluxum propriè ſignificant. Sic etiam viſcerum ſub præcordiis exiſtẽtium inflammationes,cauſæ ſunt ac ſigna ſanguinis fluxuũ,quando morbus per excretionem eſt iudicandus. Cæterùm ſi ex contraria parte fluat ſanguis,malum eſt:bonum autem, ſi ſecũdum rectitudinẽ viſceris,vt inquit Hippocrates. Quare præcordia dextra per dextrã narem bonam afferunt criſim:per ſiniſtram autem,ſiniſtra. Si verò per excremẽta alui ſit criſis ſubſequutura,manifeſtum quidem nullum eſt ſignum: ſed ex eo quod adſunt quidẽ criſis ſigna:deſunt aũt vomituũ,& fluxus ſanguinis, & ſudorum:colligere licet. Quãquam vel ſi nullum horum ſignorum adſit,non hoc tantùm modo,ſed etiã per hæmorrhoidas,fieri criſes contingit,& mulieribus p purgationes menſtruas. Non tamen impoſſibile omnino eſt talia diſtinguere. Grauitas quippe lumborum effatu digna,& tenſio,& dolor,menſtrua hîc antecedit. Hæ-

Sanguinem fluxurum per nares quæ prænũcient. (margin)

Præcordiorum dolor tẽſiuus, ſanguinis fluxũ e naribus,inflãmationemq; illius partis indicat. (margin)

Sanguis profuturus inflãmationibus uiſcerum,ſecundum eorum rectitudinem effluere debet. (margin)

Menſtruas purgationes creticas,quæ ſigna præcedere ſoleant. (margin)

morrhoides verò, non omnibus ſunt conſuetæ. Quibus autem ſunt conſuetę, in iis difficilè fuerit diſtiguere. Igitur aliis omnibus, quando adfuerint ſigna coctionis & criſis, vomitus verò non adfuerint, vel fluxus ſanguinis, vel ſudorum, omnino venter turbabitur. Si verò morbi ad abſceſſus conuerti videātur, communia quidem omnia indicia ſunt, vbi ægri ſalus deplorata non eſt, ꝙ neq; morbus ſoluatur, neq; vrina multa, & multam habens ſubſiſtentiam, ſed cruda & tenuis appareat. Propria verò non admodum diuturnorum morborum, ſi æger in difficiliorem reſpirationem repente incidens, breui quidem liberetur à tali reſpirandi difficultate: ſed excipiat ipſum ſtatim dolor, capitis grauitas, inexpugnabilis dormiendi neceſſitas, ſurditasq;. Huic ſiquidem in glandulosis poſt aures partibus, neceſſum eſt abſceſſum oriri. At ſi morbus fuerit inueteratus, neq; vllum ex his ſignis affuerit, ſed in ęgroto ex locis inferioribus vel grauitas, uel tenſio, vel * incendium, vel dolor aliquis apparuerit, huic abſceſſus ad partes inferiores eſt expectandus.

Criſis per abſceſſus futurę ſigna quę ſint.

GALENI PERGAMENI DE PRAECOGNItione. Liber Vnus.

CAP. I.

QVO'D FIERI NEQVEAT, vt quæ in ſingulis morbis ſunt euentura ægris, præcognoſcantur, quam plurimi Medici exiſtimant, O' chariſsime Epigenes. Poſtquam enim multos reperire eſt non in Medicina modò, ſed etiam in cæteris artibus, qui apparere, quàm eſſe, malunt: ſi quid in diſciplinis ineſt optimum, negligi cœpit: contra exquiri ea, è quibus

Diſciplinę omnes unde negligi inceperint.

vulgo plurimi fiāt: dicere inquam & agere in alienam gratiam, adulari, diuites & primarios ciues mane offi- cioſiſſimè ſalutare, comitari poſtmodum, domumq́; reducere: cœnantibus inſuper ſatellitum inſtar aſta- re, ſcurrasq́; agere. Atq; hinc eſt orta communis illa omnium artiū infœlicitas, quæ noſtra ætate irrepſit. Nam quod quidem ad medicam profesſionem perti- net, ſi quando aliquis medicorum qui rectè profiteat artem, aliquod ſymptoma ægroto affore prædixerit, rarum quiddam & mōſtroſum ipſi vulgo videtur: tan tumq́; abeſt, vt admirationi ſit, qui hoc prædixerit, vt etiam bene ſecum is agi putet, ni veluti impoſtorē aliquem auerſentur. Iam verò aliorum medicorū inui diam adeò grandem in ſe concitabit, vt ab eis tandem circūueniatur veneno (quo illi præcipuè inſidiari ſo- lent) aut pro ſplendido eruditionis ſuæ præmio, coga tur in exilium abire: id quod olim fuit Quītus paſſus: qui quum Romanis medicis, multis nominibus ante- celleret, Roma tamen eſt pulſus, idq́; falſo quodā præ textu, q̃ ægros perderet. Quare multi ſynceriſſimi vi ri, prauitatem, qua hæc noſtra ætas detenta eſt, explo ratam habentes, à turba & frequentia hominum, ceu à valida quadam tempeſtate & procella, in ſolitudinis ſalutarem portum ſeſe recipiunt. Atq; erunt profectò hi multitudini ignoti: cæterùm noti & amici primùm & maximè Diis immortalibus: deīde viris quoq; opti mis. * Quin etiam vitam tranquillam agent, ſinentq́; verſutos illos * eſſe apud vulgus admirationi. Porrò diuitum & præpotentium mollities, malorum omniū eſſe in cauſa videtur: qui voluptatem præferentes vir- tuti, eos quoq; nihili faciunt, qui quæ verè bona ſunt, norunt, & alios docere poſſunt: ſed potius totos ſeſe iis dedunt, qui voluptatem conciliant: hos ditant: hos admirantur: hos euehunt ſublimes: adeò vt ſaltatorū & aurigarum imagines inter Deorū ſimulachra ere-

Artium omniū infœlicitas unde emanarit.

Romanorū Medicorū inſidiæ. Quintus medicus ab inuidia olim fuit pulſus Roma.

Viri optimi cur ſubducant ſe in ſolitudinem.

Præpotentium mollities malorum omniū eſſe in cauſa uidetur.

ſtas videas. Viros autē eruditos, eatenus ſuſpiciunt, quatenus eorum opera indigent. Geometria igitur, & Arithmetica, ea dūtaxat ratione in pretio ſunt, ꝙ ad ſupputandas ſumptuū ratiunculas, aut domos extruēdas, vſum ferunt. Aſtronomia verò, & diuinatoria, ad præſciendas hæreditates vtūtur. Muſica, quatenus oblectare poteſt auditum. Philoſophiam autem harū omnium dominam, & demonſtratiuam diſciplinam, omnino negligunt: niſi quando rhetoribus ſophiſtica arte, inſtrumento ſanè maligno, vti in oratione eſt animus. Hi etiam in medica diſciplina neceſſarium illum vſum tantummodo ſpectant, neq; hunc ſatis exactè: ſed, vt Plato quandoq; ait, ſi quidem pueri & inſipientes, de Medicis & coquis ferre iudicium debeant, non parum proculdubio Coquus Medico præferetur.

Coquus medico præferet, ſi de utroq; ipſorū pueri & inſipictes ferre iudiciū debeant.

CAP. II.

QVVM igitur primùm Romam veni, horum omnium ignarus, nihilq́; eiuſmodi ſuſpicatus, ſtudui non equidem ex ſolis verbis, ſed ex operib⁹ ipſis, & morbos curando, & futura præcognoſcēdo, omnibus innoteſcere: quouſq; mihi tandē euenerunt quæ paulo ante dicebam. Etenim tunc in Eudemo Peripatetico mirè quartanam febrem ab aliis ignoratā prædiximus: qua quidem vbi ſe manifeſtè correptum ſenſit, me miris laudibus extulit, ceu in contrectando pulſu admodum conſummatum. Nam antea in ſola philoſophia me credebat præcellere: medicinā verò obiter attigiſſe: tametſi non ignoraret patrem meū apertis inſomniis admonitum, ex profeſſo me ipſam medicinam docuiſſe. Quum igitur cæteris medicis videretur, vt ſummo mane eius diei, in quo febris inuaſura erat, Eudemus Theriacem biberet, ipſe, vbi illi abierunt, rogauit me, ecquid mihi ſpei in pharmaci vſu foret. Aſt ego nihil cunctatus, reſpondi, pharmacum nō modò nihil præſidii allaturum, ſed potius ex ſimplici

Gal: ... commentarius.

Galenus Eudemo Peripatetico affuturā febrem quartanam prædixit.

Galenū inſomniis patris allectum, nauaſſe arti medicę operam.

quartana duplicem effecturum. Eam quippe illius medicamẽti vim eſſe, vt vitioſos ſuccos adhuc crudos mouere, & ad perturbationem perducere valeat: concoquere autem, aut per halitum digerere, nequeat: præſertim ineunte iam hyeme. Nec verò aliter contigit, q̃ ego ei affirmaram. Nam poſtridie ſummo manè accedentes medici, propinarunt illi theriacem, & ex vna & ſimplici, non modò duplicẽ, ſed triplicem reddiderunt quartanam. Quum igitur omnia vt prædixeram, eueniſſent, obſtupuit Eudemus, cunctiſq; aſtantibus, ordine ſingula expoſuit. Aderant enim ſorte quadã, ſi qui in vrbe Roma dignitate & eruditione erant celebres: vtputa Sergius, & Paulus, qui paulo poſt, prætor creatur: Flauius quoq;, & ipſe Vir conſularis, & Ariſtotelicæ diſciplinæ ſtudioſus: preterea Boethus, & Barbarus (erat enim hic Lucii Imperatoris auunculus, qui tunc Meſopotamiæ præturam gerebat) cum ipſiſq; Seuerus etiam Vir conſularis, & Ariſtotelicæ diſciplinæ addictus. Dein verò, poſtea quàm ex tribus illis quartanis, qua nam die ſingulæ ſoluendæ eſſent, prædicerẽ, quemadmodum etiam earum ortus prædixeram, nõ modò ex prædictione ipſa (quæ ad votum ſucceſſit) ſed ex curatione etiam inſignem gloriam ſum conſequutus. Atq; inde prima mihi inuidiæ origo extitit, cuum iam & ob artis opera, & ob vitæ integritatem, eſſe admirationi cœpiſſem. Porrò Antigenes Medicus, vnus ex Quinti diſcipulis, qui mirum in modum me irriſerat, quòd Eudemum tres & ſexaginta annos natũ, triplici afflictum quartana, hyemeq; media, curãdum ſuſciperem, parum abfuit quin poſtea, vbi vidit euentum rei, obrueretur terra. At Martianus calumniari cœpit meas prædictiones, ceu non ex Medica diſciplina, ſed ex diuinatoria quapiam arte profectas.

Theriacẽ poſſe crudes ſuccos mouere: cõcoquere autẽ, aut diſcutere p halitum, minime.

Barbarus, Lucii Imperatoris auunculus.

Galenus liberauit Eudemũ a tribus quartanis.

Galeni iactantia.

Antigenes medicus.

Martianus.

CAP. III.

COGNOVI autem atq; prædixi Eudemo cri-

ſim illius quartanæ triplicis certa quadam nocte futuram, ex pulſu ipſo. Siquidem arteriarum motus plurimum ſe efferebat in altum, ſecundum vtranque dimenſionem: quod nimirum contingere ſolet, quum natura infeſtantes ſuccos è corpore excernere nititur. Recenſens igitur illi omnia ea, quæ cæteras excretiones prænunciant: excretionis verò eius quæ per deiectionem fit alui, nullas neque proprias, neque efficaces eſſe notas aſſerens: tandem quia nullius ex cæteris excretionibus ſigna tunc apparebant, dixi alui profluuium eſſe expectandum. Cuius rei ſucceſſum ubi vidit Philoſophus, iam non ſolita moderatione, ſed clamans dicebat omnibus, En amici, Pythius Apollo per os Galeni vult, non ſanitatem modò ægris, ſed diem etiam vaticinari, in qua omnino ſint liberandi. Ipſe enim opportuno vſu theriaces me tribus quartanis afflictum, in ſanitatem aſſeruit, quas ex intempeſtiua illius exhibitione incideram: nec quicquã præteriit, quin omnia vti prædixerat, euenirent.

Galenus qua rõne Eudemo criſim triplicis quartanæ prędixerit.

Galen⁹ opportuno theriaces uſu, a quartana triplici liberauit Endemum.

CAP. IIII.

QVVM verò apud Eudemũ conquererer, de illa animi prauitate, quã medicis ineſſe videbã, qui in vrbe Roma clari habebant, Nolim, inquit ille, perſuaſum ſit tibi, viros natura probos, quum in hanc vrbem venerint, malos aliqua ex parte fieri: cæterùm qui iam antea prauo animo extiterant, quum hic & negotiorum materia abũdent, merceſq; multo amplior, quàm in aliis vrbibus, vndique alliciat eos, cernantq; quotidie multos ſibi ditari ſimiles, multiplices actiones eorum accuratè imitari contendunt: itaque multis de cauſis ad ſummam illam improbitatem deueniunt. Quòd ſi fortè improbi ab aliquo deprehendantur, habent alios in tanta vrbe quos adoriantur tutò, vtpote ſuorum morum ignaros. Vnde maximè fit, vt eadem ſemper perpetrare flagitia poſſint.

Romæ olĩ Medicis, q̃ hac noſtra tempeſtate infœlici, multo maior merces atque ſplẽdidior proponebatur.

Qui verò paruas ciuitates incolunt, capi lucri magnitudine nequeunt: tum quales ſint, facilius à ſuis conciuibus dignoſcuntur: nec ſi quid delinquant vel minimum, crimen ipſum ita callidè operire norunt. Cõtra euenit iis qui hîc degunt. Nam quæ improbè agunt, plurimos latent, vnde innata illa malitia facilè augeſcit. Etenim ignotis atq; imparatis imponere eſt facile. His auditis, me breui Roma diſcedere iam conſtituiſſe, reſpondi, vt q̃citisſimè fieri poſſet, illorum declinarem improbitatem. Ad hęc ille, non reſciuere, inq̃t, hoc decreuiſſe te. Quãquam ſi reſciſſent, quum ipſi aſſiduè mentiri ſoleant, eadem de te quoq; ſuſpicarentur. Quemadmodum enim ipſi, indocti pariter atq; inopes, iccirco vrbem hanc petunt, q; in patria vitã agere nequeant (neq; enim quę committunt quotidie, illic diu latere poſſent) alios etiam eadem de cauſa huc confluere exiſtimant, nec niſi pecunia onuſtos, abituros ſperant. Quum hæc & alia multa dixiſſet, adiecit poſtremò, veneno quoq; mihi molituros inſidias, vbi ad nocendum alia via deeſſet. Sic quippe iuuenem quẽdam in arte maximè exercitatum, vnà cum duobus famulis, fuiſſe ab ipſis extinctum. Ad hæc ego, gratias tibi ago pręceptor longè charisſime, q; mihi adeò exquiſitè, cuncta quæ ad eorum improbitatem pertinẽt, enarraueris. Ego enim poſthac * mihi cauebo ſedulò, tum ipſis cedens, tum inſcitiam ipſorum * disſimulans: atq; ex hac vrbe maxima, populiq; frequẽtia admirabili, in paruam & paucorum ciuium concedam, * in qua omnes inuicem nouimus, genus, eruditionẽ, mores, rem familiarem, ac dæmum omnem vitæ rationem ciuis vniuſcuiuſq;. Hæc quum ita facere decreuiſſem, inſcitiam eorum & improbitatem * redarguere deſtiti. Reſtitui tamẽ interim præter cõplures alios, tum Charilampis familiarem, tum Diomedem Rhetorem in Sandalario, morbo diuturno afflictũ. Quæ

Imponere imparatis eſt facile.

Galeni puſilla nimitas.

omnia, digna magna laude ſunt viſa. Quare me oēs magnopere ſuſpiciebāt, atq; venerabantur: magnūq; vbiq; erat Galeni nomen. At veluti in dies gloria, ſic pari quoq; paſſu augebatur inuidia.

Galeno degenti Romæ, cum gloria ex æquo augebatur inuidia.

CAP. V.

EO Tempore Flauius Boethus, Vir conſularis, ſummus virtutis amator, atq; diſcendi auidus, petiit à me, vt nonnulla ex diſſectionibus, hoc eſt, qua ratione vox conformetur, animantiaq; reſpirent, exponerem. In quem vſum hœdos atq; porcellos non paucos iam comparauerat. Siquidem non hæc modò animalia, ſed & pedeſtria ferè vniuerſa, eandem earū partium ſtructuram ſortiuntur. Ad illud igitur ſpectaculum, omnes ſunt conuocati quicūq; Romæ vel in Medicina, vel in Philoſophia clari habebantur. Inter cæteros autem aderat Adrianus Rhetor, qui nondū cauſas actitabat, ſed adhuc cum Boetho familiariter viuebat. Aderat & Demetrius Fauorini amicus: nec nō Alexander * Damaſcenus, Boethi præceptor, ad contradicendum promptus. Quum itaq; multis diebus haberetur cōuentus, monſtraui primùm, inſpirationē, thoracis eleuatione fieri: deprehenſione verò, expirationem. Dein muſculos quibus attollitur, & neruos qui ex ſpinali medulla procedunt, oſtendi. Præterea, q̀ ſpiritus, ſi abſq; uiolentia foras feratur, tacitam facit expirationem: quum verò vi multa, ſtrepentem, atq; ſonoram: quam etiam efflationem vocamus. Monſtraui inſuper aerem ſolum, dum efflatur, ac circa gutturis exitum à chartilagineis corporibus repercutitur, vocem efficere. Chartilagines verò ipſas, à muſculis: muſculos à neruis moueri: qui ſi abſcindantur, aut excipiantur vinculo, animal mutum redditur. Quæ omnia Boethus per notarios curſim conſcribi iuſſit, eorū commentaria apud ſe habere percupiens.

Flauius Boethus.

Adrianus Rhetor.

Demetrius.

Inſpirationem fieri dilatato thorace.

Expiratio fit thorace depreſſo.

Expiratio tacita, ſonoraq;, quō fiant.

Efflatio quid.

Aer ſolus efficit uocem.

Nerui mouentes laryngis muſculos, ſi abſcindantur, aut excipiant uinculo, mutū animal redditur.

Vox 9m.

CAP. VI.

Galenus qua rône quãdam matronam Romanam ex libidine ægrotare cognouit.

IAM verò rogatus interea ſum, vt mulierem quã dam inuiſerem, quæ noctes integras inſomnes ducebat, ac ſubinde decubitus formam permutans, ſeſe in lectulo huc & illuc iactabat. Quã quidem quũ febre omniq; affectu corporis vacare perſpicerem, hinc illã Pyladis cuiuſdã amore detentam cognoui, ꝙ eius nomine audito, non vultus illi modò permutabatur, ſed pulſus etiam contrahebant ſibi omnimodam inæqualitatem, vt qui ſatis perturbatum animum indicarent. Eiuſmodi nanq; pulſus in iis inuenias, quibus rem arduam aggreſſuris fluctuat anim⁹. Nec disſimili quoq; ratione diuitis cuiuſdam œconomum, nõ morbo, ſed mœrore confici deprehendi, quòd vniuerſæ adminiſtrationis, ad quam cogebatur, rationem reddere pro dignitate non poſſet. Ex animi enim conflictatione, & timore, pulſus ſtatim euariant.

Inæquales pulſus ineſſe iis, q facinus aliqđ magnũ ſunt aggreſſuri.

Pulſus uariari in perturbationibus animi.

CAP. VII.

HAVD abſimili induſtria Boethi filium, qui ſæpius recidebat in morbum, animaduerti, ob edulia, quibus clam explebatur, id ipſum perpeti.

CAP. VIII.

Boethi uxorẽ laborantẽ ſuffocatione uteri, qua ratione reſtituerit Galenus.

QVVM autem Boethi vxor laboraret muliebri profluuio, cui ſuperuenit poſtea grandis in ventre tumor, tractareturq; ab obſtetricibus, perinde ac ſi prægnans eſſet, cõtigit vt in prima balnei domo, grauisſimus dolor ſubitò eam inuaderet. Ab eo verò aquoſæ humiditatis vim adeò grandẽ excreuit, vt animo protinus linqueretur. Igitur clamore muliercularum audito, inſilio actutum, eamq; in vlnas excipiens, nardino vnguento os ventris perfricui: iusſiq; aſtantibus, vt partitis officiis, hæc manus concalfaceret: illa pedes: aliæ benecolentia naribus admouerent. Atque ita ſanè quàm celerrimè illam reſtitui. Erant autẽ inter fricandum, quæ ſpectabant ad ventris regionem, admodum mollia & præhumida. Fuit porrò viſum medicis vniuerſis, qui illuc confluximus, optimum fore,

ſi immodicam illam humidi affectus ſobolem exiccaremus: ita tamen vt curatio non per ſiccantia tãtùm, ſed quæ excalfacere ſimul poſſent, procederet. In maris itaq; arena & quidem excalfacta, eã reclinauimus. Talem autem ipſe illi victum inſtitui, vt quamminimo potu vteretur: frictionesq́; & vnctiones vniuerſo admoueret corpori, quæ ſolo melle conſtarent: primùm quidem, elixato quàm optimè: dein inſtar fontanę per æſtatem aquæ, refrigerato. Sicuti verò ſuperfluas humiditates per cutim commodisſimè digeri iudicaui: ſic & ad veſicam, per ea quæ vrinas proritant, deduci, & per aluũ deiici. Atq; hæc quidẽ diebus ſeptem, à vacuatione illa magna, ſumus experti. Poſtea verò, ubi mihi ſoli Boethus vxorẽ ſuam pmiſit pro arbitrio meo tractandam, primùm quidẽ, aquã ducente medicamẽto illam curaui. Dein propinaui illi aſari, apiiq́; decoctũ. His duobus diebus peractis, quũ nihil iam profluuii appareret, rurſus die tertia modicũ quippiam ex medicamento aluũ purgante, exhibui. Poſt hæc diebus ſingulis melle illeui, corpusq́; pfricui, ex molliſsimo primũ linteo: poſtmodũ ex aſperrimo. Victus interim, vel ex carnibus montanarũ auium erat, vel ex ſaxatilibus piſcibus. Quibus p dies. xv. peractis, quũ ne minima quidem affectus nota extaret, præcauẽdi modũ poſtulauit Boethus. Menſe dæmũ exacto, quũ adeò bene coloratos foret, vt diſtaret nihil à naturali habitu, quadringẽtos aureos mihi dono dedit.

Boethi uxori qualem uictus rõnem inſtituerit Galenus.

Boethi uxorẽ qua rõne curauit Galenus laborantem profluuio muliebri.

Boethus ob reſtitutam uxorẽ quadringentis aureis Galenũ donauit.

CAP. IX.

CAETERVM inuidiã apud illos inſignes Medicos non parũ Boethus auxit, magnificè de me prædicans. Iamq; ſibi in animo erat, de me loqui apud Imperatorẽ M. Aurelium Antoninũ, qui tunc Romæ agebat. Nã Lucius vrbe aberat, ad Parthicũ bellum cõpeſcendũ. Dum hæc ſunt, bellicos tumultus in pãria ſedatos audio, quare ſtatim Roma digredior, ſimulãs me proficiſci in Campaniam. Primum itaq; Capuam petii:

Galenũ uixiſſe Romæ imperãte Marco Aurelio, Antonino.

Galeni in patriam reditus.

Dein Brūduſium: vt ibi nauim quæ Dirrachium, mox in Græciam tranſueheret, expectarem: metuens ne qs ex vrbis primatibus, aut ipſe quoq; Imperator, vbi diſceſſum reſciſſent meum, miſsis qui me proſequerentur militibus, Romam quaſi fugitiuū reducerent. Poſtero deniq; die, Caſiopolim Appuli. Non multo poſt, quum Lucius Romam reuerſus eſſet, alterum bellum, quod cum Germanis eſt geſtum, initium habuit. Quū itaq; mox vrbe exiiſſent, bellū aggreſſuri, Aquileiæ, vt delectus haberent, & copias cogerent, hyemare placuit. Interim ad me mittunt, qui imperent, vt illò me conferam. Quum verò Lucius hyeme media migraſſet ad ſuperos, frater cadauere Romam aſportato, & iuſtis mortuorum peractis, apparatum in Germanos ſuſcepit, meq; inſequi iuſſit. Quòd autem vir probus & benignus foret, facilè perſuaderi potuit, vt me Romæ dimitteret, quum præſertim breui rediturus videretur. Igitur toto expeditionis illius tempore, ſatis memor inſitæ prauitatis, tum Medicorum, tum Philoſophorum, qui Romæ agebāt, optimum iudicaui ab eis ſecedere, modò in hunc, modò in illū locum: idq; Cōmodum ipſius filium ſequutus, qui ſub Pitholao educabatur. Nam huic Imperator Antoninus iuſſerat, vt ſi quando puer ægrotaret, curam mihi illius committeret. Quum verò vltra opinionem protraheretur bellum Germanicū, ſcripſi interim multa, partim ad rem medicam ſpectantia: partim ad philoſophicam. Quæ omnia poſt Imperatoris reditum, amicis efflagitantibus tradidi: perſuaſus nemini alteri ea eſſe legēda. Nā ſi vel minimum ſuſpicatus fuiſſem in manus indignorum ea peruentura, profectò nec iis dediſſem.

Margin notes: Germani olim faceſſebāt etiā negotium Cæſaribus. — Lucii interitus. — Marci Aurelii clementiā Galenus teſtatur. — Cōmodum ſequebatur in Italia Galenus, dū Marcus Aurelius inferebat bellū Germanis. — Germanicum bellum Marco Aurelio fuit olim longe difficilius cōfectu, quàm Diuo Carolo V. Ro. Imp. Sē. Aug.

CAP. X.

At Verò Sextus, Antonini filius, acutiſsima febre detinebatur, adeò vt ſeptimam diem citra iudicationem pertranſire non poſſet. Sæpe nanq; irri-

rata criſis eam diem præuenit, quę tutò morbum erat iudicatura: id quod Sexto euenire poſſe, quarta die co gnoram: remq́; omnem Pitholao prædixeram. Affirmans morbum ſeptimam diem pertranſire nõ poſſe, ſed ſexta vel ſeptima die affuturam criſim. Quòd ſi ſexta, morbum omnino reuerſurum prædixi: ſin ſeptima, criſim habiturum firmiſſimã: eamq́; omnino per ſudores. Poſtquã igitur ſexta die, quo prædixeram mo do, morbus iudicatus eſt, rurſus decima quarta illũ febris inuaſit. Interrogãte verò Claudio Seuero, ecquid de recidiua illa ſperarem, reſpondi (quod & Sexto & Pitholao paulo ante dixeram) acceſſionem illam poſt triduum habituram ſuum finem, affuturumq́; ſudorẽ poſt decimum ſeptimum diem, ad ſecundã noctis horam. Quod præſagium ne tantillum quidem fefellit.

Criſis, dum irritatur, præuenit decretoriũ diem.

Galenus Sexto Antonini filio prædixit modum, horam, & recidiuã morbi.

CAP. XI.

CREDIDIT etiam aliqñ ipſe Imperator, neç minus Medici qui peregrinatiõis ſuæ comites fuerant, initium febrilis acceſſiõis ſibi adeſſe. Aſcitus ſum itaq; & ego, atq; in palatio cubare iuſſus. Venit autem primis facibus quidam * miſſus ab Imperatore, q nos vocauit. Igitur quum ex tribus medicis qui manè ipſum inuiſerãt, duo pulſus tetigiſſent, ambobus pariter viſum eſt febrem iam aduentare. Vbi verò me quoq; pulſum contrectare iusſiſſet, equidem bona quadam fortuna tactum natura exquiſitisſimũ nactus, penſitatis oĩbus, habitaq́; tum ætatis, tum naturę ipſius rõne, ac ſemotum pulſum ſentiens, qui acceſſionũ principia ſignificare ſolet, me nil tale ſuſpicari dixi: ſed potius ab aſſumpto cibo ſtomachũ angorem quendam ſentire? Ille verò quanti agnitionem hanc faceret, ſignificauit, ter ſtatim repetens, ita eſt vt dicis. Profectò id ipſum. Vt dixiſti res habet. Nam à frigidiori alimẽto grauari me ſentio. Quid igitur (ſubiunxit) oportet me facere? Cui ſic reſpondi. Si qñ in quẽuis alium ita affectum

Galenus fuit præditus exquiſitisſimo tactu. Marci Aurelii diſpoſitionem non eſſe febrilem, contra q̃ cæteri medici, deprehẽdit Galenus.

Vinum cui iniectũ ſit piper, unice auxiliari uẽtriculo, a frigidiori alimẽtorum uſu, refrigerato: lanãq; nardino imbutã, atq; ori eius applicitã.

Galen⁹ a Marco Imperatore magnifice cõmendabatur.

incido, vinũ iniecto pipere propinare conſueui. Quia verò Medici in Regibus, ſecuriſsimis medicamentis vtuntur, ſatis erit lanam calido nardino imbutam, ori ventris apponere. Conſueuerat & ipſe, ſi qñ & venter malè haberet, ex purpurea lana vnguentũ nardinum calidũ applicare. Quare Pitholao, ut hoc faceret, imperauit, nosq́; dimitteret. Dum aũt vnguentũ ventri applicuiſſet, pedesq́; incaluiſſent, calidis manibus perfricati, Sabinũ vinũ cum pipere bibit: dixitq́; Pitholao, eo epoto, Singularẽ ſanè Medicum nacti ſumus, eũq́; valde ingenuum. Nec de me loqui ceſſabat, & medicũ præſtantiſsimũ eſſe affirmãs, & ſingularẽ philoſophũ.

CAP. XII.

Cõmodi morbus.

AT Commodus aliqñ è palæſtra reuerſus, octaua hora prius q̃ cibum caperet, febre admodũ calida correptus eſt. Quum igiť pulſum tetigiſſem, particulam ipſius quãpiam phlegmone laborare ſenſi: neq; id iniuria: quippe fauces habebat maximè rubẽtes & aſperas: quas etiam gargariſmate ex rhoe & melle magis exaſperauerat. Iuſsi itaq; vt pro eo, mulſam ſumeret, roſis incoctis. Qua per noctem, & inſequentem diem, & quæ huic ſucceſsit noctem, crebro vteretur. Tertio die mane phlegmone omnis ſedata erat, & puer quaſi febre liber. Suaſi itaq; Pitholao, vt ipſum in balneum duceret: ac poſtea eum victu conſueto reficeret. Quod conſilium tñ Ania, Fauſtinæ cognatione cõiuncta, non vſq; adeò probauit: vt quæ diatrito methodicorũ faueret. Porrò Fauſtina * me ipſum prehenſum manu, ducebat, irridens quendã methodicum, eiq́; dicens: q̃topere præſtet doctrina huius Galeni, veſtræ, modò ſatis apparuit. Nam quũ puer Regius, abſente patre, vehementi febre per biduum detineretur, non vtiq; paſſus eſt (vt vobis placet) octauam horam ieiunum ipſum & ſordidum expectare, ſed & manè lauit, & cibũ dedit. Cui quidem inſcenſuræ currum, ipſe vale dicẽs,

Gargariſmate ex mulſa, i qua roſæ decoctæ fuerant, leniuit Galenus Commodo fauces nimiũ exaſperatas.

Fauſtina Galenũ prehenſum manu ducebat

ſubiunxi. Multo magis exoſum reddidiſti me apud hoſce medicos, ò Imperatrix. Igitur affectuum corporis agnitio, ſpeculatione inueſtigatur: ex cognitione verò exquiſita affectionum, futurorum præcognitio colligit. Præcognitio futurorum ex affectuum cognitione paratur.

CAP. XIII.

IAM verò, quum ſemel in quodam ægro, qui qntũ morbi diẽ agebat, vniuerſi medici ſecare venã & rectè quidẽ deliberarent: ipſe pñs ſubmonui, ſi paululũ cunctaremur, naturã ipſam per ſe moliturã ſanguinis euacuationẽ, idq́; per dextrã narem. Etenĩ æger ipſe, quum perinde ac ſi fugere vellet, exiliret è lecto, interrogatus qua de cauſa id faceret, rñdit videre ſe rubrũ anguem proſerpentẽ è tecto. Ad hæc dextram narem ad genam vſq; cernebã eſſe rubore magno perfuſam: quod ſatis firmũ eſſe ſolet indiciũ, q̃ illac ſit erupturus ſanguis. Vbi igitur ægrum vidi, quaſi nares ſcalperet, digitum in ipſas immittere, ac poſtea ſanguinolentum extrahere, iusſi vt vas ſubderet (iã enim effluebat ſanguis) ſubiunxiq́; vacuationẽ eam fore vehementem. Vires ſiquidẽ validæ erant, nec non morbus crudus: quibus ſanè cauſis immodicæ vacuationes ſolent ſuccedere. Quũ itaq; ad quatuor librarũ & dimidiæ pondus, ſanguis iam effluxiſſet, tunc reſupinũ ægrum ſtatuens, iusſi vt frigidã poſcam naribus exugeret: frontiq́; ſpongiam frigida poſca madentẽ appoſui: artusq́; deuinxi. Verùm quum neq; his profluentis impetum poſſem ſupprimere, affixa dæmum dextro hypochondrio cucurbitula, fluorem ſtatim compeſcui.

Galen. quarõne prædixerit cuidã affuturũ ſanguinis fluxum per nares.

Vacuatiões immodicæ qbus cauſis ſoleant ſuccedere.

Galenus ſãguinis fluxũ uehemẽtem e nare dextra, affixa cucurbitula hypochõdrio dextro, cõpeſcuit.

CAP. XIIII.

QVVM verò œconomus quidã incidiſſet in morbũ, foretq́; eius cura aliis quibuſdã medicis demandata, criſim in ſeptima per ſudores habuit. Poſtridie aũt, quum pulſum eius tetigiſſent, ubi intermittentem ſenſere, malignũ quẽpiam affectũ deliteſcere ſuſpicati, magnopere ſunt decepti. Nam quum me

ob eam rem conſuluiſſent, pduxiſſentq; ad ægrũ, ipſe pulſum eius contrectans, monui vt ad refectorium victum traducerent: eſſe enim tutò & integrè iudicatũ. Quippe illam pulſus intermisſionẽ, naturalem ipſi, nõ ex maligno quopiã affectu, exiſtere: id quod poſtea ſic eſſe deprehenderũt. Vbi enim pulſus vel in vnica tantũmodo pulſatione, vel pluribus ſibi inuicẽ ſubſequentibus, vnà comprehenſis, nil aliud, intermisſione illa excepta, præter naturam habere videatur, ſcire licet, affectum illum, ab ortu ipſo extitiſſe.

Intermisſio in pulſibus ſit ne naturalis an p̃ter naturã, quõo dignoſcenda.

GALENI PERGAMENI DE PRAESAGIO ex inſomniis ſumendo. Liber.

EST ETIAM EX INSOMNIIS, corporis diſpoſitionẽ cõiecturis quibuſdã deprehendere. Si igiť incẽdiũ quis per ſomnũ videat, eũ flaua quidẽ bile infeſtari ſignificatur. Si verò fumũ, aut caliginẽ, aut profundas tenebras, atra bile grauať. Rurſus ſi imbres ſomniet, in eo frigidã humiditatẽ redundare indicatur. Sic qui niuẽ, qui glaciẽ, qui grandinẽ, phlegmatis * frigidi eſt plenus. In his aũt & tempus, & cõſueta viuendi rõ obſeruanda venit. Etenim ſi niue aliqua cõſpergi ſibi videať, ſi quidem id poſt inuaſionẽ paroxyſmi cũ horrore, rigore, frigoreq; veniẽtis, ſomniet, tũ plus eſt temporis, q̃ corporis affectioni tribuendũ. Sin verò remittente iam paroxyſmo, huiuſmodi ſomniũ ſeſe offerat, firmiorẽ nobis præbet ſignificationẽ, frigidos ĩ eo humores præualere. Quæ certior fuerit, ſi prgterea cibis pituitoſis vſus nõ fuerit: qbus ſumptis, huiuſmodi ſolẽt euenire phantaſiæ, vel ſi per vniuerſum corpus, talis diſpoſitio nõ adſit. Quum igiť in ſomniis quidã crus ſibi alterũ factum lapideũ cerneret, preter omnium opinionẽ, eo crure factus eſt paralyticus. Pa

Inſomnia multũ lucis adferre ad cognoſcẽdas diſpoſitiones corporeas, exẽplis uariis Galenus comprobat.

leſtritam aũt, qui in ciſterna quadã ſanguinis plena ſtare ſibi erat viſus, ſanguine abundare cõiecimus, uacuationeq; indigere. Quidã criſi inſtante ſudaturi, lauare, calidarumq; aquarum lacus ſe natare ſomniabant. Sic inexplebiliter bibere, uiſio eſt ſitibundorũ hominũ frequens: quẽadmodum inſatiabiliter edere, famelicorũ: & ueneri indulgere, eorũ quibus ſemẽ abundat. Videt naq; in ſomnis anima corporis profundũ ingreſſa, externis relictis ſenſibus, eas quæ corporis ſunt, diſpoſitiones ſentire: & oĩbus quæ ipſa cupit, tanq̃ iam præſentibus, per hanc imaginationẽ perfrui. Quæ quidẽ animalis uis interdũ adeò multitudine humorũ grauatur, vt vix mouere ſe poſſe, aut grauia quædã ferre onera, nonnulli ſibi videant. Ecõuerſo quoq; accidit, ut adeò ſit leuis, temperataq; cõplexio corporis, vt nũc volare, nunc velociſſimè currere, per inſomniũ ſe putent. Sic etiã in cœno ſtercoreq; agere quidã ſe ſomniant, quod eos nimirũ, corruptos, fœtidos, putridosq; humores habere, aut inteſtina ſtercore oppleta, eſt inditium. Contra alii in odoratis locis verſari ſe putãt, propter diuerſam ab illa diſpoſitionem. Quapropter quæ in ſomniis ſe facere putant ægri, q̃ ſæpiſſimè nobis, & ad defectus, & ad exceſſus, & qualitates deniq; humorum cognoſcendas, conducunt.

Anima in ſomnis, corporis ꝓfundum ingreſſa, uidet ſolas corporis diſpoſitiões ſentire.

GALENI PERGAMENI QVOMODO MORBVM ſimulantes ſint coarguendi. Liber vnus.

QVVM MVLTAE SINT CAVSAE, quas propter ęgrotare ſe hoĩes ſimulant, videt & ĩ iſtiuſmodi oĩbꝰ veritatis inuẽtio ad medicũ ſpectare. Etenim phlegmonẽ, eryſipelas, & tumores laxos, per pharmaca appoſita extrinſecꝰ, ex induſtria excitatos, medico ab iis quæ ex ipſo corpore proficiſcũt, licet diſcernere: ſicuti & ſanguinẽ ex oris partibꝰ profluentẽ, ab eo

q ex ſtomacho, uētre, organis'ue ſpiritalib⁹ prouenit. Nā deprehēſi ſunt qdā, qui ſub finē tusſis, quoties vellent, ſanguinem excrearent: uenula quadā in hoc prius circa gingiuas aperta, ſicq́; cōparata, vt qñ videretur, lingua illā ſugentes, ſtatimq́; poſt tusſiētes, ſanguinē, quaſi ex inferioribus redditū, expuerent. Sic & delirare nōnulli, deſipereq́; ſe, & alios, ſimulauerūt. Fit autē ſæpe, vt dolor quiſpiā ita ſimulet, vt ingēs fereq́; intolerabilis eſſe videat. Equidē ipſe quendā noui, in cōcionem vocatū à ciuibus, qui poſtq̄ id ſibi minimè ex uſu fore vidiſſet, proptereaq́; intereſſe nollet, colica ſe paſſione torqueri fingebat: id quod ego certis coniecturis deprehendi. Nam & remedia reſpuebat, quibus fuerat aliās eodē in morbo adiutus: & cōcione dimiſſa, extēplo cōqueri deſiit. Quin & ipſa viuēdi rō, quæ præceſſerat, talis erat, ut colicā in eo diſpoſitionē generare nō poſſet: qñquidem ex * cruditate, refrigerationeq́;, huiuſcemodi gigni ſolēt affectus: quoꝝ neutrū in illo præceſſerat. Hoc igit, q non rōne anteacti victus, ort⁹ morbus ille eſſet, potuiſſe cognoſcere, medicæ erat experientiæ opus. Alterū verò iſtud, q ob cōcionē ſimulare hæc illū ſuſpicatus erā, medicinæ propriū non fuerat, ſed captus, & rōnis eius, quę cōis dicitur: quā, licet omnibus ſit cōis, pauci tñ exactam, pfectamq́; hñt: vt inuenire in quoq; negotio posſint, qd faciundū, dicendū'ue ſit. Experientiæ igit medicæ ſi coniungat hæc externa facultas, alia quoq; ſimilia fingētes, ualidosq́; dolores ſimulantes, deprehendere licet. Queadmodū ipſe nup, quū vtroq; genu vehemētisſimè dolere ſe pediſſequus quidā diceret, ſtatim doloris eius fictionē deprehendi: ex eo partim ſuſpitionē ſumens, q ad illā forte diē Dominus ex vrbe profecturus erat: partim ex adoleſcētis moribus, qui talis eſſet, vt facilè in huiuſcemodi mentiret: quodq́; amore mulierculæ cuiuſdā flagraret, ob quā in urbe reſtitare cupiebat. Quocirca per thapſiam admotā, ſibi in genu tumorē maximum excitauerat

Colici affectus ex cruditate refrigerationeq; gignuntur.

Ratio communis.

Thapſiæ facultas.

Ego verò, quũ profectò Domino pharmacũ impoſuiſſem, quod dolorẽ quidem nihil leniebat, verũ thapſiæ ſolũm qualitatẽ infrigidare poterat, poſt horã vnã illũ confitentẽ habui, nihil amplius ſe doloris ſentire. Quòd ſi ex phlegmone dolor is natus fuiſſet, non ſolum ꝑ id infrigidans non reſediſſet, ſed etiã redditus fuiſſet vehemẽtior. Poteſt verò qs ex eo ꝙ lenius morbum ferant, indiciũ ficti doloris ſumere. Accidit enĩ iſtud oĩno ſæpe (nõ aduertentibus iis qui morbi uehemẽtiã ſimulant) ꝙ in aliũ ſe, aliumq; habitũ, illi qui verè laborãt, magnitudine videlicet doloris agitati, trãſiiciunt. Præterea, ſi re uera morbo vehemẽti premanť, quoduis ꝑpeti auxiliũ parati ſunt: accerſuntq; ipſi ultro medicos vt agant quod illis lubeat, quo affectus ipſe cureť. Sin verò leuiter, penitus'ue non dolẽt, huiuſmodi auxilia refugiũt: neq; longiora ieiunia, neq; mordacium pharmacorũ oblationẽ ferentes. Quæ ſola quidẽ, quũ grauiter ſe laborare dicũt, huiuſmodi diſpoſitionibus conferre, nos illis affirmare oportet: quẽadmodum & ſectiones, & uſtiones, & oĩs cibi, potusq;, cui videmus eos eſſe obnoxios, abſtinentiã. Morbum igiť ſimulantes, & magnitudo doloris arguet, & nos ipſi deprehendemus, quũ ex aliis multis, tũ ex medicinalis experientiæ notionibus: in qbus ſunt languere, infrigidari extrema, pallere, interdũ quoq; frigidũ ſudare, pulſus inæquales (qui quidẽ iis etiã accidunt, qui mediocriter dolẽt) pluresq; minoꝝ, q̃ magnoꝝ: & obſcuroꝝ, q̃ vehementiũ, habere: prẽterea interrogatũ de morbi ſpecie, peculiarẽ affecti mẽbri diſpoſitionẽ explicare poſſe. Quædã nanq;, dolores longè lateq; ſe diffundentes habent: quædã uerò tanq̃ fixos, uniq; tantũ parti inhærentes. Sic aliæ pungunt, pulſantq;: aliæ quaſi diuellũt: aliæ quodãmodo obſtupefacere, aliæ grauare videnť: nõnullæ deniq; vomitus, quędã uentris ꝑturbationes, quædam caliginem inferunt. FINIS.

Doloris ficti unde posſit indicium ſumi.

Simulantes dolorem qua rõne deprehendi posſint.

Morboꝝ ſpecies diuerſæ.

SERIES CHARTARVM.

AA BB CC DD EE FF GG HH II KK LL MM NN OO PP QQ RR SS TT VV XX YY ZZ.

AAA BBB CCC DDD EEE FFF GGG HHH III.

Omnes quaterniones, præter III duernio.

Venetiis apud Hieronymum Scotum.

1548.

COUNTWAY LIBRARY OF MEDICINE
R
126
G29 L2
v.1
RARE BOOKS DEPARTMENT